

MAGYAR MŰVÉSZET KÁRPÁTALJÁN

KULTÚR - ÉS MŰVÉSZETTÖRTÉNETI VÁZLAT

MAGYAR MŰVÉSZET
KÁRPÁTALJÁN

Kárpátaljai Magyar Könyvek
223.

Készült a Nemzeti Kulturális Alap

támogatásával

Lektorálta: *Zubánics László*

Szerkesztőbizottság: *Dupka György* (elnök),
Fuchs Andrea, *Klisza János*, *Réti János*, *Soltész Péter*

Fotók, archív felvételek, reprodukciók: *Fuchs Andrea*, *Lőrincz István*

A könyv borítója *Erdélyi Béla* Ungvár az 1930-as években c. festménye
felhasználásával készült.

Az ukrán nyelvű szöveg fordítója és kontrollszerkesztője:
Fuchs Andrea és *Terescsenko Katalin*

© *Dupka György*, 2012

© Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közössége

Intermix Kiadó

88000 Ungvár, *Babuskin tér 5/a*

Tel.: +380-312-64-37-37

E-mail: *titkarsag@mekk.uz.ua*

Felelős kiadó: *Dupka György*

Felelős szerkesztő: *Csordás László*

Tördelő szerkesztő: *Fábián Zoltán*

Készült a Shark Kft.-ben

ISBN 978-963-9814-55-4

ISSN 1022-0283

MAGYAR ÉRTELMISÉGIEK
KÁRPÁTALJAI KÖZÖSSÉGE

MAGYAR MŰVÉSZET KÁRPÁTALJÁN

KULTÚR- ÉS MŰVÉSZETTÖRTÉNETI VÁZLAT

DUPKA GYÖRGY KÖZREADÁSÁBAN

Ungvár – Budapest

*„A kárpátaljai festőművészet tulajdonképpen ott kezdődik,
ahol a lélek a tájra eszmél.”*

Aba József

AZ ISKOLATEREMTŐ ERDÉLYI BÉLA
ÉS KÜZDŐTÁRSAI EMLÉKÉRE

TARTALOM

BEVEZETŐ HELYETT... ..	13
------------------------	----

I. fejezet

A KÁRPÁTALJAI TÁJBA SZÜLETETT MAGYAR ÉPÍTÉSZETI, IPAR- ÉS KÉPZŐMŰVÉSZETI ÖRÖKSÉGÜNK TRIANON ELŐTT	16
1. UNG VÁRMEGYE, UNGVÁR ÉS KÖRNYÉKE.	18
1. 1. <i>A Drugeth-gimnázium rajzműhelye.</i>	26
1. 2. <i>Az ungvári agyagipari iskola.</i>	28
2. MUNKÁCS ÉS KÖRNYÉKE.	31
2. 1. <i>Akik halhatatlanná tették Munkácsot.</i>	38
2. 2. <i>Munkács és környéke a Feszty-körképen.</i>	40
2. 3. <i>A munkácsi királyi gimnázium rajzműhelye.</i>	41
2. 4. <i>Tárlatok a Latorca-parti városban.</i>	42
2. 5. <i>A vasöntödék iparművészete.</i>	43
3. BEREK VÁRMEGYE, BEREKSZÁSZ ÉS KÖRNYÉKE.	43
4. UGOCSA VÁRMEGYE, NAGYSZŐLŐS ÉS KÖRNYÉKE.	48
4. 1. <i>A „Révész-jelenség” Nagyszőlősen.</i>	52
5. A MÁRAMAROSI KORONAVÁROSOK: HUSZT, VISK, TÉCSŐ ÉS KÖRNYÉKE.	54
5. 1. <i>Aki második Nagybányává avatta Técsőt.</i>	58
5. 2. <i>Építészeti műemlékek a Borzsa-völgyében.</i>	61
6. EGYHÁZI FESTÉSZET: KÉPÍRÓK, IKONFESTŐK, TEMPLOMI FALFESTŐK.	63
7. HEGYVIDÉKI FAÉPÍTÉSZET, FATEMPLOMOK.	65

II. fejezet

A MAGYAR MŰVÉSZETI (ÉPÍTÉSZETI, IPARMŰVÉSZETI, KÉPZŐMŰVÉSZETI) HAGYOMÁNYOK FOLYTATÓI A KÉT VILÁGHÁBORÚ KÖZÖTT	75
1. MŰVÉSSZERVEZETEK, SZERVEZŐDÉSEK: A MUNKÁCSI MŰVÉSZKLUB. ...	75
1. 1. <i>Szabad festőiskola Munkácson, Ungváron.</i>	80
1. 2. <i>Kárpátaljai Képzőművészek Egyesülete.</i>	81
1. 3. <i>Köztéri szobrok, emlékjelek, fotó- és iparművészeti kiállítások. ...</i>	83

III. fejezet

ÚJRAINTEGRÁLÓDÁS AZ EGYETEMES MAGYAR SZELLEMI ÉLETBE 1938-1945 KÖZÖTT 88

1. MUNKÁCS ÉS UNGVÁR ORSZÁGOS RENDEZVÉNYEK SZÍNHELYE. 88

- 1. 1. *Művészeti élet Munkácson.* 90
- 1. 2. *Művészeti élet Beregszászban.* 92
- 1. 3. *Képzőművészet a sajtóban. Irodalom-,
könyvillusztráció 1918–1944 között.* 94
- 1. 4. *Művészeti ösztöndíjak, díjak, kitüntetések.* 95
- 1. 5. *A „Kárpátaljai Barbizon”: valóság vagy álom?* 96

IV. fejezet

A SZOVJET SEMATIZMUS MŰVÉSZETÉNEK

KORSZAKÁBAN 100

1. A SZOCIALISTA REALIZMUS ÁLARCA MÖGÖTT..... 100

- 1. 1. *A háborúvesztés után szétszóródott, nyomtalanul eltűnt,
emigrált, áttelepült művészek.* 100
- 1. 2. *A Kárpátalján maradtak:
akik „megadták a császárnak, ami a császáré”. 102*
 - 1. 2. 1. *Az első reprezentatív kiállítás visszhangja* 102
 - 1. 2. 2. *Erdélyi Béla meghurcoltatása* 103
 - 1. 2. 3. *Az ideológiaiag „betört” kortársak*..... 105

2. LÉTREHOZOTT, SZOVJETIZÁLT RÉGI ÉS ÚJ MŰVÉSZ-INTÉZMÉNYEK. ... 110

- 2. 1. *Az Ungvári Képzőművészeti Főiskola.* 110
- 2. 2. *Az Ungvári Iparművészeti Szakiskola.* 111
- 2. 3. *Az Ukrajnai Képzőművészeti Szövetség megyei tagozata.* 112
- 2. 4. *Az Ungvári Területi Képtár
– Boksay József Szépművészeti Múzeum* 114

3. A MŰVÉSZETRŐL IS LEPATTANT A BOLSEVISTA BILINCS. 119

- 3. 1. *A magyar alkotók informális együttműködése.* 123

V. fejezet

A RENDSZERVÁLTÁS UTÁNI MAGYAR

MŰVÉSZ-MOZGALMAK..... 129

1. A RENDSZERVÁLTÁS HOZADÉKA. 129

- 1. 1. *A magyar kortársművészet a független Ukrajnában.* 130

2. A RENDSZERVÁLTÁS UTÁN LÉTREJÖTT MŰHELYEK, SZERVEZETEK.....	133
2. 1. <i>Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek</i>	
<i>Révész Imre Társasága.</i>	<i>134</i>
2. 2. <i>Bereg Alkotóegyesület.</i>	<i>141</i>
2. 3. <i>ArtTisza művészeti egyesület.</i>	<i>149</i>
2. 4. <i>Munkácsy Mihály Képzőművészeti Egyesület.</i>	<i>150</i>
2. 5. <i>Sevlush Képzőművészeti Egyesület.</i>	<i>155</i>
2. 6. <i>A munkácsi Művészklub hagyományainak folytatói.</i>	<i>159</i>
2. 7. <i>Nemzetközi alkotótábor a beregszentmiklósi</i>	
<i>Telegdy-Rákóczi-kastélyban.</i>	<i>162</i>
3. FONTOSABB KÉPZŐMŰVÉSZETI CSOPORTOK, MŰHELYEK,	
VIDÉKI PIKTOROK.	164
3. 1. <i>Ungvári és Ung-vidéki magyar képzőművészek.</i>	<i>164</i>
3. 1.1. <i>Szobrászok, keramikusok, ötvös-kovács mesterek.</i>	<i>164</i>
3. 1.2. <i>A hagyományos és a korszerű, absztrakt grafika művelői. ..</i>	<i>165</i>
3. 1. 3. <i>Elvándorlás, utánpótlás a magyar piktorok soraiban.</i>	<i>167</i>
3. 1. 4. <i>Magyar származású építészek jelentkezése.</i>	<i>172</i>
3. 1. 5. <i>Magyar származású fotográfusok.</i>	<i>173</i>
4. KÉPZŐMŰVÉSZETI KEZDEMÉNYEZÉSEK A FELSŐ-TISZA-VIDÉKEN.	174
4. 1. <i>Hollósy Simon Magyar Művelődési Kör.</i>	<i>174</i>
4. 2. <i>A Técső-Máramarossziget-Nagybánya háromszögben</i>	
<i>született művészek.</i>	<i>175</i>
4. 3. <i>Szórványban élő magyar festők.</i>	<i>175</i>
4. 4. <i>Képzőművészeti iskola Huszton.</i>	<i>176</i>
4. 5. <i>Tájház, a Viski Galéria és a képzőművészek.</i>	<i>177</i>
5. KIÁLLÍTÁS, ISMERETTERJESZTÉS, KÉPZÉS.	178
5. 1. <i>A MÉKK művészeti tevékenysége.</i>	<i>178</i>
5. 2. <i>Képzőművészet a magyar kiadványokban.</i>	<i>180</i>
5. 3. <i>Képzések.</i>	<i>181</i>
EPILOGUS	181

VI. fejezet

ARCKÉPCSARNOK..... 192

A

Angyalosi Sándor	
Asztalos Éva	192

B

Balla Pál	193
Balázs István	196
Baraté Ágnes	197
Bartosh József	197
Bartosh (Petricsko) Tatjana	198
Bálint Livia	199
Becske József Lajos	199
Bedzir Pavlo/Pál	200
Bedzirné Kremniczky Erzsébet	201
Beleny Mihajlo	202
Beleny-Puhlik Magdolna	204
Benkő György	206
Berecz Margit	207
Berecz Vilmos (József)	209
Boksay József	211
Boksay József, Ifj.	213
Boreczky Béla	214
Brinkács Stefan/István	215

C, CS

Csuvalova (Luták) Teréz	216
Dancsné Hidi Tünde	216
Danielovics Emmi	217
Darabán János	218
Duncsák Attila	219

E

Erdélyi Béla	221
Erfán Ferenc	225

F

Fényes András	227
Földessy Péter	227
Fuchs Andrea	230

G

Garanyi József	231
Glück Gábor	233
Gogola Ferenc	235
Gogola Zoltán	235
Grabovszky Emil	236

H

Habda László	238
Habda Vladyslav (Ulászló)	240
Hajdú László	241
Harangozó Miklós	241
Helj László	244
Hidi Endre	244
Hidi Endre, Ifj.	246
Homoki Gábor	246
Horváth Anna	247
Hrabár Natália	250

I

Ilku Marion József	251
Iván Ambrus	253

J

Jankovics Mária	255
Juhász László	257

K

Kádas Kati	257
Kalitics Erika	259
Kassai Antal	259
Kassai István	261
Klisza János	262
Klisza Krisztina	263
Kurucz Adriána	263
Kulin Ágnes	264
Kutasi Xénia	264
Kutlán István	265
Kutlán Pál	268
Koczka András	268
Kolozsvári Ferenc	271

Kolozsvári László	272
Konratovics Ernő (Ernest).....	273
Kopriva Attila	275
Koszták István	276

L

Lőrincz István	276
Lőrincz Katalin	277

M

Magyar Árpád (István-Árpád)	278
Magyar László	279
Malcsiczky Simon/Szemen	281
Manajló András	283
Manajló János/Iván	284
Manajló Tivadar/Fedor	285
Marinics Sándor	288
Marton Béla	288
Matl Péter	289
Medveczky Ágnes	292
Medveczky Miklós	293
Medveczkyné Luták Edit	295
Micska Zoltán	297
Molnár István	299

N

Nigriny Edit	299
--------------------	-----

O

Ortutay (Décsey) Zsuzsa	300
Óri Mihály	301

P

Petky Sándor	302
Picur Zoltán	304
Prófusz Marianna	305

R

Réti János	307
Riskó György	309

S

Soltész András	311
Soltész Gabriella	311
Soltész István	312
Soltész Péter	313
Soltész Zoltán	314
Sütő János	316
Sütő Miklós	318

Sz

Szemán Ferenc „Öcsi”	319
Szkakandij (Czeplédy) Olga	321
Szocska László	322
Szőke István	323
Sztaskó Gyula (Tibor)	324

T

Tóth Lajos	326
Turák Angéla	327

V

Varga Tarzícusz testvér	329
Vass Tibor	330
Vígh János	330
Veres Péter	331
Veres Ágota	334

Z

Zicherman Sándor	334
------------------------	-----

FÜGGELÉK

FONTOSABB MAGYAR SZOBROK, EMLÉKJELEK, KOPJAFÁK JEGYZÉKE	341
--	------------

ÁLLANDÓ KIÁLLÍTÁSOK KÁRPÁTALJÁN.	350
--	------------

A KÁRPÁTALJAI MAGYAR KÉPZŐMŰVÉSZEK, FOTÓMŰVÉSZEK, NÉPMŰVÉSZEK KIÁLLÍTÁSAINAK OTTHONT ADÓ FONTOSABB INTÉZMÉNYEK, HELYSZÍNEK.	351
---	------------

FELHASZNÁLT IRODALOM.	355
-----------------------------------	------------

ELEKTRONIKUS IRODALOM, ADATBÁZIS, KIÁLLÍTÁSI ANYAG A HONLAPOKON ..	365
---	------------

UKRÁN NYELVŰ ÖSSZEFOGLALÓ	372
--	------------

BEVEZETŐ HELYETT...

A kárpátaljai vonatkozású képzőművészeti szakirodalom áttekintése után meg tapasztaltuk, hogy képzőművészetünk „fehér folt” szűkebb páttriánk és Magyarország számára is. Elsődleges szándékunk az volt, hogy alapismeretekkel lássuk el a szélesebb olvasóközönséget és a szakmai köröket egyaránt. A gyűjtemény a teljesség igénye nélkül a kárpátaljai magyar képzőművészetről csupán kultúrtörténeti vázlatot, vezérfonalat ad az olvasó kezébe. A vázlatos körképből kiolvasható, milyen gyakorlati problémákkal találjuk szembe magunkat, milyen tevékenység zajlik a művészet különböző területein. Ugyanakkor meg kell jegyeznünk: van mivel büszkélkednünk és dicsekednünk! Ez a kiadvány amellett, hogy szellemi örökségünk kalauza kíván lenni, alapvető információkat is nyújt a felnövekvő nemzedéknek.

Úgy véljük, hogy a kárpátaljai magyar kortárs képzőművészet átfogó ismertetése nagyon hézagos, s a nagy, összefoglaló jellegű monográfia még megírásra vár: a lezárt pályájú művész-életrajzok teljes feldolgozása – Sándor Lászlónak¹, Balla Lászlónak² köszönhetően – csak részben történt meg, a vázlatos művészportrék, bevezetővel ellátott albumok pedig a teljesség igénye nélkül készültek.

Az időszaki sajtóban, évkönyvekben (a Kárpáti Kiadó könyvei, kalendáriumai 1957-1997, *Évgyűűrűk* 1989-1990, az Intermix Kiadó *Kárpátaljai Magyar Könyvek* sorozatában 1992-2013 között megjelent 223 mű, a *Kárpáti Igaz Szó*, az *igazi Kárpáti Igaz Szó*, a *Kárpátalja*, a *KárpátInfo*, a *Beregi Hírlap*, a *Nagyszőlűs-vidéki Hírek*, az *Ung-vidéki Hírek* hasábjai) és más kiadványokban elszórtan megjelenő szakcikkek is bő anyagot szolgáltatnak, azonban ezekről sem készült olyan átfogó bibliográfia, amelynek összeállítása a kutatók számára kívánatos lenne.

Az irodalmi lapok (*Hatodik Síp*, *Pánsíp*, *Véletlen Balett*, *Egyűtt*) hasábjain, a világhálón elérhető kárpátaljai honlapokon, szerzői blogokon (KMMI-honlap: www.kmmi.org.ua, Kárpátalja.ma: www.karpatalja.ma, stb.) is gazdag képzőművészeti anyag gyűlt egybe, ezekből forrásanyagot bőven meríthetűnk.

Vidékűnkön a klasszikus értelemben vett magyar műkritikusok, esztéták, művészettörténészek nincsenek. A kárpátaljai ukránok, ruszinok sem bővelkednek képzett és tapasztalt művészettörténészekben. Azonban ismeretterjesztői, illetve újságírói szinten megírt képzőművészeti tárgyű cikkek, rövidebb-hosszabb terjedelmű írások, interjúk, esszék – a kiállításokról, művésztaórokorról, alkotókról – tucat számra jelentek meg. Ezek szín-

tén eligazító információs adatként szerepelhetnek. Sajátos értékkel bírnak az interjúk, beszélgetések, amelyekben maguk a művészek vallanak művészi felfogásukról.

A gyűjtemény második része Kárpátalján, azaz a történelmi Magyarország első világháború után leválasztott területén született, élt vagy ma is ott él, illetve onnan származó és pályájukat külföldön folytató magyar képzőművészek (festőművészek, grafikusok, szobrászok, keramikusok, iparművészek, grafikai formatervezők, fotográfusok stb.) életét és pályáját, valamint a kárpátaljai magyar képzőművészettel foglalkozó művészettörténészeket mutatja be 110 szócikkben.

A kárpátaljai képzőművészeti hagyományok, illetve a rendszerváltás előtti és utáni kortárs művészet magyar vonatkozású történetének feldolgozottsága a legalacsonyabb a magas kultúra többi műfajához képest, gondolunk itt az irodalomra, zeneművészetre, amelyekről több monográfia is megjelent az utóbbi években. Ezért tarjuk fontosnak a kortárs magyar művészet bemutatását Kárpátalján könyv alakban és elektronikus változatban is, hogy az olvasók minél szélesebb körben hozzá tudjanak férni az adatokhoz.

A gyűjtemény összeállítása a mögém állt szakértőkből álló csapat (*Bartosh József, Fuchs Andrea, Hudák Elvira, Klisza János, Matl Péter, Prófsz Marianna, Réti János, Soltész Péter, Lőrincz István, Mihajlo Beleny, Szöllőssy Tibor, Zubánics László*) érdeme is, akikkel az utóbbi hónapokban lefolytatott személyes beszélgetések során tudtuk pontosítani, összeválogatni, elemezni a kortörténeti anyagokat. A türelmes, vitáktól sem mentes egyeztetéseknek tudható be, hogy az adott korszakhoz kapcsolt hiteles alkotókat súlyuknál fogva sikerült a múlt homályából kiemelni. Továbbá a kortárs művészek közül is ajánlottak új neveket figyelmünkbe, ezért minden egyes szakértőnek hálával tartozom.

Köszönetünket fejezzük ki továbbá mindazoknak (a névszerúsított listától eltekintve a magyar, ukrán, ruszin képzőművészeknek, helytörténészeknek, művészettörténészeknek, könyvtárosoknak, múzeumok, képtárak, galériák vezetőinek, műgyűjtőknek, újságíróknak, művészeti íróknak, fotográfusoknak, a művészet barátainak stb.), akik a kötet adattárának összegyűjtésében segítséget nyújtottak, akik a magyar, szlovák, orosz, ukrán és ruszin forrás- és kutatási anyagokat, ezenkívül archív felvételeket, reprodukciókat, fotókat rendelkezésünkre bocsátották és szakmai tanácsot adtak.

Dupka György

JEGYZETEK:

¹ Sándor László (Budapest, 1909. márc. 20. – 1993. okt. 13.) művészettörténész, műkritikus, műfordító. A leningrádi Repin Intézet művészettörténeti szakán szerzett diplomát. 1937-1947 között vállalatvezető Ungváron. 1947-ben megszervezte az ungvári Területi Képtárat, amelynek 1952-ig igazgatója volt. 1962-ben áttelepült Magyarországra. Fő kutatási területe a XX. századi – többek között Kárpátaljával foglalkozó – művelődéstörténet volt. Ukránul monográfiát írt Glück Gáborról, Grabovszky Emilről, ezenkívül számos művészeti tárgyú cikket írt, képzőművészeti munkákat elemzett: Gavriló Martinovics Gljuk. Kijev, 1959. - Emil Grabovszkij. Kijev, 1962. – Hudazsnyiki Zakarpatyja. Kijev, 1961. – *Három ország polgára voltam. Egy évszázadnyi élet emlékei, 1909-1993.* Madách-Posonium, 2009.

² Balla László (Pálóc, 1927. július 23. – Ungvár, 2010. október 28.) művészettörténész, költő, író, műfordító és újságíró. Tucatnyi írásában foglalkozott a kárpátaljai képzőművészettel és tekintélyes alkotóival. A képzőművészet iránti vonzalma a gimnázium befejezése után kezdődött. Szobrászatot tanult az Ungvári Képzőművészeti Főiskolán (1945-1946). Később szobrászként dolgozott. 1946-1947 között vezette a Kárpátaljai Szépművészeti Szalont is. E tárgykörben született írásait két gyűjteményben jelentette meg: *Csilllogó, lobogó, vibráló tájak.* Riportok kárpátontúli képzőművészekről. Kárpáti Könyvkiadó, Uzshorod, 1975. - *Erdélyi Béla és kortársai.* A kárpátaljai magyar képzőművészet három nemzedéke. Galéria Kiadó, Ungvár - Budapest, 1994.

A KÁRPÁTALJAI TÁJBA SZÜLETETT MAGYAR ÉPÍTÉSZETI, IPAR- ÉS KÉPZŐMŰVÉSZETI ÖRÖKSÉGÜNK TRIANON ELŐTT

Iván Nebesznik ungvári művészettörténész 2000-ben megjelent monográfiájában¹ azt állítja, hogy a történelmi Magyarország részét képező, a mai Kárpátalját alkotó vármegyékben az akkori magyar kormány az oktatás és a kultúra területén ukránellenes sovíniszta politikát folytatott, amely elzárta az őslakosság tanuló ifjúsága előtt a népművészet, az akadémiai művészet elsajátításában az érvényesülés lehetőségét. Ezt azzal támasztja alá, hogy az építészetben, az ipar- és képzőművészetben említésre méltó maradandó alkotás alig született.

Megalapozatlan az a megállapítás is, hogy a XIX. század végén – a XX. század elején az Osztrák-Magyar Monarchiában az Ung-, Bereg-, Ugocsa- és Máramaros vármegyékben született, tehetséges fiatalok számára a professzionális képzőművészeti képesítés megszerzése nehéz volt, illetve a tehetségeket hivatalosan nem támogatták. A kijelentése mögött alig kendőzött magyarellenes érzelmek húzódnak meg, amelyek vidékünk művészetének kibontakozását, a kárpátaljai tájba született ruszin, magyar, német és zsidó közös értékeket kizárólag ukrán szemüvegen keresztül hajlandóak láttatni, elemezni és azokból téves következtetéseket levonni.

Az **Iván Nebesznik** által kizárólagosan ukránnak tartott **Erdélyi Béla** *Képzőművészet* című 1940-ben megfogalmazott tanulmányában a realitások talaján állva, elfogulatlanul, a tények birtokában büszkén jelenti ki, hogy: „Kárpátalja már a múltban is sok olyan művészt termelt ki, akinek művészete európai viszonylatban is értéket jelent. A múlt nemzedék értékei” között sorolja fel **Szamovolszky Ödönt**, a Nagybereznáról indult szobrászművészt, akinek munkáit többször díjazták, aranyérmet is nyert. Mint írja: „Innen indult ki Kárpátalja Tiepóló-ja, **Roskovics Ignác** is... 1900-ban kis állami aranyérmet nyer. Szentképei és portréi értékesek... Egyik legnagyobb értéke Kárpátaljának a munkácsi születésű **Karlovszky Bertalan**... Egymás után éri a sok ezüst, aranyérmes kitüntetés... Innen indult ki

Történelmi megyék a mai Kárpátalja területén

a Munkácson 1844-ben született **Munkácsy Mihály**, akinek művészete az egész világon közismert. Az ungmegyei művészeti élet: **Boksay** és **Erdélyi** nevéhez fűződik.”²

Egyik tanulmányában **Grigorij Osztrovskij** művészettörténész is elfogadhatatlan kijelentéseket tett arra vonatkozóan, hogy a XIX. század végén – a XX. század elején a művészeti élet Kárpátalján stagnált volna. Szerinte nem voltak kiállítások, alkotóműhelyek, szervezetek, sem pedig műkritika. A perspektívát nem látó művészek, akárcsak a munkanélküliek, szerencsét próbálni más vidékre, országba vándoroltak ki.

Az alábbiakban a „nem volt itt semmi”-vel szemben fontosnak tartjuk az Ung-, Bereg-, Ugocsa- és Máramaros vármegyékben a Magyar királyság, illetve a Monarchia időszakában létrehozott csodálatos építészeti alkotások, valamint a ma már műemlékeknek nyilvánított és megmaradt fontosabb építmények felsorolását. Ezúttal a várakra, várkastélyokra, templomokra, középületekre és várromokra is gondolunk. Ugyancsak a teljesség igénye nélkül fontosnak tartjuk megnevezni az ipar- és képzőművészet ama jeles alkotóit, illetve alkotásait is, amelyek az egyetemes magyar művészet számon tartott részei.

Várak, várromok Kárpátalján

1. UNG VÁRMEGYE, UNGVÁR ÉS KÖRNYÉKE

Ung vármegyét³, mint közigazgatási egységet a történelmi Magyarország északkeleti részén **I. (Szent) István**⁴ idejében, más adatok szerint 1085-ben alapították. 1313 óta nemesi vármegye területe⁵, többször cserélt gazdát, a különböző hatalmi harcok, betörések, járványok, háborús veszteségek miatt sokszor megváltozott a lakosság etnikai összetétele⁶, többen birtokolták, illetve egyes részeit leválasztották.⁷ Címere⁸ 1571-től ismert. 1918-ig a következő járási központokat alakították ki: Nagyberezna, Nagykapos, Szobránc, Ungvár, Perecseny, Szerednye.

Ung vármegye egyetlen városa Ungvár volt, amely 1871-től rendezett tanácsú város, 1939-1944 között viszont törvényhatósági jogú város volt, vagyis ekkor már nem tartozott a megyéhez.

Mint a szakirodalomból is ismeretes, az ungvári vár köré alakult ki a város három halmon. A keletin áll az ősi vár, a délin a görög katolikus püspöki palota és székesegyház, a nyugatin az egykori vármegyeháza. Legnagyobb művészeti jelentőségű és egyben történelmi építménye az *ungvári vár* vagy *Drugeth-vár*, amelyről az első említés a *Gesta Hungarorum*ban található: „Az Úr 903. esztendejében Álmos hadai megjelentek Ungvár falai alatt, s bevették azt” – idézi **Szova-Gmitrov Péter** Anonymust. Ungvár őskoráról írt tanulmányát ezekkel a szavakkal fejezi be: „Ezzel rávir-

radt Ungvárra a történelem hajnala.”⁹ Ungvár keletkezéséről azonban több elmélet is létezik. Egymás után három különálló vára volt. Ezeknek taglalásától eltekintünk. A Budai Krónika szerint a kunok 1086-ban Ungvárig nyomultak előre, a várat elfoglalták, környékét felperzszelték.¹⁰ *Hungvár* formájában 1154-ben fordul elő először. A korabeli krónikások feljegyzése szerint 1085-ben *hungvári földvár* is létezett a térségben. Az első ungi várispán nevét 1238-ban említik. 1284-ben Ungvárnak **István** nevű lelkésze van. Az ungvári várispánság 1290-ben **Aba Amadé** nádor birtokába került. A gerényi dombon egy *kővár* is volt, amely a tatárdúlás után IV. Béla király rendelkezése értelmében kőerődítményként épült fel, azonban a XIV. század első évtizedében elpusztult. A mostani ungvári várat királyi engedéllyel **Drugeth Fülöp** építtette fel, aki **Róbert Károly** király jóvoltából 1328-tól a vidék ura lett. Ezzel megalapozta a király kíséretében a Nápolyból idekerült, de francia származású, később olasszá lett Drugeth-dinasztiát, amelyek több mint három évszázadon keresztül, 1684-ig Ung vármegye kiváltságos birtokosai voltak. A vár építését a **Homonnai Drugeth János** fejezte be: egy várkastéllyá átalakított belső várból és az azt övező parkból áll, melyet négy fülesbástyával és egy háromszögletű bástyával megerősített védőfal vesz körül. Teljes területe 8,5 hektár, ebből 6 hektár a várkert.¹¹ A **Drugethek** soraiból főispánok, fővezérek és főpapok kerültek ki. Például **Drugeth István** nevéhez fűződnek a legjelentősebb építkezések, aki Ung- és Zemplén vármegye főispánja volt.

Homonnai Drugeth Jánosnak (?-1645) és feleségének, **Jakusics Annának** köszönhető, hogy a homonnai jezsuita kollégiumot áthelyezték Ungvárra. Ugyancsak a már özvegy grófné, **Jakusics Anna** nevéhez fűződik, hogy 1646. április 24-én szorgalmazására létrejött az ősi ungvári *vártemplomban* a vallási unió, ennek következtében az Ung-vidék ortodox pópái az elsők között csatlakoztak a római egyházhoz. 1640-1646 között a jelenlegi görög katolikus püspöki palota helyén jezsuita kollégiumot építettek (a későbbiekben, kisebb- nagyobb megszakításokkal azóta is Drugeth gimnázium¹²), amely a jezsuiták irányításával, majd a rend megszűnése után is, hosszú időn keresztül jelentős szerepet játszott Ungvár kulturális és művészeti életében. A Drugethek előmozdították az ipart, és az egyes iparos céheknek különféle kiváltságokat adományoztak. A reformáció és ellenreformáció hívei, valamint a hitvitázók között kialakult egyik véres csata színhelye volt Ungvár és környéke is, amelynek következtében emberek százai, értékes épületek és művészeti alkotások tucatjai pusztultak el.

1683-ban **Thököly Imre** felső-magyarországi fejedelem kurucai felperzszelték és elfoglalták Ungvárt és környékét. A Drugeth nemzetség utol-

só férfisarja, egyben utolsó várúra, **Drugeth Bálint** korbáviai püspök (Horvátország) volt. 1691-ben bekövetkezett halála után a hatalmas uradalom visszaszállt a koronára. A **Drugeth Krisztinával** kötött házasság révén a vár **Bercsényi Miklós** (1665-1725) ungi főispánra, a későbbiekben **II. Rákóczi Ferenc** harcostársára szállt, aki a várat felújította, megerősítette, a palotát berendezte. A korabeli feljegyzések szerint: „*A finom ízlésű főúrnak értékes festmény- és rézmetszet-gyűjteménye, gazdag könyvtára, fegyver- és régiségtára volt. Palotájának fényes berendezése fejedelmi pompával tündöklött.*” Azonban a Rákóczi-szabadságharc bukása után a kincstár elkobozta, 1775-ig császári ezredek tanyáztak benne. **Mária Teréziától** 1776-ban kapta meg a várat a munkácsi görög katolikus püspökség, amit papneveldévé alakítottak át¹³. A várparkban helyeztek el két XIX. századi öntöttvas szobrot: a *Heraklész a lernai hidrával* címűt (öntöttvas, **W. Kinne** műve, 1849.) és a *Pihenő Hermészt*, valamint azt a *turulszobrot*, amely korábban a tiszaujlaki Rákóczi-emlékművön állt, amíg a szovjethatalom le nem rombolta azt. Mindkét szobrot Turjaremetén öntötték, ahol más művészi öntvényeket is készítettek. A várkertben láthatók a gótikus templom feltárt és részben konzervált romjai. Sírboltjába a Drugeth, Barkóczy, Sennyei és Orosz családok temetkeztek.

Roskovics Ignác grafikája az ungvári várról (XIX. sz. vége)

A háborúvesztés után beindultak a restaurálási munkálatok, amelyek azóta is tartanak. Sikerült több várrészletet, belső termet, udvarrészt, vár kutat, várarkot stb. megközelítőleg eredeti formájában visszaállítani. A papnevelde volt kápolnájában a legutolsó restaurálás alkalmával feltárták **Vidra Ferdinánd** bizáncias mennyezetfreskóját. Az ungvári vár és területe többek között sok magyar történelmi emlékkal rendelkezik.

Középkori templomok Kárpátalján

Szólnunk kell Ungvár és a vidék fontosabb magyar építészeti műemlékeiről¹⁴, amelyekkel a város méltán dicsekedhet. A teljesség igénye nélkül említjük a *görög katolikus püspöki székesegyházat*. 1644-ben **Drugeth János** építette a jezsuiták számára. Rendjüket 1775-ben feloszlatták. **Mária Teréziának** köszönhetően a templomot és az egykori jezsuita rendházat (korábban a feloszlott jezsuita rend vagyona volt) 1780-ban a görög katolikusoknak adományozta, nevezetesen **gróf Andrássy István** királyi biztos adta át ünnepélyesen **Bacsinszky András** (1732-1809) püspöknek. Az általa irányított önálló munkácsi görög katolikus egyházmegyét **Mária Terézia** közbenjárására XIV. Kelemen pápa 1771-ben alapította újra. A feljegyzések szerint a napóleoni háborúk idején, a budai várból ide menekítették a koronázási ékszereket, melyeket az 1805. december 9-10-e közötti éjjelen a püspöki palota egyik szobájában őriztek.¹⁵ A templomot **F. A. Hillebrand** bécsi udvari építész javaslatára 1878-ban klasszicista stílusban átépítették. A szentély freskói és a díszes ikonostáz a XVIII. századból valók. A sekrestyében többek között **Boksay József** 1942-ben készült üvegablaka látható. A főhajó boltozatát **Boksay József** és **Vidra Ferdinánd**

mennyezetképei díszítik, amelyek a 30-as években készültek. Az épület-együttes szerves részét képezi az 1878-ban emelt „L” alaprajzú *görög katolikus püspöki palota*.¹⁶

Klasszicista stílusban épült az „U” alaprajzú *egykori vármegyeháza*¹⁷, elődjét 1769-ben emelték, 1809-ben átépítették.

Az *első zsinagóga* 1794-ben, zsidó iskolája 1792-ben, a Vármegyeház téren lévő neológ zsidó imaház 1870-ben épült. 1904-ben **Papp Gyula** és **Szabolcs Ferenc** terve alapján neo-mór stílusban épült az ún. „askenázi”, vagyis német rítusú ortodox izraelita *zsinagóga*.¹⁸ A szefárd-rítusú chaszidok zsinagógája 1908-ban épült az Ung jobbpartján, a közúti híd mellett.

Az Ung partján áll a *pravoszláv templom*, amelyet az orosz emigránsok részére 1930-ban **Kratkov** orosz építész épített. Az épület a Moszkva melletti Komarovszk XIV. századi templomának pontos másolata.

1762-ben építették a késő barokk stílusú *Szent György római katolikus templomot*. Főoltárképét 1763-ban **Kracker János Lukács** készítette. A mellette lévő parókiális házat 1767-ben emelték.

*Ungvár. A megyeháza a református templommal.
(Lám Sándor akvarellje, 1862.)*

1796-ban épült fel mai helyén a *református templom*, mai alakját az 1906-ban történt átépítéskor nyerte, ekkor alakították ki neogótikus berendezését is.¹⁹

Értékes építmények közé tartozik a *Bagolyvár* (1781), a régi (első) vár-megyerháza (1769), az egykori magyar színház (1907), a bazilita szerzetesrend kolostora (1912), mögötte a régi volt görög-keleti templom (1786), a cseholyai volt görög katolikus templom (1678), a ruszin gimnázium (volt alreáltanoda, 1904), a Korona-szálló, a Film-színház, a Fekete Sas-ven-déglő (1780). Az utóbbiban 1847. július 11-én szállt meg **Petőfi Sándor**. Az ungvári Gyöngyösi Irodalmi Társaság kezdeményezésére 1911-ben²⁰ **Petridesz János** ungvári szobrász és **Edelstein Jenő** kőfaragó által készített Petőfi-emléktáblát avattak fel az épület homlokzatán.²¹

Ung-vidék, s egyben Kárpátalja legjelentősebb középkori emléke a *gerényi görög katolikus körtemplom*, amely nem messze fekszik a régi gerényi vár romjain felépült Drugeth-várkastélytól (a XIV. században lerombolták). A rotunda a XIII. század elején épült. A XV. században a rotundát nyugat felé téglalap alaprajzú hosszházzal, észak felé sekrestyével kibővítették. „A rotunda freskói 1360 körül készültek, egységes ikonográfiai program szerint, itáliai iskolázottságú hazai műhely munkája lehet. A megrendelő, az országbíró **Drugeth György** 1454-ben Itáliában járt...”²² A XX. században történt helyreállítás²³ során újabb, Krisztust ábrázoló, XV. századi freskót tártak fel. A szovjethatalom idején az épület múzeumként volt látogatható. Jelenleg a gerényi görög katolikus egyház tulajdonát képezi.

A gerényi rotunda

XIV. századi a szürthei római katolikus templom: itt látható a Szürthey család egyik tagjának XV. századi sírköve, továbbá **III. Szörthey (Zritty) Miklós**né **Máriássy Krisztina** XVI. századi vörös márvány címeres sírköve.

A palágyi református templom XIII. századi, román kori stílusban épült, azóta többször átalakították.

A császlóci, az őrdarmai, a kistráti római katolikus templom a XIV., a bátfai és az ungtarnóci református templom a XV. században épült, a későbbiekben átépítették.

Figyelemre méltó Szalóka festett kazettás mennyezetű református temploma (1793) is. Gálocs jellegzetes stílusú református temploma 1910-ben bodrogkeresztúri faragott mészkőből épült.

Ung-vidéken két műemléknek nyilvánított várrom is van. *A szerednyei négyzetes toronyból álló várat* (a „lakótornys” vár méretei: 18,50x18,50 m, falainak vastagsága: 2,65 m) a templomos lovagrend építette a XIII. században, amely a középkori erődítés egyik klasszikus típusa. 1380-tól a jánki pálos kolostor szerzetesei bírták évtizedeken keresztül. A későbbiekben a Dobó család birtoka volt, a város nevezetessége a **Dobó István**²⁴ által építtetett öt kilométeres borospince-labirintus. Megjegyzendő: 1805. december 10-11. között Szerednyén őrizték a Szent Koronát, amikor **Napóleon** elől Munkácsra menekítették. Az itt felállított emléktáblát a csehszlovák korszakban eltávolították.

A szerednyei vár romjai

Az Uzsoki-hágóhoz vezető utat őrizte az Ung partján, a magas szikla-hegy tetején felépített *nevickei vár*, amelyet 1312 előtt **Aba Amadé** nádor építtetett. Ehhez a várhoz is több monda, legenda fűződik (Denikő-legendája, Eszter-monda stb.). A XIV. századtól a XVI. század végéig a **Drugeth család** birtokolta. Udvarában a művészetet pártoló család meghívására képzőművészek, írók, történetírók, énekesek éltek és alkottak, köztük **Göröcsöni Ambrus** (XVI. sz.), aki a Hunyadiak dicsőségét, Mátyás király tetteit elsőként énekelte meg. **I. Rákóczi György** erdélyi fejedelem csapatai a várat 1644-ben lerombolták. Azóta romokban hever.

A nevickei vár romjai

Az Ungvárhoz tartozó Radváncon áll a *Gyöngyösi-kastély* (XVI-XVII. sz.-i barokk udvarház), **Gyöngyösi István** (1629-1704) barokk költő szülőháza. Emléktábláját 1908. szeptember 20-án a Gyöngyösi Irodalmi Társaság nagy ünnepség keretében helyezte el.²⁵

Az ung-vidéki kastélyok közül fennmaradt a *császlóci uradalmi kastély* (bentlakásos iskola), a *nagygyeji uradalmi kastély*. Az Órdarma melletti Bozós-tanyán még ma is áll a *Butler-kastély*, amelyhez Mikszáth Kálmán *Különös házasság* c. regényének egyik helyszíne köthető. Mint ismert, Eszény *református temploma* részben az 1600-as évek előtt elpusztult egykori *pálos kolostor* és a *Miczbán kastély* romjaiból épült fel, ahol valaha sánccal körülvett erődítmény volt. A néphagyomány ma is *Kastély-dombnak* nevezi,

A Gyöngyösi-kastély

amelyhez számos monda, legenda, történet fűződik.²⁶ Nagyláziban a XIX. századból való, klasszicista stílusú Plotényi kastély épségben fennmaradt, ahol domborműves emléktáblákat helyeztek el Plotényi Nándor hegedűművész és az otthonában többször megfordult Liszt Ferenc zeneszerző emlékére.

1.1. A DRUGETH GIMNÁZIUM RAJZMŰHELYE

A vidék kulturális, művészeti életét pezsdítette fel az 1893-ban felépült *Drugeth gimnázium*. Elődje a **Drugeth János** által 1646-ban létesített jezsuita kollégium volt. A Drugeth gimnázium mellett helyezték el a mecénás *Drugeth János szobrát* (1945 után eltüntették). Ebben a gimnáziumban 1868-tól tevékenykedett művésztanárként **Heverdle Ferenc** (Buda, 1841. – Budapest, 1910.) festőművész, aki először Budapesten **Marastoni Jakabnál** tanult, 1861-1863 között a Bécsi Képzőművészeti Akadémián szerzett diplomát. Budapesten, Bukarestben és Konstantinápolyban is dolgozott. Életképeket és portrékat festett, munkáit bemutatták a budapesti Múcsarnokban is. Harminc éven át oktatta a fiatalokat rajzműhelyében. Tehetséges tanítványa volt az országos elismerést művészeti tevékenységével kiérdemelt **Virágh Gyula** és **Novák Andor** festő is. Tanítványáról, **Roskovics Ignácról** készített portréja a Magyar Nemzeti Galériában található.²⁷

A Drugeth gimnázium

Roskovics Ignác a Budapesti Képzőművészeti Akadémia elvégzése és müncheni, párizsi tanulmányútja után 1883-1885 között szintén a Drugeth gimnázium rajztanára volt. Tanítványa volt **Boksay József** festő, grafikus, aki **Erdélyi Béla** képzőművésszel együtt a kárpátaljai művészeti iskola megalapítója. Figyelemre méltóak a lutheránus családból származott **Lám Jakab**²⁸ (1791-1855) országosan elismert építész-mérnök (a Tisza-szabályozás egyik szorgalmazója) fia, **Lám Sándor** (Ungvár, 1839-?) gyógyszerész²⁹ akvarelljei, rézkarcai. A „természet után rajzoló” polihisztor országos lapokban publikáló helytörténész-ként is köztiszteletnek örvendett. Rajzolni ő is **Heverdle Ferenc** ta-

*Roskovics Ignác egészalakos szobra
Ungváron*

(http://www.korzonews.info/region/uzhgorod-obogatilsja-novym-pamjatnikom-ignacu-roshkovichu-foto__65712)

nártól tanult, öntevékeny művészként több kultúrtörténeti értékű vízfestményt, metszetet, rajzot készített a korabeli Ungvárról, Munkácsról és Husztról, amelyeknek egy része a pesti *Vasárnapi Újság* (1958), az *Ország Tükre* c. folyóirat (1865) hasábjain jelent meg.³⁰

Az ungvári Drugeth gimnáziumban tanult **Csontvári Kosztka Tivadar** (1853-1919) jeles festő, aki az 1870-es években, élményekben gazdag három évet Szerednyén töltött szüleivel. Az ung-vidéki Nagybereznáról indult és itt tanult **Szamovolszky Ödön** szobrász. A Drugeth-gimnáziumban szerzett élményeivel az ungi tájhoz kötődött az ungvári **Vedres Márk** neves szobrászművész.

1. 2. AZ UNGVÁRI AGYAGIPARI ISKOLA

Az 1883-ban megnyílt *Ungvári Agyagipari Szakiskola* egykori növendékei közül többen országos hírnevet szereztek, akik az anyagmintázás ismereteit először az iskola egyik alapítójától **Petridesz János**³¹ (1861-1920) keramikustól, szobrásztól sajátították el, aki a bécsi Képzőművészeti Akadémia elvégzése után Felvidéken, Budapesten is dolgozott, munkáit Krakóban is kiállították. Jóformán az indulástól a századfordulóig a szakiskola megbecsült tanára volt. Arról van információnk, hogy az ungvári Nepomuki Szent János szobornak az 1880-as években ő volt az alkotója (a szobrot 1926-ban ismeretlen tettesek összetörték).³² Mint keramikus munkáival részt vett az 1902-es torinói kiállításon, ahol a bírálóbizottság ezüst éremmel díjazta vázáit. A korabeli feljegyzés szerint: „*vázái, mondhatni a karlsruhei Láuget befolyását mutatják; hatásuk nagy, bár eszközeik egyszerűek; más alatti festés, famotívumok, túlnyomó részben jelentéktelen technika; de mindamellert ezen egyszerű és olcsó művek egy alkalmazkodó, könnyed, gyakorlatias és merész művész szellemét árulták el.*”³³ Tudunk arról is, hogy elkészítette **I. Ferenc József** mellszobrát és ezzel együtt egy értékes iparművészeti kerámiaja szerepelt az 1917. december 19-ei Ung vármegyei múzeum anyagáról készített jegyzékben.³⁴

Az ukrán művészettörténészek, köztük **Grigorij Osztrovszkij**³⁵, **Ivan Nyebesznik** Petridesz János művészetpedagógiai és alkotói tevékenységéről lekezelően írnak, szerintük a vidék képzőművészetének kibontakozására a vártnál kevesebb hatást gyakorolt. Ezen állításuk nem felel meg a valóságnak. Petridesz keze alól tehetséges tanítványok kerültek ki. A legtehetségesebbek közé tartozott az ügyvédi családból származó, Ungváron letelepedett **Szamovolszky Ödön**³⁶ (Nagyberezna, 1878. december 26. – Budapest, 1914. december 28.) országosan ismert szobrász is, aki az Ungvári Agyagipari

Szakiskolában tanult. Első mestere és példaképe **Petridesz János**, az iskola szobrásztanára volt. Szamovolszky rövid ideig Kassán tanult, majd elvégezte a Budapesti Iparművészeti Főiskolát. Egy ideig **Zala György** és **Róna József** műtermében dolgozott, majd Olaszországban, Münchenben és Párizsban folytatta tanulmányait. 1902-ben mutatkozott be először kiállításon, a Műcsarnokban állították ki egyik művét. 1903-ban készítette a budapesti Szent István-bazilika főkapuját díszítő 12 apostol bronz reliefjét. **Horvai Jánossal** közösen alkotta meg a rozsnyói gróf *Andrássy Franciska-szobrot*. 1907-ben egy pályázatra **Gách Istvánnal** közösen készítette a *Szabadságharc-emlékművét*, amellyel első díjat nyert és megbízást is kapott, de a munkája befejezetlen maradt. 1913-ban művének elkészült részletéért állami aranyéremmel jutalmazták. Legsikerültebb alkotását, a carrarai fehér márványból készült *Dayka Gábor-szobrot*³⁷ 1909-ben alkotta és került felavatásra. 1914-ben az Erzsébet-szobor pályázatra készített pályatervet. Korai halála megakadályozta tehetségének igazi kibontakozását. A Magyar Nemzeti Galéria hat szobrát őrzi. **Szamovolszky Ödön** Dayka Gábor-szobrát Ungváron, a történelem folyamán hol a csehek, hol a szovjetek gyalázták meg. Az utóbbi rezsim képviselői ledöntötték és elásták. Csak a rendszerváltás után került

vissza eredeti helyére, ez a park jelenleg az Ungvári Nemzeti Egyetem vegyi karának épülete előtt van, korábban ez volt a Drugeth gimnázium. Ungvárról indult a zsidócsaládból származó **Garzó Bertalan**³⁸ (1882) képzett akvarellista. Önálló kiállítása volt a budapesti Nemzeti Szalonban (1906), a Műcsarnokban (1907). Két ízben nyerte el az Eszterházy Vízfestmény díját (*Esteli munka*, 1907, *Olvasó leány*, 1917). Rézkarcokat is készített. A *Konyhában* c. vízfestményét I. Ferenc József vette meg 1907-ben. Ungvári zsidó községmester fia volt **Rotmann Mozart**³⁹ festő, aki a zenén kívül Münchenben, Budapesten festészetet tanult. Főleg novellisztikus tartalmú, inkább a zsidó népeletről vett életképeket festett.

Szamovolszky Ödön: Dayka Gábor-szobra Ungváron

Petridesz János szobrász-tanár indította el a pályán a szintén zsidócsaládban született **Vedres Márk**⁴⁰ (Ungvár, 1870. szept. 13. – Budapest, 1961. aug. 12.) szobrászművészt is, aki az ungvári agyagipari középiskolában kezdte el tanulmányait. Egy ideig a város kerámiagyárában dolgozott, itt gyűjtött pénzt arra, hogy művészi terveit megvalósítsa. Kilencven évet ért meg, Magyarország elismert szobrásza lett.

Az Ung-völgyi települések közül a magyar múlt fontos helysége *Perecseny*, a középkorban a nevickei és az ungvári vár tartozéka. Itt született és az ungvári gimnáziumban kezdte el tanulmányait **Ungvári Lajos**⁴¹ Kossuth-díjas (1902. március 13. – Budapest, 1984. október 15.) szobrászművész. Perecseny egykori református templomának nevezetessége egy Báthory-sírkő, a templom ma már nem működik. Barokk temploma 1750-ben épült.

Az Ung-parti *Nagyberezna* (lakossága ruszin, német, magyar, szlovák, zsidó nemzetiségű) görög katolikus temploma 1792-ben épült (eredetileg fából), római katolikus kőtemploma és zsinagógája XIX. század eleji. Hírességei közé tartozik a fentebb bemutatott **Szamovolszky Ödön** szobrászművész, valamint a zsidó polgári családból származó **Gróh István**⁴² (Nagyberezna, 1867. június 2. – Budapest, 1936. március 16.) iparművész, művészeti író. 1896-tól az Iparművészeti Iskola tanára, majd 1917-től nyugdíjazásáig szépirodalommal is foglalkozott. Szépirodalmi könyveinek legnagyobb része családi nevén jelent meg, regényét **Szeő Demeter** néven adta közre. Ugyancsak itt született a német polgári családból származó **Lahner Emil**⁴³, nemzetközileg ismert néven: **Émile Lahner** (Nagyberezna, 1893. szeptember 22. – Párizs, 1980. december 14.) magyar születésű franciaországi festő, grafikus. 1924-ben telepedett le Párizsban, ahol többek közt a **Pablo Picasso** és **Marc Chagall** nevével fémjelzett Párizsi Iskola egyik képviselője lett. A család egyes források szerint elzászi eredetű, a XIX. században telepedett le Magyarországon, és felmenői közé tartozott az aradi vértanúk egyike, **Lahner György** honvéd vezérőrnagy.

Bercsényifalva/Dubrinics helység görög katolikus temploma XVIII. századi. Itt van az ungvári festők kedvelt művésztelepe. *Drugetházán/Zaricseván* a Lemkivszka Szadiba múzeumot 1985-ben a falu egyik lakóházában nyitották meg. A múzeum a *lemkek* életét mutatja be. *Nagyturjaszög/Turica* templomát 1829-ben szentelték fel Szent Péter és Pál tiszteletére. Anyakönyvét 1806-tól vezetik. *Turjaremeten* áll Szent György vértanú római katolikus temploma – 1854-ben **Hám János** szatmári püspök emelte a régi kicsiny kápolna helyett. 1961-ben bezárták, és csak 1989-ben adták vissza. 1996-ban új szárny is épült hozzá. Anyakönyvet 1883-tól vezetnek. A település nevezetessége a Postás-emlékmű. A valószínűleg a világon egyedülálló emlék-

művet 1838-ban, halála után állították **Fekete Fedor** postás emlékére a község hálás lakói, mivel a postás hosszú éveken keresztül gyalogosan hordta a leveleket Perecsenyből a falu lakóinak. A XIX. század végén, a XX. század elején a helységnek vasöntődéje is volt. *Kurucvár/Likicari* fatemploma a XVII. században, *bojk* stílusban épült, mellette fa harangtorony áll.

2. MUNKÁCS ÉS KÖRNYÉKE

A város feletti Várhegyen áll Munkács épségben fennmaradt vára, amely már a honfoglaláskor fontos szerepet játszott: az Oroszországba vezető útvonal legfontosabb ellenőrző pontja volt. Első írásos említése 1064-ből való. 1321-ben *castrum*nak mondják. 1263-ban „*Villa supra Munkach*” néven említik. Fénykorát a XIV-XVII. században élte.⁴⁴ Az egyetemes magyarság egyik legismertebb műemlékéhez, a 68 méter magas várhegyre felkapaszkodva élénk tárul a 250 méter hosszú, maximálisan 110 méter széles, négy teraszra, 26 méter szintkülönbséggel épült impozáns vár. Kútjának átmérője 2,5 méter, mélysége 85 méter. A kutatók feltételezése szerint 1242–1311 között épült. Minden valószínűség szerint az elpusztult borsovai vár pótlására építették. Az 1200-as évek második felétől „*vérzivataros*” Munkács története. Fényes Elek leírása 1851-ből: „...*Építője e várnak Koriatovich Theodor, az orosz herceg volt 1359-ben, kit, mint száműzöttet Litvániából I. Lajos kegyelembé vétén, a munkácsi nagy uradalommal ajándékozott meg oly formán, hogy ezt örökön és hercegi címmel bírassák...*”

Munkács. A vár látképe dél felől. Lám Sándor akvarellje, 1862.

Korjatovics Tódor⁴⁵ halála után a várat rövidebb-hosszabb ideig különböző főúri családok birtokolták. Többek között a XV. század második felében a „törökverő” **Hunyadi János** a vár kizárólagos birtokosa, aki 1445. április 14-én keltezett rendeletében szabad királyi várossá nyilvánítja Munkácsot. A vár sokáig **Szilágyi Erzsébet**, illetve **Mátyás király** kezén van. Majd országos befolyással rendelkező főurak hosszú sora váltja egymást a munkácsi uradalom élén. 1573-ban a munkácsi birtokot az uralkodó **Magóchy Andrásnak** zálogosította el, aki 1587-ben **Rákóczi Zsigmondot** kérte fel gyermekei gyámjául. Magóchy András halála után Rákóczi Zsigmond feleségül vette az árvák anyját, Magóchy özvegyét, **Bekényi Juditot**, s így a 300 000 holdas munkácsi uradalom birtokosa lett. Rákóczi Zsigmond volt a megalapozója a későbbi hatalmas Rákóczi-vagyonnak. A XVII. században már jóformán az erdélyi fejedelmek befolyási területe a vár. Legnevesebb női várvédője **Thököly Imre** felesége, **Zrínyi Ilona**, aki csak háromévi kemény ostrom után adta át a várat **Caraffa** osztrák tábornoknak, aki Zrínyi Ilona fiát, Ferencet és lányát Bécsbe vitte. A Zrínyi Ilona-kultuszt gazdagítja a felsővárban megnyitott emlékszóba, az itt elhelyezett emléktábla, a fellegrvár Lorántffy-bástyáján Zrínyi Ilona és az ifjú II. Rákóczi Ferenc szobra.

Zrínyi Ilona és az ifjú II. Rákóczi Ferenc szobra (Matl Péter alkotása).

1703. július 24-én **II. Rákóczi Ferenc**, Lengyelországból hazatérve, első ízben itt csapott össze a labancokkal. Maga a vár később kerül a felkelők kezére, s a szabadságharc egyik központja lesz. A vár a Rákóczi-szabadságharc leverését követően évtizedeken keresztül börtönként szolgált. 1800. augusztus 25-től 1801. június 28-ig itt raboskodott **Kazinczy Ferenc**⁴⁶ is a Martinovics-féle összeesküvésben való részvételéért. 1805-ben 88 napig Napóleon elől menekítve a várban rejtették el a magyar Szent Koronát⁴⁷. 1847. július 11-én **Petőfi Sándor** Ungvár felől jövet, átutazóban (a költő Szatmárba utazott menyasszonyához), rövid időt töltött a városban, írásaiból tudjuk, hogy ellátogatott a munkácsi várba is.⁴⁸ A magyar szabadságharc kezdete előtt itt tartották fogva

a lengyel felkelések vezetőit is, akiket 1848-ban szabadítottak ki. 1849. augusztus 26-án a munkácsi vár hadászati szempontból utoljára jutott szerephez **Mezőssy Pál** vezetésével, amikor a várórség **Görgey** fegyverletétele után csak 13 nap múlva adja meg magát a már hazafelé tartó orosz seregeknek.

A szabadságharc leverése után a munkácsi várban a császári kormányzat 1855-től ismét börtönt létesített, a forradalmárok fenyítőhelyévé lett. A börtön véglegesen csak 1896-ban szűnt meg. 1896. július 19-én, a millenniumi ünnepségek idején, a fellegrvár Hajdú-bástyáján ünnepélyes megemlékezés keretében, díszes talapzaton 24 méter magas emlékoszlopot állítottak, tetején egy hatalmas turulmadárral. Amit a trianoni békeszerződés után a csehek lebontottak.⁴⁹

A Latorca-parti város első említése *Muncas* névformában a XII. század közepétől ismert. 1241-ben a tatárok áldozatául esett lakosság pótlására a királyi kancellária németeket telepített ide. Évszázadokon keresztül királyi helységként említik. A XVII. és XVIII. századi hadakozások, zaklatások, különösen a **Zrínyi Ilona** alatti harcok megviselték, megritkították, etnikailag megváltoztatták a lakosságot. A hatalmas Rákóczi-birtok (152 falu, 15 kisközség, 4 mezőváros) 1728-tól, III. Károly király adományaként, a **Schönborn** család birtokába került. 1746-ban már polgári iskola működött a városban, 1770-ben idelátogatott **II. József** császár.

1849. április 22-én a vár védői **Mezőssy Pál** várkapitány vezetésével Órhegyalján⁵⁰ (Podhering), a Latorca folyónál vívták meg a császári csapatokkal a térség egyetlen jelentősebb ütközetét. Az esemény emlékét az 1901-ben emelt obeliszk örökíti meg.

A XIX. második felétől alakult ki a belváros mai képe.⁵¹

Munkács csodálatos műemlékeihez⁵² tartozik az *egykori római katolikus templom szentélye* (*Szent Mihály kápolna*), amely XIV. századi. A Szent Márton tiszteletére szentelt egyháznak fennmaradt a régi templom gótikus szentélye. A Műemlékek Országos Bizottsága engedélyével, nevezetesen **Schulek Frigyes** (Pest, 1841. – Balatonlelle, 1919.) építész szakszerű közreműködésével a templom főhajóját, mellékhajóját, tornyát 1904-ben bontották el rossz állapota miatt. A *Szent József-kápolna* a XIV. századi *Szent Márton-templom* XV. századból fennmaradt szentélye, mai alakját 1908-ban nyerte el, **Sztehlo Ottó** építész tervei alapján, aki a későbbi évek folyamán megbízást kapott a gerényi rotunda freskóinak helyreállítására is. 1976-ban restaurálták. Jelenleg is templomként szolgálja a híveket, hétköznaponként tartanak itt misét.

A **Szent Márton** nevére szentelt új *római katolikus templom* eklektikus stílusú, 1904-1905-ben épült, **Czigler Győző** (1850-1905) tervei alapján, halála után **Dvorák Ede** építész fejezte be. A templom oltáiról, festményeiről, szobrairól **Tegze József** egyházi levéltáros készített felmérést. Forrás-adatok

alapján a főoltár festményét 1801-ben festette Bécsben **Stikinger Lajos**. A Máriát ábrázoló képet a munkácsi **Suba Géza** festette. A régi templom jobb oldali mellékoltárképét 1861-ben festette **Mezey József** (Kisléta, 1823. május 11. – Budafok, 1882. szeptember 8.) festőművész, aki az oltárképeken kívül több képet is festett, felújított (két Mária-képet és a Szent Sebestyént ábrázoló festményt. Ő készítette a Nepomuki Szent János-oltárképet, felújította a Szent Kereszt-oltárképet is. Az utóbbit **Szuhányi Viktor** ungvári festő festette újra, aki egyben a Mária-oltárkép alkotója is. Az egyik legbecsesebb alkotás a Szent István-kép – **Madarász Viktor** (Csetnek, 1830. december 14. – Budapest, 1917. január 10.) festménye a dicső király országfelajánlását ábrázolja. Tegze József szerint: „Eredetileg Zsófiafalvára festette csodálatos szépségű festményét, amely ott a főoltár képe volt. Egy 1910-es leltár egyértelműen bizonyítja. A kép csak később került a munkácsi templomba”.⁵³

Római katolikus templom (Artigrafia – Brünn, M. Zoubek felvétele, 1928)

A római katolikus megyéspüspöki hivatal (az egykori munkácsi plébánia) a nagytemplom szomszédságában van. Védnöksége alatt működik a római katolikus *Szent István Líceum*. A püspökségtől jobbra áll a *II. Rákóczi Ferenc Középiskola* épülete, amelynek belső udvarát egy **Rákóczi-mellszobor** emeli ki.

A város építészeti nevezetessége a XVII. századi „U” alaprajzú, barokk stílusú *Rákóczi-kastély*, a „Fejér-ház”, amelyben a vezérlő fejedelem is lakott⁵⁴. A szabadságharc leverése után a Schönborn család birtokába került, 1747-ben

Genovai János debreceni építésszel jelentősen átalakították, kibővítették. 1770-ben **II. József**, 1852-ben **Ferenc József** császár és király is vendége volt.⁵⁵

A baziliták Szent Miklós kolostora és temploma (*fekete-hegyi, csernekhegyi kolostor*) elődje egy a XI. században **I. András** feleségével együtt Kijevből jött ortodox szerzetesek által alapított barlangkolostor volt. A mai kolostort 1360-ban alapították, a XV. század végén elpusztult, de 1551-re újjáépült. Pártolói és támogatói között volt a munkácsi **Korjatovics Tódor** herceg, **Mátyás király**, **II. Rákóczi Ferenc** is. A templom 1789 és 1804 között, a kolostor 1766 és 1772 között épült. 1751-ig a munkácsi görög keleti, majd egy rövid ideig a görög katolikus püspökség székhelye, egyben a helyi ruszinság művelődési központja volt. A művelt papok közül többen foglalkoztak egyházi képrésszel, ikonfestéssel is.⁵⁶ A templom falképei a XIX. és a XX. században készültek, egy részüket **Virágh Gyula** festette. A kriptába temették a kolostor-együttes tervezőjét, **Rácz Demetert** (1710-1782).

Az eklektika jegyeit is magán viselő munkácsi *Városháza* 1899 és 1901 között épült szecessziós stílusban.

Református temploma 1795-ben épült, tornya 1814-ben lett kész.

Munkácson és környékén számos kastély is található. Kárpátalja leglátványosabb, a romantika korából származó épülete a beregvári *Schönborn-kastély*, amely 1890-1895 között **Z. Gresserson** tervei alapján épült. Az angol Tudor-féle építészetet utánzó várkastély sok apró toronnyal és kéménnyel „feldíszített” építmény egy korabeli népszerű szokásnak megfelelően 12 bejárattal, 52 teremmel és 365 ablakkal rendelkezik, amelyek a naptári év hónapjait, heteit és napjait szimbolizálják. A kastély – a kárpátaljai műemlékek többségéhez képest – elfogadható állapotban van.⁵⁷

Épségben megmaradt a nagy felújítás, restaurálás alatt álló reneszánsz stílusú *beregszentmiklósi Telegdy-Rákóczi-kastély* is. A vidék főura, **Perényi Imre** 1403-ban kapott királyi engedéllyel erődítményt épített, amely az idők folyamán többször megsérült, mindig újjáépítették. A műemléképület történetének talán legizgalmasabb epizódja, hogy itt találkozgatott a megözvegyült **Zrínyi Ilona** ifjú szerelmével s későbbi férjével, **Thököly Imrével**. 1708-tól bekövetkezett haláláig itt élt és alkotott **Petróczi Kata Szidónia** jeles költőnő, akit a huszti református templom kertjében helyeztek örök nyugalomra. A Rákóczi-szabadságharc legendás történetének utolsó napja szintén ehhez a kastélyhoz kapcsolódik: itt szállt meg 1711. február 18-án (a Salánkról ide érkező) **II. Rákóczi Ferenc**, mielőtt végleg elhagyta volna az országot Lengyelország irányában. Ezt követően a Schönborn család birtokolta. Későbbiekben funkcióját veszítette, állaga erősen megrongálódott. Évtizedek óta feltárási és restaurálási munkálatok folynak itt.⁵⁸

A beregszentmiklósi Telegdy-Rákóczi-kastély korabeli látképe

A kastélyhoz közeli, egykori római katolikus templom a XIV. században épült, azóta egyes részeit átalakították, 1989 óta görög katolikus templom.

A Kárpátok hegyvonulatának 841 méteren lévő magaslatán van a *Vereckei-hágó* (más néven: Orosz-kapu, Hegyi-kapu), amely a honfoglaláshoz kötődően vált a magyar történelmi mitológia részévé. Az 1896. július 20-án felavatott egykori millenniumi, az országhatárt jelző obeliszket a Brezsnjev-korszakban ledöntötték. Korábban, 1920-ban a csehek az obeliszkről leszerelték a munkácsi uradalmi gyárban öntött, feliratozott vas emléktáblákat. Csak az ezredforduló után a KMKSZ kezdeményezésére, egy évtizedig eltartó hatalmi huzavona után készült el az emlékmű, amelynek megalkotója a munkácsi **Matl Péter** szobrászművész. A kész alkotás bonyolult, többretegű szimbólumrendszert foglal magában: a hétágú virág-forma az ősi vallásokból vett életfa-motívum, a hét ág egyben a hét magyar törzset, az alsó kő pedig a vérszerződés kegyhelyét is jelképezi.

Lehoczky Tivadar régész-történész 1870-ben egy honfoglalás-kori lovas vitéz sírját tárta fel a Szolyva és Tövisfalva közti út mentén. Innen került elő a nevezetes szolyvai tarsolylemez.⁵⁹

A zsidóság épített emlékeiből vidéken többnyire a zsidó temetők maradtak fenn. A sírjeleket kőből faragták, köztük figyelemre méltó ábrázolású is található. Egy része lepusztult állapotban van, másik részét rendbe hozták. Így cselekedtek Holubinán, Beregkisfaludon és más településeken is.

Lehoczky Tivadar helytörténész és sírhelye a római katolikus templom kriptájában

A *Beregrákoson* épült, majd megrongált és újjáépített kastélyban Thököly Imre virágzó udvarházat és kertet tartott fenn.

Dercen Kerekhegyének évtizedeken át feltűnő díszje volt a Dercsenyi család sírboltja, amelyet a szovjet katonák leromboltak. Dercenben született **Mohy Sándor** (1902-2001), aki Erdélyben lett festőművész, az ottani képzőművészet polihisztorja, a kolozsvári Képzőművészeti Főiskola művésztanára.⁶⁰ Dercen református temploma 1809-ben épült, klasszicista, romantikus stílusban a korábbi fatemplom helyén. Az egyhajós templomnak homlokzat előtti, háromszintes, gúlasisakos tornya háromszögű oromzatokkal kapcsolódik a főhomlokzathoz. Kazettás, síkmennyezetű hajóját farizart övezi. Római katolikus temploma 1737-ben romos állapotban állott. A szomszédos *Fornos* régi református fatemploma 1759-ben épült az 1746-ban elpusztult fatemplom helyére, 1782-ben bővítették. 1895-ben új kőtemplomot építettek, de egy tűzvész megrongálta, 1903-ban állították helyre. *Izsnyéte* régi, 1792-ben épült református fatemploma 1905-ben leégett, mai kőtemplomát nem sokkal az után építették.

Szernye református temploma középkori (XV. századi) eredetű, 1530-ban lett a reformátusoké, az 1700-as évek közepétől erősen átépült, alatta régi keletű sírbolt van. A barkaszoói református templom kőtemplomát 1809-1818 között építették, mai formáját 1873-ban nyerte el.

Alsókerepec római katolikus temploma XIX. századi. *Felsőkerepec* római katolikus templomát 1788-ban Nagybaldogasszony tiszteletére építették. *Dunkófalva/Obava* görög katolikus fatemploma a XVIII. században épült. *Ignéc* görög katolikus templomát a Nagybaldogasszony tiszteletére szentelték fel. Anyakönyvet 1785-től vezetnek. *Iványi/Ivanyivci* görög katolikus temploma a hagyomány szerint a római katolikus templom köveiből épült fel, a XIX. század elején.

2. 1. AKIK HALHATATLANNÁ TETTÉK MUNKÁCSOT

Munkács a századforduló előtt és után is számos jelentős művészt adott az egyetemes magyar képzőművészetnek. Ebben a városban született **Lieb Mihály** (1844–1900), aki szülővárosa nevét felvéve, **Munkácsy Mihályként** vált világhírűvé. A művészre vonatkozó dokumentumok szerint Munkács város 1844. évi anyakönyvének 151. oldalán a 19. szám alatt található a következő bejegyzés: „*édesapja Lieb Mihály a munkácsi sóhivatal pénztárosa, édesanyja Reök Cecília háztartásbeli volt.*” A munkácsi krónikások azt is feljegyezték, hogy édesapja „*tevékenyen részt vett az 1848-as szabadságharcban, ezért letartóztatták és börtönbe vetették. Megmaradt a város belrendi és belbiztonsági bizottság 1848. május 12-i üléséről szóló jegyzőkönyv. E bizottságnak tagja volt a művész édesapja. Nemcsak Munkácsy Mihály édesapja, hanem anyai nagybátyja, Reök István is részt vett a szabadságharcban, aki aztán magához vette az árva művészfiút.*”⁶¹

Az is köztudomású, hogy I. Ferenc József „a művészet terén szerzett kiváló érdemei elismerésül” a magyar nemességet, a „munkácsi” előnévvel adományozta Munkácsy Mihálynak.⁶² Kultúránk egyik legjelesebb képviselője méltán megérdemelt sikerei csúcán látogatta meg szülővárosát, ahol 1880-ban díszpolgári címet kapott. Erről az eseményről számos sajtókiadvány, köztük a *Bereg* című lap 1882. évi tavaszi számaiban is bőven beszámolt.⁶³ A hálás munkácsiak ezüst babérkoszorúval díjazták a város szülöttének tevékenységét. Az 1882. március 2–4. közti munkácsi találkozójára elkíserte többek között **Jókai Mór**, **Mikszáth Kálmán** is.⁶⁴ 1882. március 3-án emléktáblát helyeztek el szülőháza falán, Budapesten pedig díszpolgárrá avatták. Ekkor alapította a Munkácsy-ösztöndíjat, amelyet 1882-ben **Révész Imre** (1859–1945) kapott meg a *Csárdai jelenet* című képéért.

Szót kell ejteni arról is, hogy Munkácsy Mihálynak az Országház részére festett nagy kompozíciójához földije, **Lehoczky Tivadar** (Fiume közeli Fucsine, 1830. október 5. – Munkács, 1915. november 25.) vidékünk neves helytörténésze, régésze szolgáltatott történelmi adalékokat. A városi lap tudósítása szerint: „*A művész felkérésére 1891 nyarán „érdekes és hasznos adatokat és rajzokat” küldött Párizsba, a szolyvai ősmagyar sírban lelt lovasvitéz felszereléséről. Munkácsynak Lehoczky Tivadarhoz intézett, 1891. június 9-én az amaloui fürdőből kelt köszönőlevele ezt bizonyítja, hogy a művész a legaprólékosabb előtanulmányokat folytatta a hatalmas történelmi festményével kapcsolatosan, másrészt újabb adat Lehoczky Tivadar sokoldalú érdeklődésére és fáradhatatlan munkakészségére.*”⁶⁵

Munkácsy Mihály egyik rendkívüli, eredeti alkotását az ungvári Boksay-múzeumban őrzik. A 45x39 cm-es képet még 1947-ben a területi képtár

kapta ajándékba, mint ismeretlen festő „*Keleti férfi feje*” című vásznát. Később bebizonyosodott, hogy ez a mű a művész első vázlatainak egyike, amit Munkácsy a „*Krisztus Pilátus előtt*” c. nagyméretű kompozíciójának (1851) egyik alakjához, az ülő farizeus arcához készített.⁶⁶

1941 júniusában Munkácson lebontották Munkácsy Mihály festőművész szülőházát, mivel állaga az összeomlás alatt állt. Ezen a helyen a későbbi évek folyamán új épületet emeltek. A hálás utókor képviselői 1969-ben két emléktáblát⁶⁷ avattak fel azon a helyen, ahol szülőháza állt. Az egyik a

Munkácsy-emléktábla az emeletes ház homlokzatán

művész eredeti szülőházának domborműve, a másikon ukrán felirat van.⁶⁸ 1992-től a festőművész szülőházának a helyén felépített lakóház homlokzatán magyarul is olvasható az emléktábla eredeti szövege. **Popovics Béla** helytörténész közzétett kutatásaiból tudjuk, hogy a „*város a festőművész 1900. május elsején bekövetkezett halála után röviddel komoly erőfeszítéseket tett egy reprezentatív köztéri szobor és egy múzeum létrehozása érdekében. Az előbbinek 1907-ben elkészült kicsinyített gipszmintája ma a Rákóczi-kastélyban tekinthető meg.*”⁶⁹ Alkotója **Gönczy Lajos**

szobrászművész, aki a *Munkácsy-gipszmintát* 1907-ben Munkácsnak adományozta, a helyi képviselőtestület döntése értelmében a városházán nyert elhelyezést.⁷⁰ A szoborállítást és a Munkácsy-múzeum létrehozását az I. és II. világháború megghiúsította. A kárpátaljai *Naptár* 1964-es száma először közöl felvételt, amely „*a nagy festőművésznek a munkacsevői városi tanács épületében elhelyezett szobrát mutatja be.*”⁷¹ A központi utcának a római katolikus templom felőli bejáratát (a valamikori országzászló helyén) 1994-től Munkácsy mellszobra ékesíti, alkotója **Mihajlo Beleny** ruszin szobrász. 1994-től a Munkácsi Művészeti Iskola (Rákóczi-kastély) is felvette a nagy festő nevét.

Munkácsy Mihály festőművész mellszobra (Beleny Mihajlo alkotása)

2007. július 27-én képletesen szólva **Munkácsy Mihály** újra meglátogatta a Latorca-parti várost. Ezúttal nagy művészeti eseménye volt ez a városnak, hiszen a Nemzeti Galériában megrendezett Munkácsy-kiállítás anyagát a Rákócziak dicső várában is kiállították, a tárlatot több mint 80 ezren tekintették meg. A nagyrészt magányűjteményekből kölcsönzött közel 30 kép egy jelentős részét az Amerikában élő **Pákh Imre** bocsátotta a kiállítást szervezők rendelkezésére.

Örömteli, hogy Munkácsy Mihály kultusza továbbra is töretlen. A MÉKK-be tömörült festőművészek **Balla Pál** kezdeményezésére 2007-ben létrehozták a Péterfalvai Képtár mellett a Tiszaháti Munkácsy Mihály Alkotótábor és a MÉKK Munkácsy Mihály Képzőművészeti Egyesületét is.

2. 2. *MUNKÁCS ÉS KÖRNYÉKE A FESZTY-KÖRKÉPEN*

Munkácshoz kötődik **Feszty Árpád** (Ógyalla, 1856. dec. 24. – Lovrana, 1914. jún. 1.) festő „*A magyarok bejövetele*” (1896) című történeti tárgyú körképe⁷², amelyen visszaköszönnek Munkács és környékének hegyoldalai (a Zsornýó kettős csúcsa, Csernek-hegy/Kalstrom-hegy, Lovácska, Pál-hegy, a kendereskei magaslat, a Kamjanka domb stb.), de többek között ábrázolja a hömpölygő Latorcát, az alföldet és a várhegyet, a Borló vonulatait, a Borzshavasokat, a távolabbi Beregszász-környéki dombokat is. Még a **Munkácsy Mihály** társaságában 1882-ben itt tartózkodó **Jókai Mór** javaslatára válaszította Feszty a honfoglalást témájául.

A művész egyébként a neves író nevelt lányát, **Jókai Rózát** vette feleségül, aki szintén képzett festőművészként vállalt részt az alkotási folyamatban.⁷³ A művész kétszer kereste fel Munkácsot: az előbbi adatgyűjtő látogatás volt, az utóbbihoz már kemény terepmunka fűződik. Feszty képzett festőművész kollégáival együtt (**Spányi Béla**, **Mednyánszky László**, **Újváry Ignác** festők) 1892 szeptemberétől közel fél évet töltött a munkácsi Csillag-szállóban.

Kollégái közreműködtek a körkép elkészítéséhez szükséges Vereckei-hágó és Munkács környéki vázlatok megrajzolásában. A táj által megihletett „munkácsi művészhetek” alkotásaiból nemcsak itt, hanem Budapesten is tömegeket vonzó nagysikerű kiállítást rendeztek. **Feszty Árpád** hírnevét, népszerűségét többek között „*A magyarok bejövetele*” (1896) c. alkotásával alapozta meg, amely 120 méter hosszú, 15 méter magas és 38 méter átmérőjű. A több mint 2000 figurát felvonultató alkotás három évig készült.

2. 3. A MUNKÁCSI KIRÁLYI GIMNÁZIUM RAJZMŰHELYE

Feszty Árpád kortársa volt **Zahoray János** (Máramarossziget, 1835. június 17. – Beregszász⁷⁴, 1909.) képzett festőművész, akit 1875 után az egyik budai tanintézetből Munkácsra helyeztek át és a munkácsi királyi gimnázium rajztanára lett.⁷⁵ Vidékünkön arcképfestőként vált ismertté, a század végén közkedvelt életképeket tervezett, egyházi vezetők megrendelésére oltárképeket festett. Többek között megfestette **Perényi Zsigmond**, **Lónyai Sándor** főispánok, továbbá **Werbőczy István**, **Kossuth Lajos** és más történelmi személyiségek képmását.⁷⁶ Ezenkívül beregi, ugocsai főúri, valamint polgári családok tagjairól előszeretettel készített portrékat,

Korabeli plakát a Feszty-körkép kiállításáról

A munkácsi állami főgimnázium (Képeslap, 1911)

pl. **Bencs Lászlóról**, Nyíregyháza polgármesteréről⁷⁷. 1898-ban nyílt Munkácson utolsó kiállítása. 1901-ben Beregszászba költözött, 74 éves korában bekövetkezett haláláig ott élt és alkotott.

A munkácsi gimnáziumban igen nagy hangsúlyt fektettek egyebek mellett a rajz oktatására, tehetségkutató rajzkiállítások megrendezésére. 1906-ban például **Moldován Béla** (1885-1967) munkácsi diák alkotásait bemutatták a művésznövendékek kiállításán is, akire **Szinyei Merse Pál** is felfigyelt.⁷⁸ Később **Zombory-Moldován Béla** néven ismert festőművész lett. **Zahorai János** és más itt tevékenykedő művésztanárok hatására a tanítványok közül egyesek úgy döntöttek, hogy a művészeti pályát választják. Munkácson lett ismertté a szentképfestő **Fenczik Kornél**. **Robl Vilmos** grafikus, rajztanár, aki fényképek után készített figyelemre érdemes krétarajzokat, szabad rajzórákat is adott a pályakezdők részére.⁷⁹

Ugyancsak e városban látta meg a napvilágot és itt kezdte el tanulmányait **Karlovsky Bertalan**⁸⁰ (Munkács, 1858. okt. 24. – Budapest, 1938. ápr. 11.) festő, aki München (**Benczur Gyula** műhelyében) után Párizsban is tanult. **Munkácsy Mihály** tanítványa lett, akit a mester mint **Révész Imrét**, földijét is támogatásában részesítette. Karlovsky nemcsak festett, hanem oktatott is, Budapesten magán-festőiskolát tartott fenn, majd 1928-tól a budapesti Képzőművészeti Főiskola tanára volt, főleg arcképek festésével foglalkozott. A Magyar Képzőművészeti Főiskola hallgatója volt 1910-1911 között a munkácsi **Daubner Pál**, aki Amerikába ment ki. Elkallódott tehetségnek tartották **Kallus Béla** szobrásznövendéket is, akinek életéről nincs megbízható információ. Ugyancsak Munkácson született **Mátrai Gyula** (1905. június 8 – Budapest, 2004. szeptember 13.) kétszeres Kossuth-díjas építész. Többek között az általa tervezett csarnokok hatottak jelentősen a modern ipari épületek formai fejlődésére.⁸¹

2. 4. TÁRLATOK A LATORCA-PARTI VÁROSBAN

A századforduló után különböző tárlatok követték egymást. Kiállították munkáikat a festőkön kívül a város legjobb rajzolóit, iparművészeit, kézimunka-készítőit, fotográfusait. A legrangosabb képzőművészeti rendezvényre 1904-ben került sor, ezúttal a budapesti Nemzeti Szalon vándorkiállításáról tudósítottak a korabeli lapok, többek között eladással egybekötött tárlaton **Révész Imre** sikerét azzal igazolták, hogy több festményét megvásárolták.⁸²

1909-ben **Zahorai János** hagyatékából nyílt kiállítás. 1910 után a Monarchia összeomlásáig, több országosan ismert festőművész, köztük **Szentmiklóssy Zoltán**⁸³ (Komárom, 1878. – Budapest, 1916.) Munkácson alkotott munkáiból volt tárlat. A Munkácsról elszármazott, majd Ameriká-

ba kivándorolt **Tenkács János** (Munkács, 1885 ? - Cleveland, 1955. augusztus 14.) akadémiai szobrász munkáiból rendeztek kiállítást a Csillag-szállóban, aki a szobrászati akadémián **Strobl Alajos** vezetése alatt tanult.⁸⁴

1912-ben az ungvári **Ijjász Gyula** (róla később szólunk) festményeiből rendeztek kiállítást. Az I. világháború végén bekövetkezett összeomlás, a tanácsköztársaság terrorja, a román és a cseh katonai megszállás, a terület hovatarozása miatt kirobbant nemzetközi vita Munkácson sem volt a legkedvezőbb időszak a művészet számára.

2. 5. A VASÖNTÖDÉK IPARMŰVÉSZETE

Az egyházi művészet nyomában vidékünkön is kialakult Munkács környékén a szászok, majd a svábok letelepedésével a *vasöntödék iparművészete*. A Munkács környéki vasöntödék pedig részben az iparművészet itteni bölcsőjének is tekinthetők. A vasöntödék megszűnéséig számos kevésbé ismert és ismeretlen vasöntő-modellező dolgozott itt. E korszakból kiemelkednek **Schlosser András**⁸⁵ (Felsőremete, 1824. – Munkács, 1877.) lenyűgöző formatervezésű öntvényei, amelyeknek egyes darabjai a vidék múzeumaiban is megtekinthetők.

Schlosser András a Bécsi Művészeti Akadémián tanult, Drezdában ismerkedett meg a vasöntvény-modellezéssel. A szabadságharc eszméinek lelkes támogatója a Munkács melletti Frigyesfalván és Selesztón élt és alkotott. Klasszicista stílusban dolgozott, számos modelljét öntötték vasból.

A forradalom alatt 1848. október 12-én elkészítette **Kossuth Lajos** első mellszobrát, továbbá **Arany János**, **Petőfi Sándor** első mellszobrát is.⁸⁶ A Bach-korszakban a mellszobroknak a terjesztését tiltották, el is kobozták őket. Élete végéig apró feszületeket, szobrocskákat, karpereceket, sakkfigurákat, bútorokat, kályhákat, síremlékeket készített. Vasból készült finom műtárgyaival nagy sikert aratott az 1873. évi bécsi kiállításon is, amelyek a műgyűjtők körében nagy keresletnek számítanak.

Megjegyzendő: az ung-vidéki *Turjaremete*⁸⁷ településen is működött egykor vasöntöde, mely híres volt öntött-vaskályháiról. A vasgyár bezárása után munkásai szétszéledtek. Az itt készült szépművű öntött-vaskályhák egyes darabjai ma már csak múzeumokban lelhetők fel.

3. BEREK VÁRMEGYE, BEREKSZÁSZ ÉS KÖRNYÉKE

A honfoglalás után *beregi erdőispánság*, majd Szent István király által szervezett *Borsova vármegye*.⁸⁸

Központja az avar kori *borsovai földvár*⁸⁹ Mezővári⁹⁰ mellett a Tisza és a Borzsa összefolyásánál volt, az oklevelekben 1200-1213 körül tűnt fel először *Borsoa*, *Borsua* néven. Itt volt az esperesség központja is. A földvár két részből állt: a tulajdonképeni várat egy közel 4 méter magas, lejtős, menetes sánc vette körül, amely alaprajza egy háromszögre hasonlított. A sánc előtt húzódó – elláposodott – árok még jól kivehető. A sáncot dön-

*Szent István mellszobra
Nagy Lajos Imre (Nyíregyháza) alkotása*

gölt, majd kiegészített agyagból építették. A vár második része a hozzá csatlakozó mezővári település. Ez 2-3 méterrel emelkedik ki a környezetből. A nyugati része a Borzsa folyó új medrének kialakításakor megsemmisült. A borsovai földvárat és a vidék településeit elpusztító tatárjárás után történt közigazgatási egység átszervezése következtében *Bereg vármegye*⁹¹ (németül: Berg; latinul: Bereghiensis) lett, amelynek első említése 1248-ból származik. 1299-ben már nemesi vármegye. A XIV. század elejétől *Munkács vára* volt a központ.

A Bereg-vidék közigazgatási beosztása a későbbi századok folyamán is többször változott. 1867-1918 között a vármegye⁹² központja az egykor szászokkal betelepített, a betörő hadak által többször elpusztított, lerombolt és mindig újjáépült Beregszász⁹³ (németül: Bergsaß, Lampertshaus) volt. A beregszásziak 1063-at tekintik az alapítás dátumának. 1871-től *rendezett tanácsú* városi rangot kapott Beregszászon kívül Munkács is. Évtizedeken keresztül járási központnak számított Ilosva, Mezőkaszony, Munkács, Szolyva, Beregszász, Oroszvég, Alsóverecke, Vásárosnamény. A két világháború között a nagyhatalmak hol szűkítették⁹⁴, hol bővítették területét.⁹⁵

Beregszász nem lebecsülendő kulturális és művészeti központunk volt és maradt jelenleg is. Említett városaink nevéhez a századok folyamán különböző művészeti műhelyek, és alkotók kapcsolódnak. Hajdan, az 1370-ben alapított pálos rend és a már korábban működő Szent Ferenc- és Szent Domokos rend bizonyítja, hogy itt régóta pártfogolták a magyar kultúrát, köztük a művészetet, az irodalmat és a tudományokat. A város a századok folyamán templomi képiróknak, piktoroknak, kőfaragóknak, szobrászoknak, építészeknek adott otthont és alkotói munkát.

A Bethlen–Rákóczi-kastély

A település épített öröksége jelentős.⁹⁶ A „város történelmének szinte minden rezdülését magán viselő épületek” közé tartozik a „*Mindenszentek tiszteletére emelt, háromhajós, gótikus plébániatemploma*” (jelenlegi titulusa: a Szent Kereszt Felmagasztalása), amely 1418-ban épült, 1518-ban és 1522-ben felújították, 1657-ben és 1686-ban leégett. Tornyát 1753-ban javították ki, majd 1804-ben új tornyot építettek. A templomot 1839 és 1846 között építették újjá. 1862-ben a hajóban és a szentélyben freskókra bukkantak. Újjáépítésének megtervezője az építészként is elismert **Tischler Albin** beregszászi káplán, kanonok, kerületi esperes.⁹⁷ A város történelmi ékessége a *Bethlen–Rákóczi-kastély*, amelyet **Bethlen Gábor** erdélyi fejedelem építtetett 1629-ben, 1686-ban a kuruc harcokban leégett, valószínűleg II. Rákóczi Ferenc állíttatta helyre. 1857-ben klasszicista stílusban átalakították.⁹⁸

Emléktábla a Bethlen–Rákóczi-kastély falán

Református temploma 1715-ben épült, tornyát 1780-ban emelték, 1918-ban leégett, 1921–1929 között állították helyre. *Görög katolikus temploma* 1825-ben épült klasszicista stílusban. Nevezetes a barokk stílusú *Oroszlán fogadó*⁹⁹, hiszen 1847. július 12-én itt szállt meg Petőfi Sándor. A „mértéktartó neobarokk” stílusjegyeket magán viselő *megyeházát*¹⁰⁰ 1890-ben építették **Ybl Miklós** tervei alapján. 1909-ben épült fel a város központjában a **Jablonszky Ferenc** tervezte, kétemeletes eklektikus *törvényszéki épület*.¹⁰¹ Az egykori *Bereg Vármegyei Kaszinó* (Úri Kaszinó) 1912 és 1913 között **Beszenszky Gyula** munkácsi építészmérnök tervei alapján épült. A szecessziós épület a város kulturális, társadalmi és politikai életének központja lett.¹⁰² Az egykori, jelen formájában teljesen átépített *zsinagóga*¹⁰³ közelében áll az 1912-ben szecessziós stílusban épült egyemeletes volt *zsidó rituális fürdő* (*mikve*). Különböző építészeti stílusbeli törekvéseket ábrázol továbbá a szecessziós *Schönborn kastély*, a *városháza*, az egykori *Grand Royal Hotel*¹⁰⁴ stb.

A városban a XVIII-XIX. század között virágzott a kézműipar. A legkorábbi céhek: szűcsök (1564-től), cipészek (1675), gombkötők-szabók (1682), „vegyes céh” (1682), csizmadíák (1692), mészárosok (1704). A Magyar Nemzeti Múzeum őrzi a szűcsök 1722-ből való pecsénymóvját is.¹⁰⁵ A XIX. század végén alakult ki a belső városrész mai arculata.

Beregszász környékének épített öröksége szintén gazdag.¹⁰⁶ A régészeti szakirodalom szerint számos vár romja található Beregszász környékén. Fentebb már szóltunk a *borsovai földvár*ról. A *kovászói lovagvár* a XII-XIII. századból való, a *szerednyei vár*hoz tartozó középkori feudális lakótornyok közé tartozott (átmérője: 12 m), amelyet háromszög alakban kőerődítés és meredek sziklafal védett. A vár hadászati szempontból fontos szerepet töltött be: feladata az ország belsejébe vezető úgynevezett „sóút” ellenőrzése volt. 1390 végétől 1557-ig különböző főúri családok lovagvárként használt birtoka. 1557-től 1562-ig **Matuznai Pál** földbirtokos kihasználva az ország megosztottságát, rabló-

Beregszász címeres táblája

tanyául használta a kovászóí lakótornyos várat, fegyveres zsoldosaival gyakran rabolta végig a szomszédos falvakat. 1564-ben I. Ferdinánd király egyik vezére **Schwendli Lázár** seregével a kovászóí várat hatalmába kerítette és leromboltatta. A romos vár végső pusztulását végül 1567-ben a vidékre betörő krími tatárok okozták. A vár soha többé nem épült fel, repkénnyel befutott romjait műemlékként jegyzik.

Déda határában a Kírva nevű pusztán egy régi földvár volt, amelyet a helyiek *Tóvárnak* neveztek (XI-XIII. század). Homályba vész a *guti földvár* (a Szernye tóból kiszakadó Jaszinó és a gáti Nagyvíz folyók egyesülésénél földtöltésekkel megerősített erődtítmény lehetett a középkorban) és a *nagyberegí vár* (a Kanfertő nevű helyen állt, 1263-ban elpusztult, majd újra felépítették, 1312-ben még várnéppel is rendelkezett) története is, amelyek mondákban és legendákban élnek a nép körében.

Bereg-vidéken több olyan építmény van, amely megőrizte eredeti, középkori, XIII. és XIV. századi formáját. Említésre méltó Nagybereg gótikus református temploma, Kígyós XIV. századi református temploma (500 éves freskórészlettel, valamint haranglábbal), Csetfalva XV. századi, kazettás mennyezetű gótikus református temploma haranglábbal, Nagymuzsaly XIV. századi református temploma haranglábbal, a kismuzsalyi Árpád-kori romtemplom (1657-ben a vidékre betörő lengyel katonák rombolták le), Bene XIV. századi román-gótikus, négy fiatornyos református temploma, Mezővári református temploma (a XV. században épült gótikus stílusban, 1593 óta a reformátusoké), Nagyborzsova református temploma (XV. századi eredetű, 1552-től a reformátusoké, 1830-ban klasszicista stílusban teljesen átépítették, de gótikus részei is megmaradtak), Badaló (XIII-XIV. századi), Déda, Beregsom,

Klisza János: A benei református templom

Makkosjánosi, Mezőkaszony, Nagybégány, Sárosoroszi (1332-1337 előtt emelték), erősen átépített, illetve részben átalakított református temploma.

A beregardói templom a római katolikus egyházhoz tartozó, középkori kultikus építményekhez sorolható. Megemlíthető, hogy 1086-ban I. (Szent) László Mezőkaszony határában győzte le a kunokat. A csata helyén kápolna, majd a XIII. században római katolikus templom épült.

A térség fontos építményei közé tartoztak a századok folyamán elpusztult *kolostorok*: 1370-1574 körül Beregszászban, a templomos rendieket felváltó Szent János lovagrend monostorát a domonkos rendiek örökölték, itt apácakolostor is volt. A városban létezett ferences kolostor is. Ugyancsak királyi pártfogással működött 1329-1562 között Kisberegén (jelenleg Felső Remete), a szintén elpusztult *pálos kolostor*.

Bereg-vidék műemlékei közé tartoznak a megmaradt kastélyok, kúriák, udvarházak. Ide sorolható Balazséron a Pogány-kastély, Bátyúban a Lónyay-kastély, Beregsomban a Lónyay család udvarháza, Beregardóban a Perényi-kastély, Kovászón a Pogány kastély stb.

A képzőművészet területén a tárgyalt időszak híres emberei közé tartozott a Mezőkaszonyban született **Horthy Béla** (1869. febr. 4. – Budapest, 1943. február 10.) festőművész, szobrász, a nagybányai festőiskolában Hollósy tanítványa. 1892-ben a müncheni Glaspalastban sikeres kiállítása volt.

Az 1700-as évek végén több klasszicista stílusban épült templom építését **Pulics András** munkácsi építőmester nevéhez kapcsolják.

4. UGOCSA VÁRMEGYE, NAGYSZŐLŐS ÉS KÖRNYÉKE

*Ugocsa vármegye*¹⁰⁷ a történelmi Magyarország legkisebb közigazgatási egysége volt. A korábban létező *ugocsai erdőispánság* és a *sásvári várispánság* (Tiszasásvár) összevonásából jött létre, amelynek székhelye eleinte *Tiszasásvár* volt, majd a földvárat elpusztító tatárjáras után *Szőlős/Nagyszőlős* (1262: Zceuleus) lett.¹⁰⁸

A szőlősi Fekete-hegyen már a honfoglalás után kisebb erődítményt emeltek eleink, amely védelmi célokat szolgált. A **Borsa**-nemzetség 1308-ban felépült várát („castrum Zeuleus”) a család egyik tagjának felségárulása miatt a királyi hadak 1315-ben lerombolták. A vár azonban **Károly Róbert** király parancsára ismét felépült, amit feleségének, Máriának adományozott, annak halála után a vár funkciót veszítve az enyészet lett, további története homályba vész. A XV. században ezen a helyen az idetelepített ferencesek gazdálkodtak. Az egykori vár mellé 1505-ben a Perényiek támogatásával erős *ferences kolostort* építettek, „Kankó-vári első kolostor-

nak” is nevezik. 1535-ben már 22 szerzetes fáradozott az Úr szolgálatában. A feljegyzések szerint a magyar szerzetesek között megnevezik **Szentkirályi Ferenc** kísérettestvért, aki képíró (pictor) is volt és a munkaleírásába tartozott a kolostor festése és díszítése.

1556-ban a reformátussá lett helyiek a közben reformátussá vált Perényi Ferenc kegyúr vezetésével a kolostort megrohanták, földig lerombolták, a szerzeteseket megölték, gazdag kincseit elvitték. A császáriakkal szembeszállva az ugocsai várat erős erődítménnyé formálta. A vidéken keletkezett Kapisztránmonda szerint **Kapisztrán Szent János** (Szerém) Újlakról ide hozott testét a reformátusok a várkútba dobták. 1561-ben a kolostor megszűnt.

A ferenceseket 1668-ban a katolikus vallásra visszatért **Perényi György** fiai hívták vissza és vállalták, hogy a ferences rendieknek új kolostort és mellé templomot építenek. Ez volt a „második nagyszőlősi letelepedés.” A ferencesek vállalták, hogy az egyházi szolgálat mellett az iskolákban tanítani fognak. A nagyszőlősi ferencesek több mint ötszáz éves történetét a helyi születésű Riskó Marianna alaposan feldolgozta.¹⁰⁹

Az Ugocsa-vár sorsa is tragikusan végződött. 1399-ben Zsigmond király engedélyével **Perényi Péter** a város feletti Fekete-hegy sziklateralasán felépítette az Ugocsa-várat (*Kankó-vár*¹¹⁰), 1557-1558-ban I. Ferdinánd király vezérei leromboltatták. Azóta hever romokban.

A középkorban a IV. (Kun) László (1272-1290) által felépített királyházi *Nyalábvárat* tekinthetjük a művészeti és irodalmi élet első ugocsai központjának, amely a *huszti vár* felépítéséig a máramarosi „sót” ellenőrzését is szolgálta. 1405-től a vár tulajdonosa a vidék nagy részét évszázadokon keresztül birtokló dúsgazdag **Perényi család** volt. Különösen **Perényi Gábor** és felesége, **Frangepán Katalin** pártfogolták a művészetet, irodalmat. Megfordultak a várban portréfestők és templomi képírók is. Mégis a várban művelt kultúra legnagyobb eseményére **Nemeskürty István** hívja fel a figyelmünket: „1532. március tizennegyedikét írunk. Itt és ekkor, ebben a főúri kastélyban kezdődik a magyar nyelvű nyomtatott reneszánsz irodalom...”¹¹¹ Mint ismertes, **Perényi Gábor** elesett a mohácsi csatában, özvegyen maradt felesége, **Frangepán Katalin** 1530-ban hívta meg fia nevelőjének a humanista tudóst, **Komjáti Benedek** tanítómestert, aki a Nyalábvárban fejezte be Szent Pál apostol leveleinek magyar nyelvre való fordítását. Munkáját 1533-ban Krakkóban nyomtatásban is megjelentette.

A rebellis fészeknek minősített várat a császár parancsára 1672-ben lerombolták.

A magyar királyság korszakából a területen a kolostor és az Ugocsa-vár romjain kívül megmaradt a XIV. században emelt katolikus *várkapolna*.

Építésben áll a XVI. században létesített, ma barokk stílusjegyeket mutató *Perényi-kastély*. Az objektumot először 1573-ban említik, a XVII. és XVIII. században barokk stílusban építették át. A díszterem falain a megmaradt, sérült XVIII. századi freskókat a szovjethatalom idején lemeszelték.

A Perényi család kastélya

A város büszkeségének számít a régmúlt idő csodálatos létesítménye, a katolikusok *Nagyboldogasszony temploma*.¹¹² A XIII. században az *erőd-templom* átépült (az északi oldalon megmaradtak jellegzetes keskeny ablakai), a XV. században román, majd gótikus építészeti stílusban átépítették, a XX. század elején helyreállították. A XV. században táblaképeit egy **Gáspár** nevű kassai piktör festette.¹¹³

Az 1717-es krími tatár betörés augusztus 29-én földig rombolta a települést, lakosságát elpusztították, az életerős férfiakat elhurcolták. Mindezt kiheverve, fokozatosan várossá fejlődött Nagyszőlős, felvirágzóban voltak oktatási és kulturális intézményei is. Ebben az időszakban keletkezett építményei: a mai barokk *ferences templom és kolostor* 1744-ben épült, 1747-ben leégett, 1889-ben átépítették. Belső terének kialakításában és díszítésében barokk stílusú, de főhomlokzata az átépítéskor elvesztette eredeti jellegét. A templom falfestményei XIX. századiak, berendezésének nagyobb része barokk kori.¹¹⁴ *Református temploma* 1828-ban épült klasszicista stílusban. Építészeti érték-

nek számít a XVIII. század végén klasszicista stílusban emelt vármegyeháza¹¹⁵ is, amely előtt áll a szabadságharc vértanújának, **Perényi Zsigmond** 1906-ban a főtéren felavatott, majd 1991-ben ide helyreállított szobra.

A szőlősi kastélyok közül említésre méltó a *Ráthonyi-kastély* (Lator-kastély)¹¹⁶ is.

Ebből a korból a *vidék épített örökségéhez*¹¹⁷ tartozik a várépítészet (léteznek a várak romjai) és a templomépítészet (megmaradtak az Árpád-kori templomok) emlékei is. A Tiszaújhelyen 1236-ban épült egykori római katolikus templom a reformáció idején került a reformáltak birtokába. Csepe római katolikus temploma valószínűleg a XIII. században épült. Feketeardó római katolikus temploma megőrizte XIV. századi középkori jellegét. Mai formáját 1848-ban kapta. Középkori jellegű és eredetű Királyháza, Nevetlenfalú római katolikus temploma, Szőlősgyula és Tiszabökény, Akli református temploma, Nagypalád 1913-ban, Tiszakeresztúrtban 1870-ben átépített, Salánk, Verbóc 1789-1936 között többször javított, bővített református temploma. Újkori építménynek számít a tiszaújlaki görög katolikus templom (1878), ebben az időszakban több görög katolikus templom épült fel.

Hajdan Akli határában állott *Kávásvára*, amely mára teljesen elpusztult. Hasonló sorsra jutott Tisaszásvár földvára, a kőből épült szőlősi Ugocsa és a királyházi Nyalábvár is.

Vidéki kúriák, kastélyok közül épségben megmaradt a *Fogarassy-kastély* (Farkasfalván, falumúzeum), valamint a *György-kastély* (Péterfalván, képtár).

György-kastély (Péterfalvai Képtár).

4. 1. A „RÉVÉSZ-JELENSÉG” NAGYSZŐLŐSÖN

A soknemzetiségű Nagyszőlős¹¹⁸ és vidéke is bővelkedik híres emberekben. A sok közül csupán néhány nevet említünk. Itt született 1877-ben **Nagy Endre** író, színgazgató. A városban tanult 1889 és 1892 között **Bartók Béla**.

A vidéki tanítócsaládból származó **Révész (Csebray) Imre** (Sátoraljaújhely, 1859. jan. 21. – Nagyszőlős, 1945. febr. 3.) második szülővárosának tekintette Nagyszőlőst, amelyhez ezer szál fűzte. Szüleinek elválása után Nagyszőlőstre költöztek, édesanyja a városban postamesterként dolgozott. Fiát itt nevelte fel, aki a helyi alapiskolában kezdett el rajzolni, festeni, többször megörököltette a Fekete-hegyet, a Tiszát körbeölelő tájat. A debreceni gimnázium elvégzése után a Bécsi Művészeti Akadémián folytatta képzőművészeti ismereteinek elmélyítését. Majd Budapesten **Székely Bertalan** műhelyében dolgozott, állami ösztöndíjjal újra Bécsben tökéletesítette tudását. 1979-ben alig 20 évesen megkapta a Bécsi Művészeti Akadémia díját. Ezután felfelé ívelt művészeti pályája, 1801-ben neki ítélték oda a Munkácsy-díjat. Párizsban Munkácsy keze alatt sajátította el a festészet kultúráját. Ezt követően sokat utazott, egyre érettebb műveit sorra kiállították, díjazták. Ebből az időből legjelentősebb a *Panem!* (Kenyérért), *Petőfi a táborban* című festménye. Gyakran hazalátogatott Nagyszőlőstre, anyagot gyűjtött képeihez. Művészeti rajzokat készített a Petőfi-versekhez. 1903-1920 között a budapesti Képzőművészeti Főiskola előadója, 1920-1931-ben a kecskeméti művésztelep vezetője, ahol a festőművészek egész nemzedékének képviselőit vértette fel mély szakmai tudással. Tanítványai közé tartoztak Kárpátaljáról **Erdélyi Béla** és **Boksay József** is. A 30-as évek közepétől fokozatosan romlott a látása, alig alkotott. 1941 őszén megrokkant egészséggel, második lányával, **Tabódyné Révész Klárával** Nagyszőlőstre, anyja egykori házába (ma Puskin utca) költözött. A helyi újságból tudjuk, „rajongók százai várták az öregedő mestert a vasútállomáson.” A nagyszőlősi **Hudák Elvira** Révészről írt dolgozatában említi, hogy nagyapja, **Kutlán István** fancsikai festőművész és pedagógus „többször tiszteletét tette nála. Több fotót és az általa illusztrált könyveket kapott ajándékba Kutlán István. Így került hozzá az 1890-ben Pesten kiadott két kötetes *Petőfi Sándor összes versei* Révész gyönyörű alkotásaival. Nagyapám, aki 1927-ben szintén Párizsban tökéletesítette tudását, jól ismerte a párizsi művészélet fortélyait, a kiállítótermeket és galériákat, múzeumokat és tárlatokat, gyakran elbeszélgetett művésztársával. 1945. február 3-án Révész Imre eltávozott az élők sorából. Nagyapám nagyon nehezen dolgozta fel ezt az óriási veszteséget. De azzal vigasztalódott, hogy művei és illusztrációi megmaradtak az utókornak, s nem egy nemzedék fogja csodálni a nagy magyar festőművész – Révész Imre csodálatos műveit.”¹¹⁹

Nagyszőlősen a Révész-kultusz elindítójának **Keresztyén Balázs**¹²⁰ (Nagybereg, 1949. jan. 15. – Nagyszőlős, 2007 novembere) magyar szakos tanárt, helytörténészt tekintjük, aki 1988-ban megalakította a Nagyszőlősi Bartók Béla Művelődési Kört, amelynek elnökeként egyik fontos céljának tekintette a bartóki örökségen túl Révész Imre emlékének ápolását, nagyszőlősi múltjának felkutatását. Tőle tudjuk, hogy a nagyszőlősi református temetőben helyezték örök nyugalomba, 1945 után sírjára síremléket állítottak, orosz és magyar nyelvű a sírkőfelirata is. A Révész-rajongó **Klavgyija Zabroda** történelemtanár kezdeményezésére a 4. sz. középiskolát és a város egyik utcáját Révész Imréről nevezték el. A festő arcképének másolatát elhelyezték az iskola falán. 1959-ben születésének 100. évfordulója tiszteletére Nagyszőlősen emlékkiállítást rendeztek. Képeinek egy része a Moszkvai Tretyakov Képtárba, Kijev, Odessza múzeumaiba és a Boksay József Szépművészeti Múzeumba, más része magángyűjteménybe került.

A 90-es évek elején a viski **Balázs István** fafaragó elkészítette kopjafáformátumban Révész Imre síremlékét. **Tóth Lajos** szürtei grafikus és festő kezdeményezésére, aki ugyancsak Révész-rajongó volt, 1991. december 23-án megalakult Ungváron a Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társasága. A Révész névvel fémjelzett társaság azóta megérdemelt sikereket ér el a képzőművészet területén.

Említést kell tennünk a már fentebb megidézett ugcasai **Kutlán István** festőről is, aki megfordult Párizs, Budapest, Prága és Nagybánya képzőművészeti műhelyeiben, műtermeiben, majd a II. világháború előtt a fancsikai kúria területén művésztelepet indított el. Nyaranta neves és elismert festőművészeket látott vendégül (**Szüle Péter** és **Szüle Mária** magyarországi művészházaspárt, **Thorma Jánost**, a nagybányai festőiskola kiváló képviselőjét, **Iványi-Grünwald Bélát**, a neves anyaországi képzőművészt és másokat), akikkel a lenyűgöző Tiszát és környékét együtt vitték vászonra.

Királyházán született **dr. Tóth Ervin**, (1910. szeptember 28. – Debrecen, 1999. február 1.) középiskolai tanár, aki képzőművészeti szakíróként jelentőset alkotott. Legfontosabb munkáit a grafikai művészet tárgyköréből írta: *Fametszet a XX. században*, 1939; *A grafikai művészetek kis könyve*, 1941; *Japán fametszet*, 1943; *Európai grafika*,

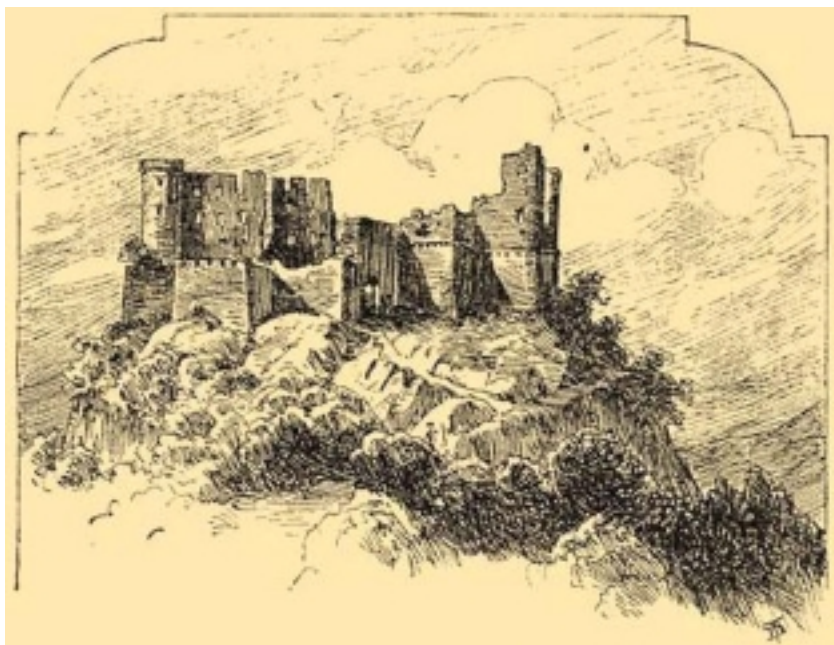
Kopjafa Révész Imre sírhelyén (Balázs István viski fafaragó alkotása)

1943 – megjelent német nyelven is. Debrecen városa munkásságát *Művészeti Díjjal* (a Csokonai-díj elődje) jutalmazta.¹²¹

5. A MÁRAMAROSI KORONAVÁROSOK: HUSZT, VISK, TÉCSŐ ÉS KÖRNYÉKE

A Kárpátok északi részének területe 1919-ig Máramaros vármegyéhez tartozott, amelyről az első említés 1119-ben történt. A gyéren lakott vidék benépesülése az öt koronaváros¹²² (Huszt, Visk, Técső, Máramarossziget, Hosszúmező¹²³) XIV. századi alapításával kezdődött. A nemesi vármegye szintén a XIV. század végén jött létre. A II. világháború után a megye déli része Románia, az északi pedig Ukrajna része lett.

A Kölcsény Ferenc által is megénekelt „Husznak romvára”¹²⁴ a vidék legfontosabb műemléke, amelynek építése a 150 méter magas sziklán 1300-1350 között zajlott. Az erőd 160 m hosszúságával és 70 m szélességével igen nagy területű és hadászatiilag nehezen bevehető hegyi várnak számított. A Tisza és a Nagygát találkozásánál fekvő vár a Máramarosi-medencébe vezető „sóutat” ellenőrizte. A vár és az alatta fekvő, magyarok és szászok által benépesített város a középkorban a máramarosi királyi uradalom központja volt és a vármegye kialakulásában döntő szerepet játszott. 1530-1540 között a várban dolgozott **Miklós mester** ötvös és kőfaragó, akinek munkáit nagyra értékelték. Egy ideig itt élt és alkotott **Bornemisza Péter** (1535-1584), a reformáció korának híres írója. 1572 körül a kővárnak **Balassi Bálint** költő is foglya volt, és szerelmes verseket írt **Hagymássy Kristóf** várkapitány **Krisztina** nevű feleségéhez. A XVII. századtól a ruszinok is fokozatosan betelepülnek. Husztot számos nagyúri család birtokolta, sűrűn cserélt gazdát. Magyarország széthullása után a vár az erdélyi fejedelemséghez került. Mint Erdély kulcsa sok összetűzés helyszíne, „sok hányattatást okozott a város lakóinak, de mivel előkelő politikusok (**Békés Gáspártól Apafy Mihályig**) voltak urai, sok huszti polgár került kapcsolatba a várúrral, s lett ezáltal nemessé.”¹²⁵ **Evila Cselebi** török világutazó 1664-ben a bevehetetlen várról a következőket írta: „.... Bethlen Gábor király (...) oly erős várrá tette, hogy aki éjnek idején meglátja, az ajka is remeg.” A Rákóczi-szabadságharc egyik központja volt. 1711-től osztrák helyőrség állomáshelye, 1766-ban a várba három helyen is villám sújtott, elolthatatlan tüzet okozott és menthetetlenül a lángok martaléka lett minden. Ezután a várat már nem építették fel.¹²⁶ Az Ukrajna műemlékeinek jegyzékében is szereplő huszti vár¹²⁷ számos magyar legendában és mondában¹²⁸, irodalmi és képzőművészeti alkotásban¹²⁹ él tovább.

Korabeli grafika a huszti várról

A Tisza egykor a várhegy lábánál folyt. A várból alagutat építettek a folyóhoz. Ennek az alagútnak a kijáratánál épült a Régi Vár étterem. A Tisza partjáról nézve a várhegy oldalában a Trianon előtti időben látható volt a fenyőfákból kialakított Szent Korona. A cseh érában tüntették el az egykori Rákóczi-házat (1890-ben bontották le az épületet, amelyben II. Rákóczi Ferenc lakott) övező erdővel együtt.¹³⁰ A várhegy tövében elterülő katonai temetőben az I. világháború hőseinek 1915-ben kőobeliszket emeltek.

A várhegy alatt alakult ki Huszt¹³¹ városa. 1351: Huzthy, 1387: Huzth, 1715: Huszt. A város egyik legrégebbi építménye a XIV. századi katolikus *erőd-templom*, amely 1524-ben reformátusok kezére került. A középkorból származik a szentély déli falának több falfestménye is. A templom körüli kőkerítés több helyen megvan, belső területén neves személyiségek nyugszanak.¹³²

Római katolikus temploma XVIII. századi barokk stílusban épült. Megjegyzendő, hogy 1773-ban II. József megsemmisítette a villámcsapástól leégett, összeomlott huszti várat, és nem járult hozzá újjáépítéséhez, azonban az udvar engedélyezte köveinek felhasználását a római katolikus templom építésénél.

Görög katolikus temploma szintén XVIII. századi. Műemlék épület a városháza és a huszti zsinagoga is.

*Visk*¹³³ (1389: Vysk, 1390?: Wysk, 1684: Visk) az öt koronaváros legnagyobbika és Huszttól is régibb települése volt Máramarosban.

1270-ben említik először, mint ugocsai települést, egy ideig a sásvári erdőispánsághoz tartozott. A XII. századtól sokáig királyi birtok. Lakosságának többsége szász eredetű volt. A középkortól fejlett volt a szövőipara, több mesterség virágzott. V. István király az 1270-es években a Hunt-Pázmán nemzetség két férfitagjának, **Mykovnak** és **Chepánnak** adományozta a viski uradalmat, akik királyi engedéllyel 1281-1298 között építették fel a *viski várat*, hogy itt védelmet találjanak az erősödő beháborúk miatt. A hagyomány szerint a várhegyet a helyiek „Bürgüszí”-nek nevezték, amelyből már szinte semmi sem látható. Valószínűleg még a XIV. század elején elpusztult, mert többé nem említik. 1329-ben Károly Róbert királytól kapta városi rangját.

A város erődtemplomát 1270-ben V. István építtette. Jelenleg is kerítőfal veszi körül, amelyet kívülről több támpillér erősít. 1524-ben a reformátusoké lett, 1717-ben a betörő tatárok felgyújtották, később többször is felújították, 1789-ben famennyezetét népies mintával gazdagon díszítették (a templomi felirat szerint az egész mennyezetét a Nyitra megyei Valdból való nemes **Váli Antal** festette). Az északi falán látható freskókat lemeszelték, a mészréteg alatt további falképek vannak.¹³⁴ Ebben a templomban 1657. január 14-én tartotta meg II. Rákóczi György az erdélyi országgyűlést. Az

Korabeli grafika a viski református templomról és a harangtoronyról

ódon református templom kertje tele van emlékjelekkel.¹³⁵ 1852-ben emelték a református kőiskolát. Görög katolikus temploma 1831-ben épült az Angyali üdvözet tiszteletére. A főtéren álló plébániatemplomát 1897-ben Szent Miklós püspök tiszteletére szentelték fel.¹³⁶

Híres volt a viski várhegy oldalán svájci típusú faházakkal félig körbevett várhegyi fürdőhely¹³⁷. Idejárt gyógykezelésre többek között **Kölcséy Ferenc**.¹³⁸ Kegyeleti- és történelmi emlékhelynek tartják a viski református temetőt is, ahol a régi sírok, sírfeliratok, kopjafák, sírkövek sok mindent elmesélnek az egykor itt élt emberek életéről, az egykori koronaváros múltjáról.¹³⁹

Néhány XIX. és XX. században épített lakóház szintén megmaradt. Ezeket a szakemberek az itteni népi építészet remekeinek tartják. Az egyikben Tájházat alakítottak ki.¹⁴⁰

A harmadik koronaváros *Técső*, 1211-ben *Tecu* néven említik először, a helyi lakosok számon tartják a város eredetmondáját is,¹⁴¹ Técsőt az irodalom is megörököltette.¹⁴² A középkorban a közeli sóbányák sóvágói lakták. A fő só-szállító állomás egyike, amely 1329-ben **Károly Róbert** királytól kapott városi rangot. A Tisza-parti település legkorábbi építészeti műemléke a XIII. századi eredetű temploma, amely először a római katolikus hívvőké volt. 1546 óta a reformátusoké, 1748-ban bővítették, tornya 1810-ben épült. Az egyik feliratos tábla szerint a 129 festett kazettából összeillesztett mennyezetét 1748-ban **Mezei Mihály, Mezei István, Igyártó János, Héder Mihály** mester készítette. 1985-ben renoválták.

A vidék első Kossuth-mellsobrát a millennium évében, 1896. május 10-én Técsőn avatták fel. Alkotója **Gerenday Béla**.

Ebben a városban született **Padányi Gulyás Jenő** (1945 után Eugene Padanyi-Gulyas; 1900. május 21. – 1982. november 8.) építészmérnök, politikus, néprajzi gyűjtő, plakáttervező. A városban nagy kultusza van az itt elhunyt **Hollósy Simon** festőművésznek, akiről alább írunk.

Técsőre ruszinok csak a XVIII. század közepén kezdtek betelepülni. A belvárosban még megmaradt a viski tájházhoz hasonló, jellegzetes, faragott oszlopú tornácos ház. Técső mellett 1363-ban alapított *pálos kolostor* működött.

Bustyaháza görög katolikus és római katolikus temploma a XVII. és XIX. században épült. 1919 novemberében *Taracközben* helyezték örök nyugalomra **Zichy Mihály** európai hírű festőművész orosz származású feleségét, **Alexandra Jersovát**. A sírt **Szöllőssy Tibor** orvos, helytörténész kutatta fel csaknem hetven esztendővel a temetés után. A sírt a helyi *Zichy Mihály Kör* tagjai rendbe hozták, gránitkeresztet helyeztek el rajta a következő szöveggel (oroszul és magyarul): *Alexandra Jersova, Zichy Mihályné 1919. november 4.*

Aknaszlatina település életét meghatározó, s a római kortól működtetett sóbányászatot, illetve annak történetét az 1973-ban alapított bányamúzeum mutatja be. További nevezetességei: *Szent Antal szobor* a Bányász Kápolnában. A szobrot 1944-ben mentették ki a beomlás előtt álló Ferenc bánya kápolnájából. A millecenárium tiszteletére az aknaszlatinai katolikus templomkertben szoborparkot hoztak létre. Hét művészt (két nyikolajevi, két kijevi (Jurij Makusin, Viktor Makusin, Alina Maximenkó, Vaszil Tatarszkij), három kárpátaljai: **Horváth Anna, Matl Péter, Csernyiga Gyula**) kértek fel a hét magyar szent szobrának az elkészítésére. A félkörben elhelyezett mészkőből, illetve stukkóból készült, másfél méteres alkotások Szent Istvánt, Szent Imrét, Árpád-házi Szent Erzsébetet, Árpád-házi Szent Kingát, Árpád-házi Szent Margitot, Szent Özsébet és Szent Lászlót ábrázolják. A másfél méteres alkotásokon kívül kopjafákat is találunk itt a hét vezér tiszteletére, melyekre híres magyarok egy-egy gondolatát vészték a hazáról, a hitről és az anyanyelv szeretetéről.

Nagybocskó római katolikus temploma a XIV. században épült, gótikus stílusban. 1364-ben említik először. Az elmúlt századokban többször megrongálódott és többször átépítették, amely átépítések során középkori stílusjegyeit elvesztette. A Nagybocskói új római katolikus szt. Imre templom oltárát 1998-ban Matl Péter faragta ki. *Gyertyánliget* római katolikus temploma 1824 körül épült neogótikus stílusban. *Terebesfehérpatak* görög katolikus fatemploma 1750-ben épült Szűz Mária tiszteletére. Tetőzete kettőzött. A bejárat előtti tornácot oromzatos előtető fedi. Tornya négyzetes alapú, hagymasisakos. A falut Rahó felé elhagyva, a Körtelep külterületén, a főút mellett emlékoszlop jelzi Európa geodéziai középpontját, melyet 1887-ben állítottak fel.

Rahón 1792-ben és 1828-ban épültek görög katolikus templomok. *Kőrösmező* elején, egy dombon áll az 1824-ben épített „Sztrukovszka” görög katolikus fatemploma a Szentháromság tiszteletére szentelve. Tornya 1813-ban épült. Benne XVII. századi ikonosztáz áll. A Tiszán át függőhíd vezet hozzá. Mezőháti határában áll a XVIII. század végén épített „Plitovate” Péter-Pál templom, melynek belsejében az 1700-as évek végéről származó fafaragások találhatók.

A település melletti hegyeken az Árpád-vonal völgyzáraihoz tartozó bunkerek maradványai találhatók. Itt van az I. és II. világháborús magyar katonatemető.

5. I. AKI MÁSODIK NAGYBÁNYÁVÁ AVATTA TÉCSŐT

A XIX. századi naturalizmus és realizmus egyik legkiválóbb képviselője a vidékünkhez kötődő **Hollósy Simon** (Máramarossziget, 1857. február 2. – Técső, 1918. május 8.) festőművész volt, aki örmény családból származott,

képzett festőművésszé Budapesten, Münchenben vált. Ekkor **Réti István** és **Thorma János** volt a mestere, akiknek biztatására 1896-ban létrehozta a *nagybányai művésztelepet*, ide hozta át Münchenből iskoláját, amelynek a kárpátaljai fiatal festőművészek is gyakori vendégei voltak. Az általa vezetett műhely mint a nagybányai irányzat bölcsője a magyar művészet történetében nagy szerepet játszott. Hollósy 1902 nyarától magyar tanítványait és különböző nemzetiségű külföldi festőnövendékeit festeni Técsőre vitte. 1904-től a festői szépségű técsői vidék vonzásának rabja lett. A nemzetközi találkozóhellyé vált Tisza-parti városban, különösen tavasztól ősziig zajlott a művészeti élet. Az I. világháború kitörése után állandó lakhelyéül Técsőt választotta, de festett tanítványaival Máramarosszigeten, Gyalun is.

A Nereszen hegy tövében alakította ki a nagybányai művésztelephez hasonlóan „a técsői iskolát.” A magániskolába jelentkezett tanítványainak tandíj ellenében a helyi magyar és nem magyar családoknál szállást bérelt, teljes ellátást szervezett, modellt (ruszin, magyar, román népviseletbe öltözött leány, asszony, férfi) biztosított. *„Hollósy külföldi (francia, német, lengyel stb.) tanítványgárdájához rengeteg, azóta ismertté vált festő, köztük az orosz V. A. Favorszkij, A. N. Tyihomirov, K. K. Zefirov, továbbá az ukrán B. N. Ternovec, H. I. Narbut, O. E. Braz és mások tartoztak, akik közül sokan megfordultak Técsőn, és fejlesztették tudásukat Hollósy Simon irányításával. Nem csoda tehát, ha az akkori magyar kormánykörök sovínisza tagjai nem jó szemmel nézték a művésztelep működését. Amikor Hollósy 1912-ben Máramarosszigetre akarta iskoláját áttelepíteni, és állami támogatást kért, a kultuszminisztérium egyik magasrangú tisztviselője kijelentette, hogy rendelkezésre bocsátja a kért támogatást, ha Hollósy iskolástól együtt kivándorol Afrikába.”* – írja a múltra emlékezve **Sándor László**¹⁴³ művészettörténész. A modern magyar művészeti élet legendás alakjáról, harcosáról, művészetszervezőről, a pedagógusáról Ady többször is cikkezett. Nyíltan kimondta, hogy *„... Zseni volt és nagyszerű pedagógus: ezt is lehetne néhány klasszikus példával magyarázni.”*¹⁴⁴ **Bródy Sándor** A vásár c. forrásértékű elbeszélésben az író 1908-as técsői látogatásának emlékét őrzi. A magyar tájpiktúra legjavához tartozó természetábrázolásai (*Mező, Boglyák, Técsői részlet, Falusi udvar, Tavaszi hangulat, Nereszen-hegy* stb.), alakos képei (*Önarckép*), történelmi vásznai (*Rákóczi-induló*), Petőfi és Kiss József illusztrációi a Hollósy-örökség legbecsesebb értékei. A mester haláláig a koronaváros Temető utcai lakásában¹⁴⁵ élt, a técsői temetőben hantolták el. Kopjafa jelezte sírját, de 1919-ben – felesége kívánságára – szülővárosában temették el újra.

Halála előtt mindvégig tartotta a munkácsi, ungvári képzőművészekkel (**Erdélyi Béla, Boksay József**) a kapcsolatot, akikkel együtt a kárpátaljai táj

és parasztvilág lelkét és karakterét nagy festői erővel fejezték ki. A II. világháború után Sándor László rendezésében a Hollósy képekből először nyílt kiállítás Ungváron, 1951-ben Hollósy orosz tanítványainak (**Zefirov, Korableva, Tyihomirov, Favorszkij, Mogilevszkij**) támogatásával Moszkvában is bemutatták képeit.¹⁴⁶ Balla László Hollósy Simon születésének 110. évfordulója kapcsán írt méltatásában sajnálatosnak tartja, hogy a „*területi képtárunk kutatói eddig még keveset tettek a Kárpátontúllal szorosan összefüggő Hollósy életmű tanulmányozása, műveinek felkutatása terén, nagy hiba, hogy a mesternek egyetlen műve sincs az említett múzeum tulajdonában...*”¹⁴⁷

A vidék művészettörténetében a Hollósy-kultusz elindítása **dr. Szöllősy Tibor** (Beregszász, 1940. aug. 2.) técsői orvos nevéhez kapcsolható, aki Hollósy Simon técsői éveinek feldolgozásába fogott. Egyik első ilyen írásában Hollósy a *Zöldkalapos kislány* c. képének modelljét, a técsői **Sófalusi Erzsébetet** kutatta fel, aki 86. születése napján szívesen megosztotta a szerzővel élményeit, akkor még kamaszlány volt, gyerekfővel modellt állt a művésznek.¹⁴⁸ 1987. április 17-én létrehozta a técsői *Hollósy Simon Magyar Művelődési Kört*¹⁴⁹, amelynek elnöke.¹⁵⁰ Elvbarátaival a festő egykori técsői lakóházán emléktáblát helyeztek el. 1991 tavaszán a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség Elnöksége Szöllősy Tibor kezdeményezésére képzőművészeti *Hollósy Simon Díjat* alapított. Még ebben az évben **Szemán Ferenc** ungvári festőművész és **Mohi Sándor** erdélyi képzőművész részesült Hollósy Díjban. Szöllősy Tibor ugyancsak ebben az évben Hollósy Simon tiszteletére Péterfalván Alkotótáborot szervezett, amelyen a Révész Imre Társaság tagjai vettek részt. 1992-től a díj kiosztását és a további táborok megrendezését felfüggesztették. Az Ukrajnai Magyar Demokrata Szövetség folytatta a *Hollósy Simon Díj* kiosztását.

1993. május 1-2. között zajlott le a Técsői Hollósy Napok a róla elnevezett művelődési kör szervezésében. A nemzetközi rendezvény és konferencia keretében május 1-én a técsői református templom mellett, **dr. Szöllősy Tibor** ünnepi beszéde után felavatták Hollósy mellszobrát (a szobrot **Tóth Emőke** zsenneyi szobrász készítette).

Dr. Entz Géza államtitkár, Magyarország Miniszterelnöki Hivatala Határontúli

Hollósy Simon mellszobra

Titkárságának vezetője felolvasta **Antall József** miniszterelnök ez alkalomból Técső város polgáraihoz küldött üzenetét. A rendezvényt mások mellett megtisztelte a magyar miniszterelnök felesége, **Antall Józsefné Fülepp Klára**, aki a técsői **Móricz** család (az innen elszármazott dédszülők) révén kötődik a városhoz. Késő délután került sor a művészettörténeti emlékkonferenciára, ahol Hollósy Simon életművéről, Técsői kapcsolatairól, a Hollósy-jelenségről, az általa teremtett hagyományok folytatásáról tartott előadást **dr. Szöllősy Tibor** (Técső), **Németh Lajos** akadémikus (Budapest), **Duranci Béla** (Vajdaság), **Jurecskó László** (Miskolc), **Szabó Lilla** (Pozsony-Budapest), **Véső Ágoston** (Nagybánya) képzőművész, illetve művészettörténész. Ezt követően a vendégek megkoszorúzták a Hollósy-emlékházon lévő emléktáblát, amelyen a következő felirat olvasható: „*Ebben a házban élt és dolgozott / 1915-től 1918-ig Hollósy Simon / neves magyar festőművész.*” Az épület jelenleg is lakóház.

A Técsői Hollósy Napokon elhangzott beszédek, előadások anyagából gyűjteményes kötet jelent meg.¹⁵¹ A koronaváros koszorús festőjének nevét viseli a 12 osztályos magyar középiskola. A Hollósy Középiskola mellett működik a Técsői Református Líceum.

A técsőiek céljai között szerepel a Hollósy-galéria, illetve múzeum létrehozása. Ennek bejelentésére a 2012. június 22-én megrendezett Hollósy Simon koszorúzási ünnepségen került sor, amelyen részt vett és bemutatkozott a Nagybányai Képzőművészeti és Kulturális Egyesület képzőművészeinek (**Véső Ágoston**, **Filcz Leopold**, **Madarassy Zsolt István**) küldöttése is.¹⁵² A kezdeményezést a város vezetősége is támogatta.

5. 2. ÉPÍTÉSZETI MŰEMLÉKEK A BORZSA-VÖLGYÉBEN

Az Ilosvai járásban épen megmaradt a dolhai várkastély, *Baranka vára* és a *Bodoló-vár* maradványa. Az építményekre vonatkozó feljegyzések, krónikák, legendák szerint a vidék középkori történelmében fontos szerepet játszottak.

A Borzsa felső folyása mentén, az Ilosvai járásban terül el Dolha (1383: Hozymezov, 1409: Dolha) helység, amelynek múltbeli története megegyezik a vidéket a XIII-XVII. századok közt uraló Dolhay család históriájával. Az első *dolhai erődöt* a XIII. században **Dolhay Ambrus** építtette, amelyet később az országgyűlés leromboltatott. A település mostani ékessége, a *várkastély*¹⁵³ a XVII. században épült, 1712-ben kibővítették, 1774-ben létesült kapubástyája és végleges formáját 1798-ban nyerte el. Az épület-együttes¹⁵⁴ 65x65 m-es négyzet alaprajzú, két földszintes, két egyemeletes sarokbástyával és ugyancsak kétszintes kapubástyával rendelkezik. A falak

A dolhai várkastély

által közrezárt park pedig még részben őrzi eredeti felosztását. A várkastély állaga lassan romladozik.

A várkastélytól nem messze, a település főterén 1902-ben kuruc emlékoszlopot állítottak fel az 1703. június 3-án a dolhai csatában elesett hős kurucok emlékére. Dolha református temploma XV. századi, gótikus eredetű, 1938-ban átépítették, ma már nem működik.

Az ilosvai járási *Szuhabaranka/Bronyka* községtől 1,5 km-re északkeletre, a Báránka-patak által körülfolyt meredek hegyen állt hajdan az 1265 előtt épült *Baranka vára*. Szerepet játszott a IV. Béla és fia, István közti harcokban. A XIII. század végén rablóvárként említik, ismeretlen körülmények között pusztult el. 1336-ban egy határjárási jegyzőkönyv már csak romnak tünteti fel a várat.¹⁵⁵

Ilosvától 2 kilométerre, délnyugatra, a *Szombati* falu irányába ágazó mellékút mellett balra emelkedő hegyen található a *Bodoló-vár* maradványa. Feltehetőleg a vidék birtokosa, az Ilosvai család építtette és lakta, fennállása a XIV. század környékére tehető. Romjait a XIX. században Ilosva új templomának építéskor hordták el.

Ilonca görög katolikus temploma 1797-ben épült egy korábbi fatemplom helyén késő barokk és klasszicista stílusban.

Misztica bazilita kolostora és a Szent Mihálynak szentelt temploma a Borzsa feletti magaslaton áll. 1676-ban **Zékán János** görög katolikus püspök alapította. A kolostort a XVIII. század második felében egy emelettel bővítették, ekkor alakult ki mai formája. Ma iskola van benne.

Rókamezőn/Liszicén a Hámor Kovácsmúzeum működik, amely Európában egyedülálló, ma is működő üzem, ahol a mindennapi életben használt eszközöket gyártanak a XVIII. századtól.

6. EGYHÁZI FESTÉSZET: KÉPÍRÓK, IKONFESTŐK, TEMPLOMI FALFESTŐK

A tájba született „szellemi” örökségünk egyik képződménye a „képírás”. A XV-XVI. századi, névtelen „*képírók*” munkáit még megcsodálhatjuk néhány Árpád-kori templom, főúri kastély, illetve a munkácsi és ungvári vár belső termeinek falán, a szakszerű és gondos rekonstrukcióknak köszönhetően.

A Bizáncból, a keleti kultúrkörből eredő ikonfestészet többek között megmaradt keleti, így kárpátaljai művészetnek is, amelynek tudása hagyományosan, mesterről mesterre szállt, mindig szem előtt tartva a hagyományt és az ősi mestereket. Különös értéket képviselnek az ortodox és a görög katolikus templomok XVIII-XIX. században keletkezett *ikonjai*.¹⁵⁶ Újkori és korábbi időszakból származó ikonokat őriznek a Kárpátaljai Boksay József Szépművészeti Múzeumban (a rendszerváltás előtt: Területi Képtár). 1963-ban külön termet nyitottak a legrégebb kárpátaljai ikonfestők alkotásai számára. **Ilja Brodlakovics (Vesenszkij) Mihály arkangyal** című ikonja alkotójának páratlan dekoratív és kompozíciós készségéről, korának még szokatlan realiztikus ábrázolásmódjáról tanúskodik. Mihály arkangyalt egy harcos alakjában örökölte meg a festő, amely legyőzhetetlen erőt és akaratot sugároz.¹⁵⁷

A szakértők elemzése szerint valamennyi fellelhető ikon hűen tükrözi a „kárpátaljai ikonfestő iskola” sajátos stílusát, ehhez az irányzathoz sorolhatók a templomok, kolostorok kebelében létrejött ikonfestő műhelyek működése, ismert és ismeretlen ikonfestők tevékenysége. Vidékünkön kezdte pályafutását a Szabolcs megye kincstári hivatalnok családjából származó **Mezey József**¹⁵⁸ (Kisléta, 1823. máj. 11. – Budafok, 1882. szept. 8.) országosan számontartott festőművész, költő, aki már gyerekkorában Miszticén és más ruszin településen a helybéli templom ikonjait másolgatta. A mérnöki diploma megszerzése mellett a pesti Marasztóni műtermében tanult. Ismerte Petőfit, akiről arcképet készített, majd Nagybányán telepedett le, nevéhez fűződik az itteni római katolikus templom oltárképeinek megfestése. A továbbiakban mintegy ötven oltárképet készített a Szatmári egyházmegye és a rutén

vidék egyházai számára is. 1858-ban családjával Munkácson telepedett le és folytatta oltárképfestői munkáját, többek között Munkácson kívül a nagylucskai, a felső-schönborni, a szerednyei, beregardói és más templomok oltárképét és több kisebb festményét. Szeme világának elvesztése véget vetett művészeti pályájának. A vidékünkön élt és dolgozott Mezei József érdemei között tartják számon azt is, hogy **Orbán Balázsnak**, a Székelyföld kutatójának munkatársa volt, aki székelyföldi tájakat, városokat rajzolt le.¹⁵⁹

A XIX. sz. második felében többen foglalkoztak oltárképfestéssel, köztük professzionális szintű művek alkotója, az egy ideig Munkácson élő **Zahorai János** (róla később szólunk) festő és művésztanár. Ismert volt még **Fenczik Kornél** munkácsi festő, aki szentképeket festett, amelyek – a Latorca-parti város lapjában közölt hírek szerint – 1889-ben elnyerték a szatmári püspök tetszését.¹⁶⁰

A nevesebb templomi képfestők közé tartozott a Dunántúlról vidékünkre került **Vidra Ferdinánd**¹⁶¹ (Veszprém, ? – Bilke, 1879.) országos elismertséget szerzett festőművész, akit a munkácsi görög katolikus egyházmegye püspöke kinevezett udvari festőjévé. Többek között 1958-ban az ungvári székesegyház is ő festette ki. Szintén ő egyengette **Roskovics Ignác** pályakezdését.

A XIX. század második felétől Budapesten, Kecskeméten, Felvidéken található számos templom freskója, falképe **Roskovics Ignác**¹⁶² (1854-1915) festőművész nevéhez fűződik. Például az Ugocsai megyei Veresmart község görög katolikus templomának falképeit is ő készítette. Kárpátaljai gyökerű, Zemplén megyébe került görög katolikus papi családból származott, az ungvári gimnáziumban kezdte el tanulmányait, tifuszt kapott, hallása meggyengült, később apja irányítása mellett tanult és fejlesztette rajzkészségét. Innen családjával Bilkére költöztek, ahol **Vidra Ferdinánd** festőművész tanítványa volt, akinek az ösztönzésére a budapesti mintarajziskolába, majd Münchenbe és Rómába került, ahol a továbbiakban is az

Vidra Ferdinánd: Az angyal megjelenik Szent Józsefnek (olaj, vászon, 45x38 cm)

Forrás: http://www.nagyhazi.hu/tetelek_nevmutato.php?id=164&tid=50400&page=30

egyházi művészetet tanulmányozta és ért el országos sikereket. „Kárpátalja Tiepolójának” derűs hangulatú életképeit, sajátosan megformált vallásos kompozícióit állami aranyéremmel jutalmazták, a Képzőművészeti Társulat Nagydíját is elnyerte. Ugyancsak nevéhez fűződik **Petőfi Sándornak** egy dagerrotípia alapján készített portréja. Országos kiadványokba életképeket készített a ruszin nép hétköznapijairól.¹⁶³ A szentpétervári **Ilja Repin** orosz festőművésszel baráti kapcsolatban állt.¹⁶⁴ A korabeli sajtóban publicistaként és szakíróként is bemutatkozott. Például a *Magyar Szemle* egyik 1894-iki számában **Munkácsy Mihály** földijének képzőművészeti érdemeit cikkében méltatta.

Roskovics Ignáctól sokat tanult **Virág Gyula**¹⁶⁵ (Huszt, 1880. – Munkács, 1949.) festőművész, illetve templomi képfestő is, akinek a pályafutása a XIX. század végén és a XX. század elején bontakozik ki. A trianoni területvesztésig a világi festészet mellett oltárképek festészetében is remekműveket hozott létre. Az első világháborúból megrokknva tért haza, és a Munkács környéki kolostorba költözött. Az otthon adó csernekhegyi kolostor ikonosztázát és oltárképeit restaurálta és újította fel, új mennyezetképeket festett. Elkészítette az újdávidházai, csapolci, ignéci és más templomok oltárképeit. A két világháború között a világín kívül az egyházi festészet legkiemelkedőbb alakja **Boksay József** festőművész, aki egyben a kárpátaljai festőiskola jeles képviselője volt, és aki mások mellett ebben a műfajban **Roskovics Ignácot** tekintette mesterének. Vallásos tematikájú festményein kívül bibliai ihletésű freskókompozíciói megtalálhatók az ungvári görög katolikus püspöki kápolnában, az ungvári görög katolikus püspöki rezidenciában, az ungvári Szent Bazil-rendűek templomában, továbbá a nagybereznai, a galambosi és más templomokban is.

A „kárpáti ikonfestő iskola” által a XIX. század végén és a XX. század elején létrehozott csodálatos alkotások, ikonok, amelyek az ortodox és a görög katolikus templomok legértékesebb kincsei, több helyen szerencsésen átvészelték a szovjethatalom ateista rombolásait. A rendszerváltás után pedig új ikonfestők, templomi falkép festők (**Puskás László**, **Varga Antalként** a nagyszőlősi járási Csepén született **Varga Tarzícusz** ferences testvér és mások) jelentkeztek és a folytonosság nevében az ikonfestő tanfolyamokon, templomi falfestő műhelyekben tanítványok sorát képezték és képezik ki.

7. HEGYVIDÉKI FAÉPÍTÉSZET, FATEMPLOMOK

A ruszin népi faépítészetről, illetve népművészetéről csupán érintőleg szólunk, mivel igen gazdag magyar és ukrán/ruszin szakirodalma van. A hegyvidéken számos fatemplom maradt meg épségben, amelyek a ruszin népi faépítészet, illetve népművészet csúcsának számítanak.

A még fellelhető legrégebbi fatemplomok (Padóc/Podobócon, Rosztoka) a XVII. század elejétől keletkeztek. Például Mihálkán a fatemplomot 1668-ban, a közeli Husztsófalván 1779-ben ácsolták. Az uzsoki nagyméretű barokk stílusú fatemplomot 1745-ben építették. A csornoholovait 1794-ben **Himic Matias** ácsmester építette. A szeklenceit eredetileg Szászváron (Szaszovo) állították fel a XVII. század elején, csak 1751-ben került jelenlegi helyére. Ugyanebben az évben a verhovinai Alsóneresznicén épült **Pavluk Ivan** lelkész alapításában. Alsóapsa szépfekvésű fatemploma jelenlegi formáját a XVIII. század első felében kapta. Elődje 1561-ben épült, amelyből a boronafalak egy része és az előcsarnok födéme maradt meg. Középső részén a Felső- és az Alsódombon emelt Szentmihály templom a legrégebbi kárpátaljai fatemplomok közé tartozik, a XV. század elején épült, már 1440-ben javították. 1776-ban jelentős felújításon esett át.

A fatemplomok többsége (Bükköspatakon/Bukovecen, Fülöpfalván/Pilipecen) XVII-XVIII. századi, így a kőrösmezői strukovska-i (az Úr felmagasztalása templom), amely 1824-ben épült, a harangtornyot pedig 1813-ban építették. Negrócon a XVIII. századi fatemplomot 1818-ban szállították jelenlegi helyére. Ripinyén és Toronyán 1780 körül.

A szakirodalom¹⁶⁶ a településeken felállított fatemplomokat négy csoportba sorolja:

1. Centrális elrendezésű kupolás templomok (Pl. a kőrösmezei Strukovska- és a Plitovate-templomok, az utóbbi harangtornya).

2. Bazilikás, gótizáló templomok (Szárdobos, Szeklence, Ósándorfalva, Mihálka, Husztsófalva).

3. Bazilikás barokk templomok (Bükköspatak, Iszka, Negróc, Csernoholova).

4. Hossztengely-elrendezésű kupolás templomok (Kosztina, Uzsok, Sósújfalu).

Az ácsmesterek a fatemplomokat nem mindig az elkészítésük helyén állították fel.

A Kárpátaljai Népművészeti és Népi Építészeti Múzeum: Szent Mihály fatemplom a munkácsi járási Kölcsény/Kolcsino községből (1777).

Például a Sóslakit 1703-ban ácsolták a galíciai Szjankiban. A csontosít is Kelet-Galíciából szállították jelenlegi helyére. Az irhóci templomot Arad megyében készítették és szállították mostani helyére.

A templomok belső berendezésében helyenként felismerhető a reneszánsz, a barokk és copf-stílusok hatása, leginkább azonban a népi ötletességet és szépérzékét csodálhatjuk. Sósújfaluban a XVII. századi fatemplom képi díszítése Kárpátalja legszebb falfestményei közé sorolhatók. **Dimitri Hasinec** 1783 körül készítette ikonosztázát. Száldobos 1797-ben épült fatemplomának lenyűgöző faragványai és képei XVIII. századiak. Ósándorfalván az 1753-ban emelt fatemplom nívós, késő barokk falképeit **Taracközi Stefan/István** festő készítette. Iszván a Szent Miklós tiszteletére szentelt templom (1798) fő nevezetessége egy XVI. századi bizáncias ikon, amelyet „Kárpátaljai Madonna”-ként említene. A rosztokai fatemplomban XVI-XVIII. századi ikonok láthatók. A szentély végénél **Hafinecz István** lelkész (1866), neje (1875) és **Sándor** fiuk (1899) Kassán faragott síremléke látható.

Az ungvári skanzen Kárpátalja valamennyi tájegységéből, sajátos építészeti stílusú régiójából tartalmaz egy-egy házat azok rekonstruált belső berendezésével együtt. Mind a templomok, mind a lakóházak belső berendezése a ruszin íparművészek, kézműiparosok tehetségét dicséri.

JEGYZETEK:

¹ Іван Небесник: *Художня освіта на Закарпатті у XX столітті: історико-педагогічний аспект. Ужгород. Видавництво «Закарпаття». 2000., стр. 8-12.*

² Erdélyi Béla: *Képzőművészet.* – In: Ungvár és Ung vármegye. Ungvár és Ung vármegye közsegei. Szerk. Csíkvári Antal. Kiadja a Vármegyei szociográfiák Kiadóhivatala, Budapest, 1940. 152. o.

³ Lásd a megye bővebb történetét: Mészáros Károly: *Ungvár története a legrégibb időkől máig.* Pest, 1861., Ungvár és Ung vármegye. Ungvár és Ung vármegye közsegei. Szerk. Csíkvári Antal. Kiadja a Vármegyei szociográfiák Kiadóhivatala, Budapest, 1940.

⁴ Györfy György: *A vármegye X. századi előzményei és korai szervezete.* István király és műve. Gondolat Kiadó, Budapest, 1983.

⁵ Területe: 3230 km² (1910-ben).

⁶ A vármegye összlakossága 1910-ben 160. 282 személy volt, ebből: 61.711 (38,50%) ruszin, 53.824 (33,58%) magyar, 36.364 (22,69%) szlovák, 8.383 (5,23%) német.

⁷ Területe ma Ukrajna, Szlovákia és Magyarország része.

⁸ Lásd: Ung vármegye címerének leírását: a két részre vágott pajzs felső kék mezejében arany koronából egy szemben álló páncélos koronás vitéz emelkedik ki, s mindkét kezében három szál arany búzakaraszt tart, míg az alsó vörös mezőben két ezüst pólya látható. A pajzsra koronás sisak van téve, amelyről jobbra arany és kék, balra ezüst és vörös foszlányok lengnek alá.

⁹ Szova-Gmitrov Péter: *Ungvár őskora*. A szerző saját kiadása. Ungvár, 1943. 49. o.

¹⁰ Szova-Gmitrov Péter: *Ungvár múltja*. A szerző saját kiadása. Ungvár, 1944. 18. o.

¹¹ 1970-ben itt hozták létre a szabadtéri néprajzi múzeumot (skanzen), területén a különböző ruszin, hucul, ukrán, magyar és román falvakból idetelepített lakóházakat, és más építményeket helyeztek el.

¹² Az ezredforduló után először az ungvári Dayka Gábor Középiskola bázisán, majd önállósulva újra beindult az ungvári Drugeth gimnázium.

¹³ Ma a várkastélyban a Kárpátaljai Honismereti Múzeum és Képtár, valamint ideiglenes kiállítások találhatóak.

¹⁴ Botlik József–Dupka György: *Magyarlakta települések ezredéve Kárpátalján*. Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 1993. 186-240. o.

¹⁵ Az utókor által állított emléktáblát a csehszlovák korszakban eltüntették, a rendszerváltás után készült újabb emléktábla azóta is felavatásra vár.

¹⁶ A görög katolikus püspöki székesegyház a kommunista pártvezetők döntése értelmében a 1948-tól 1989-ig a pravoszláv egyház tulajdona volt. 1949-2011 között a görög katolikus püspöki palotában az Ungvári Nemzeti Egyetem központi könyvtára és könyvtár-gyűjteménye kapott helyet. Azóta eredeti funkciójában visszaállították.

¹⁷ Jelenleg: Boksay József Szépművészeti Múzeum, itt van a festők és az írók szövetségének és más intézménynek az irodája.

¹⁸ Az 50-es években az épületet hangverseny terem céljaira átalakították, azóta itt működik a Kárpátaljai Filharmónia.

¹⁹ *Adalékok az ungi református egyházmegye történetéhez*. Szerk. Haraszi Károly. Sajtó alá rendezte Kőműves Sándor. Nagykapos, 1931.

²⁰ A leleplezési eseményt egy 24 oldalas kiadvány örökölte meg: Petőfi Sándor ungvári emléktáblájának leleplező ünnepe 1911. október 15-én. Kiadja az Ungvármegyei Közművelődési Egyesület. 1911.

²¹ Az emléktáblával jelölt épületben jelenleg Művészeti Iskola van, amelyben egy állandó Petőfi-emlékkiállítás tekinthető meg. A szovjethatalom idején a Petőfi-emléktáblát bemeszelték, 1965-től a magyar szakos diákok minden évben március 15-én titokban megkoszorúzták. A rendszerváltás után az ungváriak 1989-ben az első szabad március 15-ét az emléktábla alatt ünnepelték meg. Az épület előtti park azóta Petőfi Sándor nevét viseli. Ferenczy Béni egész alakos Petőfi szobrát 1990. szeptember 29-én avatták fel. Azóta többször meggyalázták. 1989 óta a park a magyar szabadságharc megünneplésének állandó helyszínévé vált. A rendezvényt felváltva a KMKSZ és a MÉKK szervezi.

²² Lásd bővebben: Deschmann Alajos: *Kárpátalja műemlékei*, Budapest, 1990. 58. o.

²³ A magyarországi Műemlékek Országos Bizottsága támogatásával, az ungvári restaurátorokkal együttműködve (Sztehlo Ottó, Huszka József és mások) jelentős helyreállítási munkálatokat végeztek, restaurálták a freskók maradványait is.

²⁴ Dobó István nevét Gárdonyi Géza tette halhatatlanná Egri csillagok című regényében. Ebben a várbán halt meg, holttestét a közeli dobóruszkai templomban, 1575-ben helyezték örök nyugalomra.

²⁵ Az emléktáblán a költő születési évszáma pontatlanul van feltüntetve. A ház egyik részében az ungvári postahivatal itteni részlege működik, a másik, hátsó szárnyrészben családi lakások, lakóházak vannak.

²⁶ A Miczbán család történetének a magyar irodalomban többféle változata keletkezett: Alvinczi Péter (1570?-1634) protestáns egyházi író a történetet egyik prédikációjában dolgozta fel. Kisfaludy Sándor (1772-1844) *Miczbán* c. regét, Szigligeti Ede (1814-1878) *Miczbán családja* címmel három felvonásos drámát írt. Továbbá ismert Medve Imre (1818-1878), írói álnevén Tatár Péter: *Rege a kunyhóban* című elbeszélése stb. A Miczbán-legendáról dr. Soós Kálmán történész készített alapos elemzést: A Tisza bölcsője (*Eszény és a Miczbán monda*). –In: Évgýűrűk '89. Ungvár, Kárpáti Kiadó, 1989. 105-108. o.

²⁷Lásd: Heverdle Ferencről: http://www.kieselbach.hu/muvesz/heverdle-ferenc_9183

²⁸ Keresztyén Balázs: *Kárpátaljai művelődéstörténeti kislexikon*. Hatodik Síp Alapítvány – Mandátum Kiadó, Budapest-Beregszász, 2001. 151. o. A továbbiakban: Keresztyén Balázs: *Kárpátaljai művelődéstörténeti kislexikon*...

²⁹ 1870-ben a Lám-patika tulajdonosa lett. Ez a gyógyszerár a közelmúltig működött a mostani Petőfi téren.

³⁰ Váradi-Sternberg János: *Régi rajzok székvárosunkról*. Kalendárium '82, Kárpáti Kiadó, Uzshorod. 1981. 22-23. o. /A cikkhez Lám-rajzokat is mellékeltek: Ungvári vár, Megyeháza, A város egykori központja /.

³¹ Keresztyén Balázs: *Kárpátaljai művelődéstörténeti kislexikon*... 212. o.

³² Fedinec Csilla: *A kárpátaljai magyarság történeti kronológiája 1918-1944*. Fórum Intézet – Lilium Aurum Könyvkiadó, Galánta-Dunaszerdahely, 2002. 152. o.

³³ Különfélék, 300 o.: http://epa.oszk.hu/01000/01059/00035/pdf/1903_06_295-300.pdf

³⁴ Boros László: *Ung vármegyei közművelődési egyesületek és a múzeumügy a XIX. század végén és a XX. század elején*, In: Acta Beregsasiensis, 2010/1., 198. o.: http://epa.oszk.hu/01600/01626/00003/pdf/acta_beregsasiensis_EPA01626_2010_01_187-200.pdf

³⁵ Григорій Островський: *Образотворче мистецтво Закарпаття* – Київ, 1974., 198. o.

³⁶ Fedák László–Dupka György: *Emlékezés Szamovolszky Ödönre*. – In: Kalendárium '87, Uzshorod, 1986.

³⁷ Dayka Gábor (1769. március 21.– 1796. október 20.) költő, 1795. december 21-től a Drugeth gimnázium tanára volt. A helyi Kálvária-temetőben sírja ma ismeretlen. Az Ungvári 10. Sz. Középiskola a rendszerváltás után Zalka Máté helyett Dayka Gábor nevét vette fel. A Drugeth-gimnázium előtti parkban 1909 októberében felállított Dayka-szobrot 1945 után eltüntették, helyére Lenin-mellszobra került. A rendszerváltás után a Lenin-mellszobrot eltávolították, így a Dayka-szobor visszakerült eredeti helyére.

³⁸ *Magyar Zsidó Lexikon*. Újvári Péter szerkesztésében. 1929. 307. o. – In: Magyar Zsidó Lexikon - MEK mek.oszk.hu/04000/04093/html/

³⁹ *Magyar Zsidó Lexikon*. Újvári Péter szerkesztésében. 1929. 775-776. o. – In: Magyar Zsidó Lexikon - MEK mek.oszk.hu/04000/04093/html/

⁴⁰ *Magyar Zsidó Lexikon*. Újvári Péter szerkesztésében. 1929. 943. o. – In: MAGYAR ZSIDÓ LEXIKON- MEK mek.oszk.hu/04000/04093/html/

⁴¹ Sz. Kürti Katalin: Ungvári Lajos. http://artportal.hu/lexikon/muveszek/ungvari_lajos

⁴² Magyar életrajzi lexikon I. (A–K). Főszerk. Kenyeres Ágnes. Budapest: Akadémiai. 1967. Online hozzáférés: <http://mek.oszk.hu/00300/00355/html/ABC04834/05475.htm>

⁴³ (Cserba Júlia + Magyar Képzőművészek Franciaországban), Lahner Emil: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/lahner_emil

⁴⁴ Lehoczky Tivadar: *A munkácsi vár rövid története*. Munkács, 1912.

⁴⁵ Korjatovicsnak a felsővárban egész alakos közkedvelt szobra van.

⁴⁶ Erről a szomorú eseményről emléktábla tanúskodik a fellegvár udvarán.

⁴⁷ Az eseményt emléktábla öröközte meg, a Kárpátalját birtokló csehek összetörték, csak a rendszerváltás után került ide új emléktábla.

⁴⁸ 150 évvel a látogatás után a hálás utókor a középső vár bejáratánál a nagy költő iránti tiszteletből emléktáblát avatott. Az ezredforduló után a felső várrészben Petőfi mellszobrát is felavatták. A Petőfi-kultusz eredménye az is, hogy a várban Petőfi-emlékszobát rendeztek be.

⁴⁹ A csehszlovák hatalom idején, 1920-ban levették a bronz tanulmadarat, és lebontották az emlékoszlopot is. 2008-ban újra felállították.

⁵⁰ Podhering ma Munkács egyik külvárosi részéhez tartozik. A győztes kimenetelű ütközet színhelyén, a Latorca-híd előtt jobbra, 1901-ben obeliszket állítottak fel, amely egy évszázada hirdeti a magyar nép letörhetetlen szabadságvágyát. A rajta lévő emléktáblát sokszor levették, meggyalázták, majd ismét visszahelyezték.

⁵¹ Lásd bővebben: Tabódy József: *Munkács múltja és jelene Magyarország történetében*. Pest, 1861., Lehoczky Tivadar: *Beregvármegye monographiája*, I-III. Ungvár, 1881-1882., Sas Andor: *Munkács város múltjából*, Munkács, 1928., R. Vozáry Aladár: *Munkács*, Budapest, 1943., stb.

⁵² Munkács műemlékeiről bőven olvashatunk az alábbi kiadványban: Deschmann Alajos: Kárpátalja műemlékei, Budapest, 1990. 77-101. o.

⁵³ Tegze József: *A munkácsi római katolikus templom története*. Munkácsi Római Katolikus Egyházmegye, Munkács, 2006. 65-71. o.

⁵⁴ A kastély főbejáratánál, az első emelet két ablaka között Munkács város közössége 1911-ben II. Rákóczi Ferenc emlékére emléktáblát helyeztetett el.

⁵⁵ Ma művészeti iskola. Az épület előcsarnokában a Munkácsy Mihályt ábrázoló szobor gipszmásolata 1912-ben készült.

⁵⁶ Ma ortodox apácázárda, ortodox püspöki székhely Kárpátalja leggazdagabb könyvtárával.

⁵⁷ A kastélyban szanatórium működik, itt szívbetegeket gyógyítanak.

⁵⁸ A Kalhan-A Alapítvány (vezetője: Bartosh József festőművész) több évtizedre bérbe vette, a földszinti termeket rendbe hozta: múzeumot, kiállítótermet, könyvtárat, alkotótermet, kápolnát alakított ki.

⁵⁹ A sírhelyre egy kereszt, később kápolna került, ezek azonban a szovjet időkben megsemmisültek. A sír fölött ma is látható emlékművet 2000-ben állította a Szolyvai Magyar Kulturális Szövetség.

⁶⁰ Fodor Géza: *Mohy Sándor életéről, művészetéről*. – In: Együtt, 2010/1, 83-93. o. és 2010/2, 50-77. o.

⁶¹ Kacsij Jurij: *Munkácsy Mihályra vonatkozó dokumentumok*. - In: 1965 Kárpáti Kalendárium, Kárpáti Kiadó, Uzshorod, 1964. 124. o.

⁶² Lásd: a Vasárnapi Újság, 1882. március 12-ei tudósítása szerint az idevonatkozó „legfőbb kézirat kelt Gödöllőn, 1880. december 11-én...”

⁶³ Baráth József: *Munkácsy Mihály Munkács, Szemelvények a korabeli sajtóból*. – In: Kalendárium '92, Uzshorod, 1991. Kárpáti Kiadó, Ungvár, 72. o.

⁶⁴ Dupka György: *Munkácsy Mihály látogatása szülővárosában*. – In: Kalendárium '87, Kárpáti Kiadó, Uzshorod, 1986. 33. o.

⁶⁵ Tudósítás. – In: Munkács, 1891. június 16.

⁶⁶ Sztaskó Gyula: „*Keleti férfi feje*”. – In: 1969 Kárpáti Kalendárium, Kárpáti Könyvkiadó, Uzshorod, 1968. 14. o.

⁶⁷ Sz. L. /Szenes László/: *Két emléktábla*. - In: 1970 Kárpáti Kalendárium, Kárpáti Könyvkiadó, Uzshorod, 1969. 58. o.

⁶⁸ Lásd az eredeti szöveget: „На цьому місці стояв будинок, в якому 20 лютого 1844 року народився видатний угорський художник-реаліст Михайл Мункачі.”

⁶⁹ Popovics Béla: *A Latorca-parti városnak ígért Munkácsy-relikviák* (Forrás: Kárpátalja 2006-01-06) <http://www.karpatszemle.uz.ua/kepzomuv/km060102.htm>

⁷⁰ Popovics Béla: *Munkács kultúrtörténete a korabeli sajtó tükrében*. Kárpátaljai Magyar Cserkészszövetség, Munkács, 2005. 210. o.

⁷¹ (bl.) *Munkács nagy szülöttje*. – In: Naptár 1964, Kárpátontúli Területi Kiadó, Uzshorod, 1963. 23. o.

⁷² A millenniumra készített mű Budapesten a II. világháborúban súlyosan megsérült, a millicentenáriumba lengyel alkotók restaurálták, s azóta a munkácsi tájat oly hűségesen megörökítő körkép 1995. augusztus 1-től Ópusztaszeren tekinthető meg.

⁷³ Popovics Béla: *Munkács kultúrtörténete a korabeli sajtó tükrében*. (A Feszty-körkép: a teljes munkácsi panoráma). Kárpátaljai Magyar Cserkészszövetség, Munkács, 2005. 51-58. o.

⁷⁴ Lásd a 9. tételnél halálának évét, helyét: <http://www.nagyhazi.hu/kepes.php?id=136>

⁷⁵ Lásd bővebben: Popovics Béla: *Munkács kultúrtörténete a korabeli sajtó tükrében*. Kárpátaljai Magyar Cserkészszövetség, Munkács, 2005. 160-161. o.

⁷⁶ Keresztyén Balázs: *Kárpátaljai művelődéstörténeti kislexikon...* 282. o.

⁷⁷ M. Oberlander Erzsébet: *Három nyíregyházi polgármester*: <http://www.szabarchiv.hu/drupal/sites/default/files/321-347.pdf>, (325. o.)

⁷⁸ Munkács, VIII. évf. 1891. máj. 26.

⁷⁹ Munkácsi Hírlap, II. évf. 1906. márc. 11.

⁸⁰ Keresztyén Balázs: *Kárpátaljai művelődéstörténeti kislexikon....* 127. o.

⁸¹ Meghalt Mártai Gyula építész. <http://www.mult-kor.hu/cikk.php?id=16034>

⁸² Munkács, XXIII. évf., 1904. okt. 30.

⁸³ Szentmiklóssy Zoltán tanulmányait a Mintarajziskolában végezte, de képezte magát Münchenben Hollósy Simonnál és Nagybányán is. 1905-től vett részt a Nemzeti Szalon, 1911-től a Műcsarnok kiállításain, ahol tájképeit mutatta be: <http://szentmiklossy-zoltan.festmenyvetel.hu/festmenyek>

⁸⁴ Munkácsi Hírlap, VIII. évf., 1912. dec. 8.

⁸⁵ Keresztyén Balázs: *Kárpátaljai művelődéstörténeti kislexikon....* 240. o.

⁸⁶ *Petőfi Sándor első mellszobra*. Schlossel András, a selesztovói vasöntőde modellező szobrásza. – In: Kárpáti Kalendárium 1981.

⁸⁷ Itt látható a Postás emlékmű. A valószínűleg a világon egyedülálló emlékművet 1838-ban, halála után állították Fekete Fedor postás emlékére a község hálás lakói, mivel a postás hosszú éveken keresztül gyalogosan hordta a leveleket Percsenyből a falu lakóinak.

⁸⁸ Györffy György. *A vármegye X. századi előzményei és korai szervezete*. István király és műve. Gondolat, Budapest, 1983.

⁸⁹ Az itt álló vár Anonymus szerint a honfoglalásig Salanus bolgár fejedelem vára volt, melyet Árpád serege foglalt el, s várát leromboltatta.

⁹⁰ Váritól északra 5 km-re áll Borzsova (Nagyborzsova) község is. Valószínű, hogy mindkettő az eredetibb Borzsovár területéből vált ki. Annyi bizonyos, hogy a 14. század elején, 1320 körül keletkezett okmányok már egymástól különálló két községet említenek.

⁹¹ 1945 után Bereg vármegye területének nagy része Ukrajna, kisebb része pedig Magyarország területén fekszik.

⁹² A vármegye összlakossága 1900-ban 208.679 személy volt, ebből: 95.398 (45,7%) ruszin, 93.198 (44,7%) magyar, 18.639 (8,9%) német, 991 szlovák, 72 román, 20 horvát, 361 egyéb.

⁹³ A vidék a XI. század második felében I. Béla fiának, Lampert hercegnek volt a tulajdona. A néphagyomány szerint ő alapította a települést. Eredetileg róla nevezték el Villa Lampertinek, majd Lampertházának, Lampertszásznak, Lamprechtszásznak, Luprechtházának, Luprecházának. A szászok meghonosították a szőlőtermesztést a vidéken, valamint aranyat kezdtek bányászni a Nagy-hegyen. Egykori tárnáik közül néhány ma is látható.

⁹⁴ Lásd: 1918-tól a vármegye északkeleti, nagyobbik része 1938-ig Csehszlovákiához tartozott, amit a trianoni békeszerződés erősített meg 1920-ban.

⁹⁵ 1938-1945 között Magyarországhoz visszacsatolt terület.

⁹⁶ Lásd: Botlik József - Dupka György: *Magyarlakta települések ezredéve Kárpátalján*. Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 1993. 64-74. old. Zubánics László történész munkái: *Guti körkép*. (Intermix Kiadó. Ungvár-Budapest, 2000.), *Beregszászi kalauz*. (Magánkiadás. Beregszász, 2000.), *Місто над Бепке*. (БПД., м. Беpero 2002 p.), *Régmúlt virágok illata*. (Intermix Kiadó. Ungvár-Budapest. 2002.), *Víz tükrére történelmet írni...* (helytörténeti írások). (Intermix Kiadó. Ungvár-Budapest. 2007.)

⁹⁷ Lásd bővebben: Deschmann Alajos: *Kárpátalja műemlékei*, Budapest, 1990. 103-108. o.

⁹⁸ Ma Beregvidéki Múzeum, benne a város magyar emlékei, Rákóczi-korabeli ereklyék, Garanyi József festményei, Horváth Anna érmei, néprajzi gyűjtemény, Fedák Sári-kiállítás, a kárpátaljai várak története stb.

⁹⁹ Ma színház. Itt székel az Illyés Gyula Magyar Drámai Színház Társulata.

¹⁰⁰ Ma Egészségügyi Koledzs.

¹⁰¹ Egykori Királyi Törvényszék, ma a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola főépülete, korábban műszergyár és laktanya volt benne.

¹⁰² Egykori Úri Kaszinó, ma Arany Páva étterem, szálloda.

¹⁰³ Ma Művelődési Ház.

¹⁰⁴ Ma a főiskola Kölcsy Ferenc Szakkollégiuma.

¹⁰⁵ Deschmann Alajos: *Kárpátalja műemlékei*, Budapest, 1990. 112. o.

¹⁰⁶ Botlik József–Dupka György: *Magyarlakta települések ezredéve Kárpátalján*. Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 1993. 52-119. o.

¹⁰⁷ Lásd: területe 1910-ben 1213 km² volt. A vármegye összlakossága 1910-ben 75.461 személy volt, ebből: 28.852 (38,23%) magyar. A II. világháború után Ugocsa megye területét Ukrajna, Magyarország és Románia között osztották fel. Maradék területén szervezték meg a Nagyszőlősi járást, központja azóta Nagyszőlős.

¹⁰⁸ Lásd: Aczél László: *Ugocsa megye ismertetője*, Miskolc, 1902., U.ő.: Ugocsa vármegye népoktatásügye. 1880-1902. Budapest, 1908.

¹⁰⁹ Riskó Marianna: *Ferencesek Nagyszőlősen*. Ötszáz éves jelenlét térben és időben. Új Ember Kiadó, Budapest, 2007.

¹¹⁰ A romokat a nép „Kankóvár”-nak nevezi, valószínűleg a barátok kalikóból szőtt durva csuhája alapján.

¹¹¹ Nemeskürty István: *A magyar népnek, ki ezt olvassa*. Gondolat Kiadó, 1975.

¹¹² 1945 után berendezését a szovjethatalom helyi képviselőinek utasítására elpusztították, csak 1989-ben lett újra az egyházé.

¹¹³ Deschmann Alajos: *Kárpátalja műemlékei*, Budapest, 1990. 142. o.

¹¹⁴ Deschmann Alajos: *Kárpátalja műemlékei*, Budapest, 1990. 144. o.

¹¹⁵ Az épületben ma magyar középiskola működik, mely 1991-től Perényi Zsigmond nevét viseli.

¹¹⁶ Itt élt az a Ráthonyi alispán, akit Mikszáth Kálmán *Akli Miklós* c. regényében szerepeltet. 1945 után a 4. sz. középiskola épülete lett.

¹¹⁷ Botlik József–Dupka György: *Magyarlakta települések ezredéve Kárpátalján*. Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 1993. 164. o.

¹¹⁸ A Nagyszőlősi betelepítettek nemzetiségi megoszlása: 1910-ben 7811 lakosból 5943 magyar, 1266 ruszin és 540 német vagy jiddis anyanyelvű, illetve 3311 görög katolikus, 2237 izraelita és 1124 református volt.

¹¹⁹ Hudák Elvira: *Révész Imre és Nagyszőlős*. Nagyszőlősi Könyvtárhálózat, Nagyszőlős, 2009. 12. o.

¹²⁰ Lásd: Keresztyén Balázs: *Révész Imre nyomában Vinohradovón*. – In: Kárpáti Igaz Szó, 1981. okt. 25., Révész Imréről írt cikk-változata: Kalendárium '85. Kárpáti Kiadó, Uzshorod, 1984. 28-29. o. Keresztyén Balázs: *Irodalmi barangolások a Kárpátok alján*. Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 1993. Továbbá szócikket írt Révész Imréről: Keresztyén Balázs: *Kárpátaljai művelődéstörténeti kislexikon...* 231-232. o.

¹²¹ Bakó Endre: *Száz éve született dr. Tóth Ervin*. – In: Hajdú online. <http://www.haon.hu/lakohelyem/debrecen/hirek/im:meingemeinde:haon:debrecen/cikk/szaz-eve-sz252letett-toth-ervin/cn/haon-news-FCUWeb-20100927-0446270272>

¹²² Lásd bővebben a koronavárosok történetét: Igyártó Gyöngyi: *A máramarosi koronavárosok*. Monográfia. Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 2005., Csató György: *A máramarosi öt koronaváros a Rákóczi-szabadságharc idején 1703-1711*. Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség, Ungvár, 2003.

¹²³ A két utóbbi ma Romániához tartozik.

¹²⁴ Lásd: Kölcsy Ferenc 1831. december 29-én írta *Huszt* című versét:

Bús dűlédékeiden, Husztnak romvára megállék;

Csend vala, fellel alól szállt fel az éjjeli hold.

Szél kele most, mint sír szele kél; s a csarnok elontott

*Oszlopi közt lebegő rémalak inte felém.
És mond: Honfi, mit ér epedő kebel e romok ormán?
Régi kor árnya felé visszamerengni mit ér?
Messze jövővel komolyan vess össze jelenkort;
Hass, alkoss, gyarapíts: s a haza fényre derül!*

¹²⁵ Bélay Vilmos: *Máramaros megye társadalma és nemzetiségei a betelepüléstől a XVIII. sz. elejéig.* – In: Máramaros megye. Honismereti írárok a Monarchia korából. Szerkesztette: S. Benedek András. Hatodik Síp Alapítvány – Mandátum Kiadó, Beregszász-Budapest, 1997. 106. o.

¹²⁶ Deschmann Alajos: *Kárpátalja műemlékei*, Budapest, 1990. 168. o.

¹²⁷ *Храм. Замки та храми України.* (Hozzáférés: 2010. január 9.), <http://www.castles.com.ua/hu.html>

¹²⁸ Rákóczi virágai. Kárpátaljai történeti és helyi mondák. Szerk.: Keresztyén Balázs. Intermix Kiadó. Ungvár-Budapest, 1992.

¹²⁹ Lásd még: Jókai Mór: *A huszti beteglátogatók.* <http://mek.oszk.hu/00700/00789/html/jokai80.htm> (Hozzáférés: 2013. január 20.), Dörre Tivadar: *Huszt vára* / Rajzos képeslap. <http://tarlilom88.kepeslap.com/compose.asp?imageid=258254&cat1=2&userid=18083> (Hozzáférés: 2013. január 21.), Hollósy Simon: *Huszt vára*, festmény. <http://www.hung-art.hu/frames.html?/magyar/h/holloisy/muvek/1880-89/huszt.html> (Hozzáférés: 2013. január 21.)

¹³⁰ Lásd bővebben: Kovács Sándor. *Bús düledékeiden...* Kárpátalja középkori várépítészeti emlékei. Minerva Műhely. Budapest, 2004., Kovács Sándor. *Kárpátaljai útravaló.* Püski Kiadó. Budapest, 1999.

¹³¹ Ma megyei jelentőségű város Ukrajnában.

¹³² Itt nyugszik Petrőczy Kata Szidónia, az első magyar költőnő, Pekry Lőrinc kuruc generális felesége.

¹³³ Lásd bővebben Visk történetét: Czébely Lajos: *Visk története.* Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség, Ungvár, 2002.

¹³⁴ Deschmann Alajos: *Kárpátalja műemlékei*, Budapest, 1990. 175. o.

¹³⁵ A viskiek 1989 novemberében kopjafát állítottak a II. világháború és a sztálinizmus helyi áldozatainak. 2003-ban ugyanitt avatták fel azt az emlékoszlopot, amely az öt máramarosi koronaváros dicső múltjára emlékeztet.

¹³⁶ 2005 novemberében a római katolikus plébánia kertjében avatták fel a koncepciók serek áldozatainak emlékművét.

¹³⁷ Az egykori (1818-1918) Magyarország-szerte híres várhegyi fürdő ásványvízforrása a szovjet érában történő higanybányászat következtében kiapadt. Szerepét a Saján-hegyi telepi ásványvízforrások vették át. A gyógyító hatású ásványvizek hasznosítása tette ismét országos hírűvé a Saján szanatóriumot.

¹³⁸ A helyi magyar középiskola felvette Kölcsey Ferenc nevét, a tanintézmény falán két emléktábla is található. Az egyik az iskola névadójára emlékeztet. A másik pedig Lassú Istvánra, a magyar statisztika tudományának megalapítójára.

¹³⁹ 2005 nyarán itt helyezték végső nyugalomra Fodó Sándort, a magyarság helyi érdekvédelmi szervezetének, a KMKSZ-nek a megalapítóját.

¹⁴⁰ A tájházat 2006 nyarán avatták fel a településen.

¹⁴¹ Técső nevének eredete. <http://karpatszallas.net/dosszie/tecső-nevenek-eredete>

¹⁴² Lásd: Técső a címadó helyszíne Örkény István *Técsőiek* című egyperces novellájának.

¹⁴³ Sándor László: *A népek barátsága jegyében.* Hollósy Simon születésének 105. évfordulójára. – In: Naptár, 1962. Kárpátontúli Területi Kiadó, Uzshorod, 1961. 22. o.

¹⁴⁴ Lásd: Ady Endre: *Hollósy Simon sorsa* c. cikkét.

¹⁴⁵ 1945 után Október utca.

¹⁴⁶ Sándor László: *A népek barátsága jegyében...* 23. o.

¹⁴⁷ Balla László: „*A técsői iskola*”. – In: 1967. Kárpáti Kalendárium, Kárpáti könyvkiadó, Uzshorod, 43. o.

- ¹⁴⁸ Szöllősy Tibor: *Hét évtized múltán* – In: Kalendárium '91, Ungvár (Uzshorod), Kárpáti Kiadó, 55. o.
- ¹⁴⁹ Hollósy Simon Művelődési Egylet működik Máramarosszigeten is.
- ¹⁵⁰ Dupka György: *Hollósy Simon Magyar Művelődési Kör*. – In: Kárpátalja magyar személyi és intézmény-adattára. Dupka György közreadásában. Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 1993. 48. o.
- ¹⁵¹ *Kárpát-medencei magyar paletta* (Técsői Hollósy Napok, 1993), Szöllősy Tibor összeállításában. Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 1993. 136. o.
- ¹⁵² KMMI-Hírlevél: http://www.kmmi.org.ua/books?menu_id=9&submenu_id=30&book_id=382
- ¹⁵³ Ukrajna nemzeti jelentőségű műemlékei között szerepel.
- ¹⁵⁴ A dolhai várkastélyban jelenleg tudószanatórium működik.
- ¹⁵⁵ Lásd bővebben: Kovács Sándor: *Bús düledékeiden...* Kárpátalja középkori várépítészeti emlékei. Minerva Műhely, Budapest, 2004., Kovács Sándor: *Kárpátaljai útravaló*. Püski Kiadó, Budapest, 1999.
- ¹⁵⁶ S. Benedek András: *Tettenérhető történelem*. Történelmi-kultúrtörténeti vázlat Kárpátaljáról. Ungvár-Budapest, Intermix Kiadó, 1993. 97. o.
- ¹⁵⁷ Lásd az infót a Boksay József Szépművészeti Múzeumról: <http://karpatszallas.net/latnivalok/boksay-jozsef-karpataljai-megyei-szepmuveszeti-muzeum-ungvar>
- ¹⁵⁸ Keresztyén Balázs: *Kárpátaljai művelődéstörténeti kislexikon...* 176-177. o.
- ¹⁵⁹ S. Benedek András: *Tettenérhető történelem*. Történelmi-kultúrtörténeti vázlat Kárpátaljáról. Ungvár-Budapest, Intermix Kiadó, 1993. 97. o.
- ¹⁶⁰ Munkács, VI. évf. 1889. júl. 30.
- ¹⁶¹ Keresztyén Balázs: *Kárpátaljai művelődéstörténeti kislexikon*. Hatodik Síp Alapítvány – Mandátum Kiadó, Budapest-Beregszász, 2001. 277. o.
- ¹⁶² Keresztyén Balázs: *Kárpátaljai művelődéstörténeti kislexikon...* 236. o.
- ¹⁶³ Lásd: illusztrációkat készített „Az Osztrák-Magyar Monarchia írásban és képben” c. kiadvány Ung vármegyéét és a ruténeket/ruszinokat bemutató fejezeteihez.
- ¹⁶⁴ Kacsij Jurij: *Földink levele Repinhez*. – In: Kárpáti Igaz Szó, 1986. dec. 31.
- ¹⁶⁵ Keresztyén Balázs: *Kárpátaljai művelődéstörténeti kislexikon...* 277. o.
- ¹⁶⁶ Deschmann Alajos: *Kárpátalja műemlékei*, Budapest, 1990. 27-29. o.

A MAGYAR MŰVÉSZETI (ÉPÍTÉSZETI, IPARMŰVÉSZETI, KÉPZŐMŰVÉSZETI) HAGYOMÁNYOK FOLYTATÓI A KÉT VILÁGHÁBORÚ KÖZÖTT

1. MŰVÉSZSZERVEZETEK, SZERVEZŐDÉSEK: A MUNKÁCSI MŰVÉSZKLUB

1918 után Kárpátalját Magyarországtól elszakították és a Csehszlovák állam része lett. A vidéken maradt alkotók is elszakadtak az egész magyar kortárs-művészetet összefogó, koordináló Budapesttől, annak képzőművészeti műhelyeitől, az elismert nagy tanítómesterektől. A rendszer- és államváltás igen nagy zavart keltett és lelki traumát okozott különösen azoknak, akik a budapesti Képzőművészeti Főiskolán tanultak, Münchenben, Párizsban és más európai városban fejlesztették tovább tudásukat, akik **Hollósy Simon** müncheni és nagybányai iskolájának, majd técsői plein air nyári festőiskolájának növendékei voltak (**Beregi Sámuel, Virágh Gyula, Novák Andor, Apáti-Abkarovics* Béla, Erdélyi Béla, Boksay József, Grabovszky Emil** és mások), illetve mint pályakezdő művésznövendékek tanulni, kapcsolatot tartani akartak a budapesti tanár-művészekkel (**Zemplényi Tivadar, Ferenczy Károly, Réti István, Révész Imre, Olgyay Ferenc, Iványi-Grünwald Béla** stb.). Az elismert német, francia, olasz alkotóműhelyek mestereinek tapasztalatait magukévá téve, azonosultak a magyar művészetet forradalmasító budapesti, nagybányai iskola stílus- és látásmódjával is. Tehát a Münchenhez, Budapesthez, Nagybányához és Técsőhöz köthető Hollósy-jelenség hatása rányomta bélyegét **Virágh Gyula, Iványi-Grünwald Béla, Erdélyi Béla, Boksay József** és más pályatársak művészetére is. Erről **Boksay József** a későbbiekben sajátos véleményét is megfogalmazta: „*A mi példánk a nagybányai iskola volt, amely maga köré gyűjtötte azokat a realista művészeket,*

*A szakirodalomban Apáti nevét két féle képpen találjuk: Apáti-Abkarovics és Apáti-Abrakovics

akik hazájukban akarták kifejleszteni a népi hagyományokra támaszkodó, igazi nemzeti művészetet.”¹ Az utolsó éveit Nagyszőlősen leélő **Révész Imre** személyes közelsége hatással volt a kárpátaljai festőnemzedékek különböző évjáratú tagjaira is (**Boksay József, Erdélyi Béla, Kutlán István, Balla László**² stb.), akiknek módjában volt vele találkozni.

Trianoni emlékmű

(Forrás: http://smilegirl777.blogspot.com/2010_06_01_archive.html)

A trianoni békeszerződés a történelmi Magyarországon kialakult és jól működő művészeti folyamatokat az új politikai határok meghúzásával megszakította, szétzilálta. A kárpátaljai művészek szembesültek azzal, hogy előlük Nagybányát és a megcsonkított Magyarországot is elzárták. Bár a csehszlovák időszakban az új politikai helyzet előidézte Kárpátalja politikai elszigetelődését, ennek ellenére a kreatív alkotók a magyar művészeti élet közegének helyi megteremtésére vállalkoztak. Igyekeztek megőrizni szuverenitásukat és a különböző akadályokat leküzdve, megteremtették saját alkotóműhelyeiket, kiállítási fórumaikat.

Az ukrán művészettörténet-írás szándékosan elhallgatja azt a tényt, hogy az első művészszervezetek, szerveződések mögött a magyar és az európai kultúrán felnőtt alkotóértelmiség nemzedékének jeles képviselői álltak, akiknek többsége magyarnak vallotta magát, de voltak köztük kettős, sőt

hármás identitású ruszin, német és zsidó nemzetiségű képzőművészek is, akik vegyes nemzetiségű családból származtak és a magyar nyelvet jól beszélték, kölcsönösen tisztelték és támogatták egymást.

1921 januárjának első hetében a kezdeményező bizottság (**Beregi Sámuel, Boksay József, Erdélyi Béla, Virágh Gyula, Katrics József** festő és iparművész, valamint mások) Munkácson létrehozta a Művészkлубot, illetve a sajtóban többször leírt Munkácsi Művész Klubot, másneven a Ruszinszkoí Festőművészek Klubját, amelynek **Virágh Gyula** (Huszt, 1880. – Munkács 1949.) festő lett a vezetője. Münchenben és Budapesten tanult. 1903-ban Munkácson telepedett le. Végigharcolta a világháborút. A „*Művészkлуб erős, egységes elindulást jelent Kárpátalja művészetében*” – emlékezett vissza a klub egyik alapítója, **Erdélyi Béla**. – „*E művészkлуб tagjai: Beregi, Boksay, Erdélyi, dr. Hothyné, dr. Ruszinko, Virágh és Vitéz. Az akkor még fiatal festők az arcképfestészetben kitűnő Beregi és a dekoratív templomfestészetben értéket képviselő Virágh voltak az egyesület szeniorjai.*”³

A Művészkлуб kiállító tagjai (**Beregi Sámuel, Boksay József, Erdélyi Béla, Virágh Gyula**) megalakulásuk idején nagyszámú közönséget vonzó tárlaton mutatkoztak be, amelyen **Medgyaszay Vilma** budapesti színésznő is fellépett. A korabeli sajtóhírekből (*Tyukodi Pajtás, Kárpáti Híradó, Új Kelet, Közélet, Munkácsi Közlöny, Az őslakó, Kárpáti Futár, Magyar Élet, Független Újság, Munkács, Az Élet*) és más eseménykrónikákból⁴ az is kiolvasható, hogy a munkácsi csoportosulás a 20-as és a 30-as években, sőt a 40-es évek elején a vidék művészeti életének formálásában, árusítással egybekötött kiállítások, vándortárlatok, művészeti fórumok, művésztelepek, rajziskolák, művészeti témájú ismeretterjesztő előadások megszervezésében, Kárpátalja viszonylatában is aktív és vezető tevékenységet fejtett ki. Egyes tagok Munkácsnak is köztéri emléktáblákat, szobrokat alkottak. Ipar- és képzőművészeti tárlataiknak, bemutakozásaiknak helyet adott a munkácsi városháza, a Csillag-szálló, az új Tannenbaum-szalón, a munkácsi iparművészeti iskola, a gimnázium kiállítóterme, a Kereskedelmi Kör nagyterme is. A Művészkлуб agilis tagjai tartották a kapcsolatot a magyarországi és budapesti, az erdélyi és felvidé-

Erdélyi Béla tanár-festőművész

vezető tevékenységet fejtett ki. Egyes tagok Munkácsnak is köztéri emléktáblákat, szobrokat alkottak. Ipar- és képzőművészeti tárlataiknak, bemutakozásaiknak helyet adott a munkácsi városháza, a Csillag-szálló, az új Tannenbaum-szalón, a munkácsi iparművészeti iskola, a gimnázium kiállítóterme, a Kereskedelmi Kör nagyterme is. A Művészkлуб agilis tagjai tartották a kapcsolatot a magyarországi és budapesti, az erdélyi és felvidé-

ki, valamint a müncheni, párizsi művészekkel, alkotóműhelyekkel, kölcsönös tárlatok, plein airek résztvevői voltak. Bekapcsolódtak a **Thorma János** mester által vezetett nagybányai művésztelep munkájába is. Szakmai együttműködés alakult ki a szlovákiai, cseh, lengyel és az oroszországi képzőművészek egyes képviselőivel.

A Munkácsi Művészklub sokrétű tevékenységéből a teljesség igénye nélkül csupán néhány példát, adatot említünk. A Művészklub az év végén Beregszászban téli tárlatot rendezett Kárpátalja és Kelet-Szlovenszko festőművészeinek alkotásaiból. Ősszel Ungváron **Angyal Géza** festőművésznek és grafikusnak, **Bayer Ágost** festőművésznek volt kiállítása.

1922-ben Ungváron előbb önálló bemutatkozási lehetősége volt **Boksay Józsefnek**, majd a Művészklub tagjai – **Erdélyi Béla, Boksay József, Virágh Gyula, Grabovszky Emil, Ijjász Gyula** – műveit láthatta a közönség. Bemutatkozott több magyarországi alkotó is.

1922–1923 fordulójának nagy eseményei voltak a Petőfi születésének centenáriuma alkalmából tartott ünnepségek. Az 1920-as években tűnt fel **Spaláné Benes Miláda** ungvári festőművész. A közös tárlatok sorában nagy feltűnést keltett az 1926-os ungvári (**Boksay József, Novák Andor, Vaczik Theodor, Szay Károly**), az 1933-as munkácsi képzőművészeti segerszemle, amelynek anyagát utána elvitték csehszlovákiai körútra.

1926 márciusában **Bánsághy Vince** szlovenszkoí festőművész alkotásait a Csillagban tekinthették meg az érdeklődők.

1927-ben az ungvári tárlaton a munkácsiakat **Erdélyi Béla** képviselte, amelyen **Bócsai, Kelem József, Novák Andor** is jelen volt képeivel.

1928 áprilisában budapesti festők (**Iványi-Grünwald, Lencz, Szüle, Nyáray, Glater, Olgyay, Komáromy-Katz, Újvári, Dudits, Juskó**) képvásárral egybekötött kiállítást rendeztek a munkácsi Csillag-szálló „nyári” helyiségében.⁵

1930-ban **Benjamin Herman** akadémiai festőművész, kitűnő portréfestő látogatta meg Munkácsot.

1931-ben a város vendége volt **Bányász István** akadémiai festőművész. Nyáron a kaszinóban a munkácsi **Bukovinszky Gyula** fiatal festőművész debütált.

1933-1934-ben a munkácsi városháza adott otthont a kárpátaljai festők időszaki kiállításának.

Az 1935-ös esztendő egyik legfontosabb munkácsi eseménye: télidőben **d’van Sárospataky László** a prágai akadémia növendéke 25 munkáját a Tannenbaum-szalomban állította ki, akit a sajtó Kárpátalja legifjabb tehetségének nevezett.⁶

1936-ban is pezsgő képzőművészeti életről számolnak be a lapok. A Munkácsi Művészklub **Ijjász Gyula** kárpátaljai festőművésznek szervezett kiállítást. A klub alapító tagjainak munkáit bemutatták a vidék nagyobb városaiban. Érdekességgént említhető meg **Lahita Ernő** munkácsi festőművész egyedi teljesítménye, aki 1936 áprilisában különféle magvakból rakta ki **Hrabár Konstantin** kárpátaljai kormányzó életnagyságú képét. Az alkotást a művész eladta Ungvár városának.

Többek között az év elején munkácsi festők is részt vettek az ungvári kiállításon. Nagy sajtóvisszhangja volt a Latorca-parti városban a **Boksay József**, továbbá **Erdélyi Béla** és testvére, **Herz Erdélyi János** tájképeit bemutató kiállításnak, aki a budapesti iparművészeti főiskolán tanult. A pozsonyi februári vándortárlaton Erdélyi mellett **Virágh Gyula** is festményeivel képviseltette magát. Az őszi ungvári tárlaton **Erdélyi Béla** fiatal festőművészeket (**Gál Emma**, **Sárkány Baba /Jolán/**) mutatott be. Az utóbbit a portréfestészet nagy ígéretének tartotta.⁷

1937-ben méltatták **Remes Ferdinánd** festőművész negyed százados alkotói jubileumát. 1938 februárjában párizsi kiállításon mutatták be a kárpátaljai festők műveit. Az 1930-as években jelentkeztek **Sárkány Baba (Jolán)**, **Lahita Ernő**, **Boreczky Béla**, **Koczka András**, **Soltész Zoltán** festőművészek.

1937-ben ungvári alkotókkal állított ki például **Dobos Endre** munkácsi festőművész.

A munkácsi alkotóértelmiség kapcsolatban állt a szlovenszkói **Lőrincz Gyula** dunaszerdahelyi festőművésszel, aki három „sarlós” társával (**Balogh Edgár** erdélyi falukutató, **Bertók János** munkácsi diák, **Sáfáry László** munkácsi költő) bejárták a beregvidéki falvakat. A riportsorozat *Tíz nap Szegényországban* címmel jelent meg a Prágai Hírlapban 1930 szeptemberre és 1931 januárja között.⁸

A Munkácsi Művészklub meghívására időről-időre kiállítottak Kárpátalján *magyarországi festőművészek* is, többnyire vásárlási lehetőséggel egybekötve. Több alkotó művét mutatták be Ungváron 1921-ben és 1922-ben. 1927-ben Ungváron állított ki **Bayer Ágost** és **Knicht Sára**, 1930-ban Munkácson **Mund Hugó**, 1931-ben **Iványi Grünwald Béla**. Személyesen járt ugyanitt 1930-ban **Benjamin Herman**, 1933-ban **Apáti-Abkarovics Béla**. Az utóbbi művész a Kárpátaljai Képzőművészek Egyesületének aktív tagja volt. 1926 és 1933 között többször volt kiállítása Kárpátalján, illetve dolgozott itt az ungvári születésű **Rottmann Mozart**.

A munkácsiak 1937 folyamán újabb budapesti festőművészeket (**Rudnay Gyula**, **Lakos Alfréd**, **Magyar-Mannheimer Gusztáv**) láttak vendégül

és mutatták be alkotásaikat. A munkácsi iparművészeti iskola nyári tárlatán kárpátaljai festőművészek képeiből rendeztek kiállítást. Az egyik lap az Ungváron élő **G. Blum Margit** festőművésznő sikeres pozsonyi kiállításáról szerkesztőségi cikkben számol be. A lap képein ábrázolt zsidófejek művészi kidolgozását tartja egyik legnagyobb erősségének.⁹

A cseh megszállás éveiből az utolsó képzőművészettel kapcsolatos sajtóhír, hogy 1938 áprilisában **Ambr S. Akidos** orosz akadémiai festőművész kiállítását szervezték meg a munkácsi városházán. Ugyanitt a *Grafika 1938* cím alatt fiatal munkácsi grafikus mutatkozott be **Morvai Jenő** személyében.

1. 1. SZABAD FESTŐISKOLA MUNKÁCSON, UNGVÁRON

A nagybányai festőiskola mintájára 1926 nyarán **Erdélyi Béla** festőiskolát szervezett Munkácson, majd Ungváron. Mint ismeretes, Erdélyi 1916-tól a munkácsi tanítóképző rajztanára, 1918-1922 között igazgatója, majd müncheni tanulmányútja után ismét 1927-ig Munkácson oktat, tehát a munkácsi művészeti

Erdélyi Béla tanítványai körében (1931. 04. 30.)

élet vezető személyisége lett, aki a tanintézet keretében is felkarolta és támogatta a tehetséges fiatalokat. A nemes kezdeményezést a helyi képzőművészek és művészpártolók is támogatták. A város akkori polgármesterét, **dr. Petrigillát** választották díszelnökké. A telep és az iskola vezetését **Mousson Tivadar** festőművészre bízta, aki több kiállítást, festőtábort és más rendezvényt is támogatott, szervezett.¹⁰ A festőiskola vezető tanítómesterei, főként **Boksay József** és **Erdélyi Béla**¹¹, fellendítették a munkácsi és az ungvári, illetve a kárpátaljai művészeti életet, növelték a pályakezdő alkotók szakmai tudását.

1927-től Erdélyi Béla az ungvári tanítóképzőben folytatja rajztanári tevékenységét. Így a Munkácson kezdeményezett és Ungvárra áthelyezett *szabadiskola* az Ung-parti város hajdani leánypolgárijában (ma: 1. sz. középiskola) a folyó év őszétől működött tovább. A tandíj csekély volt, a szegényebbek ingyenesen járhattak ide. Az iskola „*Pártfogásába vette a tehetségeket és ennek eredményeként az ifjú nemzedék közül sok olyan értéket termelt ki, akik nagy és biztató ígéretei Kárpátaljának.*”¹² **Boksay** naturalizmusa és impresszionizmusa, valamint **Erdélyi** expresszionizmusa nagy hatással volt különösen **Koczka Andrásra, Boreczky Bélára, Kontratovics Ernőre, Petky Sándorra, Dobos Endrére, Soltész Zoltánra, Dvan Sárospataky Lászlóra, Hr. Erdélyi Jánosra**, akik a szabadiskola legtevékenyebb növendékei lettek. Később a kárpátaljai festők második nemzedékének jeles tagjaivá nőttek ki magukat. **Balla László** szerint: „*A kárpátaljai művészet fejlődése szempontjából az iskola működése szinte felmérhetetlen jelentőségű, innen kerül majd ki a nagy második nemzedék nem egy kimagasló egyénisége.*”¹³

1. 2. KÁRPÁTALJAI KÉPZŐMŰVÉSZEK EGYESÜLETE

A kárpátaljai művészeti élet harmadik döntő eseménye, hogy 1931-ben **Boksay József** monumentalista és realista festő és **Erdélyi Béla** realista, modernista és impresszionista festő, valamint cseh festők (**Bedrich Odian, Jaroslav Kaigl**) kezdeményezésére Ungváron megalakult a *Podkarpatszka Ruszi [Kárpátaljai] Képzőművészek Szövetsége*. A helyi magyar sajtóban *Kárpátaljai Képzőművészek Egyesülete* néven fut.

Az utóbbinak a háborúvesztésig **Erdélyi Béla** volt az elnöke,¹⁴ aki később született tanulmányában megfogalmazta az alkotóközösség célját is: „*A közös szociális érdek a művészeket nemzetiség és valláskülönbség nélkül egy táborba tömörítette... Az egyesület művészeti irányítása főleg Boksay és Erdélyi nevéhez fűződik. A komoly művészet kifejlődéséért Erdélyi nagy harcot folytatott az autodidakták és a dilettánsok ellen... az ifjú művészek bekapcsolódásával az egyesület évről évre megrendezte sorozatos kiállításait.*”¹⁵

Erdélyi Béla: Látkép a Bazilita rendi monostorra. (Az 1930-as évek közepe)

Az egyesület vezetősége: **Erdélyi Béla** elnök, **Endrédy György** alelnök, **Koczka András** titkár. A választmány tagjai: **Apáti-Abrakovics Béla**, **Dobos András**, **Manajló Tivadar**, **Hz Erdélyi János**, **Soltész Zoltán**. A bíráló bizottság tagjai: **Apáti-Abrakovics Béla**, **Boksay József** és **Erdélyi Béla**.

A fentebb felsoroltakon kívül az egyesület tagja volt a zsidó származású Bruck-tanítványnak tartott **Beregi Sámuel**/Welber Sámuel, Sándor¹⁶ (Munkács, 1876–1943) jeles portréfestő, a prágai Iparművészeti Főiskolát végzett, ruszin családból származó **Manajló Tivadar**, aki kiváló ismerője a ruszin ornamentnek és dekorációnak, az Amerikát, Münchent, Párizst bejárta és Ungváron megtelepedett **Ijjász Gyula** (Ungvár, 1874. – Ungvár, 1943.) festőművész. Fiatalon kiment az USA-ba, fizikai munkát végzett, közben rajziskolába járt. 1900-1902 között Münchenben Hollósy Simon tanítványa volt. Visszatért Amerikába, a The New York Times rajzillusztrátoraként tevékenykedett. 1910-től Párizsban tanult. A világháború idején önkéntes haditudósító. Utána Ungváron telepedett le, itt alkotott. A '20-as évek második felében még egyszer megjárta a tengerentúlt.

Ugyancsak Ungváron élt és alkotott a Vaszari és Benghard-tanítvány, **Péter Imre**, továbbá **Gottlieb Dezsőné sz. Blum Margit** és **Sárány Jolán**, **Dobos Endre**, a Munkácsról indult **Virágh**-tanítvány, **Bukovinszky Gyula** és a fancieskai **Kutlán István**, aki Prágában, Párizsban és Nagybanynán folytatott szakmai tanulmányokat.

Az egyesület tagjai minden évben (Ungváron, Munkács, Kassán, Pozsonyban, Brünnben, Prágában stb.) megrendezték csoportos és egyéni kiállításait. Sorozatos színes művészlapokat adtak ki, művészettörténeti előadásokat tartottak, nyári művésztelepeket (Hajasdon, Uzsokon) működtettek.

Hétvégi, rendszeres összejöveteleiket az ungvári Erzsébet-szálló egyik helyiségében, az úgynevezett „*Fekete Zsidóban*” tartották. Az egyesület rendelkezésére bocsátott iroda tulajdonosa **Izraelovics Ignác** roppant gazdag és művészetpártoló zsidó ember volt. Abban az időben ez volt a művészek szellemi fellelegvára, tanácskozhelye.

1. 3. KÖZTÉRI SZOBROK, EMLÉKJELEK, FOTÓ- ÉS IPARMŰVÉSZETI KIÁLLÍTÁSOK

A 20-as évek elejétől a 30-as évek végéig a vidék nagyobb városaiban sorra avattak fel ruszin, magyar és más nemzetiségek identitástudatát erősítő köztérszobrokat, emlékjeleket. Többek között **Alekszandr Duchnovicsnak** állítottak emlékművet: 1925-ben Nagyszőlősen, 1929-ben Ungváron, 1931-ben Huszton. 1935-ben Beregdédában felavatták az első világháborúban elesettek emlékoszlopát. Beregszentmiklóson 1937-ben elkészítették Puskin orosz költő mellszobrát.

Egy 1924-es kiállítás katalógusa felsorolja a kárpátaljai iparművészeket. Az 1920-as években emlegeti a sajtó **Walentinyi Ida**, **Varga Irén** iparművészeket, az 1930-as években a munkácsi **Bíró Istvánt** ugyanezen a

területen, valamint a munkácsi **Ádám Gyula**, **Ortman Rezső** szobrászokat. Híres volt **Markovics Antal** munkácsi fotográfus, akit Budapesten és a felvidéki iglói (jelenleg Szepesújhely vagy Szepesújfalu, szlovákul Spišská Nová Ves) iparkiadállításon is kiténtettek.

Ungváron megrendezték az I. Podkarpatszka Ruszi Iparkiadállítást több mint 600 csehszlovák, lengyel, román, német, magyar, svájci, belga kiállító részvételével.

Kárpátaljai résztvevők:

Ungvárról:

Danubia Gépkereskedelmi Vállalat,
Páris Áruház (**Hartmann Sámuel**),
Miskolczy Lajos papi és úriszabó,
Fried Ármin áruháza,
Havasi István cipőboltja,
Kerényi Márton drogériája,
Kasser Emanuel szappangyára,
Kozár Lajos lakatosárugyára (alapítva 1897-ben),
Nyilas Vince cementipari telepe,
Sájghy János bórdíszműves (műhely alapítva 1880-ban),
Gold és Tsa épület- és műbádogos,
Rádió Szekeres,
Auto Centrale,
Stern Mór rum- és likörgyár,
Jáchym Alois épület- és géplakatos,
Szegedi Vilmos gyógyszerész és tsa,
Juga Konstantin kovács,
Schlesinger Dezső ruhaszalonja,
Foto Themac fényképészeti és reklámcég,
Tamás István kovács és kocsigyártó,
Vaskó István cipész,
Adler M. Sámuel péküzeme,
Radietta,
Rothmann Testvérek férfiruha-kereskedés,
Cap Béla kosárfonó üzeme,
Grosz Mór Garage (a Škoda Autóművek kárpátaljai vezérképviselte),
Vajda Emil Műszaki Iroda (a Ford, a Firestone, a Harley Davidson, a Vacuum Oil Comp. kárpátaljai képviselte),
Mihók János könyvkötő,
Steinmetz Paula kalapszalonja,

Cser Béla vas- és fémöntődéje (alapítva 1887-ben),
Jendrék András kőfaragó,
Behun Béla épület és műasztalos,
Schönberger Géza, a Standart Oil Comp. képviselője,
Makovicka Ferenc bádigos és vízvezeték szerelő,
Kofmann zongoraüzlet (alapítva 1895-ben),
Molnár Arnold üveg- és porcelánboltja,
Jan Paček szűcsműhelye,
Akkord Haranggyár,
Lebovits Dezső bőröndös.

Beregszászból:

Lichtestein Adolf ékszerész és látszerész,
Popiel Zsigmond szűcsmester,
Indig Mózes kályhakészítő.

Nagyszőlősről:

a Rosner és Steinberger cég Őrhegyaljáról a Schönborn-Buchheim Gőzsörgyár (alapítva 1728-ban)

Munkácsról:

Blum József bútorkereskedő,

Sutay Béla bútörüze (alapítva 1901-ben), a Szova testvérek rádiószaküzlete, és mások. Matl Péter közlése szerint Sutay Béla bútörüze lett később az anyai nagyapja, **Hajovics Péter** országgyűlési képviselő tulajdona, aki a veje volt Sutaynak. Második házasságából született Matl Péter édesanyja.

Az iparművészek közül országosan is kiemelkedőnek minősül **Egry Ferenc**, a csehszlovák parlament szenátora 1938 után a Magyar Országgyűlés képviselője által vezetett kisgejőci harangöntőde, amelyet az Egry-család 1793-ban alapított és egészen a II. világháború végéig működött. A cég megalakulásától művészeti szinten kivitelezett Egry-harangot avattak Kárpátalja számos településén, a római katolikusok, a görög katolikusok, a reformátusok templomában.

Egry az 1920–30-as években kisgazda politikus, szenátor is volt hosszú időn keresztül. Harangjai a köztársaság egész területére eljutottak, Magyarországról is számos rendelést kapott. Közéleti szerepét az is emelte, hogy az első világháborúban számos harangot felhasználtak ágyúöntésre, s a békés időszakban a harangszentelés nagy társadalmi eseménnyé vált. A kiállítás-

Kisgejőcz,
Ungmegye.
= Alapítva 1793, =

[illegible]

Nagybírói és PINCZAK GYULA munkái és Nagybírói és VÁLYI JÁNOS egyesít. pályák iránt általános érdeklődés a Fővárosi és Leányvár városi önkormányzatok részéről.

86

JEGYZETEK:

¹ Lásd: J. J. Boksay bevezető tanulmányát az *Izobrazityelnoje isszkusztva Zakarparttya*. Moszkva, 1973 című műben.

² Balla László: *Erdélyi Béla és kortársai* (1994). 13. o.

³ Erdélyi Béla: *Képzőművészet*. – In: Csíkvári Antal (szerk): Ungvár és Ung vármegye. Budapest. 1940. 154. o.

⁴ Fedinec Csilla: *A kárpátaljai magyarság történeti kronológiája 1918–1944* (2002).

⁵ Az Őslakó, II. évf. 1928. április 22.

⁶ Új Kelet, III. évf. 1935. február 2.

⁷ Munkácsi Közlöny, III. évf. 1936. szeptember 30.

⁸ Dupka György, Horváth Sándor: *Múltunk s jelenünk*. Balogh Edgár nyomában Kárpátontúlon. Uzshorod, Kárpáti Kiadó, 1987. 5. o.

⁹ Független Újság, V. évf. 1937. november 27.

¹⁰ Kárpáti Híradó, III. évf. 1926. június 16.

¹¹ Keleti Újság, VII. évf. 1927. november 26.

¹² Erdélyi Béla: *Képzőművészet...*, 154. o.

¹³ Balla László: *Erdélyi Béla és kortársai...*, 17. o.

¹⁴ http://www.foruminst.sk/hu/9/xml/0/a_csehszlovakiai_magyarok_lexikona/1/878/karpatalja-kepzuveszete/skat-lex_egy

¹⁵ Erdélyi Béla: *Képzőművészet...*, 154. o.

¹⁶ 1944-ben koncentrációs táborba hurcolták, ahonnan nem tért vissza.

ÚJRAINTEGRÁLÓDÁS AZ EGYETEMES MAGYAR SZELLEMI ÉLETBE 1938-1945 KÖZÖTT

Az 1938. november 2-án meghozott első bécsi döntés következtében Munkács, Ungvár, Beregszász és környéke újra Magyarország része lett. A magyar kultúrpolitika a művészet terén is elősegítette, hogy az itteni képzőművészek integrálódjanak az egyetemes magyar szellemi vérkeringésbe. Az 1938-as felszabadulás újabb pezsgést visz a képzőművészek életébe, többnyire az **Erdélyi Béla** vezette *Kárpátaljai Képzőművészek Egyesülete* szervezésében, amely 1941 nyarán újjáalakult.

1. MUNKÁCS ÉS UNGVÁR ORSZÁGOS RENDEZVÉNYEK SZÍNHELYE

A két világháború közötti Ung megyei művészi élet **Boksay József** és **Erdélyi Béla** nevéhez fűződik, akik az egyetemes magyar képzőművészet jeleseinek, köztük a vidékünkhöz kapcsolódó **Munkácsy Mihály**, **Roskovics Ignác**, **Karlovszky Bertalan**, **Révész Imre**, **Hollósy Simon** festők, **Szamovolszky Ödön** szobrász és mások nyomdokain haladva a kárpátaljai festészet központi iskoláját Ungváron hozták létre.

Erdélyiek támogatásával 1939 szeptemberében Kassán felvidéki népművészeti és háziipari kiállítást rendeztek, amelyen bemutatták „a Felvidék és Kárpátalja kincseit”. *Munkács* mellett *Ungvárt* is országos rendezvények színhelyévé változtatták. Ezek közül a legjelentősebbek az 1941 májusában lebonyolított Ungvári Művészeti Hetek¹. Ilyen volt az 1942 decemberében rendezett Ungvári Művészeti Napok. Országos kiállítások követték egymást Ungváron is, ahol az anyaországi művészekkel közösen állították ki az egyesület tagjainak munkáit.

Ezzel a kárpátaljai művészeti élet húsz év múltán újra Magyarország szerves részévé vált. A kölcsönös kiállítások keretében Erdélyi és kortársai előtt megnyitlak a budapesti és a nagyobb vidéki városok (Debrecen, Szeged, Miskolc stb.) galériáinak, szalonjainak kapui, művésztelepei is. Elismert tehetségükkel, szakmai tudásukkal készen álltak és bekapcsolódtak a

nagy magyar vérkeringésbe, ezt az örömet kifejezően fogalmazta meg a már idézett *Képzőművészet* (1940) című tanulmányában, hogy a „megnagyobbodott Kárpátalja szépségeit kiaknázza, hirdessük a nagy magyar feltámadást.”

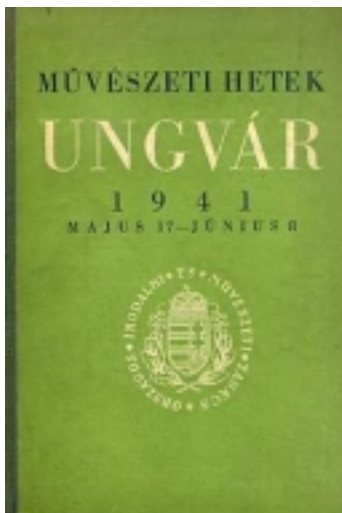
1941 szeptemberének elején a budapesti őszi vásáron bemutatkozott Kárpátalja népművészete és háziipara. 1942 februárjában és márciusában a felvidéki és kárpátaljai képzőművészeknek volt közös kiállítása Budapesten, a Nemzeti Szalon Művészeti Egyesület Szervezésében. A debreceni Déry Múzeumban a város testvérvárosainak – Ökörmező, Vucskómező, Alsó- és Felsőszinevér – népművészetét bemutató kiállítást rendeztek.

A Miskolcon 1943 szeptemberében rendezett felvidéki képkiállításon Kárpátaljáról **Erdélyi Béla** és **Beregi Sándor** festményei szerepeltek.

Egymást érték az országosan szervezett csoportos és egyéni vándorkiállítások. Többek között az erdélyi festők műveiből nyílt kiállítás Ungváron. Ugyanitt mutatkoztak be a budapesti Széchenyi Irodalmi és Művészeti Társaság képzőművészei. Megrendezték Győr város estjét és képzőművészeti kiállítását. Ungváron állított ki **Bezdán József** budapesti iparművész, **Bereznay**

Ilona portréfestő. **Márton Béla** festőművésznek szintén volt kiállítása Ungváron, aki 1938-ban telepedett le a városban (előtte Rozsnyón élt). Kárpátaljai képzőművészek állandó kiállítása nyílt meg Ungváron.

A város életében jelentős eseménynek számított az is, hogy 1943. június 27-én Ungváron felavatták a gimnáziumalapító **Drugeth János** szobrát² és

(A katalógus borítója: Művészeti hetek Ungvár, 1941 május 17- június 8.)

Az ungvári művészeti hetek ünnepélyes megnyitója. Archív felvétel. (Az előtérben többek közt Kozma Miklós, Kárpátalja kormányzója, Sztojka Sándor püspök)

(Forrás: <http://www.karpatszeme.uz.ua>)

az Olasz–Magyar Kultúrházat. Ugyanebben a hónapban az ungvári Kárpát-alja Bank épületében leleplezték **Horthy Miklós** kormányzó márvány mell-szobrát, **Bory Jenő** alkotását.

1938-1944 között az Ungvári Magyar Királyi Állami (Drugeth) Gimnázium évkönyvei szerint (szerkesztői: **Szulincsák László** és **Papp Ferenc** igazgatók) **Boksaj Józsefen** kívül a Budapestről ideirányított **Karlovszky** és **Glatz**-tanítvány, **Endrédy György** neves festő képzőművészeti ismereteket, ezen belül rajzot oktatott. A vendég művésztanár körében ekkor bukkant fel **Szőke István**, **Habda László**, **Sztaskó Gyula** és más tehetséges Drugeth-gimnazista, akiknek első mesterévé vált.

Az ungvári **Kontratovics Viktor** magángyűjteményében többek között **Lotz Károly**, **Feszty Árpád**, **Pólya Károly**, **Barabás Miklós** képek voltak.

1. 1. MŰVÉSZETI ÉLET MUNKÁCSON

Munkácson az elsők között 1939 nyarán **Parányi-Pabar István** mezőtűri festőművésszel szerveztek találkozót. December közepén a budapesti Szépművészeti Szalon tárlata nyílt meg ugyanitt. A sajtó szerint ez volt évtizedek óta a legnagyobb, magyar mesterek képeit bemutató kiállítás Munkácson.³

1940-ben a cseh politikai foglyok börtön-kiállítását rendezték meg Kassán, ahol az autodidakta **Ádám Gyula** munkácsi szobrász szintén kiállított, mivel a csehek több munkácsival együtt magyarságáért meghurcolták, bebörtönözték. **Ortman Rezső** autodidakta szobrász (a munkácsi Reismann sírközüzetet vezette) elkészítette Puskin domborművét, illetve a város címerét, majd Horthy Miklós, Magyarország kormányzójának egy méter magas szobrát, és megbízást kapott a városi közgyűléstől, hogy megalkossa a Munkácsy-emléktáblát. Nagy decemberi esemény volt a budapesti Ars Hungarica tíznapos kiállítása.

Üdvös tevékenységük a II. világháború idején sem szünetelt.

1941-ben a képzőművészeti évad a munkácsi festőművészek májusi ungvári tárlatával indult el. Ugyanebben a helységben **Sztojka Sándor** püspök bemutatta a Szent Bazil Rend ruszin nép- és egyházművészeti gyűjteményénét. Több munkácsi festőművész a kovácsréti művésztelep résztvevője volt. Az év őszén a munkácsi gimnáziumban, a Művészklub támogatásával a fiatal, pályakezdő művészek alkotásait vonultatták fel. Ekkor kerül sor az erdélyi festők nagysikerű kéпкиállítására is. **Bukovinszky Gyula** Hóman-díjas művész egyik Kassán kiállított képe díjat nyert.⁴

Kiállításokban bővelkedet az 1942-es esztendő is. Ünnepezt művészvendége volt a városnak **Boksaj József** festő, aki előadást is tartott⁵. 1942

februárjában kiállítás nyílt a város képzőművészeinek – **Borbélyné Pajor Márta, Berecz Vilmos, Dobos Endre, Hrzd Erdélyi János, Hevkán János, Ivánka László, Kelemen József, Kondor Jenő, Karus Mihály, Vrbata József, Lábas Zoltán** – alkotásaiból.

1942-ben az év legnagyobb eseménye volt a márciusi munkácsi kiállítás, a Kárpátaljai Képzőművészek Egyesülete keretében a kovácsréti művésztelep anyagát tekinthették meg a látogatók Munkács mellett Ungváron is. Ekkor alakult meg a Képzőművészeti Tanácsadó Bizottság, amelynek tagjai a város művészei: **Berecz Vilmos, Dobos Endre, Hrzd Erdélyi János, Ivánka László, Kelemen József.**

A. Munkácsi
1942-43
 MUNKÁCSI TANÁRSÁG

A MUNKÁCSI
 M. KÖR. ALK. BŐRSEN TANÍTÁSI NYELVI SZAKKÖZÖS

ÉVKÖNYVE

AZ 1942-43. ISKOLAI ÉVEDE
 ALKÖZÖS
 TANÍTÁSI NYELVI SZAKKÖZÖS

Tanárak név: Baranyi Valéria

МУКАЧЕВСКА
 М. КОР. ДРУГ. ТАНІСЬ СЬ ПРІСМІСЛ. ПРІСІД. ВІСЬКОМ

ГОДИЧНЫЙ
 ОТЧЕТЪ

ЗА 1942-43. ШКОЛЬН. ГОДЪ

НАСТАВНИК
 НАСТАВНИК

НАСТАВНИК НАСТАВНИК

A tanári testület
 Список учителей и их преподавания

Tanár neve Имя профессора	Alkalmazási módja Формы	Helyettesítési módja Самостоятельно	Tanítási órák количество часов	
			1941-42 évi	1942-43 évi
1. Papovics László Баранович Ласло	tanári преподавание	tanári преподавание tanári преподавание	18	6
2. Dr. Baranyi Valéria Др. Бараньи Валерия	tanári преподавание	tanári преподавание tanári преподавание	10	6
3. Bánkati Sándor Банкати Сандор	tanári преподавание	tanári преподавание tanári преподавание	4	1
4. Berecz Vilmos Берецкий Вилос	tanári преподавание	tanári преподавание tanári преподавание	6	4
5. Bangács Iván Бангачи Иван	tanári преподавание	tanári преподавание tanári преподавание	17	3
6. Dobos Endre Добос Эндре	tanári преподавание	tanári преподавание tanári преподавание	6	4
7. Dénesi Pál Денеси Пал	tanári преподавание	tanári преподавание tanári преподавание	4	2
8. Legecskai Katalin Легечкай Каталин	tanári преподавание	tanári преподавание tanári преподавание	1	1

Berecz Vilmos rajztanár a Munkácsi Ruszin Gimnázium évkönyvében

1943 februárjában a városban tanító dunántúli **Takáts Gyula** költő és tanár kezdeményezésére a kaposvári Berzsényi Társaság hozta ide a dunántúli alkotók festményeit. Tavasszal több munkácsi, illetve kárpátaljai festő képét állították ki a budapesti Nemzeti Szalonban.

A **Zrínyi Ilona-év** jegyében Bereg vármegye törvényhatósága ünnepi közgyűlésén emlékezett meg Munkácson Zrínyi Ilona születésének 300. évfordulójáról. Ez alkalomból mutatták be a nagyközönségnek **Pataky László** festőművész *Munkács várának átadása* című alkotását.

1943. május 23-án országos ünnepség színhelye volt a munkácsi vár. Az ünnepi szónoklatot **Pataky Mária**, az Országos Zrínyi Ilona Emlékbi-zottság vezetője tartotta. Ez alkalomból a vár felső udvarán ideiglenes jel-leggel újra felállították a csehszlovák időszakban ledöntött Turul-emlék-művet, hogy az ne legyen kitéve „a kallódás veszélyének”.

Szeptemberben **Erdélyi Béla** egyéni tárlata volt Miskolcon. Novemberben **Ortman Rezső** munkácsi szobrász elkészítette a város márványba faragott címerét, amely a lovon ülő Szent Mártont ábrázolta. Decemberben pedig meg-nyílt a munkácsi képzőművészek jótékony célú karácsonyi vására⁶. Kiállítók: **Ádám Gyula** szobrász, **Berecz Vilmos**, **Dobos Endre**, **Gódor Kálmán**, **Iván-ka László**, **Kelemen József**, **Sárospataky László** és más festők.

Például 1944 január végén Munkácsy-centenáriumának évében Munkács város képviselőtestülete támogatásával „*Munkácsy-művésztelep létesült a Latorca-par-ti városban*” és „*egy festő-magániskolának is el kellett kezdenie itt az oktatást.*”⁷ Az ezekhez hasonló művészi álmok, tervek (pl. az egészalakos Árpád-szobor és a Munkácsy-szobor felállítása) a háborúvesztés áldozatai lettek.

1. 2. MŰVÉSZETI ÉLET BEREGSZÁSZBAN

A trianoni békediktátum utáni Beregszászban jelentős eseményként jegyezték fel, hogy 1921 januárjában a Munkácsi Művészklub megrendezte: Kárpátalja (**Beregi Sámuel**, **Boksay József**, **Erdélyi Béla**, **Virágh Gyula**) és Kelet-Szlovenszko festőművészeinek első téli közös tárlatát. Ebben az időben a beregvidéki magyar kulturális eseményeknek a Bereg megyei Kaszinó nagyterme adott otthont, ahol **Izay Károlynak** (Kalocsa, 1887. – Beregszász, 1938.), aki a városban rajzot tanított, többször is volt kiállítása. A Budapesti Képzőművészeti Főiskola végzőse tagja volt a Kárpátaljai Képzőművészeti Egyesületnek is.

Megfordult itt 1930 augusztusában a beregvidéki falvakkal ismerkedő **Lőrincz Gyula** dunaszerdahelyi festőművész is. A Bereg megyei Kaszinó holdudvarához tartozott a Kárpátaljai Magyar Akadémikusok Egyesülete (KMAE, 1933) és a Kárpátaljai (Podkarpatszkaruszj) Magyar Kultúregye-sület (P.R.M.K.E., 1933) beregszászi helyi szervezete, valamint a Bereg megyei Irodalmi és Műpártoló Egyesület (BIME, 1936), amelynek egyik agilis vezetője **Demjén Ferenc** író volt. Az ismeretterjesztő előadá-sok, könyvbemutatók mellett felkarolták és bemutatták a kezdő és befutott képzőművészeket, és azokat is, akik a Kárpátaljai Képzőművészeti Szövet-ség (1931) tagjai voltak. 1933 folyamán **Haba Ferencnek**⁸, a Beregszászi Állami Főgimnázium rajztanárának Kassán volt kiállítása, aki a hagyomá-nyos klasszikus festészetet művelte.

Beregszász: Kaszinó (képeslap)

Miután 1938. november 9-től Beregvidéket újra Magyarországhoz csatolták, nem torpant meg, sőt tovább fejlődött a művészeti élet a Vérke-parti városban. Az alkotók legfőbb pártolója továbbra is a Kárpátaljai Magyar Kultúregyesület. Elnök: **Benda Kálmán**. Főtitkár: **Bellyei Zapf László**.

Ebben az időszakban kiemelkedő eseménynek számított az 1940-ben Beregszászban megrendezett képzőművészeti kiállítás, ahol **Haba Ferencné (Eleonóra)**, **Lánczy Anna**, **Buczkó Géza**, **Nagy Aladár** mutatkozott be.

1942 áprilisában „a magyar festőművészet reprezentánsai”-nak alkotásaiban, köztük **Iványi-Grünwald Béla** munkáiban gyönyörködtek a beregszásziak a Kárpátaljai Képzőművészek Egyesülete (1941) szervezésében. Kiemelt esemény történt 1942. május 31-én: felavatták az országzászlós Hősi Emlékművet.

A második világháború végéig a beregszászi képzőművészek csoportjának hangadója, szakmai irányítója **Haba Ferenc** festőművész és gimnáziumi rajztanár, valamint felesége, **Haba Eleonóra** beregszászi festőművész és zongoratanárnő volt. A Haba-művészházaspár egyik legtehetségesebb tanítványai közé tartozott **Kaszab Judit (Judy Cassab)** Sydneyben élő festőművésznő, aki 1938-ban érettségizett a Beregszászi Állami Főgimnáziumban. 1944-ben származása miatt elhurcolták, de túlélte a német koncentrációs táborok borzalmait. A háború után először Ausztriában, majd Londonban telepedett le, ahol rövidesen felfigyeltek kiváló portréfestő te-

hetségére. Az angol királyi ház udvari festője lett, elkészítette az uralkodóház szinte valamennyi tagjának portréját. Később Ausztráliába telepedett át férjével, ott folytatta művészi pályafutását. A világ nagy részén ismerik. Harminc év alatt félszáz kiállítása volt Sydneyben, Melbourne-ben, Brisbane-ben, Canverrában, New Castle-ban, Perthben, de Európában is, valamint Londonban és Párizsban. A beregszászi származású világhírű művésznő fia, **Johnny**, szobrász lett. A kapcsolatokról **Haba Ferenc** fiától, **Haba Tibortól** értesülhettünk, aki szintén nemrég hunyt el. **Haba Tibor** két **Kaszab**-kép birtokosa volt, az egyikre különösen büszke, hiszen az az ő fiatalkori portréja, amelyet a később világhírűvé vált festőművésznő édesanyjának otthonában még diáklány korában rajzolt róla.

A két világháború között itt született és Beregszászban kezdődött az életútja **Lajta Edit** (1926. június 23. – 1970.) művészettörténésznek, akinek középkori kutatásainak középpontjában ikonográfiai problémák álltak. Ugyancsak itt látta meg a napvilágot **Horváth Anna** képzőművész, **Benkő György** festő, továbbá növelte a város hírnevét **Garanyi József**, akiről később szólnunk.

1. 3. KÉPZŐMŰVÉSZET A SAJTÓBAN.

IRODALOM- ÉS KÖNYVILLUSZTRÁCIÓ 1918–1944 KÖZÖTT

A képzőművészeti élet eseményeiről a helyi magyar lapokban (*Közlöny, Új Közlöny, Kárpáti Futár, Ruszinszkói Magyar Hírlap, Igazság, Szőlősi Újság, Képes Hét*, stb.) is jelentek meg írások, értesítések, polémiák. Kárpátalja képzőművészeti életéről csak **Erdélyi Béla** írt értékelhető, adatgazdag tanulmányt, amely az *Ungvár és Ungvármegye* c. monográfiában jelent meg 1940-ben.

A két világháború közötti időszakban bár több mint 200 magyar könyv látott napvilágot, de a kárpátaljai kiadványokból csak néhány mondható illusztrált könyvnek, gyakoribb volt a képzőművész által megtervezett borító és címlap. A kárpátaljai könyvillusztráció legismertebb művészei: **Kutlán István**,⁹ **Erdélyi Béla**,¹⁰ **Boksay József**,¹¹ **Fodor Béla**.¹² Számos fedéllap és illusztráció alkotói magyarországiak (**Iványi-Grünwald Béla**¹³), illetve szlovenszóiak (**Lőrincz Gyula**¹⁴) voltak, akik a kárpátaljai képzőművészekkel, írókkal is jó kapcsolatban álltak.

Boksay József és Erdélyi Béla címlap-illusztrációi

1. 4. MŰVÉSZETI ÖSZTÖNDÍJAK, DÍJAK, KITÜNTETÉSEK

Még a trianoni békeszerződés előtt **Erdélyi Béla** mindössze másodéves volt a budapesti Képzőművészeti Akadémián, amikor 1919-ben magyar állami ösztöndíjjal Révész Imre tanítványaként a kecskeméti művésztelepre küldik.

1918 és 1939 között Csehszlovákiában nem alakultak ki a kisebbségi művészek díjazásának intézményi keretei. Az évente kiosztott díjakból a kárpátaljai magyar művészek csak elvétve részesültek. **Kutlán István** rajzait két ösztöndíj odaítélésével is értékelték. Tudomásunk szerint ő a legelső kárpátaljai magyar művész, akit a tanügyi referátus ilyen nagy kitüntetésben részesített. Az első cseh állami ösztöndíjban 1923. május 4-én a Podkarpatszka Rusz tanügyi referátusa részesítette: egy összegben 1600 koronát utalt ki egy prágai képzőművészeti tanulmányútra.¹⁵ Prágában a rajztanárok közötti verseny győztese Kutlán István lett. A szerencsés nyertes díja egy tanulmányút volt Párizsba. Ennek köszönhetően 1927. szeptember 20-án Kutlán István cseh állami ösztöndíjat kapott, a prágai minisztérium és a tanügyi referátus 4 ezer cseh koronát utalt ki számára, aki így a párizsi Képzőművészeti Akadémián tökéletesítette művészetét.¹⁶

Szüle Péter (jobboldalt) a híres magyar festőművész és felesége Kutlán István fancsikai művésztelepén. (Forrás: Képes Hét. Prága, 1931. 09. 06.)

Manajló Tivadar még főiskolásként, cseh állami ösztöndíjasként 1930-ban Franciaországban járt tanulmányúton. Az 1938-as magyar felszabadulástól a háborúvesztésig szintén néhány kárpátaljai művész részesült ösztöndíjban és kitüntetésben. 1940 folyamán **Koczka Andrást** magyar állami ösztöndíjjal olaszországi tanulmányútra küldték. Rómában a nagyhírű Reale Accademia di Bella art hallgatója volt, majd a Szent Lukács Akadémián képezte tovább magát.

Bukovinszky Gyula munkácsi festőművész díjazott lett az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat által Kassán 1940-ben szervezett V. Nemzeti Kiállításon.

1943 januárjában **Ivánka László** munkácsi rajztanár, festőművész második díjat (Kaposvár város díja) nyert a Berzsényi Irodalmi és Művészeti Társaság kaposvári tárlatán. A kiállítás anyagát Munkácson is bemutatták.

1. 5. A „KÁRPÁTALJAI BARBIZON”: VALÓSÁG VAGY ÁLOM?

Erdélyi Béla sorstársaival, **Boksay Józseffel**, **Grabovszky Emillel** közösen a két világháború között szerettek volna „Kárpátaljai Barbizon” teremteni. Erőfeszítéseiket hol siker, hol kudarc jellemezte. Mégis eredményesnek értékelhető a két világháború közti tevékenységük, művészetideoló-

giai irányzatuk. Íme néhány példa: Munkácson létrehozták a Művészklubot. A fiatal alkotók részére nyilvános rajziskolát szerveztek Munkácson és Ungváron. Megalakították a Kárpátaljai Képzőművészek Egyesületét, tagjaik részére egyéni és csoportos kiállításokat, szakmai fórumokat, nyári művésztelepeket, külföldi tanulmányutakat szerveztek, kiadványokat jelentettek meg. Tevékenységükre a szakmai körök Prágában, Budapesten, Münchenben és Párizsban is felfigyeltek. A nagybányai festőiskolához hasonlóan megalakították a kárpátaljai festőiskolát. A Kárpátaljai Képzőművészek Egyesületi-tagok, pártfogók, követők és pályakezdők révén (**Manajló Tivadar/Fedor, Koczka András, Soltész Zoltán, Kontratovics Ernő, Boreczky Béla, Petky Sándor, Glück Gábor, Rosenberg Miklós, Berecz Vilmos, Márton Béla, Endrédy György, Dobos Endre, Apáti-Abrakovics Béla, Dvan Sárospataki László, Sárkány Jolán, Gottliebne Blum Margit, Breznai Ilus, Péter Imre, Bukovinszky Gyula, Kelemen József, Kutlán István, Iván Harapko, Vaszil Szvida** és mások) az európai és az egyetemes magyar művészet összképébe igyekeztek bekapcsolódni egyéni és csoportos kiállításaikkal. A kárpátaljai művészet európai szintű kiterjedésében erősen hitt az iskola-

Munkácsi Újság, 1945. július 22. (Cikk az országos kiállításról)

Boksay József és Erdélyi Béla szobra Ungváron (Mikola Olejnik alkotása, 1993)

teremtő **Erdélyi Béla**, mint írja az 1939-es ungvári kiállítás katalógusában: „Szűkebb földünk művészei – több ózont hoztak a hegyvidék frissességéből. Hollósynak técsői elindulását mi Barbizon túl, Párizson át valljuk. A természet nemesebb formáját egyéni seizmográfon egyszerűsítjük le (...) Van valami közvetlen emberibb természetesség a mi életünkben, ami közelebb hozott bennünket, művészeket a természethez és még közelebb az emberhez.”

Hogy mégsem lett Kárpátalja Barbizon, ez a háborúvesztés, illetve a Kárpátalját meghódító szovjethatalom számlájára írható, amely „nem pozitív! – változást, átalakulást hozott a terület művészeinek életébe, munkásságába. Elszakadnak Magyarországtól, s a Szovjetunió szövetségi köztársasága állampolgáraiként több-kevesebb zökkenővel alkalmazkodniuk kell az új körülményekhez.”¹⁷

JEGYZETEK:

¹ Lásd: Kopin Katalin: *Az Ungvári Művészeti Hetek* (Forrás: Kárpátalja, 2005. 12. 09. <http://www.karpatszemle.uz.ua/kepzomuv/km060202.htm>)

² Lásd: Antal Miklós: *A magyarországi Drugeth-család*. Ünnepi beszéd Drugeth János szobrának Ungváron tartott leleplezési ünnepségén. Viktória ny., Ungvár, 1943.

³ Kárpáti Híradó, XVI. évf. 1939. december 15.

⁴ Az Óslakó, V. évf. 1942. január 18.

⁵ Kárpáti Híradó, XIX. évf. 1942. március 5.

⁶ Kárpáti Híradó, XX. évf. 1943. december 19.

⁷ Popovics Béla: *Munkács kultúrtörténete a korabeli sajtó tükrében*. (A munkácsi festészet és szobrászat. Kiállítások, tárlatok). Kárpátaljai Magyar Cserkészszövetség, Munkács, 2005. 200. o.

⁸ *A beregszászi magyar gimnázium története, 1864-1949*. Szerk. Benda István, dr. Orosz László. Magyarságkutató Intézet, Budapest, 1990. 91. o.

⁹ Lásd: Mondy Miklós: *Egy a szükséges!* Novellák. Előszó: Sztojka Sándor görög katolikus püspök. Címlap: Kutlán István. Sajó-Vidék ny., Zornica (ábécéskönyv, Írta Olekszandr Márkus. Kutlán István rajzaival a ruszin gyerekek részére). Ungvár, 1925. - *Olvasókönyv* (Az első osztályosok számára, Kutlán István rajzaival). Ungvár, 1933. - *Luceafărul* (román nyelvű ábécéskönyv Kutlán István rajzaival), Prága, 1937. - *ABÉCÉS könyv*. (Írta és rajzolta Kutlán István. Öt évente jelent meg, az utolsó 1970-ben volt kiadva). Ragyanszka Skola, Ungvár, 1947-1970.

¹⁰ Lásd.: Kiss László: *A nagy párbaj*. Versek. Előszó: Móra Ferenc. A címlap Erdélyi Béla festőművész műve. A bécsi Európa Könyvtár megbízásából nyomta a Lám Elemér Rt. Könyvnyomdai Műintézete, Uzhorod-Ungvár.) é.n.

¹¹ Vaskó István: *Miért?* (Borító: Boksay József) Lám Elemér Rt. Könyvnyomdai Műintézete, Uzhorod-Ungvár Földesi ny., Ungvár, é.n. 279. o.

¹² Mécs László: *Hajnali harangszó*. Versek. (Borító: Fodor Béla) Földesi ny., Ungvár, 1923. 160 o.

¹³ Rácz Pál: *A rongyszedő és más elbeszélések*. (Borító: Grünwald.) Földesi ny., Ungvár, 1921. 94 o.

¹⁴ *Új magyar líra 1919-1937*. A szlovenszkói és kárpátaljai magyar költők lírai antológiája. A címlapot Lőrincz Gyula tervezte). Szerkesztette: Wallentinyi Samu. Nyomatott: „Kárpátia” nyomda, Kassa-Kosice. 1937. 205 o.

¹⁵ *Ruszenszkói festőművész tanulmányúton*. – In: Új Közlöny, Uzhorod-Ungvár, 1923. július 20.

¹⁶ *Kutlán István festőművész Párizsban*. – In: Polgár c. hetilap, Uzhorod, 1927. szeptember 30.

¹⁷ Szatmári Gizella: *Kárpátalja magyar képzőművészei 1918-tól napjainkig*. – In: „Külön világban és külön időben.” A 20. századi magyar képzőművészet Magyarország határain kívül 1918-tól napjainkig. Magyar Képzőművészek és Iparművészek Társasága, Budapest, 2001. 157-158. o.

A SZOVJET SEMATIZMUS MŰVÉSZETÉNEK KORSZAKÁBAN

1. A SZOCIALISTA REALIZMUS ÁLARCA MÖGÖTT

*I. I. A HÁBORÚVESZTÉS UTÁN SZÉTSZÓRÓDOTT, NYOMTALANUL ELTŰNT,
EMIGRÁLT, ÁTTELEPÜLT MŰVÉSZEK*

A II. világháborút követően Kárpátalját a Szovjetunió kebelezte be, korábbi intézményeit megszüntette, felszámolta, vezetőinek nagy részét internálta. A továbbiakban csak a központilag irányított, erősen szovjetizált struktúrák, intézmények, szervezetek működhetek.

A szovjethatalom értékromboló képviselői a Kárpátalja művészeti életében vezető szerepet játszó Munkácsi Művészklubot, az ungvári nyilvános rajziskolákat, a Kárpátaljai Képzőművészek Egyesületét is megszüntették, illetve a szovjet model mintájára átalakították.

Az 1931-ben megalakult Kárpátaljai Képzőművészek Egyesület tagjainak a fele 1944-1945 után szétszóródott, nyomtalanul eltűnt. A magyar zsidó származású és a baloldali művészek a náci üldözés áldozataivá váltak. A fasizmus haláltáborait kevesek éltek túl, köztük volt az Erdélyi-tanítvány **Rosenberg Ungvári Miklós** grafikus, festő is.

A közvetlenül a háborúvesztés előtt és után eltávozott nemzedék tagjai hatalmas űrt hagytak maguk után. Pótolhatatlan veszteségnek számítottak azok is, akik időközben elhunytak. Ezek közé tartozott a hatvankilencévesen Ungváron meghalt, a helyi mészáros családból származó **Ijjász Gyula** festő, grafikus és író. A nagybányai iskola és az impresszionisták stílusához közel álló művész a fél világot beutazta, a New York-i Cooper Institute Iparművészeti Iskolában is végzettséget szerzett. Háborús és vallásos témájú képeket, tájképeket festett, olajjal, akvarellal dolgozott. Emléke már elhalványult. 1949-ben Munkácson, hetvenévesen hunyt el a huszti születésű **Virágh Gyula**, aki Hollósy-tanítványként Párizsban, New Yorkban is tanulmányokat folytatott, elsősorban vallásos képeket festett, illetve templomi képrő volt. Korán elvesztettük a harmadik festőnemzedékhez sorolt

Kondor Jenő grafikust, aki huszonnyolcadik életévében hunyt el és „biztos kezű grafikusként vált ismertté”.¹ Harmincévesen halt meg **Endrédy György** felfedezettje, **Szőke István** ungvári festő. Elhagyatottan élte le életét a Bécsben tanult **Lázár Szilárd**, aki a szénrajzolás vezető mestere volt Ungváron. Portrékat, tájképeket, építményeket rajzolt.

A háborúvesztés utáni kárpátaljai művészeti életből „kiszállt” **Apáti-Abtrakovics Béla**, a nagybányai festőiskola egyik kimagasló alakja, aki Ungvárról Szentendrére költözött. **Endrédy György** festő, 1939-1944 között az ungvári Drugeth gimnázium kiváló rajztanára, aki **Szőke László**, **Habda László**, **Sztaskó Gyula** első mestere volt, a határzárás előtt Budapesten telepedett le. A kárpátaljai kötődésű Hollósy-tanítvány, **Novák Andor** festő, iparművész Európa képzőművészeti műhelyeit szintén felkeresve, többek között Párizsban, Dániában, Svédországban is tanult, alkotott, később Budapesten telepedett le.

A két munkácsi Virágh-tanítvány, **Bukovinszky Gyula** festő, **Kelemen József** festő, akik a 30-as 40-es években értek el szakmai sikereket, elhagyták Kárpátalját.

Az 1945 utáni kárpátaljai művészeti életből eltűnt a nyugati orientációjú piktúrát képviselő **Breznai Ilus**, **Gottliebné Blum Margit**, **Péter Imre**. A budapesti iparművészeti főiskolán tanult **Hz Erdélyi János** tájképfestő, aki **Erdélyi Béla** testvére volt, a 40-es években üstökösként tűnt fel, majd 1945 után művészeti tevékenysége elhalványult.

A sztálinisták háromnapos munkára hurcolták el Nagyszőlősről a máramarosi **Badzey Pál**² festőművészt, aki a sztarij szambori lágertemetőben nyugszik. Az ungvári **Berecz Vilmos** szerencsésen túlélte a malenykij robotot. Az ungvári gyűjtőhelyről szabadították ki **Sándor László** művészettörténészt.

A vidékünkéről elszármazottak közül néhányan ragyogó pályát futottak be. Köztük van az Ungvárról indult Petridesz-tanítvány, **Vedres Márk** szobrászművész, aki 1948-ban és 1960-ban is megkapta a Kossuth-díjat. A perecsenyi **Ungvári Lajos** szobrászművész szintén Kossuth-díjas (1972). Az aknaszlatinai **Zombory Éva** alkalmazott grafikus 1981-ben Munkácsy-díjban részesült. A harmadik nemzedékhez tartozó **Andruch László** festő az Ungvári Képzőművészeti Főiskola elvégzése után kijutott Kanadába, ahol kibontakozott művészete megérdemelt sikereket aratott.³

I. 2. A KÁRPÁTALJÁN MARADOTTAK, AKIK „MEGADTÁK A CSÁSÁRNAK, AMI A CSÁSÁRÉ”

1. 2. 1. AZ ELSŐ REPREZENTATÍV KIÁLLÍTÁS VISSZHANGJA

A Kárpátalján maradottak⁴ már 1945. június 14-én megrendezték első „zakarpatszkaúkrajiní képzőművészek reprezentatív” kiállítását az ungvári szakszervezetek székházában.⁵ Kiállítók: **Erdélyi Béla, Manajló Tivadar, Boksay József, Koczka András, Grabovszky Emil, Rosenberg Miklós, Boreczky Béla, Dobos Endre, Soltész Zoltán, Sárkány Jolán, Kutlán István.** A pályakezdő fiatalok közül jelen volt munkáival **Petky Sándor, Kálna Béla, Szőke István, Jordán Tibor.** A kiállításról írt recenziójában Sándor László megjegyzi, hogy **Kontratovics Ernő és Sárospataky László** nem küldött be anyagot a kiállításra. **Sándor László** a következőképpen értékelte a nem mindennapi seregszemlét: *„Csak mos tűnt ki, hogy Boksay József és Erdélyi Béla hosszú éveken át tartó nevelőmunkája nem volt hiábavaló. Nekik köszönhető elsősorban, hogy ezután a borzalmas világégés után ilyen kitűnő gárda vonult fel. Kétség nem fér hozzá: nem új, nem most született meg a kárpátukrajnai képzőművészet. Hosszú, több évtizedes fejlődési folyamat eredménye ez. Hagyományai vannak már ennek a piktúrának. Az alkotások zöme túllépi a vidéki kereteket. A kiállított képek magas színvonalat és fejlett ízléskultúrát revelálnak. Az előszeretettel terjesztett hamis és alaptalan beállításokkal szemben le kell szögeznünk, hogy individuális, sokrétű, igen kifejező és sajátos piktúra jelentkezik az itt élő művészek alkotásaiban. Most ennek a piktúrának újabb állomását jelzik a tárlaton szereplő munkák.”*⁶

A Sztálin-korszakban ez volt az első és egyben utolsó olyan tárlat, amely még a Kárpátaljai Képzőművészek Egyesülete tagjainak bemutatott munkái az 1945 előtt elért, magas művészeti és szakmai színvonalat képviselték. A továbbiakban a szovjet művészetpolitikusok ezt az irányvonalat a „hanyatlás állapotában levő burzsoá kultúra”-nak minősítették. 1945-1947 között Erdélyi csapatát is arra kötelezték, hogy a korábban képviselt európai szintű művészeti irányzat káros befolyásától szabaduljanak meg. Minden erejükkel valóítsák meg a *„Lenin-Sztálin pártjának (...) a szocialista művészet fejlődését célzó határozatát.”*⁷ Mintakövető céllal egyre másra szervezték meg a belső ukrajnai szovjet művészek (festők, grafikusok, szobrászok) kiállítását Ungváron is.⁸ Ellenőrzésük alá vonták az 1946-ban Ungváron megnyílt „Szép-művészeti Szalont”, amelynek **Balla László** pályakezdő szobrász volt a vezetője. Visszaemlékezésében leírja, hogy *„... igazgatója vagyok egy olyan intézménynek, amelyet még a bábállami lét eget-földet ígérő időszakában*

hoztak létre a helyi vezetők: a Szépművészeti Szalonnak. Csekélyke fizetésemelkülönöző kivitelező munkák végzésével egészítem ki. Már Kijev féltékeny szemmel nézi a nyugati orientációjú kárpátaljai festőgárda szárnyacsapásait, s a Képzőművészeti Főiskola után a szalont is megszünteti. Testvérintézményünknel, a Képzőművészeti Kivitelező Vállalatnál ajánlják fel most nekem a második ember helyét: főkönyvelő lehetek...”⁹ Más néven, a Képzőművészeti Alap területi meghatalmazottja **Koczka András** lett. Az „Iparművészeti műtermek” munkáját is szovjet mintára szervezték meg. Három osztálya volt: festészeti, szobrászati és keretkészítői. A kárpátaljai festőket, szobrászokat bevonták a szovjet politikusokat, termelési élenjárókat ábrázoló arcképek, mellszobrok, domborművek stb. elkészítésébe is.

Későbbiekben az Erdélyi-csapatból a szovjetek ideológiai elnyomása elől többen külföldre emigráltak (Magyarország, Szlovákia, USA, Ausztria stb.). A művészek közül egyesek „elnémultak”, ecsetet, ceruzát, vésőt nem vettek kezükbe.

Az „Endrédi-hagyományt talán leghívebben követő” **Kálna Béla** festő, 1947-ben áttelepült Kassára: „az ottani művészeti életben futott be szép pályát.” Azonban korán elhunyt.¹⁰ A Szovjetunió helyett végleges otthonának Szlovákiát választotta **Dobos András/Endre, Boreczky Béla, Jordán Tibor**. A 70-es évek elején vidékünkéről eltávozott **Jakubek Károly**, a harmadik festőnemzedék tehetséges tagja, aki fiatalkorában a nagybányai művésztelepet is megjárta és „*e telep hagyományainak szellemében alkotott hangulatos táj- és városképeket.*”¹¹ A Budapesti Képzőművészeti Főiskola végzőse, **Márton Béla** festő is, aki „tájábrázolásaiban is a nyugodt hangulatokat kedvelte”, a 70-es években Ungvárról települt át Magyarországra.¹² A prágai akadémiát végzett **Sárkány Jolán (1907-1985)** festő Budapesten telepedett le. Követte őt **Dvan Sárospataki László** évfolyamtársa is.

1. 2. 2. ERDÉLYI BÉLA MEGHURCOLTATÁSA

A szovjet korszakváltás névváltoztatással is járt, ahol már a magyarosan csengő **Erdélyi Bélából** – **Adalbert Mihajlovics Erdeli, Boksay Józsefből** – **Joszif Joszifovics Boksaj, Konratovics Ernőből** – **Erneszt Konratovics, Habda Lászlóból** – **Vaszil Georgejevics Habda** stb. lett. A továbbiakban a kárpátaljai nagymesterek megmaradásukért küzdve, engedményeket tettek, nemzetiségi hovatartozásukat is feladva, az orosz, ukrán nyelvű hivatalos ügyvitelben, a szakirodalomban is a szlávosan hangzó, kitekert, lefordított neveik honosodtak meg. Tehát szovjet, illetve ukrán művészeknek avaszták őket. Így vonultak be a hivatalos köztudatba. Megjegyzendő, közü-

lük sokan (egymás közt is) a magyar, az ukrán, a ruszin és az orosz nyelvet szinte anyanyelvi szinten beszélték és a ma is élők közül most is beszélük, egyik-másik nyelvhez kötődő kultúrák területén is otthonosan mozogtak.

Az első három nemzedék között szép számmal voltak az egyetemes magyar hagyományokat hol nyíltan, hol burkoltan felvállaló nagyformátumú képzőművészek is (**Grabovszky Emil, Ungvári Rosenberg Miklós, Petky Sándor, Balla Pál, Sütő János, Berecz Vilmos, Horváth Anna, Garanyi József** és mások).

A keleről érkezett moszkvai, kijevi tanácsadók a kulturális életet is erőteljesen szovjetizálták. Többek között az Erdélyi és Boksay által létesített kárpátaljai festőiskolát érték támadások. Az iskola képviselőit giccsestőknek igyekeztek beállítani, s a „hivatalos” szocialista realizmust erőszakolták rájuk. Azt az **Erdélyi Bélát**, aki „... egy egészen új – barbizoni – kárpátaljai művészetet

Balról jobbra: Boksay József, Manajló Tivadar, Koczka András, Szvida Vaszil, Erdélyi Béla, Kontratovics Ernő, Petky Péter

teremtett (...) a sztálinisták kozmopolitának kiáltották ki, majd eltávolították az állásából. Legjobb tanítványai is elfordultak tőle, magára hagyták, valamennyien szinte éhezésre ítélték”.

Ebben a korszakban csakis a szovjet ideológusok által engedélyezett szocialista-realista művészeti irányvonal érvényesülhetett. A pártvezetőség utasítására a kárpátaljai mérvadó festők (**Erdélyi Béla, Boksay József, Koczka András, Boreczky Béla, Kontratovics Ernő, Soltész Zoltán, Manajló Tivadar, Grabovszky Emil, Vaszil Szvida, Glück Gábor, Kassai Antal**) ún. szocialista agymosáson estek át, átnevelő szovjet művészttáborokba küldték őket. Ezt **Sándor László** művészettörténész egyik írásában megerősíti: „Ehhez nem kis mértékben segítette hozzá őket a klasszikus orosz és szovjet művészettel való megismerkedésük a Szovjet-haza metropolisaiban, valamint a majori, szennyezsi, gurzufi és más művésztelepeken töltött hetek és hónapok, ahol neves szovjet mesterek útmutatásával sajátították el a szocialista realizmus módszerét.”¹³

Az „átnevelt” és „betört” kárpátaljai művészek az 50-es években rendezett megyei, köztársasági, összszozvetségi kiállításokon, csak olyan művekkel vehettek részt, amelyek a „szocialista valóságunk realisztikus felfogásáról és visszaadásáról tanúskodnak.”¹⁴

Az ideológiai front kegyetlen támadásai **Erdélyi Bélát** is megviselték, a korábban kivívott címeitől, rangjától megfosztották, emiatt az 50-es évek végén emberi és művészi válságba süllyed. Létfenntartása érdekében megalázó és lelketlen iparosmunkát végez. Ő is Lenin-, Sztálin-, Molotov- stb. portrékat fest. 1954-ben, Sztálin halála után is arra kényszerítették, hogy a rendezvényeken, önéletrajzi írásaiban, sajtópublikációkban önkritikát gyakorolva, nyíltan bizonygassa „szovjet hazafiságát.” Például ilyen szöveget is megírtak vele: *„Csak a Vörös Hadseregnek, felszabadítóinknak köszönhetjük, hogy tovább dolgozhatunk a nép javára. Most a szabad, újraegyesült Kárpátontúli területen soha nem látott szép távlatok nyílnak elénk.”*¹⁵ Híres Naplófüzetében ennek az ellenkezőjével szembesülünk: *„Így ni! Lassan minden összeomlik bennem. Mint festő, állandóan megrúgott, mint tanár, kirúgott, mint nyugdíjas, talajtalan, mint élő, holttalan, mint félholt, élettelen... Nincs értelme annak az életnek, ami már régen nem élet... Mintha elegem volna mindemből, ami körülöttem csupa hazugság. Nem tudok hazugságban élni, – mikor minden imperatívus bennem: Szépség, az igazság, a jóság és a szeretet.”*¹⁶

Mint művész nem tud „hazugságban élni”, nem tud a szocialista realizmus elvárásainak szellemében festeni. A kárpátaljai művészet felvirágzásában már nem reménykedik. Számára egyre idegenebb az őt körülvevő rideg kommunista hatalom, amelyben eleinte hitt, de utólag többször is csalódott. Ez a diktatúra lelkiileg, testileg összeroppantja és hatvannégy éves korában, 1955. szeptember 19-én hirtelen meghal.

A halála óta eltelt tizenöt év múltán, 1970-ben a hivatalos kárpátaljai művészettörténet rehabilitálja. 1972-ben jelentetik meg az első Erdélyi-albumot, ezt követően tehetségét elismerő cikkek, tanulmányok foglalkoznak munkásságával, azonban az őt ért sérelmeket elhallgatják.

1. 2. 3. ERDÉLYI BÉLA IDEOLÓGIAILAG „BETÖRT” KORTÁRSAI

Erdélyi kortársa, **Boksay József** munkásságát a szovjet időkben „zajos elismerés kíséri, amit megkeserít pozitív példaként való állandó szembeállítás a modernebb irányzatok képviselőivel. A pártállamtól kapott kitiűntetések a mélyen vallásos Boksayt eleinte zavarják, restelkedik miattuk, azután hozzájuk szokik, akadémikusi címét már természetesen veszi.”¹⁷ Erdélyihez viszonyítva Boksay nem volt vezéralakat, a hatalommal kompromisszumot tu-

dott kötni, elvárásait teljesítette, került a konfliktusokat, lelki nyugalmát megőrizte, ezért magas kort ért el: 84 éves korában távozik az élők sorából.

Az Erdélyi-nemzedékhez tartozó **Grabovszky Emil** az első szovjet években sorstársaihoz hasonlóan lelkesen fest, állít ki. Miután tudomásul veszi, hogy mellőzik, háttérbe szorítják, művészetét a pártideológusok nem támogatják, elhallgat. A művészeti élettől is elzárkózik: „*a legkisebb mértékben sem hajlandó áttérni az ún. „tematikus” képekre, arra se vállalkozik, hogy mint tájfestő, vásznain megjelenítse az ugyancsak megkövetelt „ipari tájképet” füstölgő gyárművekkel, munkagépekkel. Nem tudván a hivatalos nyelveket, állást nem vállalhat.*” Sztálin haláláig úgyszólván kegyelemkenyéren él. A politikai enyhülést követően változik anyagi és társadalmi helyzete. 1953-ban a nélkülözéstől, a felszedett betegségektől megrogyantan készítette elő önálló kiállítását. Alig egy hónap múlva, 1955. október 20-án ő is követte Erdélyi Bélát, hatvanhárom évet élt.

Grabovszky Emil születésének 70. évfordulójára Sándor László művészettörténész ukrán nyelvű kismonográfiát¹⁸ jelentetett meg, ezzel jelentősen elősegítette életművének széles körben való megismertetését.

Manajló Tivadart/Fedort, a második nemzedék legkarakterisztikusabb képviselőjét az 50-es években Erdélyihez hasonlóan egy ideig a „formalisták” közé számítják, keményen bírálják, azonban művészi rangjához méltó elismerést a politikai egyhülés éveiben, 1961-ben harcol ki magának, amikor Ungváron, és Kijevben nagysikerű egyéni kiállítást rendez, de csak 1972-ben kapja meg a hatalomtól azokat az elismerő szakmai címeteket, amelyekre már rég rászolgált.

A kárpátaljai politikai vezetés szemében fekete bárány volt a tájképfestő **Koczka András** is, aki hatvanévesen kapta meg az érdemes művész címet. Míg Moszkvában nagy elismertség övezte, szűkebb pátriájában mellőzték a hivatalos körök, mivel büszke ember lévén, a helyi hatalom képviselőinek nem gazsulált, szellemi törpéknek tartotta őket. Ami érdekes, politikai tendenciájú képeket nem készített. Festett ugyan néhány képet a „szocialista munkahősökről”. Egyik ilyen hősnőt ábrázoló képe miatt súlyos kellemetlenségei támadtak, a szovjet ember torzított ábrázolásával vádolták. Azonban életpályáját nem tudták megroppantani.

Görög katolikus papi múltja miatt a 40-es évek végén a szintén tájképfestő **Soltész Zoltánt** is a kommunista pártideológusok bélyegezték meg, pedig a szovjet megszállás előtt mondott le papi hivatásáról. Bútorgári munkásként kereste a kenyerét, később a hatalom megenyhült iránta és realista látású valóságfestőként elfogadta művészetét, majd képzőművészként nagy karriert futott be.

A nagyrabecsült akvarellista **Petky Sándor** mindvégig távol tudta tartani magát a hivatalos köröktől, került a konfliktusokat a hatalommal. Népszerű tanárként nyugdíjbavonulásáig szerényen meghúzta magát az Ungvári Iparművészeti Szakiskolában, ahol tájképeket, csendéleteket, arc-képeket festett, a megyei kiállítások gyakori résztvevője volt. Közben a görög katolikus egyház üldöztetésének éveiben titokban elvégzi az illegális teológiai akadémiát, haláláig nyugdíjas lelkészként tevékenykedett.

Az Erdélyi-tanítványok egyik legjelentősebb alakja volt **Kontratovics Ernő/Erneszt**, aki 1945 után maga számára is idegennek érezte a szocialista realizmus sematikus elvárásait. A hatalom által megkövetelt „munkatéma” direkt képi megjelenítése helyett ekkor született, szakmailag erőltetett tájképfestészetét a népi ruszin hiedelemvilág képi, illetve lírai életképi ábrázolásával gazdagította (*A juhász, Almaszüret, Arató, Cserjeégetők* stb.), amely elismertséget váltott ki a művészetkedvelők körében is.

Glück Gábor munkássága a hatalom elvárásainak mindenképpen megfelelt, de fenntartásokkal viszonyultak hozzá zsidó származása miatt. Az 50-es években az antiszemitizmus permanensen jelen volt a szovjet művelődéspolitikában is.

A harmadik nemzedékhez tartozó, harmincévesen elhunyt **Szőke István**, és a 78 évet élt **Habda László** Endrédy-tanítványok voltak, akiknek a posztnagybányai, az impresszionizmus és a posztimpresszionizmus törekvéseinek jegyében született és bemutatott munkáik az 50-es évek elején kellő visszhang nélkül maradtak. Az utóbbit a tájképfestészet nagymestereként tartják számon. **Sztaskó Gyula** ugyancsak Endrédy-tanítványként indult, került a politikai tematikákat, festőként, grafikusként a finomművi ötvösmunkákhoz hasonlíthatóan precízen kimunkált, magyaros vonalú kis-méretű képekkel szerzett nevet.

Bedzir Pavlo/Pál grafikus egész életében a pártállami hatóságokkal állt szemben vállalt modernsége miatt. Mivel engedelményeket nem volt hajlandó tenni, ezért a területi tárlatokon mellőzték, csak a rendszerváltás után kapott publicitást, elismerést.

Kassai Antal szakmailag elismert valóságfestőként mindvégig élvezte a hatalom támogatását, 15 évig a képzőművészek kárpátaljai szervezetének elnöke.

A filozófiai és történelmi témák iránt vonzódó **Balla Pál** festő, rajztanár gondolati festményei nem kapták meg a hatalomtól a megérdemelt figyelmet: „*A hatalom – nyilván vállalt magyar volta miatt – kezdettől rosszindulattal figyelte munkáját, mint alkotót, háttérbe szorította. Abba is csak kényszerűségből – más megfelelő jelölt híján – egyezett bele, hogy a művészszervezet elnökévé válassza, de tevékenységében itt sem támogatta, sőt állandó gáncsoskodással hátráltatta.*”¹⁹

Erdélyi Béla felfedezettjeként vált ismertté a beregrákosi **Volodimir Mikita**, aki kiváló arcképfestő, figuralista és tájképfestő lett, akit a hatalom nem tudott maga alá gyűrni, mert kompromisszumra hajlamos alkatként mutatkozott be. Így tudta megőrizni sajátos festői világát.

A kolorista tájképfestő ungvári **Sütő János** indulása és életfilozófiája is egybevág Mikitáéval, erőteljesen küzdötte fel magát a vezető alkotók sorába.

Figyelemre méltó életművet tudhat magáénak a táblafestés területén a Medveczky művészházaspár is, miközben eleget tettek a hatalom elvárásainak is. A portréista **Medveczky Miklós** mesterien művelte a monumentális festészetet, illetve falikép-, továbbá portréfestészetet. **Medveczkyné Luták Edit** a textilművészet, könyvillusztráció, a csendélet, a városi és falusi életkép festészet szakterületén is jeleskedett.

Az ungvári Komszomolec filmszínház előcsarnoka falának dekoratív pannója (Vaszil Szkakandij alkotása)

Az 50-80-as években a kommunista ideológia pressziója alatt tartott festők, a mindenáron érvényesülni akaró piktorok ecsetje, ceruzája alól sorra kerültek ki a háború és a partizánmozgalom jeleneit felelevenítő hatalmas méretű kompozíciók, az illegalításban harcolt kommunisták arcképei, a politikai vezetők, a szocialista munka hőseinek, az élenjáró nőknek teátrális beállítású portréi, a termelési képek stb.

A gondolati grafika, festészet, a figurális művészet teljesen háttérbe szorult.

A csapi nemzetközi vasúti váróterem, graffitó (Medveczky Miklós alkotása)

A rejtett apolitizmus területét választva a legnagyobb festőink is inkább tájképeket, falusi zsánerképeket, csendéleteket festettek.

Vegyes kép és egymásnak is ellentmondó szakmai vélemény jellemzi a korszak művészeinek teljesítményét. Nem véletlen, hogy igazából a szovjethatalom éveiben nem tudott teljesen kifejlődni Kárpátalján sem az ukrán, sem a magyar képzőművészeti élet. Az ebben a régióban alkotó nemzedékeket is „megrogyantották” ideológiai síkon, alkotói szabadságuktól megfosztották őket. A két világháború közti művészeti élet akkor elért sikereihez viszonyítva erős visszalépés és torz fejlődés következett be. A „befutott” művészek között, bár számosak a „magyar nevű”-ek, „magyar származású”-ak, azonban alkotásaikat nem a „magyar lélek” szülte, Erdélyi Béla örökségétől messze eltávolodtak. Kivételt talán csak a 60-as években jelentkezett **Horváth Anna** és **Garanyi József** ha-

Lenin mozaikportréja a Péterfalvai dícséretablán (Balla Pál alkotása)

A „befutott” művészek között, bár számosak a „magyar nevű”-ek, „magyar származású”-ak, azonban alkotásaikat nem a „magyar lélek” szülte, Erdélyi Béla örökségétől messze eltávolodtak. Kivételt talán csak a 60-as években jelentkezett **Horváth Anna** és **Garanyi József** ha-

gyományőrző és -megújító munkássága képez, valamint a modernista törekvések jeles képviselője, **Szemán Ferenc**. Ugyanakkor életművük nagyságát és művészi kvalitásukat tekintve jelentős alkotónak számítanak – többek között – **Koczka András, Soltész Zoltán, Sztaskó Gyula, Habda László, Kontratovics Ernő, Kassai Antal** és mások. Közülük néhányan a plen air festészet hiteles, művészi értéket képviselő alkotóivá váltak.

2. LÉTREHOZOTT, SZOVJETIZÁLT RÉGI ÉS ÚJ MŰVÉSZ-INTÉZMÉNYEK

2. 1. AZ UNGVÁRI KÉPZŐMŰVÉSZETI FŐISKOLA

A szovjet rendszerben reménykedő **Erdélyi Béla** az ungvári festőiskola bezárása után 1945 elején létrehozta az Ungvári Képzőművészeti Főiskolát²⁰, amelynek rektora lett. Művészeti tanárként **Boksay József** is segítette munkáját. **Iván Turjanicától**, a Zakarpatszka Ukrajina bábállam vezetőjétől, a 4. Ukrán Front politikai főtisztjétől kezdetben biztatást és támogatást is kapott. Rendelkezésre bocsátják az egykori leánytanítóképző Rákóczi utcai épületének két felső szintjét (a rendszerváltásig a járási közoktatási osztály működött itt). 1945. november 15-én zajlik le a felvételi vizsga, az oktatás csak 1946. február 15-én indul meg. Kik azok, akik ide jelentkeztek? Elsősorban **Erdélyi Béla, Boksay József, Endrédi György** gimnáziumi rajztanár tanítványai, és akik Budapesten a képzőművészeti főiskolán már egy-két szemesztert elvégeztek. **Balla László**, a Ungvári Képzőművészeti Főiskola növendéke így emlékezik vissza az indulásra: „*Leírhatatlan lelkesedéssel, nekibuzdulással állunk a festőállványok, mintázóasztalok mellé, lessük korrigáló tanáraink minden mozdulatát, magunkba szívjuk minden szavukat (Erdélyi, Boksay, Manajló, Boreczky, Kontratovics, Harapko oktatják a szaktantárgyakat)... Mintha csak előre éreznénk. Hogy mostani állapotunk csak pünkösdi királyság... S valóban: az Ukrajnához való végleges odacsatolás után a főiskolát a hatalom bezáratja. Az indok: ott a leMBERGI iparművészeti főiskola, és minek egy régióba kettő?... A valószínű ok ... az illetékesek már féltékenyen nézik a szovjet kultúra szövetségében idegen, nyugatias beütésű kárpátaljai művészet szárnyacsapásait. Erdélyi fájdalmasan éli meg ezt a kijózanító kudarcot...*”²¹

Annak ellenére, hogy a hivatalos körök a főiskola féléves fennállását illegálisnak tekintették, a rektor a növendékeket levizsgáztatta és részükre oklevelet adott ki. Ilyen oklevelet kapott **Balla László, Szőke István, Habda**

Az Ungvári Művészeti Főiskola végzősei, 1945-1946

László, Sztaskó Gyula, sőt, az előkészítő tanfolyamosok részére (**Balla Pál, Kremniczky Erzsébet** és mások) a Képzőművészeti Szövetség égisze alatt *Képzőművészeti Esti Stúdió*t szervezett. Két évig vezetője **Manajló Tivadar**, helyettesei **Szőke István** és **Balla László** voltak. A főiskola ezzel megszűnt. Ez volt **Erdélyi Béla** első csalódása.

2. 2. AZ UNGVÁRI IPARMŰVÉSZETI SZAKISKOLA

Miután az Ungvári Képzőművészeti Főiskolát felszámolták, örökébe lépett az *Ungvári Iparművészeti Szakiskola*, amelynek 1945-ben első igazgatója **Erdélyi Béla** lett. 1947-től **Ivan Harapko**. Erdélyi igazgatósága idejében a tankollektíva tagja volt többek között **Boksay József, Manajló Tivadar, Boreczky Miklós, Kontratovics Ernő, Iván Harapko, Szőke István, Habda László, Sztaskó Gyula, Koczka Andás, Berecz Vilmos, Petky Sándor, Balla Pál, Malcsiczky Simon, Kremniczky Erzsébet**.

Első neveltjeit (**Volodimir Mikita, Medveczky Miklós, Medveczkyné Luták Edit, Sütő János, Natalija Herc, Jurij Herc, Mihajlo Romanisin** és mások) a kárpátaljai harmadik nemzedék jeles képviselőinek tartják. Azóta az Ukrajnai Képzőművészeti Szövetség kárpátaljai tagozata mai tagjainak nagy része itt végzett, itt kapott alapos szakmai felkészülést. A kárpátaljai festők meghatározó egyéniségei Erdélyi-Boksay tanítvány volt, sokan nyugdíjbavonulásig itt tanítottak.

Az Ungvári Iparművészeti Szakközépiskola első tanárai (balról jobbra : Kontratovics Ernő, Ivan Harapko, Petky Sándor, Manajló Tivadar) a diákok körében az 1940-es évek végén

1949-ben a kozmopolitának kikiáltott **Erdélyi Bélának** távoznia kellett az igazgatói székből, egy ideig itt még egyszerű tanár. Burzsoá pedagógiai módszerek alkalmazása miatt később katedrájától is megfosztják, nyugdíjba küldik. A tanintézettől vérző szívvel búcsúzott el. Ez volt **Erdélyi Béla** második nagy csalódása.

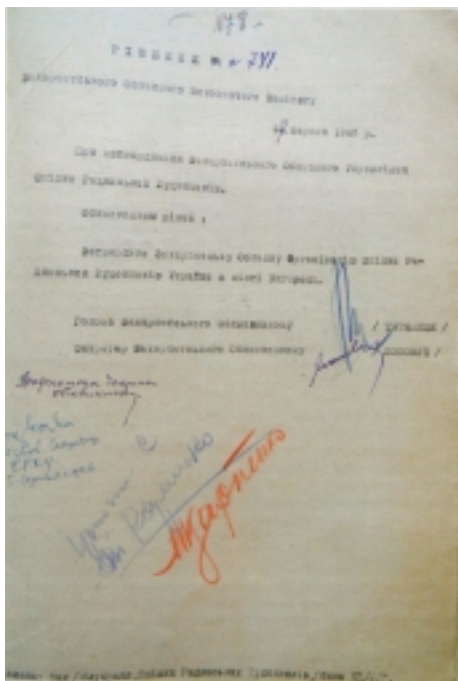
2. 3. AZ UKRAJNAI KÉPZŐMŰVÉSZETI SZÖVETSÉG MEGYEI TAGOZATA

1945-ben **Erdélyi Béla** kísérletet tett a Kárpátaljai Képzőművészek Egyesületének újjáalakítására. A szovjet kultúrideológusok önálló szervezetként nem engedélyezték működését, csupán rövid ideig, előkészületi csoportként vették nyilvántartásba, amely 1946-ban az Ukrajnai Képzőművészeti Szövetségbe tagozódott és a továbbiakban az országos szövetség

kárpátaljai szervezeteként fejtette ki tevékenységét. Így 1946-tól első elnöke **Erdélyi Béla** lett, akit a vaskalapos **Karpenko** propagandaügyi titkár ellenőrzése alá soroltak be.

Kezdetben sikeres volt az indulás: 1945-ben Ungváron megtartották Kárpátalja képzőművészeinek első megyei tárlatát. Az itt kiállítók munkáikkal szerepeltek az Ukrajnai Képzőművészek VIII. kijevi tárlatán, majd 1946-ban, a Moszkvában megrendezett összszövetségi kiállításon. Egyre jobban szűkítették Erdélyi döntési lehetőségeit, a bürokratikus szerveződés béklyójába került. Szembesült azzal, hogy az általa és tanítványai által képviselt európai művészeti irányzatnak Kijevből hadat üzentek és a „rohadt burzsoá Nyugat” stílusirányzatait

követő kárpátaljai festők munkáit, illetve kiállításait a kommunista sajtóban is heves támadások érték. Arra kényszerítették őket, hogy a szocialista realizmus szellemében alkossanak, munkáik politizálók, propagandajelleűek legyenek. Erdélyinek az 1949. március 21-én lezajlott értelmiségi gyűlésen **Jurij Hojda** ukrán költő adta meg a kegyelemdőfést. Azzal vádolta a mestert, hogy formalista vásznaival, burzsoá esztéticizmusával a rohadt nyugati kultúrát igyekezett becsempészni Kárpátalja földjére. Őt és a többi kipellengérezettet „személyigazolványnélküli, talajtalan csavargónak” nevezi és leszögezi: „A legmesszebbmenően szét kell zúzni az esztéticizáló hazafiségellenes rágalmozóknak ezt a csürhéjét.”²² **Erdélyi Bélát** eltávolították az elnöki székből, ez volt harmadik nagy csalódása a szovjet-hatalomban. Őt **Manajló Tivadar** követte, aki nem volt hajlandó a pártbizottság ostoba utasításait végrehajtani. Megjegyzendő: ekkor már a bolsevista forgatókönyv szerint elindították a „burzsoá-ellenség” keresését az ukrán és magyar művészek körében is. A művészeket irányító pártvezető-

Az 1946. 08. 17-én kelt 741. sz. határozat az Ukrajnai Képzőművészeti Szövetség megyei tagozatának létrehozásáról

ségnél napirenden szerepeltek az egymást feljelentő ügyiratok, az általuk megjelölt bűnösök erkölcsi meghurcoltatása. Manajló utódja **Vaszil Szvida** fafaragó lett, aki vállalta a megyei pártbizottsággal az együttműködést. További elnökök: **Kassai Antal**, **Balla Pál**, **Szkakandij Vaszil**.

Az Ukrajnai Képzőművészeti Szövetség kárpátaljai tagozata mellett működött az 1946 végén megalakult *Kárpátaljai Fiatal Művészek Egyesülete*, amelynek elnöke: **Szóke István**. Főtitkára: **Balla László**. Az elnök 1954-ben bekövetkezett tragikus halála után az ifjúsági szervezet is elsorvad.

Az Ukrajnai Képzőművészeti Szövetség megyei tagozatának taglétszáma 100 körüli, ennek közel húsz százaléka magyar vagy magyar származású. Ezen felül többen magyar gyökerekkel is rendelkeznek, illetve kettős és hármas-identitásúaknak vallják magukat, valamint a ruszin/ukrán, szlovák, orosz mellett a magyar kultúrához is kötődnek.

65 éves az Ukrajnai Képzőművészeti Szövetség kárpátaljai tagozata.

2. 4. Az UNGVÁRI TERÜLETI KÉPTÁR – BOKSAY JÓZSEF SZÉPMŰVÉSZETI MÚZEUM

A mai Boksay József Szépművészeti Múzeum elődjének megalapítását 1945. június 20-ra tehetjük, ugyanis ekkor született rendelet a létrehozásáról.

Sándor László művészettörténész és kritikus, 1945 őszén **Petro Linturtól**, a Zakarpatszka Ukrajna kulturális ügyek felelős vezetőjétől, – **Krugljakov** alezredessel, Ungvár városparancsnokával és **Tyulpanov** alezredessel, a 4. Ukrán Front politikai főtisztjével, **Weisz Samu** pártfunkci-

onáriussal egyeztetve – megbízást kapott, hogy az Ungvári Szeszgyár igazgatójaként, másodállásban, mint képzett művészettörténész, szervezze meg a Területi Képtárat, amelynek 1952-ig volt az igazgatója. Törekvéseit Erdélyi Béla, Boksay József festőn kívül több kárpátaljai megértő irodalom- és művészbarát segítette (**Édelmann Dávid, Jakubovits Andor, Rotman Miklós, Buris Sándor** ungvári zsidó származású párttagok, **Balla László, Andor György** (Ungvár), **Győry Dezső, Svéd Ármin** (Beregszász), **Olekszandr Ginyevszkij**, a *Zakarpatszka Pravda* művészeti rovatának vezetője, **Fejér Herman**, a *Kárpáti Igaz Szó* szerkesztője). Megjelent emlékiratában részletesen leírja a képtár létrehozásának történetét. Az ungvári vár egyik szárnyának háromszintes részét találták alkalmasnak.

Jelenleg a Boksay József Szépművészeti Múzeum Ungvár központi részén, a református templomtól nem messze, az egykori ungvári vármegyeháza épületében található.

Az indulásnál jelentős segítséget kapott **A. Sz. Pascsenkótól**, a kijevei kultuszminisztérium művészeti osztályának elnökétől és a Moszkvában élő, Budapesten született **Igor Grabartól**, a Szovjet Művészeti Akadémia tagjától, a neves festőművésztől és műtörténész-től, akit családi gyökerei Kárpátaljához fűznek. A későbbiekben félszáznál több festményét ajándékozta oda az ungvári képtárnak. Sándor László azt is közli, hogy 1947-ben Munkácson, a

Boksay József Kárpátaljai Megyei Szépművészeti Múzeum

Nemzeti Bank széfjében mintegy 30 neves magyar festő (**Jendrassik Jenő, Bihari Sándor, Csók István, Glatz Oszkár, Molnár C. Pál, Magyar-Mannheimer Gusztáv, Thorma János, Szüle Péter, Szőnyi István** és mások) művére bukkantak. A műalkotásokat a német munkatáborba hurcolt zsidók helyezték el a bankban. De mivel nem tértek vissza, azok az államra szálltak. Az ungvári területi végrehajtó bizottság épületében megtalálták **Munkácsy Mihály** *A farizeus feje* című 45x37 centiméteres olajjal festett tanulmá-

nyát. A tanulmány a világhírű Krisztus-trilógia *Krisztus Pilátus előtt* című hatalmas, 417x636 centiméteres olajfestményéhez készült.²³ A gyűjtemény része lett a Munkácsy-festményen kívül **Révész Imre** *Katonaszökevény* és *Sátor alatt* című olajfestménye, **Aba-Novák Vilmos** *Vásári konyha Szolnokon* című képe, **Mednyánszky László**, **Rudnay Gyula** festményei. Sándor Lászlótól tudjuk, hogy a gyűjtőmunka kapcsán jelentkezett a képtárban Révész Imre Nagyszőlősen élő lánya, **Tabódyné Révész Klára**, akitől apja számos műalkotását megvásárolta az ungvári képtár számára.

Ugyancsak Sándor László nevéhez fűződik a reprezentatív magyar részlegen kívül négy osztály kialakítása:

1-2) forradalom előtti orosz, ukrán (orosz festőket **Vaszil Tropinyin**, **Oreszt Kiprenszkij**, **Konsztantin Trutovszkij**, **Vlagyimir Makovszkij**, **Alekszander Murasko**, **Alekszander Dejneka**, **Ivan Ajvazovszkij**, **Tatyana Jablonszkaja**, **I. Siskin**, **O. Szavraszov**, **T. Sevcsenko**, **O. Murasko**, **I. Trus**, **Sz. Vaszilivszkij** és mások művei láthatók),

3) egy nyugat-európai osztályt (külön részlegen láthatók a XVI-XX. századi osztrák, holland, német, francia és spanyol festők képei: **Albani Francesco**, **Lambert Lombard** stb.);

4) továbbá egy szovjet osztályt.

Sándor László emlékiratában azt is leírja, hogy „1948. november 6-án az új művészeti intézményt ünnepélyes keretek között megnyitottuk, ami igazi eseménye volt a városnak és az egész területnek.”²⁴ Sándor László művészeti, irodalmi szervező munkáját hol a KGB, hol a pártbizottság keményvonalas ideológusai akadályozták, bírálták. Elsősorban azért, mert a begyűjtött kép- és szoboranyagot pártcenzúra és zsűrizés nélkül állította ki. Kifogásolta a politikai vezetés, hogy a formalista művészeket propagálja. Minden évben megrendezte a kárpátaljai képzőművészek tárlatát (a Kijevből Ungvárra jött **Pasztusenko**, a megyei pártbizottság agitációs és propaganda osztályának vezetője, **Szotnyikov** NKVD-százados). Heti alkalommal előadásokat indított a képzőművészet barátai részére az orosz klasszikusokról és a kárpátaljai művészekről. Emellett folytatta publikációs tevékenységét a helyi és kijevei orosz és ukrán lapokban képzőművészeti és irodalmi kérdésekről. Többek között **Erdélyi Béláról**, **Boksay Józsefről**, **Manajló Tivadarról**, **Vaszil Szvidáról** készített portrékat. Jubileumi cikkeket közölt **Repinről**, **Ajvazovszkijről** és másokról. Írt a kárpátaljai művészek műtermében tett látogatásáról, a pályakezdő fiatal művészekről és a műemlékek védelméről. Például az 1946-ban megrendezett második területi képzőművészeti sereg-szemle alkalmából a kiállítási katalógust a pártvezetőség azért vonatta be, mert a Sándor László által írt bevezető „*nem volt elég vonalas.*” A sajtóban

is egyre gyakrabban áskálódtak ellene (Mihajlo Popovics, helyi ukrán-ruszin író, a *Zakarpatszka Pravda* munkatársa). Ebben vállalt magyarsága is közrejátszott, hiszen a belső Ukrajnából jött pártkáderek bizalmatlanul szemlélték tevékenységét. Sándor László 1952 augusztusában Rigában nyaralt, amikor távollétében a területi pártbizottság váratlanul leváltotta a képtárigazgatói posztról. „Erre – mint később megtudtam – az a vizsgálat adott okot, amelyet az előző év végén a Lvovi Szépművészeti Múzeum tudományos munkatársa végzett a képtárban, aki nyilván pártutasításra azt a feladatot kapta, hogy negatívan ítélje meg képtári tevékenységemet. Amikor a város lakossága tudomást szerzett leváltásomról, felháborodottan elítélte a területi pártbizottság döntését. A helybéli művészek és művészettörténészek mind kiálltak mellettem, és egyikük sem vállalta, hogy átvegye tőlem a képtár igazgatását, pedig hol egyiket, hol másikat kérték föl erre a párt korifeusai. Ennek köszönhetően augusztustól december végéig elhúzódott a leváltásom. Felmentésemre ugyanis csak akkor került sor, amikor a pártbizottság intézkedésére az ország belső részéből jött egy fiatal festőművész Ungvárra, hogy átvegye tőlem a képtár vezetését.”²⁵ A képtáralapító **Sándor László** 1962 szeptemberében repatriált Magyarországra, Budapesten élt és alkotott haláláig.

A megnyitás idején a képgaléria két részlegből állt: a szovjet idők előtti képekből és a szovjet időkből származó alkotásokból. Később a XVII-XX. századi nyugat-európai művek is kiállításra kerültek.

1963. január 1-én a Kárpátaljai Képgaléria a Kárpátaljai Honismereti Múzeum része lett és új nevet kapott: Kárpátaljai Szépművészeti Múzeummá nevezték át. 1990-ben csatolták a nevéhez Boksay József nevét, 2003 szeptemberétől pedig megjelent a jelenleg használatos neve: a Boksay József Kárpátaljai Megyei Szépművészeti Múzeum.

Napjainkban a múzeum állományában több mint 5 000 kiállítási tárgyat tartanak nyilván: festményeket, grafikákat, szobrokat stb. A kiállítás jelenleg két részből áll: az első a XVI-XXI. századi ukrán művészetet, a második pedig a XVI-XX. századi külföldit mutatja be.

A múzeumban látható a magyar XVII-XX. századi művészet legbőségesebb kollekciója, ami a közös történelem emlékének köszönhető. Sehol máshol Ukrajnában nem található ehhez hasonló gyűjtemény.

1963-ban külön termet nyitottak a legrégebbi kárpátaljai ikonfestők alkotásai számára. **Ilja Brodlakovics (Vesenszkij) Mihály** arkangyal című ikonja alkotójának páratlan dekoratív és kompozíciós készségéről, korának még szokatlan realisztikus ábrázolásmódjáról tanúskodik. Mihály arkangyalt egy harcos alakjában örökítette meg a festő, amely legyőzhetetlen erőt és akaratot sugároz.

Külön teremben tekinthetők meg a XVII-XIX. századi nyugat-európai festők művei, közöttük különösen figyelemre méltók **Rembrandt** követőinek, az úgynevezett francia iskola mestereinek képei.

A múzeum büszkeségei azok a munkák, amelyek a kárpátaljai festőiskola alapítóinak ecsetei alól kerültek ki: láthatók itt festmények **Boksay Józseftől, Erdélyi Bélától, Manajló Tivadar/Fedortól, Koczka Andrásról, Soltész Zoltántól, Kontratovics Ernő/Ernesztől, Glück Gábortól, Boreczky Bélától és Petky Sándortól.**

Különösen nagy érdeklődést keltenek **Erdélyi Béla**, a kárpátaljai festőiskola megalapítójának művei. *Ungvári látkép, Jegyesek, Anders Osterlind portréja, Csendélet sárga vázával* és egyéb művei ízelítőt adnak a XX. század legnagyobb kárpátaljai magyar festőjének páratlanul gazdag életművéből.

Kortársai közül különösen **Boksay József** képei (*Március, Ungvári vár, Kunyhók a patak partján, Szinevéri tájkép, Az ungvári híd építése*) keltenek nagy érdeklődést. Gazdagon képviselt a képtárban az Erdélyi-iskola fiatalabb nemzedékeinek művei. **Berecz Vilmos, Márton Béla, Rosenberg Miklós, Dobos Endre, Szőke István, Habda László/Vaszil, Sztaskó Gyula, Bedzir Pavlo/Pál, Bedzirné Kremniczky Erzsébet, Herc Jurij, Sepa Anton, Kondor Jenő, Jakubek Károly, Andruch László, Kálna Béla, Kassai Antal, Balla Pál, ifj. Boksay József, Mikita Volodimir, Sütő János, Medveczky Miklós, Medveczkyné Luták Edit, Horváth**

Kortárs művészek tárlatának megnyitóján

Anna, Garanyi József, Malcsiczky Simon/Szemen és más festőinknek a képtárban látható képeire, **Ivan Harapko** és **Vaszil Szvida** szobraira méltán lehetünk büszkéek. Ugyanakkor a múzeum helyet ad olyan munkáknak is, amelyeket a még most is alkotó művészek festettek. A képtárban megtalálhatjuk szinte valamennyi jelentős kárpátaljai festő néhány alkotását.

A múzeum kiállítási tárgyai egyre inkább gyarapodnak, hiszen sokszor ajándékok formájában érkezik egy-egy mű, továbbá a kulturális minisztérium is rendszeresen lehetőséget biztosít újabb alkotások megvásárlására. A képek egy részét moszkvai, odesszai, kijevi, leMBERGI múzeumok ajándékozták a képtárnak, de nem kevés azoknak az alkotásoknak a száma sem, amelyek magángyűjteményekből kerültek a múzeumba.

3. A MŰVÉSZETRŐL IS LEPATTANT A BOLSEVISTA BILINCS

Az embertelen sztálini diktatúrát a hrucsovi-brezsnyevi bársonyos diktatúra váltotta fel. A szovjethatalom vaskalapos képviselői majdhogynem a Szovjetunió összeomlásáig a legjobb alkotók ellen indítottak hajszákat. Például a magyar művészek közül az ungvári **Szemán Ferenc „Öcsi”** munkái nem feleltek meg a hivatalos ideológia elvárásainak. Kárpátalján mellőzték, az ideológiai inkvizítorok akadályozták művészi érvényesülését, „idegen ideológia szolgájának”, „lelki emigránsnak” tartották. Csaknem két évtizeden át kirekesztették a hivatalos művészeti életből, alkotásait gyakran kiszűrizték, s megtagadták felvételét az Ukrán Képzőművészek Szövetségébe. Csupán a 80-as évek közepén bekövetkezett szellemi változásoknak köszönhetően kapcsolódott be az alkotói folyamatba, mégpedig igen aktívan.

A ruszin-magyar családból származó **Bedzir Pál** (Kalinyi, 1926. – Ungvár, 2006.) grafikus munkái sem feleltek meg a hivatalos ideológia elvárásainak. Politikai okokból, egyéni, újszerű, szimbolikus üzeneteket hordozó grafikáinak, különösen a *Fák*-sorozatának kiállítására alig, illetve nem adtak számára lehetőséget a kommunista ideológusok.

*Szemán Ferenc „Öcsi”:
Krisztus a keresztfán*

Bedzír Pál grafikái

A politikai enyhülés következtében a Kárpátalja képzőművészeti életét ellenőrző felsőbb pártvezetés intenciójának a másként gondolkodók (disszidensek) közül egyre többen ellenszegültek. Akik belefáradtak az ún. „szélmalomharcba” és kilátástalannak ítélték meg itteni jövőjüket, szakmai fejlődésüket, azok habozás nélkül országot váltottak. A kárpátaljai magyar, ruszin alkotók köréből 1945 óta erre az időszakra esik a második nagy művész-kivándorlás is, ezáltal a helyi művészeti élet nevet szerzett, befutott tehetségekkel lett szegényebb. Az áttelepülők zöme már elismert festő, grafikus, szobrász, építész, iparművész és ötvös volt. Sokan a szovjethatalom alatt Ungváron, Kijevben, Tallinnban szerezték meg képzőművészeti szakközépiskolai és főiskolai diplomájukat. A viski **Bacsi István**²⁶ (Visk, 1948. 11. 19. – Budapest, 2002. 02. 17.) ötvös, szobrász a Tallinni Képzőművészeti Főiskola elvégzése után, az ottani múzeum restaurátora volt, 1982-ben áttelepült Magyarországra, több köztéri művet alkotott. A ruszin/ukrán **Bazán Vladimír**²⁷ festőművész (Ungvár, 1956. 01. 27.) tanulmányait az Ungvári Iparművészeti Szakiskola iparművészeti szakán 1975-ben fejezte be, később Kecskeméten talált otthonra. **Beregszászi Hegyi László**²⁸ keramikus [korábban Hegyi László, B.] (Beregszász, 1951. 09. 14.) az ungvári iskolát elvégezve, 1977 óta külföldön kiállító művész. 1977-ben Magyarországra költözött. **Duncsák Attila**²⁹ (Ungvár, 1940. 03. 02.) kiváló festő, grafikus, egy ideig az Ungvári Iparművészeti Szakiskola tanára, 1982-ben Kassán telepedett le.

Kiállítás az Ungvári Területi Képtárban a Volóci Nemzetközi Művésztelep munkáiból: Ilku Marion, Madarászné Kathy Margit, Földessy Péter, Duncsák Attila.

Fedinecz Atanáz – Fruci³⁰
fotós, festő (Ungvár, 1936. 12. 02.) 1980-tól Aszódon lakik.

Dr. Janotti Judit³¹ (Ungvár, 1958. július 10.) ungvári építész a Kijevi Építészeti Főiskola elvégzése után, 1982-től Budapesten folytatta felsőfokú tanulmányait. *Kárpátalja középkori műemléki topográfiája* témakörben 1988-ban szerezte meg doktori címét, azóta Budapesten él. **Keresztesy Pál** (Ungvár, 1962. 08. 20.) festőművész az ungvári alapiskola elvégzése után művészi tanulmányait a Lembergi Iparművészeti Főiskola formatervezési karán 1984-ben fejezte be. 1989-től az Ukrán Képzőművészeti Szövetség tagja. Németországban

Duncsák Attila grafikája

telepedett le.³² Még fiatalon, szüleivel együtt került Magyarországra **Medve Zsuzsa**³³ (Beregszász, 1965. 04. 15.) grafikus, aki 1985-ben elvégezte a Magyar Iparművészeti Főiskolát. **Pazuhánics Sándor**³⁴ festő (Ungvár, 1957. 05. 03.) 1980-ban befejezte a Lembergi Képzőművészeti és Iparművészeti Főiskola dekoratív szövészeti szakát, 1989-től a németországi Donauwörthben él. **Puskás László**³⁵ festő, görög katolikus pap (Ungvár, 1941. 02. 22.) az ungvári alapiskola után 1959-1965 között a lembergi Iparművészeti Főiskola szövött-textil szakán szerzett diplomát. 1967 és 1972 között a Lembergi Iparművészeti Főiskola festészeti tanszékének adjunktusa. 1974-ben családjával Budapestre települt. **Skripeczky Ákos**³⁶ ötvös (Tiszaújlak, 1944. 06. 07.) iskoláit Ungváron kezdte meg, 1967-ben a budapesti Iparművészeti Főiskolát elvégezte, 1968-ban áttelepült Magyarországra. **Suba Miklós**³⁷ festő (Munkács, 1929. 11. 28. – Szigetszentmiklós, 2011. 12. 22.) szülővárosában elvégezte 1940-1944 között a Magyar Királyi Állami Árpád Fejedelem Gimnáziumot, ahol mestere, Ivánka László irányításával kitűnő eredményeket ért el művészeti rajzban. 1946-1951-ben az Ungvári Képzőművészeti Szakiskola festő szakán tanult. 1951-1957 között a Lembergi Képzőművészeti Főiskolán szerzett diplomát. A Lvovban kapott diplomáját 1978-ban a Magyar Képzőművészeti Főiskolán honosította. Áttelepült Magyarországra, Szigetszentmiklóson élt, ott hunyt el. **Szanics Mihály**³⁸ grafikus, szobrász (1943. 05. 10.) az alapiskola után 1957-1962 között elvégezte az Ungvári Iparművészeti Szakiskolát. 1962-1970-ben fejezte be a Lembergi Iparművészeti Főiskola üvegművészeti szakát. 1985-től az Ukrán Nemzeti Képzőművészeti Szövetség tagja. Magyarországon telepedett le. **Szilvási Tibor**³⁹ munkácsi festőművész (Munkács, 1947. 06. 13.) 1962-1965 között a Köztársasági Képzőművészeti Középiskolában (Kijev) tanult. Művészi tanulmányait a Kijevi Állami Képzőművészeti Főiskola festészeti szakán 1971-ben fejezte be. 1978-tól az Ukrán Képzőművészeti Szövetség tagja. Magyarországon telepedett le.

Megfigyelhető az is, hogy a 70-es és a 80-as évektől kezdve további új nevek tűntek fel, akik, mint a negyedik, sőt az ötödik nemzedék tagjai, a korábbi nemzedéktársaikhoz viszonyítva, bátrabban és nyíltabban felvállalták az egyetemes magyar és a két világháború közötti kárpátaljai képzőművészet hagyományait – folytatva Erdélyi és Boksay örökségét. Elítélték és elutasították a képzőművészetet beárnyékoló művelődéspolitikai torzulásokat, a művészetellenes hatósági intézkedéseket, követelték az ideológiamentes szabad művészet kibontakozását.

3. 1. A MAGYAR ALKOTÓK INFORMÁLIS EGYÜTTMŰKÖDÉSE

Az első-negyedik generáció képviselői mellett a 60-as, 70-es és a 80-as években a magyarság képzőművészeti életében is új tehetségek, nevek tűntek fel. A jelentkezett művészek többsége az Ungvári Képzőművészeti Szakiskola végzőse. Egyesek a Lembergi Iparművészeti Főiskolát fejezték be, ahol **Boksay József** is tanított. A képzőművészeti értékeket felmutató alkotások mellett, a propaganda szintjére silányított giccs munkák is születtek. Többen eleget tettek a politikai indíttatású elvárásoknak. A kalendáriumokban és más kiadványokban is nyomon követhetjük a korszakra jellemző szocialista munkaversenyfelhívásokat ábrázoló plakátművészet piktor-termékeit, továbbá az agitációs dicsérőtáblára felkerült munkásokat, sztahanovistákat, favágókat, fejőnőket stb. megörökítő rajzokat, táblaképeket. A művésztszadalm tagjai igazából csak a 80-as évek végén tudtak szakítani a sematizmussal.

A magyar nemzetiségű és magyar származású képzőművészek közül többen 1957-től a Kárpáti Kiadó magyar osztályának megszűnéséig (1997) szorosan együttműködtek a kárpátaljai magyar írókkal, újságírókkal, kiadói szerkesztőkkel. Elsősorban a Kárpáti Kiadó magyar szerkesztősége (**Sándor László, Balla László, Kovács Vilmos, Barzsó Tibor, S. Benedek András, Fejes János, Bulecza R. Rozália, Debreceni Mihály, Dupka György** és más szerkesztők) által gondozott, több ezres példányban megjelenő kalendárium és más kiadvány számukra szerény bemutatkozási fórumot biztosított, ahol a megjelent illusztrációikat, rajzaikat, linóleummet-szeteiket, a festményeik reprodukcióit, a szobrokról, kispasztikákról készített felvételeket a magyar olvasók is láthatták. Ezen kívül közel száz publikáció kötődik a kárpátaljai képzőművészethez, amelynek szerzői (**Sándor László, Balla László, Sztaskó Gyula, Barát Mihály, Erdélyi Gábor, Dalmay Árpád, Szöllőssy Tibor** és mások) írásaikban főleg a kárpátaljai festőket, szobrászokat, grafikusokat, illetve a vidék képzőművészeti múltjának egy-egy érdekes szeletét, folyamatát mutatták be.⁴⁰

A folyóiratot is helyettesítő kalendáriumban gyakran közöltek a tájhoz kötődő érett művekről készített reprodukciókat, rajzokat (**Boksay József, Erdélyi Béla, Suba Miklós, Konratovics Ernő, Manajlo Fedor, Habda László, Balla Pál, Soltész Zoltán, Koczka András, Glück Gábor, Sütő János, Kassai Antal, Medveczkyné Luták Edit, Kremniczki Erzsébet**).⁴¹

Kultúrtörténeti szempontból sokatmondó a felkért könyvillusztrátorok névsora is: **Medveczkyné Luták Edit, Balla Pál, Lászlóné Petky Erzsébet, Horváth Anna, Zékány Miklós, Benkő György, Suba Miklós, Petky Péter, Csualova Teréz, ifj. Tomcsányi Mihály.** A grafikusok közül mar-

kánsan kimagaslik **Medveczkyné Luták Edit** művészeti és mennyiségi teljesítménye, aki a Kárpáti Kiadó magyar gyermekkönyveinek, mese-kiadványainak (szerzői: **Szalai Borbála** és **Balla László**) szakmailag elismert illusztrátora volt. Fantáziadús, a gyerekeket is ámulatba ejtő színes rajzokkal illusztrálta az ifjú nemzedéknek szánt verseket, meséket tartalmazó gyűjteményeket.

Egy-két mesés könyv **Kassai Antal**, **Réti János**, **Medveczky Ágnes** színes rajzaival jelent meg.

A kárpátaljai magyarság körében népszerűségnek örvendő Kalendárium mások mellett közölte a befutott, illetve pályakezdő **Hegyi László**, **Cegla János**, **Deli Miklós**, **Szabóné Luták Mária**, **Petreczky László**, **Kádas Katalin**, **Keisz Gellért**, **Pálffy István**, **Tóth Lajos**, **Marinics Sándor**, **Kolozsvári László**, **Medveczky Ágnes**, **Kovács Vadim**, **Réti János** egy-egy rajzát is.

Ebben az időszakban több fotográfus neve is imertté vált: **Jendrék Árpád**, **Galicin Elek**, **Fedinec Ottó**, **Iberal Emil**, **Markovics Mátyás**, **Kántor Pál**, **Kovács Alfréd**, **Tóth László**, **Fedák László**, **Takács Sándor**, **Beregi János**.

A Kárpáti Kiadó Kalendáriumai Irodalmi Mellékleteiben sorra jelentek meg **Horváth Anna**, **Kádas Katalin**, **Keisz Gellért**, **Marinics Sándor**, **Kovács Vadim** grafikusok, festők munkái is. A kárpátaljai magyar irodalmárok alkotásait közlő *Évgyű-*

Medveczkyné Luták Edit illusztrációi Szalai Borbála gyermekverseihez

Réti János illusztrációi Kovács Vilmos A kis kakas gyémánt-félkrajcárja c. gyermekverséhez

rűk 1989-1991 közti gyűjtemény borító-grafikáit **Keisz Gellért**, **Petky Péter** és **Tóth Lajos** készítette.

Már a szamizdatként 1965-1967 között (szerkesztői: **S. Benedek András**, **Balla Gyula**, **Györke László**, **Bús Ilona**) megjelent *Együtt* című folyóirat linóleummetszetes címlapját, illetve belső illusztrációit a beregszászi **Muszka László** készítette. De **Horváth Anna**, valamint az ungvári képzőművészeti szakiskola tehetséges fiataljai⁴² is többször szerepeltek linóleummetszeteikkel.

A kárpátaljai képzőművészek a Kárpáti Kiadón kívül az időszaki sajtókiadványokban – a megyei *Kárpáti Igaz Szó* (főszerkesztője: **Balla László**), a beregszászi járási *Vörös Zászló* (főszerkesztője: **Csanádi György**) / ma: Beregi Hírlap/ –, a tematikus számokban, az irodalmi oldalak hasábjain is megjelentek. A grafikusok a József Attila Irodalmi Stúdió gondozásában 1982-1987 között a *Kárpáti Igaz Szó Lendület*⁴³ c. havi irodalmi mellékletében (összeállítói: **Balla D. Károly**, **Dupka György**, **Horváth Sándor**, akik egyben a Stúdió társelnökei is) folyamatosan jelen vannak.

Stúdiós megbeszélés a 80-as évek derekán. (Balról jobbra: Kovács Elemér, Tar Béla, ifj. Tomcsányi Mihajlo, Márkus Csaba, Erdélyi Gábor, Balla D. Károly, Horváth Sándor, Dupka György) (Forrás: A lendület évei, 53. o)

Az informális irodalmi alkotóközösség tagjaként, mások mellett **Keisz Gellért** szerepelt a legtöbbet. Például ő rajzolta meg a *Lendület* fejlécét és az irodalmi stúdió emblémáját, illusztrációkat készített a prózai írásokhoz. Ugyanitt

leközölték **Horváth Anna**, **Lézu Volodimir**, **Kádas Katalin**, ifj. **Tomcsányi Mihály**, **Prófusz József**, **Gáspárovics János**, **Veres Péter** rajzait, **Ferenczi Imre**, **Takáts Sándor**, **Ortutay Botond**, **Csáka Tibor** művészfotóit.

A 80-as évek végére az irodalmi stúdió egyfajta magyarságin-tézménnyé nőtte ki magát, mivel az irodalmárokon kívül befogadta a képzőművészeket, fotósokat is, munkáiknak publikációs fórumot és kiállításokat biztosított. 1988-ban a József Attila Alkotóközösség alapítója lett többek között **Horváth Anna**, **Kádas Katalin** képzőművész, **Keisz Gellért** grafikus, **Matl Péter** szobrász, **Tóth Lajos** festő és grafikus, **Ferenczi Imre** fotós.

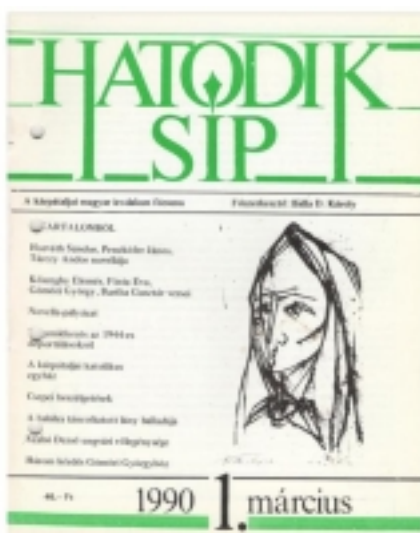
A Lendület jelképe

*A József Attila Irodalmi Stúdió két emblémája
(készítette Keisz Gellért)*

*A József Attila Irodalmi Stúdió két
emblémája (készítette Keisz Gellért)*

A magyar képzőművészek alkotásai az időszaki kiadványokban

A rendszerváltás előtt bővültek a művészek publikációs lehetőségei is. Ekkor indult *Hatodik Síp* címmel az első magánkiadású irodalmi folyóirat, amelynek **Balla D. Károly** költő lett az alapító-főszerkesztője. 1989-1992-es számaiban megjelentek **Tóth Lajos** grafikái, **Keisz Gellért**, **Erfán Ferenc**, **Medveczky Ágnes** illusztrációi és **Veres Péter**, **Benkő György** rajzai. Ezek mellett **Kolozsvári László** tusrajza, **Kovács A. Vadim** festménye, **Jankovics Mária** textil munkái, valamint **Takáts Sándor**, **Szabó Sándor** fotói.

A 80-as évek képzőművészeti közleményeiből már kielemezhető, hogy „a szabad művészet” gyakorlására, érvényesülésére a gyengülő pártideológia központilag fokozatos engedményeket tett és nem korlátozta a művészvilág „egyéni szabad művésztének” kiteljesedését sem. A korábban uniformizált és favorizált szocialista realizmussal szemben a művészekben az elfojtott „sokszínű egyéni stílus” és irányzat tört felszínre és új értékeket hozott létre.

JEGYZETEK:

- ¹ Balla László: *Erdélyi Béla és kortársai*, Ungvár-Budapest, 1994. 75. o.
- ² *A haláltáborból.* (Badzey Pál szolyvai lágernaplója). Összeállította: Badzey Imre. Intermix Kiadó, Budapest-Ungvár. é.n.
- ³ Balla László: *Erdélyi Béla és kortársai*, Ungvár-Budapest, 1994. 75. o.
- ⁴ Botlik J.–Dupka Gy.: *Ez hát a hon...* Mandátum–Universum, Budapest–Ungvár 1991.
- ⁵ – *Megnyílt a képzőművészek országos kiállítása.* – In: Munkás Újság, 1945. VII. 15.
- ⁶ Sándor László: *Az országos művészeti kiállításon.* – In: Munkás Újság, 1947. VII. 22.
- ⁷ *A néppel élni, a népnek alkotni.* – In: Kárpáti Igaz Szó, 1948. III. 5.
- ⁸ Lásd: *Megnyílt a grafikusok és szobrászok kiállítása.* – In: Kárpáti Igaz Szó, 1947. VI. 21.
- ⁹ Balla László: *Szegény ember vízzel főz.* Életem a Kárpáti Igaz Szó. Visszaemlékezések, 1947-1987. PoliPrint, Ungvár, 2002. 8. o.
- ¹⁰ Balla László: *Erdélyi Béla és kortársai*, Ungvár-Budapest, 1994. 75. o.
- ¹¹ Balla László: *Erdélyi Béla és kortársai*, Ungvár-Budapest, 1994. 75. o.
- ¹² Balla László: *Erdélyi Béla és kortársai*, Ungvár-Budapest, 1994. 57. o.
- ¹³ Sándor László: *Kárpátontúl képzőművészetéről.* – In: Naptár 1958. Kárpátontúli Területi Könyvkiadó, Uzshorod, 1957. 20. o.
- ¹⁴ Sándor László: *Kárpátontúl képzőművészetéről.* – In: Naptár 1958. Kárpátontúli Területi Könyvkiadó, Uzshorod, 1957. 20. o.
- ¹⁵ Balla László: *Erdélyi Béla és kortársai...* 27. o.
- ¹⁶ Balla László: *Erdélyi Béla és kortársai...* 27-28. o.
- ¹⁷ Balla László: *Erdélyi Béla és kortársai...* 33. o.
- ¹⁸ L. Sándor: *Emil Grabovszky.* Állami Képzőművészet és Zeneműkiadó, Kijev, 1962.
- ¹⁹ Balla László: *Erdélyi Béla és kortársai...* 69. o.
- ²⁰ Balla László *Erdélyi Béla és kortársai* című monográfiájában arra is felhívja az utókor figyelmét, hogy a szovjet szakkiadványok máig érthetetlen okokból nem említik, letagadják a főiskola létezését. Ezt tette Vlagyimir Pavlov az Erdélyi albumhoz írt tanulmányában, továbbá Hrihorij Osztrovszkij „*Obrazotvorcse misztectvo Zakarpattya*” (Kárpátontúl képzőművészet) c. monográfiájában. Egyaránt úgy állítják be a dolgot, mintha Ungváron eredetileg is iparművészeti szakiskola nyílt volna és Erdélyi kezdetektől ennek lett volna az alapító igazgatója (mindkét kiadvány a kijevi Misztectvo-nál jelent meg 1972-ben, illetve 1974-ben).

- ²¹ Balla László: *Erdélyi Béla és kortársai...*, 24-25. o.
- ²² Szovjetszkoje Zakarpattya, 1949. március 23.
- ²³ Munkácsy nagyméretű képe a debreceni Déry Múzeumban tekinthető meg. Munkácsy összesen 35 olajban megoldott tanulmányt készített hatalmas méretű képéhez, 1880 tavaszán látott hozzá korszakalkotó műve megfestéséhez, majd 1881 húsvétján mutatta be azt Párizsban. A képtárban őrzött tanulmányon ábrázolt farizeus a kép egyik központi alakja, közvetlenül a Pilátus előtt álló Krisztus baloldalán látható. Feje az ungvári képtárban őrzött tanulmány pontos mása.
- ²⁴ Sándor László: *Három ország polgára voltam*. Egy évszázadnyi élet emlékei 1909-1993. Madách-Posonium, 2009. 105. o.
- ²⁵ Sándor László: *Három ország polgára voltam*. Egy évszázadnyi élet emlékei 1909-1993. Madách-Posonium, 2009. 114-115. o.
- ²⁶ Szolláth György: Bacsí István. – In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/bacsi_istvan
- ²⁷ Gyergyász László: ifj. Bazán Vladimir. – In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/ungvari_bazan_vladimir
- ²⁸ Wehner Tibor: Beregszászi Hegyi László. – In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/hegyi_laszlo_b
- ²⁹ Kubička-Kucsera Klára: Duncsák Attila. – In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/duncsak_attila
- ³⁰ http://www.atanazgaleria.hu/old/magyar.php?page=ruthenia/alkotok_hu
- ³¹ Dupka György: *Kárpátalja magyar személyi és intézmény-adattára...* 55. o.
- ³² *Художники Закарпаття...* 70. р.Художники Закарпаття. Ужгород. Ідея проекту та відповідальний за випуск Борис Кузьма. Видавництво Олександрі Гаркуші. 2011. 70. р.
- ³³ Beke Zsófia: Medve Zsuzsa. – In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/medve_zsuzsa
- ³⁴ Пазуханич Олександр Євгенович. <http://www.carpathia.gov.ua/ua/publication/content/2730.htm>
- ³⁵ Prihogyko, Duska-Matits Ferenc: Puskás László. – In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/puskas_laszlo
- ³⁶ http://artportal.hu/lexikon/muveszek/skripeczky_akos
- ³⁷ Suba Miklós. – In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/suba_miklos
- ³⁸ *Художники Закарпаття...* 129. р.Wehner Tibor: Szanics Mihály. – In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/szanics_mihaly
- ³⁹ *Художники Закарпаття...* 135. р.
- ⁴⁰ Fedinec Csilla: *A Kárpáti Kiadó kalendáriuma (40 év címszavakban)*. Képzőművészet. – In: '96 Kalendárium '97. Ungvár, Kárpáti Kiadó, 1996, 161-162. o.
- ⁴¹ A neveket a reprodukciók megjelenésének sorrendjében közöljük. Vonatkozik a többi névsorra is.
- ⁴² Márkus Csaba. *Az Együtt utat keres*. – In: Kárpáti Igaz Szó, 1967. május 31.
- ⁴³ *A Lendület évei*. Szerk. Balla D. Károly. Galéria – Ecriture, Ungvár-Budapest, 1994.

A RENDSZERVÁLTÁS UTÁNI MAGYAR MŰVÉSZ-MOZGALMAK

1. A RENDSZERVÁLTÁS HOZADÉKA

A milliók lelkét megnyomorító Szovjetunió összeomlott, és ezzel vége lett a „fogd be a pofád” korszaknak. Mindez a Szovjetunió belüli reformer és rendszerváltó mozgalmak erőteljes kibontakozásának köszönhető. Így Ukrajnán belül nem csak az ukránok szabadságvágya erősödött meg, de a számos kis nemzeti közösségben is nemzeti, sőt autonomista törekvéseket keltettek. A tatárok – akiket kitelepítettek Sztálin idején a Krímből – szabad (vissza) költözést követeltek (1987), megélénkültek a fehéroroszkok, moldovánok és természetesen a 155 ezernyi kárpátaljai magyarság nemzeti érzelmei és mozgalmi is. (1988-ban engedélyezik a magyar nyelvű iskolákban a magyar történelem oktatását, 1989 januárjában Petőfi-emléktáblát helyeznek el, februárban megalakul a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség – Fodó Sándor elnökletével; márciusban először ünneplik meg március 15-ét.) Azaz felerősödik a nemzeti kisebbségek kollektív jogainak követelése az ukrán adminisztrációval szemben.

A magyar állam vezetésének ilyen körülmények között kellett újragondolni külpolitikai doktrínáját, amelyben 1989 júliusában új elemként jelent meg a kormányzati szintre emelt „magyar–magyar” politika, a határokon túli magyarság irányába kiépítendő kisebbségpolitika programja. És Ukrajna, mint a Szovjetunió Magyarországgal szomszédos tagállama, az egyik kompakt magyar kisebbség otthona, ebben az alakuló doktrínában egy időre kiemelt célterületté vált.¹

Ukrajna 1991. augusztus 24-én kiáltotta ki függetlenségét, amelyet a december 1-jén megtartott választáson az ország lakosságának többsége támogatott. Az országban többpártrendszer működik. A kommunista diktatúra éveihez viszonyítva az itt élő nemzetiségek alapvető jogait az európai normák alapján biztosították, törvénybe foglalták, viszont annak betartása még sok kívánnivalót hagy maga után. **Fedinec Csilla** tömör meghatározása szerint: „A magyarok 96,7%-a Kárpátalján él. A „határok erőszakos megváltoztatásával keletkezett kisebbség” szoros kapcsolatot tart fenn

az anyaországgal, törekszik mindazoknak a céloknak a maximális elérésére, amivel biztosíthatja a magyarként való megmaradást, beleértve a különböző önrendelkezési követeléseket. A helyi tanácsokban nagyszámú képviselettel rendelkeznek. Ukrajnában csak a magyaroknak vannak etnikai pártjaik, ami több szempontból rendkívüli. Többek között azért, mert a kisebbségek számára legfeljebb elméletileg lehetséges vállalkozást realizáltak: a politikai pártokról szóló törvény értelmében legalább 10 ezer támogató aláírásra van szükség a szavazásra jogosult állampolgároktól a megyék nem kevesebb mint kétharmadában, és azon belül a megyéket alkotó járások nem kevesebb mint kétharmadában. Következtetésként megfogalmazhatjuk, hogy Ukrajnából nézve a magyar kisebbség sokkal inkább „látszik”, mint számarányából következne...”²

I. 1. A MAGYAR KORTÁRSMŰVÉSZET A FÜGGETLEN UKRAJNÁBAN

„Összenő, ami összetartozik”³ – a szimbólummá vált német szállóige minden magyar, így a kárpátaljaiak fejében is megmaradt mind a mai napig. Ebből a bölcs megállapításból kiindulva, az egyetemes magyar képzőművészeti értékek kárpátaljai gyarapítására, megőrzésére, a letisztult hagyományok folytatására a rendszerváltás után több műhely, művészklub, csoportosulás is vállalkozott. Így a kisebb-nagyobb mértékben mellőzött, főleg a fiatalabb nemzedékhez tartozó magyar alkotók létrehozták saját szervezetüket, alkotóműhelyüket.⁴

Ezek között említhető az új iskolát teremtő *Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társasága* (Ungvár, 1990). A másik magyar művészeti szervezet Beregszászon alakult *Bereg Alkotóegyesület* néven. Mérvadó magyar képzőművészeti formációként jegyzik a *MÉKK Munkácsy Mihály Képzőművészeti Egyesületet*. Nemrég indult a beregszászi *ArtTisza* művészeti egyesület. A rendszerváltás után létrejött művészcsoportok tagjainak közös vonása, hogy ők már a magyar és az európai művészet hagyományain nevelkedtek. Ugyanakkor a tájegység ezeréves ruszin-magyar testvéri közösségében kétfajta kultúra hagyományaiból is bőven nyernek szellemi táplálékot.

Informális magyar képzőművészeti csoportok működnek Ungvár, Munkács, Beregszász városokon kívül Nagyszőlősen, Huszton, Beregszentmiklóson is.

Az új művész-struktúrák szabad kialakulása kapcsán nem hallgathatjuk el azt a jelenséget sem, hogy a kárpátaljai magyar művészcsoportok tehetséges és szakmailag felkészült tagjainak sorait erősen megtizedelte a gazdasági, megélhetési, szakmai érvényesülési és nem politikai okokból történő kivándorlás. Megfigyelésünk szerint 1945 óta, a rendszerváltás előtt és után vidékünkéről ez

a *harmadik, egyben legnagyobb kiáramlás*. Többségük Magyarországon telepedett le, néhányan onnan más országokba kerültek „szerencsét próbálni”. A Kárpátaljáról elköltözött, szakiskolákban, főiskolákban szakmai képesítést szerzett, ám vállalkozó kedvű művészek száma közel száz főre tehető.

Magyarországra költözött, szakmai sikereket szívós munkával elért – a szülőföldön maradottakkal segítő kapcsolatot ápoló – művészeinkre mi is büszkék vagyunk: **Antonikné Polónyi Katalin**⁵ szövő, népművész (Beregszász, 1922.) kiállított munkáit Ukrajnában is több ízben értékelték arany- és ezüstéremmel, Beregvidéken tanítványok sorát nevelte fel. **Ifj. Boksay József**⁶, festőművész (Ungvár, 1930. 03. 18. – Magyarország, 2002.) 1957-ben a Lembergi Állami Iparművészeti Főiskola monumentális és díszítő-festő szakán szerzett diplomát. A diploma megszerzése után különböző beosztásban dolgozott, görög katolikus templombelsőkből freskókat is készített. 2002-ben Magyarországon hunyt el. **Ifj. Bródy András** grafikus, a sztálinisták által kivégzett **Bródy András** magyar képviselő, a volt kárpátaljai miniszterelnök fia a zaklatások elől Magyarországra költözött, Budapesten részt vesz a **Manajló András** köré tömörült ruszin művész-csoport és a Kárpátaljai Szövetség munkájában. Szeged környékén él az Ungvárról áttelepült **Iván Ambrus**⁷ festő (Kisszelmec, 1929. 11. 17.), aki a Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társasága egyik alapítója volt. Beregszászról Nyíregyházára került **Kádas Kati**⁸ festő, grafikus, költő és könyvillusztrátor (Beregszász, 1946. 07. 16.), akinek mesterei **Horváth Anna**, **Garanyi József** voltak. Az egykor Ungváron élő **Keisz Gellért**⁹ grafikus 1990-ben szintén a Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társasága egyik alapítója volt. 2006-tól az ArtUnion Kárpátok Régió Kultúráért Közhasznú Egyesület (Budapest) tagja. **Koszták István**¹⁰ grafikus (Beregszász, 1952. 06. 26.) a helyi alapiskola után 1966-1970 között az Ungvári Iparművészeti Szakiskolában tanult, majd monumentális festészeti szakból diplomázott. 1989-ben áttelepült Magyarországra. 2008 óta Strasbourgban él és dolgozik.¹¹ **Kovách A. Vadim**¹² festő, műkritikus (Aknaszlatina, 1953. 05. 03.) az Ungvári Képzőművészeti Szakiskola után 1979-ben a leningrádi Képzőművészeti Akadémián szerzett diplomát. A Kárpátaljai Professzionális Alkotói Egyesület (Ungvár) egyik alapítója, 1991-től Budapesten él és alkot. Ugyancsak a Duna-parti székesfőváros polgára lett az ungvári **Kron Zsuzsa**¹³ festő, akvarellista (Ungvár, 1951. dec. 24.), aki 2000-től a Magyar Alkotóművészek Országos Egyesületének, a Magyar Vízfestők Társaságának, a Fővárosi Festő Stúdióinak tagja és a Magyar Festészet Napja Alapítvány kurátora. Magyarországra áttelepül, majd az USA-ba vándorol ki **Magyar Sándor**¹⁴

ötvös-kovácsművész (Ungvár, 1959.), aki a helyi általános iskola befejezése után elvégezte az Ungvári Iparművészeti Szakiskolát, 1991-ben a Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társaság alapító tagja volt.

A ruszin festődinasztia családból származó **Manajló András**¹⁵ festő (Ungvár, 1970.) felmenői – nagyapja Tivadar/Fedor és az apja Iván – jelentős helyet foglaltak el a régió képzőművészeti életében. Manajló András 1989-től a Lembergi Iparművészeti Főiskola hallgatója volt, de a diplomáját a Lembergi Nyomdaipari Akadémia grafikai szakán szerezte 1997-ben. Vácra kerülve, 2006-tól az ArtUnion Kárpátok Régió Kultúráért Közhasznú Egyesület (Budapest) elnöke. Ez a civil szervezet és a Ramada Resort / Aquaworld Zrt. Budapest közös projektként 2010. július 28-án elindítottak a Pannon Világ Kulturális és Ismeretterjesztő Központ működését. Budapest egyik legszebb szállodájában, a Ramada Resort / Aquaworld Budapest (cím: 1044 Budapest, Íves út 16., Ramada Resort központi aulája), megnyitották az állandóan működő Művészeti Galériát, ahol a Kárpát-medencében élő és alkotó művészeket mutatják be.

A Medveczky-művészházaspár, **Medveczky Miklós**¹⁶ festő, monumentalista (Izska/Izki, 1930. 11. 30. – Budapest, 2007. 07. 21.) feleségével, **Medveczkyné Luták Edittel**¹⁷ (Munkács, 1932. 10. 22.) (a textilművészet művelője, festő, grafikus, könyvillusztrátor) az alkalmazott művészet, a monumentális festészet területén dolgoztak, váltak sikeressé. Nyugdíjba-vonulásuk után, 1992-ben Budapesten telepedtek le. Velük tartott lányuk, **Medveczky Ágnes**¹⁸ festő, grafikus, iparművész, könyvillusztrátor (Ungvár, 1964. 02. 20.), aki az Ungvári Művészeti Szakközépiskola után elvégezte a Lembergi Iparművészeti Főiskolát, majd 1988-tól 1991-ig az Ungvári Iparművészeti Szakközépiskola tanára volt, aki jelenleg Budapesten él.

Ortutay Zsuzsa keramikus (Beregszász, 1944. 05. 22.) az Ungvári Iparművészeti Szakiskola kerámia szakát fejezte be. A politikai enyhülési folyamatnak köszönhetően Beregszászban hét emléktábla elkészítése fűződik a nevéhez: Petőfi után Esze Tamás, Mikes Kelemen, Kazinczy Ferenc, Tompa Mihály és mások emléktábláját mintázta meg. A Beregi Alkotóegyesület egyik alapítója, vezetője. Családjával Magyarországon már nyugdíjasként telepedett le.¹⁹

Pálffy István²⁰ festő, grafikus (Ungvár, 1951. 05. 14.) az alapiskola után 1966-1970 között elvégezte az Ungvári Iparművészeti Szakközépiskolát. 1991: alapítója és választott titkára a Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társaságának. 1993 óta tagja az MKIT-nek. Felesége, **Pálffy Júlianna**²¹ festő (Csap, 1950. 08. 11.) az alapiskola után

1969-1973 közt elvégezte az Ungvári Iparművészeti Szakiskolát. 1994-ben Pálffy István férjével Magyarországra települt. Nyíregyházán telepedett le **Petky Péter**²² festő, grafikus (Ungvár, 1947. 08. 12.), **Petky Sándor** neves festőművész és rajztanár fia, az alapiskola befejezése után 1961-1965 között az Ungvári Iparművészeti Szakiskolában tanult. 1990-ben a Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társaságának egyik alapítótágya, 1993-tól a Magyar Képző- és Iparművészeti Társaság tagja.

A Latorca-parti városból indult **Puha Péter**²³ festő (Munkács, 1954. 02. 17.) művészi tanulmányait az Ungvári Iparművészeti Szakközépiskolában, a díszítőfestészet szakon 1970-ben fejezte be. 1993-tól az Ukrán Nemzeti Képzőművészeti Szövetség tagja. 1979-től a megyei, 1987-től köztársasági, nemzetközi kiállítások és plenerek résztvevője. Magyarországon telepedett le. **Rohály Miklós**²⁴ iparművész, alkalmazott művész (Munkács, 1949. 11. 24.) tanulmányait az Ungvári Iparművészeti Szakközépiskolában 1970-ben fejezte be. 1993-tól az Ukrán Képzőművészeti Szövetség tagja. Magyarországon telepedett le.

Ifj. Tomcsányi Mihály²⁵ (Ungvár, 1946. 11. 09), magyar–ruszin építész-mérnök, grafikusművész (édesapja id. Tomcsányi Mihály²⁶ kárpátaljai író) 1971-ben elvégezte a Kijevi Állami Művészeti Egyetem (ma Ukrán Nemzeti Művészeti és Építészeti Akadémia) építész-mérnöki karát, 1980-tól 1990-ig Ungvár főépítésze, a Kárpátaljai Építészek Szövetségének elnöke, valamint a Kárpáti Ruszinok Szövetségének alapító elnöke volt. 1991-ben áttelepült Budapestre és folytatta építész-mérnöki tevékenységét. A Magyarországi Építész Kamarának megalakulásától kezdve tagja.

Zicherman Sándor²⁷ festő, szobrász (Ungvár, 1935. április 6.) 1990-től Magyarországon él, de Beregszász is egyik választott lakhelye, ahol családi háza is van. A Bereg Alkotóközösség tiszteletbeli tagja. 1958-ban a leMBERGI Iparművészeti Intézet díszítőfestő szakán tanult. 1959-64 között a leningrádi Vera Muchina Iparművészeti Főiskola monumentális festészeti szakán szerzett diplomát. 1987-ben Togliattiban megszervezte az első orosz kőszobrász szimpóziumot, és egy nyolcosztályos képzőművész iskolát, ahol 1989-ig szobrászatot tanított. Festményeken kívül készít grafikákat, szobrokat és érmeket is. 1990-től Magyarországon él.

2. A RENDSZERVÁLTÁS UTÁN LÉTREJÖTT MŰHELYEK, SZERVEZETEK

Az alábbiakban a rendszerváltás után létrejött műhelyeket, szervezeteket mutatjuk be a teljesség igénye nélkül, vázlatosan.

2. 1. KÁRPÁTALJAI MAGYAR KÉPZŐ- ÉS IPARMŰVÉSZEK RÉVÉSZ IMRE TÁRSASÁGA

A 80-as évektől egyre több olyan magyar művész jelentkezett, akik a két világháború közötti kárpátaljai képzőművészet hagyományait, Révész-Hollósy-Erdélyi-Boksay örökségét kívánták művészegyesület keretében folytatni.²⁸ 1990. december 26-án, Révész Imre Társaság néven képzőművészeti egyesület jött létre. A szellemi műhelyt 14-en alapították: **Benkő György** (Beregszász), **Erfán Ferenc** (Ungvár), **Hidi Endre** (Nagydobrony), **Iván Ambrus** (Ungvár), **Jankovics Mária** (Ungvár), **Keisz Gellért** (Ungvár), **Kolozsvári László** (Szürte), **Magyar Sándor** (Ungvár), **Pálffy István** (Ungvár), **Petky Péter** (Ungvár), **Réti János** (Ungvár), **Szemán Ferenc** (Ungvár), **Tóth Lajos** (Szürte), **Veres Péter** (Beregszász). Megválasztott tisztségviselői: **Tóth Lajos** elnök, **Pálffy István** titkár, **Iván Ambrus** pénztáros. A Társaság Alapszabályát és munkaprogramját a sajtó is leköszölte.²⁹ Az Alapszabály a *Célok és feladatok* cikkelyében többek között nyíltan kimondja: „a kárpátaljai magyar képzőművészetnek az összefogását (...) az egyetemes magyar művelődésbe történő bekapcsolását, (...) a hagyományok ápolását, (...) a fiatal művészhelyeségek támogatását, (...) kapcsolattartást hasonló jellegű magyarországi és külföldi társaságokkal, galériákkal” stb.

Benkő György Tóth Lajos első RIT-elnökkel

Balla D. Károly a következő gondolatokkal harangozta be az 1991-ben, az ungvári vármúzeumban megrendezett első tárlatukat: „*E javarészt fiatal – de nem kezdő – művészekből verbuválódott önkéntes csoportosulás – a Révész Imre Társaság – első tárlata talán bizonyítja: igen, képes. Képes, mert kénytelen. Mert egyben utolsó esély arra, hogy elviselje az elviselhetetlent és a művészet isteni csíráját átmentse – mint Nagy László írta: „fogában tartva” – a túlsó partra. Abba a remélt világba, amelyben majd nélkülözhetetlen emberi szükségletté válik a vers, a festmény, a szobor és a muzsika. De addig? Addig örüljünk az igazság minden kis szigetének e mostoha óceánban...*”³⁰ Ugyanebben az évben nemzetközi alkotótábort szerveztek Nagypaládon és a Péterfalvai Képtár mellett. 1993-ban Budapesten az Árkád Galériában mutatkoztak be. Egyéni és csoportos kiállításokon vettek részt többek között Budapesten, Pécsváradon, Pécsen, Mezőkövesden, Karcagon, Hatvanban, Marcaliban, Técsőn, Szegeden, Sárospatakon stb.

Az újabb megyei seregszemle után egyre inkább nyilvánvalóvá válik, hogy a RIT-nek mi a fő vonalvezetése, iskolateremtő törekvése. Újdonsága, hogy a sokat ábrázolt Kárpát-hegységgel szemben sajátos eszközökkel megjeleníti táblaképein az „Alföld felé lejtő, azzal érintkező magyar tájat”. 1993-ban **Tóth István** felteszi a költői kérdést, hogy „Mire való ez a kiállítás?” Válasza: „*Talán arra: ismerjük meg az ungi és a beregi Tiszahát parasztjainak arcát, vonásaikban a folyamatosan zajló köznapi drámákat, lássuk végre a kárpátaljai festészetben eddig alig ábrázolt tájat, az ide is betüremkedett rémséget, az alkotó ember mindennapi vívódásait, s talán egy villanásra: a Szerelmet.*”³¹

A Révész Imre Társaság megalakulásának ötödik évfordulójára megjelenő kötetben joggal írta **Balla D. Károly** költő: „*Mára e művészcsoport Pátriánk egyik meghatározó szellemi alkotóműhelye lett.*”³²

A RIT 1996-ban a Kárpát-medencei Magyar Képzőművészek és Iparművészek Társaság kollektív tagja lett, egy olyan társaságnak, amely feladatának tekintette és tekinti „*a huszadik századi magyar képzőművészetbe való besorolását azon művészeknek, akik önhibájukon kívül kerültek, úgy mond, két szék közé. Értve ez alatt, hogy az adott ország művészeti életében, melyben éltek és élnek – csupán a periferián jutott számukra hely, mely Magyarországon pedig évtizedeken át „külföldi művészek” címszó alá sorolta őket.*”³³ A RIT-tagság által a valóságban is megtörtént a kárpátaljai képzőművészet besorolása az egyetemes magyar képzőművészetbe.

1996. szeptember 24. – október 22. között a Honfoglalás 1100. évfordulója alkalmából a „térben és időben mégis összetartozó” Vajdasági és Kárpátaljai művészek (**Balla Pál, Benkő György, Berecz Margit, Erfán Ferenc, Földessy Péter, Hidi Endre, Ilku Marion József, Iván Ambrus, Jankovics**

Mária, Kolozsvári László, Magyar László, Magyar Sándor, Matl Péter, Micska Zoltán, Petky Péter, Réti János, Riskó György, Szemán Ferenc „Öcsi”, Tóth Lajos (elnök), **Veres Péter**) közösen mutatkoztak be a Magyarok Világszövetsége székházban. **Sz. Sziúrti Katalin** művészettörténész a „múltunk, jelenünk”-et követő generáció tagjainak tartja a RIT-et, amely Révész Imre *„a Panem! (Kenyeret) című kép festőjének nevét vette fel.”*³⁴

Azóta néhányan áttelepültek Magyarországra (**Iván Ambrus, Keisz Gellért, Magyar Sándor, Pálffy István, Petky Péter** és mások).

1993-2000 között több taggal gyarapodtak (**Berecz Margit, Magyar László, Matl Péter, Riskó György**).

1998. március 13-án a forradalom és a szabadságharc 150. évfordulója előtt tisztelegve a Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közössége szervezésében a RIT 23 tagjának munkáiból nyílt kiállítás az Ungvári Néprajzi Múzeumban. A fentebb felsoroltak közül két új RIT-tag (**Hrabár Natália, Szocska László**) először vett részt a tárlaton, amelyről **Horváth Sándor** költő megállapítja, hogy a Társaság tagjai *„képesek az alkotás szintjére emelni kisebbségbe szorult népcsoportunk gondjait, érdekeit, értékeit.”*³⁵

Az anyaországi és a belhoni sajtó az 1999-ben (április 23. – május 14.) a Boksay József Szépművészeti Múzeumban a RIT-tárlatot reprezentatív kiállításnak értékelte. Új tagként **Balázs István** viski fafaragó mutatkozott be. **Vári Fábián László** költő véleménye szerint a magyar képzőművészeti alkotóműhelybe tömörült minden *„művész anyanyelvünket használja, s ecsettel vagy vésővel a kezében lakhatóbbá kívánja tenni ezt a szükségében is szeretett, de már-már feledett Szülőföldet, amely nem csak föld, fa, folyó, de történelem, festmény, szobor, muzsika és költemény.”*³⁶

A tízéves RIT-tagok krónikájában az ezredforduló kiemelt esztendőnek számít, hiszen a magyarországi, lengyelországi galériák kiállítótermei után műveiket tizenegyen (**Erfán Ferenc, Hidi Endre, Iván Ambrus, Kolozsvári László, Óri Mihály, Réti János, Riskó György, Szemán Ferenc „Öcsi”, Szocska László, Tóth Lajos** (elnök), **Veres Péter**) bemutatták a Németországban megrendezett „Expo 2000 – Hannover” nemzetközi kiállításon is. Katalógusában a művészcsoport eddigi pályafutását **Zselicki József** költő a következőképpen foglalta össze: *„A megkötöttségekből, a szemellenzős fennünlők szemléletének gúzaiból való szabadulást csak a politikai változások hozták el. Lehetővé vált, hogy azok a művészek, akik nem kaptak teret, illetve szembeállottak az évtizedeken át dívó művészszemlélettel, szóhoz jussanak. Megjelenhetett a képeken az igazi hazai táj, az Alföld törött derekú fája, kézhez simuló bokra, az alkonyok vérbefúló poros útja, a történelem pofonvágásait kibíró paraszti arc... A magyarországi, művésztelepek*

*munkájában való részvétel ösztönzően hatott a társaság tagjaira, felsorolhatatlanul sok kiállításon szerepeltek...*³⁷

A RIT kezdeményezésére a Kárpát-medencei Képző- és Iparművészek Millenniumi kiállítása is – 2000. december 9. – 2001. január 3. között – emlékezetes seregszemle volt a Boksay József Szépművészeti Múzeumban. Az itt felvonultatott 61 kárpát-medencei művészből 20 anyaországi: **Árway Zoltán János, Ballonyi László, Ballonyi Pál Margit, Forintos Anna, Frech Ottó, Gerzson Pál, Kő Pál, Kottek Péter, Masznyuk Iván, Nagy Előd, Sas Zsuzsa, Somogyi László, Terebessy L. Föld, Vincze Margit** (Budapest), **H. Barakonyi Klára, Herceg László, Takács Dezső, Vanyúr István** (Pécs), **Laboda László** (Miskolc), **Pető János** (Mezőkövesd), **Zsupán István** (Pápa). Öt határon túli: **Nagy Enikő** (Kolozsvár), **Csabuk Anna, Fülöp Mária, Pózsai András** (Szováta), **Porzsolt Borbála** (Marosvásárhely). Harminchat kárpátaljai, ebből (28) magyar: **Balla Pál, Benkő György, Berecz Margit, Danó Miklós, Erfán Ferenc, Habda László, Hidi Endre, Hrabár Natália, Ilku Marion József, Iván Ambrus, Jankovics Mária, Klisza János, Kohán László, Kolozsvári László, Kontratovics Ernő/Erneszt, Magyar László, Matl Péter, Óri Mihály, Prófus Marianna, Réti János, Riskó György, Román László, Szemán Ferenc „Öcsi”, Szocska László, Tóth Lajos** (elnök), **Veres Péter**), nyolc ruszin/ukrán: **Szergej Biba, Oleg Goral, Olena Kondratyuk, Bogdan Korzs, Borisz Kuzma, Igor Panejko, Volodimir Prihogyko, Volodimir Scur** képzőművész volt. Az itt kiállított művek alkotói ukrán, magyar, román állampolgárok, akiknek „lakóhelyük Magyarország, Ukrajna Kárpátalja nevet viselő nyugati régiója, s Romániában az Erdélynek mondott nagytáj. A három ország alkotóinak művei azonban változatosságukban is az egységet mutatják. Azt, hogy magyar és kárpát-medencei gondolkodásunk, világlátásunk Trianonból eredeztethető széttöredezettsége a mostanában elindult szellemi és kulturális restaurálás kezdete óta egyre inkább az azonosság jegyeit mutatja.”³⁸

A Kárpátaljai Megyei Néprajzi Múzeumban a 2002. december 11. – 2003. január 4. közti tárlaton 18 RIT-tag (**Balázs István, Benkő György, Berecz Margit, Erfán Ferenc, Hidi Endre, Iván Ambrus, Jankovics Mária, Kolozsvári László, Hrabár Natália, Magyar László, Matl Péter, Óri Mihály, Réti János, Riskó György, Szemán Ferenc „Öcsi”, Szocska László, Tóth Lajos** (elnök), **Veres Péter**) mutatkozott be, akik **Riskó György** RIT-alelnök költői meglátása szerint „*mint a Tisza folyik a Dunába, lassan úgy kapcsolódtak bele a kárpátaljai magyar művészek az összmagyar képzőművészeti életbe, az egyetemes magyar kultúra nagy folyamába...*”³⁹

Azóta a szakmai körökben ismertté vált alapító művészek közül már jó néhányan örökre eltávoztak. Ennek a csoportosulásnak volt a legjelentősebb alkotója a régió talán legeredetibb művésze, a nemzetközi mércével is értékelhető életművet hátrahagyó, 2004-ben elhunyt **Szemán „Öcsi” Ferenc**⁴⁰. **Riskó György** Szemán „Öcsi” Ferencről könyvet⁴¹ írt. Ma már nincs az élők sorában a szervezetet alapító **Tóth Lajos** festő, grafikus és a főleg batikjairól ismert **Jankovics Mária**, a beregszászi **Veres Péter**, a viski **Balázs István** sem. Hirtelen elment lemergeri pártfogójuk **Ilku Marion József**, egykori rajztanárunk **Balla Pál** is.

2002-től elnök **Magyar László**, alelnök: **Riskó György**. Időközben a RIT-tagság befutott művészekkel (**Tóth Róbert**, **Kopriva Attila**, **Veres Ágota**, **Klisza János**) és pályakezdő fiatalokkal is bővült (**Kulin Ágnes**, **Kalitics Erika**, ifj. **Hidi Endre**).

2005-ben másfél évtizedes fennállását a Kárpátaljai Néprajzi Múzeumban ünnepelte. A kiállításon elhangzott, hogy *„a RIT 15 éve éppen olyan emberpróbáló időszakra esett, amikor világbirodalmak, politikai rendszerek omlottak össze. Ám a művészcsapat együtt maradt, alkot, kiállításokat szervez, könyveket, kiadványokat jelentet meg – s ehhez csak gratulálni lehet.”*⁴²

2009-ben 19 RIT-tag mintegy száz alkotását állították ki az ősi munkácsi várban.⁴³ 2010-ben az Ungvár Galériában.⁴⁴ A Szarvasházán megrendezett idei alkotótábor anyagaiból nyílt kiállítás. Ezen három képzőművészeti tanulmányait folytató fiatal, **Bálint Livia**, **Baraté Ágnes** és **Kalitics Erika** is részt tudott venni. A fiatalokon kívül **Kolozsvári László**, **Kopriva Attila**, **Magyar László**, **Réti János**, **Szerhij Biba**, **Tóth Róbert**, **Veres Ágota** és **Vjacseszlav Popovics** mintegy félszáz alkotását ajánlották a közönség figyelmébe.

2010-ben a húszéves RIT reprezentatív – 22 élő tag – kiállításának helyszíne a Boksay József Szépművészeti Múzeumban volt.⁴⁵ A jubileumi tárlat kapcsán díszes katalógus jelent meg. **Erfán Ferenc**, a jubileumi tárlatnak helyt adó intézmény igazgatója elemzése szerint a húszéves együttlét arról beszél, hogy: *„A kárpátaljai és a határainkon túl élő művészetkedvelők is nyomon követhették, hogy a mögöttünk hagyott két évtized alatt a Révész Imre Társaság tagjai mit tettek le az asztalra. A hazai bemutatókon kívüli többek között tárlataik voltak Budapesten, Varsóban, Krakkóban, Hannoverben, Szófiában. Megtartva egyéni stílusjegyeiket, egymást kiegészítve és erősítve képviselték azt a művészeti felfogást, amely a kárpátaljai festőiskola nyomdokain haladva egyrészt őrzi és követi a nemzeti hagyományokat, másrészt alkotó módon fogadta be, dolgozta át az új idők új fuvallatainak*

divatváltozásait, irányvonalait. Az alaptéma mindegyikük számára adott volt: a megye és a helyi sajátosságok be- és felmutatása, ami számukra „csak” esztétikai felfogás és technikai megvalósítás kérdése. Örök, de ugyanakkor állandóan változó kifejezésmód, amely magába foglalja a kompozíció, a harmónia és az anyag szépzészeti, valamint plasztikai erejét, párosulva a művészi koncepció olykor hónapokig vívódó csodálatos drámáival. Röviden mindaz, ami e kies tájat és emberét jellemzi.”⁴⁶

A teljesség igénye nélkül, íme azok nevei, akik részt vettek a 2012. december 15. – 2013. január 15. között a Boksay József Kárpátaljai Megyei Szépművészeti Múzeumban megrendezett éves kiállításon: **Magyar László** festő, **Tóth Róbert** festő, **Riskó György** festő, **Benkő György** festő, grafikus, **Erfán Ferenc**⁴⁷ festő, üvegkeramikus, **Réti János** festő, grafikus, **Őri Mihály** festő, **Kopriva Attila** festő, **Berecz Margit** textil- és festőművész, grafikus, **Kulin Ágnes** grafikus, festő, **Veres Ágota** festő, **Kalitics Erika** festő, **Kolozsvári László** festő, **Klisza János** akvarellista, **Szocska László**⁴⁸ plasztik-szobrász, **Matl Péter** szobrász, grafikus, **Hrabár Natália** keramikus, iparművész, **id. Hidi Endre** keramikus, **ifj. Hidi Endre** szobrász.⁴⁹

Matl Péter Szilárd fiával a plein-air-en

Az iskolateremtő Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társasága és tagjai kapcsolatban állnak a magyarországi és a határon túli magyar művésztszázadokkal. Egyéni és csoportos kiállításokkal jelen vannak az egyetemes magyar képzőművészeti életben. A Társaság tevékenységét nagyra értékeli a magyarországi szakmai kritika is. Évente számos kiállításon vesznek részt a Kárpát-medence különböző kulturális központjaiban. Évek óta a Pikuj hegy tövében, Szarvasházán/Zsdenyijevóban Hollósy-művésztabort működtetnek. A nemzetközi művésztelepek állandó résztvevői. A lenyűgöző táj ihlette alkotásokat Ungvártól Beregszászig körbevitt vándorkiállításokon tekintheti meg a képzőművészetet kedvelő közönség. A beregszászi II. Rákóczi Ferenc Tanárképző Főiskola Gross Arnold termének gyakori kiállítója.⁵⁰

A művészi megmérettetés nagyszerű lehetőséget biztosított számukra, hogy a több mint 22 év alatt alkotásaikat kiállították Magyarországon, Románián, Szlovákián kívül Németországban, Lengyelországban és Bulgáriában is. Műveik a kijevei galériákba is eljutnak. A RIT-tel foglalkozó sajtóanyag és szakirodalom is bőséges. Kimagasló eredmény az is, hogy a RIT-tagok közül eddig **Tóth Lajos, Magyar László és Erfán Ferenc** a Magyar Művészeti Akadémia rendes tagja lett. A Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társaságának tevékenységét 2006-ban a magyar kormány *Kisebbségeikért Díjjal* ismerte el. **Benkő György, Magyar László,** a társaság jelenlegi elnöke, **Hidi Endre és Matl Péter** a Magyar Köztársasági Érdemrend különböző fokozatait kapták meg elismerésül az elmúlt évek során.

A RIT 2012 december 21-i csoportos kiállításának megnyitója

A RIT 2012-ben elnyerte a Nemzeti Jelentőségű Intézmény címet is.

2. 2. *BEREG ALKOTÓEGYESÜLET*

Már a 60-as, 70-es évektől kezdve sok tehetséges festőművész, szobrász, keramikus, grafikus, népművész neve vált ismertté Beregszászban.⁵¹ Tanítványok sorát nevelte fel **Horváth Anna**⁵², az Ukrán Képzőművészeti Szövetség tagja, Ukrajna Érdemes Képzőművésze, a Magyar Művészeti Akadémia tagja, aki főleg szobrászattal, kisplasztikával foglalkozott, számtalan nemzetközi, országos, megyei kiállítás résztvevője volt.

Horváth Anna és munkái

A beregszásziak másik büszkesége **Garanyi József**, az Ukrán Képzőművészeti Szövetség tagja.⁵³ Tájképei nemcsak a műgyűjtők otthonaiban találhatók meg, hanem számos belföldi és külföldi képtárban is. Mindkét művész hagyatékmunkáiból állandó kiállítás nyílt a Beregvidéki Múzeumban.⁵⁴ A Beregszászon felavatott emléktáblák zömét **Ortutay Zsuzsa** szobrászművész tervezte és készítette, mint keramikus is közismert. Mindig sok érdeklődőt vonzottak **Benkő György**, **Veres Péter**, **Kovács Éva**, **Kádas Katalin** és más festőművészek kiállításai. Számtalan belföldi és külföldi kiállításon vett részt beregi szőtteseivel **Prófusz Marianna**, a népművészet mestere. Valójában ők személyesítették meg azokat a beregvidéki képzőművészeket, iparművészeket, népművészeket, akik 1994 márciusában megalakították a *Bereg Alkotóegyesületet* (hivatalos neve: A Beregszászi Járás Ipar és Képzőművészeinek „Bereg” Alkotó Egyesülete), amely hivatalosan is be lett jegyezve Beregszászban.⁵⁵

A szervezetbe tömörült művészcsoporthoz elnökének **Kádas Katalin**⁵⁶ (Beregszász, 1946. 07. 16.) festőt, grafikuszt és költőt választotta meg, aki a civilszervezet létrehozójának agilis kezdeményezője volt. Tanítómestere **Horváth Anna** az indulásról így ír: „... *Közéleti szereplései megteremtették azt a tekintélyt, hogy ma már a Bereg Alkotó Egyesület elnöki tisztjét tölti be.*”⁵⁷ Az Egyesület azzal a céllal jött létre, hogy felkarolja és maga köré gyűjtse az alkotóképes fiatal nemzedéket, irányítsa útjaikat, megbeszélésekkel fejlessze alkotói meglátásukat. Egyik írásában erről tömören beszámolt: „*Mint elnök tettem is a dolgom. Kiállításokat, tombola esteket, művész-bált szerveztem...*”⁵⁸ Halaszthatatlan gyógykezelése miatt 1997 augusztusától Nyíregyházán él és alkot. Ugyancsak Magyarországra történő áttelepüléséig az alkotóközösség elnöke **Ortutay Zsuzsa**⁵⁹ (Beregszász, 1944. május 22.) keramikus. Tőle az elnöki posztot **Prófusz Marianna** szövőmester veszi át. Alelnök **Szakálas Olga** festő. A titkár: **Cserniga Gyula**⁶⁰. Az egyesület tisztségviselője volt **Margitics Iván**, **Kovács László** is.

A Bereg Alkotó Egyesület tagjai:

Bakó Olga⁶¹ (Kígyós, 1955.) szövő, a Népművészet Mestere, 1994-től a Bereg Alkotóegyesület tagja. Kígyóson él.

Baraté Irén (Beregszász, 1955.) szövő⁶², a Népművészet mestere, 1994-től tag. Kígyóson él.

Baraté Ágnes (Mezőkaszony, 1988. 02. 01.) festő.⁶³

Bökényi Anna⁶⁴ (Beregszász, 1959.) festő, keramikus. Elvégezte az Ungvári Képzőművészeti Szakiskola kerámia szakát. 2003-ban volt Ungváron egyéni tárlata. Munkácson, Ungváron, Nagyszőlősen, Beregszászon stb. csoportos kiállítások résztvevője. Beregszászon él.

Profusz Marianna a nagybereggi fiatalok körében
(Forrás: www.reformatus.com.ua)

Dancsné Hidi Tünde⁶⁵ (Nagydobrony, 1972.) festő, keramikus, rajztanár. Az Ungvári Művészeti Szakközépiskolát kerámia szakon végezte 1995-ben. A Kaszonyi Középiskolában rajztanár. Az agyag iránti tiszteletet édesapjától, Hidi Endre keramikustól örökölte. Munkáival számos járási, megyei kiállításon vett részt. Kiállított tárgyak: dísztányérok, tálkák, vázák, kerámia-dísz tárgyak. Mezőkaszonyban él.

Gogola Zoltán⁶⁶ (Beregszász, 1982. január 16.) festő.

Derceni Viola⁶⁷ (Déda, 1934.) szövő, Ukrajna Érdemes Népművésze (1972). 1967-től állandó résztvevője a városi, járási, megyei és országos kiállításoknak. Kígyóson él.

Cserniga Gyula⁶⁸ (Kígyós, 1976.) festő, rajztanár. Nagyberegen érettségizett, 2004-ben az Ivano-Frankivszki Egyetem képzőművészeti-tanári szakán szerzett diplomát. Horváth Anna tanítványa. Egyéni kiállítások: 1997, 2009 – Beregszász. Válogatott csoportos kiállítások: Beregszász (2009, 2010), Ungvár (2007, 2009, 2010), Beregszász (2009), Tiszapéterfalva (2010, 2011). Nagyberegen él, illetve a sárospataki teológián tanul.

Czapovics Zsuzsanna⁶⁹ (Beregszász, 1968. 07. 03.) keramikus, festő. Az Ungvári Képzőművészeti Szakiskolát 1987-ben fejezte be kerámia sza-

kon. Az utóbbi időben festésszettel foglalkozik. Munkáit pasztellel és olajjal készíti. 1997-ben illusztrálta **Weinrauch Katalin** gyermekkönyvét. 2003: Beregszász, egyéni kiállítás, több csoportos tárlat (Munkács, Ungvár, Nagyszőlős, Beregszász stb.). 1995-től tag. Beregszászon él.

Helj László⁷⁰ (Lembergi járás, 1942. 03. 05.) festő, grafikus. 1970-ben diplomázott a Lembergi Képzőművészeti Főiskola reklámgrafikusi szakán. 1978-tól rendszeresen vesz részt kollektív kiállításokon. Beregszászban él.

Imre Sándor⁷¹ (Beregszász, 1948.) festő, dekoratőr. 1971-ben elvégezte a moszkvai művészeti népfőiskolát. Válogatott csoportos kiállítások: Moszkva, Kijev, Ungvár, Makó, Balatonlelle, Tiszaalpár, Beregszász, Péterfalva stb. 2004. június 3-án Beregszász Napján a Vizhibu 3000 Nemzetközi Intellektuális Gazdasági Kutató és Sportközpont Tanácsa a *Kárpátok Medvéje* nemzetközi díjjal tüntette ki. Beregszászon él.

Kovácsné Derceni Ibolya⁷² (Kígyós, 1957.) szövő, a Népművészet Mestere (1984), 1977-től Munkáit bemutatta Budapesten, Miskolcon, Nyíregyházán, Kijevben, Ungváron, Kecskeméten és Kuvaitban. Kígyóson él.⁷³

Mester Irén⁷⁴ (Kígyós, 1955.) szövő, a Népművészet Mestere (1984), Csoportos kiállítások: Kijev, Moszkva, Ungvár, Beregszász, Nyíregyháza, Tokaj. Kígyóson él.

Ohár Katalin⁷⁵ (Bilke, 1954.) szövő, a Népművészet Mestere (1984), Kígyóson él.

Petenkó Nyina⁷⁶ (Beregszász, 1967.) bőrműves, divattervező, 1987-ben befejezte a koszov-i népművészeti technikumot bőrmegmunkálás szakon. 1989-1994 között a Lembergi Képzőművészeti Egyetemen tanult divattervezőként. Válogatott csoportos kiállítások: Beregszász, Munkács, Ungvár, Tokaj és Nyíregyháza.

Prófusz Marianna⁷⁷ (Beregszász, 1959.) szövő, pedagógus, a Népművészet Mestere (1984), a Magyar Köztársasági Érdemrend Arany Érdemkeresztje kitüntetéttje (2007), az alkotóközösség elnöke.

Szakálas Anatolij⁷⁸ (Huszt, 1956.) fafaragó, festő. Az Ungvári Képzőművészeti Szakiskolát fafaragás szakon végezte el. Akvarellrel és pasztellel is dolgozik. Egyéni kiállítások: 1994-ben önálló kiállítása volt Huszton és Beregszászban, 2012-ben Ungváron. Válogatott csoportos kiállítások: 1983-tól részt vett minden, a járásunkban szervezett kiállításon. Baktán él.

Szakálas Olga⁷⁹ (Huszt, 1959. május 1.) festő, dekoratőr. 1978-ban elvégezte az Ungvári Képzőművészeti Szakiskolát. Egyéni kiállítások: 1994-ben önálló kiállítása volt Huszton és Beregszászban. Válogatott csoportos kiállítások: 1983-tól részt vett minden, a járásunkban szervezett kiállításon. Nagybaktán él.

Veres Ágota⁸⁰ (Beregszász, 1972. február 12.) selyemfestő, festő, grafikus. A csoporthoz később csatlakozott a világjárt **Zicherman Sándor**⁸¹ (Ungvár, 1935. április 6.) neves festő- és szobrászművész is.

Az alkotóegyesület **örökös tiszteletbeli tagjai:**

Horváth Anna⁸² (Beregszász, 1924. 10. 05.–2005) keramikus, szobrász, grafikus, közíró.

Garanyi József⁸³ (Bátyú, 1921. 03. 16. – Beregszász, 2009. 04. 20.) festő, grafikus.

Antonikné Polónyi Katalin⁸⁴ (Beregszász, 1922.) szövő, Ukrajna Érdekes Népművésze. 1958-ban a nagyberegí termelőszövetkezetben megalakította a szövő és hímzőcsoportot. A helyi középiskolában beregi hímzések tárgykörben kézimunkát tanított. Megkezdett munkáját tanítványa, Prófusz Marianna folytatja. Nyíregyházán telepedett le. Válogatott csoportos kiállítások: 1975-1988: Moszkva, Leningrád, Kijev, Odessza. Művek közgyűjteményekben: a beregi szőttesek számos darabja van Ungváron, Kijevben, Moszkvában, Magyarországon, Németországban, Nagybritanniában, az Egyesült Államokban és más országokban köz- és magángyűjteményekben.

1994-től eleinte tavaszi-nyári-őszi tárlataikat a Beregszászi Népszínház bejárata előtt, az utcán, rendezték meg. Aztán engedélyt kaptak arra, hogy a Beregszászi Járási Közigazgatási Hivatal előcsarnokát vegyék igénybe egy-egy ilyen esemény alkalmával. A beregvidéki magyar képzőművészek egyéni és csoportos kiállításainak otthont adott a Beregvidéki Múzeum. Gyakori tárlat-bemutatók színhelye az Ugocsa és Bereg Könyvesbolt, az Európa-Magyar Ház, a Benei Faluház. Bemutakoztak Ungváron a Kárpátaljai Népművészeti és Népi Építészeti Múzeum kiállítótermében, a Nemzetiségek Kulturális Központjában, a Kárpátaljai Területi Szépművészeti Múzeumban, a Kárpátaljai Megyei Könyvtár magyar és idegen nyelvű osztályán, a tiszapéterfalvai György-kastélyban. A közleműltban Beregszászon, a Zrínyi utcában megnyílt turisztikai központ lett egyik kiállítási-értékesítési helyük. Több kollektív és személyes tárlatot rendeztek megalakulásuk óta Guton, Beregszászon, Munkácson, Ungváron, Huszton, Budapesten, Kijevben és más településeken is. A Bereg Alkotóegyesület szorosan együttműködik a MÉKK Munkácsy Mihály Képzőművészeti Egyesületével. Kapcsolatban állnak a Munkácson, Nagyszőlősen és Ungváron működő magyar képzőművészeti csoportokkal, alkotókkal.

A Bereg Alkotóegyesület fölött védnökséget vállalt a Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet is. A KMMI honlapján az alkotóegyesület is jelen van.⁸⁵ Az iskolázott képzőművészekon kívül több tehetséges magyar amatőr festőt

is felkaroltak. A két szervezet közös, egyben sikeres kezdeményezésének számít a Tehetséggondozói program, amelynek keretében a grafikusok részére már többször hirdettek meg pályázatot, a grafika kategóriában a következő helyezések születtek: **Imre Ádám I., Kárpáti P. Zoltán II., Pugner Ger-gely III.** Különdíjban részesült: **Deme Mária, Komáromi Mónika, Lizák Alex.** Ebből az következik, hogy a Bereg-vidék képzőművészeti utánpótlása biztosítva van.

A határon átnyúló tárlatok program keretében került sor 2005. november 21-én a beregszászi Bereg Alkotóegyesület ipar- és képzőművészeti kiállításának megnyitójára a nyíregyházi Váci Mihály Városi Művelődési Központ és Gyermekcentrumban. A kiállítást **Kádas Katalin** festő és grafikus nyitotta meg. A nyolc hónapig tartó vándorkiállítást Nyíregyházán, Nagyállón, Kisvárdán, Fehérgyarmaton, Újfehértón, Nagyhalászon is **Antonikné Polónyi Katalin, Barató Irén, Bakó Olga, Derceni Viola, Kovácsné Derceni Ibo-lya, Mester Irén, Ohár Katalin, Prófus Marianna** beregi szötteseit, hímné-seit, **Horváth Anna, Garanyi József, Bökényi Anna, Gogola Zoltán, Cserniga Gyula, Czapovics Zsuzsanna, Helj László** festményeit, akvarellje-it és grafikáit, **Dancs Tünde** kerámiáit, **Szakálas Anatolij** festményeit és fa-faragásait, illetve **Veres Ágota** selyemre festett munkáit megtekintették.⁸⁶

Közülük néhányan a Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Ré-vész Imre Társaság (**Veres Ágota**) és a Munkácsy Mihály Képzőművészeti Egyesület (**Prófus Marianna, Cserniga Gyula**) tagjai, illetve pártoló tagjai, akik műveikkel a két csoport kiállításain is gyakran vesznek részt.

A Bereg Alkotóegyesület kezdeményezése az is, hogy a vállalkozó ked-vű fiatalok tanórákon ismerhetik és tanulhatják meg a szövés, hímnés min-den csínját-bínját. A nagybereg-i iskolában Prófus Mariannától, a Népmű-vészet Ifjú Mesterétől leshetik el a fogásokat.

A beregiek magyarországi és külföldi alkotótáboroknak is aktív részt-vevői. **Cserniga Gyula, Gogola Zoltán** 2006-ban a váci alkotótábor mun-kájában vett részt. Ugyancsak 2006-ban a **Szakálas házaspár, Czapovics Zsuzsa, Dancs Tünde** és **Cserniga Gyula** a lengyelországi Psezworskban rendezett nemzetközi alkotótáborban képviselték Beregvidéket.

A Bereg Alkotóegyesület tagjai számos kitüntetést, elismerést tudhatnak magukénak. A szövők mindannyian megkapták a Népművészet Mestere cí-met. Prófus Marianna 2003-ban az Anyanyelvi Konferencia oklevelét ve-hette át munkája elismeréseként. 2006-ban a Kijevben megrendezett turiszi-kai kiállításon oklevéllel ismerték el az egyesület munkáját. Dancs Tünde – ugyancsak 2006-ban – a megye legjobb alkotója címet kapta. A Bereg Alko-tóegyesület fontos feladatának tartja az utánpótlás-nevelést is. **Cserniga Gyula,**

az Ivano-Frankivszi Egyetem képzőművészeti-tanári szakának végzőse, **Veres Ágota**, az ismert és nemrég elhunyt **Veres Péter** festőművész lánya, valamint az ungvári képzőművészeti szakos **Bökényi Anna**⁸⁷ és mások szívesen foglalkoznak az érdeklődő fiatalokkal. Az utóbbi a Beregszászi Gyermek Alkotóházban és az 5. sz. Középiskolában képzőművészetet tanít.

2010-ben az alkotóközösség 22 tagjának és két örökös tagjának (**Antonikné Polónyi Katalin**, **Bakó Olga** szövő, **Baraté Ágnes** festő, **Baraté Irén** szövő, **Bökényi Anna** festő, keramikus, **Czapovics Zsuzsanna** festő, keramikus, **Cserniga Gyula** festő, grafikus, **Dancsné Hidi Tünde** keramikus, **Derceni Viola** szövő, **Gogola Zoltán** festő, **Helj László** festő, grafikus, **Imre Sándor** festő, **Kovácsné Derceni Ibolya** szövő, **Mester Irén és Ohár Katalin** szövő, **Petenkő Nyina** bőrműves, divattervező, **Prófusz Mariana** szövő, **Szakálas Anatolij** fafaragó, festő, **Szakálas Olga** festő, **Veres Ágota** selyemfestő, festő, **Zicherman Sándor** festő, szobrász, **Horváth Anna** szobrász, grafikus, **Garanyi József** festő, grafikus) az I. Beregi Art Expo ungvári reprezentatív kiállítását és katalógusának⁸⁸ megjelentetését a KMMI és a MÉKK szervezte. Napjainkban is a Bereg-vidék tevékeny, művészeti közvéleményt formáló, preferált képzőművészeti műhelye.⁸⁹

A térségben számon tartunk olyan művészeket, illetve fafaragókat is, akik a Bereg Alkotóközösséghez szorosan nem kötődnek, azonban a csoportosulás egy-egy kiállításának résztvevői, illetve önálló tárlattal mutakoztak be. Ide sorolható a csetfalvai **Gergely István**⁹⁰ fafaragó. Nevéhez tucatnyi kopjafa, a mezőgecei református templom előtt felállított hétéágú életfa stb. fűződik. Munkáit megtalálhatjuk Kárpátalja, Magyarország és Erdély különböző településein. Együtt dolgozott a budapesti **Frech Ottó** fafaragóval. A beregárdói v. **Pocsai Vince** református lelkész néhány település díszes faluköszöntő tábláját faragta ki. A makkosjánosi **Halavács Béla**⁹¹ fafaragó alkotásai távoli országokba is eljutottak. 1998 óta csaknem ezer nemesi família (magyar, skót, angol, német) címerét faragta ki. Irattartót faragott II. János Károly spanyol király számára. Kivészte II. Rákóczi Ferenc portréját, 12 táblaképen megörökítette a Baranya megyei Alsómocsolád község történelmét, s tízegynéhány szent képmását készítette el egy szlovákiai kolostor megrendelésére. A viski **Balázs Istvánnal** együtt, a Nógrád megyei Galgagután kifaragták az 1848–1849-es forradalom és szabadságharc emlékoszlopát, s a Pest megyei, Püspökatvani Önkormányzat megrendelésére is került már ki egy emlékoszlop a keze alól. 2000 óta évente 1–3 alkalommal részt vesz a magyarországi alkotótáborokban, melyeken anyaországi, erdélyi és kárpátaljai fafaragók találkoznak. Tölgyvel, diófaival, körtéfaival, hárssal dolgozik.

Az itteni művészekkel együttműködő magyarországi fafaragók mives munkái díszítik Beregvidék településeinek köztereit. A Benei Faluház előtti szoborparkban a fából készült szobrokat helyi mesterek közreműködésével **Pintér László** sárvári fafaragó faragta. A beregvégardói kastélyparkban Beregszászi Nagy Pál híres magyar nyelvtudósnak állított kopjafa **Schmidt Sándor** városornaményi fafaragó mester alkotása. A Makkosjánosiban felavatott Rákóczi-szobort a sárospataki **Sárosi Tibor** tölgyfából véste ki.⁹²

A badalói **Sárközi Kitti**⁹³ tanulmányait az ungvári Erdélyi Béla Képzőművészeti Főiskolában fejezte be. Szülőfalujában él és alkot. Absztrakt képeket, tájképeket, csendéleteket fest. Munkái elkerültek Angliába és Magyarországra is.

A beregvidék művészei közül többen is, különböző okok (politikai zaklatás, családegyesítés, egzisztencia stb.) miatt Magyarországon telepedtek le.

Beregszászi Hegyi László⁹⁴ [korábban Hegyi László, B.] (Beregszász, 1951. 09. 14.) keramikus. 1972-ben az Ungvári Iparművészeti Iskola kerámia szakán szerzett diplomát. 1977 óta Tatabányán él. **Wehner Tibor**, életrajzírója szerint: „*Samott és pirogránit plasztikákat készít felrakásos technikával. Homorú és domború ívelésű palástokkal komponált, stilizált vagy elvont művein csak ritkán alkalmaz mázat. Tömbszerűvé redukált alkotásait rusztikus felületkezelés teszi mozgalmassá.*”⁹⁵

Koszták István⁹⁶ (Beregszász, 1952. jún. 26.) grafikus, formatervező 1966-1970 között az Ungvári Iparművészeti Szakiskolában tanult, majd monumentális festészeti szakból diplomázott. 1989-ben áttelepült Budapestre. 2008 óta Strasbourgban él és dolgozik. Részlet vallomásából: „*Művészként Beregszászban indultam. Persze, ma már mosolygok akkori próbálkozásaimon. Mindig is új utakat kerestem az alkotásban. Azt kell mondjam, művészileg Franciaországban teljesedtem ki...*”⁹⁷

Medve Zsuzsa⁹⁸ (Beregszász, 1965. 04. 15.) grafikus. Szüleivel költözött Magyarországra. 1985: Magyar Iparművészeti Főiskola; 1990-93: Magyar Képzőművészeti Főiskola, Mesterképző. 1985-89: prágai Képzőművészeti Akadémia, grafika szak; 1989-től a Magyar Képzőművészeti Főiskolán sokszorosító grafikát tanult. **Beke Zsófia** elemzése szerint: „*A 90-es évek elején (Prágai sorok) a mail art elemeit (a kommunizmust pellengérező szövegrészekkel és emblémákkal), kottarészleteket és absztrakt expresszionista festményeit, rajzait ötvözi önálló nyomtatott sorozattá. Plakátként előállított, mégis avított módon kiállított színes nyomatokat készíti a 90-es évek végén. A reklám kiváló minőségű eszközeit felhasználva egyszerre kritizálja és ironizálja is azt. A reklám, a divat és a művészet viszonyát vizsgálja, határait feszegeti alkotásainak mind precíz high-technikájában, mind a szerepeltetett motívumok ellentétes viszonyrendszerén keresztül.*”⁹⁹

Újfalussy István (Királyháza, 1932. 09. 02.) amatőr festő-grafikus, pedagógus, nyugalmazott szakközépiskolai igazgató. 1952-től 1989-ig kisebb nagyobb megszakításokkal Beregszászban élt. 1995-ben települt át Magyarországra, 1997-től orosházi lakos. Tájékozott több kiállítás résztvevője: Beregszászon, Békéscsabán, Orosházán, Balatonföldváron, Szegeden, Békéssámsonban. Munkái megtalálhatók az USA-ban, Ukrajnában, Szlovákiában, Szerbiában és Németországban, illetve Magyarország több városában.

Ugyancsak Beregszászban született és Magyarországon ért el művészeti sikereket **Mondy András**¹⁰⁰ (1957) festőművész, aki pályafutását mérnök-ként kezdte, a 80-as évek végétől fest. A 2000-es évek elején települt át Beregszászról Nyíregyházára, majd onnan Miskolcra, ahol ma is él és dolgozik. Első önálló kiállítását 2011 augusztusában a budapesti Symbol Art Galériában rendezték meg. A szakma felfigyelt a Kárpátok bércei ihlette festményekre, illetve a Kárpátok lankáin ábrázolt lovas tájképekre.

2. 3. ARTTISZA MŰVÉSZETI EGYESÜLET

Az ArtTisza művészeti egyesület 2011 áprilisában alakult Beregszászban, amelynek **Szilágyi Sándor** az alapító-elnöke. Honlapja: <http://arttiswa.org/>

Alapító tagjai szakképzett fiatal Ung- és Bereg-vidéki grafikusok, festőművészek, fotóművészek, szobrászok: **Baraté Ágnes**¹⁰¹ festő, **Dobai István**¹⁰² festő, grafikus, **Elek István**¹⁰³ fafaragó, **Gergely István**¹⁰⁴ fafaragó, **Gerő Árpád**¹⁰⁵ festő, **Görög Mihály** festő, **Gogola Zoltán**¹⁰⁶ festő, **ifj. Hidi Endre**¹⁰⁷ szobrász, **Imre Ádám**¹⁰⁸ festő, grafikus, **Juhász László**¹⁰⁹ grafikus, **Kalitics Erika**¹¹⁰ festő, **Lizák Alex**¹¹¹ fotográfus, **Molnár Sándor**¹¹² festő, **Muszka László**¹¹³ grafikus, festő, **Rejplik István**¹¹⁴ festő, **Simon Tibor**¹¹⁵ festő, **Szilágyi Sándor**¹¹⁶ festő, **Szimkovits Oxána**¹¹⁷ hímző, textilművész, **Tokár József** festő.¹¹⁸

Alapítólevelükben többek között kinyilvánítják, hogy a közösség hagyományos művészeti értékek létrehozásával a hazai kultúrát kívánja gazdagítani, ugyanakkor művészeti újítások ösztönzésével újszerű alkotások létrehozására is törekszik. Céljuk az értékkeremtés, az önálló alkotói munkák közönség elé tárása. Átfogó módon kívánják az innovatív vagy hagyományos művészeti alkotásokat mind szélesebb körben megismertetni, népszerűsíteni.

Az ArtTisza egyesület célkitűzéseinek megfelelően időről-időre kiállításokat rendez Ungváron a Váralja Kávézóban, Beregszászon a Beatrice művész-kávézóban, az Európa-Magyar Házban tagjai és más művészek számára. Szilágyi Sándor elnök egyéves évfordulójuk alkalmából azt nyilat-

kozta a sajtónak többek között, hogy tizenhét taggal kezdték, ma már fél-százan vannak, de továbbra is várják soraikba a tehetséges fiatalokat. Szavait idézve: „Egyesületünkben színes a paletta, hiszen a festőtől a szobrászig, a grafikustól a fotósig minden megtalálható. A művészet összetartó erejét igazolja, hogy egészen fiatal művészek is vannak közöttünk, a legidősebb pedig már túl van a hatvanon.”¹¹⁹

Az ArtTisza Művészeti Egyesület legutóbbi, a beregszászi Európa–Magyar Házban 2012-ben megrendezett tárlatán a 18 fiatal művész alkotásainak sokszínűségével, egyéni hangvételével és látásmódjával ragadta meg a szemlélőt.¹²⁰

Az ArtTisza meghívója

2. 4. MUNKÁCSY MIHÁLY KÉPZŐMŰVÉSZETI EGYESÜLET

A Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közössége kezdeményezésére 2007. november 6-án alakult meg a *Tiszapéterfalvai Képtár*¹²¹ mellett a *Munkácsy Mihály Képzőművészeti Egyesület*, amely a Munkácsy-évben **Balla Pál** alapító javaslatára vidékünk nagy szülöttének, Munkácsy Mihály nevét vette fel. Kilenc alapítója felvállalta a 2007-ben Tiszapéterfalván *Tiszaháti Munkácsy Mihály Művészttábor* néven beindult művésztelep hagyományait és folytatni kívánja a korábban megkezdett tiszaháti plein-air-eket, kiállításokat. Az érdekvédelmi szervezet s képzőművészeti szakma művelőit stílusmegkötetés nélkül tömöríti. Név szerint ide tartozik: **Balla Pál**¹²² (örökös tiszteletbeli elnök †), **Fuchs Andrea** (titkár, Ungvár), **Harangozó Miklós** (Salánk), **Homoki Gábor** (Péterfalva), **Klisza János** (társelnök, Ungvár), **Réti János** (társelnök, Ungvár), **Soltész Péter** (társelnök, Ungvár), **Soltész Gabriella** (Ungvár), **Turák Angéla** (Ungvár).

Az előzményekhez tartozik az a sikertörténet is, hogy **Bíró Andor**, az egykori Határőr Agrárcég elnöke még a 80-as években kezdeményezte a jeles művészek közreműködésével (**Balla Pál**, **Medveczky Miklós**) a Tiszapéterfalvai

A Munkácsy Mihály Képzőművészeti Egyesület alapítói

Képtár létrehozását, amely a *György-kastélyban* kapott otthont. A kétszintes épület hét kiállítótermében Kárpátalja festőinek közel 250 műalkotása tekinthető meg, illetve ennyi festmény, grafika, kispasztika, művészfotó szerepel az állomány-jegyzékében. **Bíró Andor** meghívására több ismert festő, grafikus a nyári péterfalvai művésztelepen élt és alkotott. Itt született vagy magukkal hozott munkáikat a gazdaság megvásárolta, illetve adományként adták át a képtárnak. Ezek közé tartozott **Balla Pál, Habda László, Jurij Herc, Harangozó Miklós, Horváth Anna, Kassai Antal, Kontratovics Ernő, Georgij Kosztrub, Medveczkyné Luták Edit, Medveczky Miklós, Micska Zoltán, Földessy Péter, Volodimir Mikita, Mihajlo Mitrik, Vjacseszláv Prihogyko, Sütő János, Vaszil Szkakandij, Szaller Sándor, Vitalij Zvenigorodszkij** és mások. Azóta a galéria állandó tárlata átfogóan reprezentálja Kárpátalja 70-es, 80-as, 90-es éveinek festészetét is. A szakértők a Boksay József Szépművészeti Múzeum után a Péterfalvai Képtár anyagát a legnagyobb kárpátaljai magyar képzőművészeti gyűjteményként tartják nyilván.

Az ezredforduló után az állománygyarapító művésztelep életrehívását **Bíró Andor** és **Balla Pál** ötletgazda indítványára a Munkácsy Mihály Képzőművészeti Egyesület tagjai felkarolták. 2007-től a Tiszapéterfalvai Képtárral működtetik a *Tiszaháti Munkácsy Mihály Művésztabort*. A képtár-pártolók és nyaranta itt alkotók száma egyre bővül. A Tiszaháti táj ihlette plein air-képeiket kamara-tárlatok keretében a helyi közönségnek is bemutatták.

Munkácsy Mihály Alkotótábor 2011-ben (Péterfalva-Tiszaabökeny)

A Péterfalvai Képtárban megtekinthetők a Munkácsy Mihály Alkotótábor tagjainak, pártolótagjainak, meghívott vendég-művészeinek munkái, amelyek a képtár állományát gazdagították: **Asztalos Éva** grafikus (Ungvár), **Angyalosy Sándor** grafikus, festő (Munkács), **Bálint Livia** festő (Nagydobrony), **Bartosh József** festő, **Bartosh Tatjana** festő, grafikus (Beregszentmiklós), **Berecz Margit** textilművész, festő, grafikus (Ungvár), **Bilák Marina** festő (Rahó), **Fuchs Andrea** grafikus, fotográfus (Ungvár), **Darabán János** festő (Rahó), **Harangozó Miklós** festő (Salánk), **Homoki Gábor** festő (Péterfalva), **Ivancsó András** festő (Munkács), **Kalitics Erika** festő, **Kolozsvári Katalin** festő (Debrecen), **Kopriva Attila** festő (Munkács), **Kutasi Xénia** festő (Bene), **Klisza János** grafikus, **Klisza Krisztina** festő, **Lőrincz István** fotográfus, **Lőrincz Katalin** keramikus, grafikus (Ungvár), **Magyar Ari** festő (Budapest), **Major Ida** festő (Debrecen), **Matl Péter** grafikus, **Matl Szilárd** festő (Munkács), **Nigriny Edit** grafikus (Ungvár), **Prófusz Marianna** szövő (Beregszász), **Réti János** festő, grafikus, **Soltész Péter** festő, **Soltész Gabriella** festő (Ungvár), **Turák Angéla** festő, grafikus (Ungvár), **Zicherman Sándor** festő, szobrász (Beregszász).

A Tiszaháton kívül Benében¹²³ is szervezett alkotótábort, az itteni faluházban kiállítás-sorozatot indítottak el. A több mint egyhetes tábor munkájában részt vett **Soltész Péter, Soltész Gabriella, Réti János, Klisza János, Nigriny Edit, Fuchs Andrea** ungvári képzőművész, az ifjabb generáció képviselőjében **Kutasi Xénia** benei és **Juhász László** sárosoroszi alkotó állította ki munkáit. **Nigriny Szabolcs** újságíró ezúttal művészportrékat, mélyinterjúkat tartalmazó gyűjteményét készítette itt elő.

A Péterfalvai képtár 2008-ban megkapta a Magyar Nemzeti Intézmény címet is. A Tiszapéterfalvai Képtárhoz kötődő Munkácsy-alkotóműhely tagjai kapcsolatban állnak a magyarországi és a határon túli magyar művésztszázadokkal. Egyéni és csoportos kiállításokkal jelen vannak az egyetemes magyar képzőművészeti életben.¹²⁴ Például 2010 januárjában a sárospataki Újbástya rendezvénycentrum galériájában megrendezett kiállításon az egyesület öt festőművésze vett részt: **Klisza János, Réti János, Soltész Péter, Soltész Gabriella, Fuchs Andrea**. A vándorkiállítás keretében munkáikat Borsod-Abaúj-Zemplén megye (Szirmabesenyőn) településein, Sajóvámoston az egyesület fotográfusai (Lőrincz István, Fuchs Andrea és Picur Zoltán) fogadták.¹²⁵ A társaság tagjaiból szervezett művész karaván eljutott az edélyi Kolozsvárra, a felvidéki Nagyfödemesre és Dunaszerdahelyre, a vajdasági Bácsfeketehegy Művelődési Házába, Zentára, a Vajdasági Magyar Művelődési Intézetbe, Muravidékre, a Lendvai Művelődési Intézetbe, Budapesten a Magyarok Házába stb. A Társaság tevékenységét nagyra értékelte a határontúli és a magyarországi szakmai kritika is. Évente több magyarországi alkotótáborban (Zalaegerszeg több településén, Szatmárcsekén, Sárospatakon stb.) vettek részt.

A Magyar Kultúra Napja alkalmából **Soltész Péter** megkapta a Hollósy Simon Képzőművészeti Díjat. Soltész Péteren kívül **Matl Péter, Réti János, Klisza János, Nigriny Edit** is átvehette a Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet (KMMI) Munkácsy Mihály-emlékplakettjét.

Az ungvári Kárpátaljai Népművészeti és Népi Építészeti Múzeum kiállítótermében rendezett immár hagyományos tárlaton minden esztendőben a Magyar Kultúra Napja alkalmából a művészek munkái megmérettetésre az ukrán/ruszin és magyar szakmai közönség elé kerültek, a megtekintett munkákat az ukrán magyar sajtó pozitívan méltatta. Bemutakoztak Ungváron a Nemzetiségek Kulturális Központjában, az Art Panoráma Szalonban, az Uzsgorod Galériában, a Váralja Kávézóban, Beregszentmiklóson a várkastélyban, a munkácsi vár kiállítótermében, a beregszászi Európa–Magyar Házban, a benei Faluházban, a viski tájházban, továbbá a Kijev-Pecerszki Lavrában. Ott voltak az ilosvai járási Hátmegen (Zahattya) rendezett I. Erdélyi Béla Művészfesztiválon is.

IV. Carpatica Art Expo kiállítás a Magyar Kultúra Napja alkalmából.

Legutóbb 2013. január 25-én került sor Ungváron, a néprajzi múzeumban a IV. Carpatica Art Expóra¹²⁶, amelyen 27 alkotó (**Asztalos Éva**¹²⁷ építész, grafikus (Ungvár), **Bálint Livia** festő (Nagydobrony), **Baraté Ágnes** festő (Mezőkaszony), **Bartosh József** festő, **Bartosh Tatjana** grafikus, festő (Beregszentmiklós), **Beleny Mihajlo**¹²⁸ szobrász, éremművész, grafikus (Ókemenec), **Berecz Margit**¹²⁹ textilművész, grafikus, festő (Ungvár), **Fényes András** festő (Munkács), **Fuchs Andreea**¹³⁰ grafikus, fotográfus (Ungvár), **Harangozó Miklós**¹³¹ festő (Salánk), **Homoki Gábor**¹³² festő (Péterfalva), **Kalićs Erika** festő (Munkács), **Klisza János**¹³³

építész, grafikus (Ungvár), **Kurucz Adriána** keramikus (Ungvár), **Kutasi Xénia** festő (Bene), **Lőrincz István**¹³⁴ fotográfus, **Lőrincz Katalin**¹³⁵ keramikus, grafikus (Ungvár), **Matl Péter**¹³⁶ szobrász, grafikus (Munkács), **Nigriny Edit**¹³⁷ grafikus (Ungvár), **Puhlik-Beleny Magda** keramikus, festő (Ókemenca), **Prófusz Marianna**¹³⁸ szövő (Beregszász), **Réti János**¹³⁹ grafikus, **Soltész András** keramikus, **Soltész Gabriella** festő, **Soltész Péter**¹⁴⁰ festő, **Sütő Miklós** festő, **Sztrakandij Olga** festő, **Turák Angéla** grafikus, selyemfestő (Ungvár), **Varga Tarzícusz testvér**¹⁴¹ ikonfestő (Csepe) műveiből nyílt kiállítás. A képzőművészeket a MÉKK és a KMMI oklevelével tüntették ki. A tárlatokkal kapcsolatosan több katalógust jelentettek meg.¹⁴² A KMMI Net-galériájában a művészcsoporthoz több tagjának tevékenysége és munkája olvasható, illetve megtekinthető.¹⁴³ Az ungvári Kárpátaljai Népművészeti és Népi Építészeti Múzeum kiállítótermében beregi, ugocsai képzőművészeti napokat is szerveztek, hogy ezáltal emeljék az ukrán köztudatban is a kárpátaljai képzőművészet rangját.¹⁴⁴

A kiállított művészek közül **Beleny Mihajlo** (Ókemenca), **Harangozó Miklós** (Salánk), **Puhlik-Beleny Magda** (Ókemenca), **Soltész Péter**, **Sztrakandij Olga** (Ungvár) az Ukrán Képzőművészeti Szövetség, ezenkívül az ugyanide tartozó **Berecz Margit** (Ungvár), **Klisza János** (Ungvár), **Matl Péter** (Munkács) a Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társaságának is tagja. A társaság több szakmai szervezettel, alkotóműhellyel (Ukrán Képzőművészeti Szövetség, Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társasága, Beregi Alkotóegyesület, Kárpátok Színei művészeti egyesület, ArtTisza művészeti egyesület, Sevlush Képzőművészeti Egyesület stb.) baráti kapcsolatban áll.

Az egyesület 2007 óta eddig közel ötven egyéni és csoportos tárlatot rendezett. Újabb tehetséges fiatal (**Baráté Ágnes** festő, **Bálint Livia** festő, **Fényes András** festő, **Kalitics Erika** festő, **Kutasi Erika** festő, **Juhász László** grafikus és mások), s arra méltó képzőművészek (**Sütő Miklós** festő, csepei **Varga Tarzícusz** testvér ikonfestő) és mások jelentkezését fogadta el.

2. 5. SEVLUSH KÉPZŐMŰVÉSZETI EGYESÜLET

A nagyszőlősi városi temetőben nyugvó **Révész Imre** példaképe, szellemi nagysága az egykori ugocsai megyeszékhely képzőművészeti életét is beragyogja, akitől a **Kutlán István** (1894-1969) -tanítványok (a salánki parasztcsaládból származó **Harangozó Miklós** (1937) és a fancieskai tanítócsaládban született **Kutlán Pál** (1941) festő) is inspirációt kaptak. A Szentendrán élő **Kutlán András** tájképfestő, grafikus is innen indult, és merített szakmai ismereteket nagybátyja, **Kutlán István** fancieskai festőtelepén.

Kutlán András (Tiszasásvár, 1939. 02. 08) tájképfestő, grafikus tanítócsaládban született. Szüleit a tanügy átirányította Péterfalvára, 1956-ban itt érettségizett. A kötelező katonai szolgálat után orvosi szakos lett és festészetet is tanult. Később áttelepült Magyarországra. A Kárpátaljai Írók, Költők, Képzőművészek Magyarországi Alkotó Közösségének (KIKMMAK) társelnöke. Szervezésében az alkotóközösség megalakulása óta eltelt időszak alatt több színvonalas kiállítást láthatott a Kárpátaljai Szövetség tagsága a szülőföldről elszármazott festőművészek alkotásaiból. Kezdeményezésére a Kárpátaljáról elszármazott képzőművészek több közoktatási intézmény épületének felújítását – tiszaújlaki iskola, beregszászi főiskola – támogatták egy-egy alkotásuk felajánlásával.

Kutlán István

Ezen a szellemi talajon jött létre 2009-ben a *Sevlush Képzőművészeti Egyesület*, amelynek alapító elnöke **Marinics Sándor** grafikus, a Perényi Zsigmond Középiskola tanára. Az egyesület tagjainak inspirációt ad a Péterfalvai Képtár felújítása¹⁴⁵ is, ebből az alkalomból a Sevlush Képzőművészeti Egyesület 2009. június 21-én önálló tárlattal lépett a nyilvánosság elé. A kiállítók – a salánki **Harangozó Miklós**, a péterfalvai **Gönczy Tivadar** és **Homoki Gábor**, a nagyszőlősi **Kutlán Pál**, **Kerecsanyin Károly** festők, **Marinics Sándor** grafikus, festő, és a nevetlenfalui **Váradí Éva** keramikus – az állandó tárlat folyamatos bővítéséhez és az időszakos kiállítások megszervezéséhez alkotásaikkal járultak hozzá. A csoport legfiatalabb és legígéretesebb festőtehetsége a péterfalvai **Homoki Gábor**, a helyi művészeti iskola igazgatója, művésztanára, aki az Ungvári Erdélyi Béla Képzőművészeti Szakiskola után a Lembergi Művészeti Akadémiát is befejezte.¹⁴⁶

Másik kiemelt megmozdulásuk 2010. január 22-ére, a Magyar Kultúra Napjára

Kutlán István Ábécéskönyve

Az ugocsai festők kiállítása a Péterfalvai Képtárban (2009)

Harangozó Miklós az ugocsai festők körében (2012)

esik, amikor a Sevlush Képzőművészeti Egyesület és a Nagyszőlősi Perényi Zsigmond Középiskola szervezésében, a tanintézet nagytermében tartották meg az egyesület tagjainak és a tiszai plein-air résztvevőinek csoportos kiállítását.¹⁴⁷ Nyolc alkotó – **Kutlán Pál, Szilvási Ferenc, Kerecsán Károly, Marinics Sándor, Takács János, Heckó Iván, Szimulik Vlagyimir és Kosztya Valentina** – mutatta be alkotásait. A tárlat megnyitóján Marinics Sándor elnök kifejtette: hagyományt szeretnének teremteni a csoportos és egyéni kiállításaikból. Ezt követte az ötvenéves **Szilvási Ferenc**¹⁴⁸, 2012-ben a hetvenötéves **Harangozó Miklós**¹⁴⁹ önálló tárlata.

Jakab Andrásnak¹⁵⁰ 2010. december 7-15. között volt a kijevei kiállítása. A nagyszőlősi **Vjacseszlav Popovics** tájképfestő szoros kapcsolatban áll a Révész Imre Társasággal, művésztaборainak résztvevője.¹⁵¹

A csoporthoz nem tartozó alkotók közül, több táblaképen örökítette meg az egykori ugocsai megyeszékhelyen a Perényi-kastélyt övező parkot **Hasznyuk László**¹⁵² nagyszőlősi tájképfestő, aki mint orosz nyelv és irodalom szakos tanár Nagyszőlősről a 80-as évek elején Szerednyére költözött. Szerednyén a legendás múltú várromot számos alkalommal megfestette. A vásznanon megelevenednek a Szerednye környéki szőlőhegyek, Dobó István, a híres egi várkapitány pincéje stb.

Ugocsában is hagyománya van a fafaragó művészetnek. Jeles képviselője a salánki kádármester családból származó **Pólin Elek**¹⁵³, aki 2000 óta szülőfalujában a fafaragó-alkotótábor főszervezője, amelyen több magyarországi és kárpátaljai képzőművész, fafaragó vesz részt. Az ugocsai település köztéri szobrai közül legfontosabb munkái: Árpád nagyfejedelem és vezérei, Ádám és Éva, Kereszt, az Öreg horgász, valamint Romzsa Tódor is az ő nevéhez kötődik. **Sárga Zoltán** személyében egy fiatal tanítványa is van a településen. A közös táborozásoknak köszönhetően tartós szakmai barátság köti **Koltay László** püspökhatvani fafaragóművészhez, aki 2003-ban Rákóczi-szobrot készített Salánk község számára, 2004 júliusában pedig kifaragta államalapító Szent István király mintegy három méter magas szobrát, melyet a Nagyságos Fejedelem emlékműve mellett állítottak fel a salánki Rákóczi-emlékparkban. Az alkotótábor vendége volt **Osváth Miklós** magyarországi képzőművész is, aki az iskola éttermét freskójával tette hangulatossá. A makkosjánosi **Holovács Béla** fafaragó elkészítette Salánk, a hajdani mezőváros címeres falunévtábláját, illetve az egykori hűséges apród domborművű arcképével ékesített Mikes Kelemen-emléktáblát, amely a helyi tanintézet falán került elhelyezésre.¹⁵⁴

Salánk szülötte az Ungváron letelepedett **Danó Miklós (1951)** festő is, aki az ungvári Boksay József Szépművészeti Múzeumban 2000 decembe-

rében – 2001 januárjában megrendezett Kárpát-medencei képző- és iparművészek millenniumi kiállításán *Napraforgók* c. csendéletével debütált.¹⁵⁵ Ugyancsak itt született és Ungváron él **Lézu Vladimir** építész, grafikus.

Az ugocsaai iparművészet egyik avatott mestere a beregszászi születésű, Péterfalván letelepedett **Zombor Péter** ötvösmester. Ismertté vált műhelyéből egyéni vonalvezetésű ötvösmunkák, kovácsoltvas használati- és dísz tárgyak kerülnek a publikum elé¹⁵⁶.

Tiszaújlakhoz is több képzőművész kapcsolódik. Például itt született **Besenyő Béla**¹⁵⁷ (1876) tájképfestő, aki Oroszországban **Stepanoff** mesternél 3 évig tanult. 1907-ben Franciaországban, Amerikában és Angliában tanulmányúton járt. Tájképeit a budapesti Nemzeti Szalonban is bemutatták. Az I. világháború alatt és utána, mint festő nem, de műkereskedőként működött tovább.

Az Ung-vidéki Sziürtéből származó **Kolozsvári László** ismert festő, a RIT egyik alapítója a rendszerváltás előtt Tiszaújlakon telepedett le, 2013 februárjában hunyt el.

Dunakeszin él **Skripeczky Ákos**¹⁵⁸ (Tiszaújlak, 1944. június 7.) neves ötvös. Iskoláit az Ungvári Iparművészeti Szakközépiskolában kezdte. 1968-ban áttelepült Magyarországra. 1968-74-ben elvégezte a Magyar Iparművészeti Főiskolát. Elismerései: 1974, 1976: Ezüstgerely-pályázat díja. 1979: oklevél plakáttért. Különféle anyagok felhasználásával ékszereket készít.¹⁵⁹ A Tisza-parti település legfiatalabb festője **Rácz Gábor**¹⁶⁰, aki **Kolozsvári Lászlót** tartja egyik mesterének. A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskola biológia szakán szerzett diplomát, gyerekkorától rajzol, tájképeket, életképeket készít. 2008-tól főleg a Spray Art festészeti technikával fantasztikus témákat fest.

A Nagyszőlősről származó **Hecskó István**¹⁶¹ festőművész 14 éve Franciaországban él, ahol már saját műterme van. Alkotótársaival a világot járják, hazájár szülővárosába is, legutóbb Moszkva egyik terén sikeres képkiallítást szervezett.

2.6. A MUNKÁCSI MŰVÉSZKLUB HAGYOMÁNYAINAK FOLYTATÓI

A 92 esztendeje létrejött és a két világháború között számon tartott munkácsi *Művészklubnak*, illetve **Boksay József** festő, **Erdélyi Béla** festő, **Beregi Oszkár** festő, **Virágh Gyula** festő egykori klubalapító munkájának tehát vannak ebben a században is újabb folytatói, akik a „komoly művészet kifejlődéséért” elődeikhez hasonlóan nagy harcot folytattak „az autodidakták és a dilettánsok ellen.”¹⁶²

A két világháború közti munkácsi művészeti élet meghatározó személyiségeit a nagy világhégés itt is szétszórta. Sokaknak további élete a homályba vész. A Latorca-parti városban maradt 1945 utáni első festőnemzedék legígéretesebb tagja **Suba Miklós** festő (Munkács, 1929. 11. 28. – Szigetszentmiklós, 2011. 12. 22.), aki szülővárosában elvégezte 1940-1944 között a Magyar Királyi Állami Árpád Fejedelem Gimnáziumot, ahol mestere, **Ivánka László** irányításával kitűnő eredményeket ért el művészeti rajzban. 1946-1951-ben az Ungvári Képzőművészeti Szakiskola festő szakán tanult, mesterei: **Boksay József**, **Erdélyi Béla**. 1951-1957 között a Lembergi Képzőművészeti Főiskolán szerzett diplomát. Tevékenyen részt vett a magyar alkotóértelmiség kulturális megmozdulásaiban is. 1959-ben Ungváron megnyílt első kiállítása. Áttelepüléséig csoportos megyei (Ungvár) és köztársasági (Kijev) tárlatok résztvevője. A szakmai előrehaladását gátolják, érvényesülését magyarsága miatt mellőzik. Tájképeket, csendéleteket, életképeket fest. 1954-ben a munkácsi római katolikus templom oltárképeit festi meg. A Lembergben/Lvovban kapott diplomáját 1978-ban a Magyar Képzőművészeti Főiskolán honosította. Áttelepült Magyarországra, Szigetszentmiklóson hunyt el.¹⁶³ Ehhez a nemzedékhez tartozik **Balogh József**¹⁶⁴ festőművész (Munkács, 1944). Balogh József, a templomfestéssel és restaurálással is foglalkozó kárpátaljai cigány festőművész, akinek anyanyelve és kultúrája magyar gyökerű. Aktív szerepet vállalt a munkácsi cigányok kulturális életében. Képeit Szerovot követve alkotja: erdőkkel koszorúzott várakat, templomokat fest. Látomásos képeken ábrázolja az ukrainai cigányok nehéz mindennapjait. Életmű-válogatásának bemutatását 2002-ben szervezték meg Magyarországon (Rabindranath Tagore Tanoda, Ózd; Roma Parlament Társalgó Galéria, Budapest).

Suba nyomdokain indult el **Szilvási Tibor**¹⁶⁵ festőművész (Munkács, 1947. 06. 13.), aki 1962-1965 között a Köztársasági Képzőművészeti Középiskolában (Kijev) tanult. Művészi tanulmányait a Kijevi Állami Képzőművészeti Főiskola festészeti szakán 1971-ben fejezte be. 1978-tól az Ukrán Nemzeti Képzőművészeti Szövetség tagja. Magyarországon telepedett le. Szilvásiával egyidőben jelentkezett **Rohály Miklós**¹⁶⁶ iparművész, alkalmazott művész (Munkács, 1949. 11. 24.) is, aki művészi tanulmányait az Ungvári Iparművészeti Szakközépiskolában 1970-ben fejezte be. 1995-től az Ukrán Nemzeti Képzőművészeti Szövetség tagja.¹⁶⁷ 1972-től a megyei, 1995-től köztársasági, 1992-től nemzetközi kiállítások és plenerek résztvevője. Magyarországon telepedett le.

A szocialista realizmus sematikus béklyójából kiszabadulva, a rendszerváltás után a magyar vonalat is képviselő munkácsi **Földessy Péter** és **Micska Zoltán**. Mindkét tehetséges művész bekapcsolódott az 1990-ben alakult Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társaság munkájába. 1996-ban már ők is részt vettek a Magyarok Világszövetsége székházában a honfoglalás 1100.

évfordulója alkalmából megrendezett kiállítás-sorozaton, ahol 1996. szeptember 24. – október 12. között a vajdaságiak mellett a kárpátaljai magyar művészek is bemutatkoztak. Ezen a kiállításon a munkácsi képzőművészek ifjabb generációjának ígéretes tagjaként ott szerepelt kisplasztikaival **Matl Péter** szobrász.

Az 50-es nemzedékhez tartozott **Puha Péter**¹⁶⁸ festő (Munkács, 1954. 02. 17.). Művészi tanulmányait az Ungvári Iparművészeti Szakközépiskolában, a díszítőfestészet szakon 1970-ben fejezte be. Csak a rendszerváltás után, 1992-ben Munkácson volt első önálló tárlata. 1993-tól az Ukrán Nemzeti Képzőművészeti Szövetség tagja.¹⁶⁹ 1979-től megyei, 1987-től köztársasági, nemzetközi kiállítások és plenerek résztvevője. Magyarországon telepedett le.

A város újkori művészettörténetébe beleíródott már **Micska Zoltán** festőn és grafikuson, **Földessy Péter** grafikuson, **Matl Péter** szobrászon, **Kopriva Attila** festőn, **Angyalosi Sándor** építészen, grafikuson és festőn kívül, **Braginszky Artúr** festő, **Seleveckij Jurij** festő és mások neve. **Ivancso András**¹⁷⁰ festő (Munkács, 1972. 06. 11.) 1995-ben a Prikarpatszkiy Ivano-frankivszkiji V. Stefanik Nemzeti Egyetem képzőművészeti karán szerzett diplomát. 2003-tól az Ukrajnai Képzőművészek Nemzeti Szövetségének tagja. Ukrajna érdemes képzőművésze.

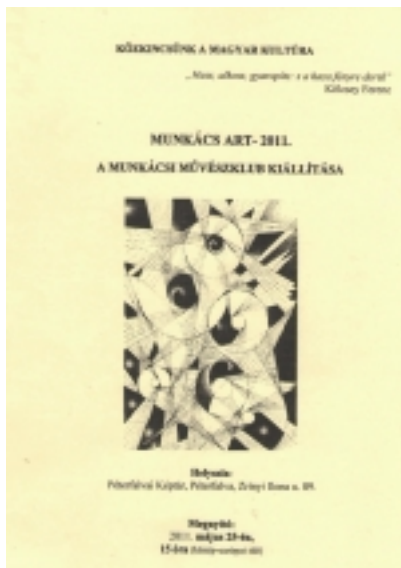

A munkácsi alkotók kiállítása a Péterfalvai Képtárban (2011)

Műveik bekerültek az Ukrán Képzőművészek Szövetség kiállítását szervező igazgatósága, az Ukrán Kulturális és Művészeti Minisztérium, az Orosz Kulturális Minisztérium közgyűjteményeibe, a Kárpátaljai Megyei Boksay Szépművészeti Múzeum (Ungvár) kép-állományába, a Közép-Európai országok magángyűjteményeibe.

Ők és az utánuk jövő tanítványok (**Kalitics Erika** festő, **Matl Szilárd** szobrász, grafikus és mások) a „kárpátaljai iskolát” elindító, az európai értékeket szem előtt tartó mesterek nyomdokain haladva emléküket ma is őrzik, sajátos szellemi alkotóműhelyekben egyedi értékeket hoznak létre.

Eddigi kiállításaik is bizonyosságot nyújtanak számunkra, hogy a Kárpát-medencében élő magyar képzőművészek családjának méltó tagjai.

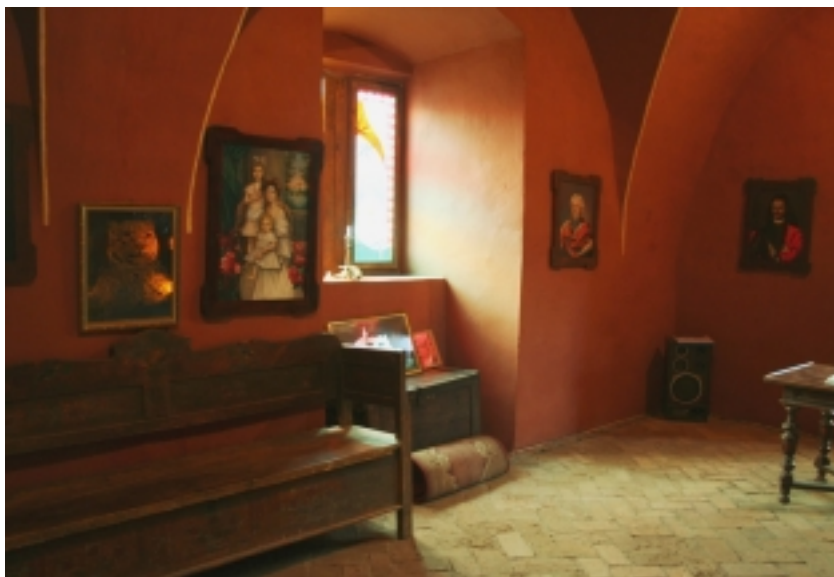

A Munkács Art – 2011 katalógus

2.7. NEMZETKÖZI ALKOTÓTÁBOR A BEREKSZENTMIKLÓSI TELEGDY-RÁKÓCZI KASTÉLYBAN

Az utóbbi öt évben a beregszentmiklósi Telegdy-Rákóczy kastélyt is képzőművészeti alkotótáborként jegyzik, amióta 2002-2003 között több évtizedre szóló kastélybérleti joghoz¹⁷¹ jutott **Bartosh József** festő, a Kalhan-A Alapítvány elnöke, aki a kultúra fejlesztését tartja fő feladatának. A művészeti táborok rendezésével is igyekszik felhívni a lakosság és az illetékesek figyelmét a műemlékek restaurálására és annak történelmi jelentőségére.

Feleségével, a Lembergi Poligráf Főiskola könyv-illusztrátor szakos végzősével, **Bartoshné Petricsko Tatyjana** grafikus-festővel a kastélyban élnek és alkotnak. A Teleki Alapítvány és más szervezet is támogatja az itteni restaurációs munkákat. Rendrehozták a tetőzetet, az első szint termeit. Az egyik helyiségben képgalériát rendeztek be. Itt oktatják rajzra, festészetre tanítványaikat, kiállítják munkáikat. Tárlatokat

A kastély egyik kiállítóterme

szerveznek Munkács és környékén élő képzőművészek részére. Történelmi arcképsorozatukat is fokozatosan bővítik, a táblaképeken a várkastély hajdani úrai és úrnői is (II. Rákóczi Ferenc, Zrínyi Ilona stb.) sorra jelennek meg.

Az itteni művésztelepen többek között a munkácsi vár festőnőjeként vált ismertté **Metsger Okszana**¹⁷² képzőművész, aki az ősi munkácsi vár alatt elterülő Várpalánkán német-magyar gyökerű családban született. Okszana egy egész sorozatot készített a munkácsi várról, illetve a várral kapcsolatos történelmi személyiségekről. A húsz mű egy része magát a várat, annak egy-egy érdekes részletét örökíti meg, főleg korabeli magyar forrásanyagok alapján, egy része pedig Álmos vezért, Fjodor Korjatovicsot, Dózsa Györgyöt, Esze Tamást, Zrínyi Ilonát, II. Rákóczi Ferencet ábrázolja. A festőnő alkotásain a régi, hiteles anyagokból merített valóság elemei a fantázia szülte elemekkel ötvöződnek.

Beregszentmiklóshoz közel terül el a Latorca partján Szolyva, ahol a helyi szóránymagyarság körében él és alkot **Duliskovich Pál**¹⁷³ (Huszt, 1951.) képzőművész, aki kezdetben az akvarellre és a grafikára, később pedig az olajfestészetre, illetve tájképfestészetre és portrék készítésére váltott át. A csoportos kiállítások mellett eddig három önálló tárlata volt (Huszt, Dunaújvárosban, Szolyván). Tagja a huszti alkotóegyesületnek.

3. FONTOSABB KÉPZŐMŰVÉSZETI CSOPORTOK, MŰHELYEK, VIDÉKI PIKTOROK

3.1. UNGVÁRI ÉS UNG-VIDÉKI MAGYAR KÉPZŐMŰVÉSZEK

Az ungvári és Ung-vidéki képzőművészet is kiváló tehetségekkel bővelkedik.

3. 1. 1. SZOBRÁSZOK, KERAMIKUSOK, ÖTVÖS-KOVÁCSMESTEREK

Ung-vidékről származott két Kossuth-díjas szobrász is. Az egyik a híres Petridesz-tanítvány, **Vedres Márk**¹⁷⁴ (Ungvár, 1870. 09. 13.– Budapest, 1961. 08. 12.) szobrászművész, aki az Ungvári Agyagiskolában kezdte pályafutását. Tanulmányútát tett Európa nagyobb városaiban (Drezda, München, Párizs, Firenze), neves mesterek (a német Adolf von Hildebrand szobrász, a magyar Hollósy Simon, a francia Auguste Rodin) tanítványa volt. Többek között Firenzében, Svájcban, Budapesten is állnak köztéri szobrai. Fontosabb díjak, elismerések: 1948, 1960: Kossuth-díj; 1958: Kiváló művész.

A másik karizmatikus személyiség, **Ungvári Lajos**¹⁷⁵ szobrász (Perecseny, 1902. március 13. – Budapest, 1984. október 15.), aki 1921-26 között Mátrai Lajos és Simay Imre tanítványa a Budapesti Iparművészeti Iskolában. Kritikusai szerint tektonikus összefogottság, stilizálás, rendkívüli leegyszerűsítés, plasztikai kiegyensúlyozottság jellemzi szobrait. Elismerései: 1936-ban a Szinyei Társaság díja; 1953-ban Kossuth-díj; 1972-ben a Munka Érdemrend arany fokozata. A konzervatív szobrásznak több mint harminc köztéri műve van magyarország különböző településein.¹⁷⁶

A 70-es években jeletkezett **Szantics Mihály**¹⁷⁷ (1943. 05. 10.) grafikus, szobrász. Az Ungvári Iparművészeti Szakiskola elvégzése (1962) után 1962-1970-ben a Lembergi Állami Iparművészeti Főiskola üvegművészeti szakán szerzett diplomát. 1985-től az Ukrán Nemzeti Képzőművészeti Szövetség tagja. Magyarországon telepedett le. Többek között a debreceni Művészeti és Kézműipari Szakiskolában tanított. 1970-92 között köztéri szobrokat készített, középületek belső terei számára színes üvegmozaiko-
kat is tervezett. 1992-től mint grafikusművész állt ki.

Köztéri művei Kárpátalján:

- Oleszkói polgárok (vörösréz, 1970, Oleszko [UA]).
- Heraldikus dombormű (vörösréz, 1972, Nagyszőlős, Járási Postahivatal).
- Puskin-mellszobor (gránit, 1978, Ungvár, Puskin tér).

- Életfa (dombormű, 1979, Kárpáti szanatórium).
- Madarászsnő (márvány, műgránit, 1979, Beregkisalmás [UA], a Baromfikombinát Székház előtt).
- Ember, föld, kozmosz (dombormű, 1981-82, Ungvár, Repülőtér váróterme).
- Tánc (dombormű, 1985, Nagyszőlős, Kerámiagyár Művelődési Központ előcsarnoka).
- Boksay József-emléktábla (vörösréz, 1979, Iparművészeti Főiskola, Ungvár).¹⁷⁸

A rendszerváltó nemzedékhez tartozik **Magyar Sándor** (Ungvár, 1959.) ötvös-kovácsművész. Az Ungvári Iparművészeti Szakiskola elvégzése után önerőből kovácsműhelyt nyitott. 1991-ben a Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társaság alapító tagja. 1991-től megyei, országos, határon túli, nemzetközi kiállítások, alkotótáborok résztvevője. *„Magyar Sándornál a kovácsmesterség egyértelműen a kisplasztika eszköze. Alapmotívuma a kőből-fémről kibomló, de botanikailag korántsem behatárolható virág, néha népi ornamentikai elemekkel.”*¹⁷⁹ Áttelepült Magyarországra, majd onnan az Amerikai Egyesült Államokba.

A kortárs szobrászművészek legmarkánsabb alakja a magyar-ruszin gyökerű családból származó **Mihajlo Beleny** (Liszkovec/Lengyelszállás/Lyahóc, 1951. 07. 19.), aki a szobrászat művelése mellett kiváló éremművész, grafikus, művészettörténész stb. Valamint **Szocska László** (Ungvár, 1951. 01. 19.) kisplasztikus és **ifj. Hidi Endre** szobrász.

A magyar csoportosulások jelentősebb iparművészei: **Beleny Puhlik Magdolna** festőművész, keramikus, **Hrabár Natália** iparművész, keramikus, **Csuvalova Teréz** iparművész, **Erfán Ferenc** iparművész, **Hidi Endre** keramikus, **Kuruc Adriána** keramikus, **Lőrincz Katalin** keramikus, **Soltész András** keramikus.

3. 1. 2. A HAGYOMÁNYOS ÉS A KORSZERŰ, ABSZTRAKT GRAFIKA MŰVELŐI

A hagyományos és korszerű grafikai műfajban és a gondolati rajzok sokirányú területén figyelemre méltó munkásságot fejtett ki az idősebb nemzedékhez tartozó, jegyző családban született **Lázár Szilárd**¹⁸⁰ (Beregsurány, 1897. 04. 15. – Ungvár, 1968.?) grafikus. Az alapiskolák elvégzése után 1916-ban Bécsben tanult, az orvosi diploma mellett képzőművészeti ismereteket is szerzett. 1919-ben Budapesten a Nemzeti Szalonban nyílt önálló kiállítása. 1926-ban a nagybányai művészeti telepen grafikát oktatott. 1938-1941 között katonaeorvosként Ungváron helyezke-

dett el. A szénrajzolás vezető mestere lett Ungváron. Portrékat, tájképeket, építményeket rajzolt. Később, vállalt magyarsága miatt mellőzték.

A szovjethatalom 70-es éveinek egyik legnagyobb hatású grafikusa **Bedzir Pál** (Kalinyi, 1926. – Ungvár, 2006.), alkotásaira az expresszionizmus volt a jellemző. Táblafestészettel kezdte, de pályája vége felé főleg grafikával foglalkozott. Politikai okokból, egyéni, újszerű, szimbolikus üzeneteket hordozó grafikáinak, különösen a Fák-sorozatának kiállítására alig, illetve nem adtak számára lehetőséget a kommunista ideológusok.

Kiemelkedő **Réti János** grafikai teljesítménye is, rajzaira az avantgárd formanyelv és az antik mitológiából merítkező szimbolikus ábrázolás jellemző.

A rendszerváltást megelőző években jelentkezett **Petky Péter, Tóth Lajos, Nigriny Edit, Berecz Margit, Őri Mihály** grafikus és mások. Néhányan a helyi magyar szépirodalmi művekhez készítettek rajzokat. Köztük könyvillusztrátor **Jankovics Mária, Medveczky Ágnes, Medvecz-**

kyné Luták Edit, Turák Angéla, akiknek nevéhez több gyermekkönyv fűződik. Nagy gondot fordítottak a Kárpátalján élő – ukrán, ruszin, magyar stb. – népek folklórjának, mese-, legenda- és mondavilágát feldolgozó, ábrá-

Réti János: Részlet a Horoszkóp-sorozatból

Kulin Ágnes: Fonaljáték

zoló hiteles illusztrációk elkészítésére. **Turák Angéla** évtizedek óta rajzfoglalkozásokat is vezet a tehetséges gyerekeknek. Az absztrakt és drámai hatású grafikát műveli a pályakezdő **Fuchs Andrea** és **Kulin Ágnes**.

3. 1. 3. ELVÁNDORLÁS, UTÁNPÓTLÁS A MAGYAR PIKTOROK SORAIBAN

A magyar származású és magyar gyökerű festőművészek közül 1945 után Ungvárról, illetve Ung-vidékről sokan más országokba távoztak el. A második festőnemzedékhez tartozó, magyar zsidócsaládban született **Róbert Miklós**¹⁸¹ [Rosenberg, Ungvári Rosenberg, Ungvári R.] (Ungvár, 1911. ? – Bécs, 1982. ?)

festőművész élete is regénybe illő. 1933-39 között a Magyar Képzőművészeti Főiskolán szerzett képesítést. 1944-ben a deportálástól Szőnyi István mentette meg. 1945-46 között Ungváron élt és alkotott, 1956-ban Ungvárról a szovjet nyomás elől került Budapestre, ahonnét Bécsbe távozott, ott telepedett le. Balla László elemzése szerint: „*Glückhöz hasonlóan, ő is kiválóan rajzolt s festőként is nagy formatisztelettel dolgozott... Pályája az osztrák fővárosban sikeresen alakult.*”¹⁸² A harmadik festőnemzedékhez tartozó **Jakubek Károly** képzett festő a 70-es évek elején vidékünkéről szintén elment. Fiatal korában a nagybányai művésztelepet is megjárta és „*e telep hagyományainak szellemében alkotott hangulatos táj- és városképeket.*”¹⁸³ Ungvári évei alatt keze alól került ki egyik legtehetségesebb tanítványa, **Ország Lili**¹⁸⁴ (Ungvár, 1926. aug. 8. – 1978. okt. 7.), aki 1945 után Magyarországon elismert festő, grafikus és bábtervező lett. A **Fedinecz Sándor** neves orvosprofesszor családjában született **Fedinecz Atanáz – Fruci**¹⁸⁵ (Ungvár, 1936. 12. 02.) fotós, festő szintén feladta a helyi hatalommal vívott harcait. 1980-tól Aszódon él és alkot, első önálló kiállítására 1986-ban az Ajtósi Dürer Kiállítóteremben került sor. Hasonló döntésre jutott **Puskás**

Fuchs Andrea: Viaszszív

László¹⁸⁶ (Ungvár, 1941. 02. 22.) magasan képzett festő, görög katolikus pap, aki 1967 és 1972 között a Lembergi Iparművészeti Főiskola festészeti tanszékének adjunktusa volt. 1974-ben családjával Budapestre települt. A 80-as évek elején történeti ihletésű, archaizáló képekkel jelentkezett. Jelenleg főleg szakrális tárgyú festményeken dolgozik. 1977-től 12 templomot festett ki. Készített ikonosztázokat és mozaikokat is. 1996 óta a *Communio* nemzetközi teológiai folyóirat ukrán kiadásának főszerkesztője.

Már a rendszerváltás alatt és utána is folytatódott a képzett magyar nemzetiségű művészek kivándorlása Ungvárról és más településekről. **Fircák Irén**¹⁸⁷ (Bilke, 1946) keramikus, festő-grafikus (nagybátyja a híres bilkei Iván Fircák-Kroton testépítő Európa-bajnok) az Ungvári Iparművészeti Szakiskola kerámiai szakának elvégzése után hosszú ideig a Lemberg megyei Boriszlav kerámiaüzemében dolgozott, majd Budapestre áttelepült és folytatta művészeti tevékenységét, Ungváron is volt kiállítása. A tehetségesebbek közé tartozott **Petky Péter**¹⁸⁸ (Ungvár, 1947. 08. 12.) festő, grafikus, aki 1961–1965 között az Ungvári Iparművészeti Szakiskolában tanult, 1990-től a Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társaság tagja. Kiváló akvarelleket, tájképeket, portrékat, zsánerképeket, interieuröket fest. *„A kifejező művészi-plasztikus formák, az élénk színek, melyek között túlsúlyban vannak az aranszínű-narancsvörös tónusok, dekoratív színösszhangot adnak munkáinak... grafikáit a kompozíció átgondoltsága és szigorú logikája jellemzi.”*¹⁸⁹ Áttelepült Magyarországra **Kron Zsuzsa**¹⁹⁰ (Ungvár, 1951. dec. 24.) festő, akvarellista, aki negyvenéves kora előtt kezdett el professzionálisan festeni. Egy ideig a RIT-társaságban úrt hagyott maga után **Pálfy István**¹⁹¹ (Ungvár, 1951. május 14.) képzett festő, grafikus, aki 1991-ben alapítója és választott titkára a Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társaságának. Kárpátalján 1994-ig a magyar „posztmodern szürrealizmus” képviselője volt. Vele tartott művész felesége **Pálfy Júlianna**¹⁹² (Csap, 1950. augusztus 11.) képzett festő, aki 1990-ben férjével, Pálfy Istvánnal közösen festette újjá az ungvári római katolikus templom freskóit. **Pazuhánics Sándor**¹⁹³ (Ungvár, 1957. 05. 03.) képzett festő a Lembergi Képzőművészeti és Iparművészeti Főiskola elvégzése után nemsokkal kivándorolt a németországi Donauwort városba. Ugyancsak Németországban telepedett le **Keresztesy Pál**¹⁹⁴ (Ungvár, 1962. 08. 20.) festőművész. Az ungvári alapiskola elvégzése után művészi tanulmányait a Lembergi Iparművészeti Főiskola formatervezési karán 1984-ben fejezte be. 1989-től az Ukrán Nemzeti Képzőművészeti Szövetség tagja. Az Ung-parti városban született **Krüzsely Gábor** (Ungvár, 1972) festő-grafikus Magyarországon szerzett szakképesítést és nevet,

a budapesti Arten Galéria alkotói közösségéhez tartozik, az itteni kiállítások állandó résztvevője.¹⁹⁵ **Bubelényi László**¹⁹⁶ (Ungvár, 1953) festő a helyi iparművészeti szakiskola egyik legtehetségesebb tagja volt, a rendszerváltozás után áttelepült Ceglédre. 1990-től a Magyarországi Képző- és Iparművészeti Egyesület tagja.

Bazán Vladimír¹⁹⁷

(Ungvár, 1956.) Ungváron képzett festőművész Kecskeméten telepedett le. „*Előszörban olajképeket alkot. Igen élénk színvilág jellemző rá, ahol gyakran az alapszínek kapják a főszerepet. Egyes természeti indíttatású képein és figurális kompozícióin a kortárs kárpátaljai és felvidéki indíttatás mellett a pop-art és a gesztusfestészet elemei is kimutathatóak.*” – jellemzi művészetét **ifj. Gyergyász László**.¹⁹⁸

Említsünk meg még néhány olyan magyar származású művészt, akik itt maradtak és tevékenységükre a

Soltész Péter: Mindenkinek megvan a saját keresztje

szakma is felfigyelt. **Dr. Mikita László**¹⁹⁹ (Ungvár, 1943. – Ungvár, 2005.) tájképfestő az Ungvári Iparművészeti Szakiskola elvégzése után az Ungvári Állami Egyetem orvosi karán szülész- és nőgyógyász szakorvosi diplomát szerzett. Orvosi pályára lépett, de a képzőművészek rangos mezőnyében is otthonosan mozgott, új látásmódot, szuverén festői világot képviselt. Felesége, **Avarkijeva Ludmila**, akivel az Ungvári Iparművészeti Szakiskolában egy évfolyamtársak voltak. Később felsőfokon Moszkvában képezte tovább magát, azután visszatért a szakiskolába és ott tanított a kerámia szakon, majd táblaképfestőként is sikerrel szerepelt a megyei kiállításokon. A művészházaspár teljes „*professzionális színvonalon, de nem kenyérkereső foglalkozásként, félig-meddig kedvtelésből űzik a képzőművészetet.*”²⁰⁰ Tájképfestőként vált ismertté **Szigeti István** (Egres, 1926. márc. 5.), aki az ungvári tanítóképzőben Soltész Zoltán, Erdélyi Béla tanítványa volt. Koczka András közeli barátja. 1945-1980 között festészet helyett kultúra-szervezési kérdésekkel,

az Inturiszt, illetve a Zakarpattya szálloda irányításával foglalkozott. Egyéni tárlata volt 1982-ben szülőfalujában, 1983-ban a Péterfalvai Képtárban, 1990-ben az ungvári néprajzi múzeumban. 1979-2006 között megyei, országos és külföldi kiállítások résztvevője. Munkáit kiállították Örményországban, Magyarországon (Keszthely, Budapest, Mátészalka stb.) és Szlovákiában. 2006-ban 80. születésnapja alkalmából az ungvári néprajzi múzeumban reprezentatív kiállítása volt. A két világháború közt született nemzedékhez tartozott ügyvédi családból származó **Petreczky László** (Huszt, 1943. július 16.), grafikus, aki 1958-1961 között elvégezte a Kijevben a Tarasz Sevszenko képzőművészeti szakiskolát, 1961-1967 között a Kijevi Állami Képzőművészeti Főiskolán szerzett diplomát. 1969-ben Kijevből visszatér Ungvárra és a helyi iparművészeti szakközépiskolában rajtot tanít, tehetséges fiatalok útját egyengeti. Könyvillusztrátorként válik ismertté, különösen a népköltészeti anyagokhoz készített és állított ki grafikai sorozatokat.

Koczka András és **Kassai Antal** keze alatt tanult rajzolni **Kerecsanyin Miklós** (Ungvár, 1939. – Ungvár, 2005.) festőművész. Tájékepeivel, csendéleteivel a megyei tárlatok állandó résztvevője volt. **Pavlisin Valéria**²⁰¹ (Ungvár, 1951. aug. 10.) képzett festő, dekoratőr. Vegyes családban született, édesapja orosz, édesanyja magyar. Családjának legtöbb tagja szintén magyar ajkúnak vallja magát. Az alapiskola befejezése után 1971-ben az Ungvári Iparművészeti Szakiskolában a dekoratőr szakon diplomázott. Munkáit **Vali** névvel szignálja. **Kohán László** festő a magyar közönség előtt először a 2000. december – 2001. január között megrendezett Kárpát-medencei képző- és iparművészek millenniumi kiállításán mutatkozott be a Boksay József Szépművészeti Múzeumban.

Sütő János tanítványai közül Ungváron dolgozik **Tivadar Artur**²⁰² (1963) grafikus, 1990-től szabadúszó festőművész, akinek első kiállítása 1992-ben Ungváron a Hungarológiai Központban volt. A legfiatalabb nemzedékhez tartozik **Györke Géza**²⁰³ (Ungvár, 1990?) festő, grafikus. Az Ungvári 10. Sz. Dayka Gábor Középiskola és Gimnázium tanulójaként már több tárlaton bemutatkozott. 2003-ban hetedik osztályos tanulóként Kijevben „*Az emberek világa*” címmel megrendezett pályázat második helyezettje lett. A Budapesti Képzőművészeti Egyetemen tanul. 2003 óta megyei, országos kiállítások résztvevője. Györke Géza munkáival a 2011. október 11–18-ai kárpátaljai „*Doyenek és ifjú tehetségek*” című kiállításon mutatkozott be a Magyar Nemzeti Galériában.

Az ungvári magyar származású festőművészek nagy része pályakezdőként **Bakonyi Zoltán**²⁰⁴ (Nevicke, 1916. jan. 12. – 1989. jan. 14.) vezette rajzstúdióban gyarapította tudását, a színek keverését és a formaalkotás, kom-

pozíciókészítés ismereteit. Bakonyi Zoltán az Ungvári Drugeth Gimnáziumban kezdte tanulmányait, ahol a kárpátaljai festőiskola alapítói, Erdélyi Béla és Boksay József voltak a tanárai. 1947-ben Ungváron a pionírpalotában megnyitotta a képzőművészeti stúdióját. Előbb 15 gyerek látogatta. A nyolcvanas években volt olyan tanév, hogy 350 gyerek járt a nagyhírű tanár foglalkozásaira.

Emellett az Ungvári 1. sz. Középiskolában vezetett szakköri foglalkozásokat.

Bakonyi Zoltán gyakran hangoztatta, nem az a célja, hogy minden tanítványából festőművészt neveljen. Már az is elég, ha a gyerekek felfedezik a természet szépségeit, ha fejlődik esztétikai ízlésük, megtanulják észrevenni mindazt, ami harmonikus fejlődésükhöz szükséges. 1968-ban a stúdió gyermek és ifjúsági képzőművészeti bázissá nőtte ki magát. A megyei oktatási főosztály és szakszervezeti tanács szorgalmazására létrehozták a Fiatal Képzőművész nevű nyári tábort, amely idővel áttette székhelyét a munkácsi járási Beregvárra, a Schönborn – kastélyba. Évente 120 fiatal tehetség kapott lehetőséget az aktív pihenés mellett tehetség-gondozásra. Hamarosan az egész országban híre ment, hogy van Kárpátalján egy tanár, aki nem hagyományos módszerekkel fejleszti a gyerekekben a művészet iránti hajlamot. Bakonyi Zoltán tanítványainak a munkái 50 országban, köztük az Egyesült Államokban, Kínában és Ugandában is bemutatásra kerültek. Olyan híres képzőművészek kerültek ki a kezei alól, mint Vaszil Szkakandij Osztrovszkij–díjas festőművész, Tomcsányi Mihály építész, Kassai István, Soltész István, Beleny-Puhlik Magdolna és mások. Bakonyi Zoltántól a rajztanári stafétát **Turák Angéla** vette át, aki már több mint egy évtizede sikeresen valósítja meg a tehetséggondozási programot a festeni, rajzolni akaró fiatalok körében.

Bakonyi Zoltán festőnövendékei körében

3.1.4. MAGYAR SZÁRMAZÁSÚ ÉPÍTÉSZEK JELENTKEZÉSE

A kárpátaljai magyar képzőművészet életét jelentősen gazdagította a magyar származású Lembergben, Kijevben képzett építészek új generációjának jelentkezése, akik közül néhányan figyelemre méltó sikereket értek el. Közülük említjük a magyar-ruszin származású **ifj. Tomcsányi Mihály**²⁰⁵ (1946), számos építészeti és városépítészeti terv alkotóját, aki a hagyományörző és humán építészet, illetve városfejlesztés koncepciójának elkötelezett híve volt. Grafikusművészként is ismert, több helyi magyar kiadvány közölte rajzait. 1991-ben családjával Magyarországra települt át, ahol építészként folytatta alkotói tevékenységét. **Dr. Janotti Judit**²⁰⁶ (Ungvár, 1958. július 10.) építész a Kijevi Építésztechnológiai Egyetemet 1981-ben fejezte be. Az Ungvári Építészeti Hivatalban kezdte pályafutását. Egy évvel később a Budapesti Műszaki Egyetemre nyert felvételt, ezt 1984-ben fejezte be műemlékvédelmi szakmérnöki minősítéssel. 1992-től az Országos Műemlékvédelmi Hivatal műemlékvédelmi felügyelője. Kutatási területe: Kárpátalja középkori műemléki topográfiája. Doktori címét 1988-ban kapta meg.

A szülőföldön maradt és komoly szakmai elismerést kiérdemelt építészek közé soroljuk **Vígh Jánost**²⁰⁷ (Ungvár, 1947. jan. 21.), aki a Kijevi Állami Művészeti Főiskola építészeti szakának elvégzése után magas beosztásokba került. Volt Kijev egyik főépítésze, a Kijevi Állami Művészeti Főiskola tanára, a várostervező intézet vezetője, az Ukrán Építészeti Szövetség alelnöke stb. Megkapta az Ukrajna érdemes építésze (1987) címet, az ukrán akadémia tagja lett. Az ukrainai és a kijevi magyarság érdekvédelmi szervezeteinek – Magyarok Kijevi Egyesülete (MKE) és az Ukrainai Magyar Demokrata Szövetség (UMDSZ) – egy ideig társelnöke, elnöke volt. Kezdeményezte Kijevben, a Magyar-dombnak nevezett helyen a Millenniumi emlékmű felállítását (1997. december 13.)

Kijev: Millenniumi emlékmű a Magyar-dombon

Az emlékjelet Vígh János építész, az MKE elnöke és Jurij Bahalika szobrász tervezte.²⁰⁸ Pályatársa, **Vass Tibor**²⁰⁹ építésztechnikus (Feketepatak, 1954. szept. 13.) a Kijevi Építésztechnikusok Egyetemet fejezte be (1976). Fontosabb beosztásai: Ungváron a megyei építészeti osztály technikus, 1977-től a kijevi Peczerszka Lavra kolostor technikus, majd főigazgató-helyettese stb. Ő is az ukrainai magyarság közéletének színes egyénisége, az UMDSZ alelnöke, a MKE elnöke. Kijevben végzett **Kassai István**, **Szarvas Gábor**, **Szarvas Péter**, **Lézu Vladimir** és mások, akik közül többen szellemi szabadfoglalkozásúak.

Építész és egyben szakmailag elismert grafikus **Asztalos Éva** (Ungvár, 1940), **Klisza János** (1949), **Angyalosi Sándor** (Munkács, 1940), **Soltész István** (1944), akik választott szakmájuk mellett profi szinten festenek, rajzolnak, megyei és országos tárlatok résztvevői.

3.1.5. MAGYAR SZÁRMAZÁSÚ FOTÓGRÁFUSOK

A kárpátaljai magyar fotográfusok közé csak azokat soroltuk be, akik a magyar művészcsoporthoz²¹⁰ (a Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közössége Munkácsy Mihály Egyesületének fotós tagozata, a Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet fotóköre, az ArtTisza stb.) tagjai és működésükkel, tevékenységükkel, művészi munkájukkal a kárpátaljai magyar fotográfiát gazdagították. Ide soroljuk mindazokat a magyar, illetve magyar származású fotográfusokat is, akik az utóbbi évtizedben Kárpátalján kívül Magyarországon, Felvidéken, Erdélyben, a Vajdaságban, Lendván megrendezett egyéni és csoportos kiállításaiikkal (**Picur Zoltán**, **Lőrincz István**, **Fuchs Andrea**, **Szajkó Tibor**, **Zubánics László**, **Lizák Alex**, **Kárpáti P. Zoltán** és mások) gazdagították a művészcsop-

Picur Zoltán alkotása

portok tevékenységét. A sajtókiadványok közül **Zunkó Barnabás**, a *Kárpáti Igaz Szó* fotóriportere már rendezett több kiállítást művészfotóiból. A magyarországi fotósok közül eddig a legtöbbször **Kocsis Csaba** berettyóújfalui fotográfus állította ki munkáit a beregszászi Európa-Magyar Házban, a Péterfalvai Képtárban. Rendszerint a KMMI a fiatalok részére fotópályázatok is biztosít, a győzteseket díjazza.

A hivatásos fotósok, öntevékeny fényképészek közül eddig két ungvári fotóművészt (**Picur Zoltán**, **Lőrincz István**) vettek fel a Magyar Fotóművészek Világszövetsége tagjainak sorába.

A kárpátaljai fotográfusok tevékenységének jelentősége, munkássága, művészi színvonala az adott életrajzokból derül ki.

4. KÉPZŐMŰVÉSZETI KEZDEMÉNYEZÉSEK A FELSŐ-TISZA-VIDÉKEN

4. 1. *HOLLÓSY SIMON MAGYAR MŰVELŐDÉSI KÖR*

A rendszerváltás előtt, Técsőn, 1988. április 17-én megalakult a Hollósy Simon Magyar Művelődési Kör (HSMMK), elnöke dr. **Szöllősy Tibor**.²¹¹ Az alapítók az informális csoportosulás keretében kívánták ápolni névadójuk emlékét. Ebben partnerük volt az 1992-ben Máramarosszigeten hivatalosan is megalakult Hollósy Simon Művelődési Egyesület.²¹² Közös célkitűzésük Hollósy Simon, a nagybányai művésztelep alapító mestere emlékének ébrentartása, továbbá tudományos konferenciák, kiállítások stb. szervezése. A román oldalon a máramarosi magyarok helyreállították a máramarosi születésű Hollósy Simon sírját és feltárták a festőnek a szülőföldhöz fűződő kapcsolatát.

A técsői magyar ikerszervezet tagjai az egykori koronavárosban a művész néhai lakóházának falán emléktáblát helyeztek el, 1993. május 1-én a helyi református templom mellett leleplezték a művész mellszobrát. A helyi magyar középiskola felvette a Hollósy nevet. A beütemezett técsői Hollósy múzeum és képtár létrehozását máig, megfelelő épület hiánya és anyagi okok miatt nem sikerült megvalósítaniuk. A helyi református egyház lett ennek a tervnek a programgazdája.

A Felső-Tisza-vidéken alkotó művészeket nem sikerült szervezeti formában összefogni. A múltban gyökerező képzőművészeti és más kulturális kezdeményezésekkel kapcsolatos feltárásairól, helytörténeti vizsgálatairól dr. Szöllősy Tibor helytörténész számos cikket, tanulmányt és könyvet is írt. A Hollósyra vonatkozó forrásokat is körültekintően feldolgozta.²¹³

4. 2. A TÉCSŐ-MÁRAMAROSSZIGET-NAGYBÁNYA HÁROMSZÖGBEN SZÜLETETT MŰVÉSZEK

Hollósy szellemisége a Técső-Máramarossziget-Nagybánya háromszögben teljesedett ki. Messzi földről idevándorolt tanítványok sora festette meg a tájegység szépségeit. Itt született hírességek is öregbítették a Tiszavölgy hírnevét. Hollósy földjén született **Glück Gábor** (1912-1983) festő, grafikus és **Berecz Vilmos** (József) (1915-1999) grafikus, művészetpedagógus, művészeti szakíró, mindketten Ungváron fejezték be tartalmas pályafutásukat. A háborúvesztés után jelentkezett nemzedék közé tartozott az aknaszlatinai születésű **Zombory Éva**²¹⁴ (Aknaszlatina, 1927. 12. 13. - Budapest, 1998. 08. 09.) alkalmazott grafikus, aki az orvosi diploma megszerzése után Budapesten 1947-48 között befejezte a Magyar Iparművészeti Főiskolát. A Munkácsy-díjas (1981) művésznő 1960-tól haláláig bélyegtervezéssel foglalkozott.

Az aknaszlatinai **Kovács A. Vadim**²¹⁵ (Aknaszlatina, 1953. 05. 03.) festő, műkritikus az Ungvári Képzőművészeti Szakiskola (1972) után 1979-ben a Leningrádi Képzőművészeti Akadémián szerzett diplomát. 1973 óta a kárpátaljai megyei, köztársasági, országos és külföldi tárlatok résztvevője. 1993-ban St. Art Galéria néven művészeti egyesületet alapított. Tagja a Kárpátaljai Professzionális Alkotói Egyesületnek és az MFT-nek. 1991-től Magyarországra települt át. „*Formabontó festészetét metaforikus intuitívizmus jellemzi.*”²¹⁶ Földije, **Keisz Gellért**²¹⁷ grafikus az Ungvári Képzőművészeti Szakiskola elvégzése után, 1991-ben a Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társaságának alapítótagja, első csoportos kiállításának résztvevője. 1980-1989 között a József Attila Alkotóközösség irodalmi anyagaihoz készített illusztrációkat. Később áttelepült Magyarországra. 2006-tól az ArtUnion Kárpátok Régió Kultúráért Közhasznú Egyesület (Budapest) tagja.

4. 3. SZÓRVÁNYBAN ÉLŐ MAGYAR FESTŐK

A rahói térség egyik legjelesebb képviselője a közel nyolcvan éves **Darabán János**. A festőművészt nemes egyszerűséggel csak a Kárpátok festőjének szokták hívni. A színek harmóniája, a fény és árnyék játéka szintén minden alkotásán végigkövethető. 1956-ban rendezte az első kiállítását, azóta mintegy ötszáz festményt készített.²¹⁸ Nyári és téli Nemzetközi Képzőművészeti Alkotótáborát magyarországi festők is meglátogatják. Az újabb

generáció tehetséges képviselőivel is foglalkozik. Egyik szakmailag felkészült tanítványával, **Bilák Marina** (Rahó) festővel és grafikussal Beregszászban, Péterfalván is közösen állították ki munkáikat.

4. 4. KÉPZŐMŰVÉSZETI ISKOLA HUSZTON

Hollósy kortársai, egykori tanítványai közül kiemelkedik a huszti koronavárosban született **Virágh Gyula**²¹⁹ (Huszt, 1880. – Munkács, 1949.) festő, aki Huszton járt iskolába, gyerekkorától rajzolgatott. Nagybányán, Párizsban és New Yorkban tanult festészetet. Az európai körút után először Ungváron, majd Munkácson telepedett le. Az I. világháborúból megrendült egészséggel tért vissza és a munkácsi csernekhegyi kolostor lakója lett, ahol ikonosztázokat és oltárképeket festett. A 20-as években otthagyta a kolostort, megnősült, Munkács után Ungváron telepedett le véglegesen. Ebben az időben tájképeket, csendéleteket, életképeket, portrékat festett. Tagja és elnöke a Munkácsi Művészklubnak, a Kárpátaljai Képzőművészek Egyesületének, kiállításai résztvevője. Erdélyi Béla elemzése szerint: „*Virágh-nak müncheni zsánerképei az akkori kor kiváló eredményeit mutatják. A klastromalja, a Bazilrend templomában festett freskói dekoratív hatásúak és értékesek. Rembrandti melegség vonul végig a képein és a kontasztok egymás mellé rendelésével felfokozza a figura plaszticitását.*”²²⁰

1966-ban az Ungvári Iparművészeti Szakközépiskola fafaragó szakán szerzett szakképesítést **Szaller Sándor**²²¹ (Huszt, 1949. 11. 24. – 2002) festőművész. 1977-től az Ukrán Nemzeti Képzőművészeti Szövetség tagja.²²² 1968-tól megyei, 1971-től köztársasági, ösztövetségi, 1974-től határon túli, nemzetközi kiállítások, plenerek résztvevője.

1995-ben alakult a magániskolának számító huszti képzőművészeti iskola, amelyet **Hajdú László** ismert huszti festő, számos nemzetközi és hazai kiállítás résztvevője alapított.²²³ A helybeli művészeti iskola fiókjaként működik. A tanulás során a tehetséggel megáldott fiatalok elsajátítják a rajzolás, a festés, a komponálás, a szobrászat, az ikonfestés és más műfajok tudnivalóit. A huszti művészpalánták rendszeresen szerepelnek a járási és megyei kiállításokon. A Huszti Honismereti Múzeum épületében pedig egy több hónapon át nyitva tartó tárlaton tekinthetők meg a munkáik. Hajdú László számos ígéretes tanítványa közül az egyiket a gagauz-magyar vegyes házasságból származó helyi magyar iskolást **Kapszomun Ellának** hívják. Akvarelljeit Huszton, Ungváron, Kijevben és Budapesten is kiállították. Édesanyja – leánykori nevén **Szigyártó Ilona** odesszai tanulmányai idején grafikai szakot végzett, maga is rajzol és fest.

4. 5. TÁJHÁZ, A VISKI GALÉRIA ÉS A KÉPZŐMŰVÉSZEK

Husznak, Técsőnek, Aknaszlatinának együttvéve nincs annyi képzett jeles magyar embere, mint amennyivel a Tisza-parti, egykori koronaváros dicsekedhet. Visk a múltban és a jelenben is hírneves tudósok, irodalmárok, zenészek, képzőművészek stb. bölcsőhelye.

A település közelmúltjában vizsgálódva is találunk olyan tehetségeket, akik a művészettel jegyezték el magukat. Itt született mások mellett **Bacsi István**²²⁴ (Visk, 1948. 11. 19. – Budapest, 2002. 02. 17.) ötvös, szobrász, aki művészi tanulmányait a Tallinni Képzőművészeti Főiskolán 1975-ben fejezte be. 1982-ben települt át Magyarországra. Az éremművészet területén ért el sikereket, márvány-bronz domborműveket is készített nemzeti kiválóságaink portréjával. **Balázs István**²²⁵ (1948. 06. 11. – 2012.) fafaragó az Ungvári Képzőművészeti Szakiskola fafaragó szakán szerzett diplomát 1972-ben. Majd a Viski Kölcsey Ferenc Középiskola rajztanára lett. Közben minden idejét faragással töltötte. Fába mentette a vidék magyar népművészeti motívumait. Munkái szűkebb pátriáján és Magyarország több településén vannak elhelyezve a köztereken, templomkertekben stb.

Becske József Lajos²²⁶ (Visk, 1965. 03. 19.) grafikus, költő, zenész, tanulmányait a viski 2. számú, ma a Kölcsey Ferenc nevét viselő középiskolában kezdte meg, majd 1984-ben befejezte az Ungvári Iparművészeti Szakközépiskolát. Azóta alkalmi munkákból él. Szabadidejében verset ír, rajzol. Eddig megjelent könyvei²²⁷ a versek mellett absztrakt fekete-fehér, mély gondolatisággal telített illusztrációit is tartalmazza. Rajzai az *Együtt* című, a Magyar Írószövetség Kárpátaljai Írócsoportjának folyóiratában is megjelentek.

A magas kultúra színterévé vált a 2006 nyarán felavatott *Viski tájház*, amelyben gyakran szerveznek képző- és iparművészeti kiállítást a falusi turizmus program belföldi és magyarországi résztvevőinek is. Legutóbb az ungvári **Réti János** mutatkozott be egyéni tárlattal.

A viski kultúrházban a településen élő profi festőknek, öntevékeny művészeknek és népművészeknek munkáiból műértékesítéssel egybekötött állandó tárlat nyílt. A *Viski Galéria* megálmodója és létrehozója **Miklós Béla** (1939) festőművész, aki 1963-ban szerzett képesítést az Ungvári Iparművészeti Szakiskolában. Saját portáján külön *Miklós-galériát* tart fenn a műgyűjtők számára. Közel húsz tanítványa van, akiknek a munkáiból időszakos kiállítást szerveznek. Miklós Béla festményein kívül **Stec Miklós** szobrász és festő fából faragott szobrai vonzzák az idelátogató turistákat.

5. KIÁLLÍTÁS, ISMERETTERJESZTÉS, KÉPZÉS

A kárpátaljai magyar képzőművészek egyéni és csoportos kiállításainak otthont ad többek között Ungváron a Kárpátaljai Néprajzi Múzeum, a Boksay József Kárpátaljai Szépművészeti Múzeum, Magyarország Ungvári Főkonzulátusa, a Kárpátaljai Megyei Könyvtár magyar és idegennyelvű osztálya, a Hungarológiai Központ, az Ungvári Nemzeti Egyetem magyar kara, a Kárpátaljai Nemzetiségek Kulturális Központja, az ungvári vármúzeum, az Uzshorod Galéria, a Váralja Múzeum-kávézó stb. Munkácson a Munkács Galéria, a munkácsi vármúzeum. Beregszászban a beregszászi Európa-Magyar Ház Munkácsy Mihály kiállítóterme, a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Gross Arnold kiállítóterme, a Beregszászi Járási Tanács üléstermének előtere, a Beregvidéki Múzeum, a Benei Faluház. Nagyszőlősen a Ferencesek kolostora, a Péterfalvai Képtár stb.

A rendszeres kiállításokat rendező, lebonyolító, támogató fontosabb magyar szervezetek: KMKSZ, UMDSZ, MÉKK, KMMI, Credo Alapítvány, BMKSZ, Kijevi Magyarok Egyesülete, Lemberg Magyar Kulturális Szövetség, Krími Magyarok Szövetsége. Az említett intézmények, civilszervezetek a kárpátaljai és magyarországi művészek munkáiból is gyakran rendeznek tárlatokat.

A Függelékben közöljük a galériák, múzeumok, képtárak stb. címlistáját.

5. 1. A MÉKK MŰVÉSZETI TEVÉKENYSÉGE

A társaság alkotócsoportjai Kárpátalja és a megyehatárokon túli magyar szellemi és közművelődési élet fellendítésén, majd szélesebb körű kibontakoztatásán, a magyar anyanyelv megőrzésén és ápolásán fáradoznak. 1993-tól a társaság számos rendezvény lebonyolításában vállalt szerepet. Művészeti estek, képzőművészeti és népművészeti kiállítások keretében több száz résztvevő találkozott a művek alkotóival. A MÉKK 2003-ban *Révész Imre és kora* címmel nagysikerű kiállítás társrendezője volt Ungváron a Boksay Szépművészeti Múzeumban (2003). A múzeum pincetárlójában első ízben kiállított hatvan festmény ismertebb szerzői: **Munkácsy Mihály** (1844-1900), báró **Mednyánszky László** (1852-1919), **Roskovics Ignác** (1854-1915), **Révész Imre** (1859-1945), **Iványi-Grünwald Béla** (1867-1940), **Szüle Péter** (1886-1944), **Csók István** (1865-1961), **Glatz Oszkár** (1872-1958), **Rudnay Gyula** (1878-1956) és mások.

A Kárpát-medencei magyar közösségek alkotóinak több tagját Művészeti karaván keretében vendégül látták Ungváron, Munkácson, Beregszászon, Técsőn, Visken, Tiszapéterfalván, Mezőváriban és másutt.

A MÉKK az eltelt közel húsz év alatt majdhogynem száz képzőművésznek, keramikusnak, fotográfusnak, népművészeknek szervezett önálló és csoportos kiállítást. 2008-tól a MÉKK képzőművészeti programjába bekapcsolódott a KMMI és a Péterfalvai Képtár is.

A kortárs képzőművészek 1997-től kiállított munkái:

Asszonyi Krisztina (Budapest), Balla Pál (Ungvár †), Berecz Margit (Ungvár), Erfán Ferenc (Ungvár), Fuchs Andrea (Ungvár), Cserniga Gyula (Nagybereg), Danielovics Emmi (Ungvár†), Garanyi József (Beregszász†), Glagola Vaszil (Ungvár), Gogola Zoltán (Beregszász), Györke Géza (Ungvár), Harangozó Miklós (Salánk), Hrabár Natália (Ungvár), Homoki Gábor (Péterfalva), Ilku Marion József (Lemberg †), Imre Ádám (Beregszász), Imre Sándor (Beregszász), Iván Ambrus (Ungvár), Iváncso Romána (Ungvár), Jankovics Mária (Ungvár †), Magyar László (Ungvár), Magyar Sándor (Ungvár), Marinics Sándor (Nagyszőlős), Major O. Ida (Debrecen), Molnár István (Ungvár †), Klisza János (Ungvár), Klisza Krisztina (Ungvár), Kolozsváry Katalin (Debrecen), Nigriny Edit (Ungvár), Soltész Péter (Ungvár), Soltész Gabriella (Ungvár), Pál László (Ungvár), Petenkó Nyina (Beregszász), Petky Péter (Ungvár), Réti János (Ungvár), Szirohman Mihály (Ungvár), Szakálas Anatolij (Beregszász), Szemán Ferenc (Ungvár †), Turák Angéla (Ungvár), Tóth Lajos (Szürte †), Tóth Róbert (Ungvár), Veres Ágota (Beregszász), Viskolc Krisztina (Ungvár), Zsigmond Miklós (Eszeny †) és mások.

Keramikusok kiállított munkái:

Horváth Anna (Beregszász †), Dancsné Hidi Tünde (Mezőkaszony), Hidi Endre (Nagydobrony), Lőrincz Katalin (Ungvár), Román Elina (Ungvár) és mások.

Népművészek kiállított munkái:

Czapovics Zsuzsa, Prófus Marianna, Bökényi Anna (Beregszász), Bakó Olga, Barató Irén, Derceni Viola, Kovácsné Derceni Ibolya Mester Irén, Ohár Katalin (Kígyós), Nagy Margit, Nagy Emese (Péterfalva) és mások.

Címer- és címereszászló-kiállítás:

Molnár Zsolt (Eszeny-Zsámbék).

Fotókiállítás:

Lőrincz István (Ungvár), Picur Zoltán (Ungvár†), Filep György (Ungvár), Szajkó Tibor (Beregszász), Zubánics László (Gut), Kovács Sándor (Budapest), Kocsis Csaba (Berettyóújfalu) és mások.

5. 2. KÉPZŐMŰVÉSZET A MAGYAR KIADVÁNYOKBAN

A 2002 óta az Együtt irodalom-művészet-kultúra c. előbb negyed-évente, 2012-től kéthavonta megjelenő folyóiratban közölt rajzok, reprodukciók szerzői: Jankovics Mária (Ungvár †), Horváth Anna (Beregszász †), Réti János (Ungvár), Ilku Marion József (Lemberg †), Danielovics Emmi (Ungvár†), Tóth Lajos (Szürte †), Becske József Lajos (Visk), Veres Péter (Beregszász†), Marinics Sándor (Nagyszőlős), Benkő György (Beregszász), Kádas Kati (Beregszász), Szentí Ernő (Kisújszállás†), Koszták István (Budapest), Balla Pál (Ungvár †), Matl Péter (Munkács), Soltész Péter (Ungvár), Fuchs Andrea (Ungvár), Berecz Margit (Ungvár), Mihajlo Beleny (Ókemence), Duncsák Attila (Kassa), Picur Zoltán (Ungvár †), Nigriny Edit (Ungvár), Homoki Gábor (Péterfalva), Szocska László (Ungvár), Zichy Mihály†, Léphaft Pál (Újvidék), Zicherman Sándor (Budapest).

Fotográfusok: Gombos Ferenc (Budapest), Ferenczi Imre (Nyíregyháza), Kocsis Csaba (Berettyóújfalu), Vári Zsolt (Budapest).

Az Intermix Kiadó Kárpátaljai Magyar Könyvek sorozatában megjelent kötetek illusztrátorai, közölt rajzok, reprodukciók szerzői 1992-2013 között:

Badzey Pál (1899-1944), Baraté Ágnes (Mezőkaszony), Becske József Lajos (Visk), Berecz Margit (Ungvár), Bergelyi István (Ungvár), Cébély Gabriella (Visk-Budapest), Danielovics Emmi (Ungvár†), Fuchs Andrea (Ungvár), Horváth Anna (Beregszász †), Ilku Marion József (1933-2003), Imre Ádám (Beregszász), Jankovics Mária (Ungvár †), Juhász László (Sárosoroszi), Kádas Katalin (Nyíregyháza), Kalitics Erika (Munkács), Kész Barnabás (Salánk), Kiss Judit (Budapest), Koszták István (Beregszász-Brüsszel), Kulin Ágnes (Ungvár), Kutasi Xénia (Bene), Lőrincz Katalin (Ungvár), Matl Péter (Munkács), Ordó Sándor (Beregszász), Pálffy István (Magyarország), Réti János (Ungvár), Soltész Péter (Ungvár), Szentí Ernő (Kisújszállás),Tóth Lajos (Szürte), Turák Angéla (Ungvár), Veres Péter (Beregszász †), Veres Ágota (Beregszász).

Fotográfusok: Fuchs Andrea (Ungvár), Kárpáti P. Zoltán (Mezőkaszony), Kocsis Csaba (Berettyóújfalu), Kovács Elemér (Beregárdó), Lizák Alex (Beregszász), Zubánics László.

5. 3. KÉPZÉSEK

A kárpátaljai magyarlakta nagyobb településeken államilag fenntartott művészeti iskolák működnek, ahol a képzőművészeti alapismeretek elsajátítását központilag jóváhagyott tanterv-programok alapján szabályozzák.

Közép- és felsőfokú diplomát a következő intézményekben lehet szerezni: Ungvári Iparművészeti Szakiskola (ma Erdélyi Béla Képzőművészeti Koledzs), Kárpátaljai Erdélyi Béla Képzőművészeti Főiskola, Lembergi Nemzeti Iparművészeti Főiskola, Ivano-Frankivszki Vaszil Sztefanik Festőművészeti Főiskola, Lembergi Nemzeti Művészeti Akadémia, Odesszai Usinszkij Főiskola (művészeti grafika), Kijevi Állami Képzőművészeti Főiskola (építészeti kar).

EPILÓGUS

A szakmailag befutott magyar származású és vegyes családból származó képzőművészek közül sokaknak már az 1945-2012 között, a „Nagy Művészet-hez” vezető úton lezárta életpályáját a sors: **Balla Pál, Balázs István, Bedzir Pál, Bedzirné Kremniczky Erzsébet, Berecz Vilmos, Boksay József, Ifj. Boksay József, Boreczky Béla, Danielovics Emmi, Erdélyi Béla, Garanyi József, Glück Gábor, Gogola Ferenc, Grabovszky Emil, Habda László, Horváth Anna, Ilku Marion József, Jankovics Mária, Kassai Antal, Koczka András, Kolozsvári Ferenc, Kolozsvári László, Kontratovics Ernő, Kutlán István, Malcsiczky Simon, Manajló Tivadar, Márton Béla, Medveczky Miklós, Molnár István, Petky Sándor, Picur Zoltán, Róbert Miklós, Soltész Zoltán, Suba Miklós, Szaller Sándor, Szemák Öcsi Ferenc, Szőke István, Sztaskó Gyula, Tóth Lajos, Veres Péter és mások.**

Ezek az ismert, aranyveretes nevek bizonyítják, hogy vidékünk művészetének mégis sikerült a háborúvesztés után talpon maradnia, különböző államfordulatokon keresztül átküzdenie magát, sikerült „nagyhírű iskolává fejlődnie” és az évtizedek folyamán keletkezett szellemi értékekkel gazdagítania az egyetemes magyar kultúrát is.

Arcképcsarnokunkban helyet kaptak azok a képzőművészek is, akik a „négymegyényi”, több népnek is otthont adó Kárpátalján, illetve a szélesebb értelemben a „külhonban rekedt” Ukrajnában, magyar közösségekben élnek, de az államhatároktól függetlenül a magyar kulturális nemzethez tartoznak. Ők már befutott idősebb és pályakezdő fiatal alkotók, akik II. Rákóczi Ferenc leghűségesebb népének körében a kortárs magyar képző-

művészeti életet – a XX. századból átlendülve a XXI. századba – egyéni és csoportos kiállítások, műhelyek, művésztelepek értékképző résztvevőjeként személyesen képviselik. Ezek közé tartozik: **Angyalosi Sándor, Asztalos Éva, Baráté Ágnes, Bartosh József, Bartosh Tatjana, Bálint Lívia, Becske József Lajos, Beleny Mihajlo, Beleny-Puhlik Magdolna, Benkő György, Berecz Margit, Brinkács Stefan/István, Csuvalova Teréz, Dancsné Hidi Tünde, Darabán János, Erfán Ferenc, Fényes András, Földesi Péter, Fuchs Andrea, Gogola Zoltán, Habda Vladyslav, Hajdú László, Harangozó Miklós, Helj László, Hidi Endre, Hidi Endre Ifj., Homoki Gábor, Hrabár Natália, Juhász László, Kalitics Erika, Kassai István, Klisza János, Klisza Krisztina, Kurucz Adriána, Kulin Ágnes, Kutlán Pál, Kutasi Xénia, Kopriva Attila, Lőrincz István, Lőrincz Katalin, Magyar Árpád, Magyar László, Marinics Sándor, Matl Péter, Micska Zoltán, Nigriny Edit, Óri Mihály, Prófusz Marianna, Réti János, Riskó György, Soltész András, Soltész Gabriella, Soltész István, Soltész Péter, Sütő János, Sütő Miklós, Szkakandij Olga, Szocska László, Turák Angéla, Vass Tibor, Varga Tarzícus testvér, Vigh János, Veres Ágota és mások.**

Ugyancsak *Arcképcsarnokunkban* szerepelnek a Magyarországra és más országokba különböző okok miatt áttelepült **Duncsák Attila, Iván Ambros, Koszták István, Manajló András, Medveczky Ágnes, Medveczkyné Luták Edit, Ortutay Zsuzsa, Zicherman Sándor** és más képzőművészek, akiknek nevei a szakmai lexikonok szócikkeiben is fellelhetők, akik tovább tartják a kapcsolatot az itt maradottakkal, egymásnak szakmai biztatást, szellemi-lelki támogatást nyújtanak.

Azon hosszan lehetne vitatkozni, hogy a gyűjteményben megjelenített alkotók közül a nyilvánosság elé került műveikkel, szakmai tudásukkal ki „ütötte meg”, illetve érte el az egyetemes magyar és európai szintet, rangot, ez a műelemző és értékelő feladat azonban a jövő művészettörténészeire vár.

JEGYZETEK:

¹ Glatz Ferenc: *Rendszerváltás, kisebbségpolitika, kulturkölpolitika*, 1989–1990, <http://www.historia.hu/archivum/2012/tart1201.html> (História, 2012/01.)

² Fedinec Csilla: *Kisebbségek a független Ukrajnában*, Az oroszoktól a magyarokig, <http://www.historia.hu/archivum/2012/tart1201.html> (História, 2012/01)

³ A híres mondatot Willy Brandtnak tulajdonítják, írásaiban, beszédeiben ő használta először. Willy Brandt (eredeti nevén Herbert Ernst Karl Frahm, Lübeck, 1913. december 18. – Unkel, 1992. október 8.) béke-Nobel-díjas német szociáldemokrata politikus, a Német Szövetségi Köztársaság kancellárja. Lásd: <http://www.urbanlegends.hu/2009/11/osszeno-ami-osszetartozik/>

⁴ Dupka György: *Kárpátalja magyarsága*. Honismereti kézikönyv. Elektronikus megjelenés: ÖKOEK Szerkesztőség – 2008. – In: http://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/kulhoni_magyarsag/2009/Karpatalja_magyarsaga/pages/007_irodalom.htm

⁵ KMMI, Arcképcsarnok. Antonikné Polónyi Katalin: http://www.kmmi.org.ua/arckepek?menu_id=9&submenu_id=14&arc_id=2

⁶ *Художники Закарпаття...* 25. p.

⁷ Prihogyko, Duska (Magdolna): Iván Ambrus. – In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/ivan_ambrus

⁸ Füzesi Magda: *Mit csinál most Kádas Kati festőművész?* – Kárpátaljai Hírmondó, Budapest, VIII. évf. 1. szám, 2012. március, 40. o.

⁹ 1991: A kárpátaljai magyar képző- és iparművészek Révész Imre Társaságának első kiállítása. Kárpátaljai Honismereti Múzeum. Ungvár (Katalógus, A teremtés gyönyöre, Balla D. Károly előszavával).

¹⁰ Dupka György: *Kárpátalja magyar személyi és intézményadattára*. Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 1993. 83. o. Lásd még: Nigriny Szabolcs: A tartalom megtalálja formáját. (Portré Koszták Istvánról). – In: Élet-Jel, Közművelődési magazin, Ungvár, 2011. január, 14-15. o.

¹¹ Lengyel János: „Mindent világpolgárnak vallottam magam.” (Interjú Koszták Istvánnal). – In: Kárpátaljai Hírmondó, Budapest, VIII. évf. 2. szám, 2012. június, 39. o.

¹² Tasnádi András: Kovách A. Vadim. In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/kovach_a_vadim

¹³ Honlapja: <http://kronzsuzsa.hu>

¹⁴ S. Benedek András: Magyar Sándor. – In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/magyar_sandor

¹⁵ A művész honlapja: <http://www.manajlo-andras.com/>

¹⁶ Prihogyko, Duska: Medveczky Miklós. – In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/medveczky_miklos

¹⁷ Prihogyko, Duska: – In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/medveczkyne_lutak_edit

¹⁸ Matits Ferenc: Medveczky Ágnes. – In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/medveczky_agnes

¹⁹ Szolláth György: Ortutay Zsuzsa. – In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/ortutay_zsuzsa

²⁰ Faludy Judit: Pálffy István. – In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/palfy_istvan

²¹ Pálffy Júlianna. – In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/palfy_julianne

²² Prihogyko Duska: Petky Péter. – In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/petky_peter

²³ *Художники Закарпаття...* 117. p. Lásd még: Пуга Петро Петрович. <http://www.carpathia.gov.ua/ua/publication/content/2740.htm>

²⁴ *Художники Закарпаття...* 118. p. Lásd még: Рогаль Микола Георгійович. <http://www.carpathia.gov.ua/ua/publication/content/2741.htm>

²⁵ ifj. Tomcsányi Mihály: http://hu.wikipedia.org/wiki/Ifj._Tomcs%C3%A1nyi_Mih%C3%A1ly

²⁶ Az Osztrák–Magyar Monarchia idején az akkori magyar hivatalos nyelven édesapja anyakönyvezett neve Tomcsányi Mihály volt.

²⁷ Szolláth György: Zicherman Sándor. – In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/zicherman_sandor

²⁸ Dupka György: *Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Társasága*. – In: Kárpátalja magyar személyi és intézmény-adattára. Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest, 1993. 68. o.

²⁹ Kárpátalja, 1991, II. évf. 3. sz. február. 8. o.

³⁰ Balla D. Károly: *A teremtés gyönyöre*. – In: A kárpátaljai magyar képző és iparművészek Révész Imre Társaságának első kiállítása. Katalógus. Ungvár, 1991. 1. o.

³¹ Tóth István: *A Révész Imre Társaság kiállítása elé*. – In: Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társasága. Katalógus. Kiadja a Kárpátalja c. lap, Tervezte: Mankovits Tamás. Miskolc, 1993. 31. o.

³² Lásd: Balla D. Károly írása. – In: Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társasága 1990-1995, Ungvár, 1995.

³³ Magyar Képzőművészek és Iparművészek Társaságának Beköszöntője. Kárpátaljai művészek. In: - A Magyar Képzőművészek és Iparművészek Társaságának kiállítása, 1996. Tisztelet és honfoglalás 1100. évfordulója előtt. Katalógus. Kiállításszervező: Tóth Lajos, Riskó György. Ungvár-Budapest, Tárogató Lap- és Könyvszerkesztőség, 1996. 3. o.

³⁴ Ugyanott: 5. o.

³⁵ Horváth Sándor: *Az alkotó felelőssége*. – In: Kárpátaljai magyar képzőművészek és iparművészek kiállítása 1998. Katalógus. Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közossége, MÉKK, Ungvár, 1998. 2. o.

³⁶ Vári Fábián László: *Előszó*. – In: Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társasága 1999. Szerk.: Tóth Lajos. Credo Alapítvány, Ungvár 1999. 3. o.

³⁷ Zselicki József beköszöntője. – In: Expo 2000 – Hannover. Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társasága. Szerk.: Tóth Lajos. (A katalógus szövege magyar és német nyelvű.) Credo Alapítvány, Ungvár, 2000. 2. o.

³⁸ Tóth István: *Lét és jelenlét*. – In: Kárpát-medencei Képző- és Iparművészek Milleniumi kiállítása. Katalógus. Ungvár, 2000. 2. o.

³⁹ Riskó György: *Beköszöntő*. – In: Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészeti kiállítás. Ungvár, 2002.

⁴⁰ Szemán-munkák a KMMI-honlapon: http://www.kmmi.org.ua/galleries?menu_id=9&submenu_id=22&id=50&mod=4

⁴¹ Riskó György: *Szemán Öcsi Ferenc festőművész*. Emlékkönyv. Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség, Ungvár, 2005.

⁴² P. Zs. *Ünnepelt a Révész Imre Társaság*. – In: Kárpátaljai Szemle, 2005. 12. 05. (Képzőművészet). <http://www.karpatszemle.uz.ua/>

⁴³ RIT-tárlat a munkácsi várban. – In: Kárpátalja, 2009. 05.22. <http://www.karpatalja.com.ua/kmksz/hir8.html>

⁴⁴ RIT-tárlat Ungváron. – In: Kárpátalja, 2010. 05. 28. <http://www.karpatalja.com.ua/kmksz/hir81.html>

⁴⁵ A RIT jubileumi tárlata Ungváron. – In: Kárpátalja, 2010.12.24. <http://www.karpatalja.com.ua/kmksz/hir145.html>, http://beregihirlap.uz.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1541:20-eves-a-revesz-imre-tarsasag&catid=3:kultura&Itemid=5, Videofelvétel: www.youtube.com/watch?v=o2-6DqZmbQ8

⁴⁶ Nigriny Szabolcs: *20 éves a Révész Imre Társaság*. – In: Kárpáti Igaz Szó, 2010. 12. 27. <http://kiszoo.hhrf.org/?module=news&target=get&id=2268>. Lásd még: http://kmf.uz.ua/fotogaleria/fenykeptar/kiallitasok_tartatok/2011-05-19_20_eves_a_rit/index.html <http://www.karpatalja.ma/karpatalja/kultura/2188-beregszasz-20-eves-a-revesz-imre-tarsasag>

⁴⁷ Erfán-munkák a KMMI-honlapon: http://www.kmmi.org.ua/galleries?menu_id=9&submenu_id=22&id=56&mod=4

⁴⁸ Szocska László munkái a KMMI-honlapon: http://www.kmmi.org.ua/galleries?menu_id=9&submenu_id=22&id=40&mod=4

⁴⁹ A nyarat idézte a kiállítás. – In: Kárpátalja, 2012. 12. 28 <http://www.karpatalja.com.ua/kmksz/hir606.html>, Lásd még: KMMI Hírlevél, 2013/2. – In: http://www.kmmi.org.ua/books?menu_id=9&submenu_id=29&book_id=410

⁵⁰ Lásd: <http://www.kmf.uz.ua/hun114/images/galeria/2010/02/>

⁵¹ Lásd. Beregszász honlapja. – In: <http://www.beregszasz.net/index.php?a=bemutatas&b=9>

⁵² Horváth-munkák a KMMI honlapon: http://www.kmmi.org.ua/galleries?menu_id=9&submenu_id=22&id=41&mod=4

⁵³ Lásd: Kovács László beregszászi műgyűjtő és kiállításszervező honlapját: <http://kovacsaszlo19.blogspot.com/2008/03/garanyi-jzsef-letrajza.html>

- ⁵⁴ Lásd: Beregvidéki Múzeum: www.beregmuseum.uz.ua
- ⁵⁵ <http://karpatszallas.net/hasznosinformaciok/bereg-alkotoegyesulet>
- ⁵⁶ Dupka György: *Kárpátalja magyar személyi és intézmény-adattára*. Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 1993. 57. o.
- ⁵⁷ Horváth Anna beköszöntője. Kádas Katalin kiállítása. 1994. március. Katalógus.
- ⁵⁸ Kádas Katalin: *Áttelepülésem története*. Szerzői kiadás. Nyíregyháza 2007. 10. o.
- ⁵⁹ Szolláth György: Ortutay Zsuzsa. – In: <http://artportal.hu/lexikon/muveszek/ortutay-zsuzsa>
- ⁶⁰ *I. Bereg art expo* – 2010. A Bereg Alkotóegyesület kiállítása. Összeállította: Dupka György, Fuchs Andrea, Zubánics László. Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet, Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közossége, Péterfalvai Polgármesteri Hivatal. Péterfalva, 2010, 5. o. A továbbiakban: *I. Bereg art expo* – 2010. Katalógus.
- ⁶¹ KMMI, Arcképcsarnok. Bakó Olga: http://www.kmmi.org.ua/arckepek?menu_id=9&submenu_id=14&arc_id=3 Lásd még: *I. Bereg art expo* – 2010., 5. o.
- ⁶² KMMI, Arcképcsarnok. Baráté Irén: http://www.kmmi.org.ua/arckepek?menu_id=9&submenu_id=14&arc_id=4
- ⁶³ *I. Bereg art expo* – 2010. Katalógus, 5. o.
- ⁶⁴ *I. Bereg art expo* – 2010. Katalógus, 6. o.
- ⁶⁵ *I. Bereg art expo* – 2010. Katalógus, 7. o.
- ⁶⁶ *I. Bereg art expo* – 2010. Katalógus, 7. o.
- ⁶⁷ *I. Bereg art expo* – 2010. 7. o.
- ⁶⁸ *I. Bereg art expo* – 2010. 5. o., II. Carpatica art expo 2011. Katalógus, 6. o.
- ⁶⁹ *I. Bereg art expo* – 2010. 6. o.
- ⁷⁰ *I. Bereg art expo* – 2010. 8. o.
- ⁷¹ *I. Bereg art expo* – 2010. 8. o.
- ⁷² *I. Bereg art expo* – 2010. 8. o.
- ⁷³ KMMI, Arcképcsarnok. Kovácsné Derceni Ibolya: http://www.kmmi.org.ua/arckepek?menu_id=9&submenu_id=14&arc_id=6
- ⁷⁴ *I. Bereg art expo* – 2010. 9. o. Lásd még: KMMI, Arcképcsarnok. Mester Irén: http://www.kmmi.org.ua/arckepek?menu_id=9&submenu_id=14&arc_id=7
- ⁷⁵ *I. Bereg art expo* – 2010. 9. o. Lásd még: KMMI, Arcképcsarnok. http://www.kmmi.org.ua/arckepek?menu_id=9&submenu_id=14&arc_id=8
- ⁷⁶ *I. Bereg art expo* – 2010. 9. o.
- ⁷⁷ KMMI, Arcképcsarnok. Profusz Marianna: http://www.kmmi.org.ua/arckepek?menu_id=9&submenu_id=14&arc_id=9
- ⁷⁸ *I. Bereg art expo* – 2010. 10. o.
- ⁷⁹ *I. Bereg art expo* – 2010. 10. o. http://www.beregihirlap.uz.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=30&Itemid=52
- ⁸⁰ *I. Bereg art expo* – 2010. 10. o. Lásd még: Válogatás a Bereg Alkotóegyesület tagjainak munkáiból: http://www.beregihirlap.uz.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=30&Itemid=52
- ⁸¹ Lásd. Kovács László beregszászi műgyűjtő és kiállításszervező honlapját <http://kovacsolaszlo19.blogspot.com/search/label/Zicherman%20S%C3%A1ndor>
- ⁸² KMMI, Arcképcsarnok. Horváth Anna: http://www.kmmi.org.ua/arckepek?menu_id=9&submenu_id=14&arc_id=20
- ⁸³ KMMI, Arcképcsarnok. Garanyi József: http://www.kmmi.org.ua/arckepek?menu_id=9&submenu_id=14&arc_id=1
- ⁸⁴ Dupka György: *Kárpátalja magyar személyi és intézmény-adattára*. Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 1993. 9. o. Lásd még: KMMI, Arcképcsarnok. Antonikné Polónyi Katalin: http://www.kmmi.org.ua/arckepek?menu_id=9&submenu_id=14&arc_id=2
- ⁸⁵ Lásd: KMMI, Arcképcsarnok. Szerk. Fuchs Andrea. http://www.kmmi.org.ua/arckepek?menu_id=9&submenu_id=14

- ⁸⁶ *Bereg Alkotóegyesület.* <http://www.karpatszemle.uz.ua/kepzmuv/km060101.htm>
- ⁸⁷ I. Bereg art expo – 2010. 6. o.
- ⁸⁸ I. Bereg art expo – 2010.
- ⁸⁹ Bereg Alkotóegyesület. – In: Kárpátaljai Szemle (Képzőművészet). www.karpatszemle.uz.ua/
- ⁹⁰ Lásd: Amikor szívből jön a tudomány. – In: <http://uj szo.com/node/107660>
- ⁹¹ Egy község, mely már csak nevében őrzi egykori tölgyesei emlékét. – In: <http://www.karpatalja.com.ua/kmkszhir282.html>
- ⁹² H. Cs. Rákóczi-szobrot avattak Jánosiban. – In: <http://kiszo.hhrf.org/?module=news&target=get&id=1314>
- ⁹³ Szabó Sándor: Vásznonra álmodott városok. – In: Kárpáti Igaz Szó, 2012. 01. 18.: <http://kiszo.hhrf.org/?module=news&target=get&id=7808>
- ⁹⁴ Honlap: Beregszászi-Hegyi László <http://www.laszlodehegy.hu/>
- ⁹⁵ Wehner Tibor. Beregszászi Hegyi László. – In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/hegyi_laszlo_b
- ⁹⁶ Dupka György: *Kárpátalja magyar személyi és intézmény-adattára.* Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 1993. 83. o. – Nigriny Szabolcs: *A tartalom megtalálja formáját.* (Portré Koszták Istvánról). – In: Élet-Jel, Közművelődési magazin, Ungvár, 2011. január, 14-15. o.
- ⁹⁷ Lengyel János: „Mindig világpolgárnak vallottam magam.” (Interjú Koszták Istvánnal). – In: Kárpátaljai Hírmondó, Budapest, VIII. évf. 2. szám, 2012. június, 39. o.
- ⁹⁸ Lásd: Kiállítások az adatbázisban: Medve Zsuzsa kiállítása (1998), Délibáb - A Makói Grafikai Alkotótelep kiállítása (2006)
- ⁹⁹ Beke Zsófia: Medve Zsuzsa. – In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/medve_zsuzsa
- ¹⁰⁰ Forrás: *Kárpátok és Kárpátalja Mondy András festményein.* – In: MTI-anyag, Kárpáti Igaz Szó, 2011. 08. 02.: <http://kiszo.hhrf.org/?module=news&target=get&id=5321>
- ¹⁰¹ ArtTisza honlapon 22 munkája tekinthető meg: <http://arttiszsa.org/muveszek/category/1-barate-agi.html>
- ¹⁰² ArtTisza honlapon 7 munkája tekinthető meg: <http://arttiszsa.org/muveszek/category/2-dobai-istvan.html>
- ¹⁰³ ArtTisza honlapon 7 munkája tekinthető meg: <http://arttiszsa.org/muveszek/category/3-elekistvan.html>
- ¹⁰⁴ ArtTisza honlapon 3 munkája tekinthető meg: <http://arttiszsa.org/muveszek/category/4-gergelyistvan.html>
- ¹⁰⁵ ArtTisza honlapon 6 munkája tekinthető meg: <http://arttiszsa.org/muveszek/category/5-gero-arpi.html>
- ¹⁰⁶ ArtTisza honlapon 89 munkája tekinthető meg: <http://arttiszsa.org/muveszek/category/6-gogola-zoltan.html>
- ¹⁰⁷ ArtTisza honlapon 51 munkája tekinthető meg: <http://arttiszsa.org/muveszek/category/7-hidi-endre.html>
- ¹⁰⁸ ArtTisza honlapon 21 munkája tekinthető meg: <http://arttiszsa.org/muveszek/category/8-imre-adam.html>
- ¹⁰⁹ ArtTisza honlapon 13 munkája tekinthető meg: <http://arttiszsa.org/muveszek/category/9-juhasz-laszlo.html>
- ¹¹⁰ ArtTisza honlapon 18 munkája tekinthető meg: <http://arttiszsa.org/muveszek/category/10-kalitics-erika.html>
- ¹¹¹ ArtTisza honlapon 18 munkája tekinthető meg: <http://arttiszsa.org/muveszek/category/11-lizakalex.html>
- ¹¹² ArtTisza honlapon 38 munkája tekinthető meg: <http://arttiszsa.org/muveszek/category/12-molnar-sandor.html>
- ¹¹³ ArtTisza honlapon 14 munkája tekinthető meg: <http://arttiszsa.org/muveszek/category/13-muska-laszlo.html>
- ¹¹⁴ ArtTisza honlapon 15 munkája tekinthető meg: <http://arttiszsa.org/muveszek/category/15-rejplik-istvan.html>

¹¹⁵ ArtTisza honlapon 20 munkája tekinthető meg: <http://arttisza.org/muveszek/category/16-simon-tibor.html>

¹¹⁶ ArtTisza honlapon 20 munkája tekinthető meg: <http://arttisza.org/muveszek/category/19-szilagi.html>

¹¹⁷ ArtTisza honlapon 2 munkája tekinthető meg: <http://arttisza.org/muveszek/category/14-oxi.html>

¹¹⁸ ArtTisza honlapon 23 munkája tekinthető meg: <http://arttisza.org/muveszek/category/18-tokar-jozsef.html>

¹¹⁹ Hegedűs Csilla: Egyéves az ArtTisza. – In: Kárpáti Igaz Szó, 2012. 04. 25. <http://kiszoo.hhrf.org/?module=news&target=get&id=9162>

¹²⁰ Kovács Elemér: Az ArtTisza Művészeti Egyesület tárlatán. – In: http://www.kmmi.org.ua/news?menu_id=2&ar_id=555

¹²¹ <http://hu.wikipedia.org/wiki/Tiszap%C3%A9terfalva>

¹²² Balla Pál munkái a KMMI-honlapon: http://www.kmmi.org.ua/arckepek?menu_id=9&submenu_id=14&arc_id=24

¹²³ Kovács Erzsébet: Alkotótábor és kiállítás Benében. – In: KárpátInfo, 2009. dec. 4. <http://karpinfo.net/hetilap/kultura/2009/12/04/alkototabor-es-kiallitas-beneben>

¹²⁴ Nigriny Szabolcs: Évösszegzett a Munkácsy Egyesület. – In: Kárpáti Igaz szó, 2011. 01. 10. <http://kiszoo.hhrf.org/?module=news&target=szerzo&id=38>

¹²⁵ Kárpátaljai fotóművészek tárlata. –In: <http://c.minap.hu/news.php?extend.22854.5>

¹²⁶ Lásd: KMMI Hírlevél V. évfolyam, 2. (113.) szám. 2013. január 31. http://www.kmmi.org.ua/books?menu_id=9&submenu_id=30&book_id=410

¹²⁷ Asztalos Éva munkái a KMMI-honlapon:

http://www.kmmi.org.ua/arckepek?menu_id=9&submenu_id=14&arc_id=13

¹²⁸ Beleny Mihajlo munkái a KMMI-honlapon:

http://www.kmmi.org.ua/galleries?menu_id=9&submenu_id=22&id=36&mod=4

¹²⁹ Berecz Margit munkái a KMMI-honlapon:

http://www.kmmi.org.ua/galleries?menu_id=9&submenu_id=22&id=55&mod=4

¹³⁰ Fuchs Andrea munkái a KMMI-honlapon:

http://www.kmmi.org.ua/galleries?menu_id=9&submenu_id=22&id=42&mod=4

¹³¹ Harangozó Miklós munkái a KMMI-honlapon:

http://www.kmmi.org.ua/galleries?menu_id=9&submenu_id=22&id=49&mod=4

¹³² Homoki Gábor munkái a KMMI-honlapon:

http://www.kmmi.org.ua/galleries?menu_id=9&submenu_id=22&id=44&mod=4

¹³³ Kisliza János munkái a KMMI-honlapon:

http://www.kmmi.org.ua/galleries?menu_id=9&submenu_id=22&id=31&mod=4

¹³⁴ Lőrincz István munkái a KMMI-honlapon:

http://www.kmmi.org.ua/galleries?menu_id=9&submenu_id=22&id=39&mod=4

¹³⁵ Lőrincz Katalin munkái a KMMI-honlapon:

http://www.kmmi.org.ua/galleries?menu_id=9&submenu_id=22&id=38&mod=4

¹³⁶ Matl Péter munkái a KMMI-honlapon:

http://www.kmmi.org.ua/galleries?menu_id=9&submenu_id=22&id=46&mod=4

¹³⁷ Nigriny Edit munkái a KMMI-honlapon:

http://www.kmmi.org.ua/galleries?menu_id=9&submenu_id=22&id=43&mod=4

¹³⁸ Prófus Marianna munkái a KMMI-honlapon: http://www.kmmi.org.ua/galleries?menu_id=9&submenu_id=22&id=30&mod=4

¹³⁹ Réti János munkái a KMMI-honlapon:

http://www.kmmi.org.ua/galleries?menu_id=9&submenu_id=22&id=28&mod=4

¹⁴⁰ Soltész Péter munkái a KMMI-honlapon:

http://www.kmmi.org.ua/arckepek?menu_id=9&submenu_id=14&arc_id=11

- ¹⁴¹ Honlapja: <http://www.tarziciusztstver.hu/>
- ¹⁴² Lásd: - I. *Carpatica art expo 2010*. A MÉKK Munkácsy Mihály Képzőművészeti Egyesület kiállítása. Összeállította: Dupka György, Fuchs Andrea, Zubánics László. Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet, Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közössége, Ungvár, 2010, 5. o. - III. *Ugocsa napok* – 2010. A MÉKK Munkácsy Mihály Képzőművészeti Egyesület kiállítása. Összeállította: Dupka György, Fuchs Andrea, Zubánics László. Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet, Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közössége, Péterfalvai Polgármesteri Hivatal. Péterfalva, 2010, 5. o. - II. *Carpatica art expo 2011*. A MÉKK Munkácsy Mihály Képzőművészeti Egyesület kiállítása. Összeállította: Dupka György, Fuchs Andrea, Zubánics László. Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet, Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közössége, Ungvár, 2011, 6-7. o.
- ¹⁴³ Lásd: KMMI, Arcképcsarnok. Szerk. Fuchs Andrea. http://www.kmmi.org.ua/arckeppek?menu_id=9&submenu_id=14
- ¹⁴⁴ Lásd: <http://szentkoronaradio.com/node/26845>
- ¹⁴⁵ Hegedűs Csilla: *Megújult a képtár*. – In: Kárpáti Igaz Szó, 2010. április 20.
- ¹⁴⁶ Matuz István: *Az ugocsa napok művészeti ifjú reménysége*. – In: Kárpáti Igaz Szó, 2007. szeptember 15. 20 <http://www.hhrf.org/karpatiigazszo/070915/gy03.html>
- ¹⁴⁷ Lajos Mihály: *Nagyszőlős: ünnepség a Perényiben*. – In: Kárpátalja, 2010. január 29. <http://www.karpataljalap.net/2010/01/29/nagyszolos-unnepseg-perenyiben>
- ¹⁴⁸ Grigora Éva: *A természet szerelmese*. Szilvási Ferenc 50 éves. – In: Nagyszőlős-vidéki Hírek, 2010. február 20.
- ¹⁴⁹ Harangozó Miklós jubileumi tárlata. – In: http://www.kmmi.org.ua/news?menu_id=2&ar_id=567, Lásd még: Nagyszőlősen is méltatták Harangozó Miklós születésnapját. – In: http://www.kmmi.org.ua/news?menu_id=2&ar_id=562
- ¹⁵⁰ Jakab András kijevei kiállítása. – In: Nagyszőlős-vidéki Hírek, 2010. január 9.
- ¹⁵¹ Badó Zsolt: *Tájékepek a Pikuj tövéből*. Hollósy-művésztaó Szarvasházán. – In: Kárpátalja, 2010. május 21. <http://www.karpataljalap.net/2010/05/21/tajkepek-pikuj-tovebol>
- ¹⁵² Szépreményi Kristóf: *Egy festő Szerednyéről*. – In: Kárpátinfo, 2006.02.19.: <http://www.karpat szemle.uz.ua/kepzmuv/km060203.htm>
- ¹⁵³ Tóth Viktor: Fába vésett mondanó. – In: <http://kisz.hhrf.org/?id=4877&module=news&target=get>
- ¹⁵⁴ Lajos Mihály: *A jurtáktól a Szent István-szoborig*. – In: Kárpáti Igaz Szó, 2004. július 20. <http://www.hhrf.org/karpatiigazszo/040720/kultur03.html>
- ¹⁵⁵ Kárpát-medencei Képző- és Iparművészek Millenniumi kiállítása. Katalógus. Ungvár, 2000. 36. o.
- ¹⁵⁶ Nigriny Szabolcs: *Vasba kovácsolt izgalmas valóság*. (Zsombor Péterről). – In: Élet-Jel, Közművelődési magazin, Ungvár, 2009. március, 19. o.
- ¹⁵⁷ *Magyar Zsidó Lexikon*. Újvári Péter szerkesztésében. 1929. 112. o. – In: <http://mek.oszk.hu/04000/04093/html/0120.html>
- ¹⁵⁸ *Kortárs magyar művészeti lexikon*, P-Z. 3. Főszerkesztő: Fitz Péter. Enciklopédia Kiadó, Budapest, 2001, 278-279. o.
- ¹⁵⁹ http://artportal.hu/lexikon/muveszek/skripeczky_akos
- ¹⁶⁰ Almási Irén: *Firkálásból életcél*. – In: Kárpáti Igaz Szó, 2012. január: <http://www.umsz.uz.ua/news/2013/januar/20130117-idehaza.html>
- ¹⁶¹ Hudák Elvira (Nagyszőlős-vidéki Hírek, 2012.): „Nem tartozok egyetlen művészeti irányzathoz sem” – vallja Hecksó István, fiatal festőművész! <http://vynohradiv.info/hirek/904-nem-tartozok-egyetlen-mvszeti-rnyzathoz-sem-vallja-hecsk-istvn-fiatal-festmvsz>
- ¹⁶² Erdélyi Béla: *Képzőművészet*... 154. o.
- ¹⁶³ Suba Miklós. – In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/suba_miklos. Lásd még: Sándor L.: Kárpátaljai festőművészek, Kijev, 1961. Osztrovszkij, G.: Kárpátaljai képzőmű-

vészet, Kijev, 1974. - Eastertide watering of the girls, Catholic Year, 1983/tavaszi. - Kortárs magyar művészeti lexikon, P-Z. 3. Főszerkesztő: Fitz Péter. Enciklopédia Kiadó, Budapest, 2001, 278-424. o

¹⁶⁴ Balogh József. http://artportal.hu/lexikon/muveszek/balogh_jozsef. (Cs. A. - A Cigány festészet Magyarországon 1969-2009 alapján). Lásd még: Kortárs magyar művészeti lexikon. A-Gy. 1. Főszerkesztő: Fitz Péter. Enciklopédia Kiadó, Budapest, 2000.

¹⁶⁵ Художники Закарпаття... 135. p.

¹⁶⁶ Рогаль Микола Георгійович. <http://www.carpathia.gov.ua/ua/publication/content/2741.htm>

¹⁶⁷ Художники Закарпаття... 118. p.

¹⁶⁸ Пуга Петро Петрович. <http://www.carpathia.gov.ua/ua/publication/content/2740.htm>

¹⁶⁹ Художники Закарпаття... 117. p.

¹⁷⁰ Художники Закарпаття... 65. p.

¹⁷¹ Fedák Anita: *Bartos József a kastélybéli*. – Kárpáti Igaz Szó, 2005. november 5. <http://www.hhrf.org/karpatiigazszo/051105/m01.html>

¹⁷² Barát Mihály: *A munkácsi vár festőnője*. – In: Kárpáti Igaz Szó, 2005. <http://www.karpatszeme.uz.ua/kepzmuv/km050901.htm>

¹⁷³ Tóth Viktor: *Beszédes festmények Szolyváról*. – In: Kárpáti Igaz Szó, 2011.09. 07. <http://kisz.hhrf.org/?module=news&target=get&id=5891>

¹⁷⁴ Keresztyén Balázs: *Kárpátaljai művelődéstörténeti kislexikon*. Hatodik Síp Alapítvány–Mandátum Kiadó, Budapest-Beregszász, 2001. 275-276. o. Lásd még: Vedress Márk. www.hung-art.hu/, - hu.wikipedia.hu- Vedress Márk - mek.oszk.hu - Magyar Életrajzi Lexikon 1000- 1990 - Vedress Márk. - www.berze-nagy.sulinet.hu/ Barangolás a stílusok világában.

¹⁷⁵ Sz. Kürti Katalin: Ungvári Lajos. http://artportal.hu/lexikon/muveszek/ungvari_lajos

¹⁷⁶ Lásd: Gador E.-Pogány Ö. G.: *Magyar szobrászat*, Budapest, 1953. – Bogel J.: *Új szobrok Debrecenben*, Alföld, 1961/4. és 1965/6. - László Gy.: *~ 65 éves, Művészet*, 1967/3. - Sz. Kürti K.: *Köztéri szobrok és épületdíszítő alkotások Debrecenben*, Debrecen, 1977. - Búza B.: *Búcsúztató, Magyar Képzőművészek és Iparművészek Szövetsége tájékoztatója*, 1984/3-4. - Rajna Gy.: *Budapest köztéri szobrainak katalógusa*, Budapest, 1989. (Sz. Kürti Katalin)

¹⁷⁷ *Kortárs magyar művészeti lexikon*, P-Z. 3. Főszerkesztő: Fitz Péter. Enciklopédia Kiadó, Budapest, 2001, 278-432. o. Lásd még: Художники Закарпаття... 129. p.

¹⁷⁸ Wehner Tibor: Szanics Mihály. – In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/szanics_mihaly

¹⁷⁹ S. Benedek András: Magyar Sándor. – In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/magyar_sandor

¹⁸⁰ A Kárpátaljai Megyei Könyvtár honlapja: http://www.biblioteka.uz.ua/painters/show_avtor.php?id=163. Lásd még: - <http://nc21.com.ua/art-news/artists.aspx?a=%D0%9B> – <http://nc21.com.ua/art-news/exhibitions/gallery.aspx?exhibition=0>

¹⁸¹ Szatmári Gizella: Róbert Miklós. – In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/robert_miklos

¹⁸² Balla László: *Erdélyi Béla és kortársai*, Ungvár-Budapest, 1994. 57. o.

¹⁸³ Balla László: *Erdélyi Béla és kortársai*, Ungvár-Budapest, 1994. 75. o. www.kicselbach.hu – Művészek. Ország Lili.

¹⁸⁴ Lásd: hu.wikipedia.org – Ország Lili. - mek.niif.hu Ország Lili – Magyar Életrajzi lexikon 1000-1990. - www.kicselbach.hu – Művészek. Ország Lili.

¹⁸⁵ Honlapja: http://www.atanazgaleria.hu/old/magyar.php?page=ruthenia/alkotok_hu

¹⁸⁶ Prihogyko, Duska-Matits Ferenc: Puskás László. – In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/puskas_laszlo

¹⁸⁷ Zubacs Vaszil: *A nagy Kroton unokahuga*. – In: Kárpáti Igaz Szó, 1912.: <http://kisz.hhrf.org/?module=news&target=get&id=9316>

¹⁸⁸ Kiállítások az adatbázisban: Fonalak és formák - Tamás Béla textiltervező és Petky Péter keramikus kiállítása (2010).

¹⁸⁹ Prihogyko Duska: Petky Péter. – In: - Kortárs magyar művészeti lexikon, P-Z. 3. Főszerkesztő: Fitz Péter. Enciklopédia Kiadó, Budapest, 2001, 141-142. o.

¹⁹⁰ Honlapja: <http://kronzsuzsa.hu>

¹⁹¹ Faludy Judit: Petky Péter. – In: Pálffy István. - http://artportal.hu/lexikon/muveszek/palfy_istvan Faludy Judit: Pálffy István. - In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/palfy_istvan. Lásd még: Dupka György: *Kárpátalja magyar személyi és intézmény-adattára*. Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 1993. 112. o. - Tarczy P.: *Mitől nem ér az égig*. Pálffy István grafikái, 1994. - Tarczy P.: *A képzelet röpte* (kat. bev., Kísérletek 1994-98, 1999).

¹⁹² Pálffy Júlianna. –In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/palfy_julianna

¹⁹³ Художники Закарпаття... 108. p.

¹⁹⁴ Художники Закарпаття... 70. p.

¹⁹⁵ Arten Galéria művészei. <http://artengallery.hu/muveszek.html>

¹⁹⁶ Bubelényi László: http://www.szvszinvonal.hu/muveszek/bubelenyi_laszlo

¹⁹⁷ Honlap: Bazán Vladimir. Lásd még: Художники Закарпаття... 13. p.

¹⁹⁸ Gyergyász László, ifj. Bazán Vladimir. – In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/ungvari_bazan_vladimir

¹⁹⁹ Balla László: *Csillogó, lobogó, vibráló tájak*. Riportok kárpátontúli képzőművészekről. (Egy művészházaspár. – Vallomások Mikita Lászlóról és Averkijeva Ludmiláról). Kárpáti Könyvkiadó, Uzshorod, 1975. 153-158. o.

²⁰⁰ Ugyanott: Balla László: *Csillogó, lobogó, vibráló tájak*. Riportok kárpátontúli képzőművészekről. (Egy művészházaspár. – Vallomások Mikita Lászlóról és Averkijeva Ludmiláról). Kárpáti Könyvkiadó, Uzshorod, 1975. 153. o.

²⁰¹ Nigriny Szabolcs: *A hangulatom ott van a képeimen*. (Portré Pavlusin Valériáról). – In: Élet-Jel, Közművelődési magazin, Ungvár, 2010. április, 2-13. o.

²⁰² A Kárpátaljai Megyei Könyvtár honlapja: http://www.biblioteka.uz.ua/painters/show_avtor.php?id=136. Lásd még: Tivadar Artúr honlapja: <http://tivodart.narod.ru/galleryukr.html> <http://www.hhrf.org/karpattiigazszo/031227/interju.html>

²⁰³ Varga Márta: Györke Gézáról, a Kárpáti Igaz Szóban, 2003. dec. 27.

²⁰⁴ Fedák Anita: *90 éve született Bakonyi Zoltán – festőművész*. – In: Kárpáti Igaz Szó. 2006.- №3-4.- 15. o.

²⁰⁵ ifj. Tomcsányi Mihály: http://hu.wikipedia.org/wiki/Ifj._Tomcs%C3%A1nyi_Mih%C3%A1ly

²⁰⁶ Dupka György: *Kárpátalja magyar személyi és intézmény-adattára*. Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 1993. 55-56. o.

²⁰⁷ Dupka György: *Kárpátalja magyar személyi és intézmény-adattára...* 146-147. o.

²⁰⁸ Lásd: <http://www.hhrf.org/aka/kiev.htm>

²⁰⁹ Dupka György: *Kárpátalja magyar személyi és intézmény-adattára...* 145-146. o.

²¹⁰ Ukrajnai magyar szervezetek, intézmények, közéleti személyiségek adattára. Dupka György közreadásában. Magyar Értelmiségi Kárpátaljai Közössége, Ungvár-Budapest, 2006. - I. *Carpatica art expo 2010*. A MÉKK Munkácsy Mihály Képzőművészeti Egyesület kiállítása. Összeállította: Dupka György, Fuchs Andrea, Zubánics László. KMMI, MÉKK, Ungvár, 2010.

²¹¹ Dupka György: *Kárpátalja magyar személyi és intézmény-adattára...* 48. o. Kárpát-medencei magyar paletta, Ungvár-Budapest, Intermix Kiadó. 1993.

²¹² Murádin Jenő: *Hollósy Simon Művelődési Egyesület*. – In: Kortárs magyar művészeti lexikon. H-Ö. 2. Főszerkesztő: Fitz Péter. Enciklopédia Kiadó, Budapest, 2000. 139. o.

²¹³ Lásd: *Kárpát-medencei magyar paletta*. Dr. Szöllősy Tibor összeállításában. Ungvár-Budapest, Intermix Kiadó. 1993. Szöllősy Tibor: „*Ki a Tisza vizét issza...*” Máramaros helytörténeti mozaikkockák. Hatodik Síp Alapítvány-Mandátum Kiadó, Budapest-Bereg-szász, 2002. 105-119. o.

²¹⁴ Lásd: Varga I.: Zombory Éva (monogr.), Budapest, 1995. - Kortárs magyar művészeti lexikon, P-Z. 3. Főszerkesztő: Fitz Péter. Enciklopédia Kiadó, Budapest, 2001, 961. o. Továbbá: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/zombory_eva

²¹⁵ *Kortárs magyar művészeti lexikon*, 2. Főszerkesztő: Fitz Péter. Enciklopédia Kiadó, Budapest, 2000, 484. o.

²¹⁶ Tasnádi András: Kovách A. Vadim. In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/kovach_a_vadim

²¹⁷ Lásd: *Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társaság kiállítása*. Katalógus, Ungvár, 1991.

²¹⁸ Iváncsik Attila: *Festőiskola Kárpátalján*. – In: Kossuth Rádió (2011. 10. 19.). <http://www.mri-kossuth.hu/hirek/a-festoeszet-napja/festoiskola-karpataljan.html>

²¹⁹ Lásd: Barát Mihály: *Erdélyi és kortársai*. – In: Kárpáti Igaz Szó, 1991. június 6. – Balla László: *Kárpátalja művészete*. – In: Pánsíp, 1993. 2. sz. - Keresztyén Balázs: *Kárpátaljai művelődéstörténeti kislexikon*. Hatodik Síp Alapítvány – Mandátum Kiadó, Budapest-Beregszász, 2001. 277. o.

²²⁰ Erdélyi Béla: *Képzőművészet*. – In: Csíkvári Antal (szerk): Ungvár és Ung vármegye. Budapest, 1940. 153. o.

²²¹ Саллер Олександр Михайлович. <http://www.carpathia.gov.ua/ua/publication/content/2751.htm>

²²² Художники Закарпаття... 128. p.

²²³ Barát Mihály: *Egy fiatal huszti reménység*. – In: Kárpáti Igaz Szó, 2005. július 16. <http://www.hhrf.org/karpatiigazszo/050716/kultur02.html>

²²⁴ Szolláth György: Bacsí István. – In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/bacsi_istvan

²²⁵ S. Benedek András: Balázs István. – In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/balazs_istvan_1948_fafarago

²²⁶ Becske József Lajos. <http://karpatszallas.net/dosszie/becske-jozsef-lajos>

²²⁷ Becske József Lajos: *Barlangok mélyén*. Versek, rajzok. Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 2005., U.ő.: Átkozott szerepben. Versek, rajzok. Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 2005.

ARCKÉPCSARNOK

A

ANGYALOSI Sándor festő, grafikus, építész

(Munkács, 1949.)

Diplomát szerzett a Kijevi Állami Képzőművészeti Főiskola építészeti karán. 1984-től az Ukrán Építészeti Szövetség tagja. 2006-tól az Ukrán Képzőművészeti Szövetség tagja. Nyugdíjba vonulásáig a megye főépítésze volt. Különböző technikával dolgozik. Munkácson él és alkot.

Egyéni válogatott kiállítások: Munkács, Ungvár.

Válogatott csoportos kiállítások: Munkács, Ungvár, Péterfalva.

Irodalom: - Munkácsi Art-2011. A Munkácsi Művészklub kiállítása. Összeállította: Dupka György. Péterfalva, 2011.

ASZTALOS Éva építész, festőművész

(Ungvár, 1940. 08. 06.)

1949-1955 között az ungvári művészeti iskolában Bakonyi Zoltán elismert képzőművész tanítványa. 1963-ban a Kijevi Állami Műegyetemen szerzett építész diplomát. Az egyetem elvégzése után az Ungváron székelő kárpátaljai tervező intézetben építészként helyezkedett el. 1966-1988 között a Kiev-Proekt Intézet munkatársaként bekapcsolódik a Kijev területi fejlesztési és rendezési tervező intézet tevékenységébe. 1974-ben a Kijevi Tudományos Kutató Intézetben befejezte az aspirantúrát, kutatási területe: a városok fejlesztési problémái. 1988-ban visszatért Ungvárra, folytatja szakmáját: részt vesz a kárpátaljai települések, köztük városok, illetve falvak fejlesztési és távlati stratégiai rendezési tervek, a turisztikai központok fejlesztési koncepciójának kidolgozásában. A Kárpátaljai Urbanisztikai Társaság (1999), A Kárpátok Színei művészeti egyesület (2009) vezetője és aktív tagja az Ukrán Nemzeti Műépítészek Társaságának (1966), a MÉKK Munkácsy Mihály Képzőművészeti Egyesületének (2011). 1991-2005 között részt vett a Szombathelyen megrendezett Urbanisztikai Nyári Egyetem szakmai előadásain. **Pidgorna Mária** művészettörténész szerint Asztalos Éva képein sok a nap, a napsugár. A színek a festményein kölcsönös

összefüggésben vannak. Palettája széles és vonzó. Olyan élénk színeket használ, hogy a fák, a virágok mintha megelevenednének a vásznon, mint ha éppen a nyári eső mosta volna le őket, mintha a varázsló vezette volna pálcáját. Az ő akvarelljei könnyedek és átlátszóak, illetve gyengéden, precízen ábrázolják Kárpátalja, Krím, Kijev, Ungvár és más városok, ill. tájak természeti szépségeit. Ungváron él és dolgozik.

Egyéni válogatott kiállítások: - 2000, 2010: Ungvár. – 2005: Szombathely.

Válogatott csoportos kiállítások: 2000: a városi és területi kiállítások résztvevője.

Fontosabb alkotói munkái: - 1964, 1989, 2003: - Kijev, városfejlesztési és rendezési tervek. - Az ungvári Amfiteátrum terve, társszerző: N. Bagrij. - 1976: A péterfalvai művelődési ház pályázati terve. - 1990: A Szolyvai Emlékpark terve, társszerző: N. Bagrij. - 2003-2004: Az ungvári vasútállomás rendezési terve. - 2004: Az Ung-menti üdülési övezetek rendezési terve a nevickei vár környékén. - Fejlesztési és rendezési turisztikai és üdülési épület-együttesek terve: a Szinevir természeti nemzeti park, Királymező környéke, a szolyvai járási Polenai gyógyüdülő stb. - 2005-2010: Részt vett a Kanada–Ukrajna közreműködési programjában: Regionális stratégiai fejlesztés Kárpátalja területén.

Művek közgyűjteményekben: Akvarelljeinek nagy része privát gyűjteményekben van Ungváron, Kijevben, Moszkvában, Magyarországon, Németországban, Nagy-Britanniában, az Egyesült Államokban és más országokban.

Irodalom: - Jeva Asztalos, Akvarelli. Katalóg. 2011.

Elektronikus irodalom: - KMMI, Arcképcsarnok. Asztalos Éva: http://www.kmmi.org.ua/arckepek?menu_id=9&submenu_id=14&arc_id=13

B

BALLA Pál festőművész

(Szlovákia, Pálóc [Pavlovce nad Ugom], 1930. 04. 18. – Ungvár, 2008. 06. 01.)

Tiszviselői családban született. Első indítását ungvári gimnazistaként Endrédy György rajztanártól kapta. 1946-ban a Képzőművészeti Főiskola előkészítő tanfolyamának hallgatója volt. 1945-1950 közt elvégezte az Ungvári Iparművészeti Szakiskolát. Mesterei: Boksay József, Erdélyi Béla, Koczka András, Manajló Tivadar. 1956-ban a Lembergi Iparművészeti Főiskolán szerzett oklevelet. Dolgozott Iván Gutorov, Roman Szelszkij, Jurij

Scserebatenko lemergi mestereinek műhelyében. 1958-tól az Ungvári Iparművészeti Szakiskola rajztanára, majd 1958-1960-ban az intézet igazgatója. A hetvenes évek elején a Képzőművészeti Kivitelező Vállalat művészeti vezetője. 1967-től az Ukrán Képzőművészeti Szövetség tagja.¹ 1976-1983-ig a szövetség kárpátaljai szervezetének elnöke.² 1970–80 között a kárpátaljai és kassai művésztelepeken alkotott; támogatta és segítette a Bíró Andor tszelnök által kezdeményezett Péterfalvai Képtár létrehozását. 2005-től a Magyar Értelmiségi Kárpátaljai Községe Munkácsy Mihály Képzőművészeti Egyesületének örökös elnöke, nevéhez fűződik a Tiszaháti Alkotótábor (Péterfalva) újraindítása is. 1946-tól vett részt csoportos és egyéni kiállításokon. A harmadik festőnemzedékhez tartozó Balla Pál „pályatársaitól sok tekintetben elütő művész”, mert a kárpátaljai képzőművészetben nála figyelhető meg „mély vonzódás a filozófikus témák iránt”, amelytől a hatalom idegenkedett. Erre mutatott rá elemzésében Balla László is: *„1980-ban nagyszabású önálló kiállítást rendezett, amely főként gondolati festményei miatt érdemelt volna különös figyelmet. Sajnos ezt nem kapta meg. A hatalom – nyilván vállalt magyar volta miatt – kezdetől rosszindulattal figyelte munkáját, mint alkotót, háttérbe szorította. Abba is csak kényszerűségből – más megfelelő jelölt híján – egyezett bele, hogy a művészszervezet elnökévé válassza, de tevékenységében itt sem támogatta, sőt állandó gáncsoskodással hátráltatta.”*³ E tekintetben például Gortvay Erzsébet egyik recenziójában kiemeli, hogy a művész a letűnő idők és a modern kor szembesülésének problémáját dolgozza fel a *Drótostót* c. nagy erejű és elismerést kiváltó alkotásában, mert képén *„a múlt egy itt felejtett foltjának hat az új világ kapujában megtorpant drótostót.”*⁴ A realista alapokon álló monumentális zsánerfestészet képviselője, történelmi képeit a kárpátaljai klasszikus, hagyományokban gazdag festészet jellemzi. Képeinek témáját általában történelmi eseményekből, irodalmi művekből merítette (Kossuth Lajos, Petőfi Sándor, Arany János, Leszja Ukrajinka), de jelentőset alkotott a zsáner és a portré műfajában is. 1946-tól vesz részt kiállításokon. Prihogyko Duska kárpátaljai művészettörténész szerint: *„A 60-as, 70-es évek derekán a szovjet művészetben kialakult „szigorú” vagy „kemény” stílus képviselője.”*⁵

Egyéni válogatott kiállítások: - Ungvár, Kassa, Nagymihály. - 1970: Kijev. - 1976: Kárpátalja kortárs képzőművészete, Szatmárnémeti. - 1976-1980: Kijev. - 1980: Kárpátalja képzőművészete, Szovjetunió Képzőművészeti Szövetség Kiállítóterem, Moszkva. - 1982: köztársasági kiállítás, Kijev. - 1995: köztársasági kiállítás, Kárpátaljai Képzőművészeti Múzeum, Ungvár. - 2005: Boksa József Megyei Szépművészeti Múzeum kiállítóterme.

Válogatott csoportos kiállítások: - 1970: Kijev. - 1976: Kárpátalja kortárs képzőművészete, Szatmár. - 1976-1980: Kijev. - 1980: Kárpátalja képzőművészete, Moszkva. - 1982: köztársasági kiállítás, Kijev. - 1995: köztársasági kiállítás. - Kárpátaljai Képzőművészeti Múzeum, Ungvár. - 1996: Tisztelgés a Honfoglalás 1100. évfordulója előtt. Vajdasági és Kárpátaljai Művészek kiállítása (MKITSZ), az MVSZ-székházában. - 1998: A kárpátaljai magyar képző- és iparművészek kiállítása a MÉKK szervezésében. Tisztelgés a forradalom és szabadságharc 150. évfordulója előtt. Néprajzi Múzeum. Ungvár (Katalógus, *Az alkotó felelőssége*, Horváth Sándor előszavával). - 2000 december – 2001 január: Kárpát-medencei képző- és iparművészek millenniumi kiállítása, Boksay József Szépművészeti Múzeum, Ungvár (Katalógus, Tóth István bevezetőjével). - 2003: A Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskola kollégiumának aulája. - 2005: a Boksay József Megyei Szépművészeti Múzeum kiállítótermeiben, Ungvár. - 2006, 2007, 2008: Péterfalvai Képtár.

Köztéri művei: Kárpátalja több településén, a volt Szovjetunió városaiban több faliképe megtalálható, főként sgraffitto technikában dolgozott. Folk-lórmotívumok: sgraffitto, 1965, Csap, Ungvári járás, Kárpáti étterem. Tudomány és kozmosz: tempera, 1978, Ungvár, Kárpátaljai Honismereti Múzeum. Pravoszláv szentek: tempera, 1981, Ungvár, pravoszláv templom.

Művek közgyűjteményekben: Harkovi Képzőművészeti Múzeum (Harkov). Kárpátaljai Honismereti Múzeum (Ungvár). Kárpátaljai Képzőművészeti Múzeum (Ungvár). Kelet-szlovákiai Galéria (Kassa). UA Képző- és Iparművészeti Szövetség gyűjteménye (Kijev). UA MM gyűjtemény (Kijev). Ukrán Nemzeti Képzőművészeti Múzeum (Kijev). Magyarország Ungvári Főkonzulátusa. Péterfalvai Képtár.

Irodalom: - Sándor L.: *Kárpátalja képzőművészei*, Kijev, 1961. - *Az ukrainai festők, képzőművészek szótára*, Kijev, 1973. - Osztrovszkij, G.: *Образотворче мистецтво Закарпаття*, Kijev, 1974. - Malcsiczky S.: (kat., bev. tan., Kárpátalja, Képzőművészeti Múzeum, 1982). - Csernega – Balla, O.: *Kárpátaljai képzőművészeti múzeum*, Kijev, 1984.- Balla László: *Erdélyi Béla és kortársai*, Ungvár-Budapest, 1994. - *Kortárs magyar művészeti lexikon*. A-Gy. 1. Főszerkesztő: Fitz Péter. Enciklopédia Kiadó, Budapest, 2000. - *Ukrainai magyar szervezetek, intézmények, közéleti személyiségek adattára*. Dupka György közreadásában. Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közössége, Ungvár-Budapest, 2006. 47. o. - *Художники Закарпаття*. Ужгород. Ідея проекту та відповідальний за випуск Борис Кузьма. Видавництво Олександрів Гаркуші. 2011. 14. p

Elektronikus irodalom: - A Kárpátaljai Megyei Könyvtár honlapja:
http://www.biblioteka.uz.ua/painters/show_avtor.php?id=115

- Балла Павло Карлович
- <http://www.carpathia.gov.ua/ua/publication/content/2513.htm>
- Prihogyko Duska: Balla Pál. - <http://artportal.hu>
- A Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet honlapja. Arcképcsarnok: Balla Pál. http://www.kmmi.org.ua/arckepek?menu_id=9&submenu_id=14&arc_id=24

BALÁZS István faragó

(Visk, 1948. 06. 11. – 2012.)

Földműves családban született, ősei között anyai ágon ügyes kezű kovácsok, faragók voltak, valószínűleg ezektől örökölte vonzalmát a művészet iránt. A helyi magyar középiskola elvégzése után az Ungvári Iparművészeti Szakiskola faragó szakán szerzett diplomát 1972-ben. Tanárai közül legszívesebben Szvida Vaszilra, Mihail Roszkinra, Berecz Vilmosra és Petky Sándorra emlékezik. A Huszti Iparművészeti Kombinát tervezőjeként dolgozott, majd a Viski Kölcsey Ferenc Középiskola rajztanára lett. Közben minden idejét faragással tölti. Fába menti a vidék magyar népművészeti motívumait. A tradíciók embere. S mivel magyarnak született, a magyar tradícióké. „Az apáink, nagyapáink által hozzánk eljuttatott, évszázadok során csiszolódott, letisztult, egyszerűségükben is nemes motívumokat többre tartom mindenféle gyökértelen új elemnél” – vallja. Balázs István nem tartozik a nagy kiállítók közé: csendben végzi munkáját. Első kiállítása a Kazahsztánban töltött katonaevekre esik (1970), majd 1985-ben és 1993-ban a viski magyar iskola területén mutatkozott be legújabb alkotásaival. Ezt követően egyre több helyszínen jelennek meg monumentális alkotásai, kopjafái, emlékoszlopai. Munkáira jellemző: azokban történelmi múltunkat örökíti meg. A Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társaságának tagja. „Balázs István a legrejtettebb művészi lehetőségeket is felismeri a fában, női aktjai, torzói e nehezen formálható anyagból is plasztikus, lágy alkotásokat bontanak ki.”⁶

Egyéni válogatott kiállítások: - 1971: Tyura-Tám (Kazahsztán). - 1987, 1994-2012: Visk. - 2010: nagyváradi Evangélikus Egyházközség templomkertje.

Válogatott csoportos kiállítások: - 1999: Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társasága, Boksay József Szépművészeti Múzeum, Ungvár (Kat. Vári Fábán László előszavával). - 2002. dec. 11. – 2003. jan. 4.: Kárpátaljai magyar képző- és iparművészeti kiállítás a RIT, KMKSZ szervezésében. Kárpátaljai Megyei Néprajzi Múzeum, Ungvár (Kat. Riskó György beköszöntőjével). - 2004: Képző- és iparművészeti kiállítás a Kárpátaljai Magyar Főiskola Révész Imre Kiállítótermében.

Köztéri művei: Révész Imre síremléke (Nagyszőlős). A sztálini lágerrek nagyszőlősi áldozatainak emlékműve (Nagyszőlős). Faragványait a viski református templom kertjében, a templom falainál, a római katolikus templom kertjében, a református temetőben, a Kölcsey Ferenc Középiskola udvarán és környékén, de Aknaszlatinán, Péterfalván, Budapesten, a Gulácsi Millenniumi Emlékparkban, Groningenben (Hollandia), Veránkán (Bács-Kiskun megye), Ónodon, Felsőzsolca stb. is megtalálhatjuk. - 2003. október 12-én Viskén a Rákóczi-szabadságharc 300. évfordulója előtt tisztelegve avatták fel Kuruc-emlékművét. - 2004: a viski református vártemplomban felavatták a hatvan éve sztálini lágerrekbe hurcolt magyar férfiak emlékére a fadaragóművész által készített domborművet. – 2012: 56-os emlékoszlop, Budapesten, a József körút és a Krúdy Gyula utca sarkán.

Irodalom: - Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társasága. Katalógus. Credo Alapítvány. Ungvár, 1999. 43. o.

Elektronikus irodalom: - S. Benedek András: *Balázs István*. – In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/balazs_istvan_1948_fafarago
- <http://viskhonlapja.weebly.com/ismert-emberek.html>
- <http://karpatszallas.net/dosszie/balazs-istvan>

BARATÉ Ágnes festő

(Mezőkaszony, 1988. 02. 01.)

A Bereg Alkotóközösség tagja. Első mestere: Cserniga Gyula. 2011-ben az ArtTisza Képzőművészeti Egyesület egyik alapítója. 2006 tavaszán részt vett a magyar Képzőművészeti Egyetem által indított tanfolyamon. 2007-ben felvételizett a Kárpátaljai Művészeti Főiskola festészet szakára. Budapesten tanul.

Válogatott csoportos kiállítások: 2010, 2011, 2012 – Beregszász, 2011: Ungvár.

Irodalom: - I. Bereg art expo – 2010. A Bereg Alkotóegyesület kiállítása. Összeállította: Dupka György, Fuchs Andrea, Zubánics László. Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet, Magyar Értelmisségek Kárpátaljai Közössége, Péterfalvai Polgármesteri Hivatal. Péterfalva, 2010, 5. o.

Elektronikus irodalom: Az ArtTisza honlapon 22 munkája tekinthető meg: <http://arttisza.org/muveszek/category/1-barate-agi.html>

BARTOSH József festőművész, restaurátor

(Munkács, 1957. 07. 22.)

Az Ungvári Zeneművészeti Szakközépiskolában tanult. 1972 – 1977 között zenetanárként dolgozott a vereckei zeneiskolában, s mint rockzenész

több ismert együttesben játszott. 1990-ben egy templomrestaurátori brigádban dolgozott, ahol megismerkedett Alexander Szelivánov festőművésszel, aki a tanítómestere lett. Kárpátalján több templomot restaurált, többek közt a ruszkói pravoszláv és az alsókerepeci római katolikus templomot. 2001-től a beregszentmiklósi várkastély restaurálásával foglalkozik. Tagja a MÉKK Munkácsy Mihály Képzőművészeti Egyesületének. Állandó résztvevője az egyesület csoportos kiállításainak. Fontosabb elismerések: alkotótáborok, kiállítások emléklapjai. Beregszentmiklóson él és dolgozik.

Egyéni kiállítások: a munkácsi városi galéria (1996), a debreceni Kiss Galéria (1997), a somorjai Bavária (1997), a kassai domonkos kolostor (2000).

Válogatott csoportos kiállítások: Hortobágy, Budapest, Zalaegerszeg, Stockholm, Ungvár (2010, 2011, 2012, 2013), Beregszász (2009), Tiszapéterfalva (2010).

Irodalom: - I. Carpatica art expo – 2010. A MÉKK Munkácsy Mihály Képzőművészeti Egyesület kiállítása. Összeállította: Dupka György, Fuchs Andrea, Zubánics László. KMMI, MÉKK, Ungvár, 2010, 4. o. - III. Ugocsai napok – 2010. A MÉKK Munkácsy Mihály Képzőművészeti Egyesületének kiállítása. Összeállította: Dupka György, Fuchs Andrea, Zubánics László. KMMI, MÉKK, Péterfalvai Polgármesteri Hivatal. Péterfalva, 2010, 4. o. - II. Carpatica art expo – 2011. A MÉKK Munkácsy Mihály Képzőművészeti Egyesület kiállítása. Összeállította: Dupka György, Fuchs Andrea, Zubánics László. KMMI, MÉKK, Ungvár, 2011, 4. o.

BARTOSH (PETRICSKO)Tatyjána festő

(Szolyva, 1967. 11. 05.)

1983-ban felvételizett az Ungvári Iparművészeti Szakiskola kerámia szakára (ma: Ungvári Erdélyi Béla Képzőművészeti Koledzs). 1988-ban tanulmányait a Lembergi Poligraf Főiskolán könyv-illusztrátor szakon folytatta. 1987-től a Beregszentmiklósi Művészeti Iskola tanára. Több könyv-illusztrációt készített a *Krajánka* című női folyóirat számára és a cigány kisebbség kiadványaihoz Ungváron. Tagja a MÉKK Munkácsy Mihály Képzőművészeti Egyesületének. Állandó résztvevője az Egyesület csoportos kiállításainak. Fontosabb elismerések: alkotótáborok, kiállítások emléklapjai. Beregszentmiklóson él és dolgozik.

Egyéni válogatott kiállítások: Beregszentmiklósi várkastély, 2009, 2010, 2011, 2012.

Válogatott csoportos kiállítások: Zalaegerszeg, Talya, Budapest, Munkács. Ungvár (2010, 2011, 2012, 2013), Beregszász (2009), Tiszapéterfalva (2010).

Irodalom: - I. Carpatica art expo – 2010. A MÉKK Munkácsy Mihály Képzőművészeti Egyesület kiállítása. Összeállította: Dupka György, Fuchs Andrea, Zubánics László. KMMI, MÉKK, Ungvár, 2010, 4. o. - III. Ugocsai napok – 2010. A MÉKK Munkácsy Mihály Képzőművészeti Egyesület kiállítása. Összeállította: Dupka György, Fuchs Andrea, Zubánics László. KMMI, MÉKK, Péterfalvai Polgármesteri Hivatal. Péterfalva, 2010, 4. o. - II. Carpatica art expo – 2011. A MÉKK Munkácsy Mihály Képzőművészeti Egyesület kiállítása. Összeállította: Dupka György, Fuchs Andrea, Zubánics László. KMMI, MÉKK, Ungvár, 2011, 4. o.

BÁLINT Livia festő

(Nagydobrony, 1987. 10. 10.)

Nagydobronyban él és dolgozik. 2004-ben elvégezte a Nagydobronyi Középiskolát. 2007-2012 közt elvégezte az Ungvári Erdélyi Béla Képzőművészeti Főiskolát. Mesterei: Kopriva Attila, Lucenko Igor. A Munkácsy Mihály Alkotótábor 2011 résztvevője.

Válogatott csoportos kiállítások: III., IV. Carpatica Art Expo 2012, 2013, Ungvár.

Művek közgyűjteményekben: Péterfalvai Képtár.

BECSKE József Lajos költő, grafikus

(Visk, 1965. 03. 19.)

Tanulmányait a helyi Kölcsény Ferenc Középiskolában kezdte. Közben a zeneiskola ötéves klarinét szakát is elvégezte. „*Kora gyermekkoromtól a művészetek vonzásába kerültem, s ez nálam az átlagon felüli rajzkészségben nyilvánult meg. Épp ezért tanultam az ungvári iparművészeti szakközépben... Aztán mégis a vers vált alapvető kifejezési formámmá. Ettől kezdve már csak az érdekelt, hogyan tudnám magamat szebben, igazabban, őszintébben kifejezni – szavakkal*” – vallja önéletrajzi írásában. - „*De nem csak az irodalom hatott rám..., a festészen belül főleg Van Gogh és Csontváry alkotásai; na és – leginkább – a zene...*” Elvégezte az Ungvári Iparművészeti Szakközépiskolát. 1989 óta kőműves munkából próbálja fenntartani magát. Első publikált versei az *Együtt* című, a Magyar Írószövetség Kárpátaljai Írócsoportjának folyóiratában jelentek meg. A 2006/4., illetve a 2012/6. számot ő illusztrálta, mint ahogy a pályakezdő fiatalok antológiáját (Új vetés) és második saját verseskötetét is.

Publikációi: *Indián szívem a kövön*, Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség, Ungvár, 2002. - *Barlangok mélyén*, (saját illusztrációival) Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest, 2005. - *Átkozott szerepben* (saját illusztrációival), Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest, 2007.

Elektronikus irodalom: <http://viskhonlapja.weebly.com/ismert-emberek.html> - <http://viskhonlapja.weebly.com/galeacuteria.html>

BEDZIR Pavlo/Pál grafikus

(Técsői járás, Kalinyi, 1926. 01. 27. – Ungvár, 2006.)

1946-ban elvégezte az Ungvári Iparművészeti Szakiskola festészeti szakát. Mesterei: Berecz Vilmos, Manajlo Fedor, Kontratovics Ernő. 1968-tól az Ukrán Képzőművészeti Szövetség tagja.⁷ 1946-tól megyei, országos és határon túli, 1955-től külföldi kiállítások és művész táborok résztvevője. Önálló kiállítására 1994-ben Ungváron, 1995-ben Budapesten került sor. „*Bedzir az a harmadik nemzedéki alkotó, aki a pártállami hatóságokkal egész pályája során élesen szemben állt, sem tematikai, sem stílusbeli engedményeket nem tett, s ezért gyakran hosszú ideig nem szerepelt a tárlalokon. Expresszionizmusba hajló festészete mindvégig hordozott bizonyos misztikus jegyeket, arcképei inkább lélek-portrék voltak, tájképei spiritualizáltak. Később teljesen áttért a grafikára, és itt kiemelkedő eredményeket ért el.*”⁸ „*A fák életéből*” c. grafikai sorozata elismert alkotásai közé tartozik, amelynek szimbolikája az emberi létben gyökerező, keleti filozófiai gondolatokon alapszik. A fiatal nemzedékre nagy hatást gyakorolt.

Egyéni válogatott kiállítások: 1993: Ungvár, 1995: Budapest (A két tárlat a vezető művészek közt jelölte ki helyét).

Művek közgyűjteményekben: Kárpátaljai Megyei Boksay Szépművészeti Múzeum, Kijevi Szépművészeti Múzeum, Kelet-Európa és Nyugat-Európa magángyűjteményei.

Elismerések, díjak: 1996-ban Boksay József és Erdélyi Béla díjjal ismerték el munkásságát.

Irodalom: - Balla László: *Erdélyi Béla és kortársai*. Ungvár-Budapest, 1994. 65-66. o. - Мишанич, Володимир. *Пам'яті Павла Бедзіра* [Текст] : [Про худож.] / В. Мишанич // Ужгород.-2007.-21 лип.-С.12 . -Небесник, Іван Іванович. *Закарпатський Гуру -Павло бедзір* [Текст] : [Худож.] / І.І. Небесник // Образотворче мистецтво.- 2006.- №3.- с.113-115. , - Сирохман, Михайло. *Міф про Бедзіра* [Текст] / М. Сирохман // Срібна Земля.-2002.- 20 лип. - С.2 . - Сирохман, Михайло. *Коридорні виставки Павла Бедзіра...* [Текст] : [ОП-АРТівська вист. (10 лип. 2006 р.) ; “Фетрова” вист. (27-28 січ. 2007 р.)] / М. Сирохман, П. Ковач // Екзиль. - 2007. - № 3. - С. 34-35. : іл. - Хаятова, Алла. *Коридор Бедзіра. Є місце, де дерева художника - філософа продовжують рости* [Текст]: [розповідь П.Ковача про худож. П. Бедзіра] / А. Хаятова // Неділя. - 2008. - 1-7 берез. - С. 7б ; Старий Замок. Паланок. - 2008. - 24-30 січ.

- С. 20. -Харабарук, Галина. *Релігія життя і творчості Павла Бедзіра* [Текст] : [Вист. робіт в художфонді] // Трибуна . - 2007.- 30січ.- с.5. - *Художники Закарпаття*. Ужгород. Ідея проекту та відповідальний за випуск Борис Кузьма. Видавництво Олександрії Гаркуші. 2011. 15. р

Elektronikus irodalom: - A Kárpátaljai Megyei Könyvtár honlapja: http://www.biblioteka.uz.ua/painters/show_avtor.php?id=81

- Бедзір Павло Юрійович

<http://www.carpathia.gov.ua/ua/publication/content/2514.htm>

BEDZIRNÉ KREMNICZKY Erzsébet festő, grafikus

(Ungvár, 1925. 06. 14. – Ungvár, 1978. 03.11.)

Az alapkisola után az ungvári Képzőművészeti Főiskola előkészítő tanfolyamának volt növendéke. 1950-ben elvégezte az Ungvári Iparművészeti Szakiskola festészeti szakát. Mesterei: Erdélyi Béla, Manajló Tivadar. A Képzőművészeti Kivitelező Vállalatnál helyezkedett el. 1968-tól az Ukrán Képzőművészeti Szövetség tagja.⁹ Első kiállítása 1952-ben volt Ungváron. 1952-től megyei, országos és külföldi kiállításokon, művésztaборokban vett részt. Balla László a harmadik festőnemzedékhez sorolja Kremniczky Erzsébetet, aki „*szép, kékes harmóniákra épülő csendéletek, életképek festője...*”¹⁰ Prihogyko Duska ungvári művészettörténész szerint: „*szenvedélyes temperamentumú művész volt. Az avantgárd művészet hagyományaira támaszkodott, emiatt a hivatalos szovjet művészetkritika a formalizmus bélyegét sütötte rá. Portrékat, csendéleteket és figurális kompozíciókat festett. Az új kifejezőeszközök szüntelen keresése közben is hű maradt választott stílusához, a nyílt, tiszta, dekoratív színek alkalmazásához, a formák merész stilizálásához és absztrahálásához. Műveit a fakturális hatások sokfélesége jellemezte.*”¹¹

Egyéni válogatott kiállítások: 1958: Megyei Művelődési Ház, Ungvár.

Válogatott csoportos kiállítások: - 1957: összszövetségi kiállítás, Moszkva. – 1957: köztársasági kiállítás, Kijev. - 1961: Ukrajna köztársasági kiállítás, Kijev. - 1964: Kárpátalja kortárs képzőművészete, Ukrán Nemzeti Képzőművészeti Múzeum, Kijev. - 1972: Kárpátalja kortárs képzőművészete, Východoslovenská g., Kassa. - 1974: Kárpátalja kortárs képzőművészete, Művelődési Központ, Nyíregyháza. - 1980: Kárpátalja képzőművészete, Szovjet Képző- és Iparművészeti Szövetség Kiállítóterem, Moszkva.

Köztéri művei:

- Dekoratív kompozíció (mozaik, 1968, Szürte, ungvári járás, autóbusz-állomás).

– A közlekedés története (sgraffito, 1969, Beregszász, közlekedési igazgatóság).

– Kozmosz (mozaik, 1970, Ungvár, autóbusz-állomás).

– Figuratív kompozíció (mozaik, 1973, Onokivci, Ungvári járás, autóbusz-állomás).

- Folklórtéma (mozaik, 1977, Úrmező, Técsői járás, autóbusz-állomás).

Művek közgyűjteményekben: Kárpátaljai Megyei Boksay Szépművészeti Múzeum, Ungvár. Ukrajna MM gyűjtemény, Kijev. Az Ukrán Képzőművészeti Szövetség gyűjteménye. Kelet-Európa és Nyugat-Európa magángyűjteményei.

Irodalom: - Sandor L. (László): *Hudozsnyiki Zakarpatyja*, Kijev, 1961., - Boksai J.: *Izobrazityelnoje iszkusstvo Zakarpatyja*, Moszkva, 1973., - Osztrovszkij, H.: *Obrazotvorcse misztecvo Zakarpatyja*, Kijev, 1974., - Csernega-Balla, J. M.: *Zakarpatszkij hudozsnyij muzej*, Kijev, 1984., - Balla László: *Erdélyi Béla és kortársai*, Ungvár-Budapest, 1994. - *Kortárs magyar művészeti lexikon*. A-Gy. 1. Főszerkesztő: Fitz Péter. Enciklopédia Kiadó, Budapest, 2000. - Гаврош, Олександр. *Єдин П'яф закарпатського живопису. У Києві вийшов альбом Єлизавети Кремницької* [Текст] / О. Гаврош // Старий Замок. Паланок. - 2007. - 15-21 лют. - С. 8., - Сирохман, Михайло. Є.Л. Бедзір-Кремницька [Текст] / М. Сирохман // Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2005 рік. - Ужгород, 2004. - с.151-154., - Янцо, І. Виставка творів Єлизавети Бедзір -Кремницької у Києві [Текст] / І. Янцо // Старий Замок - Паланок. - 2006. - 8-14 черв. - . с.1. - *Художники Закарпаття*. Ужгород. Ідея проекту та відповідальний за випуск Борис Кузьма. „Видавництво Олександри Гаркуші.” 2011. 16. р.

Elektronikus irodalom: - Prihogyko Duska: *Kremniczky Erzsébet*.

- In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/kremniczky_ersebet

- A Kárpátaljai Megyei Könyvtár honlapja: http://www.biblioteka.uz.ua/painters/show_avtor.php?id=97

- Бедзір-Кремницька Єлизавета Людвигівна.

<http://www.carpathia.gov.ua/ua/publication/content/2515.htm>

BELÉNY Mihajlo szobrász, grafikus, pedagógus

(Liszkovecen /Lengyelszállás/ Lyahóc, 1951. 05. 19.)

1971-ben elvégezte az Ungvári Iparművészeti Szakiskola fafaragó szakát. Itteni mesterei: Berecz Vilmos, Harapkó Iván, Szvida Vaszil. 1983-ban fejezte be a Kijevi Állami Képzőművészeti Főiskolát. Tanítómesterei: Borodaj V. Z., Borisenko V. N., Makogon I. V., Svecov V. V. 1986-1989-ben az SZSZKSZ Művészeti Akadémia PhD-hallgatója. Első kiállítása 1975-ben volt Ungváron. 1975-től megyei, 1980-tól országos, 1987-től külföldi kiállításokon, művésztáborokban vett részt. 1977-től az Ukrán Képzőművészeti Szövetség tagja. Ezenkívül a MÉKK Munkácsy Mihály Képzőmű-

vészeti Egyesület tagja. Sok köztéri emlékmű, dombormű szerzője, többnyire a vidék történelmében szerepet játszó egyéniségeknek állított emlékjelet (Korjatovics Tódor, Olexandr Duhnovics, Augusztin Volosin, Romzsa Tódor, Munkácsy Mihály, Boksay József, Manajlo Fedor és mások). Mihajlo Beleny magyar gyökerekkel is rendelkező ismert ruszin szobrász nevéhez számos köztéri szobor és emléktábla kapcsolódik, amelyeket a Kárpátalján élt vagy az ide látogató neves történelmi személyiségeknek szentelt. Több mint 500 érem alkotója. A Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet felkérésére elkészítette a Munkácsy Mihály emléklakettet, amellyel az intézet azokat az alkotókat díjazza évente, akik életművük során maradandó művészi értéket teremtettek. Több tucat tudományos munka szerzője. Öt kötet látott napvilágot, számos grafikai gyűjteményét jelentették meg. Grafikaival az *Együtt* c. irodalmi, művészeti, kulturális folyóirat 2010/1. számát illusztrálta. Az ungvári járási Ókemencén (Kamjanica) él és dolgozik.

Egyéni válogatott kiállítások: Első kiállítása 1975-ben volt Ungváron. - 2009: a Mihajlo Beleny és Puhlik Beleny Magda házaspár közös kiállítása, Beregszász, Európa-Magyar Ház. - 2011: jubileumi kiállítás születésének 60. évfordulójára, Ungvár, megyeháza.

Válogatott csoportos kiállítások: - 1975-2012: megyei, országos, nemzetközi kiállítások állandó résztvevője. - Résztvevője a MÉKK MMKE csoportos kiállításainak: Ungvár (2009, 2010, 2011, 2012, 2013), Beregszász (2009), Tiszapéterfalva (2010).

Domborműves emléktáblák: - Erdélyi Béla (a festő egykori házának falán, Ungvár), - Bartók Béla (Nagyszőlősi Történelmi Múzeum). - Boksay József (a festő egykori házának falán, Ungvár). - Fekete Ferenc (Perecseny község). - Glück Gábor (a festő egykori házának falán, Ungvár). - Manajló Tivadar (a festő Emlékházának falán, Ungvár). - Bacsinszky Andrij és Romzsa Tódor (Ungvári görög katolikus székesegyház és püspöki palota). - Soltész Zoltán (Ungvár). - Dobó István-dombormű a Sislóci Dobó István Középiskola falán (2009) - Liszt Ferenc magyar zeneszerző és Plotényi Nándor magyar hegedűművész domborműve a nagylázi Plotényi-kastély falán (2010). - Reményi Ede hegedűművész és Johan Brahms zeneszerző domborműve és Plotényi Vilmos, Plotényi Nándor fiának síremléke Nagylázon. - 2010. szeptember 19. : Az I. Erdélyi Béla Művészfesztiválon Erdélyi Béla neves festőművész domborműves emléktáblájának felavatása az ilosvai járási Zagatyán (Hátmeg). **Magyar vonatkozású munkái:** - Petőfi Sándor mellszobra, a Turul-emlékmű, a Hunyadi Mátyás-dombormű a munkácsi várban. - Munkácsy Mihály mellszobor, Munkács város központjában.

Érmek: - II. János Pál pápa. - Erdélyi Béla. - Boksay József. - Munkácsy Mihály. - Manajló Tivadar. - Glück Gábor. - Romzsa Tódor. - Bacsinszky András. - Konratovics Ernő. - Kassay Antal. - Bazilovics Ioan.

Művek közgyűjteményekben: Kárpátaljai Megyei Boksay Szépművészeti Múzeum, kijevi szépművészeti múzeum, Szentpétervári Ermitázs, a Moszkvai Állami Tretyakov Képtár, Ukrajna, Oroszország, a Vatikán szépművészeti múzeumai. Érem-kollekciói az Ermitázsban, a Tretyakov-képtárban, a szentpétervári pénzverdében, a Vatikánban (a néhai II. János Pál pápa magángyűjteményében), illetve számos nevezetes kelet-európai és nyugat-európai magángyűjteményben is megtalálhatók.

Elismerések, díjak: Ukrajna érdemes művésze, Osztrovszkij díjas (1989), Vakarov díjas (1989). A kárpátaljai megyei tanács és közigazgatási hivatal oklevelei, az UMDSZ Kárpátaljai Magyar Nívódíja – Hollósy Simon Képzőművészeti Díj (2009), alkotótáborok, kiállítások emléklapjai.

Irodalom:

- I. Carpatica art expo – 2010. A MÉKK Munkácsy Mihály Képzőművészeti Egyesület kiállítása. Összeállította: Dupka György, Fuchs Andrea, Zubánics László. KMMI, MÉKK, Ungvár, 2010, 4-5. o.

- III. Ugocsai napok – 2010. A MÉKK Munkácsy Mihály Képzőművészeti Egyesület kiállítása. Összeállította: Dupka György, Fuchs Andrea, Zubánics László. KMMI, MÉKK, Péterfalvai Polgármesteri Hivatal. Péterfalva, 2010, 4-5. o.

- II. Carpatica art expo – 2011. A MÉKK Munkácsy Mihály Képzőművészeti Egyesület kiállítása. Összeállította: Dupka György, Fuchs Andrea, Zubánics László. KMMI, MÉKK, Ungvár, 2010, 4-5. o.

- Nigriny Szabolcs: *Egy magyar gyökerű ukrán szobrász. (Portré Mihajlo Belenyről).* –In: Élet-Jel, Közművelődési magazin, Ungvár, 2010. június, 12-13. o.

Elektronikus irodalom: - A Kárpátaljai Megyei Könyvtár honlapja: http://www.biblioteka.uz.ua/painters/show_avtor.php?id=125

- Бельень Михайло Олексійович

<http://www.carpathia.gov.ua/ua/publication/content/2518.htm>

- KMMI, Arcképcsarnok. Beleny Mihajlo: http://www.kmmi.org.ua/arckepek?menu_id=9&submenu_id=14&arc_id=4

BELENY-PUHLIK Magdolna festőművész, iparművész, pedagógus (Nevicke, 1951. 03. 04.)

Mihajlo Beleny szobrász felesége. Az alapiskola mellett öt évig Bakonyi Zoltán képzőművészeti stúdiójának növendéke volt. 1973-ban elvégezte az Ungvári Iparművészeti Szakiskola művészeti kerámia szakát (ma Erdélyi Béla Képzőművészeti Koledzs), később 12 éven át itt tanított. Szakmai mes-

terei: Duncsák Attila, Petky Sándor, Averkijeva L. Sz., Djakivszkij R. D., Harapko I. I., Szvida V. I. 1977-ben a Lembergi Művészeti Akadémia pedagógiai tanfolyamán tanult. 1977-től az Ukrán Képzőművészeti Szövetség tagja.¹² 2005-től az Ukrainai Dizajnerek Nemzeti Szövetségének tagja. Öt évig az Ungvári Képzőművészeti Alapnál dolgozott. Tagja a MÉKK Munkácsy Mihály Képzőművészeti Egyesületének. Résztvevője a MÉKK Munkácsy Mihály Képzőművészeti Egyesület csoportos kiállításainak. 1972-től a megyei, 1973-tól az országos és nemzetközi kiállítások résztvevője. 2003-ban és 2005-ben ő képviselte Ukrajnát a Buenos Airesben megrendezett nemzetközi kerámia-kiállításon. Ókemencén/Kamjanicán él és dolgozik.

Művek közgyűjteményekben: Boksay József Szépművészeti Múzeum, kijevei szépművészeti múzeum, Kelet-Európa és Nyugat-Európa magángyűjteményei.

Egyéni válogatott kiállítások: - 1975: Ungvár, 1996: Munkács, 1996-2001: Ungvár. A Mihajlo Beleny – Puhlik Beleny Magda házaspár közös kiállítása (2009) Beregszászban. 2011: Jubileumi kiállítás Ungváron.

Válogatott csoportos kiállítások: Ungvár (2009, 2010, 2011, 2012, 2013), Beregszász (2009, 2010), Tiszapéterfalva (2010, 2011).

Elismerések, díjak: - Megkapta az Ukrán Komszomol és a Szovjetunió Szépművészeti Alapjának díját. - 2006-ban Boksay József és Erdélyi Béla-díjjal ismerték el munkásságát. Számos oklevéllel jutalmazták a közel negyven éves pályafutását. Fontosabb elismerések: alkotótáborok, kiállítások emléklapjai.

Irodalom: - I. Carpathica art expo – 2010. A MÉKK Munkácsy Mihály Képzőművészeti Egyesület kiállítása. Összeállította: Dupka György, Fuchs Andrea, Zubánics László. Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet, Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közossége, Ungvár, 2010, 9. o. - III. Ugocsai napok – 2010. A MÉKK Munkácsy Mihály Képzőművészeti Egyesület kiállítása. Összeállította: Dupka György, Fuchs Andrea, Zubánics László. Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet, Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közossége, Péterfalvai Polgármesteri Hivatal. Péterfalva, 2010, 10. o. - II. Carpathica art expo – 2011. A MÉKK Munkácsy Mihály Képzőművészeti Egyesület kiállítása. Összeállította: Dupka György, Fuchs Andrea, Zubánics László. Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet, Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közossége, Ungvár, 2011, 5-6. o. - *Художники Закарпаття. Ужгород. Ідея проекту та відповідальний за випуск Борис Кузьма. Видавництво Олександрії Гаркуші. 2011. 17. р. – Nigriny Szabolcs: *Misztikumok és az ezotéria hatása. (Portré Beleny-Puhlik Magdolnáról).* – In: *Élet-Jel, Közművelődési magazin*, Ungvár, 2011. február, 14-15. o.*

Elektronikus irodalom: - Бельень-Пуглик Магдалина Іванівна <http://www.carpathia.gov.ua/ua/publication/content/2516.htm>

BENKŐ György festő, grafikus

(Beregszász, 1947.10. 31.)

A helyi általános iskola elvégzése után 1967-1971 között az Ungvári Iparművészeti Szakiskolában tanult. Mesterei: Horváth Anna, Demigyuk Viktor, Petky Sándor. 1974 óta megyei tárlatok résztvevője. Tanulmányai befejezése után különböző beosztásokban dolgozott. 1993-tól a Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társasága tagja. Az utóbbi időben költőként is bemutatkozott a *Hatodik Síp*, a *Pánsíp* c. folyóiratban, valamint a *Kárpáti Igaz Szóban*. Gazdag faktúrájú képeit változatos színvilág, egyéni előadásmód és szimbolikus, szürrealista megoldások jellemzik. Prihogyko Duska szerint: „*filozofikus-elemző beállítottságú művész. Váznain egyidejűleg van jelen a valós és a képzelet szülte világ, a reális életanyag és a fantázia. Műveiben a lágyan plasztikus formák, folyamatos kontúr vonalak, a visszafogott, matt tónusok élénk színekbe és expresszív formákba csapnak át, olykor a kontrasztos színek ütköznek egymással.*” Beregszászon él és dolgozik.

Egyéni válogatott kiállítások: 1988 – Beregszász.

Válogatott csoportos kiállítások: - 1991: A kárpátaljai magyar képző- és iparművészek Révész Imre Társaságának első kiállítása. Kárpátaljai Honismereti Múzeum. Ungvár (Katalógus, *A teremtés gyöngyöire*, Balla D. Károly előszavával). - 1993: Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társasága, Tárlat, Árkád Galéria, Budapest Katalógus, Tóth István utószavával). - Hatvani Múzeum. 1994: Költészeti napok, Vasutas Művelődési Ház, Bátyú. 1995: UA köztársasági kiállítás, Kárpátaljai Képzőművészeti Múzeum, Ungvár. Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társaságának kiállítása, Kárpátaljai Képzőművészeti Múzeum, Ungvár. - 1996: Tisztelgés a Honfoglalás 1100. évfordulója előtt. Vajdasági és Kárpátaljai Művészek kiállítása (MKITSZ), MVSZ-székházában, Budapest. (Kat. Sz. Kürti Katalin művészettörténész bevezetőjével). - 1998: A kárpátaljai magyar képző- és iparművészek kiállítása a MÉKK szervezésében. Tisztelgés a forradalom és szabadságharc 150. évfordulója előtt. Néprajzi Múzeum. Ungvár (Katalógus, *Az alkotó felelőssége*, Horváth Sándor előszavával). - 1999: Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társasága, Boksay József Szépművészeti Múzeum, Ungvár (Kat. Vári Fábián László előszavával). - 2000 december – 2001 január: Kárpát-medencei képző- és iparművészek millenniumi kiállítása, Boksay József Szépművészeti Múzeum, Ungvár (Kat. Tóth István bevezetőjével). - 2002. dec. 11. – 2003. jan. 4.: Kárpátaljai magyar képző- és iparművészeti kiállítás a RIT, KMKSZ szervezésében. Kárpátaljai Megyei

Néprajzi Múzeum, Ungvár (Kat. Riskó György beköszöntőjével). - 1991-2012: Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társaságának kiállítása, Kárpátaljai Honismereti Múzeum, Ungvár, II. Rákóczi Ferenc Tanárképző Főiskola Gross Arnold kiállítóterme, Beregszász.

Köztéri művei: A posta története (secco, 1982, Beregszász, járási postahivatal). Folklórtéma (sgraffitto, 1983, Mezővári, vendéglátó-ipari egység).

Irodalom: - Dupka György: *Kárpátalja magyar személyi és intézményadattára*. Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 1993. 19. o., - Kulin Zoltán: *Georges, az aszimmetrikus*, - in: Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Társasága, 1990-1995, Ungvár, 1995., - Riskó György: *Mai magyar alkotók Kárpátalján*, - in: *Útközben*, Ungvár, 1998., - *Kortárs magyar művészeti lexikon*. A-Gy. 1. Főszerkesztő: Fitz Péter. Enciklopédia Kiadó, Budapest, 2000. - *Ukrainai magyar szervezetek, intézmények, közéleti személyiségek adattára*. Dupka György közreadásában. MÉKK, Ungvár-Budapest, 2006. 49. o.

Elektronikus irodalom: Prihogyko Duska. -In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/benko_gyorgy

BERECZ Margit textilművész, festőművész, grafikus
(Ungvár, 1956. 03. 25.)

Az általános iskola után 1971-1975-ben az Ungvári Iparművészeti Szakiskola iparművészeti szakán szerzett diplomát, ahol mesterei voltak: édesapja, Berecz Vilmos, Gyakivszkij Roman, Petky Sándor. Édesanyja, Berecz Jelena hivatásos restaurátor, e szakmában a legjobbnak tartják Kárpátalján. A Berecz-művészházaspár abban a kertes házban lakott, amelyben Erdélyi Béla élt és alkotott haláláig. 1983-ban a Lembergi Iparművészeti Főiskola textil szakán szerzett diplomát. Mesterei: Tokár Márta, Vitold Monasztirszkij, Viktor Ovsijcsuk. A diploma megszerzése után az ungvári Művészeti Alapnál dolgozott, és számos köztéri alkotás (mozaik, pannó, gobelin) alkotója. 1989-től az Ukrán Képzőművészeti Szövetség tagja.¹³ 1993 óta tagja a Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társaságának; 1993-tól részt vesz a Magyar Értelmiségek Kárpátaljai Közössége ungvári képzőművész csoportjának kiállításain. 1975 óta megyei, 1986-tól országos és külföldi tárlatok, művésztelepek résztvevője. A textil- és a festőművészet kettős vonzásában él. „A nevét textilművészként ismerték meg. Kertben dolgozó nőket, virágokat, fákat, szénakazlakat, havasi réteket örökölt meg finom színérzékkel.”¹⁴ Az utóbbi időben főleg festőművészként van jelen. Könyveket illusztrál. „Vásznain a gobelinteknika hatása érződik, ami konstruktív dekoratívitást visz a kompozícióba, és a képfelületnek ornamentális jelleget kölcsönöz. Stilizált tájképeket fest (Tulipánok, 1993).”¹⁵ Ungváron él és dolgozik.

Egyéni válogatott kiállítások: - 1981, 1982: Lemberg-i Iparművészeti Főiskola, Lemberg. - 1986: Fórum Kiállítóterem, Ungvár. - 2001, 2011: Ungvár.

Válogatott csoportos kiállítások: - 1977: Kárpátalja kortárs képzőművészete, Kiállítóterem, Eperjes. - 1985: Fiatal képzőművészek területi kiállítása, Kiállítóterem, Ternopil (SZU). - 1986: Köztársasági kiállítás, MM Kiállítóterem, Kijev. – Megyei őszi tárlat, Ungvár. – 1987: Köztársasági kiállítás, MM Kiállítóterem, Kijev. - 1988: Kárpátalja kortárs képzőművészete, KSZL Galéria, Kassa. Történelmi Múzeum, Terebes. - UA köztársasági kiállítás, MM Kiállítóterem, Kijev. - 1990: Kárpátalja kortárs képzőművészete, Művelődési Központ, Nyíregyháza, Székesfehérvár. - 1991: Kárpátalja kortárs képzőművészete, Városi Galéria, Pertui (FR). - 1993: Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társasága, tárlat, Árkád Galéria, Budapest (Katalógus, Tóth István utószavával). - 1995: a Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társaságának kiállítása, Kárpátaljai Képzőművészeti Múzeum, Ungvár. Kiállítóterem, Pécsvárad. - 1996: Tisztelgés a Honfoglalás 1100. évfordulója előtt. Vajdasági és Kárpátaljai Művészek kiállítása (MKITSZ), az MVSZ székházában, Budapest. (Kat. Sz. Kürti Katalin művészettörténész bevezetőjével). - 1998: A kárpátaljai magyar képző- és iparművészek kiállítása a MÉKK szervezésében. Tisztelgés a forradalom és szabadságharc 150. évfordulója előtt. Néprajzi Múzeum, Ungvár (Katalógus, *Az alkotó felelőssége*, Horváth Sándor előszavával). - 2000 december – 2001 január: Kárpát-medencei képző- és iparművészek millenniumi kiállítása, Boksay József Szépművészeti Múzeum, Ungvár (Kat. Tóth István bevezetőjével). - 1999: Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társasága, Boksay József Szépművészeti Múzeum, Ungvár (Kat. Vári Fábián László előszavával). – 2002. dec. 11. – 2003. jan. 4.: Kárpátaljai magyar képző- és iparművészeti kiállítás a RIT, KMKSZ szervezésében. Kárpátaljai Megyei Néprajzi Múzeum, Ungvár (Kat. Riskó György beköszöntőjével). - 1991-2012: a Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társaságának kiállítása, Ungvár, Kárpátaljai Honismereti Múzeum, Kárpátaljai Néprajzi Múzeum, Ungvár, II. Rákóczi Ferenc Tanárképző Főiskola Gross Arnold kiállítóterme, Beregszász. – 2013: IV. Carpatica Art Expo – 2013, Ungvár.

Művek közgyűjteményekben: Kárpátaljai Megyei Boksay Szépművészeti Múzeum, kijevei szépművészeti múzeum, Dnyepropetrovski Képzőművészeti Múzeum, Ukrán Nemzeti Képzőművészek Szövetség, az Ukrán Tudományos és Kulturális Minisztérium, az Ukrán Képző- és Iparművészeti Szövetség gyűjteménye, Kijev. Péterfalvai Képtár, Kelet-Európa és Nyugat-Európa magángyűjteményei.

Köztéri művei: A világegyetem és a fiatalok (falitextil, 1980, Ungvári Állami Egyetem). Ének (mozaikpannó, 1986, Jászinná [Kárpátalja], turis-

taszálló). Termés (falitextil, 1986, Nagyszőlős, szakiskola). Erdei ének (falitextil, 1989, Ternopil, autóbusz-állomás).

Elismerések, díjak: 2008-ban Boksay József és Erdélyi Béla díjjal ismerték el munkásságát.

Irodalom: - *Kárpátalja magyar személyi és intézmény-adattára*. Dupka György közreadásában. Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 1993. 19-20. o. - Tárczy Andor: *Madonna - ecsettel*, – in: Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társasága, 1990-1995, Ungvár, 1995. - Barát Mihály: *Válogatott találkozások. Kettős vonzásban. (Berecz Margitról)*. Ungvár-Budapest, Intermix Kiadó, 1996. 46-47. o. - Riskó György: *Mai magyar alkotók Kárpátalján*, – in: *Útközben*, Ungvár, 1998. - *Kortárs magyar művészeti lexikon*. A-Gy. 1. Főszerkesztő: Fitz Péter. Enciklopédia Kiadó, Budapest, 2000. - *Ukrainai magyar szervezetek, intézmények, közéleti személyiségek adattára*. Dupka György közreadásában. MÉKK, Ungvár-Budapest, 2006. 49. o. - *Художники Закарпаття*. Ужгород. Ідея проекту та відповідальний за випуск Борис Кузьма. Видавництво Олександри Гаркуші. 2011. 20. p.

Elektronikus irodalom: - Prihogyko Duska. -In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/berecz_margit

-Берец Маргарита Вільмошівна - <http://www.carpathia.gov.ua/ua/publication/content/2521.htm>

-<http://intur-zak.com/dt/2010-02-24-12-28-53>

-Берец Маргарита Вільмошівна -http://www.biblioteka.uz.ua/painters/show_avtor.php?id=171

- KMMI, Arcképcsarnok, Berecz Margit: http://www.kmmi.org.ua/arcepek?menu_id=9&submenu_id=14&arc_id=30

BERECZ Vilmos (József) grafikus, művészetpedagógus, művészeti szakíró (Máramarosziget/Románia/, 1915. 10. 14. – Ungvár, 1999.)

Az alapiskola után 1935-1939-ben a Prágai Cseh Műszaki Főiskola műépítészeti kar rajztanári tagozatát fejezte be. Itteni mesterei: Blazsicsek Oldrich, Bouda Ciryll, Sejkpa Jozef. 1939-1940-ben Budapesten, a Magyar Képzőművészeti Főiskola művészetpedagógiai karán szerzett diplomát. Mesterei: Aba-Novák Vilmos, Báránszky János. 1940-44-ben a Munkácsi Reálgimnázium rajztanára. 1944. november 18-án háromnapos munkára őt is elhurcolták Szolvyára, szerencsésen hazatért. 1948-ban az Ungvári Képzőművészeti Múzeum egyik alapítója. 1975-ig az Ungvári Iparművészeti Szakközépiskola rajztanára. 1951-ben festő-restaurátori szaktanfolyamot végzett (Moszkvai Központi Művészeti Restaurációs Műhely). 1952 óta az Ukrán Képzőművészek Szövetségének tagja.¹⁶ 1950-től vesz részt a területi, köztársasági és nemzetköz-

zi kiállításokon, művésztaborokban. A második festőnemzedékhez tartozó Berecz Vilmos „biztos kezű grafikákkal és halk szavú, szép tájképekkel írta be nevét a kárpátaljai művészet történetébe.”¹⁷ Az akvarell-festészet kiváló kárpátaljai mestere volt. Éveken keresztül az Ungvári Iparművészeti Szakiskolában tanított. Számos műkritikai esszé és cikk szerzője. Harmincéves tanári munkálkodása alatt számos tehetséges kárpátaljai művészt nevelt fel, akik között olyan közismert festőket találunk, mint Sütő János, Balla Pál, Herc Jurij, Kremniczky Erzsébet és mások. A megyei szépművészeti múzeum számára a kárpátaljai festőiskola kialakulásáról gazdag anyagot gyűjtött össze. „*Művészeti érdeklődési köre: csendéletek, portrék, tájképek, tematikus figurális kompozíciók. Az olaj- és temperafestészet, a filctoll- és a tolltechnikák, a linómetsetek és ceruzarajzok mellett az akvarell vált nála igazán uralkodóvá.*”¹⁸

Egyéni válogatott kiállítások: - 1995: Környező világunk színei, Kárpátaljai Képzőművészeti Múzeum, Ungvár (kat.).

Válogatott csoportos kiállítások: - 1968: Kárpátalja kortárs képzőművészete, KSZL Galéria, Kassa. - 1972: Ungvári Iparművészeti Szakközépiskolai tanárok alkotásainak kiállítása, Megyei Művelődési Ház, Ungvár. - 1977: Kárpátalja kortárs képzőművészete, Képzőművészeti Múzeum, Szatmárnémeti. Művelődési Központ, Nyíregyháza. Városi Galéria, Eperjes. Ukrán Nemzeti Képzőművészeti Múzeum, Kijev. - 1980: Kárpátalja képzőművészete, Szovjetunió Képzőművészeti Szövetség Kiállítóterem, Moszkva. 1990: Kárpátalja kortárs képzőművészete, Szovjet Tudomány és Kultúra Háza, Művelődési Központ, Nyíregyháza.

Művek közgyűjteményekben: Kárpátaljai Megyei Boksay Szépművészeti Múzeum, Kijev: Képzőművészeti és Iparművészeti Szövetség gyűjteménye, Kijev: Művészeti Múzeum gyűjteménye, Kelet-Európa és Nyugat-Európa magángyűjteményei.

Irodalom: - Osztrovcskij, G.: *Obrazotvorcse misztecvo Zakarpatyja*, Kijev, 1974., - Csernega-Balla, O.: *Zakarpatszkij hudozsnyij muzej*, Kijev, 1984. - Balla László: *Erdélyi Béla és kortársai*, Ungvár-Budapest, 1994., - Sztaskó Gyula: (kat., bev. tan., Kárpátaljai Képzőművészeti Múzeum, Ungvár, 1995)., - *Kortárs magyar művészeti lexikon*. A-Gy. 1. Főszerkesztő: Fitz Péter. Enciklopédia Kiadó, Budapest, 2000., - Приходько, Олена. Вільмош-Йожеф Іштванович Берец: *90-річчя з дня народження художника-графіка* [Текст] / О.Приходько // Календар краєзнавчих і памятных дат на 2005 рік: реком. бібліогр. посіб. - Ужгород: Вид-во В.Падяка, 2004. - С. 262., - *Художники Закарпаття*. Ужгород. Ідея проекту та відповідальний за випуск Борис Кузьма. Видавництво Олександри Гаркуші. 2011. 19. p

Elektronikus irodalom: - Prihogyko Duska. – In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/berecz_vilmos_jozsef

- <http://www.carpathia.gov.ua/ua/publication/content/2520.htm>

- A Kárpátaljai Megyei Könyvtár honlapja: http://www.biblioteka.uz.ua/painters/show_avtor.php?id=127

- Берец Вільмош-Йожеф Іштванович

<http://www.carpathia.gov.ua/ua/publication/content/2520.htm>

BOKSAY József festő, grafikus

(Gyertyánliget/Kobilecka Poljana, 1891. 10. 02. – Ungvár, 1975.)

A helyi alapiskolák elvégzése után 1910-1914-ben Budapestre került és a Magyar Képzőművészeti Főiskolát végezte el, Révész Imre festőművész közeli tanítványa volt, de mesterének tekintette Roskovics Ignácot is. Az I. világháborúban frontszolgálatot teljesített, az orosz hadifogságból szerencsésen hazatért. A már elismert festő 1918-tól Ungváron a Drugeth Gimnázium rajztanára. Erdélyi Bélával 1927-ben megalakította a művészeti szabadiskolát és 1931-ben megszervezte a Kárpátaljai Képzőművészek Egyesületét. Erdélyi után második számú vezetőnek számított. Erdélyi Boksay művészetéről ezt írta: „...*Raffaelt, Tiepolot, Andrea del Sartót és Roskovicsot vallja mestereinek egyházi festészetében, míg tájaiban Szinyei impresszionizmusát követi. Freskókompozíciói telve liktető barokkos mozgással. Görög ritusba öltözött papjait – Krisztust a ruszinok közzé állítja „hegyi beszédében”... Tájaiban a plein-airt napsütésben festi. Impresszionizmusát fényre és árnyékra építi föl.*”¹⁹ A 20-as, 30-as években Drezdában, Bécsben, Párizsban, Prágában, Budapesten járt tanulmányúton. A háborúvesztés után Erdélyi felkérésére az Ungvári Képzőművészeti Főiskolán oktat. Majd az Ungvári Iparművészeti Szakközépiskola rajztanára. Közben oktatói állást kap Lembergben. 1950-1956 között nyugdíjba vonulásáig a Lembergi Állami Iparművészeti Főiskola művésztanára. 1946-tól az Ukrán Képzőművészeti Szövetség tagja.²⁰ Első kiállítása 1962-ben volt Ungváron, 1978-ban Kijevben. 1962-től megyei, köztársasági, összszövetségi, külföldi kiállítások, művésztáborok résztvevője. Erdélyivel ellentétben, a hatalom elvárásaihoz alkalmazkodni tudott. Balla László Boksayt az első nemzedék profi festői közé sorolja, akinek „*a szovjet időkben munkásságát zajos elismerés kíséri, amit megkeserít pozitív példaként való állandó szembeállítás a modernebb irányzatok képviselőivel. A pártállamtól kapott kitiüntetések a mélyen vallásos Boksayt eleinte zavarják, restelkedik miattuk, azután hozzájuk szokik, akadémikusi címét már természetesen veszi... egész pályája során erősen a magyar művészet talaján áll (bár ezt az utóbbi időben nem*

volt „divat” hangsúlyozni). Mint a Munkácsy-tanítvány Révész Imre növendéke, szoros szálakkal kapcsolódik nemzetiünk festészetének e realista vonulatahoz, szervesen beleágyazva a magyar impresszionizmus korai szakaszának (Szinyei Merse Pál) látásmódját, a külföldi hatások közül pedig elsősorban az olasz barokk legyinti meg, főként, mint monumentalistát.”²¹ A festészen, zsánerképeken, tájképeken, grafikán, arcképfestészen kívül a monumentalista műfajban, egyházi festészetben, freskókompozíciók megtervezésében és kivitelezésében is jeleskedett. Kárpátalján számos görög katolikus templom freskója, illetve mennyezetképe az ő nevéhez fűződik. Elődjétől, Roskovics Ignáctól kapott szakmai biztatással egyházi festészetében „egy sajátos ruszinos bibliai világot is megteremt”. Sz. Kürti Katalin művészettörténész is megerősíti, hogy „Festészete a Munkácsy- és Révész-hagyományt folytatja, tájfestészetére hatott az impresszionizmus. A mélyen vallásos Boksay egyházi témájú képein Raffaello, Tintoretto követője.”²²

Egyéni válogatott kiállítások: - 1954: Lvov. 1954, 1962, 1963. - 1971: Ungvár. - 1978: Kijev. 2009: Kiállítás Boksay József tiszteletére, Boksay József Kárpátaljai Megyei Szépművészeti Múzeum, Ungvár. - 2011: a 120 éve született Boksay József emlékkiállítás Ungváron a róla elnevezett Kárpátalja Megyei Szépművészeti Múzeumban.

Válogatott csoportos kiállítások: 1945-1975: ukrán és szovjet csoporttárlatok: Ungváron, Kijevben, Lembergben, Moszkvában. 1975 után művei szerepeltek a kárpátaljai festők spanyol, cseh és magyar kiállításain, 1980: Nyíregyházán.

Köztéri művei: - Mennyezeti freskók: ungvári görög katolikus püspöki kápolna, ungvári görög katolikus püspöki rezidencia, az ungvári görög katolikus székesegyház (1939). Az ungvári Szent-Bazil rendű templom, nagybereznai, galambosi g. kat templom (Apotheosis). A máriapócsi kegytemplom falképei stb.

Művek közgyűjteményekben: Kárpátaljai Megyei Boksay Szépművészeti Múzeum, kijevi szépművészeti múzeum, moszkvai Tretyakov Képtár, Szépművészeti Múzeum. Ukrajna múzeumai. Kelet-Európa és Nyugat-Európa magángyűjteményei.

Elismerések, díjak: Ukrajna érdemes művésze (1951), Ukrajna népi festőművésze (1960), a Szovjetunió népi festőművésze (1963), az SZSZKSZ Művészeti Akadémiájának levelező tagja (1958).

Emlékének ápolása, emlékhelyek:

– 1993-ban Ungváron, az egykori vármegyeháza melletti sziklakertben került felavatásra Boksay és Erdélyi műemlék jellegű szobra (a két mester kedélyesen beszélget egy padon ülve).

- A Kárpátaljai Megyei Szépművészeti Múzeum Boksay József nevét vette fel.
- 2012-ben Boksay József és Erdélyi Béla, a kárpátaljai festőiskola alapítói tiszteletére domborműves emléktáblát (Vaszil Bilej kárpátaljai szobrász munkája) avattak Ungváron, az egykori vármegyeháza falán (1956-tól itt van a kárpátaljai képzőművészeti szövetség székhelye is).
- Ezenkívül számos rangos kitüntetés, alapítvány, ösztöndíj, utca és tér viseli a művész nevét, akinek szellemi örökségét a kárpátaljai ukrán/ruszin és helyi magyar közösség is büszkén magáénak vallja.

Irodalom: - Kálmán Béla: *Képzőművészet Szlovenszón*. Kassa, 1931. - Erdélyi Béla: *Képzőművészet – Ungvár és Ung megye*. Budapest, 1940. - Erdélyi Béla.–E. S.: *Művészeti hetek Ungváron*. Művészet, 1941. - Aba J.: *Kárpát-alja festőművészete*. Új Magyar Művészet, 1944. - Balla László: *Ma már fogalom a neve*. Naptár, 1964. - Sztaskó Gyula.: *Boksay József 80 éves*. Kárpáti Igaz Szó, 1971. október 2. - Balla László: *Erdélyi és Boksay*. Kalendárium '91, Ungvár, 1990. – Balla László: *Csillogó, lobogó, vibráló tájak. Riportok kárpátontúli képzőművészekről*. (Boksay akadémikus). Kárpáti Könyvkiadó, Uzshorod, 1975. 22-34. o. - Bacsóka P.: *Görög katolikus templomok, ikonok, ikonostázok Magyarországon*. Nyíregyháza, 1991. - Osztrovskij: *Boksay József*. Ungvár [Uzsgorod] (kat. bev.), 1992. - *Kárpát-medencei magyar paletta*. Ungvár-Budapest, 1993. - *Kortárs magyar művészeti lexikon*. A-Gy. 1. Főszerkesztő: Fitz Péter. Enciklopédia Kiadó, Budapest, 2000. - Keresztyén Balázs: *Kárpátaljai művelődéstörténeti kislexikon*. Hatodik Síp Alapítvány – Mandátum Kiadó, Budapest-Beregszász, 2001. 36. o. - *Художники Закарпаття*. Ужгород. Ідея проекту та відповідальний за випуск Борис Кузьма. Видавництво Олександри Гаркуші. 2011. 24. p.

Elektronikus irodalom: - Sz. Kürti Katalin: *Boksay József*: -In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/boksay_jozsef

- A Kárpátaljai Megyei Könyvtár honlapja: http://www.biblioteka.uz.ua/painters/show_avtor.php?id=92

-Бокшай Йосип Йосипови. <http://www.carpathia.gov.ua/ua/publication/content/2691.htm>

BOKSAY József, ifj. festőművész

(Ungvár, 1930. 03. 18. – Magyarország, 2002.)

1957-ben a Lembergi Iparművészeti Főiskola monumentális és disztóffestő szakán szerzett diplomát. A diploma megszerzése után különböző beosztásban dolgozott. 1963-tól tagja az Ukrán Képzőművészeti Szövetségnek.²³ 1951-től a megyei, 1961-től az országos és nemzetközi kiállítások résztvevője. Balla László az ifj. Boksay Józsefet a harmadik festő-

nemzedékhez sorolta, „aki apja szellemében tolmácsolja a kárpátaljai tájélményt.”²⁴ Önálló kiállítása volt 1993-ban Szombathelyen, 1997-ben Kőszegen. 2002-ben Magyarországon hunyt el.

Művek közgyűjteményekben: Kárpátaljai Megyei Boksay Szépművészeti Múzeum, kijevei szépművészeti múzeum, Ukrán Képzőművészeti Szövetség gyűjteménye, az Ukrán Tudományos és Kulturális Minisztérium, Kelet-Európa és Nyugat-Európa magángyűjteményei.

Irod.: Balla László: *Erdélyi Béla és kortársai*. Ungvár. Budapest, 1994. 75. o. - *Художники Закарпаття*. Ужгород. Ідея проекту та відповідальний за випуск Борис Кузьма. Видавництво Олександрії Гаркуші. 2011. 25. p

Elektronikus irodalom: - A Kárpátaljai Megyei Könyvtár honlapja: http://www.biblioteka.uz.ua/painters/show_avtor.php?id=129

Інформаційна довідка про художника .

<http://www.carpathia.gov.ua/ua/publication/content/2657.htm>

- Бокшай Йосип Йосипович (молодший). <http://www.carpathia.gov.ua/ua/publication/content/2657.htm>

BORECZKY Béla festő

(Ublya /Szlovákia/, 1910. 11. 14. – Kassa, 1990.)

Tanító családból származik. Az ungvári tanítóképzőben polgári iskolai tanári képesítést szerez. A 40-es években a nagybocskói polgári iskola igazgatója volt. 1931-ben Ungváron elvégezte Erdélyi Béla és Boksay József szabadiskoláját. Erdélyi tanítványáról tömören így ír: „*Ungvári festő Boreczky Béla, aki kifejeződésének megtalálása előtt áll. Önmagától tanult. A forma iránti erős érzékével jelent ígéretet.*”²⁵ A háborúvesztés után 1946-ban az ungvári Képzőművészeti Főiskola oktatója volt. A továbbiakban nem vállalt állást, részmunkákat teljesít a kivitelező vállalatnál, később a festészetből próbált megélni. Tájképeket festett. Többalakos kompozíciókban a fakitermelők munkáját is megörökítette. A második festőnemzedékhez sorolt Boreczky Béla „*Leginkább olajjal dolgozott, de ezt olyan oldottan, lazúrosan kezelte, hogy egy-egy képe szinte akvarellhez vált hasonlatossá*”²⁶. 1946-tól az Ukrán Képzőművészeti Szövetség tagja.²⁷ 1933-tól a megyei, országos és nemzetközi kiállítások résztvevője. 1965-ben Szlovákiában telepedett le. Nem érezte jól magát Ungváron, azonban a kassai művészkörökbe sem tudott igazán beilleszkedni. 1980-ban Eperjesen volt önálló kiállítása. Kassán hunyt el.

Irodalom: - Erdélyi Béla: *Képzőművészet*. – In: Csíkvári Antal (szerk): *Ungvár és Ung vármegye*. Budapest. 1940. 152-154. o. - Balla László:

Erdélyi Béla és kortársai, Ungvár-Budapest, 1994. 54. o.- Keresztyén Balázs: *Kárpátaljai művelődéstörténeti kislexikon*. Hatodik Síp Alapítvány – Mandátum Kiadó, Budapest-Beregszász, 2001. 37-38. o. - Стельмах, Катерина, Адальберт Адальбертович Борецький: *95-річчя з дня народження живописця* [Текст] / К. Стельмах // Календар краєзн. і пам'ят.дат на 2005р. - Ужгород, 2004. - С.285. - *Художники Закарпаття*. Ужгород. Ідея проекту та відповідальний за випуск Борис Кузьма. Видавництво Олександри Гаркуші. 2011. 26. p.

Elektronikus irodalom: - A Kárpátaljai Megyei Könyvtár honlapja: http://www.biblioteka.uz.ua/painters/show_avtor.php?id=129

- Інформаційна довідка про художника: http://histans.com/?termin=Boretskyj_A

- Борецький Адальберт Адальбертович. <http://www.carpathia.gov.ua/publication/content/2659.htm>

BRINKÁCS Stefan/István

(Ungvár, 1949. 10. 03.)

Az ungvári alapiskola mellett Bakonyi Zoltán rajzstúdióját is elvégezte. 1967-ben az Odesszai Usinszkij Főiskola művészeti grafika szakán tanult. Alkotótáborban vett részt Dikszon szigetén. Tényleges katonaként az Északi-tengeri Flotta kötelékében szolgált. Az ungvári Képzőművészeti Alapnál helyezkedett el, művészeti makettezéssel foglalkozott. Több műfajt művel: festészet, grafika, arcképfestészet, ikonfestés, kollázs, bőrművészet, fafaragás, restauráció, makettezés. 1971-től megyei, köztársasági, összszövetségi, külföldi, ezen belül magyarországi tárlatok, külföldi alkotóműhelyek állandó résztvevője. Ungváron él és dolgozik.

Egyéni válogatott kiállítások: 1970 után két egyéni tárlata volt Ungváron. Hat egyéni kiállítása Magyarországon.

Válogatott csoportos kiállítások: 1970 után négy csoportos tárlaton vett részt Ungváron.

Művek közgyűjteményekben: Luxemburgi Katonai Múzeum (több figurációs csatajelenetek), Magyarország Igazságügyi Minisztériuma, Vatikán (szentté avatott miszionáriusok portréja), a Nemzetközi Rotary Club.

Irodalom: - Nigriny Szabolcs: *A vallás különböző, a hit egy. (Portré Brinkács Stefanról)*. – In: *Élet-Jel*, Közművelődési magazin, Ungvár, 2009. szeptember, 12-13. o.

C, CS

CSUVALOVA (LUTÁK) Teréz iparművész

(Ungvár, 1942. 02. 08.)

Művészi tanulmányait a Lembergi Állami Iparművészeti Főiskola alkalmazott festészeti szakán 1968-ban fejezte be. Mesterei: Fascsenko E. Sz., Snajder B. L., Miszko E. P., Szelszkij I. J., Monasztirszkij V. A. 1977-től az Ukrán Képzőművészeti Szövetség tagja.²⁸ Ungváron él és dolgozik.

Egyéni és válogatott csoportos kiállítások: Első egyéni kiállítása 1977-ben Ungváron volt. 1974-től a megyei, 1974-től országos és 1976-tól nemzetközi kiállítások, művésztaborok résztvevője.

Irodalom: - *Художники Закарпаття*. Ужгород. Ідея проекту та відповідальний за випуск Борис Кузьма. Видавництво Олександри Гаркуші. 2011. 151. p.

Elektronikus irodalom: - Чувалова Терезія Федорівна. <http://www.carpathia.gov.ua/ua/publication/content/2771.htm>

D

DANCSNÉ HIDI Tünde festő, keramikus, pedagógus

(Nagydobrony, 1972.)

Az Ungvári Művészeti Szakközépiskolát kerámia szakon végezte 1995-ben. Jelenleg a Kaszonyi Középiskolában rajzot tanít. Az agyag iránti tiszteletet édesapjától, Hidi Endre keramikustól örökölte. Munkáival számos járási, megyei kiállításon vett részt, Beregszászon családi kiállításon mutatkozott be. Kiállított tárgyak: dísztányérok, tálkák, vázák, kerámia dísztárgyak. A Bereg Alkotóegyesület tagja. Mezőkaszonyban él és dolgozik.

Egyéni válogatott kiállítások: Beregszász, Mezőkaszony, Péterfalva, Mezővári, Eszeny.

Válogatott csoportos kiállítások: Munkáival számos járási (Beregszász, Péterfalva), megyei kiállításon (Ungvár) vett részt.

Irodalom: - *Kárpátaljai magyar civil intézményrendszer, népművészeti műhelyek vizsgálata, adattára*. Munkaanyag. Az anyag írásában, adatgyűjtésében közreműködtek: Dupka György, Fuchs Andrea. MÉKK, Ungvár, 2007. 55. o. - I. Bereg art expo – 2010. A Bereg Alkotóegyesület kiállítása. Összeállította: Dupka György, Fuchs Andrea, Zubánics László. KMMI, MÉKK, Péterfalvai Polgármesteri Hivatal. Péterfalva, 2010, 7. o.

Elektronikus irodalom: a KMMI honlapja: www.kmmi.org.ua

DANIELOVICS Emmi grafikus, hímnő

(Tiszaborkút, 1922. – Ungvár, 2004.)

Olasz vasútas családból (Pradányi, Pradanini) származott, anyja egy kőrösmezői magyar erdész (Csapóczi Mihály) lánya volt. Zenetanár férjével a II. világháború után Beregszászban élt, majd Ungváron telepedett le. A Magyar Melódiák kamaraegyüttes koncertjeinek egyik szervezője volt. A 80-as évek végén öntevékenyen, Bedzir Pál grafikusművész segítőkész támogatásával sajátította el a rajzolást. Egy spanyolmagyar szponzornak köszönhetően első kiállítását 1992. május 20-án rendezte meg az ungvári Hungarológiai Központ nagytermében. Ezt a kiállítást második férje, Danielovics István emlékének szentelte, aki a *Kárpáti Igaz Szó* tragikus hirtelenséggel elhunyt munkatársa volt. A rajzoláson kívül kézügyességének, ötletességének tudható be, hogy elképzelése szerint 1958-1992 közt megtervezett és elkészített színes lámpabúrákat, írásos hímnéssel készült kézimunkákat, hucul geometrikus mintájú faliszőnyegeket, ikebanákat, brossokat, nyakékeket, blúzokat, sálakat mutatott be. Második tárlatára ugyanitt, 1994. október 25-én került sor. A művésznő egyedi hangvétellő grafikáira, kárpátaljai és erdélyi motívumaira példátlanul nagy számban voltak kíváncsiak. „*Danielovics Emmi sikeresen kamatoztatja a tehetségét, rajztudását a grafikában is. Könnyed kézzel, biztos vonalvezetéssel viszi papírra kedvenc hősét, a sok-sok változatban megörökített Don Quijote-t, az igazságért minden harcot, megpróbáltatást és kudarcot vállaló búsképű lovagot. Grafikáinak jelentős részét vallásos témakörből veszi... A „homocreativus” sok jó tulajdonságával megáldotta őt a sors: képzelőerővel, ízléssel, no és persze kézügyességgel, tehetséggel. Mindez lehetővé teszi, hogy több műfajban, anyagban próbálgassa erejét.*”²⁹

Egyéni válogatott kiállítások: 1992, 1994: Hungarológiai Központ, Ungvár. – 2003: kamarakiállítás és könyvbemutató Danielovics Emmi születésének 80. évfordulója tiszteletére a MÉKK szervezésében. Megyei Könyvtár Magyar Osztálya, Ungvár.

Publikációi: Danielovics Emmi: *Tiszaborkuttól Ungvárig*. (Önéletírás). Ungvár-Budapest, Intermix Kiadó. 2003. 126 o.

Irodalom: - Danielovics Emmi személyi kiállításának katalógusa. „Vita sine libertate nihil.” Kárpátaljai Területi Művelődési Főosztály, Ungvár, 1992. - Barát Mihály: *Válogatott találkozások*. - Melegséget visz az otthonokba. (Életpálya- és portrévázlatok 1970-1996) Ungvár-Budapest, Intermix Kiadó, 1996. 54. o.

DARABÁN János

(Rahó, 1934. 06. 22.)

1956-ban mutatta meg először munkáit kiállítás keretében. A közben eltelt fél évszázad alatt kb. fél ezerre bővült festményeinek száma. 1979-től már tudatosan és rendszeresen foglalkozik a festéssel. A meleg és hideg szín (a vöröstől a kéken át a zöldig) olyan arányban keveredik művein, hogy az ábrázolt tájon, fákon, sziklákon vagy vizeken - a legjobban érvényesülnek. A művész a körülötte lévő Keleti-Kárpátok, a folyók, erdők szerelmese, a szülőföld soknemzetiségű családjában alkotó ember. Ezek a jellemző vonások is közre játszanak abban, hogy tárlatai sikeresek, sokan látogatják. Alkotásainak központi témája a Kárpátok természete, mindekelőtt a hegyek, a fenyvesek, a patakok birodalmába invitálja a látogatót a rendkívül élénk színekben, változatos kompozíciókban megfestett tájképek által. Dicsőíti műveiben szülőföldjét, a hucul hegyvidéket, gyökereit sem feledte el, azaz megmaradt magyarnak. A hucul táj szerelmese bemutatkozott Rahón, Kijevben, Moszkvában, Leningrádban, Prágában, Budapesten, Strasbourghban, Beregszászban, Péterfalván stb. - 1990 óta több mint félszáz Magyarországon megrendezett kiállítása volt.

Egyéni válogatott kiállítások: - 1960: Kijev, Ukrajna. - 1962: Moszkva, Oroszország. - 1963: Odessza, Ukrajna. - 1967: Leningrád, Oroszország. - 1968: Irkutszk, Oroszország. - 1961: 70 - Lvov, Ukrajna. - 1975: Eperjes, Csehszlovákia. - 1975: Prága, Csehszlovákia. - 1979: Montreál, Kanada. - 1980: Budapest, Magyarország. - 1982: Bridgeport, Amerika. - 1983: Strasbourg, Franciaország. - 1983: Tampere, Finnország. - 1985: Townsvilk, Ausztrália. - 1986: Linz, Ausztria. - 1990: Frankfurt Am Main, Németország. - 1991: Szeged, Magyarország. - 1992: Miskolc, Magyarország. - 1993: Kijev, Ukrajna. - 1992 – 94: Budapest, Magyarország stb.

Válogatott csoportos kiállítások: 2006-2007: - *A hucul táj festője* címmel nyílt kiállítás a rahói magyar művész és tanítványa, Marina Bilak festményeiből, Beregszászban, a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Esztergom termében, a Péterfalvai Képtárban, a beregszászi Európa-Magyar Házban.

Irodalom: - Kv: *A hucul táj szerelmese*. (Forrás: Kárpátalja 2006. 01. 27.). -szabó- *Darabán János és Bilák Marina képei a főiskolán*. (Forrás: KárpátInfo 2006. 01. 31.):

Elektronikus irodalom: <http://www.karpatszemle.uz.ua/kepzmuv/km060201.htm>

Darabán János. <http://karpatszallas.net/dosszie/daraban-janos>

DUNCSÁK Attila festő, grafikus
(Ungvár, 1940. 03. 02.)

Az alapiskola befejezése után 1959-ben az Ungvári Iparművészeti Szakiskola festészeti szakán érettségizett. 1961-1967 között elvégezte a Leningrádi (ma: Szentpétervár) V. Muhina Iparművészeti Főiskolát, ahol üveg és kerámia szakon szerzett diplomát. Itteni tanárai, mesterei: V. F. Markov, B. Smirnov, K. M. Mitrofanov, F. S. Entelis. 1968-73 közt az Ungvári Iparművészeti Szakközépiskolán tanár. 1971-82-ben az ungvári Művészeti Alapnál murális munkákat tervezett és kivitelezett (mozaik, kerámia, vitrázs). 1982-től az Ukrán Képzőművészeti Szövetség tagja.³⁰ 1982-ben áttelepül Kassára.³¹ 1983-tól a Szlovákiai Képzőművészek Szövetségének és a Szlovákiai Művészek Uniójának, 1989-től a Szlovákiai Magyar Képzőművészek Szövetségének a tagja. 2006-tól a budapesti ArtUnion, Kárpátok Régió Kultúráért Közhasznú Egyesület tagja. Ungváron még üveg és kerámia munkáival mutatkozott be. 1982-től Kassán főleg festéssel foglalkozik. 1989-ben „Színház az egész világ” című tárlatával, mint festőművész ötven művével mutatkozott be Ungváron. Kubička-Kucsera Klára értékelése szerint: „*Itt vált valóban festővé, a valamivel szabadabb társadalmi légkörben alakult ki sajátos művészi világa.*”³² Szokolczy Lajos írja: „*Modern festő. S ami ma nem annyira megszokott: figurális. Képeiben – mindenik táblán a reneszánsz szépség korunk izgalmával át van szellemítve – feszültség van. Összetöri a körülötte lévő világot, hogy expresszív indulattal újat teremtsen. Csak rá jellemző, a két világháború közötti kassai modernektől elrugaszkodván is egyedit. Amíg Jakoby Gyula „bohócvilága” a posztimpresszionistákhoz nyúlik vissza, Duncsák Attila expresszionista hevülete már egy Picasso utáni - az összetört reményeket „sebzett” figurák képében megjelenítő – korszak maszkos élet-halál táncát viszi a vászonra vagy farostra*”³³ Tanulmányútjai: 1986: Olaszország, 1990: Dél-Franciaország és Párizs, 1994: Észak-Franciaország. Kassán él és dolgozik.

Egyéni válogatott kiállítások: 1989: Ungvár. 1985: Szakszervezetek Háza, Kassa. 1986: Képzőművészek Szövetség Kiállítóterem, Kassa. 1991: VJG, Kassa. MKKI, Prága. MKKI, Pozsony. 1992: Kölcsey Galéria, Debrecen. 1992: Az Élet színháza, Területi Képtár, Ungvár. 1993: Maskarák, Szenc. 1995: OMHK Kiállítóterem. 1995-től Kassa, Pápa, Pozsony, Dunaszerdahely, Komárom, Budapest, Debrecen, Győr stb.

Válogatott csoportos kiállítások: 1967: Minden Idők Üvegművésze, Állami Ermitázs, Leningrád. 1979: Köztársasági képzőművészeti kiállítás, Kiállítási Pavilon, Kijev. 1988: Salon, Pozsony. 1989: Ember és a város, TG, Poprád. 1991: Nagy retrospektíva, VJG, Kassa. 1990: CsMKT

1. csoportos kiállítás, DMM, Komárom. 1993: Utak, Kelet-szlovákiai Múzeum, Kassa. 1994: Magyar Művészet Hete, Premontrei Rendház, Kassa. 1995: Egyetemi Könyvtár, Tenerife, La Laguna (SP) [Földesi Péterrel, Burai Istvánnal]. SZMKT 2. csoportos kiállítása, DMM, Komárom. MKKI, Pozsony. 1996: L'atelier 96 des Européennes de l'art, Saint Michel (FR) . SZMKT, MVSZ székháza. 1997: Más realitás, Vármúzeum, Esztergom. KMG, Dunaszerdahely. Umelecká beseda, Pozsony. Kárpátok gerince, Nemzetközi kiállítás, Ivano-Frankovsk. Lvov. Kijev. Ungvár. A művésztelepek kiállításai.

Köztéri művei: *A repülés történelme* (faltextil, 6x6, 40 m, 1980, Ungvár, repülőtér). *Munka és művészet* (mozaik, 75 m² 1982, Ungvár, Szakszervezetek Klubja). *Kárpáti Szanatórium* /Beregvár, Schönborn-kastély/*Kárpáti motívumok*, 15 m² festett, égetett csempe, *Futók, Labdázók* (1992, Kassa, Sportcsarnok).

Művek közgyűjteményekben: Területi képtár, Ungvár. VJG, Kassa. KMG, a Dunaszerdahelyi Kortárs Magyar Galéria gyűjteményeiben, úgyszintén Kelet-Európa és Nyugat-Európa, Kanada, az Egyesült Államok magángyűjteményeiben.

Elismerések, díjak: - 1997: Nemzetközi Művésztelepek Kárpátok gerince c. kiállításon festészeti első díj, Ivano-Frankovszk. - 2000: Bornemissza Tibor Emlékérem, Debrecen. - 2000: a Szlovákiai Magyar Képzőművészek Társaságának 1999. évi Nívódíja. - 2009: Silver Quadrangle International Painting Triennial of Carpathian Region – Przemysl, Lengyeország, III. Fődíj.³⁴

Irodalom: - Racsuk, E.: *Sovjetskoje cvetnoje steklo*, Moszkva, 1982. - Arany L.: *Ihlet a rónán. A hortobágyi alkotótábor*, Debrecen, 1997 - Szaszák Gy.: ~, Hét, Pozsony, 1984/29. - Szigeti L.: *Az emlékezés hajóján*, Nő, 1989/33. - Szigeti L.: *Csak semmi erőszak*, A Nő évkönyve, 1990, Pozsony. - Barát Mihály: *Válogatott találkozások.* – Duncsák Attila újra itthon. (életpálya- és portrévázlatok 1970-1996) Ungvár-Budapest, Intermix Kiadó, 1996. 39-40. o. - Kublicka Kucsera Klára: *Duncsák Attila...* - In: Új Szó, 2000. június 19. - Sz. Haltenberger Kinga: *Duncsák Attila a SZMKT 1999-es év Nívódíjasa.* – In: Atelier, 2000, 2. szám. - *Kortárs magyar művészeti lexikon.* A-Gy. 1. Főszerkesztő: Fitz Péter. Enciklopédia Kiadó, Budapest, 2000. - Kopasz-Kiedrowska Csilla: „*Képekbe önteni a világról szerzett élményeket*” *Duncsák Attila festőművész vallomása.* – In: Atelier, 2006, 1. szám. - *Художники Закарпаття.* Ужгород. Ідея проекту та відповідальний за випуск Борис Кузьма. Видавництво Олександрі Гаркуші. 2011. 61. p.

Filmek, tv adások: Az ungvári tv-stúdió filmje (1968). MTV2: Korzó műsor, 1995. március

Duna TV, 1995. április 5-én a kassai TV által készített portréfilmet mutatta be.

Elektronikus irodalom: Kubička-Kucsera Klára: Duncsák Attila. – In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/duncsak_attila

Kiállítások az adatbázisban:

„ÉLET-RAJZ ECSETTEL” – DUNCSÁK ATTILA kassai festőművész kiállítása (2010)

Duncsák Attila festőművész kiállítása (2011)

- Duncsák Attiláról, <http://www.manajlo-andras.com/art-union-2/muveszeink/?lang=hu>

E

ERDÉLYI Béla festő

(Kelemenfalva/Klimovica, 1891. 05. 25. – Ungvár, 1955. 09. 19.)

A Hátmeg/Zagattya faluhoz tartozó Kelemenfalván/Klimovicán született. Tanulmányait Máramarosszigeten kezdte. Majd 1911-1915 között Budapesten tartózkodott, elvégezte a Magyar Képzőművészeti Főiskolát, itteni mesterei: Ferenczy Károly, Révész Imre, Zemplényi Tivadar. 1913-ban ösztöndíjas a kecskeméti művésztelepen. Itt Iványi-Grünwald Béla, Olgyay Ferenc voltak a mesterei. Az elismert festő 1916-1921 között a munkácsi, 1927-31 között az ungvári középiskolákban, tanítóképzőben rajztanár. 12 évig tartó külföldi körútján volt 1922-26-ban Münchenben, Olaszországban, Lengyelországban és Svájcban. 1931-37-ben Párizsban, Gargilleseben művésztelepen a modern francia festőkkel dolgozott. Boksay Józseffel a kárpátaljai festőiskola alapítói. 1927-ben képzőművészeti szabadiskolát hozott létre Boksay Józseffel. 1931-ben, létrehozta a Kárpátaljai Képzőművészek Egyesületét, amelynek alapítói Boksay, Cupal, Gaigl és Ozsdian volt. Egyben Erdélyi lett az egyesület elnöke. 1938-tól Ungváron élt. Kiállításokat szervezett Prágában, Pozsonyban, Kassán. 1941-42-ben fő szervezője volt az Ungvári Művészeti Napoknak. A háborúvesztés után ukránnak íratta be magát, hogy elkerülje a háromnapos munkára, a szolvyai lágerbe történő elhurcolást. Eleinte elfogadta Brezsnyev tábornok, Ivan Turjanica kárpátaljai pártvezér védnökségét. A bábállum vezetői támogatták kezdeményezését, hogy 1945-ben az Ungvári Képzőművészeti Főiskola beinduljon. A rövid életű tanintézmény rektora volt. Majd 1946-1949 között igazgatója, 1949-55 között tanára az Ungvári Iparművészeti Szakis-

kolának. 1946-tól az Ukrán Képzőművészeti Szövetség kárpátaljai tagozatának 1946-1949-ben egyik alapítója, szervezője és első elnöke.³⁵ Ez a szervezet lett a Kárpátaljai Képzőművészek Egyesületének jogutódja. Szeretett volna „Kárpátaljai Barbizont” teremteni. Eleinte hitt a művészetet pártoló szovjethatalomban, később csalódással vette tudomásul, hogy az általa képviselt művészeti irányra nemet mondtak a pártállam kárpátaljai ideológusai. A kárpátaljai kultúra „fekete napján”, a megyei tanácssteremben 1949. március 21-én megtartott értelmiségi gyűlésen, amelyet Erdélyi és kozmopolita társai ellen pártutasításra szerveztek, Balla László kortanú feljegyzése szerint adták meg Erdélyinek a kegyelemdőfést. A megyei pártbizottság által felkészített vezérszónok, Jurij Hojda³⁶ ukrán költő, a kárpátaljai írószervezet vezetője „azzal vádolja Erdélyit, hogy formalista vásznaival, burzsoá esztéticizmusával a rohadt nyugati kultúrát igyekezett becsempészni Kárpátalja földjére, őt és a többi kipellengérezettet „személyi igazolvány nélküli, talajtalan csavargónak” nevezi és leszögezi: „A legmesszebbmenően szét kell zúzni az esztéticizáló hazafiságellenes rágalmozóknak ezt a csürhét.”³⁷ Erdélyit teljesen megalázták, minden tisztségétől, még tanári állásától is megfosztották, nyugdíjba küldték. Nehéz anyagi helyzetéből úgy tudott kilábalni, hogy megbízásokat vállal a Képzőművészeti Kivitelező Vállalatnál. Megalázó iparosmunkát végez. Az aktuális pártvezérekről portrékat másol, készít. A teljes eltaposástól tartva a sajtóban is önkritikát gyakorol, különböző fórumokon bizonygatja „szovjet hazafiságát.” A korrallal szembeni belső szellemi ellenállását magyarul írt „híres naplófüzeteiben” őrizte meg. Erre életrajzírója, Balla László hívja fel az utókor figyelmét: „... naplók bizonyítják a mester kiváló írói készségét is. Tudjuk róla, hogy verseket is írt (ezekből valaha nekem is felolvasott)...” Az említett naplóból idézzük a következő bejegyzéseket: „–Mintha elegem volna mindenkől, ami körülöttem csupa hazugság. Nem tudok hazugságban élni, - mikor minden imperatívus bennem: Szépség, az igazság, a jóság és a szeretet.” További bejegyzés: „– Mit keresek és mit akarhatok én még itt tovább? – Mégis! Talán fogom keresni a föld nagy szemétdobján azokat a magvakat, amiből kikél az emberek egymás iránti békessége, megértése és szeretete.” Még egy bejegyzés: „Ha idővel meglátjátok – ki volt ez a festő, nem is volt tán festő, hanem minden szépben Istent látó és Istent kereső.” Közeli halálát érezve, írja le a napló zárósorait: „Ezeket a gondolatokat Kr. Sz. után 1954. június havában befejeztem”, de előzőleg ezt írja még a füzetbe: „Nézz körül és mindennapos halálad után, minden reggel az örökségségbe támadsz föl és a Te lelked egy lesz azzal, aki megalkotott Téged és magadban fogod hordani az igaz ember tiszta emberiségét és fogod érezni, hogy

*önmagadban hordod Istent, a világegyetemet és a lét isteni csodáit.*³⁸ Közvetlenül a művész halála előtt a párhatalom helyi ideológusai részéről enyhülés mutatkozik a kompromisszumra törekvő Erdélyi Béla iránt. Ennek köszönhetően „reálisan” festett képeivel a megyei tárlatokon újra sikerrel szerepel. A megyei, országos és nemzetközi kiállítások, művésztaborok résztvevője. Ungvári unokaöccse, Erdélyi László festőművész szerint: *„európai műveltsége és a nagyvilág iránti nyitottsága miatt kozmopolitának tartották, művészetét dekadensnek és formálisnak. Külsőleg sohasem mutatta, hogy ezeket a sérelmeket szívére veszi. Valójában nagyon megviselték őt ezek a támadások, a megbélyegzés, s ez nyilván hozzájárult korai halálához is.*”³⁹ Az emléktábláján ma az „ukrán művész” felirat olvasható. A különböző publikációkban egyesek ruszinnak, ukránnak, mások magyar-nak, sváb származásúnak tartják Erdélyi Bélát. A családjához közeli Erdélyi László nyilatkozata helytálló: *„Édesapja ruszín tanító volt az ilosvai járási Zahatya községben, édesanyja német. Béla bácsi – ahogy nemegyszer kifejtette – magyarnak vallotta magát. Lehet, hogy egyeseknek ez nincs ingyére, de függetlenül ettől: nehéz volna elvitatni, hogy a nemzetiségi hovatartozását mindenki önmaga dönti el. Végso soron Petőfi is Petrovicsként látta meg a napvilágot.*”⁴⁰ Hagyatéka Kárpátalja szellemi értékeinek egyik legnagyobb kincse. Halála után, jó másfél évtizednek kellett eltelnie ahhoz, hogy a hivatalos művészettörténet rehabilitálja. A munkásságának szentelt első album 1972-ben jelenik meg (Pavlov, V.: Erdélyi album (cirill betűs bev.), Kijev, 1972.) Azóta könyvtárnyi irodalom keletkezett az elismerő írásokból. Valamennyi hangsúlyozza, hogy Erdélyi Béla hatalmas szervező készsége virágzó képzőművészeti életet teremtett, hogy a nagy hatású művészete nélkül aligha alakulhatott volna ki az a markánsan egyéni stílustörekvés, amelyet ma kárpátaljai iskolának neveznek. *„Művészetére a francia festészet, Cézanne, Matisse, a Fauves-csoport hatott. Szinte minden műfajban dolgozott. Legismertebbek expresszív hatású portréi, tájképei és virtuóz csendéletei. Képein nagy szerepet kap a drámaiság, az összefoglaló formák, a fényreflexek, az élénk, de harmonizáló színek.*”⁴¹

Egyéni (válogatott) kiállítások: - 1913: Budapesten az Akadémián. - 1923: Münchenben a Glaspalastban. - 1927: Prága, Ungvár. – 1928: Olmütz. - 1930: Párizsban a Champs Elyseén. – 1931: Brüsszel. – Többször Pozsonyban. - 1954, 1955: Ungvár. 1958: Lvov. - 1978: Kijev. - 1991: Orosz főkonzulátus, Debrecen. - 1992: Kárpátaljai Képzőművészeti Múzeum, Ungvár (kat.). - 1994: Miskolci Galéria, Miskolc [Boksay Józseffel].

Válogatott csoportos kiállítások: - 1931: az V. nemzeti magyar kiállítás, Kassa. - 1939, 1940, 1941, 1942, 1943: a Kárpátaljai Képzőművészeti

Egyesület csoportos kiállítása, Ungvár. - 1945-től az ukrán és szovjet képzőművészeti szövetségi kiállításokon (Ungvár, Munkács, Kijev, Moszkva). Kárpátaljai művészeti kiállításokon. - 1980: Nyíregyháza. - 1982, 1989: Kassa.

Köztéri művei: Jézus alászáll (oltárkép, 1936, Nagyszőlős, Kórház-kápolna, lappang!).

Művek közgyűjteményekben: Kárpátaljai Megyei Boksay Szépművészeti Múzeum, Ungvár. Szépművészeti Múzeum, Kijev. Ukrán Képzőművészeti Szövetség, az Ukrán Tudományos és Kulturális Minisztérium gyűjteményei. Kelet-Európa és Nyugat-Európa magángyűjteményei.

Publikációk: - Erdélyi Béla: *Képzőművészet*. – In: Csíkvári Antal (szerk): Ungvár és Ung vármegye. Budapest. 1940. 152-154. o.

Emlékének ápolása, emlékhelyek: - egykori ungvári lakóházának falán (ma. Erdélyi u 3.) emléktáblát helyeztek el. – 1993-ban Ungváron, az egykori vármegyeháza melletti sziklakertben került felavatásra Boksay és Erdélyi műemlék jellegű szobra (a két mester kedélyesen beszélget egy padon ülve). - Az Ungvári Képzőművészeti Koledzs, illetve Ungvári Képzőművészeti Főiskola pedig Erdélyi Béla nevét vette fel. - 2012-ben Boksay József és Erdélyi Béla, a kárpátaljai festőiskola alapítói tiszteletére domborműves emléktáblát (Vasziľ Bilej kárpátaljai szobrász munkája) avattak Ungváron, az egykori vármegyeháza falán (1956-tól itt van a kárpátaljai képzőművészeti szövetség székhelye is). - Ezenkívül számos rangos kitüntetés, alapítvány, ösztöndíj, utca és tér viseli a művész nevét, akinek szellemi örökségét a kárpátaljai ukrán/ruszin és helyi magyar közösség is büszkén magáénak vallja.

Irodalom: - Országos Magyar Képzőművészeti Főiskola Közleménye. 1944. I. 11. - Balla László: *Erdélyi Béla művészete*. Kárpáti Kalendárium 1965, Uzsgorod, 1964. – Erdélyi és Boksay. Kalendárium '91, Ungvár, 1990. - Pavlov, V.: *Erdélyi album* (cirill betűs bev.), Kijev, 1972. - Osztrovszkij, G. (kat. bev., Uzsgorod, 1992, Cirill betűs. Benne részletes irodalom). – Balla László: *Csillogó, lobogó, vibráló tájak. Riportok kárpátontúli képzőművészekről*. (És senki sem tekinti lezártnak. – Vallomások Erdélyi Béláról). Kárpáti Könyvkiadó, Uzshorod, 1975. 5-21. o. - Balla László: *Kárpátalja képzőművészete*, -in: Kárpát-medencei magyar paletta, Ungvár-Budapest, 1993 - Balla László: *Erdélyi és kortársai*, Ungvár-Budapest, 1994. - Sz. Kürti Katalin: (kat. bev., Vajdasági és Kárpátaljai Művészek (MKITSZ), Magyarország Világszövetsége, 1996. - Barát Mihály: *Válogatott találkozások. – Emlékezik az unokaöcs*. (életpálya- és portrévázlatok 1970-1996) Ungvár-Budapest, Intermix Kiadó, 1996. 21-23. o. - Salamon N.: *Kisalföldi művészek lexikona*, Győr, 1998. - *Kortárs magyar művészeti lexikon*. A-Gy. 1. Főszerkesztő: Fitz Péter. Enciklopédia Kiadó, Budapest, 2000. - Keresztyén Balázs:

Kárpátaljai művelődéstörténeti kislexikon. Hatodik Síp Alapítvány – Mandátum Kiadó, Budapest-Beregszász, 2001. 37-38. o. - *Художники Закарпаття.* Ужгород. Ідея проекту та відповідальний за випуск Борис Кузьма. Видавництво Олександри Гаркуші. 2011. 62. р.

Elektronikus irodalom:

- Sz. Kürti Katalin. *Erdélyi Béla.* – In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/erdelyi_bela

- A Kárpátaljai Megyei Könyvtár honlapja: http://www.biblioteka.uz.ua/painters/show_avtor.php?id=79

- Ерделі Альберт Михайлович. <http://www.carpathia.gov.ua/ua/publication/content/2731.htm>

ERFÁN Ferenc festő, iparművész

(Ungvár, 1959. 01. 28.)

1974-1979 között elvégezte a Kijevi Képzőművészeti Szakiskolát, majd 1979-1984-ben tanulmányait a Lembergi Iparművészeti Főiskolán folytatta. Mesterei: Monasztirszkij Vitold, Frank Iván. A diploma megszerzése után különböző besztásokban, illetve festőként és iparművészként dolgozik. 1990 óta a Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társaságának a tagja. 1991-től a péterfalvai, mezőkövesdi, lakiteleki és más települések művésztelepein alkotott. 1991-től vesz részt kiállításokon. Mint Boksay József unokája, a művész emlékére Boksay Alapítványt hozott létre. A nagyapjáról elnevezett Kárpátaljai Megyei Boksay József Szépművészeti Múzeum igazgatója. A Magyar Művészeti Akadémia tagja. Kiváló öloművegablakokat és térkonstrukciókat készít. Vallja, hogy: „Az iparművész számára a folyamat diktál. Fontos, hogy a tervezést és a kivitelezést is ugyanaz a személy végzi. A festéssel és a rajzzal ellentétben itt ki lehet használni a véletlenszerű dolgokat. Teljesen át lehet menni elvont formákba, szóösszetételekbe, nonfiguratívba anélkül, hogy az a néző számára érthetatlenné válna. Ezért is szeretek kirándulni az üveg és a kerámia világába. Végül is a festéshez megyek vissza, csak más eszközökkel.”⁴² Képeiben a hagyományos Erdélyi-Boksay-féle iskola folytatója. „Portrékat és tájképeket fest a kárpátaljai festőiskola hagyományaihoz közeli stílusban. Az impresszionista és posztimpresszionista megoldások keretében folytat kísérleteket, hű maradvány a naturális formákhoz. Iparművészeti alkotásaiban elsősorban az üveg művészi megmunkálása érdekl.”⁴³ Ungváron él és dolgozik.

Válogatott csoportos kiállítások: - 1991: A Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társaságának első kiállítása. Kárpátaljai Honismereti Múzeum. Ungvár (Katalógus, *A teremítés gyönyöre*, Balla D. Károly előszavával). - 1991: Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre

Társaságának kiállítása, Ungvár. 1992: Alkotóművészek az olimpiai sikereért, Budapesti Népstadion, Sportcsarnok. Megbékéléseink, Hadtörténeti Múzeum, Budapest. - 1993: Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társasága, tárlat, Árkád Galéria, Budapest (Katalógus, Tóth István utószavával). - 1995: Köztársasági kiállítás, Kijev. Kárpátaljai Képzőművészeti Múzeum, Ungvár. Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társaságának kiállítása, Kárpátaljai Képzőművészeti Múzeum, Ungvár. 1996: Tisztelgés a Honfoglalás 1100. évfordulója előtt. Vajdasági és Kárpátaljai Művészek kiállítása (MKITSZ), az MVSZ székházában, Budapest. (Kat. Sz. Kürti Katalin művészettörténész bevezetőjével). - 1998: A kárpátaljai magyar képző- és iparművészek kiállítása a MÉKK szervezésében. Tisztelgés a forradalom és szabadságharc 150. évfordulója előtt. Néprajzi Múzeum. Ungvár (Katalógus, *Az alkotó felelőssége*, Horváth Sándor előszavával). - 1999: Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társasága, Boksay József Szépművészeti Múzeum, Ungvár (Kat. Vári Fábián László előszavával). - Expo 2000 - Hannover, Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társasága, (Katalógus: Zselicki József előszavával). - 2000 december – 2001 január: Kárpát-medencei képző- és iparművészek millenniumi kiállítása, Boksay József Szépművészeti Múzeum, Ungvár (Kat. Tóth István bevezetőjével). - 2002. dec. 11. – 2003. jan. 4.: Kárpátaljai magyar képző- és iparművészeti kiállítás a RIT, KMKSZ szervezésében. Kárpátaljai Megyei Néprajzi Múzeum, Ungvár (Kat. Riskó György beköszöntőjével). - 1991 óta minden évben megrendezett Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társaság ungvári, beregszászi tárlatának résztvevője.

Köztéri művei: - Térkompozíció (kézzel formált üveg, 1987, Kárpátaljai megyei Ukrán Zenei-Drámai Színház, Ungvár). - Térkompozíció (üveg, könnyűfém, arany, 1987, Ifjúsági Művelődési Központ, Ungvár). - Figuratív kompozíciók (faltextil, 1992-95, - Mária-templom, Lepre) Oltár (faltextil, 1997, Mária-templom, Tiszaújfalú).

Művek közgyűjteményekben: Mezőkövesdi Városi Galéria, Mezőkövesd. Tiszapéterfalvai Galéria, Tiszapéterfalva Kárpátaljai Megyei Boksai Szépművészeti Múzeum. Kijevi szépművészeti múzeum, Ukrán Nemzeti Képzőművészek Szövetség, az Ukrán Tudományos és Kulturális Minisztérium, Kijev. Kelet-Európa és Nyugat-Európa magángyűjteményei.

Elismerések, díjak: A Magyar Művészeti Akadémia rendes tagja.

Irodalom: - Dupka György: *Kárpátalja magyar személyi és intézményadattára*. Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 1993. 34. o. - Debreceni Mihály: *Üvegbe vágva*, - in: Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társasága, Ungvár, 1995. - *Kortárs magyar művészeti lexikon*.

A-Gy. 1. Főszerkesztő: Fitz Péter. Enciklopédia Kiadó, Budapest, 2000. - *Ukrajnai magyar szervezetek, intézmények, közéleti személyiségek adattára*. Dupka György közreadásában. MÉKK, Ungvár-Budapest, 2006. 55. o. - Nigriny Szabolcs: *Festő és iparművész. (Erfán Ferencről)*. – In: Élet-Jel, Közművelődési magazin, Ungvár, 2009 augusztus, 19. o. - Nigriny Szabolcs: *A Boksay-unoka üvegvilága. (Portré Erfán Ferencről)*. – In: Élet-Jel, Közművelődési magazin, Ungvár, 2009 december, 12-13. o.

Elektronikus irodalom: - Prihogyko, Duska: *Erfán Ferenc*. – In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/erfan_ferenc

-KMMI, Arcképcsarnok: Erfán Ferenc. http://www.kmmi.org.ua/arckepek?menu_id=9&submenu_id=14&arc_id=31

F

FÉNYES András festő, grafikus, rajztanár
(Munkács, 1982. 05. 07.)

Tanulmányait a helyi Munkácsy Mihály Rajziskolában kezdte, majd az Erdélyi Béla Képzőművészeti Koledzsben folytatta festőművész szakon. 2001–2006 között az Ivano-Frankivszki Vaszil Sztefanik Festőművészeti Főiskolán tanulta a szakmát, és mellette a divattervezést. Ez utóbbi sem áll annyira távol tőle. Részlet vallomásából: „*Eddig valamivel több mint hatvan képet festettem. Főként a kárpátaljai tájakat, ugyanis szerelmes vagyok a vidékbe. A kedvenc évszakom a tél és a nyár, bár mostanában szívesen készítek őszi tájképeket is. Nagyon szeretem Técső és Aknaszlatina környéket. Gyermekkoromban sok időt töltöttem ott, mivel édesapám técsői születésű.*”

Egyéni (válogatott) kiállítások: - Kijevi Jogi Egyetem kiállító terme, Kijev. - 2012. augusztus 4.: Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet, beregszászi Európa-Magyar Ház Munkácsy Mihály-kiállítóterme.

Válogatott csoportos kiállítások: IV. Carpatica Art Expo – 2012, Ungvár.

Irodalom: - Hegedűs Csilla: *Az út elején. Fényes András kiállításáról*. – In: Kárpáti Igaz Szó (Élet-Jel), 2012. 08. 08.

Elektronikus irodalom: a KMMI honalapja: www.kmmi.org.ua

FÖLDESSY Péter festőművész, grafikus
(Munkács, 1944.)

Tanulmányait az Ungvári Iparművészeti Szakiskolában 1958-1963 között fejezte be. Mesterei: Balla Pál, Kontratovics Ernő, Medveczky Miklós, Petky

Sándor, Sepa Anaton. A szaktanintézetben sajátította el és szerette meg az akvarellezést. De foglalkozott faldíszítmények: seccók, freskók, sgrafittók készítésével is, amelyeknek a többsége a munkácsi, nagyszőlősi, huszti, rahói középületek falán látható. 1978-tól az Ukrán Képzőművészeti Szövetség tagja.⁴⁴ 1982-1984-ben a Kárpátaljai Ifjú Képzőművészek Egyesületének elnöke. 1991-95 között kárpátaljai nemzetközi művésztelepek szervezője és vezetője. 1972 óta a megyei, 1977-től országos és 1978-tól nemzetközi kiállítások, művésztaborok állandó résztvevője. Az észak-franciaországi saint-micheli művésztelepen is dolgozott. 1992-ben megalapította a Munkácsy Galériát, amelynek azóta is vezetője. 1978 óta vesz részt az ukrán, szlovák, magyar és más nemzetközi művésztelepeken. 2006-tól az ArtUnion Kárpátok Régió Kultúráért Közhasznú Egyesület (Budapest) tagja. *„Művészetére a monumentális és táblaképfestészet vonásainak ötvözése jellemző. Kedvenc technikája az akvarell. Földessy alkotói tevékenységének korai szakaszában nagyrészt realista tájképeket és tematikus kompozíciókat festett. Az utóbbi években törekvése arra irányul, hogy kidolgozza művészetében az asszociatív-metaforikus irányzatot, átalakítva kompozícióit az időtlen, egyetemes emberi fogalmak, a pillanat és az örökkévalóság, az alkotás és a rombolás szimbólumaivá.”*⁴⁵

Egyéni (válogatott) kiállítások: 1978: Városi Színház, Munkács. 1991: Agrártudományi Egyetem, Debrecen (kat.) 1994: Városi Galéria, Munkács, 1995: Kárpátaljai Képzőművészeti Múzeum, Ungvár (kat.). 1997: Művelődési Központ. Mosonmagyaróvár. Üzletközpont, Győr. Városi Könyvtár, Makó. Sambala G., Kopenhága. 2000: Budapest, Győr.

Válogatott csoportos kiállítások: 1977: Ukrajna köztársasági akvarellkiállítás, MM Kiállítóterem, Kijev. Fialat képzőművészek köztársasági kiállítása, Zaporozsjei Képzőművészeti Múzeum, Zaporozsje. Ukrajna köztársasági kiállítás, MM Kiállítóterem, Kijev. Szovjet összszövetségi kiállítás, Kiállítóterem, Minszk. 1980: Kárpátalja képzőművészete, Szovjet Képzőművészeti Szövetség Kiállítóterem, Moszkva. Kárpátalja kortárs képzőművészete, Ukrán Nemzeti Képzőművészeti Múzeum, Kijev. 1994: Első Magyar Református Egyház [Vígh Istvánval, Gyurkovics Hunorral, Gaál Andrással], Kossuth Terem, New York. 1995: V. Akvarell Triennálé, Novogradszka G., Lucsenec (SZL). Egyetem [Duncsák Attilával, Burai Istvánval, Kazinczy Gáborral], La Laguna [SP]. - 1996: Tisztelet a Honfoglalás 1100. évfordulója előtt. Vajdasági és Kárpátaljai Művészek kiállítása (MKITSZ), az MVSZ székházában, Budapest. (Kat. Sz. Kürti Katalin művészettörténész bevezetőjével). - 1996: (MKITSZ) [Bródi Ivánnal, Bródi Lariszával, Micska Zoltánnal], Magyarok Világszövetsége, Budapest. Munkácsy Galéria, Munkács. - 1997: Első Magyar Református Egyház [Vígh

Istvánnal, Gyurkovics Hunorral, Gaál Andrással], Kossuth Terem, New York.
- 1998: A kárpátaljai magyar képző- és iparművészek kiállítása a MÉKK szervezésében. Tisztelet és forradalom és szabadságharc 150. évfordulója előtt. Néprajzi Múzeum. Ungvár (Katalógus, *Az alkotó felelőssége*, Horváth Sándor előszavával).

Köztéri művei: - Kompozíció, 1968. Mozaik (Elektrosztál [UA], étterem). – Kompozíció (falitextil, 1972, Elektrosztál [UA], Sport Központ). - Kárpátaljai motívumok (secco, 1983-84, Rahó, szanatórium). - Városi motívumok (sgraffitto, 1986, Munkács, városi tér). - A vásáron (secco, 1991, Munkács, városi tér). – Karnevál (secco, 1994, Hajdúhadház, Földi J. Szakközépiskola). - Vadászat, Hortobágyi pásztorélet (secco, 1997, Debrecen, Arany Bika Szálló).

Művek közgyűjteményekben: Kárpátaljai Megyei Boksay Szépművészeti Múzeum, Ungvár. Szépművészeti múzeum, Kijev. Ukrán Képző és Iparművészeti Szövetség Gyűjtemény, az Ukrán Tudományos és Kulturális Minisztérium Gyűjteménye, Kijev. Péterfalvai Képtár, Péterfalva. Hajdúhadházi Városi Galéria, Hajdúhadháza. Makói Városi Galéria, Makó. La Laguna Egyetemi Művészeti Gyűjtemény [SP]. Sambala G., Koppenhága. Saint-Michel Városi Gyűjtemény (FR). Kelet-Európa és Nyugat-Európa magángyűjteményei.

Elismerések, díjak: Erdélyi Béla és Boksay József díjas (1999). Ukrajna érdemes képzőművésze (2006).

Irodalom: - Straus K.: ~, Debrecen, 1997. - Arany L.: *Ihlet a Rónán*. Hortobágyi Alkotótábor, Debrecen, 1997. - Barát Mihály: *Válogatott találkozások*. – „Az élet is egy nagy játék” /*Földessy Péterről*/, (életpálya- és portrévázlatok 1970-1996) Ungvár-Budapest, Intermix Kiadó, 1996. 55-57. o.- Barát Mihály: *Válogatott találkozások*, Ungvár-Budapest, Intermix Kiadó, 1997. - *Kortárs magyar művészeti lexikon*. A-Gy. 1. Főszerkesztő: Fitz Péter. Enciklopédia Kiadó, Budapest, 2000. - Набока, Л. Художник Петро Фелдеші “Кордони мають бути перепорою тільки злу...” // Вголос про закарпатську політику. - 2005. - 13 жовт.-. с.11. - Федорук, Олександр. Акорди Фелдешевих композицій. // Образотв. мистец. - 2007. - №1. - С. 51-53. - *Художники Закарпаття*. Ужгород. Ідея проекту та відповідальний за випуск Борис Кузьма. Видавництво Олександрії Гаркуші. 2011. 147. p.

Elektronikus irodalom: - Prihogyko, Duska: *Földessi Péter*. – In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/foldessi_peter

-Вернисаж из 50 полотен к своему юбилею: <http://www.zakarpnews.ru/11/2009/vernizazh-iz-50-poloten-k-svoemu-yubileyu/>,

- A Kárpátaljai Megyei Könyvtár honlapja: http://www.biblioteka.uz.ua/painters/show_avtor.php?id=178

- Федеші Петро Андрійович. <http://www.carpathia.gov.ua/ua/publication/content/2768.htm>

- Kiállítások az adatbázisban: Földessy Péter kiállítása (2010)

- Földessy Péterről, <http://www.manajlo-andras.com/art-union-2/muveszeink/?lang=hu>

FUCHS Andrea grafikus, fotográfus

(Ungvár, 1982. 07. 23.)

2004-ben az Ungvári Informatikai, Közgazdasági és Jogi Főiskola számítástechnikai szakán diplomázott. 2006-2008 között Balla Pál (1930-2008) festőművész és rajztanár tanítványa. Alapító tagja és titkára a Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közössége Munkácsy Mihály Képzőművészeti Egyesületének. 2007-től résztvevője és aktív szervezője a Péterfalvai Képtár mellett működő Tiszaháti Munkácsy Mihály Alkotótábornak, a plen-air-es kiállításoknak. Többet magával védnökséget vállalt a helyi képtár fölött. Felvállalta az ugocsai, beregi, ungi és máramarosi népművészeti és képzőművészeti tárlatok gondozását. Jelenleg a Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet megbízásából a helyi magyar festők és népművészeti mesterek munkáinak internetes feldolgozásán dolgozik. Többnyire golyóstollal festi szürrealista műveit. 2007 óta vesz részt közös kiállításokon Kárpátalja és Kárpát-medence szerte, így az Ungvári Galériában, az ungvári Kárpátaljai Megyei Néprajzi Múzeumban, a Péterfalvai Képtárban, továbbá a Kijev-Pecszerszki Lavrában, a lendvai Bánffy Központban, a sárospataki Újbástya Rendezvénycentrumban, Budapesten, a Magyarok Házában, Keszthelyen a Balaton Kongresszusi Központ és Színházban, a felvidéki Nagyfödemesen és Dunaszerdahelyen, a délvidéki Bácsfeketehegyen állította ki munkáit. Ungváron él és dolgozik.

Egyéni (válogatott) kiállítások: 2008 - Ungvár, 2009 - Beregszász, 2009 - Kijev, 2009 - Budapest. 2012 - Budapest.

Válogatott csoportos kiállítások: 2007 - Ungvári Galéria, Kárpátaljai Népművészeti és Népi Építészeti Múzeum, Tiszapéterfalvai Képtár, a beregszászi Európa-Magyar Ház (2009), a Kijev-Pecszerszki Lavra (2009), Budapest - Magyarok Háza (2009), Keszthely (2009), a szlovákiai Nagyfödemes (2009), a sárospataki Újbástya Rendezvénycentrum (2009). Az egyesület csoportos kiállításai: Ungvár (2007–2013), Beregszász (2009), Bene (2009), Tiszapéterfalva (2010, 2011), Sárospatak (2010), Szirmabesenyő (2010), Budapest (2010).

Irodalom: - *I. Carpatica art expo – 2010.* A MÉKK Munkácsy Mihály Képzőművészeti Egyesület kiállítása. Összeállította: Dupka György, Fuchs Andrea, Zubánics László. Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet, Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közössége, Ungvár, 2010, 5. o. - *III. Ugocsai napok – 2010.* A MÉKK Munkácsy Mihály Képzőművészeti Egyesület kiállítása. Összeállította: Dupka György, Fuchs Andrea, Zubánics László. Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet, Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közössége, Péterfalvai Polgármesteri Hivatal. Péterfalva, 2010, 5. o. - *II. Carpatica art expo – 2011.* A MÉKK Munkácsy Mihály Képzőművészeti Egyesület kiállítása. Összeállította: Dupka György, Fuchs Andrea, Zubánics László. Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet, Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közössége, Ungvár, 2011, 6-7. o.

Elektronikus irodalom: - KMMI, Arcképcsarnok. Fuchs Andrea. http://www.kmmi.org.ua/arckepek?menu_id=9&submenu_id=14&arc_id=21

G

GARANYI József festő, grafikus

(Bátyú, 1921. 03. 16. – Beregszász, 2009. 04. 20.)

Négy éves korában költözött családjával Beregszászba. A Beregszászi Gimnázium tanulójaként tanulmányi versenyeken vett részt, az 1938-39-es tanévben elnyerte a gimnázium legjobb rajzolója díját. 25-26 éves korától kezdett rendszeresen festeni – teljesen autodidakta módon. A II. világháború előtt a Tátrában, Erdélyben kisméretű akverelleket festett. Tanulmányai befejeztével a beregszászi leltározási hivatalban főmérnök, 1948-1958 között tanító, 1958-ig fényképész. Boksay Józseffel állt szorosabb kapcsolatban, tőle tanulta meg a festés kulisszatitkait, azonban Erdélyi Bélát, Soltész Zoltánt is tanítómesterei közé sorolja. Balla László a harmadik festő-nemzedékhez sorolta Garanyi Józsefet, akinek szerint „*megkapó impresszionista táj- és városképei, kiérlelt grafikai ugyancsak maradandó értéket képviselnek.*”⁴⁶ Az 50-es években szerepelt első ízben megyei tárlaton: egy koldus portréjával mutatkozott be. Legnagyobb meglepetésére ezt a címet olvasta a képe alatti címkén: „*A legidősebb kolhoztag*”. Az illetékesek megmagyarázták neki, hogy az országban nincs szegénység, nincsenek koldusok, így nagyon jól lesz a zsúri által kreált cím. A következő alkalommal egy női aktot festett a krími tengerparton, ezt is kiállította. Ezzel kapcsolatosan az egyik művészetkritikus bölcsen kifejtette a sajtó hasábjain: bizony a művész jobban tette volna, ha idejét nem aktfestésre pazarolja, hanem

mondjuk megörökíti a szüretelő krími nőket lázas munkájuk közben. Mindkét mozzanatot jellemző az akkori idők kultúrpolitikájára. A későbbiekben Garanyi József is igyekezett feledni a sérelmeket, gáncsokat, megalázásokat, túltette magát azokon. Azóta legtöbbször a Vérke-partot megörökítő képeiről ismerik a beregszászi festőművészt, nem véletlenül, hiszen sokszor és sokféleképpen festette meg a Vértét. Ahány kép, annyi hangulat, szín, kompozíció. A zordon szépségű őszi, téli Kárpát-hegyvonulatok, napfényes tisztások, tiszta vízű, csobogó patakok tanuskodnak arról, hogy a művész fantáziáját a városképen kívül sok más téma is megragadta. Számtottevő arcképfestői tevékenysége is.⁴⁷ Az Ukrán Képzőművészeti Szövetség tagjává választották.⁴⁸ Garanyi hagyatékát Kovács László beregszászi kiállításszervező gondozza.

Egyéni (válogatott) kiállítások: 1950-től a megyei, 1957-től az országos és külföldi kiállítások résztvevője. 1958: Ungvár, 1958-2009: Beregszász, Nagyberég. - 2006: Életmű-kiállítás születésének 85. évfordulójára, a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola nagyterme, Beregszász.

Válogatott csoportos kiállítások: 1946-tól rendszeresen kiállít Moszkva, Kijev, Ungvár, Magyarország, Szlovákia, Románia városaiban. Továbbá Vilniusban, Rigában, Szatmárnémetiben, Kassán, a magyarországi Vay Ádám Múzeumban, az Esztergomi Keresztény Múzeumban.

Elismerések, díjak: 1991: Izabella-díj, 1997: Beregszász városa Pro Urbe díja. Beregszász díszpolgára.

Művek közgyűjteményekben: Kárpátaljai Megyei Boksay Szépművészeti Múzeum. Halála előtt egy 34 képből álló kollekciót adományozott Beregszász városnak. Otthont kapó műveiből a Beregvidéki Múzeumban állandó kiállítás nyílt.

Irodalom: - Dupka György: *Kárpátalja magyar személyi és intézményadattára*. Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 1993. 41. o. - Balla László: *Erdélyi Béla és kortársai*. Ungvár. Budapest, 1994. 62., 65. o. - Barát Mihály: *Válogatott találkozások. – Garanyi József műtermében*. (életpálya- és portrévázlatok 1970-1996) Ungvár-Budapest, Intermix Kiadó, 1996. 27-29. o. - *Ukrajnai magyar szervezetek, intézmények, közéleti személyiségek adattára*. Dupka György közreadásában. MÉKK, Ungvár-Budapest, 2006. 57. o. - *Kárpátaljai magyar civil intézményrendszer, népművészeti műhelyek vizsgálata, adattára*. Munkaanyag. Az anyag írásában, adatgyűjtésében közreműködtek: Dupka György, Fuchs Andrea. MÉKK, Ungvár, 2007. 56. o. - *I. Bereg art expo – 2010*. A Bereg Alkotóegyesület kiállítása. Összeállította: Dupka György, Fuchs Andrea, Zubánics László. KMMI, MÉKK, Péterfalvai Polgármesteri Hivatal. Péterfalva, 2010, 11. o. -

Фюзеш, Магда. *Художнику Йозефу Гарані - 80 років* [Текст] / М.Фюзеш // Вісник Берегівщини. - 2001. - 17 берез. - С.6 - *Художники Закарпаття*. Ужгород. Ідея проекту та відповідальний за випуск Борис Кузьма. Видавництво Олександри Гаркуші. 2011. 44. р.

Elektronikus irodalom: - <http://www.carpathia.gov.ua/ua/publication/content/2682.htm>

- Garanyi József életrajza: kovacslaszlo19.blogspot.com/.../garanyi-jzsef-letrajza.html -

- A Kárpátaljai Megyei Könyvtár honlapja: http://www.biblioteka.uz.ua/painters/show_avtor.php?id=144

- Гарані Йосип Йосипович. <http://www.carpathia.gov.ua/ua/publication/content/2682.htm>

-solt-: *Jubileumi Garanyi-tárlat a Rákóczi-főiskolán.* (Forrás: Kárpátalja 2006. 03. 22.) - In: <http://www.karpatszemle.uz.ua/kepzmuv/km060402.htm>

- Garanyi József virtuális galériája: - In: <http://www.karpatszemle.uz.ua/kepzmuv/km060402.htm>

- KMMI, Arcképcsarnok. Garanyi József: http://www.kmmi.org.ua/arckepek?menu_id=9&submenu_id=14&arc_id=1

GLÜCK Gábor festő, grafikus

(Máramarossziget /Románia/, 1912. – Ungvár, 1983.?)

Nem kárpátaljai gyökerű művész, tevékenysége mégis vidékünkhez köődik. Budapesti műbútorasztalos-tanulóként figyelt fel rá Szőnyi István, akinek ajánlására esti tanfolyamon Magyar Mannheim Gusztáv és Vesztróczy Manó tanítványa lett. 1931–1933 között a Magyar Képzőművészeti Főiskolában Réti István osztályába járt, rajz- és akvarelltanára Pécsi-Pilch Dezső volt, de az intézetet nem végezte el. 1933-ban román katonai behívója miatt megszakította tanulmányait. Leszerelése után, 1944-ben nem engedélyezték, hogy Bukarestből Csehszlovákiába költözzön. Korábban családja Máramarosszigetről áttelepedett Ungvárra. Egy ideig Bukarestben élt. Nagy hatással volt rá Corneliu Baba román festő. Beiratkozott a Kisinyovi Képzőművészeti Főiskolára. A Molotov-Ribbentrop-paktum Kisinyovban érte. Besorozták a szovjet hadseregbe, munkaszászoláljban, építkezéseken dolgozott, később dekorációs feladatokat kapott. 1945-ben, leszerelése után előbb Kisinyovban/Chisinauban élt, folytatta tanulmányait, bekapcsolódott a helyi művészeti életbe. 1947-től a Moldáviai Képzőművészek Szövetségének tagjává választották. Még ebben az évben Ungváron telepedett le, grafikáit, festményeit nagyra értékelték a szakmai körökben. 1946-tól megyei (Ungvár), köztársasági (Kijev), országos

(Moszkva) és nemzetközi kiállítások (Varsó, Velence, Brüsszel, New-York, Mexikó, Párizs, Finnország, Spanyolország) gyakori résztvevője. 1954-től az Ukrán Képzőművészek Szövetségének tagja.⁴⁹ Olena Poljanszka művészettörténész szerint nemzetközi elismerést a *Favágók* (Liszorubi, 1950) című festményével a brüsszeli kiállításon szerzett. Ezen az 1958-as nemzetközi kiállításon nagy ezüstéremmel tüntették ki. Portréfestészetben is maradandót alkotott. A második festőnemzedékhez tartozó Glück Gábor „munkássága a hatalom elvárásainak mindenképp megfelelt, vásznaival rangos külföldi tárlatokon is részt vett, mégis vonakodva és megkésve ismerték el. A vele szemben tanúsított óvatosság oka a művész zsidó származásában keresendő (az antiszemitizmus permanensen jelen volt a szovjet művelődéspolitikában).”⁵⁰ Munkásságáról Sándor László tollából jelent meg ukrán nyelvű kismonográfia (L. Sándor: „*Havriło Martinovics Glück*”, Állami Képzőművészeti és Zeneműkiadó, Kijev, 1959). 1982-ben „*Gavriło Gljuk*” címmel terjedelmes katalógusa jelent meg. 2007-ben „*Gljuk Gavriło Martinovics. Festészet. Grafika*” címmel kije-
vi „*Novij Druk*” színes fotóalbum látott napvilágot. S. Benedek András művelődéstörténész szerint: „*műveire nagyfokú formatisztelet, kiváló szerkesztőkészség és már-már szolgai realizmus jellemző. Színvilága kevésbé harsány, mint általában a kárpátaljai művészeké. A tájat mintha állandóan őszi, vörösesbar-
na tónusában elevenítene meg.*”⁵¹

Válogatott csoportos kiállítások: 1947-83: a Kárpátontúli Képzőművészek éves tárlatai. 1951: Az ukrán művészet és irodalom dekádja, Moszkva. 1954: Az Ukrán Képzőművészet Állami Múzeum, Kijev. 1958: Brüsszeli Világkiállítás.

Művei közgyűjteményekben: Tretyakov Galéria, Moszkva, Ukrán Művészet Múzeuma, Kijev. Városi Képzőművészeti Galéria, Szimferopol. Kárpátaljai Megyei Boksay Szépművészeti Múzeum, Ungvár. Péterfalvai Képtár, az európai országok magángyűjteményeiben.

Elismerések, díjak: 1958: a Brüsszeli Világkiállítás ezüstérmével a *Favágók* (Liszorubi, 1950) című festményét díjazták, 1968: Ukrajna érdemes képzőművésze.

Irodalom: - Sándor, L.: *Havriło Martinovics Gljuk*, Kijev, 1959. - *Szlovník hudožnikov Ukrajini*, Kijev, 1973. - *Zakarpatszkij Hudožnij Muzej*, Kijev, 1973. - *Izobrazityelnoje iskusztvo Zakarpattyja*, Moszkva, 1973. - Osztrovskij, G.: *Obrazotvorcsje misztectvo Zakarpattyja*, Kijev, 1974. - Balla L.: *Kárpátalja képzőművészete*. Három nemzedék III. A második nemzedék 7., - Balla László. - in: Pánsíp 8., 1994. május-jún. - Balla László.: *Erdélyi Béla és kortársai*, Ungvár-Budapest, 1994. - *Kortárs magyar művészeti lexikon*. A-Gy. 1. Főszerkesztő: Fitz Péter. Enciklopédia

Kiadó, Budapest, 2000. - Keresztyén Balázs: *Kárpátaljai művelődéstörténeti kislexikon*. Hatodik Síp Alapítvány – Mandátum Kiadó, Budapest-Beregszász, 2001. 93. o. - *Художники Закарпаття*. Ужгород. Ідея проекту та відповідальний за випуск Борис Кузьма. Видавництво Олександри Гаркуші. 2011. 48. p.

Elektronikus irodalom: - S. Benedek András: *Glück Gábor*. – In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/gluck_gabor

- A Kárpátaljai Megyei Könyvtár honlapja: http://www.biblioteka.uz.ua/painters/show_avtor.php?id=77

- Глюк Гаврило Мартинович. <http://www.carpathia.gov.ua/ua/publication/content/2687.htm>

GOGOLA Ferenc festő

(Budapest, 1897. 01. 21. – Bilke, 1984. 08. 21.)

A munkáscsaládból származó ifjú az alapiskola után szülővárosában elvégezte a kézművészeti iskolát, bekapcsolódott a helyi művészeti életbe, mindemellett részt vett a templomok freskóinak elkészítésében, ikonokat festett. 1915-től Olaszországban tanulmányúton tartózkodott, ahol az ország művészetével, kortárs festőkkel ismerkedett meg. Francia fogságba került, intenzíven sajátítja el a francia nyelvet. 1922-ben visszatért Budapestre, egy bilkei lányt vett el feleségül. A fiatal család 1923-ban Bilkén telepedett le. Gogola a kárpátaljai környezetben is folytatta művészeti tevékenységét: portrékat, tájképeket, ikonokat festett. Fotografikai eljárással örököltette meg a táj festői szépségét. Számos templom freskóját újíttotta fel, illetve új freskókat festett. Munkái főleg magángyűjteményekbe kerültek.

Irodalom: - К 85.14 С40 Сирохман, Михайло. Ференц Гогола [Текст] = Gogola Ferenc / М. Сирохман, А. Світлинець; Передм. М.В. Приймич. - Ужгород : Гражда, 2005. - 28 с. : іл.

Elektronikus irodalom: - A Kárpátaljai Megyei Könyvtár honlapja: http://www.biblioteka.uz.ua/painters/show_avtor.php?id=215

GOGOLA Zoltán festő

(Beregszász, 1982. január 16.)

A beregszászi ArtTisza Művészeti Egyesület alapító tagja. 2005-ben fejezi be az Ivano-Frankivszki Egyetem Munkácsi Fiókinézetét, képzőművészeti szakon. Eközben 2002-től a Beregszászi Bethlen Gábor Magyar Gimnáziumban tanít képzőművészetet. 2003-tól vesz részt a kiállításokon. A Bereg Alkotóegyesület tagja. Beregszászon él és dolgozik.

Egyéni (válogatott) kiállítások: munkáival számos járási (Beregszász, Péterfalva), megyei kiállításon (Ungvár) vett részt. „*Hegyek, patakok, város-*

részletek” című egyéni kiállítása a Beatrice művészkávézóban, Beregszász. 2011. szeptember 9.⁵² Az ArtTisza honlapon 89 munkája tekinthető meg:

<http://arttisza.org/muveszek/category/6-gogola-zoltan.html>

Válogatott csoportos kiállítások: Beregszász, Ungvár, Péterfalva, Magyarország (Nyíregyháza, Kisvárd, Csaroda, Újfehértó, Nagyálló, Nagyhalász, Budapest), Szlovákia (Tőketerebes).

Irodalom: - *Kárpátaljai magyar civil intézményrendszer, népművészeti műhelyek vizsgálata, adattára.* Munkaanyag. Az anyag írásában, adatgyűjtésében közreműködtek: Dupka György, Fuchs Andrea. MÉKK, Ungvár, 2007. 57. o. - *I. Bereg art expo – 2010.* A Bereg Alkotóegyesület kiállítása. Összeállította: Dupka György, Fuchs Andrea, Zubánics László. KMMI, MÉKK, Péterfalvai Polgármesteri Hivatal. Péterfalva, 2010, 7. o.

Elektronikus irodalom: Gogola Zoltán munkái: <http://arttisza.org/muveszek/category/6-gogola-zoltan.html>

GRABOVSZKY Emil festőművész, grafikus

(Ungvár, 1892. 11. 20. – 1955. 10. 20.)

A lengyel gyökerű, tisztviselőcsaládból származó és rajz tehetséggel rendelkező ifjú a helyi gimnázium (1911) elvégzése után 1911-1913-ban a Budapesti Iparművészeti Szakiskolában Simai Imre, Udvari Tegze, Újvári Ignác mesterek kezei alatt tanult. A hároméves tanfolyamot díszoklevéllel és aranyéremmel fejezte be. 1915-18 között a Magyar Képzőművészeti Főiskolán szerzett diplomát, mesterei: Edvi Illés Aladár, Raksányi Dezső, Pécsi-Pilch Dezső, Aggházy Gyula, akik a magyar realista művészetbe vezették be. 1918-ban a nagybányai művésztelepen alkot, mesterei: Jakab Zoltán, Thorma János. 1919-ben költözött haza Ungvárra. 1926-39 között restaurátorként és a Mezőgazdasági Múzeum képzőművészeti tanácsadójaként újra Budapesten élt. Hosszabb tanulmányútat tett a Balatonnál, a Tát-rában, az Alpok és a Balkán hegyei közt, valamint Ausztriában, Jugoszláviában, Svájcban, Olaszországban. 1939-ben telepedett vissza szülővárosába, de ifjúkori betegségeiből (még budapesti diákként bekövetkezett agyvérzése nyomát élete végéig viseli) visszamaradt, egyre inkább elhatalmasodó szemideggyulladás miatt kiállításokon ritkán szerepelt, könyvtárosként dolgozott. Öt év alatt mindössze tucatnyi képet festett. 1921-31 között a Kárpátaljai Képzőművészek Klubjának (más, korábbi forrásokban: Ruszinszkói Festőművészek Klubja) tagja volt. 1931-ben a szervezet a Kárpátaljai Képzőművészek Egyesületére (KKE) változtatta nevét. Erdélyi Béla a KKE-tagtársáról azt írja, hogy: „*Grabovszky Emil az az ungvári piktor,*

*aki húsz év alatt Budapesten, főként a múzeumi képek restaurálásában fejtett ki értékes művészi munkát. Képeiben Kárpátalja ködét figyeli meg.*⁵³ A háborúvesztés után az első szovjet években - könyvtári állása megszűntével -, Erdélyi biztatására, újra csak a festésszettel foglalkozott. A polgári kultúraellenes intézkedések, nyíltan vállalt magyarsága, meg nem alkuvása miatt is az érvényesülés reménye nélkül, háttérbe szorult. Balla László az első nemzedékhez sorolja Grabovszky Emil profi festőt, aki „*a legkisebb mértékben sem hajlandó áttérni az ún. „tematikus” képekre, arra sem vállalkozik, hogy mint tájfestő, vásznain megjelenítse az ugyancsak megkövetelt „ipari tájképet” füstölgő gyárképményekkel, munkagépekkel. Nem tudván a hivatalos nyelveket, állást nem vállalhat. Minden eddiginél nehezebb évek következtek. Csak a Sztálin halálát követő némelyes enyhülés könnyít helyzetén, ekkor kerülhet sor emlékezetes, s már nagybetegen rendezett 1953-as önálló kiállítására, ettől fogva jelen van a művészeti életben.*”⁵⁴ 1946-tól az Ukrán Képzőművészeti Szövetség tagja.⁵⁵ 1919-től a megyei, köztársasági, országos kiállítások gyakori résztvevője. A súlyosan beteg impresszionista tájképfestőnek 1953-ban nyílt meg első önálló kiállítása, ahol 96 alkotása (festmények, grafikák) került bemutatásra. 1955. október 20-án hunyt el, mintegy 500 művét hagyta a megyei Szépművészeti Múzeumra. S. Benedek András értékelése szerint: „*a mindenkori kordivattól független tájfestő. Hegyvidéki tájain a mozgalmasabb, életerőt sugárzó völgyekre az elmúlás impressziójaként ereszkedik le a csúcsok felől a köd, a festő egyéni sorsából fakadó bánat, szomorúság. Kerüli a harsány színeket, hangulatokat. Néhány panoramatikus kép kivételével egy-egy tájrészletet ragad ki, árnyalatokat, visszavetülő érzelmeket örökít meg.*”⁵⁶ Grabovszky Emil semmilyen hivatalos kitüntetésben nem részesült. Halála után munkásságának népszerűsítésében nagy szerepet játszott Sándor László kritikus, aki ukrán nyelven monográfiát írt róla (L. Sandor: „*Emil Grabovszky*”. Állami Képzőművészeti és Zeneműkiadó, Kijev, 1962.)

Egyéni (válogatott) kiállítások: 1953: Kárpátaljai Képzőművészeti Múzeum, Ungvár.

Válogatott csoportos kiállítások: - 1917: Szépművészeti Múzeum, Budapest. - 1921: A ruszinszkoí képzőművészek első kiállítása, Munkács. - 1922: A ruszinszkoí képzőművészek kiállítása, Ungvár. - 1923-26: Kárpátaljai Festőművészek Klubja kiállításai, Ungvár. - 1939-44, 1945-56.

Művek közgyűjteményekben: Képzőművészeti Múzeum, Kijev, Lemberg, Dnyepropetrovzszk. Kárpátaljai Megyei Boksay Szépművészeti Múzeum. Magángyűjtemények.

Irodalom: - Erdélyi Béla: *Képzőművészet*. – In: Csíkvári Antal (szerk): *Ungvár és Ung vármegye*. Budapest. 1940. 152-154. o. - Aba J.: *Kárpátalja festőművészete*, in: Új Magyar Museum, 4. kötet, Kassa, 1944. - E. R.: Grabovszky Emil festőművész egyéni kiállítása, kat., Ungvár, 1955. - Sandor, L.: *Grabovszky Emil. Életének és munkásságának leírása*, Kijev, 1962. - *Szlovník hudoznikov Ukrajini*, Kijev, 1973. Balla László: *A harmadik nagy előd*. –In: Kárpáti Igaz Szó, 1977. nov. 19. Balla László: *A halk szavú „nagy öreg.” 100 éve született K. E.*, Kalendárium '92, Ungvár, 1991. - Balla László: *Kárpátalja képzőművészete*. Három nemzedék II. Az első nemzedék 3. Grabovszky Emil.- In: Pánsíp 5., 1993. november. - Balla László: *Erdélyi Béla és kortársai*, Ungvár-Budapest, 1994. 35-37. o. - *Kortárs magyar művészeti lexikon*. A-Gy. 1. Főszerkesztő: Fitz Péter. Enciklopédia Kiadó, Budapest, 2000. - Keresztyén Balázs: *Kárpátaljai művelődéstörténeti kislexikon*. Hatodik Síp Alapítvány – Mandátum Kiadó, Budapest-Beregszász, 2001. 94-95. o. - *Художники Закарпаття*. Ужгород. Ідея проекту та відповідальний за випуск Борис Кузьма. Видавництво Олександри Гаркуші. 2011. 52. p.

Elektronikus irodalom: - S. Benedek András: *Grabovszky Emil*. – In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/grabovszky_emil

- A Kárpátaljai Megyei Könyvtár honlapja: http://www.biblioteka.uz.ua/painters/show_avtor.php?id=124

- <http://karpati.org/index.php?showtopic=35>

- <http://www.carpathia.gov.ua/main/en/publication/content/2692.htm>

- <http://artportal.hu>

- Грабовський Єміліан Романович. <http://www.carpathia.gov.ua/ua/publication/content/2692.htm>

Megörökített emlékhelyek: - egykori ungvári szülőházának falán ukrán nyelvű emléktáblát helyeztek el a következő felirattal: „1892-től 1955-ig itt élt Grabovszky Emil ukrán festőművész.”

H

HABDA László festő

(Ungvár, 1925. 07. 11. – Ungvár, 2003.)

A helyi alapiskola elvégzése után beiratkozott a gimnáziumba, ahol unokatestvérével, Szőke Istvánnal együtt Endrédy György rajztanár tanítványa volt. Eredetileg építészmérnöknek készült, így 1943-1944-ben a Budapesti Műszaki Főiskolán tanult. A háborúvesztés miatt tanulmányait a

második szemeszter végén félbe kellett szakítania. Hazatért Ungvárra, ahol a Képzőművészeti Főiskola megszűnéséig annak növendéke volt. Mesterei: Boksay József, Erdélyi Béla, Manajló Tivadar. 1946-ban egy rövid ideig az Ungvári Iparművészeti Szakiskolában tanított. Majd az ungvári kivitelező vállalatától kapott megbízások teljesítésével tartja fenn magát. 1958-tól az Ukrainai Képzőművészek Szövetségének tagja.⁵⁷ 1946-tól a megyei, 1954-től a köztársasági, 1957-től összszövetségi, 1960-tól a határon túli kiállítások, 1979-től a nemzetközi plenerek állandó résztvevője. „Nagy lélegzetű, epikus hangvételű tájképek és szelid, lírai telítettségű vásznak, hegyek és völgyek, őszi és tél, tavasz és nyár váltakoznak a vásznain... Az évszakok trónváltásának ezt a vajúdo időszakát kiváló érzékkel ragadja meg és viszi vászonra a művész... nem villogó, nem lobbanó színek, hanem sejtelmes lilák, kékek és szürkék születnek ecsetvonásai nyomán. Méghozzá úgy, ahogy ő festi be a képsíkokat: az alapozás elő-előtűnő, csipkészerűen áttört fehérjeivel. Ez piktúrájának jellemző vonása.”⁵⁸ Balla László megfogalmazása szerint a harmadik nemzedékhez tartozó Habda László „a poszt-impresszionizmus legjobb hagyományainak folytatója” és „életművét méltán számítják a kárpátaljai festészet legnagyobb eredményei közé.”⁵⁹

Egyéni (válogatott) kiállítások: 1985: Ungvár, Kassa, Tőketerebes, 1995: Liptovszki Mikulas, Komarno, 1999: Komarno, 2000: Ungvár.

Válogatott csoportos kiállítások: 1957: Kijev, Moszkva. 1957-2000: Ungvár. - 2000 december – 2001 január: Kárpát-medencei képző- és iparművészek millenniumi kiállítása, Boksay József Szépművészeti Múzeum, Ungvár (Kat. Tóth István bevezetőjével).

Művek közgyűjteményekben: az Ukrán Képzőművészeti Szövetség kiállítást szervező igazgatósága, az ukrán Kulturális és Turisztikai Minisztérium, a kárpátaljai, szimferopoli, szevasztopoli, harkovi szépművészeti múzeumok, a kazahsztáni, kanadai, japán és szlovák galériák, magángyűjtemények.

Díjak, elismerések: Ukrajna érdemes festőművésze (1980), 1995-ben Boksay József és Erdélyi Béla díjjal ismerték el munkásságát, Ukrajna népi festőművésze (2000).

Irodalom: – Balla László: *Csillagó, lobogó, vibráló tájak. Riportok kárpáton túli képzőművészekről.* (Kora tavasz. – Vallomások Habda Lászlóról). Kárpáti Könyvkiadó, Uzshorod, 1975. 119-130. o. - Dupka György: *Kárpátalja magyar személyi és intézmény-adattára.* Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 1993. 44. o. - Balla László: *Erdélyi Béla és kortársai.* Ungvár. Budapest, 1994. - Barát Mihály: *Válogatott találkozások.* – Télre tavasz jön. /Habda Lászlóról/ (életpálya- és portrévázlatok 1970-1996) Ungvár-Budapest, Intermix Kiadó,

1996. 36-37. о. - Керечанин, М. *Пам'яті великого митця. Сьогодні святкував би свій 81-й день народження народний художник України Василь Георгієвич Габда* [Текст] / М. Керечанин // Трибуна .- 2006.- 11 лип.-С.4. - Приходько О. *Щасливий художник творив свій щасливий світ* [Текст] / О.Приходько // Трибуна.- 2005.- 16 лип. - С. 12. - Туряниця, Юрій. *З любов'ю до свого краю* [Текст]: [відкр. меморіал. дошки з написом: "З 1925 по 2003 рік у цьому будинку жив і працював народний художник України Василь Габда"] / Ю. Туряниця // Ужгород. - 2009. - 7 листоп. - С. 13. - Чоповдя, І. *Василь Габда на хліб насущний заробляв, малюючи образи "вождів", але ніколи не зраджував душі...* [Текст]: [Про худож.] / І. Чоповдя // Новини Закарпаття.-2005.-9 лип.- С.12. - *Художники Закарпаття*. Ужгород. Ідея проекту та відповідальний за випуск Борис Кузьма. Видавництво Олександри Гаркуші. 2011. 38. р.

Elektronikus irodalom: - A Kárpátaljai Megyei Könyvtár honlapja: http://www.biblioteka.uz.ua/painters/show_avtor.php?id=85

- Габда Василь Георгійович. <http://www.carpathia.gov.ua/ua/publication/content/2674.htm>

HABDA Vladyslav (Ulászló) festő

(Ungvár, 1961. 02. 27.)

1980-ban elvégezte az Ungvári Iparművészeti Szakiskola kerámia szakát. Szakmai mestere: H. A. Averkijeva. 1985-ben felveszik az SZSZKSZ Ifjúsági Képzőművészeti Szövetségbe. 1993-tól az Ukrainai Képzőművészek Nemzeti Szövetségének tagja. 1983-tól a megyei, 1989-től a köztársasági, 1990-től a határontúli kiállítások, nemzetközi plenerek állandó résztvevője. Miroszlava Szirohman művészettörténész szerint a művész olyan expresszív színeket jelenít meg vásznain, amelyek a jeleken, szimbolikákon keresztül mágneses erőterben energiát sugároznak. Ungváron él és dolgozik.

Egyéni (válogatott) kiállítások: 1990, 1992: Ungvár, 1996: Komarno, Snyina /Szlovákia/, Uzsice /Szerbia/, 1997: Mosómagyaróvár /Magyarország/, Keningsfeld (Németország), 1999: Komarno, Dunaszerdahely stb.

Művek közgyűjteményekben: az Ukrán Képzőművészeti Szövetség kiállítást szervező igazgatósága, a Kárpátaljai Megyei Boksay Szépművészeti Múzeum, magángyűjtemények.

Díjak, elismerések: 2006-ban Boksay József és Erdélyi Béla díjjal ismerték el munkásságát. Ukrajna érdemes képzőművésze (2009),

Irodalom: - Габда, Владислав. "Недостатньо писати картини, треба пояснити свій "ізм", вважає відомий закарпатський художник Владислав

Габда [Текст] / В. Габда // Новини Закарпаття. - 2009. - 20 черв. - С. 21. : фото., - Габда, Владислав. Владислав Габда: "Мистецтво - це гра, у якій кожен грає за своїми правилами" [Текст] : [вист. до ювілею худож. під назвою "Гра". Розмову / вів В. Мишанич] / В. Габда // Ужгород. - 2011. - 5 берез. - С. 12. : фото. - В. Габда., Кривенко, Юлія. Екзальтація кольору Владислава Габди [Текст] : [Худож.] / Ю. Кривенко // Образотворче мистецтво.-2007.-№1.-С.61-62. - Художники Закарпаття. Ужгород. Ідея проекту та відповідальний за випуск Борис Кузьма. Видавництво Олександри Гаркуші. 2011. 39. р.

Elektronikus irodalom: - <http://zakarpattya.net.ua/ukr-news-80216-Vladyslav-Habda-IAk-i-kilkadesiat-rokiv-tomu-nevpyunno-pratsiuuu-nad-soboiiu-namahaius-ne-zupyniatys-na-dosiahnutomu.> ,

- A Kárpátaljai megyei Könyvtár honlapja: http://www.biblioteka.uz.ua/painters/show_avtor.php?id=86

- Габда Владислав Васильович. <http://www.carpathia.gov.ua/ua/publication/content/2675.htm>

Hajdú László festő, grafikus

(Ungvár, 1944. 09. 07.)

1975-ben az Ukrajnai I. Fedorov Poligráfiai/Nyomdaipari Főiskola grafikai karán szerzett diplomát. Mesterei: Bunov V. L., Popov A. I., Makarenko Sz. I. 1977-től az Ukrán Képzőművészeti Szövetség tagja.⁶⁰ 1967-től a megyei a köztársasági, a határontúli kiállítások, a nemzetközi alkotótáborok állandó résztvevője. Huszton él és dolgozik.

Egyéni (válogatott) kiállítások: 1975, 1994, 1995: Ungvár, 1979, 1984, 1986, 1990, 1991, 1993: Huszt, 1990: Kisvárd, Vásárosnamény, 1991: Hrunov (Csehország).

Irodalom: - Nigriny Szabolcs: *A legendák újjászületnek. (Portré Hajdú Lászlóról).* – In: Élet-Jel, Közművelődési magazin, Ungvár, 2009. október, 12-13. o. - *Художники Закарпаття.* Ужгород. Ідея проекту та відповідальний за випуск Борис Кузьма. Видавництво Олександри Гаркуші. 2011. 40. р.

Elektronikus irodalom:

- Гайду Ласло Іванович. <http://www.carpathia.gov.ua/ua/publication/content/2677.htm>

HARANGOZÓ Miklós festő, dekoratőr

(Salánk, 1937. 12. 16.)

Gazdálkodó családból származik. A középiskolai tanulmányait a szülőfalujában végezte. Első mestere Kutlán István fancsikai tanító és festő. Az ő

javaslatára jelentkezett 1966-ban a Moszkvai Krupszkaja Képzőművészeti Népi Egyetemre, amelyet 1968-ban végzett el. 1966-1968 között befejezte a Moszkvai Krupszkaja Képzőművészeti Népi Egyetemet. Segítő mesterei voltak: Glück Gábor, Boksay József, Kassay Antal, Koczka András, Soltész Zoltán, Petky Sándor, Horváth Anna. 1974-től a Kárpátaljai Népi Mesterek és Autodidakta Festőművészek Egyesületének tagja. 2009-től az Ukrán Képzőművészeti Szövetség tiszteletbeli tagja.⁶¹ Tagja a MÉKK Munkácsy Mihály Képzőművészeti Egyesületének. Állandó résztvevője a Tiszaháti Munkácsy Mihály Képzőművészeti Alkotótábornak, a MÉKK Munkácsy Mihály Képzőművészeti Egyesület csoportos kiállításainak. 1961-től rendszeresen vesz részt járási, megyei, köztársasági, országos és nemzetközi kiállításokon. Rendszeresen jelen van a magyarországi alkotótáborokban: Hajóson, Vaján, Szolnokon, Kőteleken, Balatonlellén, Dömsödön, Tiborszálláson és Kecskeméten. Több ízben mutatkozott be Magyarországon is. Östehetiséggel tudja ábrázolni szülőföldjének tájait, dolgozó embereit. Mélyen érzékeli a színeket, képeinek témái a kárpátaljai falvak, szülőföldjének szép tájai. S. Benedek András találóan írja róla, hogy: „*bár az utóbbi években magyarországi alkotótáborokban is dolgozik, alapvetően a szűkebb haza, a salánki hegy és a Tisza-Borzsa közti Alföld festője.*”⁶² Salánkon él és dolgozik.

Egyéni (válogatott) kiállítások: 1967, 1976, 1982, 1988, 1997: Nagyszőlős (kat., bev.: Hudák Elvira). 1988: Verbóc, Salánk. 1988, 1987, 2008, 2012: Kárpátaljai Magyar Művelődési Ház, Beregszász. 1978, 1987, 1997: Ungvár. 1986: Aszód (Magyarország). 1992: Békéscsaba. 1994: Vaja, Baktalórántháza. 1995: Bécs. 1996: Wiener-Neudorf (Ausztria). 1998: Fehérgyarmat, Vaja. 1999: Budapest, Székesfehérvár, Szeged, Kiskunhalas HEK, Szolnok HEK, Tata HEK. 2000: Budapest-ZMNE Hadtudományi Kar, Jánoshalma HEK, Cegléd HEK, Eger HEK. 2001: Nyíregyháza, Nyírbátor, Vaja, Mátészalka, Nagyálló, Balkány, Újfehértó. 2002: Máriapócs. 2003: Nyírbátor, Szolnok. 2004: II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Beregszász.

Válogatott csoportos kiállítások: 1961: városi és járási képzőművészeti tárlat, Nagyszőlős. 1963: Területi képzőművészeti tárlat, Ungvár. 1967: Köztársasági tárlat, Kijev. 1968: Területi képzőművészeti tárlat, Ungvár. 1972: Köztársasági tárlat, Kijev. 1977: Összszövetségi tárlat, Moszkva. 1980: Területi képzőművészeti tárlat, Ungvár. 1981: Összszövetségi tárlat, Moszkva. 1985: Területi képzőművészeti tárlat, Ungvár. 1986: Köztársasági tárlat, Kijev, Összszövetségi tárlat, Moszkva. 1987, 1993, 1994, 1995, 1996, 1997, 1998, 2000: csoportos tárlat, Hajós (Magyarország). 2001: csoportos tárlat, Vaja, Hajós, Balatonlelle. Országos tárlat, Kijev. 2007-2012 Beregszász, Európa-Magyar Ház. Néprajzi és Népművészeti Múzeum kiállítóterme, Ungvár. Péterfalvai Képtár, Péterfalva.

Művek közgyűjteményekben: képei megtalálhatók Ungvár, Kijev galériáiban, Ukrajna és Magyarország képtáraiban, valamint számos magángyűjteményben Ausztriában, Kanadában, Izraelben, Romániában, Németországban, Szlovéniában, Olaszországban és az Amerikai Egyesült Államokban.

Díjak, elismerések: 1983: a Munkásalkotók I. Összszövetségi Fesztiváljának Győztese érem; 1987: a Munkásalkotók II. Összszövetségi Fesztiváljának Győztese érem. Ukrajna érdemes képzőművésze, Ukrajna népművészeti mestere (2004), Kárpátaljai Magyar Nívódíj–Hollós Simon Képzőművészeti Díj. (2008). További fontosabb elismerések: a megyei közigazgatási hivatal oklevelei, alkotótáborok, kiállítások emléklapjai.

Irodalom: -Сенинець, О. Полотна, написані серцем [Текст] / О.Сенинець // Новини Закарпаття. - 1996. - 30 лип. - С.6 - *Kortárs magyar művészeti lexikon*, 2. Főszerkesztő: Fitz Péter. Enciklopédia Kiadó, Budapest, 2000, 78. o. - *Ukrajnai magyar szervezetek, intézmények, közéleti személyiségek adattára*. Dupka György közreadásában. Magyar Értelmiségek Kárpátaljai Közössége, Ungvár-Budapest, 2006. 59-60. o. - Кошовий, В. Міклош Горонгозо : “За мене говорять картини” [Текст] / В. Кошовий // Старий замок.Паланок. - 2007. - 25-31 січ. - С.3. - Станко, М. Щедра палітра митця [Текст] / М.Станко // Новини Виноградівщини. - 2007. - 30 січ. - С.2. - Nigriny Szabolcs: *A tájkép, a portré és a szem játéka*. (Portré Harangozó Miklósról). – In: Élet-Jel, Közművelődési magazin, Ungvár, 2009 július, 12-13. o. - *I. Carpatica art expo 2010*. A MÉKK Munkácsy Mihály Képzőművészeti Egyesület kiállítása. Összeállította: Dupka György, Fuchs Andrea, Zubánics László. Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet, Magyar Értelmiségek Kárpátaljai Közössége, Ungvár, 2010, 6. o. - *III. Ugocsai napok – 2010*. A MÉKK Munkácsy Mihály Képzőművészeti Egyesület kiállítása. Összeállította: Dupka György, Fuchs Andrea, Zubánics László. Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet, Magyar Értelmiségek Kárpátaljai Közössége, Péterfalvai Polgármesteri Hivatal. Péterfalva, 2010, 6. o. - *II. Carpatica art expo – 2011*. A MÉKK Munkácsy Mihály Képzőművészeti Egyesület kiállítása. Összeállította: Dupka György, Fuchs Andrea, Zubánics László. Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet, Magyar Értelmiségek Kárpátaljai Közössége, Ungvár, 2011, 7. o. - *Художники Закарпаття*. Ужгород. Ідея проекту та відповідальний за випуск Борис Кузьма. Видавництво Олександри Гаркуші. 2011. 159. p.

Elektronikus irodalom: - S. Benedek András: *Harangozó Miklós*. – In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/harangozo_miklos

- A Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet honlapja, Arcképcsarnok: Harangozó Miklós. –In: http://www.kmmi.org.ua/arckepek?menu_id=9&submenu_id=14&arc_id=27

- Harangozó Miklós galéria: kovacslaszlo19.blogspot.com/...

HELJ László festő, grafikus
(Lembergi járás, 1942. 03. 05.)

1970-ben diplomázott a Lembergi Képzőművészeti Főiskola reklám-grafikusi szakán. 1978-tól rendszeresen vesz részt kollektív kiállításokon. Beregszászban él és dolgozik.

Válogatott csoportos kiállítások: Lemberg, Ungvár, Beregszász, Tőketerebes.

Irodalom: - *Kárpátaljai magyar civil intézményrendszer, népművészeti műhelyek vizsgálata, adattára.* Munkaanyag. Az anyag írásában, adatgyűjtésében közreműködtek: Dupka György, Fuchs Andrea. MÉKK, Ungvár, 2007. 58. o., - *Bereg art expo – 2010.* A Bereg Alkotóegyesület kiállítása. Összeállította: Dupka György, Fuchs Andrea, Zubánics László. KMMI, MÉKK, Péterfalvai Polgármesteri Hivatal. Péterfalva, 2010, 8. o.

HIDI Endre keramikus, fazekas
(Nagydobrony, 1944. 08. 07.)

Tanulmányait az Ungvári Iparművészeti Szakiskolában 1960-1965 között fejezte be. Mesterei: Balla Pál, Medveczky Miklós, Medveczkyné Luták Edit, Szvida Vaszil, Bendik János. 1970-től önállóan dolgozik saját műhelyében. 1970-től a megyei, 1975-től a köztársasági, a határontúli kiállítások, a nemzetközi plenerek állandó résztvevője. 1975 óta magyarországi tárlatok résztvevője. ⁶³ 1972-től a Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társaságának (RIT) a tagja. Családjában szakmájának folytatói: lánya, Dancsné Hidi Tünde keramikus és fia, ifj. Hidi Endre⁶⁴ szobrász lett. Félig a kerámia technikájával dolgozik. Kiállítási tárgyai: tányérok, tálak, korsók, figurális alakok.⁶⁵ Prihogyko Duska szakmai véleményéből idézünk: „*Munkásságában a népművészetre, mindenekelőtt a magyar és a kárpátaljai fazekasmesterség hagyományaira támaszkodik. Ezzel egyidejűleg merít a modern professzionális szobrászat eszköztárából is. Olykor a szoboralakok kifejezőerejének növelése érdekében a polikrómia (többszínűség) felé fordul. – Kerámiáit tiszta dekoratív színnel díszíti.*”⁶⁶ Nagydobronyban él és dolgozik.

Egyéni (válogatott) kiállítások: 1990: Hungarológiai Központ, 1991: Ungvár, 1995: Művelődési Ház, Sárospatak, Kőszeg, Hatvani Galéria, Hatvan. Továbbá: Ungvár, Beregszász, Nagydobrony.

Válogatott csoportos kiállítások: 1975: Kárpátalja kortárs képzőművészete, Kijev, - 1991: A kárpátaljai magyar képző- és iparművészek Révész Imre Társaságának első kiállítása. Kárpátaljai Honismereti Múzeum. Ungvár (Katalógus, *A teremtés gyönyöre*, Balla D. Károly előszavával). - 1992: Összukrajnai népművészeti fesztivál, Kijev, 1992: Alkotóművészek az olimpi-

ai sikerért, Sportcsarnok, Népstadion, Megbékéléseink, Hadtörténeti Múzeum, Budapest, - 1993: Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társasága, tárlat, Árkád Galéria, Budapest (Katalógus, Tóth István utószavával). - 1994: VI. Alföldi Fazekas Triennálé, Művelődési Központ, Karcag, 1996: III. Nemzetközi Népművészeti Fesztivál, Árbos u. 1-3., Szeged, 1996: Tisztelgés a Honfoglalás 1100. évfordulója előtt. Vajdasági és Kárpátaljai Művészek kiállítása (MKITSZ), MVSZ-székházában, Budapest. (Kat. Sz. Kürti Katalin művészettörténész bevezetőjével). - 1997: Külvárosi szalon, Közösségi Ház (Veres Péterrel), Pestújhely. - 1998: A kárpátaljai magyar képző- és iparművészek kiállítása a MÉKK szervezésében. Tisztelgés a forradalom és szabadságharc 150. évfordulója előtt. Néprajzi Múzeum. Ungvár (Katalógus, *Az alkotó felelőssége*, Horváth Sándor előszavával). - 1999: Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társasága, Boksay József Szépművészeti Múzeum, Ungvár (Kat. Vári Fábián László előszavával). – Expo 2000 - Hannover, Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társasága (Katalógus: Zselicki József előszavával). - 2000 december – 2001 január: Kárpát-medencei képző- és iparművészek millenniumi kiállítása, Boksay József Szépművészeti Múzeum, Ungvár (Kat. Tóth István bevezetőjével). – 2002. dec. 11. – 2003. jan. 4.: Kárpátaljai magyar képző- és iparművészeti kiállítás a RIT, KMKSZ szervezésében. Kárpátaljai Megyei Néprajzi Múzeum, Ungvár (Kat. Riskó György beköszöntőjével). - 1991-2012 RIT-kiállítás, Ungvár, a Kárpátaljai Népművészeti és Népi Építészeti Múzeumban, Kárpátaljai Boksay József Szépművészeti Múzeumban Ungvár.

Művek közgyűjteményekben: Kárpátaljai Boksay József Szépművészeti Múzeum, Ungvár. Úgyszintén kárpátaljai és magyarországi magángyűjteményekben.

Elismerések, díjak: 1994: a VI. Alföldi Fazekas Triennálé különdíja.

Irodalom: - Dupka György - Horváth Sándor: *Múltunk s jelenünk. Balogh Edgár nyomában Kárpáton túlon*. Ungvár, Kárpáti Kiadó, 1987. - Botlik József – Dupka György: *Ez hát a hon... Tények, adatok, dokumentumok a kárpátaljai magyarság életéből 1918-1991*. Budapest - Szeged, Mandátum Kiadó, Univerzum Kiadó. 1991. - Dupka György: *Kárpátalja magyar személyi és intézmény-adattára*. Ungvár-Budapest, Intermix Kiadó, 1993. 47. o. - Kovács Elemér: *A boglyakemence lángja*, - In: Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társasága, 1990-1995, Ungvár, 1995. - *Kortárs magyar művészeti lexikon*. H-Ö. 2. Főszerkesztő: Fitz Péter. Enciklopédia Kiadó, Budapest, 2000. 128. o. - Nigriny Szabolcs: *Tervezés és akarat kérdése. (Portré Hidi Endréről)*. – In: *Élet-Jel*, Közművelődési magazin, Ungvár, 2009. március, 12-13. o.

Elektronikus irodalom:

- Гіді Єндре Ференцович. <http://www.carpathia.gov.ua/ua/publication/content/2686.htm>

HIDI Endre, ifj. keramikus, szobrász

(Nagydobrony, 1982. 03. 09.)

Művészcsaládból származik. Édesapja, Hidi Endre, az ismert keramikus nyomdokain haladva maga is kerámiával kezdte pályafutását. Az Erdélyi Béla nevét viselő Ungvári Művészeti Koledzs kerámia szakának elvégzése (2002) után a budapesti Magyar Képzőművészeti Egyetem szobrász szakán szerzett diplomát (2009). A Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társaságának (RIT) tagja. 2004-től rendszeresen részt vesz a RIT alkotóinak közös tárlatain, munkái több magyarországi kiállításon is szerepeltek. A beregszászi ArtTisza Művészeti Egyesület tagja. Részlet a szobrászművész vallomásából: „Az emberek szerencsére nem egyformák, így egy műalkotással való találkozás is különböző embereknél különböző érzelmeket, gondolatokat válthat ki. Ha mégis meg kellene fogalmazni, hogy mit szeretnék láttatni vagy üzeni a közönségnek, talán azt mondanám, hogy figyeljenek oda a környezetre, amiben élnek. Én nagyon szeretem a természetet, és mint szobrász a formai gazdagságot és szépséget fedezem fel benne. A szobraimon keresztül talán mások is felfedezik ezt a gazdagságot, és jobban megbecsülik a környezetüket.”⁶⁷

Egyéni (válogatott) kiállítások: 2010: Közös tárlat Veres Ágotával, Beregszász.

Köztéri műve: 2012. ápr. 22.: Nagydobrony központjában felavatták a *Paprikafűző asszony* szobrát.

Elektronikus irodalom:

Az ArtTisza honlapon 51 munkája tekinthető meg:

<http://arttisza.org/muveszek/category/7-hidi-endre.html>

- Ifj. Hidi Endre alkotásai: http://indafoto.hu/kiszo/iffj_hidi_endre_alkotasai_zunko

- <http://www.karpataljalap.net/2010/04/30/ket-muvesz-egy-tarlatrol>

HOMOKI Gábor festő, rajztanár

(Péterfalva, 1977. 05. 10.)

A helyi középiskola elvégzése után 1994-ben felvételizett az Ungvári Erdélyi Béla Képzőművészeti Koledzs kerámia szakára, amelyet 2000 júniusában fejezett be sikeresen. Egy tanéven át képzőművészetet oktatott a helyi művészeti iskolában. 2001-ben felvételt nyert a Lembergi Művészeti Akadémiára, szintén kerámia szakra. Az akadémia elvégzése után 2003-

ban újra visszatért a Tiszapéterfalvai Művészeti Iskolába tanítani. Jelenleg is ott dolgozik, 2004 augusztusa óta az intézmény igazgatója. 1997-től foglalkozik komolyabban festéssel. Habár többnyire realista stílusban alkot, nagyon közel áll hozzá az expresszionizmus és impresszionizmus, illetve nagyon szereti a dekoratív festészetet is. Tagja a MÉKK Munkácsy Mihály Képzőművészeti Egyesületének. Állandó résztvevője az Egyesület csoportos kiállításainak. Péterfalván él és dolgozik.

Fontosabb (válogatott) elismerések: alkotótáborok, kiállítások emléklapjai.

Egyéni kiállítások: Péterfalvai Képtár, 2007, 2008, 2009, Beregszász 2011. Kijev 2012.

Válogatott csoportos kiállítások: Ungvár (2007-2013), Beregszász (2009, 2010), Tiszapéterfalva (2010, 2011).

Irodalom: - *I. Carpatica art expo – 2010.* A MÉKK Munkácsy Mihály Képzőművészeti Egyesület kiállítása. Összeállította: Dupka György, Fuchs Andrea, Zubánics László. KMMI, MÉKK, Ungvár, 2010, 6. o. - *III. Ugocsai napok – 2010.* A MÉKK Munkácsy Mihály Képzőművészeti Egyesület kiállítása. Összeállította: Dupka György, Fuchs Andrea, Zubánics László. KMMI, MÉKK, Péterfalvai Polgármesteri Hivatal. Péterfalva, 2010, 6. o. - *II. Carpatica art expo – 2011.* A MÉKK Munkácsy Mihály Képzőművészeti Egyesület kiállítása. Összeállította: Dupka György, Fuchs Andrea, Zubánics László. KMMI, MÉKK, Ungvár, 2011, 7-8. o.

HORVÁTH Anna keramikus, szobrász, grafikus, közíró
(Beregszász, 1924. 10. 05. – 2005)

Öntevékenyen sajátította el a szükséges ismereteket. Erdélyi Bélát, Boksay Józsefet, Manajló Fedort tartja tanítómestereinek. Gimnáziumi tanulmányait Beregszászban, Kassán és Lőcsén végzi. A háborúvesztés után a beregszászi vasútállomáson alkalmazott, a téglagyár csempekészítő műhelyének munkása, plakátfestő a mozinál, díszlettervező a színházban, kirakatrendező a kereskedelembe, újságíró a *Kárpáti Igaz Szó* megyei lapnál. Mindeközben művész: keramikusművész, érmész, szobrászművész, grafikus, belsőépítész, táblafestő, aki évekig a Képzőművészeti Alap tagja volt. 1958-ban vett részt először csoportos kiállításon Beregszászban. 1963-tól a Szovjetunió Képzőművészeti Szövetségének és az Ukrajnai Képzőművészek Szövetségének tagja.⁶⁸ 2005-től a Magyar Művészeti Akadémia tagja. Diákkorában mint falukutató néprajzot gyűjtött. Képzőművészeti stúdiót, rajzsakkört vezetett. Műterme magyar szellemi központtá vált, ahol kezdő művészek, tollforgatók is egymásnak adták a kilicset. Barátnőjével,

Drávai Gizella tankönyvíró-pedagógussal felvállalták a tehetséggondozást, védnökséget vállaltak a járási lap mellett létrejött irodalmi stúdió fölött. Építette-szépítette a várost, mentette értékeinket. Művészetének jellemzője a szülőföld, kétkezi munkások, a parasztok szeretete, a valóságábrázolás új formáinak állandó kutatása, a bátor kísérletezés. A harmadik festőnemzedékhez besorolt Horváth Anna a „leguniverzálisabb művésziünk”⁶⁹ - állapította meg róla Balla László. *„Életművében különféle szakaszokat különböztethetünk meg – írja róla Prihogyko Duska -, a gótikus, barokk, klasszikus művészethez való kötődést. Számos zsánerszobor megalkotója, e művek a kárpátaljai és magyarországi népművészet hagyományaira épülnek. Szerény méretű kerámiafigurái a népelet élénk jeleneteit örökítik meg. Különféle etnikai típusok életteli megjelenítése, melegséggel, jóindulattal párosuló finom humor jellemzik plasztikáinak e sorozatát.”*⁷⁰ Az Ungvári Televízió 2004-ben, a művésznő 80. születésnapja alkalmából interjút készített vele, amelyben Horváth Anna vallott életéről, életfilozófiájáról. Mint mondta: *„csak tiszta szívvel és tiszta lélekkel lehet hozzányúlni az anyaghoz, papírhoz, ceruzához, az emberhez.”*⁷¹

Publikációi: A publicista cikkei és novellái 1965-1990 között a *Kárpáti Igaz Szó* hasábjain láttak napvilágot. *Megtört a csend* (Beregszász kulturális életéről), Kárpáti Kiadó, 1965, *Az a régi nyár* (történetek, jegyzetek, vallomások, rajzok) Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest. é. n.

Tanulmányutak, művésztelepek: 1994-1996: Tállya, Sóstó, Esztergom, Szécsény.

Egyéni (válogatott) kiállítások: 1969, 1974, 1984, 1994, 1997: Művelődési Ház, Beregszász. - 1976, 2000: Ungvár. - 2012: Emlékkiállítás a Beregszászi 6. sz. Általános Iskolában.

Válogatott csoportos kiállítások: 1958: városi, járási képzőművészeti tárlat, Beregszász. 1967, 1969, 1970, 1976, 1977: köztársasági képzőművészeti tárlat, Kijev. 1972, 1973, 1975: összszövetségi éremkiállítás, Moszkva. 1972: éremkiállítás, Varsó. 1977: Budapest. 1989: Töketerebes/Trebisov (Vjacseszlav Prihogykóval, Sütő Jánossal). 2000-2005: Beregszász, Munkács, Péterfalva, Ungvár. Résztvevője volt a FIDEM külföldi képzőművészeti kiállításoknak, Berlin, Bukarest, Kassa, Nyíregyháza és más városokban megrendezett képzőművészeti tárlatoknak.

Köztéri művei: - Sirató anyja a beregszászi római katolikus temetőben. - Kimagaskó művészi értéket képvisel a nagyszülősi templom részére készített *Keresztút* c. dombormű sorozata.

Művek közgyűjteményekben: éremgyűjtemény a Beregvidéki Múzeumban, Beregszász. Az ungvári Boksay József Kárpátaljai Megyei Szép-

művészeti Múzeumban (kispasztikák), Péterfalvai Képtárban, Képző és Iparművészeti Gyűjteményben, Kijevben, a Művészeti Múzeum gyűjteményében.

Elismerések, díjak: 1973: az országos éremművészeti kiállítás II. díja, Moszkva. 1977: a Szovjetunió Képzőművészeti Szövetsége vezetőségének díszoklevele, Moszkva. 1991: Pro Cultura Hungarica, Budapest. 1995: a Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közösségének nívódíja. 1996: Ukrajna Érdemes Művésze. 1997: Pro Urbe-díj, Beregszász.

Irodalom: - Boksaj, J.: *Izobrazityelnoje iskusztvo Zakarpatyja*, Moszkva, 1973/2. – Balla László: *Csillogó, lobogó, vibráló tájak. Riportok kárpátontúli képzőművészekről*. (A mindenek. – Vallomások Horváth Annáról). Kárpáti Könyvkiadó, Uzshorod, 1975. 136-151. o. - Dupka György: *Kárpátalja magyar személyi és intézmény-adattára*, Ungvár-Budapest, 1993. 48-49. o. - Balla László: *Erdélyi Béla és kortársai*. Ungvár-Budapest, 1994. 73-75. o. - *Kortárs magyar művészeti lexikon*, 2. Főszerkesztő: Fitz Péter. Enciklopédia Kiadó, Budapest, 2000, 145-146. o. - *Kárpátaljai magyar civil intézményrendszer, népművészeti műhelyek vizsgálata, adattára*. Munkaanyag. Az anyag írásában, adatgyűjtésében közreműködtek: Dupka György, Fuchs Andrea. MÉKK, Ungvár, 2007. 57. o. - *I. Bereg art expo – 2010*. A Bereg Alkotóegyesület kiállítása. Összeállította: Dupka György, Fuchs Andrea, Zubánics László. KMMI, MÉKK, Péterfalvai Polgármesteri Hivatal. Péterfalva, 2010, 12. o. - *Художники Закарпаття*. Ужгород. Ідея проекту та відповідальний за випуск Борис Кузьма. Видавництво Олександрії Гаркуші. 2011. 51. p. - Tudósítónk (Molnár Bertalan): *Horváth Anna-émlékiállítás*. – In: Kárpátaljai Hírmondó, Budapest, VIII. évfolyam, 2. szám, 2012. június, 9. o.

Filmek: „Kutatások” – kijevei Dokumentumfilmek Stúdiója (1967). Készítettek róla portréfilmet a kijevei, moszkvai, ungvári, pécsi, budapesti televízió munkatársai, jártak nála Berlinből az interjúzások forgatni.

Kiállítások az adatbázisban:

Rikítás - Horváth Anna kiállítása (2006)

Jegenyész Diána és Horváth Anna: Női lélek, ... költőien lakozik az ember... (2009)

Elektronikus irodalom: - Prihogyko, Duska: *Horváth Anna*. –In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/horvath_anna

-Горват Ганна Андріївна. <http://www.carpathia.gov.ua/ua/publication/content/2690.htm>

- KMMI, Arcképcsarnok. Horváth Anna: http://www.kmmi.org.ua/arcepek?menu_id=9&submenu_id=14&arc_id=20

HRABÁR Natália iparművész, keramikus

(Ungvár, 1964. 05. 16.)

1983-ban elvégezte az Ungvári Képzőművészeti szakiskola kerámia szakát. 1990-ben a Lembergi Iparművészeti Főiskola kerámia szakán szerzett diplomát. 2004-től az Ukrainai Képzőművészek Szövetségének tagja.⁷² Tanulmányai befejeztével a reklámszakmában dolgozott Ungváron. 1990–1993 között belsőépítésszettel és kirakatrendezéssel foglalkozott. 1991-től tagja a Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társaságának. 1990-től a megye, országos és külföldi kiállítások, művésztaborok résztvevője. *„A kerámián belül főként porcelán foglalkoztatja. Ebben az anyagban sikerült leginkább kifejeznie önmagát. Művészetéhez a természetből merít inspirációt, de merész ötletekkel is igyekszik gadagítani műveit. A porcelán eddig ki nem használt lehetőségeit és a technológiai felfedezéseit igyekszik munkáiban minél jobban felhasználni.”*⁷³ Ungváron él és dolgozik.

Egyéni (válogatott) kiállítások: 1991: Hungarológiai Központ, Ungvár. – Bemutatkozott: Nyíregyházán, Hajdúnánáson, Hajdúböszörményben. – “Haus am su” Kulturzentrum, Hannover. Evangelistcre Akademic Loccum (Németország). – 1998: Néprajzi Múzeum, Ungvár.

Válogatott csoportos kiállítások: - 1998: Kárpátaljai magyar képző- és iparművészek kiállítása a MÉKK szervezésében. Tiszteletgés a forradalom és szabadságharc 150. évfordulója előtt. Néprajzi Múzeum, Ungvár (Katalógus, *Az alkotó felelőssége*, Horváth Sándor előszavával). – 1999: Révész Imre Társaság, Boksay József Szépművészeti Múzeum, Ungvár (Kat. Vári Fábián László előszavával). - 2000 december – 2001 január: Kárpátmedencei képző- és iparművészek millenniumi kiállítása, Boksay József Szépművészeti Múzeum, Ungvár (Kat. Tóth István bevezetőjével). – 2002. dec. 11. – 2003. jan. 4.: Kárpátaljai magyar képző- és iparművészeti kiállítás a RIT, KMKSZ szervezésében. Kárpátaljai Megyei Néprajzi Múzeum, Ungvár (Kat. Riskó György beköszöntőjével).

Irodalom: - Kárpátaljai magyar képző- és iparművészek kiállítása. Tiszteletgés a forradalom és szabadságharc 150. évfordulója előtt. Katalógus. Felelős kiadó: Dupka György. Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közössége, Ungvár. 1998. 5. o. - *Художники Закарпаття*. Ужгород. Ідея проекту та відповідальний за випуск Борис Кузьма. Видавництво Олександри Гаркуші. 2011. 27. p

I

ILKU Marion József (Rion) festő, grafikus, karikaturista.

(Ungvár, 1933. 05. 27. – Lemberg, 2003.)

Az ungvári alapiskola elvégzése után 1947-1952 között elvégezte az Ungvári Iparművészeti Szakközépiskolát. Mesterei: Boksay József, Manajló Tivadar/Fedor, Koczka András, Konratovics Ernő. 1952-1958-ban a Lembergi Iparművészeti Főiskolán tanult és kapott diplomát. Itteni mesterei: Szelyszkij Roman, Dovbusinszkij Danilo. 1961 óta az Ukrán Képzőművészeti Szövetség tagja. 1982 óta a Lembergi Képzőművészeti Akadémia művésztanára, docense. 1989-2003 között a Lembergi Magyarok Kulturális Szövetségének alapító-elnöke. Ezeken a fórumokon arcképcsarnok albuma részére 110 portré-karikatúrát készített neves személyiségekről (Kárpát-medencei kisebbségi politikusok, írók, költők, festők stb.), amely könyv formájában is megjelent. 1991-1995 között az UMDSZ egyik alapító társelnöke, a Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társaság – Anyanyelvi Konferencia választmányi tagja. 1964-2000 között több művésztelepen dolgozott: Dzintari (Lettország), Gurzuf (Grúzia), Szezensz (Oroszország), Choszta (Grúzia), Kárpátalja, Hajdúböszörmény, Hortobágy, Bereklő stb. Prihogyko Duska Ilku Marion József művészetéről a következőket írta: „... egy saját képi világot épített fel, amely a valóság és a képzelet, a konkrétumok és az absztrakció határán található. A kompozíciók képi nyelve, stílusa az utóbbi évek folyamán új jegyekkel gazdagodott: a korábbi művek visszafogott színskáláját az intenzív színek kontrasztjai váltották fel, amelyek az energikusan és mozgalmasan megfestett képsíkokkal együtt nagy kifejezőerőt és expresszivitást kölcsönöztek műveinek.”⁷⁴

Egyéni (válogatott) kiállítások: 1969: Képző- és Iparművészeti Szövetség Kiállítóterem, Riga. 1972: Képző- és Iparművészeti Szövetség Kiállítóterem, Moszkva. 1993: Lembergi Képtár, Lemberg. 1996: Silyei Gábor Művelődési Központ, Hajdúböszörmény. Tanárképző Főiskola, Nyíregyháza. - 1999: Ilku Marion József egyéni kiállítása a MÉKK szervezésében, Néprajzi Múzeum, Ungvár.

Válogatott csoportos kiállítások: 1960: Fialat művészek összeszövetségi kiállítása, Szovjet MM Kiállítóterem, Moszkva. 1961, 1962, 1982, 1989: köztársasági kiállítás, MM Kiállítóterem, Kijev. 1962, 1965: Összeszövetségi grafikai kiállítás, Szovjet MM Kiállítóterem, Moszkva. 1968: Lembergi művészek kiállítása, Szovjet MM Kiállítóterem, Moszkva. 1985: Ukrajna köztársasági akvarellkiállítás, MM Kiállítóterem, Kijev. 1989: a Kárpátal-

jai Művésztelep kiállítása, Kárpátaljai Képzőművészeti Múzeum, Ungvár. 1992: Hajdúböszörményi Művésztelep kiállítása, Hajdúsági Múzeum, Hajdúböszörmény. 1996: Tisztelgés a Honfoglalás 1100. évfordulója előtt. Vajdasági és Kárpátaljai Művészek kiállítása (MKITSZ), az MVSZ székházában, Budapest. (Kat. Sz. Kürti Katalin művészettörténész bevezetőjével). - 1998: A kárpátaljai magyar képző- és iparművészek kiállítása a MÉKK szervezésében. Tisztelgés a forradalom és szabadságharc 150. évfordulója előtt. Néprajzi Múzeum. Ungvár (Katalógus, *Az alkotó felelőssége*, Horváth Sándor előszavával). - 2000 december – 2001 január: Kárpát-medencei képző- és iparművészek millenniumi kiállítása, Boksay József Szépművészeti Múzeum, Ungvár (Kat. Tóth István bevezetőjével).

Köztéri művei: Egyesülés (mozaikpannó, 1964, Lemberg, lakóház). Barátság (mozaikpannó, 1972, Császlóc, Ungvári járás, gázsűrítő állomás). Lakodalom (mozaikpannó, 1973, Szolec, Lemberg megye, autóbusz-állomás).

Művek közgyűjteményekben: Képzőművészeti Múzeum, Harkov. Hajdúböszörményi Városi Képzőművészeti gyűjtemény, Hajdúböszörmény. Hortobágyi Képzőművészeti gyűjtemény. Berekfürdői Képzőművészeti gyűjtemény. Kárpátaljai Képzőművészeti Múzeum, Ungvár. Lembergi Képtár, Lemberg. Lembergi Nemzeti Múzeum, Lemberg. Munkácsy Mihály Galéria, Munkács. Odesszai Képzőművészeti Múzeum, Odessza. Ukrán Nemzeti Képzőművészeti Múzeum, Kijev.

Díjak, elismerések: 1968: Ukrán Grafikai Biennálé díja. 1992: Hajdúböszörményi Nemzetközi Művésztelep nívódíja. – 1995: Káplár Miklós-emlékérem és díj.

Publikációi: Ilku Marion József: Portré-karikatúrák. Kárpát-medencei arképcsarnok. (110 portré-karikatúra). Játszani csak komolyan lehet – előszó helyett – Horváth Sándor. Ungvár-Budapest, Intermix Kiadó, 1998. 128 o. – M. Ilku, E. Miszko, V. Patik: Lviv szmijetsza. Karikatúrák, Szvitlana Sztet előszava, összeállítása. Lvov. 1999.

Irodalom: - *Isztorija ukrajinszkoho misztectva*, Kijev, 1968. - Jemakov, A.: *Hudozsnyiki i kniha*, Kijev, 1973. - *Szlovník hudozsnyikov Ukrajini*, Kijev, 1973. - Dupka György: *Kárpátalja magyar személyi és intézmény-adattára*. Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 1993. 52-53. o. - *Kortárs magyar művészeti lexikon*, 2. Főszerkesztő: Fitz Péter. Enciklopédia Kiadó, Budapest, 2000, 172-173. o. – Marion Ilku 1933 – 2003. Festmények, grafikák. Fotók. (Emlékkiállítás katalógusa.) Ukrán, magyar, angol életrajz. Horváth Sándor: Rion – számára az alkotás maga volt az élet. Lvov, 2003.

Elektronikus irodalom: - Prihogyko, Duska: *Ilku Marion József*. –In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/ilku_marion_jozsef

IVÁN Ambrus festő

(Kisszelmec, 1929. 11. 17.)

A helyi alapiskola elvégzése után a középiskolát Ungváron fejezte be. Ekkor figyeltek fel rajzkészségére. Szaktanulmányokat – bármennyire is szeretne volna – anyagi okok miatt nem végezhetett. Öntevékenyen, roppant kitartó szorgalommal fejlesztette képzőművészeti ismereteit, sajátította el a festészet szakmai fogásait. Az ungvári Művészeti Alapnál helyezkedett el, ahol neves festőkkel került ismeretségbe, akik felfigyeltek rajztehetségére. Boksay József tanítványának fogadta. Glück Gábort, Koczka Andrást, Soltész Zoltánt is tanítómestereinek tartja. 1954-ben először szerepelt megyei kiállításon. 1956-ban már jelen volt a kárpátaljai fiatal művészek kijevi tárlatán, melyet azután Moszkvában és Vilniusban is bemutattak. 1975-ben pedig egyik munkája a modern szovjet művészet kiállítása keretében Japánba is eljutott. Festményeket, temperákat és akvarelleket készít. A 60-as évek derekától kezdve kárpátaljai és magyarországi művésztelepeken dolgozott (Miskolc, Bogács, Aranyosapáti, Vaja, Nyíregyháza). 1990: alapítótagja a Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társaságának. 1993: tagja a Magyar Képzőművészek és Iparművészek Társaságának. 1990-2000 között az Ungvári Magyar Képzőművészek csoportjának vezetője. 1956-tól vesz részt helyi, megyei, köztársasági és országos kiállításokon. Az eddig alkotott és kiállított vásznain *„bármit is ábrázol, mindig és mindenben az ember felé fordul, az embert keresi. Képei nyugalomukkal és kiegyensúlyozottságukkal vonzanak. Szülőföldje a síkvidéki táj és az ott lakók békessége árad belőlük.”*⁷⁵ Képein mély beleéléssel jeleníti meg az elmúlt korok tárgyi emlékeit, hangulatos kisvárosok zezzugos utcáit és a Kárpátok állandóan változó, színpompás hegyeit. *„Munkásságában a kárpátaljai festőiskola realista hagyományaira támaszkodik. Tájképeket, csendéleteket, enteriőröket és figurális kompozíciókat fest. Műveit az egyértelműség és a művészi nyelvezet határozott egyszerűsége jellemzi, továbbá a nyugodt, kiegyensúlyozott kompozicionális megoldások, a kifejező művészi-plasztikai formák alkalmazása.”*⁷⁶ Áttelepiült Magyarországra, Szeged környékén él és dolgozik.

Egyéni (válogatott) kiállítások: 1963: Kárpátaljai Írószövetség kiállítása, Ungvár. - 1996: Iván Ambrus kiállítása a MÉKK szervezésében, Megyei Könyvtár, Ungvár. – 1999: Ungvári Néprajzi Múzeum.

Válogatott csoportos kiállítások: 1964, 1968: Kárpátaljai Művészek Tárlata (Kijev, Moszkva, Vilnius); 1968, 1972, 1976, 1983: Köztársasági képzőművészeti kiállítás, MM Kiállítóterem, Kijev. 1975: Szovjet Kortárs Festészet '75, Szondáj (Japán). Kárpátalja kortárs képzőművészete, Ukrán Nemzeti Képzőművészeti Múzeum, Kijev. 1980: Kárpátalja Képzőművészete,

Szovjet Képzőművészeti Szövetség Kiállítóterem, Moszkva. 1983: Ukrán köztársasági kiállítás, MM Kiállítóterem, Kijev. 1991: Kárpátalja kortárs képzőművészete, KSZL Galéria, Kassa. Szabad kárpát-ukrajnai képzőművészet, Sport Központ Kiállítóterem, Prága. - 1991: A Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társaságának első kiállítása. Kárpátaljai Honismereti Múzeum. Ungvár (Katalógus, *A teremtés gyönyöre*, Balla D. Károly előszavával). - 1992: Alkotóművészek az olimpiai sikerekért, Sportcsarnok, Népstadion. Megbékéléseink, Hadtörténeti Múzeum, Budapest. - 1993: Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társasága, tárlat, Árkád Galéria, Budapest (Katalógus, Tóth István utószavával). - 1995: UA köztársasági kiállítás, Kárpátaljai Képzőművészeti Múzeum, Ungvár. Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társaságának kiállítása, Kárpátaljai Képzőművészeti Múzeum, Ungvár. Ungvári magyar képzőművészek tárlata, Pestújhelyi községháza. 1996: Tisztelgés a Honfoglalás 1100. évfordulója előtt. Vajdasági és Kárpátaljai Művészek kiállítása (MKITSZ), az MVSZ székházában, Budapest. (Kat. Sz. Kürti Katalin művészettörténész bevezetőjével). - 1997: Iván Amrus és az Ungvári képzőművészcsoporthoz tartozók tárlata a MÉKK szervezésében, Néprajzi Múzeum, Ungvár. - 1997: a Kárpátaljai Magyar Képzőművészek és Iparművészek Révész Imre Társaságának kiállítása, a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetsége szervezésében, Munkács. Kárpát-medencei meghívott művészek kiállítása, Vay Ádám Múzeum, Vaja. - 1998: A kárpátaljai magyar képző- és iparművészek kiállítása a MÉKK szervezésében. Tisztelgés a forradalom és szabadságharc 150. évfordulója előtt. Néprajzi Múzeum. Ungvár (Katalógus, *Az alkotó felelőssége*, Horváth Sándor előszavával). - 1999: Iván Amrus, Ungvári képzőművészek tárlata a MÉKK szervezésében, Néprajzi Múzeum, Ungvár. - 1999: Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társasága, Boksay József Szépművészeti Múzeum, Ungvár (Kat. Vári Fábán László előszavával). - 1999: a Révész Imre Társaság kiállítása – Varsó, Lengyelország. - Expo 2000 - Hannover, Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társasága (Katalógus: Zselicki József előszavával). - 2000 december – 2001 január: Kárpát-medencei képző- és iparművészek millenniumi kiállítása, Boksay József Szépművészeti Múzeum, Ungvár (Kat. Tóth István bevezetőjével). - 2002. dec. 11. – 2003. jan. 4.: Kárpátaljai magyar képző- és iparművészeti kiállítás a RIT, KMKSZ szervezésében. Kárpátaljai Megyei Néprajzi Múzeum, Ungvár (Kat. Riskó György beköszöntőjével).

Művek közgyűjteményekben: Kárpátaljai Képzőművészeti Múzeum, Ungvár. Az Ukrán Képzőművészeti Szövetség gyűjteménye, Kijev. UA MM gyűjtemény, Kijev.

Irodalom: - Kovács Elemér: *Hogy a magányban gyönyörködni lehessen*, - in: Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társasága, 1990-1995. - Barát Mihály: *Válogatott találkozások. – A sikvidéki táj festője* /Iván Ambrusról/ (életpálya- és portrévázlatok 1970-1996) Ungvár-Budapest, Intermix Kiadó, 1996. 44-45. o. - *Kárpátalja magyar személyi és intézmény-adattára*. Dupka György közreadásában. Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 1993. 54. o. - *Kortárs magyar művészeti lexikon*, 2. Főszerkesztő: Fitz Péter. Enciklopédia Kiadó, Budapest, 2000, 193. o.

Elektronikus irodalom: - Prihogyko, Duska: *Iván Ambrus*. – In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/ivan_ambrus

J

JANKOVICS Mária textilművész, grafikus, festőművész

(Ungvár, 1962. 05. 24. – Ungvár, 2007. 10. 03.)

Az ungvári alapiskola elvégzése után 1984-1989 között a Lembergi Iparművészeti Főiskolán tanult. Itteni mesterei: Cemak Zoja, Tokár Márta, Arafikin Jevgenyij, Bodnár Igor. Ungváron a reklámszakmában helyezkedett el: kirakatrendezéssel és belső terek dekorálásával foglalkozott. Később az *Irka* gyermeklap grafikusja és több Intermix Kiadó által megjelentetett gyermekkönyv illusztrátora volt. 1990-től tagja a Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társaságának; 1993-tól tagja a Magyar Képzőművészek és Iparművészek Társaságának. A festészen és a könyvillusztráción kívül főként batik technikával dolgozott. „*Fantáziagazdag és bonyolult tartalmú kompozíciói színes vitrázsokra emlékeztetnek. A színes, dekoratív felületeken sok tónus tűnik fel, ezeket éles kontúrok veszik körül, befejezettséget és lezárttságot adva a munkáknak. ... sok igényes gobelin került ki a keze alól.*”⁷⁷

Egyéni (válogatott) kiállítások: 1991: Hungarológiai Központ, Ungvár. 1997: Centrál Hotel, Nyíregyháza. 2006: Nemzetiségi Központ, Ungvár.

Válogatott csoportos kiállítások: 1991: Textil és kerámia [Komonyi Márta Erikával], Hungarológiai Központ, Ungvár. 1991: Szabad kárpát-ukrajnai képzőművészet, Sport Központ Kiállítóterem, Prága. - 1991: A Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társaságának első kiállítása. Kárpátaljai Honismereti Múzeum. Ungvár (Katalógus, *A teremtés gyönyöre*, Balla D. Károly előszavával). - 1992: Alkotóművészek az olimpiai sikerekért, Sportszarnok, Budapest. 1992: Megbékéléseink, Hadtörténeti Múzeum, Budapest. - 1993: Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre

Társasága, tárlat, Árkád Galéria, Budapest (Katalógus, Tóth István utószavával). - 1993: Fiatal ukrán művészek kiállítása, Dolja Gallery, Chicago. 1994: Bátyú, Révész Imre Társaság. 1995: Ukrán mitológia és folklór, nemzetközi kiállítás Maingallery, Detroit. 1995: Ungvári magyar művészek tárlata, Pestújhelyi község ház. 1995: Pécsvárad; 1995: Köztársasági képzőművészeti kiállítás, Kijev. 1995: Kárpátaljai Képzőművészeti Múzeum, Ungvár. 1996. Tisztelgés a Honfoglalás 1100. évfordulója előtt; Vajdasági és Kárpátaljai Művészek (MKIT), Magyarok Világszövetsége, Budapest (Kat. Sz. Kürti Katalin művészettörténész bevezetőjével). - 1998: A kárpátaljai magyar képző- és iparművészek kiállítása a MÉKK szervezésében. Tisztelgés a forradalom és szabadságharc 150. évfordulója előtt. Néprajzi Múzeum. Ungvár (Katalógus, *Az alkotó felelőssége*, Horváth Sándor előszavával). - 1999: Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társasága, Boksay József Szépművészeti Múzeum, Ungvár (Kat. Vári Fábián László előszavával). - 2000 december – 2001 január: Kárpát-medencei képző- és iparművészek millenniumi kiállítása, Boksay József Szépművészeti Múzeum, Ungvár (Kat. Tóth István bevezetőjével). – 2002. dec. 11. – 2003. jan. 4.: Kárpátaljai magyar képző- és iparművészeti kiállítás a RIT, KMKSZ szervezésében. Kárpátaljai Megyei Néprajzi Múzeum, Ungvár (Kat. Riskó György beköszöntőjével). - 1991-2007 között rendszeres résztvevője a Kárpátaljai Képző- és Iparművészek Révész Imre Társaság kiállításainak, Kárpátaljai Honismereti Múzeum, Ungvár.

Köztéri művei: *A természet pusztulása* (batik, selyem, kézi festés, 1989, Lemberg, Lembergi Iparművészeti Főiskola). *Fantasztikus kompozíciók* (batik, selyem, kézi festés, 1989-90, Ungvár, Presov étterem). *Varázslatos táj* (gobelin, gyapjú, kézi szövés, 1993, Ungvár, Kereskedelmi Kamara Háza).

Művek közgyűjteményekben: Kárpátaljai Képzőművészeti Múzeum, Ungvár. Ukrán Képzőművészeti Szövetség gyűjteménye, Kijev. UA MM gyűjtemény, Kijev. Magángyűjteményekben.

Irodalom: - Dupka György: *Kárpátalja magyar személyi és intézmény-adattára*. Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 1993. 55. o. - Paló István: *A színművész*, - in: Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társasága, 1990-1995, Ungvár, 1995. - *Kortárs magyar művészeti lexikon*, 2. Főszerkesztő: Fitz Péter. Enciklopédia Kiadó, Budapest, 2000, 216. o.

Elektronikus irodalom: - Prihogyko, Duska: *Jankovics Mária*. – In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/jankovics_maria

JUHÁSZ László grafikus

(Sárosoroszi, 1988. október 3.)

A sárosoroszi alapiskola elvégzése után 2010-ben fejezte be a Kárpátaljai Képzőművészeti Főiskolát. 2011-ben Budapesten, a Képzőművészeti Főiskolán folytatja tanulmányait. 2009-ben önálló kiállítással mutatkozott be a Benei Faluházban. Különböző grafikai eljárással dolgozik, szépirodalmi munkákat illusztrál. Tagja a MÉKK Munkácsy Mihály Képzőművészeti Egyesületének. Állandó résztvevője a MÉKK Munkácsy Mihály Képzőművészeti Egyesület csoportos kiállításainak. A beregszászi ArtTisza Művészeti Egyesület tagja. Fontosabb elismerések: alkotótáborok, kiállítások emléklapjai. Budapesten tanul.

Egyéni (válogatott) kiállítások: 2009 - Benei Faluház, 2011 – Ungvár, 2011 – Beregszász. „*Fantázia*” című egyéni kiállítása a Beatrice művészakadémiában. 2011. július 29.⁷⁸

Válogatott csoportos kiállítások: Bene (2009), Ungvár (2010, 2011), Beregszász (2010), Tiszapéterfalva (2010, 2011).

Művek közgyűjteményekben: Benei Faluház, Bene. Magángyűjtemények.

Irodalom: - *I. Carpatica art expo – 2010.* A MÉKK Munkácsy Mihály Képzőművészeti Egyesület kiállítása. Összeállította: Dupka György, Fuchs Andrea, Zubánics László. KMMI, MÉKK, Ungvár, 2010, 7. o. - *III. Ugocsai napok – 2010.* A MÉKK Munkácsy Mihály Képzőművészeti Egyesület kiállítása. Összeállította: Dupka György, Fuchs Andrea, Zubánics László. KMMI, MÉKK, Péterfalvai Polgármesteri Hivatal. Péterfalva, 2010, 7. o. - *II. Carpatica art expo – 2011.* A MÉKK Munkácsy Mihály Képzőművészeti Egyesület kiállítása. Összeállította: Dupka György, Fuchs Andrea, Zubánics László. KMMI, MÉKK, Ungvár, 2011, 8. o.

Elektronikus irodalom: Az ArtTisza honlapon 13 munkája tekinthető meg: <http://arttisza.org/muveszek/category/9-juhasz-laszlo.html>

K

KÁDAS Kati festő, grafikus, költő

(Beregszász, 1946. 07. 16.)

Mesterei: Horváth Anna, Garanyi József. 1967-től rendszeresen vett részt csoportos és önálló kiállításokon. Főbb állomásai Kárpátalján: Beregszász és a Beregszászi járás, Ungvár, ahol számtalan önálló és kollektív kiállítása volt. 1972-ben Kijevben a Fiatal Alkotók Fesztiválján díjat nyert. 1980-ban a Beregszászi Glóbusz Szabadidőközpont képzőművészeti szek-

ciójának tagja. 1993-ban festőtársaival megalakították a Bereg Alkotóegyesületet, amelynek elnöke lett, s e feladatot 1997-ig aktívan végezte. Állandó résztvevője a kárpátaljai és magyarországi alkotótáboroknak. 1992-ben az első Kelet-Európai Kultúrbörzén Békéscsabán is részt vett munkáival, majd Erdélyben (Kovászna) a Csorna kiállításon is képviselte Kárpátalját egy képpel. 1997-ben falinaptár, majd 1998-ban asztali naptár jelent meg munkáival. Eddig több mint hetven kiállítása volt. 2011-ben a nyíregyházai városi és megyei könyvtárban kiállított 44 munkájáról H. Németh Katalin, a kiállítás méltatója többek között azt írta a tárlat beharangozójában, hogy Kádas Kati művészetében „*ami a legdicséretesebb, az a jól érzékelhető kísérleti kedv, elsősorban anyaghasználatban, mely a témaválasztást is irányítja.*”⁷⁹ 1997 óta Nyíregyházán él és dolgozik.

Publikációk: Kádas Kati: Ego. (Kép, szó). Versek, Ungvár-Budapest, Intermix Kiadó, 1994. 80 o., Kádas Kati: Megfestettelek. Készült a „Grafit” Nyomda „R” Kft. Nyomdájában. 2000. 84 o., Kádas Kati: Áttelepülés sem története. Szerzői kiadás. Nyíregyháza, 2007.

Egyéni (válogatott) kiállítások: 1967-1997 - Beregszász, 2004 - Egyéni kiállítás a Művészetek Házában, Kisvárdá; több vándorkiállítása volt Magyarországon, Szabolcs megye számos településén (Gulács, Vásárosnamény, Kisvárdá, Fehérgyarmat, Mátészalka). – 2011 február: Vay Ádám Múzeumban a vajai Nemzetközi Tábor keretében. – 2011 márciusa: variációk a nőiességre c. gyűjtemény bemutatója a Móricz Zsigmond Megyei Könyvtár galériájában. – 2011 decembere: nyíregyházai városi és megyei könyvtár, Nyíregyháza.

Válogatott csoportos kiállítások: 1999-ben 50 képe lett bemutatva Tiszadobon az Andrassy Kastélyban. 2000-ben Budapesten a Magyarok Házában is megtekinthették munkáit. 2005 - Szatmári Múzeum, Mátészalka; 2005 - Pannon Magyar Ház, Budapest. Bajorországban és Németországban vett részt kollektív kiállításokon.

Művek közgyűjteményekben: Kárpátaljai Képzőművészeti Múzeum, Ungvár. Az Ukrán Képzőművészeti Szövetség gyűjteménye, Kijev. UAMM gyűjtemény, Kijev. Magángyűjtemények.

Díjak, elismerések: Az 1998-as Bereg Expón Vásárosnaményban a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Kézműves Kamara díját nyerte el munkáival. 1999-ben a budapesti Európai Magazin pályázatot hirdetett „Szépség” címmel, melynek első díját nyerte el grafikai kategóriában „Vénusz” című képével.

Irodalom: Dupka György: *Kárpátalja magyar személyi és intézményadattára*. Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 1993. 57. o. – Füzesi Magda: *Mit csinál most Kádas Kati festőművész?* – Kárpátaljai Hírmondó, Budapest, VIII. évf. 1. szám, 2012. március, 40. o.

KALITICS Erika grafikus, festő

(Munkács, 1987. 05. 06.)

Munkácson él és dolgozik. 2004-2010 között a II. Rákóczi Ferenc Képzőiskolában tanult. 2007-2011 között az Ungvári Képzőművészeti Főiskolán folytatta tanulmányait. Mesterei: Kopriva Attila, Lucenko Igor. 2011-ben, 2012-ben a Tiszabökenyben megrendezett Mukácsy Mihály Tiszaháti Alkotótábor résztvevője. A beregszászi ArtTisza Művészeti Egyesület tagja.

Válogatott csoportos kiállítások: 2011, 2012: II. és a III. Carpatica Art Expo, Ungvár, 2012: az ArtTisza képzőművészeti kiállítása, Európa-Magyar Ház, Beregszász.

Művek közgyűjteményekben: Péterfalvai Képtár, Péterfalva. Magángyűjtemények.

Elektronikus irodalom: az ArtTisza honlapon 18 munkája tekinthető meg: <http://arttiswa.org/muveszek/category/10-kalitics-erika.html>

KASSAI Antal festő, grafikus

(Bercsényifalva/Dubrinics, 1921. 02. 24. – 1992)

Erdész édesapja nyitotta rá szemét a természet, az élővilág szépségeire, harmonikus rendezettségére, mindezt első rajzaiban örökítette meg. Az ungvári állami ruszin reálgimnáziumban Boksay József rajzórán gyarapította tudását. Erdélyi Béla szabadiskolájában sajátította el a festészet formanyelvét, témalátását, azt, hogy hogyan öntse színekbe és formákba a tájélményt. 1945 után pénzügyi tisztviselőként dolgozott. 1946-ban megbízást kapott, hogy a képzőművészeti kivitelező vállalat gazdasági helyzetét rendezze. Ezt a feladatát pénzügyi szakemberként sikeresen el is végezte. Itt került először közvetlen kapcsolatba képzőművészekkel és maga is komolyan kezdett foglalkozni a festőművészettel. Az alapos felkészülésnek köszönhetően az ötvenes évek elején szinte berobbant a kárpátaljai képzőművészet élvonalába. Sajátos stílusú, bensőséges hangulatú tájképei megnyerték a honi és külföldi művészetkedvelők tetszését. 1947-től a megyei, 1951-től a köztársasági, 1952-től az összszövetségi és nemzetközi kiállítások, művésztelepek állandó résztvevője. 1954-től az Ukrajnai Képzőművészeti Szövetség tagja.⁸⁰ 1961-1976 között a szövetség elnöke volt. Nevéhez fűződik a közös festőtáborok beindítása a szomszédos országok művészeivel. A szervezet életében a kapcsolatépítés Balla Pál idejében folytatódik. 1964-ben tanulmányúton járt Olaszországban, 1965-ben Norvégiában. Kommunikatív és színes egyéniség volt, sajátos stílusú munkáival gazdagította Kárpátalja képzőművészetét. Pályájának első felében impresszionista, a második felében posztimpresszionista alkotások kerültek ki keze alól. Első or-

szágos sikerét az 1952-ben festett *Tél a Kárpátokban* című alkotásával éri el. Grigorij Osztrovszkij az 1969-ben megjelent Kassai-albumhoz írt előszavában úgy fogalmaz, hogy „a természetábrázolás leíró jellegét mély és beható analízis váltja fel, a megismerés új, töretlen ösvényeinek kutatása.”⁸¹ Vallo-mása szerint a természetből merített életörömet alkotásaival közvetítette az emberek felé. Számára az volt a fontos, hogy a Kárpátok bármelyik részén készült „minden egyes művét saját „prizmáján” átszűrte és egyéni módon transzporálta, hol kibővítette, hol leegyszerűsítette, összevonta a valóságél-ményeket.”⁸² Ez által az életöröm átadását tartotta a legnagyobb sikerélmé-nyének. A harmadik nemzedék legidősebb tagja, a teljes mértékben autodi-dakta „Kassai Antal alkotóművészi pályája egyenes vonalúan fölfelé ívelő, töresektől mentes, sima. Nem él át kríziseket, nem ismeri a háttérbe szorított-ságot. Tősgyökeres valóságfestő, ezért mindvégig élvezzi a hatalom támoga-tottságát, képei azonban szakmailag is magas klasszist képviselnek, így a művészvilág is tisztelettel és elismeréssel veszi körül.”⁸³

Egyéni (válogatott) kiállítások: 1982: Ungvár, 1984: Budapest, 2001: Munkács.

Válogatott csoportos kiállítások: 1980-1992 között bemutatták mű-veit Magyarországon, Csehszlovákiában, Szlovákiában, Lengyelországban, Romániában, Spanyolországban, Kanadában.

Művek közgyűjteményekben: Kárpátaljai Boksay József Szépművé-szeti Múzeum, Ungvár. - Kijevi galéria. - Moszkvai Tretyakov szépművé-szeti múzeum. – Kárpátaljai, magyarországi és más közép-európai orszá-gok magángyűjteményei. Műveit sok híres képtár, múzeum vásárolta meg.

Díjak, elismerések: Ukrajna érdemes művésze (1960), Ukrajna népi képzőművésze (1964).

Irodalom: - A. Kassaj, Ukrán nyelvű kismonográfia G. Sz. Osztrovszkij előszavával, Kijev, 1969. - Balla László: Mint korunk: zaklatott. Kárpáti Ka-lendárium, Uzshorod, 1971. – Balla László: Csillogó, lobogó, vibráló tájak. Riportok kárpátontúli képzőművészekről. (Három meglepetés. – Vallomások Kassai Antalról). Kárpáti Könyvkiadó, Uzshorod, 1975. 95-108. o. – Balla László: Kassai Antal 60 éves. Kalendárium '81, Uzshorod, 1980. – Balla Lász-ló: Erdélyi Béla és kortársai, Ungvár-Budapest, 1994. 66-68. o. - Barát Mi-hály: Válogatott találkozások. – Műterme maga a természet volt. /Kassai An-talról/, (életpálya- és portrévázlatok 1970-1996) Ungvár-Budapest, Intermix Kiadó, 1996. 34-35. o. - Keresztyén Balázs: Kárpátaljai művelődéstörténeti kislexikon. Hatodik Síp Alapítvány – Mandátum Kiadó, Budapest-Beregszász, 2001. 129-130. o. - К 85.14 М58 Міжнародна спілка незалежних художників ім. Антона Кашшя “КЕТ” “[Текст] : каталог / Уклад. М. Керечанін. - Ужгород:

Мистецька лінія, 2005. - 32 с. : кол.іл. - Б. ц. - Карпатська палітра Антона Кашшай - народного художника України [Текст]: до 85-річчя від дня народження. - Б.м., 2006. - Приходько, Олена. Природа у картинах Антона Кашшай [Текст] : (до 85 - річчя від дня народження): [Худож.] / О. Приходько // Образотв. мистец. - 2007. - №1. - С. 28-29. - Штефаньо, Оксана. Антон Кашшай "ожив" у власних художніх полотнах [Текст] : [Вист. "Карпатська палітра Антона Кашшай " до 85- річчя від дня народж. у Закарпат. худож. музеї ім. Бокшай] / О. Штефаньо // Фест. - 2006. - 30листоп.-6груд. - С. 3. - Художники Закарпаття. Ужгород. Ідея проекту та відповідальний за випуск Борис Кузьма. Видавництво Олександри Гаркуші. 2011. 69. р.

Elektronikus irodalom: - www.kashshay.uz.ua

- [http:// who-is-who.com.ua/ okmaket/zakarp2007/1/8.html](http://who-is-who.com.ua/okmaket/zakarp2007/1/8.html)

- Kárpátalja Megyei Könyvtárának honlapja: http://www.biblioteka.uz.ua/painters/show_avtor.php?id=67

- Кашшай Антон Михайлович. <http://www.carpathia.gov.ua/ua/publication/content/2702.htm>

KASSAI István építész, grafikus

(Ungvár, 1946. 07. 21.)

Az ismert Kassai Antal kárpátaljai festőművész fia. Az ungvári középiskolában kezdte el tanulmányait, közben 1957-1964-ig Bakonyi Zoltán festőiskolájában is tanult. Felvételt nyert a Kijevi Állami Művészeti Főiskola építészeti szakára, melyet 1970-ben fejezett be. Vígh János évfolyamtársa volt. Egyetemi tanulmányai után 1972-1974 között Ungváron különböző intézetekben dolgozott, többek között a Kárpátaljai Művészeti Kombinát főépítésze volt. 1974-től Kijevben él és különböző tervezőintézeteknél dolgozik. 1977-től a Kijevprojekt főépítésze, csoportvezetője. 1993-tól magán tervezőirodák munkatársa. 2003-tól a „Vígh János és partnerei” tervezőiroda egyik vezető építésze. Szabadidejében festészettel és grafikával foglalkozik, több kijevi, illetve országos kiállítás résztvevője.

Díjak, elismerések: Építészeti tevékenységéért, tervezett objektumaiért elismerő okleveleket, díjakat kapott.

Köztéri művei: Munkáinak felsorolását lásd alább az ukrán Ki kicsoda Kárpátalján című elektronikus adatbázisban.

Elektronikus irodalom: Хто є хто. Закарпаття 2007 - Кашшай Степан Антонович - архітектор - <http://who-is-who.ua/main/page/zakarp2007/103/223>

-In: Кашшай Степан Антонович, 150-152 о.:

- <http://who-is-who.ua/makets/zakautent/info/zakarpatty3.pdf>

KLISZA János grafikus, építész

(Ungvár, 1949. 08. 26.)

Az ungvári alapiskola elvégzése után 1974-ben befejezte a Kijevi Állami Képzőművészeti Főiskola építészeti karát. 1984-től az Ukrán Építészeti Szövetség tagja. 2006-tól az Ukrán Képzőművészeti Szövetség tagja.⁸⁴ 2005-ben a MÉKK Munkácsy Mihály Egyesületének alapító tagja, társelnöke. Állandó résztvevője a Tiszaháti Munkácsy Mihály Képzőművészeti Alkotótáboroknak, a MÉKK Munkácsy Mihály Képzőművészeti Egyesület csoportos kiállításainak. 2012-től tagja a Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társaságának. Különböző technikával, többnyire pasztellel dolgozik. Ungváron él és alkot.

Egyéni (válogatott) kiállításai: 1989, 1999, 2004, 2007-2013: Ungvár. 1989-1991, 2010: Magyarország. 1991-92: Csehország. 2008: a Kárpátaljai Nemzetiségek Kulturális Központja, Ungvár. 2009: Európa-Magyar Ház, Beregszász. 2009: benei faluház, Bene. 2009 augusztusa: Életmű kiállítás, Ungvár Galéria, Ungvár.

Válogatott csoportos kiállítások: - 2000 december – 2001 január: Kárpát-medencei képző- és iparművészek millenniumi kiállítása, Boksay József Szépművészeti Múzeum, Ungvár (Kat. Tóth István bevezetőjével). - 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012: Péterfalvai Képtár, Péterfalva. 2009: Európa-Magyar Ház, Beregszász. 2010: Sárospatak, Szirmabesenyő. 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012: Kárpátaljai Népművészeti és Népi Építészeti Múzeum, Ungvár, MÉKK Munkácsy Mihály Képzőművészeti Egyesület képzőművészeti tárlatai.

Díjak, elismerések: alkotótáborok, kiállítások oklevelei, emléklapjai.

Irodalom: - Nigriny Szabolcs: *Festőként szabadon szárnyalok. (Portré Klisza Jánosról).* – In: Élet-Jel, Közművelődési magazin, Ungvár, 2009. augusztus, 12-13. o. - *I. Carpatica art expo – 2010.* A MÉKK Munkácsy Mihály Képzőművészeti Egyesület kiállítása. Összeállította: Dupka György, Fuchs Andrea, Zubánics László. KMMI, MÉKK, Ungvár, 2010, 7. o. - *III. Ugocsai napok – 2010.* A MÉKK Munkácsy Mihály Képzőművészeti Egyesület kiállítása. Összeállította: Dupka György, Fuchs Andrea, Zubánics László. KMMI, MÉKK, Péterfalvai Polgármesteri Hivatal. Péterfalva, 2010, 7. o. - *II. Carpatica art expo – 2011.* A MÉKK Munkácsy Mihály Képzőművészeti Egyesület kiállítása. Összeállította: Dupka György, Fuchs Andrea, Zubánics László. KMMI, MÉKK, Ungvár, 2011, 8. o. - *Художники Закарпаття.* Ужгород. Ідея проекту та відповідальний за випуск Борис Кузьма. Видавництво Олександри Гаркуші. 2011. 72. p.

Elektronikus irodalom: http://www.biblioteka.uz.ua/painters/show_avtor.php?id=201

-KMMI. Arcképcsarnok. Klisza János. http://www.kmmi.org.ua/arckepek?menu_id=9&submenu_id=14&arc_id=12

KLISZA Krisztina festő, restaurátor

(Beregszász, 1978. június 29.)

1998-ban befejezte az Ungvári Erdélyi Béla Képzőművészeti Koledzs kerámia szakát. 2004-ben diplomázott a Lembergi Nemzeti Művészeti Akadémia képzőművészeti tárgyak restaurátora szakán. 2004-től a Kárpátaljai Helytörténeti Múzeum művész-restaurátora. Több művészettörténeti és restaurálási publikáció szerzője. Különböző technikával, többnyire olajjal dolgozik. A MÉKK Munkácsy Mihály Egyesületének tagja. Állandó résztvevője a MÉKK Munkácsy Mihály Képzőművészeti Egyesület csoportos kiállításainak. Fontosabb ismerések: alkotótáborok, kiállítások emléklapjai. Ungváron él és dolgozik.

Egyéni (válogatott) kiállítások: Ungvár, Kárpátaljai Nemzetiségi Kultúrális Központja, 2008.

Válogatott csoportos kiállítások: Csoportos kiállításokon vett részt Ungváron, Lembergben és Ternopolban, Beregszászban, Benében. Ungvár (2007-2012), Beregszász (2009), Tiszapéterfalva (2010, 2011).

Irodalom: - *I. Carpatica art expo – 2010.* A MÉKK Munkácsy Mihály Képzőművészeti Egyesület kiállítása. Összeállította: Dupka György, Fuchs Andrea, Zubánics László. KMMI, MÉKK, Ungvár, 2010, 7. o. - *III. Ugocsai napok – 2010.* A MÉKK Munkácsy Mihály Képzőművészeti Egyesület kiállítása. Összeállította: Dupka György, Fuchs Andrea, Zubánics László. KMMI, MÉKK, Péterfalvai Polgármesteri Hivatal. Péterfalva, 2010, 7. o. - *II. Carpatica art expo – 2011.* A MÉKK Munkácsy Mihály Képzőművészeti Egyesület kiállítása. Összeállította: Dupka György, Fuchs Andrea, Zubánics László. KMMI, MÉKK, Ungvár, 2011, 9. o.

KURUCZ Adriána keramikus

(Ungvár, 1978. 06. 10.)

Az Ungvári 10. sz. Középiskola elvégzése után művészi tanulmányait az Ungvári Iparművészeti Szakközépiskolában (ma: Ungvári Erdélyi Béla Képzőművészeti Koledzs) 1997-ben fejezte be. Elmélyülten foglalkozik kerámiával, kispasztikával. Ungváron férjével, Soltész Andrással először honosították meg az *okarina* ősi hangszer készítését, népszerűsítését, amely a cserépsípok családjába tartozó ajaksíp. Ezen kívül más közép-európai népek motívumait felhasználva amuletteket, kispasztikákat, gyertyatartókat, cse-

réppipákat, ékszerdobozokat stb. készítenek. Tagja a MÉKK Munkácsy Mihály Képzőművészeti Egyesületének. Résztvevője a MÉKK Munkácsy Mihály Képzőművészeti Egyesület csoportos kiállításainak. Fontosabb elismerések: alkotótáborok, kiállítások emléklapjai. Ungváron él és dolgozik.

Válogatott csoportos kiállítások: Ungvár (2010-2013), Tiszapéterfalva (2010, 2011).

Irodalom: -II. *Carpatica art expo – 2011.* A MÉKK Munkácsy Mihály Képzőművészeti Egyesület kiállítása. Összeállította: Dupka György, Fuchs Andrea, Zubánics László. Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet, Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közössége, Ungvár, 2011, 9. o.

KULIN Ágnes festő, grafikus
(Ungvár, 1989. 05. 24.)

Az Ungvári Dayka Gábor Középiskolában figyeltek fel rajz tehetségére: akkori tanítómestere, Jankovics Mária textilművész, grafikus bevezette az *Irka* gyermeklap számainak illusztrálásába is. 2004-2008 között elvégezte a Kárpátaljai Erdélyi Béla Szakközépiskola tervezőgrafika-szakát. 2008-tól a Magyar Képzőművészeti Egyetem festő szakán tanul. Mesterei: 2008–2009-ben Kéri Ádám, 2009–2010-ben Szűcs Attila, 2010–2011-ben Halász András, Nemere Réka, 2011–2012-ben Kósa János, Nemere Réka. 2011 óta a KMPSZ és a „GENIUS” Jótékonyági Alapítvány által a beregszászi II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskolán beindított Jankovics Mária Alkotótábor vezetője. 2004-től a RIT és a budapesti Képzőművészeti Egyetem csoportos kiállításainak, alkotótáborainak állandó résztvevője. Tagja a Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társaságának.

Válogatott csoportos kiállítások: - 2011: Kárpátaljai „Doyenek és ifjú tehetségek” c. kiállítása, Magyar Nemzeti Galéria. - 2012-2013: a budapesti Képzőművészeti Egyetem festő tanszéke Kósa János osztályának kiállítása, Fészek Művészklub. – 2012-2013: megyei RIT-kiállítás, Ungvár, Boksa József Szépművészeti Múzeum.

Elektronikus irodalom:

Kulin Ágnes festő portfóliója: http://www.amadeusalapitvany.hu/muv_adatok.php?file_template=kulinagnes&vnev=Kulin&knev=%C1 gnes&muvesz_tipus=festo&palyazat_id=11

KUTASI Xénia festő
(Bene, 1990. 06. 16.)

2007-ben felvételizett az ungvári Erdélyi Béla Képzőművészeti Koedzs belsőépítészeti szakára, amelynek jelenleg is hallgatója. Szereti a festésze-

tet és igyekszik mindent megtenni annak érdekében, hogy méltó módon képviselje szülőfaluját. 2009-ben önálló kiállítással mutatkozott be a Benei Faluházban. Különböző technikával, többnyire olajjal dolgozik. Tagja a MÉKK Munkácsy Mihály Képzőművészeti Egyesületének. Állandó résztvevője a MÉKK Munkácsy Mihály Képzőművészeti Egyesület csoportos kiállításainak. Fontosabb elismerések: alkotótáborok, kiállítások emléklapjai. Benében él és dolgozik.

Egyéni (válogatott) kiállítások: 2009 - Benei Faluház.

Válogatott csoportos kiállítások: Bene (2009, 2010), Ungvár (2010-2013), Beregszász (2010), Tiszapéterfalva (2010, 2011).

Irodalom: - *I. Carpatica art expo – 2010.* A MÉKK Munkácsy Mihály Képzőművészeti Egyesület kiállítása. Összeállította: Dupka György, Fuchs Andrea, Zubánics László. Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet, Magyar Értelmiségek Kárpátaljai Közössége, Ungvár, 2010, 7. o. - *III. Ugocsai napok – 2010.* A MÉKK Munkácsy Mihály Képzőművészeti Egyesület kiállítása. Összeállította: Dupka György, Fuchs Andrea, Zubánics László. Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet, Magyar Értelmiségek Kárpátaljai Közössége, Péterfalvai Polgármesteri Hivatal. Péterfalva, 2010, 7. o. - *II. Carpatica art expo – 2011.* A MÉKK Munkácsy Mihály Képzőművészeti Egyesület kiállítása. Összeállította: Dupka György, Fuchs Andrea, Zubánics László. Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet, Magyar Értelmiségek Kárpátaljai Közössége, Ungvár, 2011, 9. o.

KUTLÁN István festő, grafikus, pedagógus

(Fancsika, 1894. 01. 05. – Fancsika, 1989. 10. 06.)

Nagygazda családban született. Első festményeit 9 éves korában készítette. Az alapiskola után Máramaroszigeten végezte el a tanítóképzőt. Hollósy Simon técsői festőiskolájának növendéke lett. Az I. világháború résztvevője, a fronton is szorgalmasan rajzolgatott. 1919-ben Ugocsa megye katonai parancsnoka volt. Röviddel az első világháborút követően szülőfalujában elemi iskolai tanító lett. Mint birkózó, az Ungvári Torna Klub színeiben két fiútestvérével is intenzíven sportolt, Kárpátalja birkózóversenyeinek többszörös győztese volt. Első kiállítására 1923-ban Ungváron került sor. A kulturális élet vezetői itt figyeltek fel tehetségére. Először 1923 májusában Prágába küldték tanulmányútra. Itteni mesterei: Engelman Mór és Julius Fischer. Majd állami ösztöndíjas-ként 1927 októberében Párizsba került, ahol több mint egy éven át gyarapította tudását a híres Julian Képzőművészeti Akadémián, ahol festészetet, szobrászatot, rajzot tanult. Itt ismerkedett meg Arnold Böcklin képeinek sajátos természetszimbolizmusával. Megfordult neves mesterek műtermeiben, sorra látogatta Európa világhírű múzeumait, képtárait. Európai körútjáról hazatért, szü-

lőfalujában tanított és festett, már ekkor kedvenc témája a fancsika környéki táj és a Tisza-part volt. A 30-as években Kutlán István háza „fancsikai művésztelepként” vonult be a korabeli köztudatba. Megfordult és festett itt: Iványi Grünwald Béla, Rudnay Gyula, Thorma János, Szüle Péter, Beregi Samu, Nagy Oszkár, Engelman Mór, Julius Fischer és mások. Erdélyi Béla is Kárpát-alján élő festőművésznak tartja Kutlán Istvánt, *„aki a Tisza parti részleteket kultiválja, párizsi tanulmányútjáról széles ecsetkezelést hozott magával, Nagybányáról a nagybányai művésztelep friss levegőjét.”*⁸⁵ 1939-ben Thorma János halála után a budapesti Nemzeti Szalonban Kutlán István rendezte meg művészbárátjának emlékkiállítását. A halála előtt Nagyszőlőstre költözött Révész Imréhez is művészi barátság fűzte. Vidékünk művelődéstörténetébe tankönyv-író pedagógusként is beírta nevét, amelyhez a ruszin, román és magyar ábécés-könyv megírása, illusztrálása fűződik. Említést érdemel könyvillusztrátori tevékenysége. 1945 után a tanítás mellett évtizedeken át készített kifejező, a gyermekek szívéhez közeálló illusztrációkat a Kárpátalján kiadott tankönyvekhez. 1947-1970 között az általa szerkesztett, illusztrált – többször kiadott – ábécés-könyvekből tanultak a magyar iskolák tanulói. A Hollósy-tanítvány képeivel néha a megyei képzőművészeti kiállításokon is részt vett. Az 50-es években a megyei képzőművészek szövetségének elnöke Szvida Vaszil szobrász is felkereste, Kijevből járt nála Agat Turcsinszkaja író. Sokszor meglátogatta Csernega-Balla E. művészettörténész is, aki elismerő cikkeket írt róla több megyei napilapban. Balla Pál a „Tisza festőjének” titulálta, „sokoldalú egyéniségnek” és „nagy tehetségnek” nevezte. Balla László művészettörténeti írásában Kutlánt az első nemzedékhez sorolja, akinek *„meglehetősen egyenetlen életművében néhány szép, intim hangütésű tájkép is fellelhető.”*⁸⁶ Kutlán István az Ukrán Képzőművészeti Szövetségnek azért nem lett tagja, mert az a tény zavarta, hogy *„a megadott témára kellett festeni. Nézete az volt, hogy egy művésznek nem lehet parancsolni, hogy éppen mit fessen.”*⁸⁷ Ebben megalkuvást nem ismert. E tekintetben is *„legnagyobb mesterének Hollósy Simont, a nagybányai festőiskola alapítóját és vezetőjét tartotta, akihez szoros szálak fűzték, különösen Hollósy técsői letelepedése után. Sokszor kereste fel Kutlán a Fenyvesvölgy közelében létesített művésztelepet is, amelyet a kárpátaljai művészek „kis Barbizonként” emlegettek... Műveinek zömét hangulatos tájképek és a paraszti életet ábrázoló vásznak teszik ki. Kedvelt témája volt a vízpartokat szegélyező lombos fák, terebélyes bokrok megörökítése. De akadnak képei között remek csendéletek, portrék is.”*⁸⁸ Az egykori fancsikai művésztelep az örökösök civakodása miatt sajnos ma elhanyagolt állapotban van. A művész hagyatékát (festmények, dokumentációk, könyvtár stb.) nagyszőlősi unokája, Hudák Elvira nyugdíjas francia szakos tanár gondozza.

Egyéni (válogatott) kiállítások: 1923: Ungvár.

Válogatott csoportos kiállítások: 1927: Párizs. – 1947-1989: - városi, járási tárlatok, Nagyszőlős. - megyei tárlatok, Ungvár.

Köztéri művei: 1930: a fancsikai görög katolikus templom freskói: Szent sír, A keserű kehely, Angyali szeretet, Eltévedt bárány.

Művek közgyűjteményekben: Alkotásai elkerültek Párizs, Moszkva, Szent-pétervár, Kijev, Odessza múzeumaiba is. 1927-ben készített bronzmellszobra a Julien Képzőművészeti Akadémián van. A Vizimalom c. vászna a moszkvai Tretyakov képtár tulajdona. Ukrajna Kulturális Minisztériuma, Kijev. - Kárpát-aljai Boksay József Szépművészeti Múzeum, Ungvár. Úgyszintén kárpátaljai, magyarországi és más közép-európai országok magángyűjteményei.

Publikációi: *Zornica* (ábécéskönyv, Írta Olekszandr Márkus. Kutlán István rajzaival a ruszin gyerekek részére). Ungvár, 1925. - *Olvasókönyv* (Az első osztályosok számára, Kutlán István rajzaival). Ungvár, 1933. - *Luceafărul* (román nyelvű ábécéskönyv Kutlán István rajzaival), Prága, 1937. - *ABÉCÉS könyv*. (Írta és rajzolta Kutlán István. Ötvenként jelent meg, az utolsó 1970-ben volt kiadva). Ragyanszka Skola, Ungvár, 1947-1970.

Irodalom: - Kutlán István festőművész Párizsban. - Uzhorod: Polgár, 1927. - Látogatás egy ruszinszkói festőművész műtermében. // Új Közlöny. – 1927. auguszt. 6. - Ijjász – Kutlán kéпкиállítás. // Új Közlöny. – 1923. ápr. 4. Ruszinszkói festőművész Párizsban. // Új közlöny. - 1931.- ápr. 29. - Szüle Péternél – a Kutlán művésztelepen. // Új közlöny. – 1931.- 11. - Erdélyi Béla: Képzőművészet. – In: Csíkvári Antal (szerk): Ungvár és Ung vármegye. Budapest. 1940. 152-154. o. - Михайлов А. Учитель – художник.// Учительська газета. – 1958.- 7 жовт. - Чернега О., Балла. Художник Степан Кутлан. // Закарпатська правда. – 1976.- 11 лип. - Keresztyén Balázs: Festő és pedagógus. – In: Kalendárium, 1989, Uzsgorod, 1988. - Чернега О., Балла Повернення із забуття.// Закарпатська правда. – 1991.- квіт.26. - Савинець М. І художник, і педагог. // Новини Виноградівщини.- 1994.- 5 січ. - Barát M. Emlékezés Kutlán Istvánra. // Kárpáti Igaz Szó. – 1994.- febr. 3. - Barát Mihály: Válogatott találkozások. – Festő volt és pedagógus. /Kutlán Istvánról/ (életpálya- és portrévázlatok 1970-1996) Ungvár-Budapest, Intermix Kiadó, 1996. 38. o. - Keresztyén Balázs: Kárpátaljai művelődéstörténeti kislexikon. Hatodik Síp Alapítvány – Mandátum Kiadó, Budapest-Beregszász, 2001. 150. o. - Гудак Е.Маляр Стефан Кутлан.// Календар – Альманах, 2002. - Hudák Elvira: Fancsikától Párizsig. (Kutlán István fancsikai születésű híres sportoló, festőművész, pedagógus 115. születésének évfordulójára kiadott bibliográfiai útmutató.) Nagyszőlősi központi járási könyvtár, Nagyszőlős, 2009. 32 l.

Elektronikus irodalom: Ezen a napon emlékszünk rá: Kutlán István. – In: http://www.karpatalja.ma/karpatalja/27-kalendarium/6184-2012-januar-5-csutortok-vin-library.do.am/load/0-0-0-47-20//docs.google.com/viewer?a=v&q=cache:3LQSQhroDrAJ:vin-library.do.am/load/0-0-0-47-20+fancsikától+Párizsig&hl=hu&gl=ua&pid=bl&srcid=ADGEESjEp8WdfOiAd-tBcgIOMNwoIQauXWmyrLu9-qFm_V1-0MMaM7_EHPCkGVikKwEWhce6oyK9fCCvzBLYXB5LJwUOctMxJrdGXXRhHZoUsHD80Q52SHxfGxrUfVYtKg4Jsxh6-C4Y&sig=AHIEtbR2LqBK0xf-qIS_HprHgEmiqyZVjQ

KUTLÁN Pál festő, grafikus, pedagógus

(Fancsika, 1941.12. 07.)

Az alkalmazott díszítőművészet, a festészet iránti rajongást és érdeklődést nagybátyja, Kutlán István oltotta belé. 1980-ban fejezte be tanulmányait a Moszkvai Művészeti Főiskolán. Ugyanebben az évben részt vett Kijevben a köztársasági kiállításon. Igazi lokálpatrióta sorozatban örökítette meg Nagyszőlőst és környékét. Csendéleteket fest. Az utóbbi években bibliai témájú epizódokat elevenít fel vásznain. 1958 óta vesz részt a járási és megyei kiállításokon. Tagja a Sevlush Képzőművészeti Egyesületnek. Rendezvényeinek aktív résztvevője. Többek között tárlattal egybekötött nyilvános bemutatkozásukra a Péterfalvai Képtár felújítása alkalmából 2009. június 21-én került sor. Kutlán Pál és művésztársai - id. Harangozó Miklós, Gönczy Tivadar, Homoki Gábor, Kutlán Pál, Marinics Sándor, Kerecsanyin Károly, Váradi Éva - alkotásaikkal járultak hozzá az állandó tárlat folyamatos bővítéséhez és az időszakos kiállítások megszervezéséhez.

Válogatott csoportos kiállítások: 1958-tól járási, városi (Nagyszőlős, Beregszász, Péterfalva) és megyei (Ungvár) kiállítások, 1980-tól köztársasági kiállítások (Kijev) résztvevője. – 2000: Fehérgyarmat (Társkiállító: Szilvási Ferenc).

Irodalom: - Hudák Elvira: „*Találkozásaim a festőművészekkel*”. (Mások mellett portrét közöl Kutlán Pálról). Nagyszőlősi Központi Járási Könyvtár, Nagyszőlős, 2010. 9-11. o.

- <http://www.peterfalva.eoldal.hu/cikkek/aktualis/befejezodott-a-peterfalvai-keptar-kulso-tatarozasa-.html>

KOCZKA András festő

(Ungvár, 1911. 05. 23. – Ungvár, 1987.)

Nagycsaládos cselédember, püspöki kocsis fiaként született. Az ungvári alapiskola elvégzése után 1932-ben az ungvári tanítóképzőt fejezte be. Majd polgári iskolai tanári oklevelet szerzett. Az ebben a tanintézményben rajzot

oktató Erdélyi Béla hatására kezdett festeni. 1927-1931-ben Ungváron elvégezte Erdélyi Béla és Boksay József szabadiskoláját. A 30-as években már a Kárpátaljai Képzőművészeti Egyesület titkára, egyik legmarkánsabb egyénisége. Erdélyi Béla fiatal segítőtársáról a következőket írta: *„Koczka a nagy felülettel és a szürke színeknek lágy analízisével tűnik fel. Nagyméretű vásznaiban Kárpátalja iránti rajongása, a ruszin nép élete mutatkozik. Színeiben egyéni ízesség és zamat ragyog.”*⁸⁹ Katonaéveit Csehországban töltötte, huszárfőhadnagyként szerelt le. Évekig különböző verhovinai falvakban tanított. 1938 után Magyarország művészeti körei felfigyeltek nem mindennapi tehetségére, mint aki témáit a ruszin népeletből veszi. *„A budapesti Nemzeti Szalonban kiállított egyik képét Móricz Virág 1940-ben a következőképp méltatja: „A nagyterem közepén pompázik Koczka András perecsényi (sic!) festő ragyogó téli ruszin földje. Szépséges hucul lányok jönnek a vásárról, mennek havas utakon, ragyogó napfény süt a kékesfehér téli hegyeken. Süvegetős faházak süppednek a hóba. Biztos kezű festő meséje.”*⁹⁰ Állami ösztöndíjjal olaszországi tanulmányútra küldték. Rómában a nagyhírű Reale Accademia di Bella Art hallgatója volt, majd a Szent Lukács Akadémián képezte tovább magát. Mivel antifasiszta ifjúsági szervezkedésben vett részt, eltanácsolták az akadémiáról és hazaküldték. „Priusza” miatt Ungváron volt polgári iskolai tanár, vidéki falvakban beosztott tanító. Közben „zaklatja a magyar kémelhárító”, többször is behívják munkaszolgálatra, ezért illegálisba vonult. A háborúvesztést követően, 1944 után az ungvári szovjet milícia megszervezője és első parancsnoka, a Turjanica vezette bábállam idején a kormány művészetiügyi meghatalmazottjának helyettese, más fontos posztokat is betölt. 1946-tól az Ukrajnai Képzőművészek Szövetségének tagja.⁹¹ Majd a 40-es évek végétől a képzőművészeti szövetség főtitkári posztját is betöltötte. Beválasztják a Szovjetunió Képzőművészeti Szövetségének vezetőségébe. Ekkor a moszkvai politikai vezetés vidékünk alkotói közül egyetlenként az Unió tizenkét legkiválóbb mestere közt említi. A második festőnemzedékhez sorolt Koczkáról Balla László írja, hogy: *„Itthon azonban, a kárpátaljai politikai vezetés szemében fekete bárány, az évek során semmiképp nem hódol be, ki-tart (nem épp „szocialista realista”) stílusa mellett, politikai tendenciájú képeket nem fest, roppant büszke ember lévén, a hatalom képviselőinek nem gazsulál, egyenrangúként, sőt néha talán kissé felülről beszél velük.. (mélyen lenézi a szellemi törpéket)...”* Balla László véleménye szerint: *„A tájképfestő Koczka erősségei kétségtelenül a szürkek. És érdekesmód épp ebből a szürke alaptónusból bontja ki nagyon festői, nagyon dekoratív színvilágát... A tájban fogant portréval mutatnak szoros rokonságot Koczka többalakos kompozíciói is, legtöbbnek témáját a népeletből veszi, a táj és az ember szinte*

elemi erejű együvértartozását fejezi ki újra és újra, más és más eszközökkel.”⁹² 1932-től megyei, országos, külföldi kiállítások állandó résztvevője. A hucul lányok és verhovinai lányok portréorozatával szakmai sikereket ért el. Ungváron, halála után házában emlékmúzeumot rendeztek be.

Egyéni (válogatott) kiállítások: 1981: Ungvár.

Válogatott csoportos kiállítások: 1935: Ungvár, 1971: Kijev, Ungvár. – 1972: velencei biennálé. – 1983: Moszkva. Az 50-es évektől a megyei, köztársasági, országos és nemzetközi kiállítások állandó résztvevője.

Művek közgyűjteményekben: Ukrajna Kulturális Minisztériuma, Ukrán és Orosz képzőművészeti szövetség, Kárpátaljai Boksay József Szépművészeti Múzeum, Ungvár. Úgyszintén kárpátaljai, magyarországi és más közép-európai országok magángyűjteményei. Kijevi, moszkvai képtárak és más városok galériái.

Díjak, elismerések: Ukrajna érdemes képzőművésze (1971), Ukrajna népi képzőművésze (1982).

Irodalom: - Erdélyi Béla: Képzőművészet. – In: Csíkvári Antal (szerk): Ungvár és Ung vármegye. Budapest. 1940. 152-154. o. - Balla László: Koczka András emberei. Kalendárium '81. Uzshorod, 1980. – Balla László: Csillogó, lobogó, vibráló tájak. Riportok kárpátontúli képzőművészekről. (Jókedvű derűs rend. – Vallomások Koczka Andrásról). Kárpáti Könyvkiadó, Uzshorod, 1975. 48-67. o. – Balla László: Erdélyi Béla és kortársai. Ungvár- Budapest, 1994. - Keresztyén Balázs: Kárpátaljai művelődéstörténeti kislexikon. Hatodik Síp Alapítvány – Mandátum Kiadó, Budapest-Beregszász, 2001. 136. o. -К 85.14 К 75 Андрій Коцка [Текст] : альбом / Упоряд. Ю. Небесник, М. Дуран. - Ужгород : ПТБФ “Афіша”, 2002. - 92 с. - Б. ц. - Бочковський, Василь. Андрій Коцка [Текст] : [пам'яті худож.] / В. Бочковський // Культуролог: джерела. - 2005. - № 2. - С. 48-49. : портр. - Біксей Л. Ідеал, реалізований через образ. 95-річчя від дня народження А.Коцки. - Мишанич, В. 95-річчя від дня народження Андрія Коцки відзначили в його музеї [Текст] / В. Мишанич // Ужгород. - 2006. - 27 трав. - С. 12. - М'ясищева, Олена. Запрошує музей А. Коцки [Текст] : [вист. графіч. творів митця до Міжнар. дня музеїв] / О. М'ясищева // Ужгород. - 2009. - 16 трав. - С. 3. - Художники Закарпаття. Ужгород. Ідея проекту та відповідальний за випуск Борис Кузьма. Видавництво Олександри Гаркуші. 2011. 80. р.

Elektronikus irodalom:

- <http://www.mukachevo.net/ua/news/view/9163-андрій-коцка> – *співець-дівочої-краси*,

- <http://mukachevo.net/readnews.php?nid=9163>,

- <http://who-is-who.com.ua/book/maket/zakarpatt2007/1/9.html>,

- A Kárpátaljai Megyei Könyvtár honlapja: http://www.biblioteka.uz.ua/painters/show_avtor.php?id=59

- Коцка Андрій Андрійович. <http://www.carpathia.gov.ua/ua/publication/content/2708.htm>

KOLOZSVÁRI Ferenc festő, grafikus

(Gödényháza/Gugya, 1928. 06. 29. – Ungvár, 2005?)

Az általános iskola elvégzése után 1946-1951 között az Ungvári Iparművészeti Szakiskola festészeti szakán szerzett szakmai képesítést. Mesterei: Boksy József, Erdélyi Béla, Manajló Fedor, Koczka András, Berecz Vilmos, Petky Sándor. 1951-1988 között a Kárpátaljai Megyei Népművészeti Ház módszerésze. A megyeszékhelyen és külföldön a kárpátaljai népművészek mintegy 60 kiállítását szervezte meg. A népművészeti központban kifejtett munkássága idején sokat tett Kárpátalja népművészetének és amatőr művészetének fejlődéséért, e témakörben számos cikket írt. 1952-től megyei, köztársasági, országos, nemzetközi tárlatok résztvevője. Elismert tájképfestő és akvarellista volt. „*Tájképeit expresszivitás és merész stilizáció jellemzi.*”⁹³

Egyéni (válogatott) kiállítások: 1972: Kárpátaljai Írószövetségi Kiállítóterem, Ungvár (kat.). 1979: Kárpátaljai Népművészeti Múzeum, Ungvár (kat.).

Válogatott csoportos kiállítások: 1970, 1975: Kárpátalja kortárs képzőműve, UA MM Kiállítóterem, Kijev. 1980: Kárpátalja Képzőművészete, Szovjet Képzőművész Szövetség Kiállítóterem, Moszkva. 1982: Kárpátalja kortárs képzőművészete, SZLG, Kassa. 1991: Szabad Kárpátaljai Képzőművészeti Sportközpont, Kiállítóterem, Prága. 1992: Kárpátalja Képzőművészete és Népművészete, Ifjúsági Ház, Békéscsaba. - 1998: A kárpátaljai magyar képző- és iparművészek kiállítása a MÉKK szervezésében. Tisztelegés a forradalom és szabadságharc 150. évfordulója előtt. Néprajzi Múzeum, Ungvár (Katalógus, *Az alkotó felelőssége*, Horváth Sándor előszavával).

Művek közgyűjteményekben: Kárpátaljai Képzőművészeti Múzeum, Ungvár. Kárpátaljai Néprajzi Múzeum, Uzsgorod. UA MM gyűjtemény, Kijev.

Díjak, elismerések: Ukrajna érdemes népművésze (1975).

Irodalom: - K85.14 К 61 Коложварі, Федір Каталог персональної виставки, присвяченої 70-річчю від дня народження Заслуженого майстра народної творчості України Федора Коложварі / Ф.Коложварі - Ужгород: Ужгородська міська друкарня, 1998. - 20 с. - *Kortárs magyar művészeti lexikon*, 2. Főszerkesztő: Fitz Péter. Enciklopédia Kiadó, Budapest, 2000, 428. old. - Мейсарош, Олена. Із наближенням до майстра Коложварі [Текст] : [про роботу ОЦНТ та знайомство з худож. Ф. Коложварі] / О.

Мейсарош // Культуролог. джерела. - 2005. - № 3-4. - С. 58-60. - Тищенко, Софія. Своєю дорогою [Текст] : [про худож. Ф.Ж. Коложварі] / С. Тищенко / / Культуролог. джерела. - 2005. - № 2. - С. 50-51. : фото.,

Elektronikus irodalom:

- Prihogyko, Duska: Kolozsvári Ferenc. –In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/kolozsvari_ferenc

- <http://vin-library.do.am/main66-45.html>

- A Kárpátaljai Megyei Könyvtár honlapja: http://www.biblioteka.uz.ua/painters/show_avtor.php?id=202

KOLOZSVÁRI László festő, grafikus

(Szürte, 1950. 09. 10. – Tiszaújlak, 2013. 02. 11.)

Az általános iskola elvégzése után 1966-1970 között az Ungvári Iparművészeti Szakiskolában szerzett szakképesítést. Itteni mesterei: Petky Sándor, Berecz Vilmos. A szakképesítés megszerzése után különböző munkakörökben tevékenykedett. 1991 óta a Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társasága (RIT) tagja. 1991-1996 között a péterfalvai és a csepeli művésztelepen alkot, 1997-től a RIT által szervezett alkotótáborok, kiállítások résztvevője. „*Tájképeket és zsánerképeket fest. Zsánerképein, melyeken a falusi élet mindennapjait eleveníti meg, megfigyelhető a népművészet „naív” eszközeinek tudatos alkalmazása.*”⁹⁴

Egyéni (válogatott) kiállítások: 1975: Művelődési Ház, Csap. 1989: Bessenyei György Tanárképző Főiskola, Nyíregyháza. 1990: Városi Művelődési Ház, Mátészalka, Herman Ottó Múzeum, Miskolc, 1992, 1994: Művelődési Ház, Tiszaújlak.

Válogatott csoportos kiállítások: 1974, 1976: Megyei Őszi Tárlat, Ungvár. - 1991: A kárpátaljai magyar képző- és iparművészek Révész Imre Társaságának első kiállítása. Kárpátaljai Honismereti Múzeum. Ungvár (Katalógus, *A teremtés gyönyöre*, Balla D. Károly előszavával). - 1992: Megbékéléseink, Hadtörténeti Múzeum, Budapest. - 1993: Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társasága, tárlat, Árkád Galéria, Budapest (Katalógus, Tóth István utószavával). - Városi Képtár, Mezőkövesd. Kolping Ház, Pécs. - 1996: Tisztelgés a Honfoglalás 1100. évfordulója előtt. Vajdasági és Kárpátaljai Művészek kiállítása (MKITSZ), az MVSZ székházában, Budapest. (Kat. Sz. Kürti Katalin művészettörténész bevezetőjével). - 1998: A kárpátaljai magyar képző- és iparművészek kiállítása a MÉKK szervezésében. Tisztelgés a forradalom és szabadságharc 150. évfordulója előtt. Néprajzi Múzeum. Ungvár (Katalógus, *Az alkotó felelőssége*, Horváth Sándor előszavával). - 1999: Kárpátaljai Magyar

Képző- és Iparművészek Révész Imre Társasága, Boksay József Szépművészeti Múzeum, Ungvár (Kat. Vári Fábián László előszavával). - Expo 2000 - Hannover, Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társaság (Katalógus: Zselicki József előszavával). - 2000 december – 2001 január: Kárpát-medencei képző- és iparművészek millenniumi kiállítása, Boksay József Szépművészeti Múzeum, Ungvár (Kat. Tóth István bevezetőjével). – 2002. dec. 11. – 2003. jan. 4.: Kárpátaljai magyar képző- és iparművészeti kiállítás a RIT, KMKSZ szervezésében. Kárpátaljai Megyei Néprajzi Múzeum, Ungvár (Kat. Riskó György beköszöntőjével). - 1991 – 2012: a RIT csoportos tárlatának résztvevője, Ungvár, Beregszász.

Művek közgyűjteményekben: Csepeli Önkormányzat gyűjteménye, Csepel. Péterfalvai Képtár, Péterfalva.

Irodalom: - Dupka György: *Kárpátalja magyar személyi és intézményadattára*. Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 1993. 82-83. o. – Kovács Elemér: *Akinek a „nagy semmi” a minden*. – In: Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társasága, 1990-1995, Ungvár, 1995. - *Kortárs magyar művészeti lexikon*, 2. Főszerkesztő: Fitz Péter. Enciklopédia Kiadó, Budapest, 2000, 428-429. o.

KONTRATOVICS Ernő (Erneszt) festőművész

(Kalna-Rosztoka /Szlovákia/, 1912. 05. 17. – Ungvár, 2009. 12. 23.).

1928-1932-ben Ungváron Erdélyi Béla és Boksay József szabadiskolájában fejlesztette rajztudását. 1932-ben az ungvári tanítóképzőt fejezte be. Pár évig hegyvidéki falvakban tanított. Tagja a Kárpátaljai Képzőművészek Egyesületének. Erdélyi Béla értékelése szerint: tanítványa, „*Kontratovics Ernő impresszionizmusa Zemplényire, Szlányira emlékeztet, bár sajátos felfogását a Kárpátok változata diktálja. Kiforrás előtti ígéret és erős megfigyelő.*”⁹⁵ Későbbiekben a II. világháború után Erdélyi-Boksay mellett az Ungvári Képzőművészeti Főiskolán szintén művésztanár, majd az Ungvári Iparművészeti Szakiskolában oktat. Számos tanítványa azóta elismert alkotó. 1946-tól az Ukrainai Képzőművészek Szövetségének tagja.⁹⁶ A szövetség megalapításának egyik szervezője, majd vezetője volt. Évekig a Területi Képtár (az ungvári Boksay Szépművészeti Múzeum elődje) tudományos munkatársa. Később az „ecsetje után él”. Balla László szerint a második nemzedékhez tartozó Kontratovics Ernő „*Manajlóhoz hasonlóan, ő is balladás hangvételű művész, expresszionista formalátása mellett mindvégig kitart, nem adja fel tetszetősségre sohasem törekvő, hol komor alaphangulatú, hol harsányabb tartományokban is sajátos mélabút sugárzó színharmóniáit sem. Csak hetvenéves kora körül fordul feléje a hivatalos*

körök figyelme.”⁹⁷ Sztaskó Gyula megállapítása szerint a művész által átélt „kérdések és témák filozófiai mélységű vetületeit formálja képpé.”⁹⁸ 1946-tól megyei, köztársasági, országos, 1968-tól nemzetközi kiállítások, 1974-től alkotótáborok, nemzetközi biennálék állandó résztvevője. Több mint hetvenéves festői pályát ért meg. Kritikusai szerint is sok minden belefér ebbe a hat évtizedbe. „Már fiatal művészként is szülőföldjének szerelmese volt. Eleinte szinte kizárólag a verhovinai népelet témája foglalkoztatta. Korai képein gyakran tűnnek fel koldusok, kutaszított nyomorékok, háborús rokkantak, zsindeyes faházikók, szélcsavarta fák, csenevész bokrok, sötét erdőségek... Egyes képek a babonák, hiedelmek, népmesék, legendák világába vezet el a nézőt. Később derűsebb szimbólumok bukkannak fel: arany-sárga napraforgómezők, virágba borult tavaszi tájak. Életművéből kiemelkedik a „Kárpátaljai madonnák” című sorozata, amelyen Konratovicsnak sikerült csodálatos bensőséges egységbe ötvöznie a tájat és a benne élő embereket.”⁹⁹

Egyéni (válogatott) kiállítások: 1967: Ungvár, 1973: Kijev, 1974: Eperjes, 1975-1976: Kijev, 1977: Nagyberezna, 1997: Ungvár, 2001: Kijev. – 2012: 100 évvel ezelőtt született Konratovics Ernő emlékkiállítás a Boksay József Szépművészeti Múzeumban, Ungvár.

Válogatott csoportos kiállítások: - 2000 december – 2001 január: Kárpát-medencei képző- és iparművészek millenniumi kiállítása, Boksay József Szépművészeti Múzeum, Ungvár (Kat. Tóth István bevezetőjével).

Művek közgyűjteményekben: Ukrajna Kulturális Minisztériuma, Ukrán képzőművészeti szövetség, Kárpátaljai Boksay József Szépművészeti Múzeum, Ungvár. Úgyszintén kárpátaljai, magyarországi és más közép-európai országok magángyűjteményeiben. Kijevi, moszkvai képtárakban és más városok galériáiban.

Díjak, elismerések: Ukrajna népi képzőművésze (1991).

Irodalom: – Balla László: Csillogó, lobogó, vibráló tájak. Riportok kárpátontúli képzőművészekről. (Ismét kivirul. – Vallomások Konratovics Ernőről). Kárpáti Könyvkiadó, Uzshorod, 1975. 79-87. o. - Sztaskó Gyula: Szvida Vaszil és Konratovics Ernő tárlatán. – In: Kárpáti Igaz Szó, 1989. június 9. - Balla László: Erdélyi Béla és kortársai, Ungvár-Budapest, 1994. 51-54. o.- Barát Mihály: Válogatott találkozások. – „Az utolsó mohikán”. / Konratovics Ernőről, (életpálya- és portrévázlatok 1970-1996) Ungvár-Budapest, Intermix Kiadó, 1996. 30-31. o. - К 85.14 К65 Конратович, Ернест Рудольфович. Живопис [Текст] = Painting : [альбом] / Е. Р. Конратович; упоряд. Б. Кузьма ; вступ.ст. О. Федорук. - Ужгород: “Карпати”, 2007. - 104 с. : кол.іл. - Текст укр., англ. - Гаврош, Олександр. Останній із могікан.

На 90-му році життя Ернест Контратович малює п'ять годин щодня [Текст] : [худож.] / О. Гаврош // Календар “Просвіти” на 2002 рік. - Ужгород : Закарпат. край. т-во “Просвіти”, 2002. - С. 98-103. - Мишанич, Володимир. Наш Ернест Контратович [Текст] : [Худож.] / В. Мишанич // Образотв. мистец. - 2007. - №1. - С. 32. - Мунчак, Віталія. Старійшина закарпатського живопису Ернест Контратович став почесним жителем села, де 96 років тому народився [Текст] : [в с.Кальна Розтока в Словаччині] / В. Мунчак // Новини Закарпаття. - 2008. - 2 серп. - С. 24. - Фединишинець, Михайло. Помер Контратович [Текст] : відійшов у вічність патріарх закарпат. живопису : [23 груд. помер худож. Е. Контратович] / М. Фединишинець // Старий Замок. Паланок. - 2009. - 24-30 груд. - С. 3. : фото. кол. ; РІО. - 2009. - 26 груд. - С. 9. ; Новини Закарпаття. - 2009. - 26 груд. - С. 21. : фото. - Шелепець, Володимир. Митець Срібної землі: До 95-річчя від дня народження Ернеста Контратовича [Текст] : [худож.] / В. Шелепець // Календар “Просвіти” на 2007 рік. - Ужгород : Закарпат. край. т-во “Просвіти”, 2007. - С. 65-66.: портр. - Художники Закарпаття. Ужгород. Ідея проекту та відповідальний за випуск Борис Кузьма. Видавництво Олександри Гаркуші. 2011. 76. р.

Elektronikus irodalom: - <http://zakarpattya.net.ua/ukr-news-16348-Ernest-Konratovych-%E2%80%94-Mytets-vid-Boha>,

-<http://www.mukachevo.net/ua/news/view/24244>-

- A Kárpátaljai Megyei Könyvtár honlapja: http://www.biblioteka.uz.ua/painters/show_avtor.php?id=96

- Контратович Ернест Рудольфович. <http://www.carpathia.gov.ua/ua/publication/content/2707.htm>

KOPRIVA Attila festő, művészettörténész, rajztanár

(Munkács, 1971. 07. 01.)

Tanulmányait 1987-1991-ben az Ungvári Képzőművészeti Szakközépiskola kerámia szakán végezte. 1997-ben befejezte a Lembergi Művészeti Akadémiát. 2005-től a művészettudományok kandidátusa. 2006-tól az Ukrán Nemzeti Képzőművészeti Szövetség tagja.¹⁰⁰ 2007-től a Magyar Tudományos Akadémia külföldi tagja. A Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társaság (RIT) tagja. Munkácson él.

Egyéni (válogatott) kiállítások: 2001 – Beregszász, 2007- Munkács, 2011- Ungvár.

Válogatott csoportos kiállítások: Ungvár 2011, Beregszász 2011, Péterfalva 2011. 2007-től a RIT-kiállítások résztvevője.

Irodalom: - *Munkácsi Art - 2011.* A Munkácsi Művészklub kiállítása.

Összeállította. Dupka György. Péterfalva, 2011. - *Художники Закарпаття*. Ужгород. Ідея проєкту та відповідальний за випуск Борис Кузьма. Видавництво Олександри Гаркуші. 2011. 77. p.

KOSZTÁK István grafikus

(Beregszász, 1952. 06. 26.)

A helyi alapiskola után 1966-1970 között az Ungvári Iparművészeti Szakiskolában tanult, majd monumentális festészeti szakkból diplomázott. Tanulmányai befejeztével 1972-től 1978-ig a Beregszászi Járási Fogyasztási Szövetkezet dekorátora, majd 1989-ig a Beregszászi Bútorgyár formatervezője. 1989-ben áttelepült Magyarországra. Grafikusként helyezkedett el az egyik budapesti nyomdában. Annak megszűnte után szabadúszó. 2008 óta Strasbourgban él és dolgozik. Részlet vallomásából: „*Művészként Beregszászban indultam. Persze, ma már mosolygok akkori próbálkozásaimon. Mindig is új utakat kerestem az alkotásban. Azt kell mondjam, művészeileg Franciaországban teljeseztem ki...*”¹⁰¹

Irodalom: - Dupka György: *Kárpátalja magyar személyi és intézményadattára*. Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 1993. 83. o. – Nigriny Szabolcs: *A tartalom megtalálja formáját. (Portré Koszták Istvánról)*. – In: Élet-Jel, Közművelődési magazin, Ungvár, 2011. január, 14-15. o. – Lengyel János: „*Mindig világpolgárnak vallottam magam.*” (Interjú Koszták Istvánnal). – In: Kárpátaljai Hírmondó, Budapest, VIII. évf. 2. szám, 2012. június, 39-40. o.

L

LŐRINCZ István fotóművész

(Beregszász, 1958. 05. 12.)

Tanulmányait 1977 és 1982 között az Ungvári Állami Egyetem matematika szakán folytatta. A művészet terén Bakonyi Zoltán tanítványa. Több mint 15 éve foglalkozik fotózással. 1993-tól magánvállalkozó, az ungvári La Bella Italia pizzeria tulajdonosa (itt tekinthetők meg Olaszországban készített panorámafotói is). Több közösségi munka is kapcsolódik nevéhez, így a Szolyvai Emlékpark Mártír Magyarok Kápolnája fotókollázsának kialakítása, a Beleny Mihajlo szobrászművész kivitelezésében megvalósított Petőfi Sándor mellszobor felállítása és felavatása a munkácsi várban. Könyvillusztrációi: *Erdélyi Béla* (Harkusa Könyvkiadó. Ungvár, 2007. – több mint 300 reprodukció), *A modern ruszin irodalom antológiája* (Petrovcij Iván. Ungvár, 2008. – 20 fotó), *Mihajlo Mihájljuk szobrász* (Művészeti

Akadémia Kiadó. Lemberg, 2005. – 100 fotó). *Kovács Anton festőművész albuma* (Harkusa Könyvkiadó. Ungvár, 2009. – 70 fotó). Tagja a magyar Fotósok Világszövetségének, a MÉKK Munkácsy Mihály Képzőművészeti Egyesületének. Állandó résztvevője a MÉKK Munkácsy Mihály Képzőművészeti Egyesület csoportos kiállításainak. Fontosabb elismerések: alkotótáborok, kiállítások emléklapjai. Ungváron él és dolgozik.

Egyéni kiállítások: Kiállítások: Prága (2005), Beregszász (2008), Ungvár (2008-, állandó kiállítás).

Válogatott csoportos kiállítások: Ungvár (2008-2013), Beregszász (2009, 2011), Tiszapéterfalva (2010, 2011).

Irodalom: - *III. Ugocsai napok – 2010.* A MÉKK Munkácsy Mihály Képzőművészeti Egyesület kiállítása. Összeállította: Dupka György, Fuchs Andrea, Zubánics László. Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet, Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közössége, Péterfalvai Polgármesteri Hivatal. Péterfalva, 2010, 8. o. - *II. Carpatica art expo – 2011.* A MÉKK Munkácsy Mihály Képzőművészeti Egyesület kiállítása. Összeállította: Dupka György, Fuchs Andrea, Zubánics László. Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet, Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közössége, Ungvár, 2011, 10. o.

Elektronikus irodalom: – KMMI. Arcképcsarnok. Lőrincz István: http://www.kmmi.org.ua/arckepek?menu_id=9&submenu_id=14&arc_id=18

LŐRINCZ Katalin keramikus

(Ungvár, 1984. 06. 30.)

Tanulmányait 1999 és 2005 között az Ungvári Erdélyi Béla Képzőművészeti Koledzsben folytatta. 2009-ben befejezte az Ungvári Képzőművészeti Főiskola kerámia szakát. Tagja a MÉKK Munkácsy Mihály Képzőművészeti Egyesületének. 2008 igen termékenynek bizonyult az ifjú művész számára, hiszen Tiszapéterfalván, a II. Tiszaháti Munkácsy Mihály Művészttáborban, Ungváron pedig a Kárpátaljai Néprajzi Múzeumban Hidi Endrével, Beleny Mihajloval, Puhlik Magdával együtt mutatkozott be. De volt kiállítása a Kárpátaljai Megyei Boksay Múzeumban, az Ungvár Galériában, a beregszászi Európa-Magyar Házban. 2009-ben a nagyközönség a Kárpátaljai Népművészeti és Népi Építészeti Múzeumban láthatta munkáit. Résztvevője a MÉKK Munkácsy Mihály Képzőművészeti Egyesület csoportos kiállításainak. Fontosabb elismerések: alkotótáborok, kiállítások emléklapjai.

Egyéni (válogatott) kiállítások: Budapest (2002), „Tavaszi barangolások” – Ungvár Galéria (2004), „Kárpátaljai hímes tojás” – Ungvári Vármúzeum (2005), Kárpátaljai keramikusművészek kiállítása – Ungvár Galéria (2008).

Válogatott csoportos kiállítások: Ungvár (2009–2013), Beregszász (2009), Tiszapéterfalva (2010, 2011).

Irodalom: - *I. Carpatica art expo – 2010.* A MÉKK Munkácsy Mihály Képzőművészeti Egyesület kiállítása. Összeállította: Dupka György, Fuchs Andrea, Zubánics László. Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet, Magyar Értelmiségek Kárpátaljai Közössége, Ungvár, 2010, 8. o. - *III. Ugocsai napok – 2010.* A MÉKK Munkácsy Mihály Képzőművészeti Egyesület kiállítása. Összeállította: Dupka György, Fuchs Andrea, Zubánics László. Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet, Magyar Értelmiségek Kárpátaljai Közössége, Péterfalvai Polgármesteri Hivatal. Péterfalva, 2010, 8. o. - *II. Carpatica art expo – 2011.* A MÉKK Munkácsy Mihály Képzőművészeti Egyesület kiállítása. Összeállította: Dupka György, Fuchs Andrea, Zubánics László. Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet, Magyar Értelmiségek Kárpátaljai Közössége, Ungvár, 2011, 10-11. o. – Nigriny Szabolcs: *Harmonikus ívek, kecses formák. (Portré Lőrincz Katalinról).* –In: Élet-Jel, Közművelődési magazin, Ungvár, 2010. december, 14-15. o.

Elektronikus irodalom: -KMMI. Arcképcsarnok. Lőrincz Katalin: http://www.kmmi.org.ua/arckepek?menu_id=9&submenu_id=14&arc_id=17

M

MAGYAR Árpád (István-Árpád) festő, grafikus, színszakértő (Csap, 1951. 08. 24.)

Magyar-szlovák családban született, Boksay József festő lett a keresztagja. A helyi alapiskolák elvégzése után felvételt nyert a Kijevi Ivan Fedorov Poligráfiai Főiskola grafikai karára. 1980-1991 között a kijevi Pecserszka Lavra múzeumának vezető restaurátora. 1991-2005 között a kijevi „Poligrafknyigi” könyvkiadó művészeti vezetője, grafikusa. Több mint száz könyv művészeti szerkesztője volt. Tervezett könyveinek nagyrészt különböző könyvkiállításokon is díjazták. Behatóan tanulmányozta a színek világát, ennek a területnek elismert szakemberre lett. Európában ismertté váltak színdinamika táblaképei. Közülük kiemelkedik *A színek energiája – az energiák színe* című spozozata. Országos és nemzetközi kiállítások résztvevője. 1996-ban Franciaországban a színismeretek képzésén vett részt. Létrehozója és vezetője A szív diadala (Triumf szerdca) Alapítványnak, amelynek keretében színterápiával és ún. „biokolor” gyógyításának módszertani kidolgozásával is foglalkozott. A Petőfi-Sevcsenko kétnyelvű verseskötet kiadása is nevéhez fűződik. A Kijevi Magyarok Szövetségének aktív tagja. Kijevben él.

Egyéni (válogatott) kiállítások: Magyarország: 1990, Ausztria: 1991, Németország: 1992, Svájc: 1999, Kijev: 2000, 2001.

Művek közgyűjteményekben: Magyarország, USA, Izrael, Norvégia, Luxemburg, Olaszország, Franciaország, Kína, Argentina, Németország, Oroszország, Kijev múzeumaiban, galériáiban, magángyűjteményekben.

Díjak, elismerések: Szent Vladimir, és a csodatevő Szent Miklós érdemrenddel tüntette ki a kijevi és a moszkvai pravoszláv egyház, az ukrán kulturális minisztérium elismerő díszoklevelében részesült.

Elektronikus irodalom:

-Хто є хто. Закарпаття 2007 - МАДЯР СТЕФАН-АРПАД ЙОСИПОВИЧ - ХУДОЖНИК, ВЧЕНИЙ-КОЛОРИСТ, ВИДАВЕЦЬ: <http://who-is-who.ua/main/page/zakarpattya2007/105/223>

- МАДЯР СТЕФАН-АРПАД ЙОСИПОВИЧ:

Хто є хто. Закарпаття 2007. 154-155. о. -In: <http://who-is-who.ua/makets/zakautent/info/zakarpattya3.pdf>

MAGYAR László festő, iparművész

(Csap, 1955. 07. 08.)

A helyi alapiskola után 1978-1981 között elvégezte az Ungvári Iparművészeti Szakiskolát. Mesterei: Petreczky László, Demigyuk Viktor, Pál József. Tanulmányai befejezése után különböző beosztásokban dolgozik. 1991-től megyei, országos, határon túli, nemzetközi kiállítások, alkotótáborok résztvevője. 1993 óta tagja a Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társaságnak, majd 2002-től elnöke. A kárpátaljai képzőművészek szimpóziумainak, kiállításainak egyik fő szervezője. Az anyaországi, s más, az anyaország határain túl élő magyar képzőművészekkel is ápolja a kapcsolatot, együttműködik ukrán és ruszin képzőművészekkel is. Festészetére a dekoratív formavilág, oldott, laza ecsetkezelés és kiértelt színvilág jellemző. Szemléletére, stílusára nagy hatást gyakoroltak az impresszionisták, Csontváry Koszta Tivadar, Munkácsy Mihály, Benczúr Gyula, Révész Imre festőművészete és a kárpátaljai iskola képzőművészei. A táj- és a figurális ábrázolásban is tehetséges, tájképeket, csendéleteket és alakos képeket egyaránt alkot, kiindulópontja a természeti látvány, amelybe mindig beleszővi az emberi, filozofikus mondanivalót szimbólumok, allegóriák, mítoszok, mesék által felhasználva természetesen a XX. század modern festészeti eszközeit (mon-tázs, kollázs) is. Legtöbb képe olajfestmény, de akvarellezni is szeret. Akvarelljein még inkább érzékelhető finom ecsetkezelése, gazdag színvilága, kompozícióinak kiegyensúlyozottsága, amely harmóniát sugároz. „*Főként tájképeket és figurális kompozíciókat fest. Az ember és a természet bonyolult köl-*

csönös kapcsolata foglalkoztatja, gyakran használ ennek kifejezéséhez szimbólumokat és allegóriákat.”¹⁰² Ungváron él és dolgozik. 2005-től a Magyar Művészeti Akadémia Képzőművészeti Tagozatának tagja.

Egyéni (válogatott) kiállítások: 1995: Gyöngyszem Galéria, Pécs. - 2001: Eperjes. - 2002: Sellye. - 2003: Pécs. - 2005: Révész Imre Kiállítóterem, Beregszász. - 2008: Ungvár. - 2010-2011: Mezőkövesd.

Válogatott csoportos kiállítások: - 1993: Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társasága, tárlat, Árkád Galéria, Budapest (Katalógus, Tóth István utószavával). - Kolpingház [Kolozsvári Lászlóval, Tóth Lajossal, Pálffy Istvánnal], Pécs. Marcali, Bernáth Aurél emlékház. Mezőkövesd, Művelődési Központ. Kárpátaljai képzőművészek bemutatkozása, Művelődési Központ [Kolozsvári Lászlóval, Tóth Lajossal, Berecz Margittal, Jankovics Máriaival, Riskó Györggyel], Pécsvárad. 1995: Sellye, Bátyú, Técső és Csepel. Köztársasági kiállítás, Kijev. Kárpátaljai Képzőművészeti Múzeum, Ungvár. Sellye, Művelődési Központ. 1996: Tisztelgés a Honfoglalás 1100. évfordulója előtt. Vajdasági és Kárpátaljai Művészek kiállítása (MKITSZ), az MVSZ székházában, Budapest. (Kat. Sz. Kürti Katalin művészettörténész bevezetőjével). - 1998: A kárpátaljai magyar képző- és iparművészek kiállítása a MÉKK szervezésében. Tisztelgés a forradalom és szabadságharc 150. évfordulója előtt. Néprajzi Múzeum. Ungvár (Katalógus, *Az alkotó felelőssége*, Horváth Sándor előszavával). - 1999: Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társasága, Boksay József Szépművészeti Múzeum, Ungvár (Kat. Vári Fábíán László). - 2000 december – 2001 január: Kárpát-medencei képző- és iparművészek millenniumi kiállítása, Boksay József Szépművészeti Múzeum, Ungvár (Kat. Tóth István bevezetőjével). – 2002. dec. 11. – 2003. jan. 4.: Kárpátaljai magyar képző- és iparművészeti kiállítás a RIT, KMKSZ szervezésében. Kárpátaljai Megyei Néprajzi Múzeum, Ungvár (Kat. Riskó György beköszöntőjével). - 2005 – Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társaságának kiállítása, Pécs. 1993 óta a Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társaság által rendezett megyei, vidéki tárlatok résztvevője. Helyszínek: Kárpátaljai Képzőművészeti Múzeum, Ungvár, Kárpátaljai Megyei Néprajzi Múzeum, Honismereti Múzeum, Ungvár, II. Rákóczi Ferenc Tanárképző Főiskola, Beregszász.

Köztéri művei: Pravoszláv szentek [Borisz Vasziljevvel, Vlagyimir Kuznyecovval] (vitrázs, 1992, Ungvár, pravoszláv templom).

Művek közgyűjteményekben: Csepel Önkormányzata székházának gyűjteménye, MVSZ gyűjteménye, Csepel. Továbbá ukrainai és magyarországi köz- és magángyűjtemények őrzik alkotásait.

Díjak, elismerések: 1996: Csepel Önkormányzatának Fődíja. - A Sellyei Ormánsági Kulturális Alapítvány Nívódíja (2000); - Magyar Köztársasági Arany Érdemkereszt (2007).

Irodalom: - Dupka György: *Kárpátalja magyar személyi és intézmény-adattára*. Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 1993. 98. o. - Debreceni Mihály: *A reményt sohasem szabad feladni*, -in: Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társasága, 1990-95, Ungvár, 1995. - *Kortárs magyar művészeti lexikon*, 2. Főszerkesztő: Fitz Péter. Enciklopédia Kiadó, Budapest, 2000, 676. o. - *Ukrajnai magyar szervezetek, intézmények, közéleti személyiségek adattára*. Dupka György közreadásában. Magyar Értelmisségiek Kárpátaljai Közossége, Ungvár-Budapest, 2006. 69. o. - Nigriny Szabolcs: *A zöld korszaktól Ikarosz száguldásáig. (Portré Magyar Lászlóról)*. – In: Élet-Jel, Közművelődési magazin, Ungvár, 2009 május, 12-13. o.

Elektronikus irodalom: - Prihogyko, Duska: *Magyar László*. –In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/magyar_laszlo

- Galéria: Magyar László kiállítása a főiskolán, Beregszászban, a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Révész Imre Kiállítótermében, 2005, <http://karpatszeme.uz.ua/kepzmuv/km050801.htm>

MALCSICZKY Simon/Szemen grafikus

(Nagyberezna, 1924. 05. 08. – Ungvár, 2005.)

Az alapkola elvégzése után az egykori Ungvári Képzőművészeti Főiskola növendéke volt. 1946-ban elvégezte az Ungvári Iparművészeti Szakiskola festészeti szakát. Mesterei: Erdélyi Béla, Boksay József, Boreczky Béla, Manajló Tivadar. A szakintézet elvégzése után egy ideig ottmaradt tanítani. Majd a szépművészeti múzeum tudományos munkatársa lett. Később, mint egy másfél évtizeden át, a megyei képzőművész-szervezet titkáráként tevékenykedett, sokat fáradozott a kiállítások megszervezése terén. 1970-től az Ukrán Képzőművészeti Szövetség tagja.¹⁰³ 1946-tól a megyei, 1956-tól országos és határon túli, 1968-tól nemzetközi kiállítások, művésztelepek, plein-air-ek állandó résztvevője. Balla László a harmadik festőnemzedék tagjának tartja, aki „a pasztelltájkép területén jeleskedik.”¹⁰⁴ A pasztell mesterének munkáit gyakran állították ki Magyarországon, Szlovákiában, Romániában is. A szakmai körökben elismert pasztellképfestő „*Sohasem engedett annak a csábításnak, hogy „élenjárók” arcképeivel, „tematikus kompozíciókkal” keresse a hivatalos körök kegyeit. A gyökerekhez kötődött, a táj jelentette számára az inspiráló valóságot. Ezt mutatják például gyermek- és ifjúkorának helyszínén, Radváncon készített régi ceru-*

zarajzai, de az ökörmézői, volóci, nagybereznai hegyvidéket, Ung-völgyi csöndes tájakat ábrázoló művei is... Malcsiczky kedvelt témái közé tartoznak a falurészletek, különösen a zsindeyes házak, fatemplomok, vízimalmok és egyéb kuriózumok, de előszeretettel örökíti meg a régi munakeszközöket is, melyekkel jórészt csak múzeumokban találkozhatunk... hangulatos vírágcsendéletek, utazásainak emlékét őrző tengerparti tájak színesítik Malcsiczky Simon művészetének palettáját.”¹⁰⁵

Egyéni (válogatott) kiállítások: 1970: Ungvár, 1974: Ungvár, Munkács, 1981: Ungvár, Munkács, Nagyberezna, 1986, 1989, 1994, 1999: Ungvár.

Művei közgyűjteményekben: Ukrán Nemzeti Képzőművészeti Szövetség kiállítást szervező igazgatósága, Ukrán kulturális és Művészeti Minisztérium, Kárpátaljai Megyei Boksay Szépművészeti Múzeum, Péterfalvai Képtár, magángyűjtemények.

Díjak, elismerések: Erdélyi Béla és Boksay József díjas (2003).

Irodalom: Balla László: *Erdélyi Béla és kortársai*. Ungvár. Budapest, 1994. 75. o. - Barát Mihály: *Válogatott találkozások*. – A pasztell szerelme /Malcsiczky Simonról/, (életpálya- és portrévázlatok 1970-1996) Ungvár-Budapest, Intermix Kiadó, 1996. 51-52. o. - К 85.14 М 21 Мальчицький, Семен. “Мій рідний край” (пастель, живопис) [Текст] : афиши / С. Мальчицький; Відп. за вип. Б.І. Кузьма, К.Є. Стельмах. - Ужгород : Госпрозрах. ред.-видав. відділ управління у справах преси та інформації, [2004]. - [Афіша]. - К 85.15 М 21 Мальчицький, Семен. Графіка [Текст] / С. Мальчицький ; відп. за вип. А. М. Кашшай. - Ужгород : Закарпат. облас. друк., 1974. - буклет : іл. - Мишанич, В. Слово про Семена Мальчицького [Текст] / В. Мишанич // Ужгород. - 2006. - 13 трав.-. с.2. - Художники Закарпаття. Ужгород. Ідея проекту та відповідальний за випуск Борис Кузьма. Видавництво Олександрі Гаркуші. 2011. 86. p.

Elektronikus irodalom: - <http://www.carpathia.gov.ua/ua/publication/content/2714.htm>

- <http://www.tribuna.org.ua/index.php?option=content&task=view&id=174&Itemid=51>

- A Kárpátaljai Megyei Könyvtár Honlapja: http://www.biblioteka.uz.ua/painters/show_avtor.php?id=195

- Мальчицький Семен Йосипович. <http://www.carpathia.gov.ua/ua/publication/content/2714.htm>

MANAJLÓ András festő

(Ungvár, 1970.)

Egy festőművész-dinasztia családban született. A felmenői – nagyapja Tivadar/Fedor és az apja, Iván – jelentős helyet foglaltak el a régió képzőművészeti életében. Manajló András 1989-től a Lembergi Iparművészeti Főiskola hallgatója volt, de a diplomáját – magyarországi áttelepülésük miatt – a Lembergi Nyomdaipari Akadémia grafikai szakán szerezte 1997-ben. Magyarországi áttelepedésük óta több reklámcégnél vállalt munkát, saját vállalkozást alapított és az utóbbi években – büszkén vállalva ruthén mivoltát – a magyarországi ruszinság vezetője volt. Ez idő alatt több nemzetközi alkotótábort szervezett, illetve részt vett számos csoportos és egyéni kiállításon. 40 éves jubileumára szervezte meg első önálló kiállítását. A „kárpátaljai nagyok” éppen úgy hatnak rá, mint a nyugat-európai festészet szellemisége, az utazásai során tapasztalt látnivalók pont úgy inspirálják, mint a szülőföldjén átélt élmények, vizuális jelenségek. 2006-tól az ArtUnion Kárpátok Régió Kultúráért Közhasznú Egyesület (Budapest) elnöke. Ez a civil szervezet és a Ramada Resort / Aquaworld Zrt. Budapest, közös projektként 2010. július 28-án elindította a Pannon Világ Kulturális és Ismeretterjesztő Központ működését. Budapest egyik legszebb szállodája, a Ramada Resort / Aquaworld Budapest (cím: 1044 Budapest, Íves út 16. Ramada Resort központi aulája) ahol megnyitották az állandóan működő Művészeti Galériát, ahol a Kárpát medencében élő és alkotó művészeket mutatják be. Dr. Feledy Balázs, Magyarország egyik legnevezetesebb művészettörténésze így ír róla: *„Manajló András igen tehetséges festő, akinek kitűnőek az adottságai, remekek a génjei, s aki erre építve – a tehetségre és adottságra – végső soron nagyon egyéni értékekkel teli festészetet képes létrehozni, ezzel várhatóan méltó helyet foglal majd az európai művészettörténelemben.”* Manajló András alkotásai nem csak egyöntetű közönségi elismerést nyernek, hanem már számos műgyűjtő érdeklődik a festményei iránt, több hazai és európai galériától kapott meghívást a művészete prezentálására.

Egyéni (válogatott) kiállítások: 2010. január 17.: az MVSZ Magyarok Házának Bartók terme, Budapest. A kiállítást dr. Feledy Balázs, művészeti író mutatta be. - 2010. április 18.: Restaurant Lachswehr, Lübeck, Németország. - 2010. október 15.: Magyar Festészet Napja 2010, Vác – Körgaléria.

Válogatott csoportos kiállítások: 2010. július 28.: - Manajló András és Kovács Anton közös kiállítása az Art Union Galériában, Ramada Resort Aquaworld, Budapest. – 2010-től az Art Union Galériában (Ramada Resort Aquaworld, Budapest) tárlatainak résztvevője.

Elektronikus irodalom:

-ArtUnion művészeink: <http://www.manajlo-andras.com/art-union-2/muveszeink/?lang=hu>

- Art UnionGaléria, Kárpát-medence kiemelkedő kortárs művészeinek gyűjteményes tárlata. <http://www.artunion.hu/16/manajlo-andras/>

A művész honlapja: <http://www.manajlo-andras.com/>

MANAJLÓ János/Iván festő, pedagógus

(Ungvár, 1942. 01. 16. – Ungvár, 2010. 02. 08.)

A ruszin-magyar festő Ungváron született. Az alapiskola után az Ungvári Iparművészeti Szakiskolát (mint fadaragó), majd a Kijevi Képzőművészeti Akadémiát végezte el 1966-ban. 1966–1969-ben az Ungvári Iparművészeti Szakközépiskola tanára, majd igazgatója, amelynek egyik alapítója éppen édesapja, Manajló Tivadar/Fedor festőművész volt. 1969–1972-ben a Kárpátaljai Művészalap tagja lett. 1972–1986 között az Ungvári Iparművészeti Szakközépiskola igazgatója volt. Közben 1978-1980 között, az apja, Manajló Fedor Emlékmúzeumának létrehozását intézte a családi házukban. 1986-1996 között a Kárpátaljai Professzionális Képző- és Iparművészek Egyesületének egyik létrehozója és elnöke volt. 1996-ban a Művész Alap szakszervezetének elnökévé választották. 1998-ban budapesti szívműtéte után a Nógrád megyei Diósjenőre költözött. 2006-tól az ArtUnion Kárpátok Régió Kultúráért Közhasznú Egyesület (Budapest) tagja. 1961-ben volt az első kiállítása. Grafikák, freskók, mozaikok, domborművek, fadaragások, festmények kerültek ki kezei alól. Manajló Iván sokoldalúságára jellemző, hogy minden téma izgatta. „*Vallotta, hogy emlékeznünk kell az élet nehéz és szép pillanataira, hiszen a mában élő múlt nemcsak a jelenünket, hanem a jövőnket is meghatározza. Szemérmesnek tartotta magát a szavakban, de festőecsetjével mindent kifejezett: intimítást, az ember lényegét, a lelki rezdüléseket, a világ realitásait.*”¹⁰⁶ A zene szabad asszociációkra inspirálta. A zeneszerzőkről készített sorozatát 2007-ben Vácott is bemutatta. Azóta több tucatnyi belföldi és külföldi kiállítás résztvevője volt. Képei sokaságának hollétét nehéz lenne felsorolni. Többnyire ajándékok barátoknak, műkedvelőknek Moszkvától– Kanadáig. 2010-ben 68 éves korában hunyt el Ungváron. Családja, nevezetesen fia, Manajló András festőművész kezdeményezte, hogy Manajló Iván hagyatéka Vácról Ungvárra, a Manajló Fedor múzeumba kerüljön.

Emlékkiállítás: 2012. január 8.: Emlékkiállítás születésének 70. évfordulójára, Madách Imre Művelődési Központ, Vác.

Irodalom: Székelyhidi Ferenc: *Manajló Iván festőművészre emlékeztek Vácott.* – Kárpátaljai Hírmondó, Budapest, VIII. évf. 1. szám, 2012. március, 25. o.

Elektronikus irodalom:

-ArtUnion művészeink: <http://www.manajlo-andras.com/art-union-2/muveszeink/?lang=hu>

MANAJLÓ Tivadar/Fedor festő, grafikus, iparművész, etnográfus (Iványi/Ivanivci, 1910. 10. 19. – Ungvár, 1978. 01. 15.)

A második nemzedékhez tartozó, magyar gyökerű festő ruszin értelmiségi családból származik. 1928-1934-ben a Prágai Iparművészeti Főiskola dekoratív szakán tanult, itt szerzett diplomát. Szakmai mestere: Zdenek Kratochvil, a kiváló cseh grafikus. 1923-ban Prágában állítják ki alkotásait. Még főiskolásként 1930-ban Franciaországban tanulmányúton járt. Majd egy ideig az iványi iskolában, Ungváron a tanonciskolában oktat. Tagja a Kárpátaljai Képzőművészek Egyesületének. Erdélyi Béla értékelése szerint Manajló Tivadar: „...Kiváló ismerője főképp a ruszin ornamentnek és dekorációnak. Színpompája a szláv temperamentumot erősen karakterizálón dúsverű. Az V. kassai kiállításon az állam megvette a Szántás c. képét.”¹⁰⁷ A Magyarországhoz való visszacsatolás után Manajló művészetét övezi az Erdélyi mellett a legnagyobb elismerés. A háborúvesztés után 1945-46-ban az ungvári Képzőművészeti Főiskolán, tíz éven keresztül az Ungvári Iparművészeti Szakközépiskolában tanított. Ezt követően a Területi Képtár tudományos igazgatóhelyettese, rövid ideig a képzőművészeti szövetség elnöke. 1946-tól tagja az Ukrán Nemzeti Képzőművészeti Szövetségnek.¹⁰⁸ „Az 50-es években egy ideig őt is a „formalisták” közé számítják. Ezután sem kap sokáig művészi rangjához méltó hivatalos elismerést. 1961-ben önálló tárlaton mutatkozik be (Ungvár után Kijevben is), s ez a kiállítás olyan áttűtő erejű s akkora közönségsikert arat, hogy Manajlót többet nem lehet második vonalbeliként kezelni. S mégis tizenegy évet kell még várnia, míg a hatalom rászánja magát, hogy megadja neki azokat a címeket, amelyeket fiatalabb pályatársai már régóta viselnek.”¹⁰⁹ Köztéri (autóbuszállomások, klubok, filmszínházak előterme, éttermek, szállodák, gyógyüdülők belső tere, illetve homlokzata) monumentális mozaik-pannókat készített. 1947-től a Kárpáti Kiadó szépirodalmi és folklór műfajú könyveit illusztrálta. Kassai Antallal közösen illusztrálják a kárpátaljai népballada-gyűjteményt. Az építészet terén is alkotott. 1946-tól a megyei, köztársasági, országos és nemzetközi kiállítások és plenerek résztvevője volt. „Az 50-es években mély művészi válságot élt át. A korszak elvtársai megfosztották képeit egyik lételemüktől, a társadalombírálattól... Munkásságának harmadik szakaszában aztán visszatért az etnografizmushoz: mélyen dekoratív ruszin szobabelsőket és sajátos népi használati eszközökből összeállított csendéleteket festett.”¹¹⁰

Еgyéni (válogatott) kiállítások: 1961, 1979, 1980, 1985, 2000: Ungvár.

Művei közgyűjteményekben: Ukrán Nemzeti Képzőművészeti Szövetség kiállítást szervező igazgatósága, Ukrán Kulturális és Művészeti Minisztérium, Kárpátaljai Megyei Boksay Szépművészeti Múzeum, Péterfalvai Képtár, magángyűjtemények.

Díjak, elismerések: Ukrajna érdemes képzőművésze (1972), Ukrajna népi képzőművésze (1977).

Irodalom: - Erdélyi Béla: Képzőművészet. – In: Csíkvári Antal (szerk): Ungvár és Ung vármegye. Budapest. 1940. 152-154. o. - Balla László: Népballadák levegője, Kárpáti Kalendárium, 1966. – Balla László: Csillógó, lobogó, vibráló tájak. Riportok kárpátontúli képzőművészekről. (Meredek hegyek, meredek sorsok, meredek felröppenés. – Vallomások Manajló Fedorról). Kárpáti Könyvkiadó, Uzshorod, 1975. 35-47. o. – Balla László: Erdélyi Béla és kortársai. Ungvár-Budapest, 1994. - Keresztyén Balázs: Kárpátaljai művelődéstörténeti kislexikon. Hatodik Síp Alapítvány – Mandátum Kiadó, Budapest-Beregszász, 2001. 169-170. o. - K 85.14 M 23 Федір Манайло: життя і творчість 1910-1978 [Образотворчий матеріал] : [альбом] / уклад.: Л. Біксей ; Ф. Ерфан ; В. Фолтін ; авт. ст. Л. Біксей [та ін.]. - Ужгород : Патент, 2010. - 200 с. : кол.іл. - К 85.14 П78 Про життя і творчість народного художника України Федора Федоровича Манайла [Текст] : зб. статей та досліджень наук. працівників меморіального будинку-музею митця / Управління культури Закарпатської облдержадміністрації, Закарпатська обласна організація т-ва охорони пам'яток історії та культури ; Упоряд. В. Фолтін. - Ужгород : Ужгородська міська друкарня, 2006. - 114 с. : іл. - К 85.14 М49 Меморіальний будинок - музей Ф. Ф. Манайла [Текст]. - Івано-Франківськ : [б. и.], 2006. – Буклет. - К 85.14 М49 Манайло , Федір Федорович. Меморіальний будинок - музей Ф. Ф. Манайла [Текст] / Манайло Ф.Ф. ; відп. за вип. В. Т. Фолтін ; Управління культури Закарпатської облдержадміністрації, Закарпатський краєзнавчий музей. - Ужгород : [б. и.], 2006 (ПП “Медіум”). - К 85.14 М49 Федір Манайло. Меморіальний будинок - музей [Текст] / Відп. за вип. В. Фолтін. - Ужгород : [б. и.], 2006. - 8 с., - Зубач, Василь. У свята тут згадують Манайла [Текст] : [Про худож. Федіра Манайла з с.Іванівці Мукачів. р-ну] / В. Зубач // Фест. - 2007. - 11-17 січ. - С. 12. - Кіак, Марина. Федір Манайло як явище національної історії [Текст] / М. Кіак // Образотв. мистец. - 2007. - №1. - С. 19-21. - Кальницький, Павло. Визначний народознавець [Текст] : до 100-річчя від дня народж. нар. худож. України Ф. Манайла / П. Кальницький //

Просвіта. - 2010. - № 3. - С. 6. - Мейсарош, Михайло. Унікальний і неперевершений [Текст] : в Ужгороді відбулися заходи, приурочені 100-річчю Ф. Манайла / М. Мейсарош // Старий Замок. Паланок. - 2010. - 21-27 жовт. - С. 22. : фото., - Сюсько, Микола. Свій піввіковий ювілей видатний закарпатський художник зустрічав у Колочаві [Текст] : [до 100-річчя Ф. Манайла] / М. Сюсько // Фест. - 2010. - 14-20 жовт. - С. 14. : фото. Ф. Манайло. - Феденишинець, Михайло. Феноменальний Федор-бачі. 19 жовтня - 100-річчя Манайла [Текст] / М. Феденишинець // Старий Замок. Паланок. - 2010. - 14-20 жовт. - С. 22. : фото. - Фолінт, Вікторія. Літописець Закарпаття [Текст] : [про худож. Ф.Ф. Манайла] / В. Фолінт // Культуролог. джерела. - 2004. - № 4. - С. 41-44. : фото. - Фолтін, Вікторія. Корифею закарпатської школи живопису виповнилося б 100 [Текст] : [про худож. Ф. Манайла] / В. Фолтін // Новини Закарпаття. - 2010. - 16 жовт. - С. 21. : фото. - Фолтін, Вікторія. Незабутній [Текст] : [до 100-річчя від дня народж. нар. худож. України Ф. Манайла] / В. Фолтін // Ужгород. - 2010. - 16 жовт. - С. 12. : фото. - Фолтін, Вікторія. Художня енциклопедія Верховини [Текст] : [про худож. Ф. Манайла; в т. ч. його репродукції] / В. Фолтін // На вербі дзвінчик, нашій казці кінчик : зб. нар. казок та легенд Закарпаття / передм. І. Сенька та В. Фолтіна. - Ужгород : Вид-ва "Мистецька лінія" і "Закарпаття", 2001. - С. 8-9. - Ходанич, Петро. Уроки Федора Манайла [Текст] : [Про вихід зб. ст. В. Фолтін, В. Іванус та В. Приходько-Манайло "Про життя і творчість народного художника України Федора Федоровича Манайла" (Вид-во "Ужгородська міська друкарня")] / П. Ходанич // Ужгород. - 2006. - 9 груд. - С. 12. - Штефаньо, Оксана. Незабаром відзначатимемо 100-річчя Федора Манайла [Текст] : [ряд заходів, які будуть відбуватися в жовт. 2010 р.] / О. Штефаньо // Новини Закарпаття. - 2010. - 27 берез. - С. 2., - Художники Закарпаття. Ужгород. Ідея проекту та відповідальний за випуск Борис Кузьма. Видавництво Олександри Гаркуші. 2011. 87. р.

Elektronikus irodalom: - <http://uk.wikipedia.org/wiki>

- <http://www.mukachevo.net/ua/news/view/36006>

- <http://zakarpattya.net.ua/ukr-news-74166-Fedir-Manailo-Koryfeiu-zakarpatskoi-shkoly-zhyvopysu-vypovnylosia-b>

- A Kárpátaljai Megyei Könyvtár honlapja: http://www.biblioteka.uz.ua/painters/show_avtor.php?id=93

- Манайло Федір Федорович. <http://www.carpathia.gov.ua/ua/publication/content/2715.htm>

MARINICS Sándor festő, grafikus

(Nagyszőlős, 1953. 09. 13.)

1985-ben végzett a moszkvai Krupszkaja Képzőművészeti Népi Egyetem festészet-grafika szakán, emellett egyetemi diplomát szerzett Ungváron a fizika, majd a nemzetközi kapcsolatok témakörében. Kezdetben egy ungvári kereskedelmi reklámcég munkatársa, később a nagyszőlősi kerámiagyár tervezőrészlegének vezetője, jelenleg a Nagyszőlősi 3. számú Perényi Zsigmond Középiskola fizikatanára, és rajzkörének vezetője. Nyaranta a Kárpátaljai Képzőművészeti Gyermektábor szakmai vezetője volt évekig. A KMPSZ elnökségi tagja. A Sevlush Képzőművészeti Egyesület elnöke.

Egyéni (válogatott) kiállítások: - 1980: Ungvár. - 1984, -1989, -2010: Nagyszőlős.

Válogatott csoportos kiállítások: - 1981: Ungvár. - 1987, 1992, 1993-2012: Nagyszőlős, Munkács, Beregszász.

Művei közgyűjteményekben: Képei a világ számos pontján megtalálhatók (Magyarország, Szlovákia, Csehország, Izrael, USA, Kanada, Svédország, Oroszország, Ausztria).

MARTON Béla festő

(Clairto [USA], 1913. 03. 03. – 2006.?)

1936-ban befejezte a Prágai Képzőművészeti Ipari Főiskolát, 1936-41-ben a Magyar Képzőművészeti Főiskolán kapott diplomát. Itteni mestere: Benkhárdt Ágoston. 1921-ben települt vissza Rozsnyóba (CSZ), itt kezdte művészi pályafutását, Tichy Kálmán festőművésznél. Művészeti tanulmányutak: 1932-34: Brünn (Süsser Jan); 1934-37 között Gablonz (Karl May, Richard Fleissner); 1937-38: Jiein (Jindřich Procházka). A II. világháború után Ungváron telepedett le. 1960-tól tagja az Ukrán Képző- és Iparművészeti Szövetségnek.¹¹¹ Balla László második nemzedéki alkotónak tartja, aki „tájébrázolásaiban is a nyugodt hangulatokat kedvelte.”¹¹² A 70-es években áttelepült Magyarországra.

Egyéni (válogatott) kiállítások: 1978: Szekszárd. Simontornya. 1980: Venezuela. 1987: Gyöngyös. 1994: Százhalombatta. Sóskút. Buda, Budapest. 1997: Kábel Művek, Gyöngyös. Százhalombatta. 1998: Százhalombatta. Budaörs. Volán Elektronika, Budapest. Tassy Galéria, Szentendre.

Válogatott csoportos kiállítások: 1939: Rozsnyó [CSZ]. 1941, 1946: Ungvár. 1947: Ukrán országos kiállítás, Kijev. Moszkva. 1959: Riga. 1970: Genova. 1973: Vilnius. 1990: Műcsarnok, Budapest. 1994: Tavasz Tárlat, Petőfi Csarnok. 1998: Vigadó.

Művek közgyűjteményekben: Kijev. Ungvár.

Díjak, elismerések: 1970: Szovjetunió, dicső munkáért kitüntetés; 1996: Pro Urbe Sós-kút emlékérem.

Irodalom: - Balla László: *Erdélyi Béla és kortársai*, Ungvár-Budapest, 1994. 57. o. - *Kortárs magyar művészeti lexikon*, 2. Főszerkesztő: Fitz Péter. Enciklopédia Kiadó, Budapest, 2000, 718. o. - *Художники Закарпаття*. Ужгород. Ідея проекту та відповідальний за випуск Борис Кузьма. Видавництво Олександри Гаркуші. 2011. 88. p.

Elektronikus irodalom: - http://artportal.hu/lexikon/muveszek/marton_bela

MATL Péter szobrász, grafikus
(Munkács, 1960. 07. 22.)

Tanári családban született. 1975-ben fejezte be a munkácsi magyar tannyelvű középiskolát. 1975-1979 között elvégezte az Ungvári Iparművészeti Szakiskola kerámia művészeti szakát. Mesterei: Bacsinszky József, Averkijeva Ljudmila. 1980-tól dolgozott, mint gimnáziumi tanár. 1985-ben a Kárpátaljai Művészeti-termelési Kombínát dekoratőre és monumentalista képzőművésze. 1995-ben tagja a Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társaságnak. 1999-től tagja az Ukrán Képzőművészeti Szövetségnek.¹ 2006-tól az ArtUnion Kárpátok Régió Kultúráért Közhasznú Egyesület (Budapest) tagja. „*Lebontja az anyagról a „fölsleges” részeket, mintegy szabadon kihozza a bennük rejlő formákat, alakokat. Szoborkompozícióinak felületét nemegyszer apró geometrikus ornamentikával és többszínű festéssel díszíti.*”² Munkácson él, magánvállalkozó, köztéri szobrokat, dísz-kutakat, egyházi oltárokat és szobrokat alkot. Művészeti tevékenysége 1970-ben kezdődött. Részt vett több országos és nemzetközi képzőművészeti kiállításon és szimpóziumon. Az utóbbi 20 évben többnyire köztéri szobrokat készít fából, kőből, bronzból. 2006-ban megnyerte a Magyarok Világszövetsége által kiírt milicentenáriumi szobor pályázatot.

Egyéni (válogatott) kiállítások: - 1985: Munkács, Ungvár. - 1991: a Kárpáti Igaz Szó szerkesztőségének nagyterme, Ungvár. - 1992: Budapest, Városi Kiállítóterem, Munkács. - 1993: Művelődési Ház, Istad (SVE). - 1994: Városi Könyvtár, Szigetszentmiklós. - 1995: Zalaegerszeg. - 1996: Művelődési Ház, Hajdúszoboszló - Művelődési Ház, Nádudvar. - 2000: Makó. - 2010: Kijev. – 2012: Győr, Szeged.

Válogatott csoportos kiállítások: - 1987: Ukrajnai köztársasági kiállítás, MM Kiállítóterem, Kijev. - 1988: Ukrajnai köztársasági kispasztikai kiállítás, MM Kiállítóterem, Kijev. - 1989, 1990: Ukrajnai köztársasági kiállítás, MM Kiállítóterem, Kijev. - 1996: Tisztelgés a Honfoglalás 1100. évfordulója előtt. Vajdasági és Kárpátaljai Művészek kiállítása (MKITSZ), az MVSZ székházá-

ban, Budapest. (Kat. Sz. Kürti Katalin művészettörténész bevezetőjével). - 1998: A kárpátaljai magyar képző- és iparművészek kiállítása a MÉKK szervezésében. Tiszteltetés a forradalom és szabadságharc 150. évfordulója előtt. Néprajzi Múzeum. Ungvár (Katalógus, *Az alkotó felelőssége*, Horváth Sándor előszavával). - 2000 december – 2001 január: Kárpát-medencei képző- és iparművészek millenniumi kiállítása, Boksay József Szépművészeti Múzeum, Ungvár (Kat. Tóth István bevezetőjével). - 2002. dec. 11. – 2003. jan. 4.: Kárpátaljai magyar képző- és iparművészeti kiállítás a RIT, KMKSZ szervezésében. Kárpátaljai Megyei Néprajzi Múzeum, Ungvár (Kat. Riskó György beköszöntőjével). 2004-től a RIT kiállítások állandó résztvevője.

Köztéri művei: - *Angyali üdvözet* (homokkő, 1989, Jampol, városi park). - *Új idő* (homokkő, 1990, Csernyigov, városi tér) - *Kompozíció* (homokkő, 1991, Ungvár, Liszbank). - *Angyalok* (fa, 1992, Debrecen, iparművészeti szakiskola). - *Felszálló és bukott angyal* (fa, 1993, Zalatárnok, park). - *Maálennyikij robot* (a sztálini terror áldozatainak emlékműve, homokkő, 1994, Munkács, Rákóczi-kastély parkja). - *A szerelem kútja* (mészkő, 1995, Hajdúszoboszló). - *A termékenység szimbóluma* (1996, Püspökladány, Petőfi Sándor Általános Iskola). - *Őrangyal* (fa, 1997, Munkács, várkapolna). - *Angyal* (márvány, 1997, Munkács, váruddvara). - *Munkácsi Malenkijrobot* emlékmű (1997). - *Szt. István szobor*, Aknaszlatina (2000). - *Csetfalvai római katolikus templom oltára* (2001). - *Zrínyi Ilona és II. Rákóczi Ferenc szobra a munkácsi várban* (2004). - *Beregszászi II. Világháború után elhurcolt Református Lelki Pásztorok* emlékműve (2005). - *Ivóút*, Jenaz, Svájc (2006). - Vereckei Honfoglalási Emlékmű a magyarok bejövetelének 1100. évfordulójára (andezit, gránit, vas, beton), Kárpátalja, Vereckei-hágó, 1996-2008.). - *Magyar Nemzeti Összetartozás Emlékműve*, Ópusztaszer (2012). **Művei megtalálhatók:** Ukrajnában, Magyarországon, Ausztriában, Csehországban, Svédországon, Franciaországban, Japánban, Németországban, Braziliában, az USA-ban.

Művek közgyűjteményekben: Munkácsy Galéria, Munkács. - Munkácsi Történelmi Múzeum, Munkács. - Munkácsi Városi Galéria, Munkács. - Péterfalvai Képtár, Péterfalva. – Dél-Amerika. USA, Európa államai. Magángyűjtemények.

Díjak, elismerések: 1990: az Ukrán országos szobrászati szimpózium díja, Csernyigov; 2000: Kárpátaljai Megyei Önkormányzat érme. 2003: a Magyar Köztársasági Érdemrend Középkeresztje; 2006: Kárpátaljai Magyar Nívódíj – Hollósy Simon Képzőművészeti Díj; 2006: Kisebbségekért Díj; 2006: Kárpátaljai Boksay József és Erdélyi Béla Képzőművészeti Díj; 2009: Magyar Művészetért Díj; 2012: M.S. Mester díj; 2012: Csongrád Megye Művészeti díj. 2012: Szervátiusz Jenő-díj.

Művésztelepek: 1989: National Stone Sculpture Symposium Jampol, Ukraine, - 1990: Chernigov Ukraine, - 1990: International Wooden Sculpture Camp Debrecen, Hungary, - 1990: National Stone Sculpture Symposium Dzintari, Latvia, - 1990, 1991, 1992, 1995: International Wooden Sculpture Symposium Zalaegerszeg, 1993: Wagrain, Ausztria, - 1995: Püspökladány Hungary, - 1996, 1997, 1998: Tokaj, Hungary, - 1999, 2000, 2001: National Stone Sculpture Symposium Mukacheve, Ukraine, - 2001: Solotvino, Ukraine, - 2002: International Wooden Sculpture Symposium Liffol le Grandé, France, - 2003: Grossschönau, Austria - 2003: International Wooden Sculpture Camp mami, Japán, - 2004, 2005, 2006: International Wooden Sculpture Symposium Grossschönau, Austria, - 2006: Nove Hradi, Csehország, - 2006: Balatonfüred, Hungary, - 2007: Grossschönau, Austria, - 2008: Zumberk, Csehország, - 2008: Paudorf, Austria. - 2012: Brazília stb.

2006-ban Boksai József és Erdélyi Béla díjjal ismerték el munkásságát. 2006: Hollóssy-díjas, 2009: a Magyar kultúra díjasa.

Irodalom: - Dupka György: *Kárpátalja magyar személyi és intézményadatára*. Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 1993. 101. o. - *Kortárs magyar művészeti lexikon*, 2. Főszerkesztő: Fitz Péter. Enciklopédia Kiadó, Budapest, 2000, 734. o. - *Ukrajnai magyar szervezetek, intézmények, közéleti személyiségek adatára*. Dupka György közreadásában. Magyar Értelmisségiek Kárpátaljai Közössége, Ungvár-Budapest, 2006. 70. o. - e.g.: *Szoboravatás a munkácsi várban*. – In: Kárpáti Igaz Szó, 2006. 03. 02. - Kovács Elemér: „A viszontagságok után jót remélj...” – In: Kárpátinfo, 2006. 02. 28. - *Художники Закарпаття. Ужгород. Ідея проекту та відповідальний за випуск Борис Кузьма. Видавництво Олександри Гаркуші*. 2011. 91. p. – Bakos István: *Matl Péter köszöntése*. – In: Kárpátaljai Hírmondó, Budapest, VIII. évf. 2. szám, 2012. június, 20. o.

Elektronikus irodalom:

- artportal.hu/lexikon/muveszek/matl_peter
 - Денисенко, Анастасія. Петро Матл [Текст] : [Скульптор] / А. Денисенко // Образотв. мистец. - 2007. - №1. - С. 78
 - http://www.matl-art.in.ua/ua_index.html
 - <http://pikartgroup.com/ua/our-partners/66-matlpetro>
 - <http://89.162.227.180/News/70361-Petro-MatlPyshaiusia-tym-shcho-krashchi-moi-roboty>
 - Popovics Zsuzsanna: *Zrínyi Ilona és II. Rákóczi Ferenc hazatért*. – In: Kárpátalja 2006-03-03.- In: <http://www.karpatszemele.uz.ua/kepzomuv/km060302.htm>
 - A Kárpátaljai Megyei Könyvtár honlapja: http://www.biblioteka.uz.ua/painters/show_avtor.php?id=237

-KMMI, Arcképcsarnok. Matl Péter: http://www.kmmi.org.ua/arckepek?menu_id=9&submenu_id=14&arc_id=25

Kiállítások az adatbázisban:

- Határok nélkül - Matl Péter szobrászművész kiállítása(2012)

MEDVECZKY Ágnes festő, grafikus, iparművész

(Ungvár, 1964. 02. 20.)

1979–83 között az ungvári Művészeti Szakközépiskolán, majd 1983–88 között a leMBERGI Iparművészeti Főiskolán tanult kerámia szakon, mesterei: L. Averkijeva és T. Janko. 1988-tól 1991-ig az ungvári Iparművészeti Szakközépiskola tanára. Az ungvári Kárpáti Kiadónál jelentek meg könyvillusztrációi. 1990-ben a zSDENYIEVÓI (UA), 1991-ben a Hajdúsági Nemzetközi Művésztelep munkájában vett részt. 1991-ben telepedett le Magyarországon, Budapesten él. 1993 óta tagja a St. ART Művészcsoporthoz. Munkásságát a Medveczky és Gothárd Építész-, Képző- és Iparművész Stúdióban fejt ki, valamint művészeti szakkörök vezetésével is foglalkozik. 2006-tól az ArtUnion Kárpátok Régió Kultúráért Közhasznú Egyesület (Budapest) tagja. 1989-től 22 önálló kiállítása volt, és részt vett számtalan csoportos kiállításon, szimpóziumon, alkotótelepen Magyarországon és külföldön egyaránt. Festészettel és grafikával foglalkozik, ezen belül könyvillusztrálással is. Több éve a Kárpát-medencére jellemző „üveghátlap-festés” technikája foglalkoztatja. *„Alkotásaiban a képző- és iparművészet ötvöződik. Művészileg kiértelmezett kompozícióit a szín és forma, valamint a vonal és tér sajátos összhangja tünteti ki. Szellemesen alkalmaz a hagyományokra és saját tapasztalataira épülő metaforákat.”*¹¹⁵ 1991-től Magyarországon él és dolgozik.

Egyéni (válogatott) kiállítások: -1991: Hungarológiai Központ, Ungvár. - Városi Galéria [Hrabár Natáliával], Nyíregyháza. - Fortuna Galéria, Miskolc. - 1992: Vízivárosi Galéria, Budapest. - Sillye Galéria, Művelődési Központ [Hrabár Natáliával], Hajdúböszörmény. - Művelődési Központ [Hrabár Natáliával], Hajdúnánás. - Gödöllői Galéria, Gödöllő (kat.). - 1993: József Attila Művelődési Központ [Kovács A. Vadimmal], Baja. - Evangélikus Akadémia Kiállítóterem, Loccum (D), (kat.). - 1994: Galerie Haus am See, Hannover. - Studio Liz Renner, Bad Pyrmont (D). - 1996: Írni tanulok, Marczibányi Téri Művelődési Központ, Budapest. - 1998: Gödöllői Művészeti Galéria, Gödöllő. - 1999: Tessedik Sámuel Anyaotthon, Gödöllő.

Válogatott csoportos kiállítások: - 1989: Országos Tárlat, Városi Galéria, Kijev. - 1990: Fiatal Kárpátaljai Művészek Kiállítása, Székesfehérvár. - 1991: Területi Tárlat, Ungvár. - Kárpátaljai Művészek Tárlata, Rózsa Művészeti Központ, Budapest. - 1992-93: Új tudatosság, Magyar Kulturális Központ, Sydney.

- Múcsarnok, Győr. – 1994: Hajdúsági Nemzetközi Művésztelep 30 éve, Hajdúböszörmény. – a St. ART Művészcsoporthoz, Loccum (D). - META '94, Hannover, Neustadt. - XIV. Országos Akvarell Biennálé, Tábornokház, Eger. – 1995: - Országos Nyári Tárlat, Debrecen. – 1996: Tisztelet Gödöllőnek, Gödöllő. - XV. Országos Akvarell. Biennálé, Tábornokház, Eger. - Gödöllői Művészek I. Nyári Tárlata, Gödöllő. - Ecce Homo, Vigadó Galéria, Budapest.

Köztéri művei: - rakparti gyermekjátszótér (Ungvár). – porcelánfestmények (Lemberg, Szputnyik Szálló). - üvegfestmények (Sárospatak, Postabank).

Díjak, elismerések: - 1991: Nívódíj (Hajdúböszörmény). - 1997: Más-Kép, I. díj (Soros alapítvány), a Romi-Suli tankönyveihez készített illusztrációért érdemelte ki.

Irodalom: - Papp T.: *Két művész Kárpátaljáról*, Kelet-Magyarország, 1991. november 16. - Barát M.: ~ *tárlata Gödöllőn*, Kárpáti Igaz Szó, 1992. szeptember 17. - Er-Ed: *Kalina a templom előtt*, Pest Megyei Hírlap, 1992. szeptember 15. - Pogány Ö. G.: ~ (kat., bev. tan., Gödöllő, 1992). - Pogány Ö. G.: ~ *kiállítása*, Élet és Irodalom, 1992. szeptember 18. - Bolte B.: ~ (kat., bev. tan., Loccum, 1993). - Seven Paintings Art- Gallery, ~, East and West Magazine, 1994/8. - Grósz J.: - ~, Budai Polgár, 1997. március 20. - *Kortárs magyar művészeti lexikon*, 2. Főszerkesztő: Fitz Péter. Enciklopédia Kiadó, Budapest, 2000, 752-753. o.

Elektronikus irodalom:

Matits Ferenc: *Medveczky Ágnes*. –In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/medveczky_agnes

Medveczky Ágnes. <http://www.manajlo-andras.com/art-union-2/muveszeink/?lang=hu>

MEDVECZKY Miklós festő, monumentalista

(Iszka/Izki, 1930. 11. 30. – Budapest, 2007. 07. 21.)

A helyi alapiskola után 1947-1952 közt elvégezte az Ungvári Iparművészeti Szakiskola festészeti szakát. Mesterei: Boksay József, Erdélyi Béla, Koczka András. 1952-1958-ban a Lembergi Képzőművészeti és Iparművészeti Főiskola dekorációs és monumentális szakán tanult és kapott diplomát. Itteni mesterei: Román Szelszkij, Danilo Dovbusininszkij, J. V. Cserbotenko. 1958-63 között az ungvári Iparművészeti Szakközépiskola tanára. 1960-tól az Ukrán Képzőművészeti Szövetség tagja. ¹¹⁶ Feleségével, Medveczkyné Luták Edittel (a textilművészet művelője) az alkalmazott művészet, a monumentális festészet területén dolgoztak, váltak sikeressé. A kárpátaljai közintézményekben készített nagy méretű faliképeit (pl.: a Beregszászi Fehérkő étteremben, a péterfalvai református templomban /a szovjethatalom 80-as éveiben ravatalo-

zová alakították/, az ottani művelődési házban stb.) „lírai hangütés, filozófiai elmélyülés jellemzi.” A harmadik festőnemzedékhez sorolt Medveczky Miklós a táblaképfestészet területén is figyelemre méltó életművet tudhat magáénak. Balla László elemzése szerint: „*Kedveltebb területe az arckép és az alakos kompozíció, portréistaként a ragyogó, tiszta színekkel fogalmazott egyénítés helyett a típusalkotás igényével fellépő ábrázolásokat szereti s itt kissé a koczkaandrási hagyományok folytatójának érezzük.*”¹¹⁷ 1958-tól a megyei, köztársasági, 1967-től a nemzetközi kiállítások és plenerek résztvevője. „*Medveczky Miklós a monumentális művészetben és a táblaképfestésben dolgozik. Portréin, tájképein és figurális kompozícióin a színek kontraszthatásaihoz nyúl, és kihasználja a képsíkok expresszív kifejezőerejét.*”¹¹⁸ Ungváron lakott, 1992-ben családjával áttelepült Magyarországra.

Egyéni (válogatott) kiállítások: 1982: Ukrán Képzőművészeti Galéria, Lemberg. - Képző- és Iparművészeti Szövetség Kiállítóterem, Csernovci. - 1985: Nyíregyháza. - 1994: Keszthely.

Válogatott csoportos kiállítások: - 1962, 1967, 1968: - UA köztársasági kiállítás, MM Kiállítóterem, Kijev. - 1968, 1969: Kárpátalja kortárs képzőművészete, Művelődési Központ, Nyíregyháza. - Hódmezővásárhely. - 1970, 1971, 1972: köztársasági kiállítás, MM Kiállítóterem, Kijev. 1972: Kárpátalja kortárs képzőművészete, K-SZL Galéria, Kassa. - 1975-80: köztársasági kiállítás, MM Kiállítóterem, Kijev. 1980: - Kárpátalja képzőművészete, Szovjet Képző- és Iparművészeti Szövetség Kiállítóterem, Moszkva. - 1981-82, 1984-86: köztársasági kiállítás, MM Kiállítóterem, Kijev.

Köztéri művei: - Beregszász alapításának legendája (sgraffito, 1968, Beregszász, Fehér Kő vendéglő). – Barátság (sgraffito, 1960, Beregszász, Művelődési Ház). – Bronzkor (sgraffito, 1971, Ungvár, Kárpátaljai Honismereti Múzeum). – Szkiták (sgraffito, 1973, Krasznoperekopszk, Művelődési Ház). - Boldog gyermekkor (mozaik, 1975, Jevpatorija, szanatórium). - Népi bosszúállók (vitrázs, 1975-76, Zsdenyijevo, turistaszálló). – Népművészet (sgraffito, 1976, Ungvár, a mechanikai üzem klubja). – Népszokások (sgraffito, 1980, Tiszapéterfalva, Művelődési Ház, étterem). - A bölcsőtől a sírig (sgraffito, 1984, Tiszapéterfalva, ravatalozó). – Múzeum (sgraffito, 1984, Ungvár, Fórum kávézó). - Egy nagy út szakaszai (sgraffito, 1984-85, Csap, vasútállomás).

Művei közgyűjteményekben: Kárpátaljai Honismereti Múzeum. Ungvár Ukrán Képzőművészek Szövetség kiállítást szervező igazgatósága, Ukrán Kulturális és Művészeti Minisztérium, Ukrán Nemzeti Képzőművészeti Múzeum, Kijev. Kárpátaljai Mgyei Boksay Szépművészeti Múzeum (Ungvár), Péterfalvai Képtár, Péterfalva. Közép-Európai országok magángyűjteményei.

Díjak, elismerések: Ukrajna érdemes képzőművésze (1985).

Irodalom: - Sandor, L.: *Hudozsnyiki Zakarpatyja*, Kijev, 1961. - *Szlovník hudoznikov Ukrajini*, Kiev, 1973. - Bosaj, J.: *Izobrazityelnoje iskusztvo Zakarpatyja*, Moszkva, 1973. - Osztrovszkij-Hrihorij: *Obrazotvorcse misztecvo Zakarpatyja*, Kijev, 1974. - Csernega-Balla J. M.-Sztasko, J. J.: *Zakarpatszkij hudozsnij muzej*, Kijev, 1984/65. - Balla László: *Erdélyi Béla és kortársai*, Ungvár-Budapest, 1994. - Barát Mihály: *Válogatott találkozások*, Ungvár-Budapest, Intermix Kiadó, 1997. - *Kortárs magyar művészeti lexikon*, 2. Főszerkesztő: Fitz Péter. Enciklopédia Kiadó, Budapest, 2000, 754. o. - *Художники Закарпаття*. Ужгород. Ідея проекту та відповідальний за випуск Борис Кузьма. Видавництво Олександрі Гаркуші. 2011. 93. p.

Elektronikus irodalom:

- Медведцький Микола Вікторович. <http://www.carpathia.gov.ua/ua/publication/content/2719.htm>

- Prihogyko, Duska: *Medveczky Miklós*. - In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/medveczky_miklos

MEDVECZKY NÉ LUTÁK Edit (MEDVECZKY Edit) festő, grafikus (Munkács, 1932. 10. 22.)

Az alapiskola után 1947-1952-ben elvégezte az Ungvári Iparművészeti Szakiskolát, ahol mesterei: Boksay József, Erdélyi Béla, Manajló Fedor, Koczka András. 1952-1958 között befejezte a Lembergi Iparművészeti Főiskola textil szakát. Tanító mesterei: Monasztirszkij Vitold, Danilo Dovbusinszkij, Gutarov I. F. 1960-tól az Ukrán Képzőművészeti Szövetség tagja.¹¹⁹ Balla László művészettörténeti tanulmányában Medveczky Miklós feleségét, Medveczkyné Luták Editet szintén a harmadik festőnemzedékhez sorolja, kiemeli, hogy „*munkás-ságának érdekességét épp textiles volta adja. Bizonyára erre vezethető vissza a képsík egészen sajátos értelmezése műveiben: gyakran egyazon alkotáson a két- és háromdimenziós formalítás egyidejűleg van jelen (a textiles formaelemait teljesen síkba helyezi, de művein általában fakturális domborodások is vannak: hímzés, rátét stb.). A textíliák levegőjét sok tekintetben idézi színvilága is.*”¹²⁰ 1958 óta a megyei, köztársasági, 1966-tól a nemzetközi, magyarországi kiállítások és plenerek résztvevője. 2006-tól az ArtUnion Kárpátok Régió Kultúráért Közhasznú Egyesület (Budapest) tagja. „*Főleg táblaképfestőként dolgozik. Pályájának korai szakaszán gobelineket, könyvillusztrációkat és színpadi ruhaterveket is készített a népi együttesek számára. Festésmódjának alapját a kifejező kontúrok, a bársonyos tónusok mély kontrasztjai, a harmonikus kölcsönhatások képezik.*”¹²¹ Ungváron lakott, 1991-ben családjával áttelepült Magyarországra.

Egyéni (válogatott) kiállítások: - 1980: Ungvári Műszergyár Klubja, Ungvár. - 1982: Ukrán Képzőművészeti Múzeum, Lemberg. - Képző- és

Iparművészeti Szövetség Kiállítóterem Csernovic, 1987: Köztársasági képzőművészeti kiállítás, Kijev (kat.). – megyei képzőművészeti tárlat, Ungvár. 1994: Keszthely.

Válogatott csoportos kiállítások: - 1962, 1967, 1968: UA köztársasági kiállítás, MM Kiállítóterem, Kijev. - 1968, 1969: Kárpátaljai kortárs képzőművészek, Művelődési Központ, Nyíregyháza. - 1970, 1971, 1972: UA köztársasági kiállítás, MM Kiállítóterem, Kijev. - 1972: Ukránai kortárs képzőművészet, Nicosia (Ciprus) – Kárpátaljai kortárs képzőművészet, K-SZL Galéria, Kassa. - 1974, 1976-80: UA köztársasági kiállítás, MM Kiállítóterem, Kijev. - 1980: Kárpátalja képzőművészete, Szovjet Képző- és Iparművészeti Szövetség Kiállítóterem, Moszkva. - 1980-82, 1984: UA köztársasági kiállítás, MM Kiállítóterem, Kijev. - 1984: Szovjet összszövetségi kiállítás, MM Kiállítóterem, Moszkva. - 1985, 1986: UA köztársasági kiállítás, MM Kiállítóterem, Kijev.

Művek közgyűjteményekben: - Horlivkai Képzőművészeti Múzeum, Horlivka. - Ivano-Frankivszki Képzőművészeti Múzeum, Ivano-Frankivszk. - Ukrán Képző- és Iparművészek Szövetségének kiállítást szervező igazgatósága. - Kárpátaljai Képzőművészeti Múzeum, Ungvár. - Kramatorszki Képzőművészeti Múzeum, Kramatorszk. - Odesszai Képzőművészeti Múzeum, Odessza. - Péterfalvai Képtár, Péterfalva. - Ukrán Kulturális és Művészeti Minisztérium Gyűjteménye, Ukrán Nemzeti Képzőművészeti Múzeum, Kijev. Közép-Európai országok magángyűjteményei.

Irodalom: - Sandor, L.: *Hudozsnyiki Zakarpatyja*, Kijev, 1961. - *Szlovník hudožnikov Ukrajini*, Kijev, 1973. - Bosaj, J.: *Izobrazityelnoje iskusztvo Zakarpatyja*, Moszkva, 1973/2. - Osztrovskij-Hrihorij: *Obrazotvorcsje misztetcsvo Zakarpatyja*, Kijev, 1974. - Csernega-Balla J. M.-Sztasko, J. J.: *Zakarpatszkij hudožnij muzej*, Kijev, 1984/65. - Osztrovskij G.: (kat., bev. tan., 1987, Ukrán Képző- és Iparművészeti Szövetség Kiállítóterem, Kijev). - Balla László: *Erdélyi Béla és kortársai*, Ungvár-Budapest, 1994. - *Kortárs magyar művészeti lexikon*, 2. Főszerkesztő: Fitz Péter. Enciklopédia Kiadó, Budapest, 2000, 754. o. - *Художники Закарпаття*. Ужгород. Ідея проекту та відповідальний за випуск Борис Кузьма. Видавництво Олександрії Гаркуші. 2011. 92. p.

Elektronikus irodalom:

- Медвецька Єдіта Федорівна. <http://www.carpathia.gov.ua/ua/publication/content/2718.htm>

- Prihogyko, Duska: - In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/medveczkyne_lutak_edit

- Medveczky Edit, <http://www.manajlo-andras.com/art-union-2/muveszeink/?lang=hu>

MICSKA Zoltán festő

(Munkács, 1949. 08. 24.)

Az alapiskolák után 1972-ben tanulmányait az Odesszai Népművészeti Központ képzőművészeti szakán fejezte be. Mesterei: Kontratovics Ernő, Mikita Volodimir, Herc Jurij. 1973-tól megyei, köztársasági, 1975 óta magyarországi tárlatok, 1987-től a nemzetközi kiállítások és plenerek résztvevője. 1984-től tagja az Ukrán Képzőművészeti Szövetségének.¹²² 1977-től, majd 1997 óta a kárpátaljai, hortobágyi, makói, hajdúböszörményi, vajai, mieleci (PL), szabadkai, melniki (BG), sztrasszki (SZL) művésztelepeken alkot. Művészetében a dekoratizmus dominál, amely az erősen kihangsúlyozott kompozícióra épül. *„Temperával dolgozik. Áttételes-asszociatív kompozíciókat fest, amelyeken olyan erkölcsi-etikai kérdéseket vet fel, mint az ember és a környező materiális világ kölcsönös kapcsolata, a természetvédelem, a szellemi világ problémái. Festészeti stílusát a pasztózus festés, a lágy plasztika, az elmosott kontúrok, a nagyrészt ezüstös-gyöngyházas színekből álló harmonikus színskála jellemzi.”*¹²³ Munkácson él és dolgozik.

Egyéni (válogatott) kiállítások: 1973-2012: Debrecen, Szeged, Hajdúszoboszló. Csoportos kiállításokon részt vett Ungváron, Budapesten, Lembergben, Odesszában, Harkovban, Kijevben, Moszkvában, Szentpéterváron, Taskentben, Szófiában, Várnában, Szatmárnémetiben, Székesfehérvárott, Nyíregyházán, Hatvanban, Hortobágyon, Pozsonyban, Kassán, Töketeresbesen, Krosnóban, Münchenben, Essenben, Pertjui-ban, Brédában, Milánóban és Harrisburgben.

Válogatott csoportos kiállítások: - 1977: Köztársasági akvarell kiállítás, Lembergi Képző- és Iparművészeti Szövetség Kiállítóterem, Lemberg. - 1978: Fiatal ukrán képzőművészek kiállítása, Kijev. - 1979: Köztársasági kiállítás, MM Kiállítóterem, Kijev. Szovjet összszövetségi kiállítás, MM Kiállítóterem, Moszkva 1980: Kárpátalja Képzőművészete, Szovjet Képző- és Iparművészeti Szövetség Kiállítóterem, Moszkva. - 1982-84: Köztársasági kiállítás, MM Kiállítóterem, Kijev. - 1985: Kárpátalja kortárs képzőművészete, Ukrán Nemzeti Képzőművészeti Múzeum, Kijev. - 1985: Kárpátalja kortárs képzőművészete, Ukrán Nemzeti Képzőművészeti Múzeum, Kijev. - Fiatal szovjet képzőművészek kiállítása, Szófia, Várna. - 1986: Köztársasági kiállítás, MM Kiállítóterem, Kijev. - 1988: Ukrán kortárs képzőművészet, Művelődési Ház, Minszk. - Kárpátalja kortárs képzőművészete, Művelődési Ház, Nyíregyháza. - Szatmárnémeti. - 1988: Kárpátalja kortárs képzőművészete, Művelődési Ház, Nyíregyháza. - 1989: Ukrajna kortárs képzőművészete, Kiállítóterem, Pozsony. - 1990: Tendenciák, keresések, eredmények, Szovjet Tudomány

és Kultúra Háza. – 1992: Ukrajna kortárs képzőművészete, School of Art, New York. – 1993: Kárpáti régió művészete, Magyar Művelődési Központ, Milánó. – 1994: Kelet-európai képzőművészet, Gaffe-Laer G., Breda (NL). – 1996: Ukrán kortárs képzőművészet, Umelecka Beseda Kiállítóterem, Pozsony. – 1996: Tisztelgés a Honfoglalás 1100. évfordulója előtt. Vajdasági és Kárpátaljai Művészek kiállítása (MKITSZ), az MVSZ székházában, Budapest. (Kat. Sz. Kürti Katalin művészettörténész bevezetőjével). – 1998: A kárpátaljai magyar képző- és iparművészek kiállítása a MÉKK szervezésében. Tisztelgés a forradalom és szabadságharc 150. évfordulója előtt. Néprajzi Múzeum, Ungvár (Katalógus, Az alkotó felelőssége, Horváth Sándor előszavával).

Művek közgyűjteményekben: - Csernyigovi Képzőművészeti Múzeum, Csernyigov. - Dnyipropetrovszki Képzőművészeti Múzeum, Dnyipropetrovszk. - Hadházi Városi Képtár, Hadháza. - Ivanovói Képzőművészeti Múzeum, Ivanovo. - Kárpátaljai Képzőművészeti Múzeum, Ungvár. - Kárpátaljai Honismereti Múzeum, Ungvár. - Munkácsi Galéria, Munkács. - Munkácsi Történelmi Múzeum, Munkács. - Őrmezői Képzőművészeti Múzeum, Őrmező - Történelmi Múzeum, St. Michel (FR). Az Ukrán Képző- és Iparművészeti Szövetség gyűjteménye, UA MM gyűjtemény Ukrán Képzőművészek Szövetség kiállítást szervező igazgatósága, Kijev. - Odesszai-, Harkovi-, Poltavai Szépművészeti Múzeum, Vinyicai, Lucki, Szimferopoli Galéria, az oroszországi Dmitrovi, Ivanovi, Grozniji, Vladimiri Képtárak. Péterfalvai Képtár, Péterfalva. Magángyűjtemények.

Díjak, elismerések: Erdélyi Béla és Boksai József díjas (1984), Ukrajna érdemes képzőművésze (2000). Ukrajna népi képzőművésze (2006). Pro Cultura Hungarica (2009).

Irodalom: - *Kortárs magyar művészeti lexikon*, 2. Főszerkesztő: Fitz Péter. Enciklopédia Kiadó, Budapest, 2000, 786. o. - *Munkácsi Art - 2011*. A Munkácsi Művészklub kiállítása. Összeállította. Dupka György. Péterfalva, 2011. - *Художники Закарпаття*. Ужгород. Ідея проекту та відповідальний за випуск Борис Кузьма. Видавництво Олександрії Гаркуші. 2011. 101. p.

Elektronikus irodalom: - Prihogyko, Duska: *Micska Zoltán* - In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/micska_zoltan

<http://eurotek.infrasupportetc.com/loadnews.asp?id=12549>.

-(Золтан Мічка, народний художник України: “Наші інтереси в парламенті мають представляти культурні люди”)

- Мічка Золтан Федорович. <http://www.carpathia.gov.ua/ua/publication/content/2726.htm>

MOLNÁR István festő, grafikus

(Munkács, 1968. 01. 27- Ungvár, 1993. 06. 21.)

1982–1987-ben az Ungvári Képzőművészeti Szakiskola diákja. Ugyanitt került sor első közös diákkiállítására Szaller Róberttel és Penzel Péterrel. 1988–1991 között részt vett a „Bal Szem” csoport megalakulásában és a csoport közös kiállításában. 1989 –től a Lembergi Képzőművészeti Akadémia hallgatója (közben kiállításai voltak Lembergben és külföldön), majd 1991 szeptemberétől - 1992 januárjáig a Budapesti Képzőművészeti Akadémia diákja. Folyamatosan kapcsolatban állt a lemergi művészekkel. 1986-tól vett részt megyei, országos és nemzetközi kiállításokon. Az ismertté vált festőművész és zenész 1993. június 21-én tragikus hirtelenséggel távozott az élők sorából.

Egyéni (válogatott) kiállítások: 1986 - első egyéni kiállítása Ungváron a városi kereskedelmi egység klubjában.

Válogatott csoportos kiállítások: - 1988: „Bal Szem” csoport első kiállítása, Ungvár; - 1988: „Két csepp a bal szemből” c. kiállítás Ungváron a Fórum klubban. – 1990: „Bal Szem” csoport kiállítása Ungváron a Hungarológiai Központban; - a csoport közös kiállítása, Rzeszówban. – 1991: „Bal Szem” csoport kiállítása Budapesten és Berlinben. – 1992: „Bal Szem” csoport „MÁR” elnevezésű kiállítása a Lembergi Nemzeti Múzeumban; - csoportos kiállítás Chicagóban.

Emlékkiállítások: - 1994: Kárpátaljai Boksai Szépművészeti Múzeum, Ungvár. – 1998: Karpat - Art étterem kiállítói terme, Ungvár. – 2000: Kárpátaljai Megyei Tudományos Könyvtár Idegennyelvű Osztálya, Ungvár. – 2008: Kárpátaljai Nemzetiségi Központ.

N

NIGRINY Edit grafikus, festő, dekorátor

(Ungvár, 1951. 03. 11.)

Az általános iskolai végzettség megszerzése után 1966-tól 1970-ig az Ungvári Iparművészeti Szakközépiskola diákja (ma: Ungvári Erdélyi Béla Képzőművészeti Koledzs). 1970–1974 között az Ungvári Művészeti Alap munkatársa, 1977–2006 között pedig az ungvári vasúti teherforgalmi vállalat dekorátora. 1971-ben vett részt először csoportos kiállításon Ungváron. 2008-ban, 2009-ben csoportos kiállításon vett részt Ungváron. Tagja a MÉKK Munkácsy Mihály Képzőművészeti Egyesületének. Résztvevője a MÉKK Munkácsy Mihály Képzőművészeti Egyesület csoportos kiállításainak. Fontosabb elismerések: alkotótáborok, kiállítások emléklapjai.

Egyéni (válogatott) kiállítások: Ungvár (2008, 2011), Bene (2012).

Válogatott csoportos kiállítások: Ungvár (1971, 2007 - 2013), Beregszász (2009), Tiszapéterfalva (2010).

Irodalom: - *I. Carpatica art expo – 2010.* A MÉKK Munkácsy Mihály Képzőművészeti Egyesület kiállítása. Összeállította: Dupka György, Fuchs Andrea, Zubánics László. Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet, Magyar Értelmségek Kárpátaljai Közössége, Ungvár, 2010, 8. o. - *III. Ugocsai napok – 2010.* A MÉKK Munkácsy Mihály Képzőművészeti Egyesület kiállítása. Összeállította: Dupka György, Fuchs Andrea, Zubánics László. Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet, Magyar Értelmségek Kárpátaljai Közössége, Péterfalvai Polgármesteri Hivatal. Péterfalva, 2010, 9. o. – Nigriny Szabolcs: *Fantáziagrafikák titkos technikával. (Portré Nigriny Editről).* –In: Élet-Jel, Közművelődési magazin, Ungvár, 2010. május, 12-13. o. - *II. Carpatica art expo – 2011.* A MÉKK Munkácsy Mihály Képzőművészeti Egyesület kiállítása. Összeállította: Dupka György, Fuchs Andrea, Zubánics László. Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet, Magyar Értelmségek Kárpátaljai Közössége, Ungvár, 2011, 11. o.

Elektronikus irodalom: - KMMI. Arcképcsarnok. Nigriny Edit: http://www.knmi.org.ua/arckepek?menu_id=9&submenu_id=14&arc_id=22

O

ORTUTAY (DÉCSEY) Zsuzsa keramikus

(Beregszász, 1944. 05. 22.)

Az alapiskola után 1963-ban elvégezte az Ungvári Iparművészeti Szakiskola kerámia szakát. Mestere: Horváth Anna. 1963-tól különböző beosztásokban dolgozott: a beregszászi téglagyár meósa (minőségellenőre), a városi kereskedelem kirakatrendezője, a helyi műszergyár műszaki rajzolója, a beregszászi Majolikagyár tervezője. Kispasztikákat és érmeket, emléktáblákat készít. A magyarság nagy alakjait megörökítő emléktáblái beregszászi épületek falát díszítik. Kispasztikáin és érmén kívül az első a Petőfi-emléktábla volt, amely négy évig hevert felavatásra várva. A beregszászi városi vezetőség átlátszó ürügyekkel húzta-halogatta az elhelyezését az Oroszlán szálló falán, ahol a költő 1847-ben megszállt. A helyi értelmiséget tömörítő Illyés Gyula Irodalmi Klub nyomására végül is a vezetőség engedélyezte felavatását.¹²⁴ A politikai enyhülési folyamatnak köszönhetően hét emléktábla elkészítése fűződik a nevéhez: Petőfi után Esze Tamás, Mikes Kelemen, Kazinczy Ferenc, Tompa Mihály és mások emléktábláját mintázta meg. Munkáiból (érmék, kispasztika, plakett) külföldön több íz-

ben nyílt kiállítás, nemzetközi alkotótáborok résztvevője. A Beregi Alkotóegyesület egyik alapítója, vezetője. Magyarországon telepedett le.¹²⁵

Egyéni (válogatott) kiállítások: Beregszász. – Kassa. – Ungvár. – 1993: Hatvani Galéria, Hatvan.

Köztéri művei: - Petőfi Sándor-emléktábla (1987, Beregszász). - Esze Tamás-emléktábla (Beregszász). - Mikes Kelemen-emléktábla (Beregszász). - Kazinczy Ferenc-emléktábla (Beregszász). - dr. Linnert Bertalan-emléktábla (Beregszász). - Ortutay Jenő síremléke (Beregszász).

Irodalom: - Dupka György: *Kárpátalja magyar személyi és intézményadattára*. Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 1993. 111. o. - Barát Mihály: *Válogatott találkozások*. – „Megtartó erő lehet...” /Ortutay Zsuzsáról/, (életpálya- és portrévázlatok 1970-1996) Ungvár-Budapest, Intermix Kiadó, 1996. 48-50. o. - *Kortárs magyar művészeti lexikon*, 2. Főszerkesztő: Fitz Péter. Enciklopédia Kiadó, Budapest, 2000, 983. o.

Elektronikus irodalom: Szolláth György: *Ortutay Zsuzsa*. –In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/ortutay_zsuzsa

ŐRI Mihály festő, grafikus

(Ungvár, 1948)

Órdarmai családból származik, az ungvári alapiskola után elvégezte az Ungvári Iparművészeti Szakközépiskolát. Tanulmányait az Odesszai Usinszkij Képzőművészeti Főiskola grafikai szakán folytatta. A diploma megszerzése után az ungvári reklámkombinátban dolgozott. Mint akvarellista, sokat merített Erdélyi Béla kolorizmusából. Barát Mihály elemzése szerint: „Egy egész sorozatot készített ezzel a technikával *A város régi arculata* címmel. Megörököltette a Korzót, a Káptalan utcát, a Bazilika környékét, a folyó partját övező, alagútszerűen összeboruló hársfákat, a belvárost színes esti kivilágításban. *De elkalandozik a külvárosba is, így például a gerényi házak, valamint a híres körkáporna (a rotunda) is visszaköszönnek műveiről.*

Még egy izgalmas témája van: a női aktok. Néha hegedűket, brácsákat komponál a kecses női testek mellé. Ezek a hangszerek a lélek finom rezdüléseire, a vonalak ritmusában és a zenében egyaránt tetten érhető líraiságra utalnak.” Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társaság tagja. 2000-től a RIT-tárlatok, alkotótáborok állandó résztvevője.

Válogatott csoportos kiállítások: – Expo 2000 - Hannover, Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társaság (Katalógus: Zselicki József előszavával). - 2000 december – 2001 január: Kárpát-medencei képző- és iparművészek millenniumi kiállítása, Boksay József Szépművészeti Múzeum, Ungvár (Kat. Tóth István bevezetőjével). - 2002. dec.

11. – 2003 jan. 4.: Kárpátaljai magyar képző- és iparművészeti kiállítás a RIT, KMKSZ szervezésében. Kárpátaljai Megyei Néprajzi Múzeum, Ungvár (Kat. Riskó György beköszöntőjével). RIT-tárlatok: 2000-2013.

Elektronikus irodalom: Barát Mihály: Óri Mihály. – In: Kárpáti Igaz Szó, <http://www.hhrf.org/karpatiigazszo/030205/ori.htm>

P

PETKY Sándor grafikus, festő

(Ungvár, 1917. 08. 12. – 2005.)

Erdélyi nyomdász, művész családból származik, édesapja a festőiskoláról híressé vált Nagybányán született. Az alapiskola után Ungváron végezte el a tanítóképzőt, ahol Erdélyi Béla és Boksay József voltak tanítómesterei. Hosszabb ideig a verhovinai Erdőludason (Husznij) tanított, ebben az időszakban kezdett el rajzolni. Többször megfestette a régi huszniji fatemplomot, Boksay Józseffel és Soltész Zoltánnal felkereste az uzsoki kovácsműhelyt. Egyik vásznán megörökítette a kuriózumnak számító műhelyt. 1939-1944 között elvégezte a Magyar Képzőművészeti Főiskolát. Budapesti mesterei, s egyben a nagybányai iskola mestereinek tanítványai: Boldizsár István, Elekffy Imre és Benkhard Ágost, valamint Lechner Ödön, Aba-Novák Vilmos. 1944-45-ben az Ungvári Polgáriskola rajztanára; 1945-47-ben az Ungvári Tanítóképző rajztanára. 1947-1977-ben az Ungvári Iparművészeti Szakközépiskola tanára, katedráján nyugdíjba vonulásáig kitart. Számos, már elismert művész útját egyengette. A görög katolikus egyház üldöztetésének éveiben elvégzi az illegális teológiai akadémiát és a 80-as évektől görög katolikus lelkészt is tisztelhetünk személyében. Több éve folytatott lelkipásztori tevékenységet az Ungvári járás egyik falucskájában. 1946 óta az Ukrán Képzőművészeti Szövetség tagja.¹²⁶ „Petky Sándor az a második nemzedéki festő, aki magyar voltához, művészetének magyar jellegéhez a legjobban ragaszkodik. Még a keresztnévét sem engedte lefordítani, hivatalos okmányokban is így szerepel: Sándor Ferencovics.”¹²⁷ Petky Sándort mégsem elsősorban olajfestményei, táblaképei tették igazán ismertté bel- és külföldön, hanem akvarelljei. „A vízfestészet iránti érdeklődését a már említett budapesti tanára, Elekffy Imre, korának legnevesebb akvarellistája keltette fel benne. Tőle leste el a színek egymásból való kibontakozásának és ütköztetésének kulisszatitkait.”¹²⁸ 1947-től megyei, köztársasági, országos, 1968-tól nemzetközi kiállítások résztvevője. Hét önálló kiállítást rendezett. Az első világháború utáni nemzedék egyik legtehetségesebb tagjának vásznai a kárpátaljai

festőiskolában elsajátított, egyéni irányzatot képviselik. „*Tájképeket és csend-életeket fest, melyeken a kárpátaljai festőiskola realista hagyományait folytatja. Sajátos világszemlélete leginkább tájképein mutatkozik meg. Vásznait a színek harmóniája, a lágy művészi, plasztikus formák jellemzik.*”¹²⁹

Egyéni (válogatott) kiállítások: - 1962: a Kárpátaljai Írószövetség kiállítása, Ungvár. - 1974: Nyíregyháza. - 1974, 1977, 1987, 1989: Kárpátaljai Képzőművészeti Múzeum, Ungvár. - 1988: Báthory István Múzeum, Nyírbátor. - Jósza András Múzeum, Nyíregyháza. - Városi Múzeum, Kisvárd. - 1992, 1997: Kárpátaljai Képzőművészeti Múzeum, Ungvár.

Válogatott csoportos kiállítások: - 1947: Köztársasági kiállítás, MM Kiállítóterem, Kijev. - 1955: Kárpátalja Képzőművészete, Lemberg. - 1956: Kárpátalja Képzőművészete, Kijev. - 1968, 1969: Kárpátalja kortárs képzőművészete, Művelődési Központ, Nyíregyháza. - Ukrán köztársasági kiállítás, MM Kiállítóterem, Kijev. - Kárpátalja képzőművészete, Ukrán Nemzeti Képzőművészeti Múzeum, Kijev. - Ukrán köztársasági akvarell kiállítás, MM Kiállítóterem, Kijev. - 1972: az Ungvári Iparművészeti Szakközépiskolai tanárok alkotásainak kiállítása, Művelődési Ház, Ungvár. - 1974: Kárpátaljai kortárs képzőművészet, Művelődési Központ, Nyíregyháza. - 1980: Kárpátalja képzőművészete, Szovjet Képző- és Iparművészeti Szövetség Kiállítóterem, Moszkva.

Művek közgyűjteményekben: Kárpátaljai Képzőművészeti Múzeum, Ungvár. - Ukrán MM gyűjtemény, Kijev. - az Ukrán Képző- és Iparművészeti Szövetség gyűjteménye, Kijev. - Ukrán Képzőművészek Szövetség kiállítást szervező igazgatósága, Kárpátaljai Megyei Boksaj József Szépművészeti Múzeum (Ungvár). Magángyűjtemények.

Irodalom: - Sándor L.: Hudozsnyiki Zakarpatjá, Kijev, 1961. - Berecz V.: (kat., bev. tan., Ungvár, 1962). - Szlovnyik hudozsnyikov Ukrajnyi, Kijev, 1973. - Boksaj J.: Izobrazityelnoje isszkusztvo Zakarpatja, Moszkva, 1973. - Osztrovszkij G.: Obrazotvorcse misztectvo Zakarpatja, Kijev, 1974. - Babinec J.: (kat., bev. tan., Ungvár, 1977). - Csernyega-Balla O.: Zakarpatszkij hudozsnyij muzej, Kijev, 1984. - Prihogyko O.: (kat., bev. tan., Ungvár, 1987). - Balla László: (kat., bev. tan., Ungvár, 1992). - Dupka György: *Kárpátalja magyar személyi és intézmény-adattára*. Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 1993. 113. o. - Balla László: *Erdélyi Béla és kortársai*, Ungvár-Budapest, 1994. - Balla László: (kat., bev. tan., Ungvár, 1997). - Barát Mihály: *Válogatott találkozások*. - Mindenben a humánusmot keresi. /Petky Sándorról/, (életpálya- és portrévázlatok 1970-1996) Ungvár-Budapest, Intermix Kiadó, 1996. 32-33. o. Балла, Ласло. Мистецтво Шандора Петкі: [Текст] / Л. Балла // Новини Закарпаття. - 1997.

- 30 септ. - С. 11. - Балла, Ласло Відчуття духовності : Шандору Петкі - 75 [Текст] / Л. Балла // Новини Закарпаття. - 1992. - 11 септ. - Стадник, Г Небесна співанка на земному полотні: Живопис очима музиканта [Текст] / Г. Стадник [До 5-річчя з дня народження Ш. Ф. Петкі] // Карпатська Україна. - 1992. - 6 септ. - *Kortárs magyar művészeti lexikon, P-Z.* 3. Főszerkesztő: Fitz Péter. Enciklopédia Kiadó, Budapest, 2001, 142. o.- Художники Закарпаття. Ужгород. Ідея проекту та відповідальний за випуск Борис Кузьма. Видавництво Олександри Гаркуші. 2011. 110. p.

Elektronikus irodalom: - Prihogyko Duska: *Petky Sándor.* – In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/petky_sandor

- <http://www.carpathia.gov.ua/ua/publication/content/2735.htm>

- A Kárpátaljai Megyei Könyvtár honlapja: http://www.biblioteka.uz.ua/painters/show_avtor.php?id=197

- *Петкі Шандор Ференцович.* <http://www.carpathia.gov.ua/ua/publication/content/2735.htm>

PICUR Zoltán festőművész, dizájnér (rendező)

(Ungvár, 1946–2010.)

1972-ben fejezte be az Ungvári Képzőművészeti Szakiskolát (ma: Ungvári Erdélyi Béla Képzőművészeti Koledzs). Nevéhez fűződik számos kávézó, üzlet, vállalat, iroda, szabadtér, park művészi rendezése (dizájnja). 1992-ig az Ukrtorgreklama nevű cégen keresztül végezte munkáit, majd mint magánvállalkozó. 1990-től a Kárpátaljai „Ukrinterart” professzionális festők egyesületének tagja. 2008-tól tagja a MÉKK Munkácsy Mihály Képzőművészeti Egyesületének. Az Ungvári Megyei Kórház ideggyógyászati osztályán a betegek gyógyulását elősegítendő „Art-terápia” címmel rendezett kiállítást. Művészi irányzata: fotóművész, festő, kispasztikai művész, kollázs, asszamlázs, reinkarnáció, fotó-kollázs, térrendezés, exkluzív bútor, stb. Résztvevője a MÉKK Munkácsy Mihály Képzőművészeti Egyesület csoportos kiállításainak: Ungvár (2007, 2008, 2009, 2010), Beregszász (2009), Tiszapéterfalva (2010). Fontosabb elismerések: alkotótáborok, kiállítások emléklapjai.

Egyéni (válogatott) kiállítások: Közel tíz különböző rangú művészi egyéni kiállítása volt Ungváron, Budapesten, Prágában, Huszton és Beregszászon.

Válogatott csoportos kiállítások: Ungvár (2007, 2008, 2009, 2010).

Irodalom: - Nigriny Szabolcs: *Életfilozófia sajátos kompozíciókban. (Portré Picur Zoltánról).* – In: *Élet-Jel, Közművelődési magazin,* Ungvár, 2009. november, 12-13. o. - *I. Carpatica art expo – 2010. A*

MÉKK Munkácsy Mihály Képzőművészeti Egyesület kiállítása. Összeállította: Dupka György, Fuchs Andrea, Zubánics László. Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet, Magyar Értelmiségek Kárpátaljai Közössége, Ungvár, 2010, 8-9. o. - *III. Ugocsai napok – 2010*. A MÉKK Munkácsy Mihály Képzőművészeti Egyesület kiállítása. Összeállította: Dupka György, Fuchs Andrea, Zubánics László. Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet, Magyar Értelmiségek Kárpátaljai Közössége, Péterfalvai Polgármesteri Hivatal. Péterfalva, 2010, 9. o. - *II. Carpatica art expo – 2011*. A MÉKK Munkácsy Mihály Képzőművészeti Egyesület kiállítása. Összeállította: Dupka György, Fuchs Andrea, Zubánics László. Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet, Magyar Értelmiségek Kárpátaljai Közössége, Ungvár, 2011, 11. o.

PRÓFUSZ Marianna szövő, a népművészet mestere
(Beregszász, 1959. 03. 28.)

A Beregszászi Kossuth Lajos Középiskolában érettségizett, felsőfokú képezést az Ungvári Állami Egyetemen szerzett 1983-ban. 1977-ben a nagyberegai gazdaság Antonikné Polónyi Katalin, Ukrajna érdemes népművésze által vezetett szövőcsoportjában helyezkedett el, majd 1979-től a Nagyberegai Középiskolában bevezetett kötelező óraszámú népművészeti tantárgyat (szövést) tanított. Antónikné Polónyi Katalin tanítványaként ápolja a beregi keresztshemes hímzés és szövés hagyományait. 1984-ben elnyerte az Ukrajna népművészeti mestere címet. Hét alkalommal volt a Zalaegerszegi Nemzetközi Népművészeti Nyári Egyetem hallgatója. 1993-ban elnyerte a Magyar Köztársaság Népművészet Ifjú Mestere címet. 1994-ben felsőfokú szakvizsgát tett népi szövésből. 1999-től szakmai minősítés után módszerész-pedagógus. Alapító tagja és jelenleg elnöke a Bereg Alkotóegyesületnek. 1979-től szötteseivel állandó résztvevője a regionális és az országos kiállításoknak. Tagja a MÉKK Munkácsy Mihály Képzőművészeti Egyesületének. 2008. Résztvevője az Egyesület csoportos kiállításainak. **Fontosabb elismerések:** A Népművészet mestere (1984), a Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társasága - az Anyanyelvi Konferencia oklevele (2003), a Magyar Köztársasági Érdemrend Arany Érdemkeresztje (2007), alkotótáborok, kiállítások emléklapjai.

Egyéni (válogatott) kiállítások: 2008 - Kárpátaljai Népművészeti és Népi Építészeti Múzeum, Ungvár, 2009 – Beregszász, a szlovákiai Felsőszeli (2009), Nagyrábé, (2011), Berekfürdő.

Válogatott csoportos kiállítások: Nyíregyháza, Tokaj, Szeged, Budapest, Miskolc, Érd, Gödöllő, Hatvan, Szolnok, Kiskunfélegyháza, Kijev,

Moszkva, Kolozsvár, Ungvár, Tiszapéterfalva, Szlovákia több településén.
- 2000 december – 2001 január: Kárpát-medencei képző- és iparművészek millenniumi kiállítása, Boksay József Szépművészeti Múzeum, Ungvár (Kat. Tóth István bevezetőjével). - Továbbá Ungvár (2007, 2008, 2009, 2010, 2011), Beregszász (2009), Tiszapéterfalva (2010, 2011). Nagyberegi Szőttes Fesztivál (2007, 2008, 2009, 2010).

Irodalom: - Dupka György: *Kárpátalja magyar személyi és intézményadattára*. Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 1993. 115-116. o. - *Ukrajnai magyar szervezetek, intézmények, közéleti személyiségek adattára*. Dupka György közreadásában. Magyar Értelmisségek Kárpátaljai Közössége, Ungvár-Budapest, 2006. 74. o. - *Kárpátaljai magyar civil intézményrendszer, népművészeti műhelyek vizsgálata, adattára*. Munkaanyag. Az anyag írásában, adatgyűjtésében közreműködtek: Dupka György, Fuchs Andrea. Magyar Értelmisségek Kárpátaljai Közössége, Ungvár, 2007. 62. o. – Tóth Viktor: *A szöveg ihletett mestere. (Portré Prófsusz Mariannáról)*. – In: Élet-Jel, Közművelődési magazin, Ungvár, 2009 április, 19. o. - *I. Bereg art expo – 2010*. A Bereg Alkotóegyesület kiállítása. Összeállította: Dupka György, Fuchs Andrea, Zubánics László. Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet, Magyar Értelmisségek Kárpátaljai Közössége, Péterfalvai Polgármesteri Hivatal. Péterfalva, 2010, 9. o. - *I. Carpatica art expo – 2010*. A MÉKK Munkácsy Mihály Képzőművészeti Egyesület kiállítása. Összeállította: Dupka György, Fuchs Andrea, Zubánics László. Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet, Magyar Értelmisségek Kárpátaljai Közössége, Ungvár, 2010, 9. o. - *III. Ugocsai napok – 2010*. A MÉKK Munkácsy Mihály Képzőművészeti Egyesület kiállítása. Összeállította: Dupka György, Fuchs Andrea, Zubánics László. Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet, Magyar Értelmisségek Kárpátaljai Közössége, Péterfalvai Polgármesteri Hivatal. Péterfalva, 2010, 9-10. o. - *II. Carpatica art expo – 2011*. A MÉKK Munkácsy Mihály Képzőművészeti Egyesület kiállítása. Összeállította: Dupka György, Fuchs Andrea, Zubánics László. Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet, Magyar Értelmisségek Kárpátaljai Közössége, Ungvár, 2011, 11-12. o. – Füzesi Magda: *Beregi szőttesek Budapesten*. – In: Kárpátaljai Hírmondó, Budapest, VIII. évf. 2. szám, 2012. június, 26. o.

Elektronikus irodalom:

-KMMI. Arcképcsarnok. Prófsusz Marianna: http://www.kmmi.org.ua/arckepek?menu_id=9&submenu_id=14&arc_id=9

R

RÉTI János festő, grafikus

(Ilosva, 1949. 01. 18.)

Az ilosvai általános iskola után tanulmányait 1966-1972 között az Ungvári Iparművészeti Szakiskolában a festői szakon fejezte be, ahol mestere Berecz Vilmos és Petky Sándor volt. 1989-1993-ban az Ungvári Iparművészeti Szakközépiskola tanára. Éveken át az ungvári Művészeti Alap munkatársa. 1990 óta a Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társaságának tagja. 1993-97: az aranyosapáti művésztelepen alkot. 1993-ban a Magyar Képzőművészek és Iparművészek Társaságának tagja. Társelnöke a MÉKK Munkácsy Mihály Képzőművészeti Egyesületének, alapító tagja a Tiszaháti Munkácsy Mihály Alkotótábornak. 1990 óta vesz részt a Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társasága művésztáborában. 2007-től állandó résztvevője a Tiszaháti Munkácsy Mihály Képzőművészeti Alkotótábornak is. 1974-től megyei, köztársasági, országos, határon túli, nemzetközi tárlatok résztvevője. Képeinek színvilága és tematikája változatos, a realizmustól az op-artig terjed. Erotikus témájú dekoratív grafikai sorozatának mindenképpen helye van a kortárs képzőművészet legjelesebb alkotásai között. Több szépirodalmi gyűjteményhez készített grafikát. *„Táblafestőként és grafikusként dolgozik, de a formatervezésben is ismert. Stílusának kialakítása során felhasználja a különféle nemzeti művészeti iskolák tapasztalatait, s az azokból vett értékeket egyéni látásmódjával gazdagítja. Tájképeket és figurális kompozíciókat egyaránt fest, ezek a kárpátaljai realista festészet hagyományainak vonásait viselik magukon. Számos dekoratív pannót is készített, amelyeken Vasarely hatása érződik. Ezek a művek a kompozíció szigorú logikájával, konstruktív geometrikus formákkal, a háromdimenziós képtér illuzórikus felépítésével tűnnek ki. Grafikáin lágy, egyenletes kontúrvonalú formák uralkodnak, olykor a keleti művészet díszítőelemeit és stílusjegyeit használja.”*¹³⁰ Jelenleg Ungváron él és dolgozik.

Egyéni (válogatott) kiállítások: Ungvár, 2007. Kijev, 2008: Visk, Ungvár. Életmű kiállítás Ungvár, 2009. július 9-15. Grafikai kiállítás, UNE magyar kara, Ungvár, 2011-2012.

Válogatott csoportos kiállítások: 1974: Ungvár, - 1985: Ukrán köztársasági plakátkiállítás, MM Kiállítóterem, Kijev. - 1991: A kárpátaljai magyar képző- és iparművészek Révész Imre Társaságának első kiállítása. Kárpátaljai Honismereti Múzeum. Ungvár (Katalógus, *A teremtés gyönyöre*, Balla D. Károly

előszavával). - 1991: Szovjet Tudomány és Kultúra Háza, Budapest. - 1991: Szabad Kárpát-ukrajnai Művészek, Sport Központ, Prága. - 1992: Megbékéléseink, Hadtörténeti Múzeum, Budapest. - 1993: Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társasága, tárlat, Árkád Galéria, Budapest (Katalógus, Tóth István utószavával). - 1994: Aranyosapáti Alkotóház kiállítása, Mini Galéria, Miskolc. - 1995: Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társaságának kiállítása, Kárpátaljai Képzőművészeti Múzeum, Ungvár. - 1996: Tisztelgés a Honfoglalás 1100. évfordulója előtt. Vajdasági és Kárpátaljai Művészek kiállítása (MKITSZ), az MVSZ székházában, Budapest. (Kat. Sz. Kürti Katalin művészettörténész bevezetőjével). - 1996: Ungvár, Miskolc, Bányú, Técső. - 1998: A kárpátaljai magyar képző- és iparművészek kiállítása a MÉKK szervezésében. Tisztelgés a forradalom és szabadságharc 150. évfordulója előtt. Néprajzi Múzeum, Ungvár (Katalógus, *Az alkotó felelőssége*, Horváth Sándor előszavával). - 1999: Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társasága, Boksay József Szépművészeti Múzeum, Ungvár (Kat. Vári Fábian László előszavával). - Expo 2000 - Hannover, Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társaság, (Katalógus: Zselicki József előszavával). - 2000 december – 2001 január: Kárpát-medencei képző- és iparművészek millenniumi kiállítása, Boksay József Szépművészeti Múzeum, Ungvár (Kat. Tóth István bevezetőjével). - 2002. dec. 11. – 2003. jan. 4.: Kárpátaljai magyar képző- és iparművészeti kiállítás a RIT, KMKSZ szervezésében. Kárpátaljai Megyei Néprajzi Múzeum, Ungvár (Kat. Riskó György beköszöntőjével). - 2008: Visk. 2009: Beregszász, 2009: Bene. - 2009: Keszthely: 2009 Nagyfödémes, Szlovákia. - 2010: Sárospatak, Szirmabesenyő. - 2010, 2012: Újvidék. - 2010: Budapest. - 2007 - 2012: Péterfalva. 2007 - 2013: képzőművészeti tárlatok, Ungvár, Beregszász (RIT, MÉKK).

Díjak, elismerések: a Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társasága - az Anyanyelvi Konferencia oklevele (2008), KMMI Munkácsy Mihály Emlékplakettje (2009), alkotótáborok, kiállítások emléklapjai.

Irodalom: - Dupka György: *Kárpátalja magyar személyi és intézményadattára*. Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 1993. 118. o. - Tárczy Andor: *Derűn táncoló*, -in: Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társasága 1990-1995, Ungvár, 1995. - *Kortárs magyar művészeti lexikon*, P-Z. 3. Főszerkesztő: Fitz Péter. Enciklopédia Kiadó, Budapest, 2001, 236. o. - *Ukrajnai magyar szervezetek, intézmények, közéleti személyiségek adattára*. Dupka György közreadásában. Magyar Értelmiségi Kárpátaljai Községe, Ungvár-Budapest, 2006. 74. o. - Nigriny Szabolcs: *Réti János. Szerelmem a grafika*. - In: Élet-Jel, Közművelődési magazin, Ungvár, 2009. szeptember 20. o. - Nigriny Szabolcs: *Érzékiség fekete-fehérben. (Portré Réti*

Jánosról). – In: Élet-Jel, Közművelődési magazin, Ungvár, 2009 január, 12-13. o. - *I. Carpatica art expo – 2010*. A MÉKK Munkácsy Mihály Képzőművészeti Egyesület kiállítása. Összeállította: Dupka György, Fuchs Andrea, Zubánics László. Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet, Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közössége, Ungvár, 2010, 10. o. - *III. Ugocsai napok – 2010*. A MÉKK Munkácsy Mihály Képzőművészeti Egyesület kiállítása. Összeállította: Dupka György, Fuchs Andrea, Zubánics László. Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet, Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közössége, Péterfalvai Polgármesteri Hivatal. Péterfalva, 2010, 10. o. - *II. Carpatica art expo – 2011*. A MÉKK Munkácsy Mihály Képzőművészeti Egyesület kiállítása. Összeállította: Dupka György, Fuchs Andrea, Zubánics László. Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet, Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közössége, Ungvár, 2011, 12-13. o.

Elektronikus irodalom: Prihogyko Duska: *Réti János*. – In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/reti_janos

- KMMI. Arcképcsarnok. Réti János. http://www.kmmi.org.ua/arcepek?menu_id=9&submenu_id=14&arc_id=10

RISKÓ György festő

(Técső, 1955. 01. 01.)

1972-ben a Técsői 3. Számú Középiskolában érettségizett. 1977-1981 között elvégezte az Ungvári Iparművészeti Szakközépiskolát, ahol mesterei: Petreczky László, Bacsinszky Ágnes, Pál József. Ezt követően Csapon, Beregszászon, Bányában és másutt belső tér-tervezéssel, dekorációs munkákkal foglalkozik. 1994-97 között a balatonalmádi, bogácsi, csepeli művésztelepeken alkotott. 1995-től a Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társaságának tagja és titkára; 1997-től a Művészbarátok Egyesületének tagja. A KMKSZ kulturális titkára, a *Kárpátalja* c. hetilap megbízott főszerkesztője. 1992 óta a megyei, köztársasági, határon túli, külföldi kiállítások, művésztaборok résztvevője. „*Festményeket, temperákat, grafikákat (ceruzarajz, tus) készít. Munkái expresszív, érzelmileg felfokozott formákban tükrözik a művész érzéseit és hangulatait, gondolatait a világ és az egyén életének bonyolult összefüggéseiről és jelenségeiről. Művészetének sajátosságai a nyugtalan és mozgalmas formák, a lendületes vonalvezetés, ami a hideg és meleg tónusok kontrasztjaival párosul.*”¹³¹ Bányában él.

Egyéni (válogatott) kiállítások: - 1992. április 11.: önálló tárlat a Bányai Költészeti Napok alkalmából. - 1992: Pakson, az atomerőműben önálló tárlat. - 1992. augusztus 20.: Budapesti Műszaki Egyetem önálló tárlat. - 1993. február 18.: budapesti villányi úti galériában önálló tárlat. -

1993: Tanárképző Főiskola, Kecskemét. -1994: Vetés Galéria, Budapest – Bolyai János Katonai Főiskola, Budapest. - 1995: József Attila Művelődési Centrum, Budapest. - 1996: Vasutas Művelődési Ház, Bátyú.

Válogatott csoportos kiállítások: budapesti VSZM, 1992. október 8-án, itt a Révész Imre Társaság négy tagjával állítja ki munkáit. – 1993: Budakeszin közös tárlat. – 1993: Gazdagrét, Budapest, Óvodagaléria közös tárlat Veres Péterrel és Hidi Endrével. - 1994: A Balatonalmádi Alkotótábor tárlata, Felsőörsi Galéria. – 1995: A Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társaságának kiállítása, Kárpátaljai Képzőművészeti Múzeum, Ungvár. - 1996: Tisztelgés a Honfoglalás 1100. évfordulója előtt. Vajdasági és Kárpátaljai Művészek kiállítása (MKITSZ), az MVSZ székházában, Budapest. (Kat. Sz. Kürti Katalin művészettörténész bevezetőjével). - 1997: Kárpát-medencei festők. Világunk II., Magyar Kultúra Alapítvány Székháza. - 1998: A kárpátaljai magyar képző- és iparművészek kiállítása a MÉKK szervezésében. Tisztelgés a forradalom és szabadságharc 150. évfordulója előtt. Néprajzi Múzeum. Ungvár (Katalógus, *Az alkotó felelőssége*, Horváth Sándor előszavával). - 1999: Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társasága, Boksay József Szépművészeti Múzeum, Ungvár (Kat. Vári Fábián László előszavával). – Expo 2000 - Hannover, Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társaság (Katalógus: Zselicki József előszavával). - 2000 december – 2001 január: Kárpát-medencei képző- és iparművészek millenniumi kiállítása, Boksay József Szépművészeti Múzeum, Ungvár (Kat. Tóth István bevezetőjével). – 2002. dec. 11. – 2003. jan. 4.: Kárpátaljai magyar képző- és iparművészeti kiállítás a RIT, KMKSZ szervezésében. Kárpátaljai Megyei Néprajzi Múzeum, Ungvár (Kat. Riskó György beköszöntőjével).

Köztéri művei: Barátság-kert (sgraffitto, 1971, Zápszony, konzervgyár).

Művek közgyűjteményekben: - Művelődési Ház, Bogács. - Polgármesteri Hivatal gyűjteménye, Csepel. - Felsőörsi Galéria, Felsőörs. - A Kelenföldi Polgárok Egyesületének gyűjteménye, Kelenföld.

Díjak, elismerések: 1996: Hétköznapi Kultúra Csepelen '96, az MSZP díja.

Irodalom: - Dupka György: *Kárpátalja magyar személyi és intézményadattára*. Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 1993. 118-119. o., - Varga Béla: *Az embernek szüksége van hitre*, -in: Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társasága 1990-1995, Ungvár, 1995. - *Kortárs magyar művészeti lexikon, P-Z. 3.* Főszerkesztő: Fitz Péter. Enciklopédia Kiadó, Budapest, 2001, 269-270. o.

Elektronikus irodalom: - Prihogyko Duska: *Riskó György*. - In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/risko_gyorgy

S

SOLTÉSZ András keramikus

(Ungvár, 1973. 07. 13.)

Az Ungvári 15. Sz. Középiskola befejezése után 1990–95 között az Ungvári Nemzeti Egyetemen ukrán szakos diplomát szerzett. Pályafutását újságíróként kezdte a *Riő* című hetilapnál, dolgozott az *Uzshorod* című hetilapnál is. 1996–1997 között a Nyíregyházi Bessenyei György Tanárképző Főiskola ruszin-ukrán tanszékének előadó tanára, közreműködött különböző kiadványok szakfordításában, majd PhD-tanulmányokat folytatott az ELTE szlavisztikai szakán. Ezt követően, családi okok miatt hazatért Ungvárra és keramikus felesége hatására elmélyülten kezdett el foglalkozni a kerámiával, kispasztikával. Feleségével, *Kurucz Andriánával* először honosították meg az *okarina* ősi hangszer készítését, népszerűsítését, amely a cserépsípok családjába tartozó ajaksíp. Ezenkívül más közép-európai népek motívumait felhasználva készítenek különböző amuletteket, kispasztikákat, gyertyatartókat, cserépipákat, ékszerdobozokat stb. Tagja a MÉKK Munkácsy Mihály Képzőművészeti Egyesületének. Résztvevője a MÉKK Munkácsy Mihály Képzőművészeti Egyesület csoportos kiállításainak. Fontosabb elismerések: alkotótáborok, kiállítások emléklapjai.

Válogatott csoportos kiállítások: Ungvár (2010 - 2013), Tiszapéterfalva (2010, 2011).

Irodalom: - *II. Carpatica art expo – 2011.* A MÉKK Munkácsy Mihály Képzőművészeti Egyesület kiállítása. Összeállította: Dupka György, Fuchs Andrea, Zubánics László. Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet, Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közössége, Ungvár, 2011, 13. o.

SOLTÉSZ Gabriella festő

(Tekeháza, 1948. 04. 16.)

A középiskolát az ilosvai járási Iloncán fejezte be. A Beregszászi Egészségügyi Szakközépiskola elvégzése után, 1992-től férje, Soltész Péter hatására festéssel kezdett foglalkozni. 1998-tól tagja a Kárpátaljai Népművészeti Egyesületnek. Alapító tagja a MÉKK Munkácsy Mihály Képzőművészeti Egyesületének. Műveit különböző technikákban valósítja meg, de többnyire olajjal fest. Résztvevője a Tiszaháti Munkácsy Mihály Képzőművészeti Alkotótábornak (I. 2007 novembere, II. 2008 július-augusztus, III. 2009. november 22.-december 1., Bene, IV. 2010. augusztus 21-29., Tiszabökény), a MÉKK Munkácsy Mihály Képzőművészeti Egyesület csoportos kiállításainak. Fontosabb

elismerések: alkotótáborok, kiállítások emléklapjai. Ungváron él.

Egyéni (válogatott) kiállítások: Első kiállítására 1998-ban Sátoralja-újhelyen került sor. A Soltész-házaspár kiállítása Ungváron (2008), Beregszászban (2009), Péterfalván (2009).

Válogatott csoportos kiállítások: Csoportos kiállításokon vett részt Szatmárcsekén, Szolnokon, Hajdúszoboszlón, Vámospércsen, Mátészalkán, Gyulán, Budapesten, Debrecenben, Ungváron, Beregszászban, Tiszapéterfalván, Sárospatakon. Ungvár (2007 - 2013), Beregszász (2009), Tiszapéterfalva (2010). További kiállítások: Sárospatak (2010), Szirmabesenyő (2010).

Irodalom: - *I. Carpatica art expo – 2010.* A MÉKK Munkácsy Mihály Képzőművészeti Egyesület kiállítása. Összeállította: Dupka György, Fuchs Andrea, Zubánics László. Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet, Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közössége, Ungvár, 2010, 11. o. - *III. Ugocsai napok – 2010.* A MÉKK Munkácsy Mihály Képzőművészeti Egyesület kiállítása. Összeállította: Dupka György, Fuchs Andrea, Zubánics László. Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet, Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közössége, Péterfalvai Polgármesteri Hivatal. Péterfalva, 2010, 11. o. - *II. Carpatica art expo – 2011.* A MÉKK Munkácsy Mihály Képzőművészeti Egyesület kiállítása. Összeállította: Dupka György, Fuchs Andrea, Zubánics László. Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet, Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közössége, Ungvár, 2011, 13-14. o.

SOLTÉSZ István festő, építész

(Ungvár, 1944. 05. 06.)

Soltész Zoltán ismert kárpátaljai festő fia. Az alapiskolák mellett elvégezte Bakonyi Zoltán művészeti stúdióját. Tanulmányait a Kijevi Állami Művészeti Főiskola építészeti karán 1967-ben fejezte be. 1969-től az Ukrán Nemzeti Építészeti Szövetség tagja. 1991-től az Ungvári Professzionális Képzőművészek Egyesületének elnöke.¹³² Ungváron él.

Díjak, elismerések: Ukrajna érdemes képzőművésze (2009).

Irodalom: Nigriny Szabolcs: *Egy autó- és festménymániás építész. (Portré Soltész Istvánról).* – In: Élet-Jel, Közművelődési magazin, Ungvár, 2010 március, 12-13. o.

Elektronikus irodalom: - БЕРІКАЖ ЧОТИРЬОХ, <http://www.zak-umvs.gov.ua/pages/25.12.09/blank01.htm>

- A Kárpátaljai Megyei Könyvtár honlapja: http://www.biblioteka.uz.ua/painters/show_avtor.php?id=161

SOLTÉSZ Péter festő
(Ungvár, 1945. 10. 14.)

Ungváron él. Művészi tanulmányait az Ungvári Iparművészeti Szakközépiskolában (ma: Ungvári Erdélyi Béla Képzőművészeti Koledzs) fafaragó szakon 1965-ben fejezte be. Mesterei: Petky Sándor, Balla Pál, Popovics M. O., Zvenyigorodszkij V. B. 1991-től a megyei, 1995-től a köztársasági, 2000-től a külföldi, nemzetközi kiállítások, plenerek állandó résztvevője. 1995-től az Ukrán Képzőművészeti Szövetség tagja.¹³³ Első önálló kiállítása 1987-ben volt. Azóta több megyei és országos tárlaton vett részt, többek között Kijevben. 2000-től aktív résztvevője és társszervezője a Szolnokon, Hajdúszoboszlón, Vámspércsen, Mátészalkán, Gyulán, Szatmárcsekén, Budapesten, Debrecenben, Tiszapéterfalván megrendezett művésztelepek munkájának. Műveit különböző technikákban valósítja meg, de többnyire olajjal fest portrékat, tájképeket, csendéletet. Alapító tagja és társelnöke a MÉKK Munkácsy Mihály Képzőművészeti Egyesületének. A Beregi napok – Reneszánsz - 2008, csoportos kiállítás a MÉKK szervezésében a Kárpátaljai Népművészeti és Népi Építészeti Múzeumban, ahol a kisteremben sikerrel mutatkozott be Soltész Péter és felesége, Soltész Gabriella. A Soltész-házaspár kiállítása Beregszászban (2008). Állandó résztvevője a Tiszaháti Munkácsy Mihály Képzőművészeti Alkotótábornak.

Fontosabb elismerések: A kárpátaljai megyei tanács és közigazgatási hivatal, az Ukrainai Képzőművészeti Szövetség oklevelei, Hollós Simon Képzőművészeti Díj – Kárpátaljai Magyar Nívódíj (2010), a KMMI Munkácsy Mihály Emlékplakettje (2010).

Egyéni (válogatott) kiállítások: 1988, 1995: Ungvár, 1998: Budapest, 1999: Nyíregyháza, 2000: Debrecen, Mátészalka. - 2010: Ungvár (Váralja Múzeum-kávézó, Kereskedelmi Kamara), Életmű-kiállítás, Ungvár, Uzsgorod Galéria, 2010.

Válogatott csoportos kiállítások: Csoportos kiállításokon vett részt Szatmárcsekén, Szolnokon, Hajdúszoboszlón, Vámspércsen, Mátészalkán, Gyulán, Budapesten, Debrecenben, Ungváron, Beregszászban, Tiszapéterfalván, Sárospatakon. Ungvár (2007 - 2013.), Beregszász (2009), Tiszapéterfalva (2010, 2011, 2012). További kiállítások: Sárospatak (2010), Szirmabesenyő (2010).

Irodalom: - Nigriny Szabolcs: *Esztergapadtól a festőálványig. (Portré Soltész Péterről).* – In: Élet-Jel, Közművelődési magazin, Ungvár, 2009. február, 12-13. o. - Шолтес Петро. Живопис: альбом. Ужгород: Ліра, 2005.-48с. - *I. Carpatica art expo – 2010.* A MÉKK Munkácsy Mihály Képzőművészeti Egyesület kiállítása. Összeállította: Dupka György, Fuchs

Andrea, Zubánics László. Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet, Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közössége, Ungvár, 2010, 10. o. - *III. Ugocsai napok – 2010*. A MÉKK Munkácsy Mihály Képzőművészeti Egyesület kiállítása. Összeállította: Dupka György, Fuchs Andrea, Zubánics László. Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet, Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közössége, Péterfalvai Polgármesteri Hivatal. Péterfalva, 2010, 11. o. - *II. Carpatica art expo – 2011*. A MÉKK Munkácsy Mihály Képzőművészeti Egyesület kiállítása. Összeállította: Dupka György, Fuchs Andrea, Zubánics László. Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet, Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közössége, Ungvár, 2011, 14-15. o.- Художники Закарпаття. Ужгород. Ідея проекту та відповідальний за випуск Борис Кузьма. Видавництво Олександри Гаркуші. 2011. 155. p.

Elektronikus irodalom: - A Kárpátaljai Megyei Könyvtár honlapja: http://www.biblioteka.uz.ua/painters/show_avtor.php?id=94

- Шолтес Петро Людвигович. <http://www.carpathia.gov.ua/ua/publication/content/2773.htm>

- KMMI. Arcképcsarnok. Soltész Péter: http://www.kmmi.org.ua/arckepek?menu_id=9&submenu_id=14&arc_id=11

SOLTÉSZ Zoltán festő

(Prikiopa/Kapás/Szlovákia/, 1909. 07. 21. – Ungvár, 1990.)

1929-ben elvégezte az ungvári gimnáziumot. 1930-1933-ban befejezte Erdélyi Béla és Boksay József szabadiskoláját. Az utóbbinak felkarolt tanítványa volt. Mégis a papi pályát választotta. 1933-ban az ungvári görög-katolikus szemináriumban papnak tanult. Uzsokon, Turicskán volt görög-katolikus lelkész. 1939-ben tagja lett a Kárpátaljai Képzőművészek Egyesületének, kiállításainak résztvevője. Erdélyi Béla értékelése szerint: „*Soltész Zoltán Uzsokon élő gk. lelkész, aki a ruszin genre festésben kiváló. Képeiben a Kárpátalját jellemző lila színek dominálnak.*”¹³⁴ A háborúvesztés után „*A szovjet megszálláskor – a fejleményeket mintegy előre látva - lemondott parókiájáról, Ungvára költözött, a szülői házba. Így került el a paptársait ért későbbi elhurcolást.*”¹³⁵ Egy ideig a bútorgyárban dolgozott, közben bekapcsolódott a kárpátaljai képzőművészeti szövetség munkájába. A Művészeti Alap főművésze volt több mint húsz éven át, nyugdíjba vonulásig. 1946-tól az Ukrán Képzőművészek Szövetségének tagja.¹³⁶ A második festőnemzedékhez sorolt Soltész Zoltán a 40-es évek elején, Erdélyi Béla megelégedésére még zsánerképeket és portrékat, de 1945 után már csak tájképeket festett. Balla László szerint ennek az a magyarázata, hogy „*nyilván a politika beszüremelésétől óvakodva választja ezt az ebből a szem-*

pontból immunis műfajt. A kárpátaljai tájképek azután egyik legmarkánsabb arculatú, sokak által követett mesterévé válik... Később a hatalom megenyhült iránta. Szüksége volt rá: Soltész – Boksayhoz hasonlóan – realista látású valóságfestő volt, az ilyenekből akkor nem sok akadt Kárpátalján, támaszkodni kellett rájuk...”¹³⁷ 1939-től az ungvári, a II. világháború után a megyei, köztársasági, összszövetségi, külföldi kiállítások gyakori résztvevője. Egyike volt Kárpátalja legnépszerűbb alkotóinak: Ungváron, Kijevben megrendezett önálló tárlatait nagy tömegek látogatták, képeit megvásárolták. 1973-ban képeinek reprodukciói albumba gyűjtve jelentek meg („Zoltán Soltész”, Anatolij Spakov előszavával. Misztectvo Kiadó, Kijev, 1973.). Alkotásai nagy sikert arattak Japánban. 1974-ben a tokiói Hekasso Művész-szalón mintegy 40 alkotását vásárolta meg.

Egyéni (válogatott) kiállítások: 1961: Ungvár, Kijev, 1968, 1973, 1984: Ungvár (kat.), 1973: Kijev, 1979: Ungvár, 1999: Ungvár (kat. 90. születésnapja alkalmából).

Válogatott csoportos kiállítások: 1949-től Lemberg, Kijev, Moszkva, Leningrád, Japán szépművészeti múzeumaiban, szalonjaiban is kiállították munkáit.

Művei közgyűjteményekben: Ukrán Nemzeti Képzőművészek Szövetség kiállítást szervező igazgatósága, Ukrán Kulturális és Turisztikai Minisztérium, Oroszország Kulturális Minisztériuma, Kárpátaljai Megyei Boksay Szépművészeti Múzeum, Péterfalvai Képtár, Közép-Európai országok szépművészeti múzeumai, galériái, magángyűjtemények.

Dijak, elismerések: Ukrajna érdemes képzőművésze (1975), az Ukrán Legfelsőbb Tanács Elnökségének oklevele (1973), az Ukrán Legfelsőbb Tanács Elnökségének díszoklevele (1974).

Irodalom: - Erdélyi Béla: *Képzőművészet*. – In: Csíkvári Antal (szerk): *Ungvár és Ung vármegye*. Budapest. 1940. 152-154. o. – Balla László: *Csillogó, lobogó, vibráló tájak. Riportok kárpátontúli képzőművészekről. (Csillogó, lobogó, vibráló tájak. – Vallomások Soltész Zoltánról)*. Kárpáti Könyvkiadó, Uzshorod, 1975. 68-78. o. – Balla László: *Soltész Zoltán 70 éves*. – In: *Kalendárium '79.*, Uzshorod, 1978. – Balla László: *Aki megsokszorozza a Kárpátok szépségeit*. –In: Kárpáti Igaz Szó, 1984. – Balla László: *Erdélyi Béla és kortársai*. Ungvár-Budapest, 1994. – Ряшко М. *Лірик живопису // Карпатська Україна*.-1999.- 10 серп.-С.8 . – Попова Л. *Золтан Шолтес 6 Подорож у часі // Новини Закарпаття*.-1999. - 24 лип. - С.12 . - Льницький І. *“В горах моє серце...”* // Україна.-2001.-№5.-С.64-65.- Керesztyén Balázs: *Kárpátaljai művelődéstörténeti kislexikon*. Hatodik Síp Alapítvány – Mandátum Kiadó, Budapest-Beregszász, 2001. 244-245. o. -

Художники Закарпаття. Ужгород. Ідея проекту та відповідальний за випуск Борис Кузьма. Видавництво Олександри Гаркуші. 2011. 154. р.

Elektronikus irodalom: - A Kárpátaljai Megyei Könyvtár honlapja: http://www.biblioteka.uz.ua/painters/show_avtor.php?id=98

- Шолтес Золтан Іванович. <http://www.carpathia.gov.ua/ua/publication/content/2772.htm>

SÜTŐ János festő

(Ungvár, 1933. 10. 28.)

Az alapiskola elvégzése után 1949-1955-ben befejezte az Ungvári Ipar-művészeti Szakközépiskola festészeti szakát. Mesterei: Boksay József, Berecz Vilmos, Erdélyi Béla. Az 50-es évek derekán, a krími alkotótáborban készített és kiállított munkáira figyeltek fel rá igazán a művészeti berkekben. 1956-tól a megyei, 1955-től megyei, köztársasági, összszövetségi, 1968-tól határontúli, nemzetközi tárlatok, művésztáborok résztvevője. 1962-től az Ukrán Képzőművészeti Szövetség tagja.¹³⁸ Balla László szerint a harmadik festőnemzedék tagja: „Csak tájat fest, s itt felfogása a Kassaiéhoz hasonlóan messzemenően szintetikus: a kárpátaljai festőiskola szinte minden kimagasló alkotójának eredményeit igyekszik hasznosítani.”¹³⁹ Vallomása szerint az ő nemzedékének az a hátránya, hogy az 50-es és a 70-es évek között a szovjet művészeti ideológia nyomására „rengeteg időt fecséreltek” amolyan „iparosmunkára”, ami bizony elvonta őket a komoly, igényes alkotói tevékenységtől. A későbbi években, különösen a Szovjetunió összeomlása utáni időszakban született műalkotásairól megírták a műkritikusok, hogy „kiváló kolorista, aki szívesen ötvözi a két tanítómester, Erdélyi Béla és Boksay József színlátását, szemléletét, miközben egyéni kifejezőeszközeit is szüntelen fejleszti.”¹⁴⁰ 1975-1997: között közép-ázsiai köztársaságokban és skandináviai országokban tett tanulmányutakat. A kárpátaljai tájképfestészet neves alakja. „Műveinek állandó élményanyagát a természet adja. Hangulatilag széles skálájúak a művei: ugyanúgy fest nagy lélegzetű, epikus hegyi panorámákat, mint lírai hangvételű, bensőséges motívumokat. Alkotásai átgondolt felépítésükkel, kiérlelt színvilágukkal tűnnek ki. A festő a tiszta, intenzív színek kontrasztjára, a dinamikus formák ellentétére épít. A pasztózus festésmód igen kifejező hatásokat teremt. Csendéleteire is jellemző a lendületes festőiség, a gazdag érzelmi töltet.”¹⁴¹

Egyéni (válogatott) kiállítások: 1958, a Kárpátaljai Írószövetség kiállítása, Ungvár. – 1974: Kárpátaljai Honismereti Múzeum, Ungvár. - 1975, 1982, 1986: Kárpátaljai Képzőművészeti Múzeum, Ungvár. - 1983, 1988: Ukrán Képző- és Iparművészeti Szövetség Kiállítóterem, Kijev (kat.). - 1990:

Axelsson G., Göteborg (Svájc). - 1997: Debrecen. - 1997: Kárpátaljai Képzőművészeti Múzeum, Ungvár. - 1999: Tiszaújváros. - 2001: Ungvár.

Válogatott csoportos kiállítások: - 1956: Kárpátalja kortárs képzőművészete, MM Kiállítóterem, Kijev. - MM Kiállítóterem, Moszkva. - Riga. - Tallinn. - Vilnius. - 1957, 1958: köztársasági kiállítás, MM Kiállítóterem, Kijev. - 1959: Szovjet összszövetségi kiállítás, MM Kiállítóterem, Moszkva. - 1960, 1961, 1962, 1965, 1967: köztársasági kiállítás, MM Kiállítóterem, Kijev. - 1970: Szovjet összszövetségi kiállítás, MM Kiállítóterem, Moszkva. - Ukrán tájképfestészet, Belgrád. - Genova. - 1970, 1972: köztársasági kiállítás, MM Kiállítóterem, Kijev. - 1974: Kárpátalja kortárs képzőművészete, Művelődési Központ, Nyíregyháza. - 1974, 1975: köztársasági kiállítás, MM Kiállítóterem, Kijev. 1975: Szovjet kortárs képzőművészet, London. - Hekasszo G., Tokió. - Nagoja. - 1977, 1979: köztársasági kiállítás, MM Kiállítóterem, Kijev. - 1980: Kárpátalja képzőművészete, Szovjet Képző- és Iparművészeti Szövetség Kiállítóterem, Moszkva. - 1981: Szovjet kortárs képzőművészet, Nicosia (Ciprus). - 1982, 1984: köztársasági kiállítás, MM Kiállítóterem, Kijev. - 1985: Kárpátalja kortárs képzőművészete, Ukrán Nemzeti Képzőművészeti Múzeum, Kijev. - 1989: Töketerebesi Történelmi Múzeum [Vjacseszlav Prihogykóval, Horváth Annával], Töketerebes.

Művei közgyűjteményekben: - Bergyanszki Képzőművészeti Múzeum, Bergyanszk. - Csernyigovi Történelmi Múzeum, Csernyigov. - Jagotyinszki Képzőművészeti Múzeum, Jagotyinszk. - Ukrán Kulturális és Művészeti Minisztérium gyűjteménye, Kijev. - Képző- és Iparművészeti Szövetség gyűjteménye, Kijev. - Orosz Nemzeti Képzőművészeti Szövetség kiállítást szervező igazgatóságának gyűjteménye, Moszkva. - Kárpátaljai Megyei Boksaj József Szépművészeti Múzeum, Ungvár. - Kárpátaljai Művelődési Honismereti Múzeum, Ungvár. - Mironivkai Galéria, Mironivka. - Volinszki Történelmi Múzeum, Volinszk. - Zsitomiri Történelmi Múzeum, Zsitomir. - Péterfalvai Képtár, Péterfalva. - Mágángyűjtemények.

Díjak, elismerések: Ukrajna érdemes képzőművésze (1975).

Ukrajna népi képzőművésze (2004).

Irodalom: - Sandor, L.: *Hudozsniki Zakarpatja*, Kijev, 1961. - *Szlovník hudozsnikov Ukrajini*, Kijev, 1973. - Bosaj, J.: *Izobrazitelnoje iskusstvo Zakarpatja*, Moszkva, 1973. - Osztrovszkij, G.: *Adaljbort Mihajlovics Erdeli*, Moszkva, 1966. - Csernega-Balla, J. M.- Sztasko, J. J.: *Zakarpatzskij hudozsnij muzej*, Kijev, 1973. - Dupka György: *Kárpátalja magyar személyi és intézmény-adattára*, Ungvár-Budapest, Intermix Kiadó, 1993. 126. o. - Balla László: *Erdélyi Béla és kortársai*, Ungvár-Budapest, 1994. - Barát Mihály: *Válogatott*

találkozások. – *Négyszemközt a hatvanéves Sütő Jánossal.* (életpálya- és portrévázlatok 1970-1996) Ungvár-Budapest, Intermix Kiadó, 1996. 24. o. - *Kortárs magyar művészeti lexikon, P-Z. 3. Főszerkesztő: Fitz Péter.* Enciklopédia Kiadó, Budapest, 2001, 278-432. o. - “*Карпатська республіка*” Івана Шутєва доповнила різнобарв’я ужгородської золотої осені // Трибуна. - 2008. - 11 жовт. - С. 2. - Nigriny Szabolcs: *Unintelligensnek lenni a sikk. (Portré Sütő Jánosról).* – In: *Élet-Jel, Közművelődési magazin*, Ungvár, 2010. március, 12-13. o. - *Художники Закарпаття.* Ужгород. Ідея проекту та відповідальний за випуск Борис Кузьма. Видавництво Олександрії Гаркуші. 2011. 156. р.

Elektronikus irodalom:

- A Kárpátaljai Megyei Könyvtár honlapja: http://www.biblioteka.uz.ua/painters/show_avtor.php?id=128

- Шутєв Іван Михайлович. <http://www.carpathia.gov.ua/ua/publication/content/2774.htm>

- Prihogyko, Duska: *Sütő János.* – In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/suto_janos

SÜTŐ Miklós festő, galéria igazgató

(Bátyú, 1957. 07. 21.)

A 3. sz. Középiskola elvégzése után 1984-ben az Ungvári Állami Egyetem történelmi karán szerzett diplomát. Alkalmazott grafikusként dolgozott a helyi intézményeknél. A tájképfestészet vonzáskörébe került. Szakmailag a kárpátaljai festőiskola alapítótól, úttörőitől sokat merített, hatással volt rá Boksay József, Erdélyi Béla, Volodimir Mikita, Sütő János művészete. 1975-től a városi, megyei, országos kiállítások résztvevője. 1977-ben első önálló kiállítását a munkácsi Tisztek Házában rendezte meg. A Barvi-Karpat alkotóművészek egyesületének elnöke. 1998-tól az Ukrán Nemzeti Képzőművészek Szövetségéhez tartozó Uzsgorod Galléria igazgatója. Ungváron él.

Egyéni (válogatott) kiállítások: 1977: Munkács, 1980: Kisvárd, 1997: Ungvár.

Művek közgyűjteményekben: Ausztrália, USA, Magyarország, Szlovákia, Lengyelország, Oroszország magángyűjteményeiben.

Irodalom: - Шете М. “*Мій диплом викладача історії лежить у шухляді без користі*” // Ужгород.- 2007. - 18 сеп. - С.13. - Деяк Л. *Він продовжує справу династії* // Ужгород.- 1999. - 18 верес.- с.12. - Мишанич В. *Презентує Микола Шете* // Ужгород.- 2007.- 28 лип. - С.12,

Elektronikus irodalom: - A Kárpátaljai Megyei Könyvtár honlapja: http://www.biblioteka.uz.ua/painters/show_avtor.php?id=104

SZ

SZEMÁN Ferenc, „ÖCSI” festő

(Ungvár, 1937. 03. 27. – Ungvár, 2004.)

Az alapkiskola után 1953-1958 között elvégezte az Ungvári Képzőművészeti Szakiskolát. Tanítómesterei: Boksay József, Erdélyi Béla, Manajló Tivadar volt, 1958-60 között a tallinni Képzőművészeti Főiskola szabadhallgatója.¹⁴² 1967-ben harmincadik születésnapján rendezte meg első kiállítását a Kárpátaljai Írószövetség klubjában, ahol nagy érdeklődés mellett „absztrakt” műveket állított ki. Azonban a „szovjet ideológia illetékesei” pár nap múlva bezáratták a kiállítást.¹⁴³ A továbbiakban „Öcsi” művésznévvel szignálta vásznait. Az 1980-as évek végéig a festészet mellett dekoratőrként dolgozott Ungváron. 1991-től a Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társaságának a tagja. 1992, 1996, 1997: a mezőkövesdi és a lakitelki művésztelepeken alkot. Pályájának korai szakasza a 60-as évek derekára esik. A szovjet korszakban készített munkái nem feleltek meg a hivatalos ideológia elvárásainak. Kárpátalján mellőzték, az ideológiai inkvizítorok akadályozták művészi érvényesülését, „idegen ideológia szolgájának”, „lelki emigránsnak” tartották. Csaknem két évtizeden át kirekesztették a hivatalos művészeti életből, alkotásait gyakran kizsúrízték, s megtagadták felvételét az Ukrán Képzőművész Szövetségbe. Csupán a 80-as évek közepén bekövetkezett szellemi változásoknak köszönhetően kapcsolódott be az alkotói folyamatba, mégpedig igen aktívan. Eddigi munkásságát leggazdagabban, már az ötvenedik életévén túl, 1990-ben a Kárpátaljai Szépművészeti Múzeumban megrendezett, szenzációszámba menő kiállításán tárhatta a nagyközönség elé korábban betiltott műveit. *„Széles alkotói skálán mozgó művész. Tájképeket, csendéleteket, portrékat, figurális kompozíciókat fest. Piktúrájának jellemző vonása a tiszta színek, a plasztikus formák, az oldottság, a szabadon szárnyaló fantázia, a meghökkentő képi és formai megoldások, a hiperbolizálás és deformáció merész alkalmazása.”*¹⁴⁴

Egyéni (válogatott) kiállítások: 1967: Kárpátaljai Írószövetség klubja, Ungvár. - 1968: Tallinn. - 1990, 1992, 1993, 1997: Kárpátaljai Képzőművészeti Múzeum, Ungvár (kat.).

Válogatott csoportos kiállítások:

- 1966: Fiatal képzőművészek köztársasági kiállítása, Kijev. - 1990: Tendenciák, keresések, eredmények, Szovjet Tudomány és Kultúra Háza, Puszkino. - 1991: A kárpátaljai magyar képző- és iparművészek Révész Imre Társaságának első kiállítása. Kárpátaljai Honismereti Múzeum. Ungvár (Katalógus, *A teremtség gyögyőre*, Balla D. Károly előszavával). - 1993: Kárpátaljai Magyar Képző- és

Iparművészek Révész Imre Társaságának kiállítása, Árkád Galéria, Budapest. – 1995: Szabad ukrán képzőművészet, Ukrán Képzőművészeti Szövetség Kiállítóterme, Kijev. – 1995: Kárpátaljai Képzőművészeti Múzeum, Ungvár. – 1996: Tisztelgés a Honfoglalás 1100. évfordulója előtt. Vajdasági és Kárpátaljai Művészek kiállítása (MKITSZ), az MVSZ székházában, Budapest. (Kat. Sz. Kürti Katalin művészettörténész bevezetőjével). – 1997 - Kárpátaljai Néprajzi Múzeum, Ungvár. – 1998: A kárpátaljai magyar képző- és iparművészek kiállítása a MÉKK szervezésében. Tisztelgés a forradalom és szabadságharc 150. évfordulója előtt. Néprajzi Múzeum. Ungvár (Katalógus, *Az alkotó felelőssége*, Horváth Sándor előszavával). – 1999: Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társasága, Boksay József Szépművészeti Múzeum, Ungvár (Kat. Vári Fábán László előszavával). – Expo 2000 - Hannover, Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társaság (Katalógus: Zselicki József előszavával). – 2000 december – 2001 január: Kárpát-medencei képző- és iparművészek millenniumi kiállítása, Boksay József Szépművészeti Múzeum, Ungvár (Kat. Tóth István bevezetőjével). – 2002. dec. 11. – 2003. jan. 4.: Kárpátaljai magyar képző- és iparművészeti kiállítás a RIT, KMKSZ szervezésében. Kárpátaljai Megyei Néprajzi Múzeum, Ungvár (Kat. Riskó György beköszöntőjével). – 1991-2004: a Révész Imre Társaság által szervezett kiállítások résztvevője, Kárpátaljai Honismereti Múzeum, Ungvár. – Kárpátaljai Képzőművészeti Múzeum, Ungvár. – Kárpátaljai Néprajzi Múzeum, Ungvár. – II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Tanárképző Főiskola, Beregszász.

Művek közgyűjteményekben: Kárpátaljai Képzőművészeti Múzeum, Ungvár. – New York-i Modern Képzőművészeti Galéria. – Alkotásai számos jelentős bolgár, jugoszláv, cseh és szlovák, Egyesült Államok-beli, németországi, izraeli és természetesen anyaországi, valamint itthoni gyűjteményben megtalálhatók.

Köztéri művei: - Egyetem (secco, 1973, egyetemi diákszálló, Ungvár).

Díjak, elismerések: 1991-ben megkapta a Hollósy-díjat.

Irodalom: - Dupka György. *Kárpátalja magyar személyi és intézményadattára*. Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 1993. 130. o. – Horváth Sándor: *Szeretet, szépség, békesség*, - in: Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társasága. 1990-95, Ungvár, 1995. – Bikszej, L.: (kat. bev., Ungvár, 1997). – Barát Mihály: *Válogatott találkozások. – Öcsi/Szémán Ferencről* (életpálya- és portrévázlatok 1970-1996) Ungvár-Budapest, Intermix Kiadó, 1996. 41-43. o. – *Kortárs magyar művészeti lexikon, P-Z. 3.* Főszerkesztő: Fitz Péter. Enciklopédia Kiadó, Budapest, 2001, 540. o. – K 85.14 C30 Ференц Семан. *Живопис як автобіографія* [Текст] = Ferencz Seman. *Life as an autobiography* : фотоальбом / Авт.-упоряд. та авт. статті О.

Петрова. - К. : Сталь, 2005. - 144 с. : мал. - Сирохман, М *Ференц Семан - Семан Феєріс* [Текст] : [Живописець] / М Сирохман // Фест. - 2005. - 6-12 жовт. - . С.14. - *Szemán Öcsi emlékezete.* (Riskó György: Szemán „Öcsi” Ferenc festőművész). Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség, Ungvár, 2005. - Vitalij Dvorcin filmrendező: Ez a város című rövidfilmjében Szemán Ferenc alakját örököltette meg. - Біксей, Людмила. *Йому було б сімдесят* [Текст] : [пам'яті худож. Ф. Семана] / Л. Біксей // Культуролог. джерела. - 2007. - № 1. - С. 91-92. - К 85.14 С 30 *Ференц Семан* [Текст] : каталог виставки творів / Закарпатський обл. худ. музей ім. Й. Бокшая ; [передм.] Ф. Ерфан ; Приходько [та ін.] О. - Ужгород : Патент, 2009. - 52 с. : кол.іл. - *Художники Закарпаття.* Ужгород. Ідея проекту та відповідальний за випуск Борис Кузьма. Видавництво Олександри Гаркуші. 2011. 40. р. - Nigriny Szabolcs: *Öcsi a Boksayban. 75 éve született Szemán Ferenc.* – In: Kárpáti Igaz Szó (Élet-Jel), 2012. 04. 02.

Elektronikus irodalom: Prihogyko, Duska: *Szeman Ferenc.* – In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/szeman_ferenc.

- <http://foso.uz.ua/home/35-anons/79-2009-04-02-12-25-47.pdf>

- <http://news.uzhgorod.ua/novosti/14543/>

- A Kárpátaljai Megyei Könyvtár honlapja: http://www.biblioteka.uz.ua/painters/show_avtor.php?id=123

- Erfán Ferenc: *Ki is volt hát Öcsi?* (Forrás: Kárpátalja 2006. 04. 07.).

- In: <http://www.karpatszemle.uz.ua/kepzomuv/km060401.htm>

- Pzs: *Kárpátalja egyik kiemelkedő alkotójára emlékeztek* (Forrás: Kárpátalja 2005. 09. 02.). - In: <http://www.karpatszemle.uz.ua/kepzomuv/km050803.htm>

SZKAKANDIJ (CZEGLÉDY) Olga festő-grafikus, dekoratőr
(Brid/Boród, 1950. 10. 03.)

A helyi általános iskola elvégzése után 1971-ben az Ungvári Iparművészeti Szakiskolában szerzett szakképesítést. Tanítómesterei: T. Kiscsuk, Duncsák Attila, Petky Sándor. 2003-tól az Ukrán Képzőművészek Szövetségének tagja.¹⁴⁵ Tagja a MÉKK Munkácsy Mihály Képzőművészeti Egyesületének, 2010-től kiállításainak résztvevője. Műveit különböző technikákban valósítja meg, de többnyire olajjal fest. Ungváron él.

Válogatott csoportos kiállítások: Ungvár (2011 - 2013).

Díjak, elismerések: Erdélyi Béla és Boksay József díjas (2009, 2010).

Irodalom: - *Художники Закарпаття.* Ужгород. Ідея проекту та відповідальний за випуск Борис Кузьма. Видавництво Олександри Гаркуші. 2011. 138. р.

Elektronikus irodalom: - Закарпатська художниця Ольга Скакандій захопилася боді-артом: <http://ua-reporter.com/novosti/59925>.

- Весна очима закарпатських художниць: <http://clipnews.info/newstopic.htm?id=11585>

- A Kárpátaljai Megyei Könyvtár honlapja: http://www.biblioteka.uz.ua/painters/show_avtor.php?id=159

SZOCSKA László kispasztikus, faszobrász

(Ungvár, 1951. 01. 19.)

Az érettségi után az UNE fizika karán tanult, de érdeklődése mégis a művészet felé kanyarodott. Néhány évig dekoratorként dolgozott. Magánszorgalomból szerzett képzőművészeti és iparművészeti ismereteket. Egyedi fából készített térplasztikai kompozíciókkal kísérletezett. Alkotói tervei között szerepel az eddig megvalósított *Metamorfózis* című sorozat, az *Eurokultúra* című és más téma-sorozatok folytatása, ahol a síkból a térbe való átmenet problémakörének körbejárásán fáradozik. Megihlette az ungvári Márton István zeneszerző miséjének áhítata, minden egyes tételéhez egy-egy kompozíciót alkotott. „*Leheletfinom lemezekre hasogatta a fát egy barkácsgépen, majd ragasztással, applikálással formálta meg a szobrokat... Fokozatosan kialakult egyéni technikája, vonal és formaérzéke... A kísérletezgetésből művészet lett. Szocska térplasztikái nemcsak idehaza, hanem külföldön is érdeklődést keltenek...*”¹⁴⁶ 1995-től az Ukrán Képzőművészeti Szövetség tagja.¹⁴⁷ 1998-tól a Cseh Képzőművészeti Szövetség tagja. 1999-től tagja a Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társaságnak. 1992-től a megyei, 1995-től köztársasági, összszövetségi, határontúli, nemzetközi kiállítások, művésztaборok állandó résztvevője. Ungváron él és dolgozik.

Egyéni (válogatott) kiállítások: 2011: Ungvár.

Válogatott csoportos kiállítások: 1992: Kárpátaljai modern művészek tárlata, Vörösmarty Művelődési Ház, Budapest. 1995: Képzőművészeti szövetség tagjelöltjeinek tárlata, Ungvár. – 1998: A kárpátaljai magyar képző- és iparművészek kiállítása a MÉKK szervezésében. Tisztelgés a forradalom és szabadságharc 150. évfordulója előtt. Néprajzi Múzeum, Ungvár (Katalógus, *Az alkotó felelőssége*, Horváth Sándor előszavával). - 1999: Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társasága, Boksay József Szépművészeti Múzeum, Ungvár (Kat. Vári Fábián László előszavával). – Expo 2000 - Hannover, Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társaság (Katalógus: Zselicki József előszavával). - 2000 december – 2001 január: Kárpát-medencei képző- és iparművészek millenniumi kiállítása, Boksay József Szépművészeti Múzeum, Ungvár (Kat. Tóth István bevezető-

jével). – 2002. dec. 11. – 2003. jan. 4.: Kárpátaljai magyar képző- és iparművészeti kiállítás a RIT, KMKSZ szervezésében. Kárpátaljai Megyei Néprajzi Múzeum, Ungvár (Kat. Riskó György beköszöntőjével). – A RIT-szervezte tárlatokon kívül, további csoportos kiállításon Ungváron, Kijevben, Budapesten és más településeken vett részt. Gyakran megfordult Tályán, a közép-európai művésztelepen, ahol lehetősége volt együtt dolgozni, szakmai tapasztalatcserét folytatni nagy nevű művészekkel.

Művek közgyűjteményekben: - Kárpátaljai Képzőművészeti Múzeum, Ungvár. - Alkotásai számos jelentős amerikai, hollandiai, csehországi és magyarországi, valamint magángyűjteményekben megtalálhatók.

Díjak, elismerések: Erdélyi Béla és Boksay József díjas (2000).

Irodalom: - Barát Mihály: *Válogatott találkozások. – A faszoibrász. / Szocska Lászlóról/*, (életpálya- és portrévázlatok 1970-1996) Ungvár-Budapest, Intermix Kiadó, 1996. 97-98. o.- Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társaság. Katalógus. Credo Alapítvány, Ungvár, 1999. 40. o. - Nigriny Szabolcs: *A végtelen plasztikai megfogalmazója. (Portré Szocska Lászlóról)*. – In: *Élet-Jel*, Közművelődési magazin, Ungvár, 2009. június, 14-15. o. - *Художники Закарпаття*. Ужгород. Ідея проекту та відповідальний за випуск Борис Кузьма. Видавництво Олександри Гаркуші. 2011. 142. p.

Elektronikus irodalom: - Сочка Василь Васильович. <http://www.carpathia.gov.ua/ua/publication/content/2762.htm>

-KMMI. Arcképcsarnok. Szocska László: http://www.kmmi.org.ua/arcepek?menu_id=9&submenu_id=14&arc_id=19

SZŐKE István festőművész

(Ungvár, 1924. 08. 10. – Ungvár, 1954. 06. 14.)

A helyi alapkola elvégzése után az ungvári gimnáziumban folytatta tanulmányait, ahol Endrédy György tanítványa volt. A budapesti Képzőművészeti Főiskolán – a háborúvesztés, a rendszer összeomlása miatt – csak néhány hónapot töltött. Itt Szőnyi István volt a tanára. 1945 után még egy félévet elvégzett az ungvári képzőművészeti főiskolán, de a főiskola megszűnésével tanulmányai is abbamaradtak. Jelentős szervező szerepet fejtett ki a 40-es, 50-es évek képzőművészeti körében. Kezdeményezésére 1946 végén megalakult a Kárpátaljai Fiatal Képzőművészek Egyesülete (KFKE), amelynek a hatalom által történt „botrányos felosztásáig” elnöke volt. Balla László, mint a KFKE főtitkára visszaemlékezéséből tudjuk, hogy a „kemény megrovás” ellenére az egyesülés informálisan Szőke István lakásán tovább működött, a fiatal művészek vasárnap délutánonként

itt jöttek össze és mélyreható szakmai vitákat folytattak. A kárpátaljai harmadik festőnemzedék igéretesen tehetséges tagjában többen „a jövő Erdélyi Béláját látták”. Mindössze harminc évet élt, súlyos szívbaj vitte el. Festői hagyatéka Balla László elemzése szerint torzóban is számottevő: „*Képein, mint nemzedéktársainál is, megfigyelhetők bizonyos poszt-nagybányai törekvések: az impresszionizmus és a posztimpresszionizmus gyakran együtt jelentkezik rajtuk. Szép puha formakezelése, ízes okkeres harmóniái Szőnyire emlékeztetnek. Színtisztasága, komponálásának nyugodt, kiegyensúlyozott volta Endrédyt idézi. Hagyatékának nem kis részét teszik ki figurális kompozíciói.*”¹⁴⁸ Sajátos hangulatú tájképeket és mezei virágokból összeállított csendéleteket, portrékat, zsánerképeket is festett.

Irodalom: – Balla László: *Csillogó, lobogó, vibráló tájak. Riportok kárpátontúli képzőművészekről.* (Torzó. – Vallomások Szőke Istvánról). Kárpáti Könyvkiadó, Uzshorod, 1975. 109-118. o. - Balla László: *Erdélyi Béla és kortársai.* Ungvár. Budapest, 1994. - Keresztyén Balázs: *Kárpátaljai művelődéstörténeti kislexikon.* Hatodik Síp Alapítvány – Mandátum Kiadó, Budapest-Beregszász, 2001. 275-276. o.

SZTASKÓ Gyula (Tibor) grafikus, művészettörténész

(Ungvár, 1923. 02. 17. – Ungvár, 1998.)

A helyi alapiskola elvégzése után az ungvári gimnáziumban – szinte egyidőben Szőke Istvánnal, Habda Lászlóval – Endrédy György rajztanár kalauzolásával sajátította el a festészet alapjait. Majd a budapesti egyetemi tanulmányok következtek: joghallgató volt, a II. világháború miatt a szakmai képzést félbeszakította, 1944 őszén a fővárosból Ungvárra hazatérve a vonatot bombatámadás érte, szerencsésen megúsza a szörnyű eseményt. Tanulmányait az ungvári Képzőművészeti Főiskolán fejezte be. Rövid ideig az Ungvári Iparművészeti Szakiskolában oktató tevékenységet fejt ki. Majd nyugdíjba vonulásáig a megyei Szépművészeti Múzeum tudományos munkatársa, illetve igazgatóhelyettese volt. Közben művészetkritikai tevékenységet folytatott. Foglalkozott a klasszikus és modern magyar képzőművészet kérdésével. Kárpátalja képzőművészetéről, a pályatársak munkáiról, a múzeum képgyűjteményéről, a különböző kiállításokról elmélyült, elemző, gondolatgazdag tanulmányokat, figyelemfelkeltő cikkeket írt az ukrán, orosz és magyar nyelvű kiadványokba. Ezek közül a legjelentősebbek: Révész Imre munkásságáról írt monográfia. Egyik társszerzője a képtár anyagát leíró, ismertető könyvnek. A magas pártbeosztású tárlatlátogatók ideológiai támadásai sem szegték kedvét, bátran kiállt az igazi és hiteles szellemi értékek védelmére, terjesztése mellett. Pl. a szépművészeti múzeumban az egyik a

„művészet a népé” beállítottságú „turista elvtárssal” szemben bátran és higgadtan érvelve megvédte Erdélyi Béla egyik „mázolmányának” titulált festményét, nem támogatta eltávolítását. Emiatt a háborús veterán panaszt tett a vezetőségénél, és a hivatásos művészettörténész húzta a rövidebbet. *„Nem sokat törődött azzal sem, hogy eleinte a hivatalos közök idegenkedve fogadták a képeit, mert eltértek a dogmatikus művészetszemlélet sablonjaitól. Ment tovább a maga útján... A mindössze két-három arasznyi akvarellek, temperák a figyelmes néző előtt egy roppant tágas világot tárnak fel. Munkái egyéni hangvételűek, nagyrészt szülőföldje tájaihoz és lakóihoz kötődnek, de egyetemes érvényű dolgokat, érdekes embertípusokat ábrázolnak. Melegség, szeretet árad belőlük... Különösen kedvelt témája a Korsóvásár. Ez már hosszú évek óta foglalkoztatja a fantáziáját, egy sok-sok darabból álló sorozatot készített belőlük. Két egyforma kompozíciót aligha találunk közöttük: új és új változatban vetíti elénk a színes népviseletbe öltözött falusi nők, a vásár forgatagába felbukkanó férfiak, gyerekek alakját, a környező vidék egy-egy szeletét.*¹⁴⁹ 1970-től az Ukrán Képzőművészek Szövetségének tagja.¹⁵⁰ 1948-tól a megyei, köztársasági, összszövetségi, határontúli, nemzetközi kiállítások, művésztaборok állandó résztvevője. Festményein a néphagyományok színei és hangulata tükröződik, kedvelte a kisméretű vásznakat, csendéletei, zsánerképei aprólékos technikával és kitűnő rajzzal örvendeztetik meg a szemlélődőt. A harmadik nemzedékhez tartozó Sztaskó Gyula *„Hangja képzőművészetünkben egészen egyéni: nem tartozik a nagylélegzetű, sodró lendületű tájképek alkotóinak népes táborához. A gondosan érlelt, kis műves formák, a rendkívül nagy körülmétekintéssel, maximális pontossággal megválogatott szín-harmóniák jelentik művészetének világát.*”¹⁵¹

Egyéni (válogatott) kiállítások: 1985, 1993: Ungvár. 1998: Ungvár (posztumusz kiállítás).

Válogatott csoportos kiállítások: A megyei és a köztársasági tárlatokon kívül csoportos kiállításai voltak Magyarországon, Szlovákiában, Romániában, Németországban.

Művek közgyűjteményekben: - Kárpátaljai Képzőművészeti Múzeum, Ungvár. - Alkotásai megtalálhatók amerikai és izraeli magángyűjteményekben, számos jelentős külföldi és belföldi múzeumban, galériában.

Irodalom: – Balla László: *Csillogó, lobogó, vibráló tájak. Riportok kárpátontúli képzőművészekről. (Kék szimfóniák. – Vallomások Sztaskó Gyuláról).* Kárpáti Könyvkiadó, Uzshorod, 1975. 131-135. o. - Balla László: *Erdélyi Béla és kortársai.* Ungvár. Budapest, 1994. 64. o. - Barát Mihály: *Válogatott találkozások. – Nem a méreten múlik. /Sztaskó Gyuláról/, (életpálya- és portrévázlatok 1970-1996)* Ungvár-Budapest, Intermix Kiadó, 1996. 95-96. o.-

Художники Закарпаття. Ужгород. Ідея проекту та відповідальний за випуск Борис Кузьма. Видавництво Олександри Гаркуші. 2011. 143. р.

Elektronikus irodalom: - Сташко Юлій Юлійович. <http://www.carpathia.gov.ua/ua/publication/content/2763.htm>

- http://www.atanazgaleria.hu/old/magyar.php?page=ruthenia/alkotok_hu

T

TÓTH Lajos festő-grafikus

(Szürte, 1948. 09. 09. - Szürte, 2006. 09. 28.)

A szürtei alapiskola után 1964-67 között fejezte be az Ungvári Iparművészeti Szakiskolát. Mesterei: Petky Sándor, Berecz Vilmos. 1974-től magyarországi tárlatok résztvevője. 1990-97: mezőkövesdi, kárpátaljai, pécsi, budapesti, csepeli, sellyei, aranyosapáti, lakiteleki művésztelepeken alkot. 1990-től a Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társaság megalapítója, 2006-ig elnöke. 1996: a Művészetbarátok Egyesületének tagja. 2005-től a Magyar Művészeti Akadémia tagja. Festett, grafikákat készített, könyveket illusztrált. Képeire a realista-szürrealista ábrázolásmód jellemző. *„Alkotói énje két irányban valósul meg: a portrékban és a tájképekben művészi eszköztára hol a kárpátaljai iskola hagyományaival rokon, hol asszociatív-metaforikus jellegű, és a szürrealizmussal kacérkodik. Neve könyvillusztrátorként is ismert, számos kárpátaljai magyar költő verseskötetét illusztrálta”.*¹⁵²

Egyéni (válogatott) kiállítások: - 1975: Művelődési Ház, Csap. – 1988: a Kárpáti Igaz Szó szerkesztőségének nagyterme, Ungvár. 1976, 1979, 1983 - Ungvár, Megyei Őszi Tárlat. - 1989: Bessenyei György Tanárképző Főiskola, Nyíregyháza. - 1990: Városi Művelődési Ház, Mátészalka. - Herman Ottó Múzeum, Miskolc. 1993: Budakeszi. 1998: Szürte.

Válogatott csoportos kiállítások: - 1991: A Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társaságának első kiállítása. Kárpátaljai Honismereti Múzeum. Ungvár (Katalógus, *A teremtés gyönyöre*, Balla D. Károly előszavával). – 1992: Alkotóművészek az olimpiai sikerekért, Népstadion, Sportcsarnok. - Megbékéléseink, Hadtörténeti Múzeum, Budapest. - 1993: Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társasága, tárlat, Árkád Galéria, Budapest Katalógus, Tóth István utószavával). - BMK [Riskó Györggyel, Veres Péterrel, Hidi Endrével]. - Városi Képtár [Kolozsvári Lászlóval, Pálffy Istvánnal, Szemán Ferencsel], Mező-

kövesd. - Kolping Ház [Kolozsvári Lászlóval, Pálffy Istvánnal, Magyar Lászlóval], Pécs. 1995: Művelődési Központ, Sellye. – 1995: Művelődési Központ, Pécsvárad. – 1995: köztársasági kiállítás, Kijev. - Kárpátaljai Képzőművészeti Múzeum, Ungvár. - Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társaságának kiállítása, Kárpátaljai Képzőművészeti Múzeum, Ungvár. - 1996: Tisztelgés a Honfoglalás 1100. évfordulója előtt. Vajdasági és Kárpátaljai Művészek kiállítása (MKITSZ), az MVSZ székházában, Budapest. (Kat. Sz. Kürti Katalin művészettörténész bevezetőjével). - 1998: A kárpátaljai magyar képző- és iparművészek kiállítása a MÉKK szervezésében. Tisztelgés a forradalom és szabadságharc 150. évfordulója előtt. Néprajzi Múzeum. Ungvár (Katalógus, *Az alkotó felelőssége*, Horváth Sándor előszavával). - 1999: Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társasága, Boksay József Szépművészeti Múzeum, Ungvár (Kat. Vári Fábián László előszavával). - 1999: Tanárképző Főiskola, Beregszász. – Expo 2000 - Hannover, Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társasága (Katalógus: Zselicki József előszavával). - 2000 december – 2001 január: Kárpát-medencei képző- és iparművészek millenniumi kiállítása, Boksay József Szépművészeti Múzeum, Ungvár (Kat. Tóth István bevezetőjével). – 2002. dec. 11. – 2003. jan. 4.: Kárpátaljai magyar képző- és iparművészeti kiállítás a RIT, KMKSZ szervezésében. Kárpátaljai Megyei Néprajzi Múzeum, Ungvár (Kat. Riskó György beköszöntőjével).

Művek közgyűjteményekben: - KMG, Dunaszerdahely. - Mezőkövesdi Múzeum, Mezőkövesd. - Sellyei Múzeum, Sellye.

Irodalom: Horváth Sándor: *Hosszútávfutás - akadályokkal*, in: Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társasága 1990-1995, Ungvár, 1995. - *Kortárs magyar művészeti lexikon, P-Z. 3.* Főszerkesztő: Fitz Péter. Enciklopédia Kiadó, Budapest, 2001, 725. o.

Elektronikus irodalom: - Prihogyko, Duska: *Tóth Lajos*. – In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/toth_lajos_1

TURÁK Angéla festő, rajztanár
(Ungvár, 1934. 03. 18.)

Munkás családból származott. Elvégezte az Ungvári Tanítóképzőt. Ezt követően a Drohobicsi Tanárképző Főiskola orosz nyelv és irodalom szakán szerzett diplomát, tanulmányait a Moszkvai Népművészeti Egyetemen folytatta. Pedagógiai és képzőművészeti tevékenységén kívül gyerekkönyveket ír és illusztrál ukrán, magyar és szlovák nyelven. Több mint húsz éve az ungvári „Pagyjuny” ifjúsági ház Bakonyi Zoltán Stúdiójának rajztaná-

ra. Számos tanítványa elismert képzőművész lett. Gyermeknek írt kiadványokat illusztrál. Tanmeséket ír. Első kiállítására 1991-ben az ungvári Hungarológiai Központban került sor. Csoportos és egyéni kiállításokon vett részt Ungváron, ezen kívül Magyarországon, Szlovákiában, Ausztriában, Csehországban, Németországban. Különböző technikával dolgozik: olajfestés, akvarell, selyem-, olaj-, üvegfestés, monotípiák, pasztell, grafika. A Tiszaháti Munkácsy Mihály Alkotótábor és az egyesület (MMKE) alapító tagja. Résztvevője a Tiszaháti Munkácsy Mihály Képzőművészeti Alkotótábornak (I. 2007. november, II. 2008. július-augusztus, III. 2009. november 22. – december 1., Bene, IV. 2010. augusztus 21-29., Tiszabökény), a MÉKK Munkácsy Mihály Képzőművészeti Egyesület csoportos kiállításainak. Ungváron él.

Egyéni (válogatott) kiállítások: 1991: Ungvár, 1992: Svelm (Németország), 1994: Ungvár (jubileumi kiállítás születésének 60. évfordulójára), 1995: Ungvár, Békéscsaba, 1996: Olomóc (Csehország), 1997: Grác (Ausztria), 1998: Munkács, 1999: Ungvár (jubileumi kiállítás születésének 65. évfordulójára), 2001: Királyhelmece, Svidník, Stropkov (Szlovákia), 2002: Debrecen, 2004: Ungvár (jubileumi kiállítás születésének 70. évfordulójára).

Válogatott csoportos kiállítások: Ungvár (2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013.), Beregszász (2009), Tiszapéterfalva (2010). Életem kiállítás Ungváron, 2009.

Díjak, elismerések: Ukrajna jeles népi oktatója (1988), Ukrajna érdemes pedagógusa (1994), további fontosabb elismerések: alkotótáborok, kiállítások emléklapjai, oklevelei.

Publikációk: Turák Angéla: *Őzike ajándéka*. Mesék. Illusztráció: Turák Angéla. Ungvár-Budapest, Intermix Kiadó, 2008.

Irodalom: - Тищенко, Софія. Ангеліна Турак - педагог, художниця, письменниця [Текст] / С. Тищенко // Культуролог. джерела. - 2007. - № 2. - С. 90-95. : портр., іл. - К 85.14 Т67 Три кроки до щастя: педагог, художник. літератор Ангеліна Турак [Текст]. - Ужгород : [б. и.], [2009]. - Буклет : мал. - Ващук, Ірина. Художник, письменниця, педагог. Такі таланти зібрала жінка, мати і дружина Ангеліна Турак [Текст] : [персон. вист. у музеї народ. архітек. і побуту до 75-річчя] / І. Ващук // Ужгород. - 2009. - 21 берез. - С. 6. : фото. - Штефаньо, Оксана. Весна в музеї настала завдяки квітам Ангеліни Турак [Текст] : [персон. вист. у музеї народ. архіт. і побуту до 75-річчя] / О. Штефаньо // Фест. - 2009. - 2-8 квіт. - С. 14. : рис. ; Чиста політика. - 2009. - 9 квіт. - С. 7. - Nigriny Szabolcs: *Virág- és mesevilág. (Portré Turák Angéláról)*. – In: Élet-Jel, Közművelődési magazin, Ungvár, 2009. április, 12-13. o.- I. *Carpatica art expo – 2010*. A MÉKK Munkácsy Mihály Képzőművészeti Egyesület kiállítása.

Összeállította: Dupka György, Fuchs Andrea, Zubánics László. Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet, Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közossége, Ungvár, 2010, 11. o., - *III. Ugocsai napok – 2010*. A MÉKK Munkácsy Mihály Képzőművészeti Egyesület kiállítása. Összeállította: Dupka György, Fuchs Andrea, Zubánics László. Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet, Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közossége, Péterfalvai Polgármesteri Hivatal. Péterfalva, 2010, 12. o. - *II. Carpatica art expo – 2011*. A MÉKK Munkácsy Mihály Képzőművészeti Egyesület kiállítása. Összeállította: Dupka György, Fuchs Andrea, Zubánics László. Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet, Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közossége, Ungvár, 2011, 16. o.

Elektronikus irodalom: - <http://www.mukachevo.net/ua/news/view/12827>

- <http://www.artkarpat.com/zhivopis-painting/zhivopis-angelina-turak-painting-angelina-turak/>

- A Kárpátaljai Megyei Könyvtár honlapja: http://www.biblioteka.uz.ua/painters/show_avtor.php?id=213

V

VARGA Tarzícíusz ferences testvér, ikonfestő
(Csepe, 1976. 04. 03.)

Varga Antalként anyakönyvezték Csepében. A Tarzícíusz nevet Szent Tarzícíuszról, a ministránsok védőszentjéről kapta. 1996-ban jelentkezett a ferencesek rendjébe. Ezt követően Nagyszőlősen, majd Budapesten a Margit körúti rendházban volt jelölt fél évig. 1997-1998-ban Szécsényben novícius. 1998-tól 2005-ig a szegedi rendház növendéke. 2001-ben Hódmezővásárhelyen részt vett egy kiállításon, ahol az ott kiállított ikonok látványa örökre megfogta. Az alkotó, Józsa Sándor megismertette vele az ikonfestés és a fafaragás technikáit. Valerij Lepahin és a tőle kapott könyvek pedig megértették vele az ikonok mögöttes üzenetét is. 2002-ben grafika, festészet, rajz, tűzzománc szakra jelentkezett a szeged-alsóvárosi kultúrház mestertanodájába. 2005. október 1-én a nagyszőlősi templomban tett örök fogadalmat Istennek. 2005-től az esztergomi ferences gimnáziumban segédprefektusként és az esztergomi belvárosi plébánián szolgált, ahol megalapította az Urunk Színeváltozása Ikon-társaságot. Ettől az évtől napjainkig ikonfestő táborokat vezet. 2006-ban a budapesti ferencesekhez került, ahol sekrestyésként tevékenykedett, és megalapította a Vélm ikonfestő csoportot. 2008. augusztus 6-tól Kárpátalján tevékenykedik és ikonokat készít megrendelésre, templomok számára. A 2012-ei

beregszászi kiállításon elhangzott beszédében kiemelte, hogy a szülei különböző vallásának köszönhetően a római és a görög katolikus egyházhoz is egyaránt kötődik így az általa készített ikonok ötvözik a keleti és a nyugati vallást.¹⁵³ 2013-tól a MÉKK Munkácsy Mihály Képzőművészeti Egyesületének tagja.

Egyéni (válogatott) kiállítások: 2012: a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Gross Arnold terme, Beregszász.

Válogatott csoportos kiállítások: - Ungvár: 2013.

Irodalom: M. B. (Molnár Bertalan): *Ikonkiállítás Beregszászban.* - Kárpátaljai Hírmondó, Budapest, VIII. évfolyam, 2. szám, 2012. június, 15. o.

Elektronikus irodalom: Honlapja:

http://www.tarziciusztstverhu/index.php?option=com_contact&view=contact&id=1&Itemid=8

VASS Tibor építész

(Feketepatak, 1954. 09. 13.)

Érettségi után 1971-ben felvételizett a Kijevi Építésztechnológiai Egyetemre. Tanulmányait 1976-ban fejezte be. Ungváron dolgozott 1977-ig a megyei tanács építészeti osztályának mérnökeként. 1977-ben átköltözött Kijevbe; 1981-ig a kijevi restaurációs műhely munkavezetője volt, majd a Kijev-Pecszerszki Lavra-kolostor mérnöke, osztályvezetője, később főigazgató-helyettese. A Pecszerszka Lavra galériájában több kárpátaljai (**Fuchs Andrea** / grafika/ **Homoki Gábor**, **Magyar László**, **Réti János**, **Veres Ágota**, **Zubánics László** /fotó/ és mások) és magyarországi festő, grafikus, fotós kiállítását szervezte meg. Feleségével külön képzőművészeti galériát is működtetnek. A Magyarok Kijevi Egyesületének elnöke, az Ukrainai Magyar Demokrata Szövetség alelnöke. Jelenleg Kijevben él és dolgozik.

Irodalom: - *Kárpátaljai magyar civil intézményrendszer, népművészeti műhelyek vizsgálata, adattára.* Munkaanyag. Az anyag írásában, adatgyűjtésében közreműködtek: Dupka György, Fuchs Andrea. Magyar Értelmségi Kárpátaljai Közössége, Ungvár, 2007. 80. o.

VÍGH János építész, grafikus

(Ungvár, 1947. 01. 21.)

A középiskolát szülővárosában végezte, majd nem sokkal ezután Kijevbe költözött. Felvételt nyert a Kijevi Állami Művészeti Főiskola építészeti szakára, melyet 1970-ben fejezett be. Egyetemi tanulmányai után a Kijevprojekt - tervezőintézet főépítésze, majd 1973-tól 1978-ig a Kijevi Állami Művészeti Főiskola tanára. Kijev városépítési tanácsának tagja. Ezután középületek tervezésével foglalkozott (a magyar és a francia nagy-

követség Kijevben, koncerttermek, nemzetközi üzletközpontok, stb.). 1978-tól az Ukrán Építészek Szövetségének tagja, 1990 óta alelnöke. Egy ideig a Kijevi Magyarok Szövetségének elnöke és az Ukrainai Magyar Demokrata Szövetségnek (1993-1999) társelnöke volt. Jelenleg Kijevben él: a „Vígh János és partnerei” tervező iroda vezetője. Közeli munkatársa az országosan is ismertté vált **Kassai István** (1946. 07. 21.) építész, grafikus, aki Kassai Antal festőművész fia.

Díjak, elismerések: Ukrajna népi építésze (1995), Ukrajna érdemes építésze (1995). Az Ukrán Építészeti Akadémia rendes tagja.

Köztéri művei: Millenniumi emlékoszlop. Kijevi magyar hegy. Alkotók: Vígh János építész, Jurij Bahalika szobrász. Felavatva: 1997. december 13.

Irodalom: *Kárpátaljai magyar civil intézményrendszer, népművészeti műhelyek vizsgálata, adattára.* Munkaanyag. Az anyag írásában, adatgyűjtésében közreműködtek: Dupka György, Fuchs Andrea. Magyar Értelmségi Kárpátaljai Községe, Ungvár, 2007. 82. o.

Elektronikus irodalom: Біг Янош Яношевич:

http://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%92%D1%96%D0%B3_%D0%AF%D0%BD%D0%BE%D1%88_%D0%AF%D0%BD%D0%BE%D1%88%D0%B5%D0%B2%D0%B8%D1%87-Хто_є_хто._Закарпаття_2007_-_Янош_Біг_-_ЗАСЛУЖЕНІЙ_АРХІТЕКТОР_УКРАЇНИ: <http://who-is-who.ua/main/page/zakarpatt2007/100/223>

- Біг Янош Яношевич: -Ін: 144-147 о. <http://who-is-who.ua/makets/zakautent/info/zakarpattya3.pdf>

VERES Péter festő, grafikus

(Csonkapapi, 1943. 03. 05. – Beregszász, 2004. 07. 26.)

Az alapiskola után – tanárai, Kerekes Éva és Rázsó Pál ösztönzésére – 1964 - 1968 között az Ungvári Iparművészeti Szakiskolában szerzett szakképesítést. Mesterei: Balla Pál, Berecz Vilmos, Duncsák Attila, Harapko Iván, Szvida Vaszil, Petky Sándor. Különböző beosztásokban dolgozott. 1967-től a megyei, köztársasági, határon túli, külföldi tárlatok, művésztelepek résztvevője. 1995-től az Ukrán Képzőművészek Szövetségének tagja.¹⁵⁴ 1996: gyergyószárhegyi, veránkai, csepei művésztelepeken alkot. 1990-től a Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társaságának; 1993-tól a Magyar Képzőművészek és Iparművészek Társaságának; 1996-tól a Művészetbarátok Egyesületének tagja. Képeire a merész, hatásos színvilág, a rendhagyó formai megoldás és a játékoság jellemző. Szürrealista jeleneteket, portrékat, csendéleteket és tájképeket festett. „*Nem tudom, miért nevezik őt szürrealistának* – teszi fel a költői kérdést Cserniga Gyula. – *Bár átszűri magán a látottakat, a létrehozott*

kép nem az ösztönök vagy a szertelen fantázia, képzelet magamutogató és kihívó kitárulkozása. Az ő művészete egy sokkal intelligensebb, bölcsőbb rálátás a világra, nyoma sincs benne különködésnek, bohémkodásnak. S e mellett jelentkezik egy másik oldal is. A folyton figyelő angyalok, hatalomba és türelembe burkolózva – egy olyan ember szemléli így a világot, aki ismeri a mély titkokat, túllép e világ ismert határain, bölcsessége nem emberi bölcsesség – feliülről jön.”¹⁵⁵ Gyakran kerültek ki ecsetje alól fantasztikus témájú kompozíciók: sárkányai, fantáziaszülte mesebeli lényei egy másik, jobb világot feltételeznek. Grafikai sorozatot készített a honfoglaló magyarokról. „A festés, a tempera és a grafika technikájában dolgozik. Merész dekoratív megoldásokat alkalmaz, felhasználva az intenzív színek kontrasztjait. Az érzelemgazdag tájképeken és csendéleteken kívül gyakran kerülnek ki ecsetje alól fantasztikus témájú kompozíciók: sárkányai, fantáziaszülte mesebeli lényei a művész aggodását tükrözik a világ romlása és diszharmóniája miatt. Számos grafikai mű szerzője, amelyek Magyarország történelmével foglalkoznak. Ezek a grafikai eszközök kifejezőerejével és biztos vonalvezetésükkel tűnnek ki.”¹⁵⁶

Egyéni (válogatott) kiállítások: 1988: Művelődési Ház, Beregszász. – 1990: Hungarológiai Központ, Ungvár. – 1991: Eötvös Loránd Tudományegyetem, Budapest. – 1993, 1995: Hatvani Galéria, Hatvan. – Tápióbicske. 1996: Jókai Klub, Budapest. – Magyar Kultúra Alapítvány, Budapest. – 1997: Közigazgatási Hivatal, Beregszász. – Pestújhegyi Községi Ház.

Válogatott csoportos kiállítások: 1968: Megyei Őszi Tárlat, Ungvár. – 1974: Megyei Őszi Tárlat Ungvár. 1976: Megyei Őszi Tárlat, Ungvár. – 1983: Beregszász. – 1988: Ungvár. – 1991: A Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társaságának első kiállítása. Kárpátaljai Honismereti Múzeum. Ungvár (Katalógus, *A teremtés gyönyöre*, Balla D. Károly előszavával). – 1991: ELTE, Budapest. – 1992: Alkotó Művészek az Olimpiai Sikerért, Budapest. – VSZM, Budapest; Borsa Stúdió, Budapest. – Hadtörténeti Múzeum Budapest – 1993: Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társasága, tárlat, Árkád Galéria, Budapest (Katalógus, Tóth István utószavával). – ELTE. – 1994: Bátyú, a Révész Imre Társaság Kiállítása. 1994: Hatvani Tájképfestészeti Biennálé, Hatvani Galéria, Hatvan. – 1995: Arcok és Sorsok. X. Hatvani Portrébiennálé, Hatvani Galéria, Hatvan. – MKIT-kiállítása. – 1995: Ungvár, országos kiállítás, Técső, a Révész Imre Társaság kiállítása, Hatvani Galéria. – 1996: Tisztelgés a Honfoglalás 1100. évfordulója előtt. Vajdasági és Kárpátaljai Művészek kiállítása (MKITSZ), az MVSZ székházában, Budapest. (Kat. Sz. Kürti Katalin művészettörténész bevezetőjével). – 1998: Szürte. – 1999: Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társasága, Boksay József Szépművészeti Múzeum, Ungvár (Kat. Vári Fábíán László elő-

szavával). - 1999: Tanárképző Főiskola, Beregszász. 1995: Ukrán köztársasági kiállítás. - Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társaságának kiállítása, Kárpátaljai Képzőművészeti Múzeum, Ungvár. - 1998: A kárpátaljai magyar képző- és iparművészek kiállítása a MÉKK szervezésében. Tisztelgés a forradalom és szabadságharc 150. évfordulója előtt. Néprajzi Múzeum, Ungvár (Katalógus, *Az alkotó felelőssége*, Horváth Sándor előszavával). - Expo 2000 - Hannover, Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társaság (Katalógus: Zselicki József előszavával). - 2000 december – 2001 január: Kárpát-medencei képző- és iparművészek millenniumi kiállítása, Boksay József Szépművészeti Múzeum, Ungvár (Kat. Tóth István bevezetőjével). - 2002. dec. 11. – 2003. jan. 4.: Kárpátaljai magyar képző- és iparművészeti kiállítás a RIT, KMKSZ szervezésében. Kárpátaljai Megyei Néprajzi Múzeum, Ungvár (Kat. Riskó György beköszöntőjével).

Köztéri művei: - Beregszász története (secco, 1985-86, Beregszász, Barát-ság-szálló, most a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola kollégiumának termében található a Beregszász történetét bemutató nagyméretű falikép). - a sztálinizmus áldozatainak emlékére készült gótikus emlékhely, Beregszász.

Művek közgyűjteményekben: Hatvani Galéria, Hatvan.

Díjak, elismerések: 1994: XI. Magyar Tájak Országos Festészeti Biennálé, bronz oklevél, Hatvan. - Tőkés László Mozgalom munkajutalma; 1996 - Csepel, József Attila Művészeti Alapítvány díja; 2002 - Makó Város Önkormányzatának díja.

Irodalom: Dupka György: - *Kárpátalja magyar személyi és intézmény-adattára*. Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 1993. 146. o. - Jánki András: *Ha a sors ideparancsolt bennünket* - in: Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre társasága 1990-1995, Tárogató Lap- és Könyvszerkesztőség, Ungvár 1995. - A Magyar Képzőművészek és Iparművészek Társaságának kiállítása 1996, Tárogató Lap- és Könyvszerkesztőség, Ungvár 1996. - *Kortárs magyar művészeti lexikon, P-Z. 3.* Főszerkesztő: Fitz Péter. Enciklopédia Kiadó, Budapest, 2001, 872. o. Veres Péter életműkatalógus, Credo Alapítvány, Ungvár 2004. - *Художники Закарпаття. Ужгород. Ідея проекту та відповідальний за випуск Борис Кузьма. Видавництво Олександри Гаркуші. 2011. 34. p.*

Elektronikus irodalom: Prihogyko, Duska: Veres Péter. – In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/veres_peter

- Cserniga Gyula: Veres Péter. – Kárpátaljai Szemle archívuma. <http://www.karpatszemle.uz.ua/kepzomuv/km060501.htm>

- Veres Péter virtuális galériája. <http://www.karpatszemle.uz.ua/kepzomuv/galeria/veres.html>

- Emlékkiállítás Veres Péter festőművész alkotásaiból (2010. március 24.): http://www.kmf.uz.ua/fotogaleria/fenykeptar/kiallitasok_tarlatok/2010_03_24_veres_peter/index3.html

VERES Ágota selyemfestő, festő, grafikus

(Beregszász, 1972. 02. 12.)

1989-ben a Kijevi Színművészeti Akadémia és a Magyar Színművészeti Egyetem hallgatójaként szerez diplomát. Édesapja, Veress Péter hatására képzőművész lett. Tagja a Bereg Alkotóközösségnek és a Révész Imre Társaságnak. A RIT-kiállítások, művészttáborok állandó résztvevője. Az ifjúságnak szánt könyveket illusztrál (Weinrauch Katalin: *Kunkorodó kutyahang*. Versek, mesék iskolásoknak. Intermix Kiadó, 2012.)

Egyéni (válogatott) kiállítások: - Leczna, Lengyelország: 2008. – Kijev, Pecserszkaja Lavra: 2009. Beregszász: 2010.

Válogatott csoportos kiállítások: Munkácson, Ungváron, Kijevben, Aranyosapátiban, Zsurkon, Kisvárdán, Beregszászban, Kijevben.

Irodalom: - *Kárpátaljai magyar civil intézményrendszer, népművészeti műhelyek vizsgálata, adattára*. Munkaanyag. Az anyag írásában, adatgyűjtésében közreműködtek: Dupka György, Fuchs Andrea. Magyar Értelmiségi Kárpátaljai Közössége, Ungvár, 2007. 63. o. - *I. Bereg art expo – 2010*. A Bereg Alkotóegyesület kiállítása. Összeállította: Dupka György, Fuchs Andrea, Zubánics László. Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet, Magyar Értelmiségi Kárpátaljai Közössége, Péterfalvai Polgármesteri Hivatal. Péterfalva, 2010, 10. o.

Elektronikus irodalom: -Veres Ágota: <http://karpatszallas.net/dosszie/veres-agota>

- Veres Ágota munkái: <http://carpatart.blogspot.com/2008/08/gota-veress.html>

- Veres Ágota és ifj. Hidi Endre kiállítása a főiskolán: <http://www.kmf.uz.ua/hun114/index.php/kepzmvzeset/231-veres-agota-es-ifj-hidi-endre-kiallitasa-a-fiskolan.html>

- Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társasága (RIT) csoportos kiállításai: 2005-2013 (Ungvár, Beregszász): <http://www.kmf.uz.ua/hun114/index.php/kepzmvzeset/1044-rit-kiallitas-a-rakoczi-fiskolan.html>

ZICHERMAN Sándor festő, szobrász

(Ungvár, 1935. 04. 06.)

A művész 1990-től Magyarországon él¹⁵⁷, de Beregszász egyik választott lakhelye, ahol családi háza is van. A Bereg Alkotóközösség tiszteletbeli tag-

ja. 1958-ban a leMBERGI Iparművészeti Intézet díszítőfestő szakán tanul. 1959-64 között a leningrádi Vera Muchina Iparművészeti Főiskola monumentális festészeti szakán szerzett diplomát. Mesterei: Gleb Szávinov, Johansen. 1987-ben Togliattiban megszervezte az első orosz kőszobrász szimpóziumot, és egy nyolcosztályos képzőművész iskolát, ahol 1989-ig szobrászatot tanított. Festményeken kívül készít grafikákat, szobrokat és érmeket is. Az *Együtt* 2013/1. számát Zicherman Sándor munkáival illusztrálták.

Egyéni (válogatott) kiállítások: Egyéni kiállítások: Perm: 1971, 1972, 1973, 1975-77, 1979 . – Togliatti: 1974-77, 1985. – Kujbisev: 1988. – Beregszász: 1990, 1997, 2010, 2012. – Budapest: 1990. Bécs, Heerlen: 1992. – Köln, Nizza. - 2000: Pictura Texturalis, Haas Galéria. Ungvár: 2009.: Péterfalva, Péterfalvai Galéria: 2012, 2013.

Válogatott csoportos kiállítások: Ungvár: 2009, 2009. – Beregszász: 2009, 2010.

Köztéri művei: Köztéri művei: *két kerámia dombormű* (1966, Perm, TV Stúdió) *homlokzati mozaik* (1967, Perm, Tiszti Klub) *sgraffitto* (1968, Izsevszk, Főposta homlokzat) *kerámiadomborműves sztéle* (1978, Papi-Beregszászi Járás), *Pásztor* (dekoratív gránitszobor, 1987, Togliatti), *hősi emlékmű* (bronz dombormű, 1987-88, Togliatti).

Irodalom: - *Kortárs magyar művészeti lexikon, P-Z. 3.* Főszerkesztő: Fitz Péter. Enciklopédia Kiadó, Budapest, 2001, 953-954. o. - *Bereg art expo – 2010.* A Bereg Alkotóegyesület kiállítása. Összeállította: Dupka György, Fuchs Andrea, Zubánics László. Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet, Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közössége, Péterfalvai Polgármesteri Hivatal. Péterfalva, 2010, 11. o.

Elektronikus irodalom: Szolláth György: Zicherman Sándor . – In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/zicherman_sandor

Zicherman Sándor munkái: <http://kovacslaszlo19.blogspot.com/search/label/Zicherman%20S%C3%A1ndor>

- Zicherman Sándor munkái az Együtt 2013/1. számában: http://www.kmmi.org.ua/books?menu_id=9&submenu_id=27&book_id=311

JEGYZETEK:

¹ Художники Закарпаття. Ужгород. Ідея проекту та відповідальний за випуск Борис Кузьма. Видавництво Олександри Гаркуші. 2011. 14. A továbbiakban : Художники Закарпаття...

² Балла Павло Карлович. http://www.biblioteka.uz.ua/painters/show_avtor.php?id=115

³ Balla László: Erdélyi Béla és kortársai, Ungvár-Budapest, 1994. 69. o.

⁴ Gortvay Erzsébet: Húsz év mérlegén. – In: Kárpáti Igaz Szó, 1965. aug. 8.

⁵ Prihogyko Duska: Balla Pál. – In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/balla_pal

⁶ S. Benedek András: Balázs István. – In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/balazs_istvan_1948_fajarago

⁷ Художники Закарпаття... 15. p.

⁸ Balla László: Erdélyi Béla és kortársai. Ungvár-Budapest, 1994. 65-66. o.

⁹ Художники Закарпаття... 16. p.

¹⁰ Balla László: Erdélyi Béla és kortársai. Ungvár-Budapest, 1994. 75. o.

¹¹ Prihogyko Duska: Kremniczky Erzsébet. – In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/kremniczky_erszebet

¹² Художники Закарпаття... 17. p.

¹³ Художники Закарпаття... 20. p.

¹⁴ Barát Mihály: *Válogatott találkozások. Kettős vonzásban. (Berecz Margitról).* Ungvár-Budapest, Intermix Kiadó, 1996. 46-47. o.

¹⁵ Prihogyko Duska. – In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/berecz_margit

¹⁶ Художники Закарпаття... 19. p.

¹⁷ Balla László: Erdélyi Béla és kortársai, Ungvár-Budapest, 1994. 57. o.

¹⁸ Prihogyko Duska. – In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/berecz_vilmos_jozsef

¹⁹ Erdélyi Béla: Képzőművészet. – In: Csíkvári Antal (szerk): Ungvár és Ung vármegye. Budapest. 1940. 153. o.

²⁰ Художники Закарпаття... 24. p.

²¹ Balla László: Erdélyi Béla és kortársai. Ungvár. Budapest, 1994. 33. o.

²² Sz. Kürti Katalin: Boksay József: -In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/boksay_jozsef

²³ Художники Закарпаття... 25. p.

²⁴ Balla László: Erdélyi Béla és kortársai. Ungvár. Budapest, 1994. 75. o.

²⁵ Erdélyi Béla: Képzőművészet. – In: Csíkvári Antal (szerk): Ungvár és Ung vármegye. Budapest. 1940. 153. o.

²⁶ Balla László: Erdélyi Béla és kortársai, Ungvár-Budapest, 1994. 54. o.

²⁷ Художники Закарпаття... 26. p.

²⁸ Художники Закарпаття... 151. p.

²⁹ Barát Mihály: *Válogatott találkozások. - Melegséget visz az otthonokba. (életpálya- és portrévázlatok 1970-1996)* Ungvár-Budapest, Intermix Kiadó, 1996. 54. o.

³⁰ Художники Закарпаття... 61. p.

³¹ Haltenberger Kinga. Duncsák Attila. –In: Ki kicsoda Kassától-Prágáig. Szerkesztette: Szőke József és Viczián János. Babits Kiadó, 1993. 95-96. o.

³² Kubička-Kucsera Klára: Duncsák Attila. –In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/duncsak_attila

³³ Szakolczay Lajos: Maszkos igazságkeresés. Duncsák Attila művészetéről. – In: Attila Duncsák. Album. Szakmai szerkesztés: Eduard Szattler. Press Print, Kosice, 2010. 16. o.

³⁴ Attila Duncsák. Album. Szakmai szerkesztés: Eduard Szattler. Press Print, Kosice, 2010. 28. o.

³⁵ Художники Закарпаття... 62. p.

³⁶ Ugyancsak Balla Lászlótól tudjuk, hogy Jurij Hojda kárpátaljai költő maga is üldözötté vált. Szembehelyezkedett az ország belsejéből jött, itt hódítóként viselkedő és a helybeli-

eket háttérbe szorító írókkal, ezért „helyi nacionalizmussal” vádolva állították pellengérre, s föltehetően ez a hajszja okozta korai halálát.

³⁷ Az idézett részeket Balla László a Szovjetszkoje Zakarpatyje c. lap 1949. március 23. számából vette át.

³⁸ Az Erdélyi Béla naplójából származó idézetek forráshelye: Balla László: Erdélyi és kortársai, Ungvár-Budapest, 1994. 28-29. o. Balla László az Erdélyi-idézeteket az akkor még élő Erdélyi Béla özvegyének tulajdonában lévő kéziratból írta át. Néhány füzetet pedig Borsos Antal ungvári mérnök őriz.

³⁹ Barát Mihály: Válogatott találkozások. – Emlékezik az unokaöcs. (életpálya- és portrévázlatok 1970-1996) Ungvár-Budapest, Intermix Kiadó, 1996. 22. o.

⁴⁰ Barát Mihály: Válogatott találkozások... Uo. 23. o.

⁴¹ Sz. Kürti Katalin. Erdélyi Béla. – In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/erdelyi_bela

⁴² Nigriny Szabolcs: Festő és iparművész. (Erfán Ferencről). – In: Élet-Jel, Közművelődési magazin, Ungvár, 2009. augusztus, 19. o.

⁴³ Prihogyko, Duska: Erfán Ferenc. – In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/erfan_ferenc

⁴⁴ Художники Закарпаття... 147. p.

⁴⁵ Prihogyko, Duska: Földessi Péter. – In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/foldessi_peter

⁴⁶ Balla László: Erdélyi Béla és kortársai. Ungvár. Budapest, 1994. 75. o.

⁴⁷ Barát Mihály: Válogatott találkozások. – Garanyi József műtermében. (életpálya- és portrévázlatok 1970-1996) Ungvár-Budapest, Intermix Kiadó, 1996. 27-29. o.

⁴⁸ Художники Закарпаття... 44. p.

⁴⁹ Художники Закарпаття... 48. p.

⁵⁰ Balla László: Erdélyi Béla és kortársai, Ungvár-Budapest, 1994. 57. o.

⁵¹ S. Benedek András: Glück Gábor. – In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/gluck_gabor

⁵² Lásd a kiállítás beszámolóit: www.karpatalja.ma, karpainfo.net, www.beregovo.uz.ua

⁵³ Erdélyi Béla: Képzőművészet. – In: Csíkvári Antal (szerk): Ungvár és Ung vármegye. Budapest. 1940. 153. o.

⁵⁴ Balla László: Erdélyi Béla és kortársai, Ungvár-Budapest, 1994. 36. o.

⁵⁵ Художники Закарпаття... 52. p.

⁵⁶ S. Benedek András: Grabovszky Emil. – In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/grabovszky_emil

⁵⁷ Художники Закарпаття... 38. p.

⁵⁸ Barát Mihály: Válogatott találkozások. – Télre tavasz jön. /Habda Lászlóról/, (életpálya- és portrévázlatok 1970-1996) Ungvár-Budapest, Intermix Kiadó, 1996. 36-37. o.

⁵⁹ Balla László: Erdélyi Béla és kortársai. Ungvár. Budapest, 1994. 62., 65. o.

⁶⁰ Художники Закарпаття... 40. p.

⁶¹ Художники Закарпаття... 159. p.

⁶² S. Benedek András: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/harangozo_miklos

⁶³ Hidi Endre. http://artportal.hu/lexikon/muveszek/hidi_endre/

⁶⁴ Ifj. Hidi Endre munkái. – In: ArtTisza Művészeti Egyesület: <http://arttisza.org/muveszek/category/7-hidi-endre.html>

⁶⁵ Hidi Endre: -In: Hagyományháló:

http://www.nepmuvesz.hu/index.php?info_tipus=nepmuvesz&info_id=109851902112400.

Lásd még: http://www.kmmi.org.ua/nepmuveszet?menu_id=9&submenu_id=12&nepm_id=3

⁶⁶ Don Péter: Hidi Endre. – In: Kortárs magyar művészeti lexikon. H-Ö. 2. Főszerkesztő: Fitz Péter. Enciklopédia Kiadó, Budapest, 2000. 128. o.

⁶⁷ Két művész egy tárlatról. Interjú Veres Ágotával és ifj. Hidi Endrével. –In Kárpátalja, 2010. ápr. 30.

⁶⁸ Художники Закарпаття... 51. p.

- ⁶⁹ Balla László: Erdélyi Béla és kortársai. Ungvár-Budapest, 1994. 73. o.
- ⁷⁰ Don Péter: Horváth Anna. – In: Kortárs magyar művészeti lexikon. H-Ö. 2. Főszerkesztő: Fitz Péter. Enciklopédia Kiadó, Budapest, 2000. 145-146. o.
- ⁷¹ Tudósítónk (Molnár Bertalan): Horváth Anna-émlékkiállítás. – In: Kárpátaljai Hírmondó, Budapest, VIII. évfolyam, 2. szám, 2012. június, 9. o.
- ⁷² Художники Закарпаття... 27. p.
- ⁷³ Kárpátaljai magyar képző- és iparművészek kiállítása. Tisztelgés a forradalom és szabadságharc 150. évfordulója előtt. Katalógus. Felelős kiadó: Dupka György. Magyar Értelmisségiek Kárpátaljai Közössége, Ungvár. 1998. 5. o.
- ⁷⁴ Prihogyko, Duska: Ilku Marion József. –In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/ilku_marion_jozsef
- ⁷⁵ Barát Mihály: Válogatott találkozások. – A síkvidéki táj festője /Iván Ambrusról/ (életpálya- és portrévázlatok 1970-1996) Ungvár-Budapest, Intermix Kiadó, 1996. 44-45. o.
- ⁷⁶ Prihogyko, Duska: Iván Ambrus. – In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/ivan_ambrus
- ⁷⁷ Prihogyko, Duska: Jankovics Mária. – In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/jankovics_maria
- ⁷⁸ Lásd a sajtóviesshangot: <http://www.kmmi.org.ua>, www.beregovo.uz.ua, karpinfo.net, beregihirlap.uz.ua
- ⁷⁹ Füzesi Magda: Mit csinál most Kádas Kati festőművész? – Kárpátaljai Hírmondó, Budapest, VIII. évf. 1. szám, 2012. március, 40. o.
- ⁸⁰ Художники Закарпаття... 69. p.
- ⁸¹ Grigorij Osztrovszkij bevezető tanulmánya az A. Kassai c. albumban: Misztectvo Kiadó, Kijev, 1969., oldalszámozás nincs.
- ⁸² Barát Mihály: Válogatott találkozások. – Műterme maga a természet volt. /Kassai Antallról/ (életpálya- és portrévázlatok 1970-1996) Ungvár-Budapest, Intermix Kiadó, 1996. 34-35. o.
- ⁸³ Balla László: Erdélyi Béla és kortársai, Ungvár-Budapest, 1994. 66. o.
- ⁸⁴ Художники Закарпаття... 72. p.
- ⁸⁵ Erdélyi Béla: Képzőművészet. – In: Csíkvári Antal (szerk): Ungvár és Ung vármegye. Budapest. 1940. 154. o.
- ⁸⁶ Balla László: Erdélyi Béla és kortársai. Ungvár-Budapest, 1994. 37. o.
- ⁸⁷ Hudák Elvira: Fancsikától Párizsig. (Kutlán István fancsikai születésű híres sportoló, festőművész, pedagógus 115. születésének évfordulójára kiadott bibliográfiai útmutató.) Nagyszőlősi központi járási könyvtár, Nagyszőlős, 2009. 20. o.
- ⁸⁸ Barát Mihály: Válogatott találkozások. – Festő volt és pedagógus. /Kutlán Istvánról/ (életpálya- és portrévázlatok 1970-1996) Ungvár-Budapest, Intermix Kiadó, 1996. 38. o.
- ⁸⁹ Erdélyi Béla: Képzőművészet. – In: Csíkvári Antal (szerk): Ungvár és Ung vármegye. Budapest. 1940. 152-154. o.
- ⁹⁰ Lásd: Balla László: Erdélyi Béla és kortársai. Ungvár-Budapest, 1994. 46. o.
- ⁹¹ Художники Закарпаття... 80. p.
- ⁹² Balla László: Erdélyi Béla és kortársai. Ungvár-Budapest, 1994. 49-50. o.
- ⁹³ Prihogyko, Duska: Kolozsvári Ferenc. –In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/kolozsvari_ferenc
- ⁹⁴ Prihogyko, Duska: Kolozsvári László. –In: Kortárs magyar művészeti lexikon, 2. Főszerkesztő: Fitz Péter. Enciklopédia Kiadó, Budapest, 2000, 428-429. o.
- ⁹⁵ Erdélyi Béla: Képzőművészet. – In: Csíkvári Antal (szerk): Ungvár és Ung vármegye. Budapest. 1940. 153. o.
- ⁹⁶ Художники Закарпаття... 76. p.
- ⁹⁷ Balla László: Erdélyi Béla és kortársai, Ungvár-Budapest, 1994. 52. o.
- ⁹⁸ Szaskó Gyula: Szvida Vaszil és Konratovics Ernő tárlatán. –In: Kárpáti Igaz Szó, 1989. június 9.
- ⁹⁹ Barát Mihály: Válogatott találkozások. – „Az utolsó mohikán”. /Konratovics Ernőről/, (életpálya- és portrévázlatok 1970-1996) Ungvár-Budapest, Intermix Kiadó, 1996. 30-31. o.

- ¹⁰⁰ Художники Закарпаття... 77. p.
- ¹⁰¹ Lengyel János: „Mindig világpolgárnak vallottam magam.” (Interjú Koszták István-nal).– In: Kárpátaljai Hírmondó, Budapest, VIII. évf. 2. szám, 2012. június, 39. o.
- ¹⁰² Prihogyko, Duska: Magyar László. –In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/magyar_laszlo
- ¹⁰³ Художники Закарпаття... 86. p.
- ¹⁰⁴ Balla László: Erdélyi Béla és kortársai. Ungvár. Budapest, 1994. 75. o
- ¹⁰⁵ Barát Mihály: Válogatott találkozások. – A pasztell szerelmese /Malcsiczky Simonról/, (életpálya- és portrévázlatok 1970-1996) Ungvár-Budapest, Intermix Kiadó, 1996. 51-52. o.
- ¹⁰⁶ Székelyhidi Ferenc: Manajló Iván festőművészre emlékeztek Vácott. – Kárpátaljai Hírmondó, Budapest, VIII. évf. 1. szám, 2012. március, 25. o.
- ¹⁰⁷ Erdélyi Béla: Képzőművészet. – In: Csíkvári Antal (szerk): Ungvár és Ung vármegye. Budapest. 1940. 153. o.
- ¹⁰⁸ Художники Закарпаття... 87. p.
- ¹⁰⁹ Balla László: Erdélyi Béla és kortársai. Ungvár-Budapest, 1994. 40. o.
- ¹¹⁰ Keresztyén Balázs: Kárpátaljai művelődéstörténeti kislexikon. Hatodik Síp Alapítvány – Mandátum Kiadó, Budapest-Beregszász, 2001. 169-170. o.
- ¹¹¹ Художники Закарпаття... 88. p.
- ¹¹² Balla László: *Erdélyi Béla és kortársai*, Ungvár-Budapest, 1994. 57. o.
- ¹¹³ Художники Закарпаття... 91. p.
- ¹¹⁴ Prihogyko, Duska: Matl Péter. –In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/matl_peter
- ¹¹⁵ Matits Ferenc: Medveczky Ágnes. –In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/medveczky_agnes
- ¹¹⁶ Художники Закарпаття... 93. p.
- ¹¹⁷ Balla László: *Erdélyi Béla és kortársai*, Ungvár-Budapest, 1994. 72. o.
- ¹¹⁸ Prihogyko, Duska: Medveczky Miklós. - In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/medveczky_miklos
- ¹¹⁹ Художники Закарпаття... 92. p.
- ¹²⁰ Balla László: *Erdélyi Béla és kortársai*, Ungvár-Budapest, 1994. 72-73. o.
- ¹²¹ Prihogyko, Duska: - In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/medveczkyne_lutak_edit
- ¹²² Художники Закарпаття... 101. p.
- ¹²³ Prihogyko, Duska: Micska Zoltán - In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/micska_zoltan
- ¹²⁴ Barát Mihály: Válogatott találkozások. – „Megtartó erő lehet...” /Ortutay Zsuzsáról/, (életpálya- és portrévázlatok 1970-1996) Ungvár-Budapest, Intermix Kiadó, 1996. 48-50. o.
- ¹²⁵ Szolláth György: Ortutay Zsuzsa. –In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/ortutay_zsuzsa
- ¹²⁶ Художники Закарпаття... 110. p.
- ¹²⁷ Balla László: Erdélyi Béla és kortársai, Ungvár-Budapest, 1994. 55. o.
- ¹²⁸ Barát Mihály: Válogatott találkozások. – Mindenben a humánmot keresi. /Petky Sándorról/, (életpálya- és portrévázlatok 1970-1996) Ungvár-Budapest, Intermix Kiadó, 1996. 32-33. o.
- ¹²⁹ Prihogyko Duska: Petky Sándor. – In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/petky_sandor
- ¹³⁰ Prihogyko Duska: Réti János. – In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/reti_janos
- ¹³¹ Prihogyko Duska: Riskó György.-In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/risko_gyorgy
- ¹³² http://www.biblioteka.uz.ua/painters/show_avtor.php?id=161
- ¹³³ Художники Закарпаття... 155. p.
- ¹³⁴ Erdélyi Béla: Képzőművészet. – In: Csíkvári Antal (szerk): Ungvár és Ung vármegye. Budapest. 1940. 153. o.
- ¹³⁵ Balla László: Erdélyi Béla és kortársai. Ungvár-Budapest, 1994. 50-51. o.
- ¹³⁶ Художники Закарпаття... 154. p.
- ¹³⁷ Balla László: Erdélyi Béla és kortársai. Ungvár-Budapest, 1994. 50-51. o.

- ¹³⁸ Художники Закарпаття... 156. p.
- ¹³⁹ Balla László: *Erdélyi Béla és kortársai*, Ungvár-Budapest, 1994. 71. o.
- ¹⁴⁰ Barát Mihály: Válogatott találkozások. – Négyszemközt a hatvanéves Sütő Jánossal. (életpálya- és portrévázlatok 1970-1996) Ungvár-Budapest, Intermix Kiadó, 1996. 24. o.
- ¹⁴¹ Prihogyko, Duska: Sütő János. – In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/suto_janos
- ¹⁴² Художники Закарпаття... 133. p.
- ¹⁴³ Barát Mihály: Válogatott találkozások. – Öcsi /Szemán Ferencről/ (életpálya- és portrévázlatok 1970-1996) Ungvár-Budapest, Intermix Kiadó, 1996. 41-43. o.
- ¹⁴⁴ Prihogyko, Duska: Szemán Ferenc. – In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/szeman_ferenc
- ¹⁴⁵ Художники Закарпаття... 138. p.
- ¹⁴⁶ Barát Mihály: Válogatott találkozások. – A faszobrász. /Szocska Lászlóról/, (életpálya- és portrévázlatok 1970-1996) Ungvár-Budapest, Intermix Kiadó, 1996. 97-98. o.
- ¹⁴⁷ Художники Закарпаття... 142. p.
- ¹⁴⁸ Balla László: *Erdélyi Béla és kortársai*. Ungvár. Budapest, 1994. 61. o.
- ¹⁴⁹ Barát Mihály: Válogatott találkozások. – Nem a méreten múlik. /Sztaskó Gyuláról/, (életpálya- és portrévázlatok 1970-1996) Ungvár-Budapest, Intermix Kiadó, 1996. 95-96. o.
- ¹⁵⁰ Художники Закарпаття... 143. p.
- ¹⁵¹ Balla László: *Erdélyi Béla és kortársai*. Ungvár. Budapest, 1994. 64. o.
- ¹⁵² Prihogyko, Duska: Tóth Lajos. – In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/toth_lajos_1
- ¹⁵³ M. B. (Molnár Bertalan): Ikonkiállítás Beregszászban. - Kárpátaljai Hírmondó, Budapest, VIII. évfolyam, 2. szám, 2012. június, 15. o.
- ¹⁵⁴ Художники Закарпаття... 34. p.
- ¹⁵⁵ Cserniga Gyula: Veres Péter. <http://www.karpatszeme.uz.ua/kepzmuv/km060501.htm>
- ¹⁵⁶ Prihogyko, Duska: Veres Péter. – In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/veres_peter
- ¹⁵⁷ Szolláth György: Zicherman Sándor. – In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/zicherman_sandor

FÜGGELÉK

FONTOSABB MAGYAR SZOBROK, EMLÉKMŰVEK, KOPJAFÁK JEGYZÉKE

KÖZTÉRI SZOBROK, DOMBORMŰVES EMLÉKTÁBLÁK KIJEVBEN

Milleneumi emlékoszlop. Kijevi magyar hegy alján. Alkotók: Víggh János építész, Jurij Bahalika szobrász. Avatás: 1997. december 13.

Petőfi Sándor mellszobra. Helyszín: Kijev, Vorovszkij utcai park. Avatás: 2009. december 12. Alkotója: Kutas László.

Liszt Ferenc domborműves emléktábla. Helyszín: Kijev-Podol, Szerződés Háza (Kontraktovnij Dom) falán. Avatás: 1998. Alkotója: Víggh János építész, Jurij Bahalika szobrász.

Lemberg

Konstancia (IV. Béla magyar király lánya, Lev halicsi fejedelem felesége) emléktábla. Helyszín: Lemberg (Lviv), Keresztelő Szent János templom. Avatása: 2003. Alkotó: Imre Lajos.

Bolyai János emléktáblája. Helyszín: Lemberg (Lviv), a Lvivi Ivan Franko Egyetem főépületének homlokzatán. Avatása: 1994. Alkotója: Gáti Gábor (Fáskerti István tervei alapján).

KÖZTÉRI SZOBROK, DOMBORMŰVEK, EMLÉKTÁBLÁK, KOPJAFÁK

Ungvár és környéke

Dayka Gábor mellszobra. Helyszín: Ungvár, UNE vegyi karának épülete előtti parkban (Egykori Drugeth Gimnázium). Avatás: 1900. októberében állították fel. 1945-ben a szovjetek eltávolították. 1994-ben visszerült helyére, újra felavatták. Alkotója: Szamovolszky Ödön.

Gyöngyösi István emléktábla szülőháza falán. Helyszín: Ungvár, Radvánc, Gyöngyösi u. 8. szám alatt a Gyöngyösi-kuria falán (az épület XVI. századi). Avatás: 1908. Alkotója: Petridesz János.

Petőfi emléktábla. Helyszín: Ungvár, Petőfi tér, a Művészeti iskola falán (Fekete-sas vendéglő helyén). Avatás: 1911. 1945-ben a szovjetek lemeszelték. 1989-ben felújították, újra felavatták. Alkotója: Petridesz János.

Petőfi Sándor egész alakos szobra. Helyszín: Ungvár, Petőfi tér. Avatás: 1990. szeptember 29. Alkotója: Ferenczy Béni. Ismeretlen vandálok többször meggyalázták, kardját letörték.

Roskovics Ignác egész alakos festőművész szobra. Helyszín: Ungvár, Színháztér. Avatás: 2012. Alkotója: Mihajlo Kolodko (Ungvár).

Boksay József és Erdélyi Béla egész alakos szobra. Helyszín: Ungvár, Zsupanatszka/Vármegyeháza tér. Avatás: 1993. Alkotója: Mikola Olejnik.

Bercsényi mellszobor. Helyszín: Ungvár ősi váruddara. Avatás: 2012. október 13. Alkotója: Győrfi Lajos (Püspökladány).

Soltész Zoltán domborműves táblája. Helyszín: Ungvár, a családi ház falán. Avatás: 2006. Alkotója: Mihajlo Beleny.

Erdélyi Béla domborműves táblája. Helyszín: Ungvár, a családi ház falán. Avatás: 2010. Alkotója: Mihajlo Beleny

Kossuth-emléktábla. Helyszín: Ungvár, Petőfi tér, az alap iskola falán. Avatás: 2002. Kivitelezte: Jendrék Tibor kőfaragó.

Bercsényi-emléktábla. Helyszín: Ungvár, Bercsényi u. saroképülete falán. Avatás: 1998. Kivitelezte: Jendrék Tibor kőfaragó.

Magyar Milleniumi Emlékoszlop (kopjafa) emléktáblával. Helyszín: Ungvár, református templom előtti tér. Avatás: 2002. Alkotója: Gergely István (Csetfalva) faragó.

Ukrán-magyar barátság kopjafája. Helyszín: Ungvár, Babuskin tér. Avatás: 2001.

1956-os emléktábla. Helyszín: Ungvár, az ungvári börtön falán. Avatás: 2006. Alkotója: Matl Péter.

1956-os emléktábla. Helyszín: Ungvár, Dayka Gábor Középiskola folyosójának falán. Avatás: 2006. Kivitelezte: Jendrék Tibor kőfaragó.

Szabó Dezső emléktábla. Helyszín: Ungvár, Kálvária utca falán. Avatás: 2005. Kivitelezte: Jendrék Tibor kőfaragó.

Kopjafa a sztálinizmus áldozatainak emlékére. Helyszín: Ungvár, a Bercsényi úti háborús magyar katonai temetőben. Állítva: 2005. november 26. Alkotója: Gergely István (Csetfalva) faragó.

Egán Ede domborműves emlékműve. Helyszín: Ungvár határában, Barvinok/Börvinges település elején. Avatás: 2002 márciusa. Alkotója: Vaszil Olasin.

Ady Endre emléktábla. Helyszín: Nagydobrony, Református Líceum falán. Avatás: 2001. Kivitelezte: Jendrék Tibor kőfaragó.

Paprikafűző asszony egész alakos szobra. Helyszín: Nagydobrony. Avatás: 2012 áprilisa. Alkotója: ifj. Hidi Endre.

Egész alakos magyar katona szobra az I. világháborúban elhunyt hősök emlékére. Helyszín: Nagydobrony, református templom előkertjé-

ben. Avatás: 1941. Alkotója: ismeretlen. 1948-ban a szovjet hatalom képviselői eltávolították. 1990-ben újból felállították.

Liszt Ferenc mellszobor. Helyszín: Nagylázi, Plotényi-kastély. Avatás: 2011. december. Alkotója: Mihajlo Beleny.

Liszt Ferenc domborműves táblája. Helyszín: Nagylázi, Plotényi-kastély. Avatás: 2009. Alkotója: Mihajlo Beleny.

Plotényi Nándor hegedűművész domborműves táblája. Helyszín: Nagylázi, Plotényi-kastély. Avatás: 2009. Alkotója: Mihajlo Beleny.

Reményi Ede hegedűművész domborműves táblája. Helyszín: Nagylázi, Plotényi-kastély. Avatás: 2010. Alkotója: Mihajlo Beleny.

Johannes Brahms zeneszerző domborműves táblája. Helyszín: Nagylázi, Plotényi-kastély. Avatás: 2010. Alkotója: Mihajlo Beleny.

Dobó István domborműves táblája. Helyszín: Sislóc, Középiskola. Avatás: 2008. Alkotója: Mihajlo Beleny.

1956-os emléktábla. Helyszín: Gálóc, Polgármesteri hivatal falán. Avatás: 2006. Kivitelezte: Jendrék Tibor kőfaragó.

Millenniumi emlékmű. Helyszín: Kissegyőc. Felállítva: 2001. Alkotója: Csuka Béla sírkőfaragó (Kissegyőc). A márványtábla Szent István profilképét ábrázolja.

Turulmadaras I. világháborús emlékmű. Helyszín: Eszeny. Több évtizeden át tartó kálvária után 2002 nyarán került vissza a helyére.

Kopjafa a márciusi ifjak emlékére. Helyszín: Palágykomoróc, a görög katolikus templom kertjében. Alkotója: Balázs István (Visk) ffaragó.

Nemzetőrök kopjafája. Helyszín: Rát. Adományozó: Rát szülötte, dr. Kótyuk Erzsébet és férje, dr. Botlik József.

Beregszász és környéke

Illyés Gyula mellszobra. Helyszín: Beregszász, Hősök tere. Avatás: 1989. október 14. Alkotója: Borbás Tibor (HU).

Kossuth Lajos mellszobra. Helyszín: Beregszász, a Kossuth Lajos Középiskola bejáratánál. Avatás: 1991 júliusa. Alkotója: Somogyi Árpád Munkácsy-díjas szobrászművész.

Petőfi Sándor szobra. Helyszín: Beregszász, II. Rákóczi Ferenc tér. Avatás: 1991. március 15. Alkotója: Körösnéyi Tamás (Budapest). Megjegyzés: 1991. október 4-én egy Volodimir Dankunics nevű lakos vasrúddal támadt a szoborra; bosszúból, amiért a Lenin-szobrot eltávolították a térről. Pár nap múlva újra támadás érte a szobrot; egyik éjszaka ledöntötték. Ezután Nyíregyházára vitték, ahol az alkotó, Sebestyén Sándor közreműködésével

újjávarázsolt a Petőfi-szobrot. A szobor egy körülbelül 1 méteres talapzatra került. Másodszori avatására 1992. március 15-én került sor.

Szent István király mellszobra. Helyszín: Beregszász, a római katolikus templom előtti téren. Avatás: 2001. augusztus 19. Alkotója: Nagy Lajos Imre (Nyíregyháza).

Bethlen Gábor mellszobra. Helyszín: Beregszász, a Magyar Gimnázium udvarán. Avatás: 1995. október 28. Alkotója: Petrovics István.

Linner Bertalan mellszobra. Helyszín: Beregszász. Avatás: 2004. október 1. Alkotója: Balogh Géza (Nyíregyháza).

Zrínyi Ilona mellszobra Helyszín: Beregszász, a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskolán belül. Avatás: 2007. Adományozó: Bolyai János Honvéd Alapítvány.

Kopjafa a millecentenárium emlékére. Helyszín: Beregszász, a Bethlen Gábor Magyar Gimnázium udvara. Avatása: 1996.

Kopjafa a sztálinizmus áldozatainak emlékére. Helyszín: Beregszász, a Sport szálló melletti Munkácsi úti parkban. Avatása: 2005. november 26. Alkotója: Gergely István (Csetfalva) fafaragó.

Kopjafa Beregszászi Nagy Pál nyelvész emlékére. Helyszín: Beregdó. Avatása: 1990. Alkotója: Schmidt Sándor (Vásárosnamény) népművész, fafaragó mester.

Szent István király faszobra. Helyszín: Asztély bejáratánál. Avatás: 2006. augusztus 20. Alkotója: Id. Elek István és Ifj. Elek István fafaragó.

A református lelkész mártírok emlékműve. Helyszín: Beregszász, Református zsinati és püspöki hivatal parkja. Avatása: 2008. november 27. Alkotója: Matl Péter.

Benei szoborpark. Helyszín: a benei faluház parkja. Avatás: 2010 júniusa. Alkotója, Pintér László sárvári fafaragómester a hét vezérnek állított emléket.

Tizsacsomai Honfoglalási Emlék- és Szoborpark. A több mint 1 000 esztendő szentetető északi részén 1996-ban emlékparkot létesítettek. A honfoglalási emlékművet Csirpák Viktória beregvidéki képzőművész készítette el. További faszobrok: Szent István faszobra. Helyszín: Tizsacsoma. Avatás: 2000. Alkotója: Fresh Ottó és Szabó József.

Árpád vezér faszobra. Helyszín: Tizsacsoma. Avatás: 2000. Alkotója: Fresh Ottó.

Petőfi Sándor emléktábla. Helyszín: Badaló, a református templom falán. Avatás: 1938.

Kossuth Lajos emléktábla. Helyszín: Mezővári, a Polgármesteri Hivatal falán. Avatás: 2002. Kivitelezője: Jendrék Tibor kőfaragó.

Kecskés Béla emléktábla. Helyszín: Csonkapapi, a helyi általános iskola falán. Avatás: 2006. Kivitelezője: Jendrék Tibor kőfaragó.

Sütő Kálmán emléktábla. Helyszín: Beregsom, családi háza falán. Avatás: 2006. Kivitelezője: Jendrék Tibor kőfaragó.

Kovács Vilmos emléktábla. Helyszín: Gát, a középiskola falán. Avatás: 2007. Kivitelezője: Jendrék Tibor kőfaragó.

1956-os emléktábla. Helyszín: Mezőkaszony, a középiskola falán. Avatás: 2006. Kivitelezője: Jendrék Tibor kőfaragó.

Kopjafa a honfoglalás emlékére. Helyszín: Sárosoroszi, a református templom kertje. Avatása: 1996.

Kopjafa a magyarság megkeresztelésének emlékére. Helyszín: Csetfalva. Avatása: 2000.

Kopjafa a sztálinizmus áldozatainak emlékére. Helyszín: Tiszacsoma, a helyi temetőben. Avatása: 1989 novemberében.

Kopjafa a sztálinizmus áldozatainak emlékére. Helyszín: Mezővári, helyi temető. Avatása: 1989.

Munkács és környéke

A podheringi 1849-es csata emlékműve. Helyszín: Munkács-Podhering országút hidja mellett, a Latorca partján. Avatás: 1901. Többször meggyalázták, emléktábláját leverték, a helyi magyar szervezetek visszahelyezték.

Zrínyi Ilona és II. Rákóczi Ferenc szobra. Helyszín: munkácsi vár, a fellelgvár Lorántffy-bástyáján. Avatás: 2006. február 27. Alkotója: Matl Péter (Munkács) A szobor öntését Varga Imre neves karcagi bronzöntő mester végezte.

Petőfi Sándor mellszobra. Helyszín: munkácsi vár, a fellelgvár udvarán. Avatás: 2008. szeptember 18. Alkotója: Mihajlo Beleny (Ókemence).

Korjatovics Tódor litván fejedelem bronzszobra. Helyszín: munkácsi vár, a fellelgvár udvarán. A várban egyébként van emléktáblája Zrínyi Ilonának és Kazinczy Ferencnek is. Újra felállították a munkácsi vár fokán a Turulos emlékoszlopot. Alkotója: Mihajlo Beleny.

Hunyadi Mátyás dombormű. Helyszín: Munkács, a munkácsi vár kastélyának falán. Avatás: 2008. Alkotója: Mihajlo Beleny (Ókemence).

Órangyal (fa). Helyszín: Munkács, várkapolna. Avatás: 1997. Alkotója: Matl Péter (Munkács).

Angyal (márvány). Helyszín: Munkács, várudvar. Avatás: 1997. Alkotója: Matl Péter (Munkács).

Munkácsy Mihály mellszobra. Helyszín: Munkács, sétálóutca. Alkotója: Mihajlo Beleny (Ókemence).

II. Rákóczi Ferenc mellszobra. Helyszín: Munkács, a II. Rákóczi Ferenc Középiskola udvarán. Avatás: 2006. május 13. Alkotója: Matl Péter (Munkács).

II. Rákóczi Ferenc domborműves emléktáblája. Helyszín: Munkács, a II. Rákóczi Ferenc kastély (Fejér-ház) homlokzatán. Avatás: 1989. május. Alkotója: Matl Péter (Munkács), aki az 1911-ben a fejedelem elbűjdosásának 200. évfordulójára emelt, erősen megrongálódott emléktáblát rekonstruálta, illetve újat készített.

Malenykij robot (a sztálini terror áldozatainak emlékműve). Helyszín: Munkács, a II. Rákóczi Ferenc kastély parkja. Avatás: 1994. Alkotója: Matl Péter (Munkács).

Margittai Antal folklórkutató dombormű és emléktábla. Helyszín: Munkács, az 1. sz. középiskola falán. Avatás: 2010. szeptember 16. Alkotója: Matl Péter (Munkács).

Kéményseprő szobra. Helyszín: Munkács, sétálóutca. Avatás: 2010. június 12. Alkotója: Ivan Brodi (Munkács). Az életnagyságú bronzból készült emlékművet a helyiek Bertalan bácsinak hívják, a város a legendás kéményseprő, Tóth Bertalan munkája előtt tiszteleg.

Magyar Millenniumi Emlékoszlop (kopjafa) emléktáblával. Helyszín: Dercen, a Fő út középső szakaszán. Avatás: 2002. Alkotója: Gergely István (Csetfalva) fafaragó.

Magyar Milleniumi Emlékoszlop (kopjafa) emléktáblával. Helyszín: Fornos, a református templom előtt. Avatás: 2002. Alkotója: Gergely István (Csetfalva) fafaragó.

Kiss Albert kuruc ezredeskaptány emléktáblája. Helyszín: Barkaszó, a helyi középiskola falán. Avatás: 2006. Kivitelezte: Jendrék Tibor kőfaragó.

Szolyvai Emlékpark siratófala. Helyszín: Szolyva, Verhovinszka út. Avatás: 2004. Tervezője: Asztalos Éva. A feliratos táblák kivitelezője Jendrék Tibor, Jendrék Sándor kőfaragók.

Nagyszőlős és környéke

Perényi Zsigmond mellszobra. Helyszín: Nagyszőlős, a Perényi Középiskola kertje. Avatás: 1906. október 24. Alkotója: Székely Ernő. A műalkotást a II. világháború után a szovjethatalom képviselői eltávolították és csak a rendszerváltás után került vissza eredeti helyére. 1991-ben újra felavatták. 1999 augusztusában ismeretlen tettesek megrongálták, később felújították.

Bartók Béla domborműves emléktáblája. Helyszín: Nagyszőlős, a Bartók utca jobb sarkán lévő ház falán. Avatás: 2007. Alkotója: Mihajlo Beleny. Ismeretlen tettesek ellopták.

Bartók Béla mellszobra. Helyszín: Nagyszőlős, a Perényi Középiskola kertje. Avatás: 1999. Alkotója: Borbás Tibor (Magyarország). A talapzat kivitelezője: Matl Péter (Munkács).

1956-os emléktábla. Helyszín: Nagyszőlős, a Perényi Középiskola falán. Avatás: 2006. Kivitelezője: Jendrék Tibor kőfaragó.

II. Rákóczi Ferenc faszobra. Helyszín: Salánk, Rákóczi-park. Avatás: 2003. május 25. Alkotója: Koltay László püspökhatvani szobrász-fafaragó.

Szent István faszobra. Helyszín: Salánk, Rákóczi-park. Avatás: 2004. augusztus 22. Alkotója: Koltay László püspökhatvani szobrász-fafaragó.

Mikes-kútja. Helyszín: Salánk határában, a Hömlöc-hegy egyik előhegyének lábánál a salánkiak helyreállították a szép gémes kutat. Avatása: 1991. május 26. Az emlékmű obeliszkjét viski mesterek készítették. A nagyságos fejedelem és hú apródja féldomborművű képmását, a Rákóczi- és a Mikes-család, valamint Salánk, az egykori mezőváros címerét ábrázoló emléktáblát a budapesti Zichy Galéria adományozta a községnek. Rövid ideig állhatott sértetlenül a falu határában az emlékkút és a gúla. 1992 telén barbár kezek tönkretették az emlékhelyet. 1993 májusában újjították fel.

Osváth Miklós kopjafája. Helyszín: Salánk, emlékpark. Avatása: 2004. Osváth Miklós, a nemrég Salánkon elhunyt magyarországi, Munkácsy-díjas festőművész tiszteletére művésztársai kopjafát állítottak.

Romzsa Tódor emlékoszlopa. Helyszín: Salánk. Alkotói: Pólin Elek és Pólin Béla fafaragók.

Kopjafa a millennium emlékére. Helyszín Tiszakeresztúr, a református templom kertje. Avatása: 2000 októberében. Alkotója: Gergely István (Csetfalva) fafaragó.

A turulmadaras II. Rákóczi Ferenc-emlékmű. Helyszín: Tiszabökény határában. A tiszaujlaki határátkelő közvetlen közelében egy mesterségesen emelt halom tetején áll a turulmadaras Rákóczi-emlékmű, amelyet a kuruc csapatok első győzelmes csatájának helyén emeltek. 1945 után lerombolták, 1989-ben a Péterfalvai Kolhoz (elnöke Biró Andor) újjáépítette.

A sztálini lágerekekbe elhurcolt áldozatok emlékműve. Helyszín: Tiszabökény. Avatása: 1995. Adományozó: Dupka György. Kivitelező: Hadady Csaba építészmérnök (Péterfalva).

II. Rákóczi Ferenc egészalakos faszobra. Helyszín: Tiszabökény, a református templom közelében. Avatás: 2005 nyara. Alkotója: Frech Ottó (Budapest).

Bay Mihály apa és Bay István fia egykori kurucdiplomatak emléktáblája. Helyszín: Tiszabökény, a református templom falán. Avatás: 2002. Kivitelezője: Jendrék Tibor kőfaragó.

Kökörccsény Pál meghurcolt görög katolikus pap emléktáblája. Helyszín: Tiszabökény, a görög katolikus templom falán. Avatás: 2006. Kivitelezője: Jendrék Tibor kőfaragó.

Kiss Ferenc irodalomtörténész emléktáblája. Helyszín: Péterfalva, a Kölcsey Középiskola falán. Helyszín: Tiszabökény, a református templom falán. Avatás: 2006. Kivitelezője: Jendrék Tibor kőfaragó.

Komáromy András levéltáros emléktáblája. Helyszín: Péterfalva, a Kölcsey Középiskola falán. Avatás: 2002. Kivitelezője: Jendrék Tibor kőfaragó.

Kuruc emlékmű. Helyszín: Péterfalva, központ. Avatás: 2003. Kivitelezője: Jendrék Tibor kőfaragó.

Kossuth Lajos bronzszobra. Helyszín: Nagypalád, a református templom előtti téren. Avatás: 1993 szeptemberében. Alkotója: Kő Pál (Budapest).

Jézus előtt térdeplő magyar katona bronzszobra az I. világháborúban elhunyt hősök emlékére. Helyszín: Nagykompját központjában. Avatás: 1935. A szovjethatalom képviselői 1945-ben leromboltatták. A magyar gyökerű családból származó Natalija Koszteba-Varencsuk polgármester asszony kezdeményezésére Vaszil Olasin ungvári szobrász elkészítette a szobor egykori hasonmását, 2010-ben felavatták.

Felső-Tisza-Vidék, Borzsa- és a Latorca völgye

Turulmadaras emlékmű. Helyszín: Visk, Vörös tér. Avatása: 2006. március 19. Alkotója: Matl Péter, építész: Stark István. A neveket a márványtáblákra Jendrék Tibor és Jendrék Sándor minaji kőfaragók vésették. Az első viski turulmadár avatőünnepségére 1943 júniusában került sor. 1944-ben lerombolták. A régi képeslap alapján készült az emlékmű.

Kölcsey Ferenc emléktábla. Helyszín: Visk, a Kölcsey Középiskola falán. Avatás: 2002. Kivitelezője: Jendrék Tibor kőfaragó.

Fodó Sándor emléktábla. Helyszín: Visk, a családi ház falán. Avatás: 2006. Kivitelezője: Jendrék Tibor kőfaragó.

Az öt koronaváros emlékszobra. Helyszín: Visk, a református templom előtt. Avatása: 2002. Alkotója: Balázs István fafaragó.

A Budavárt visszafoglaló viski hősök kopjafája. Helyszín: Visk, a református templom előtt. Avatása: 2002. Alkotója: Balázs István fafaragó.

Csik István néptanító és iskolaigazgató emlékszobra. Helyszín: Visk, Kölcsey Ferenc Középiskola. Alkotója: Balázs István fafaragó.

Kölcsey-emlékoszlop. Helyszín: Visk, Kölcsey Ferenc Középiskola. Avatása: 2006. november 11. Alkotója: Balázs István fafaragó.

Koncepciós perek áldozatainak kopjafája. Helyszín: Visk, Vörös tér, a katolikus plébánia kertje. Avatása: 2005. október 9. Alkotója: Balázs István ffaragó.

Kopjafa a sztálini légerekbe elhurcolt áldozatok emlékére. Helyszín: Visk, a református templom előtt. Avatása: 2004. október 10. Alkotója: Balázs István ffaragó.

II. Rákóczi Ferenc szabadságharc kopjafája. Helyszín: Visk, a református templom előtt. Avatása: 2003. október 15. Alkotója: Balázs István ffaragó.

Kossuth Lajos bronz-mellszobra. Helyszín: Técső. Avatás: 1896. május 8. Alkotó: Gerendely Béla (Máramarossziget). A két méter magas talapzaton lévő szobrot a visszaemlékezők szerint 1944-ben a bérencek le akarták dönteni, az éber técsőiek viszont megghiúsították tervüket. 1993. január 7-én reggelre, a pravoszláv karácsony szent estéjén a Kossuth-szobrot ledöntötték. A fiatalokú tetteseket elfogták.

Hollósy Simon mellszobor. Helyszín: Técső. Avatás: 1993. május 1. Alkotója: Tóth Emőke (Zsenye).

Hollósy Simon emléktábla (kétnyelvű felirattal). Helyszín: Técső, Hollósy egykori lakóházának falán. Avatás: 1992.

Aknaszlatinai történelmi szoborpark. Helyszín: Aknaszlátina, katolikus templomkert. Avatás: 2000. augusztus 20. Alkotók: Horváth Anna, Matl Péter, Cserniga Gyula és mások alkották meg a hét magyar szent szobrát. A félkörben elhelyezett mészkőből, illetve stukkóból készült alkotások Szent Istvánt, Szent Imrét, Árpád-házi Szent Erzsébetet, Árpád-házi Szent Kingát, skóciai Szent Margitot, Szent Özsébet és Szent Lászlót ábrázolják.

A dolhai összecsapás kuruc áldozatainak Turul-emlékműve. Helyszín: Dolha, Szűz Mária Mennybevitele-templom. Avatása: 1903. 1923 áprilisában ismeretlen tettesek az emlékoszlopot megrongálták, az oszlop tetejéről a turulmadarat leverték. Csak a 2000-es években sikerült helyreállítani az emlékoszlopot, és 2003 nyarán a turulmadár visszaállítására is sor került. A turulmadarat Matl Péter munkácsi szobrászművész alkotta.

Szolyvai Emlékpark. Helyszín: Szolyva, Verhovia út sz.n. Tervezője: Asztalos Éva. Avatása: 2004. Kivitelezője: a Szolyvai Emlékparkbizottság által felkért vállalatok, kőfaragók, ffaragók, ácsok, stb.

A magyar honfoglalás emlékműve (a magyarok bejövételének 1100. évfordulójára) (andezit, gránit, vas, beton). Helyszín: Vereckei-hágó. Avatás: 2008. július 21. Alkotója: Matl Péter (Munkács). 2008-ban a magyar állam 25 millió Ft-os támogatásával újjáépítették az 1996 óta folyamatosan pusztított és rombolt emlékművet. Az emlékmű a Kelet és Nyugat közötti kaput is jelképezi.

ÁLLANDÓ KIÁLLÍTÁSOK KÁRPÁTALJÁN

· **Koczka Antal festőművész emlék- és múzeumháza.** Ungvár, Vinnyicsna út 20. Nyitvatartás: hétfőtől péntekig 8.00–16.00 óra között, Tel: (03122) 3-06-91. A kiállítás tárgyai: festmények, dokumentumok, levelek.

· **„Uzshorod” Galéria.** Ungvár, Szvoboda sugárút 7/26. Nyitvatartás: kedd – vasárnap (hétfő szabadnap) 10.00–17.00 óra között, Tel: (0312) 61-25-49. A galéria állandó kiállításokat szervez ukraina és a szomszédos országok művészeinek alkotásaiból.

· **Manajló Tivadar festőművész emlék- és múzeumháza.** Ungvár, Drugeth út 74. Nyitvatartás: kedd-szombat 8.00–16.00 óra között. Tel: (03122) 3-25-95. A festményeken kívül dokumentumok, kéziratok és levelek fénymásolatai is helyet kaptak a kiállításon.

· **Szabadtéri Néprajzi Múzeum.** Ungvár, Káptalan u. 33 a. Nyitvatartás: hétfő-vasárnap (kedd szabadnap) 8.00–15.30 óra között. Tel: (03122) 3-73-92.

· **Kárpátaljai Honismereti Múzeum.** Ungvár, Káptalan u. 33. Nyitvatartás: hétfő-vasárnap (kedd szabadnap) 08.00–15.30 óra között. Tel: (03122) 3-44-42

· **Péterfalvai Képtár.** Megtekinthetők a Munkácsy Mihály Alkotótábor tagjainak munkái: Asztalos Éva (Ungvár), Bálint Lívia (Nagydobrony), Bartosh József, Bartosh Tatjana (Beregszentmiklós), Bilák Marina (Rahó), Fuchs Andrea (Ungvár), Darabán János (Rahó), Homoki Gábor (Péterfalva), Kalitics Erika (Munkács), Kutasi Xénia (Bene), Klisza János (Ungvár), Klisza Krisztina (Ungvár), Lőrincz István, Lőrincz Katalin (Ungvár), Matl Péter, Matl Szilárd (Munkács), Nigriny Edit (Ungvár), Prófus Marianna (Beregszász), Réti János (Ungvár), Soltész Péter (Ungvár).

· **Kárpátalja kortárs képzőművészeinek, népművészeinek, fotóművészeinek állandó kiállítása a Péterfalvai Képtárban** (Péterfalva, György Endre kastély). Tárlatvezető: Borbély/Perduk Bea igazgató. A képtár eddig közel kétszáz képzőművészeti alkotással gyarapodott, a kárpátaljai jeles alkotók válogatott munkáiból állandó kiállítás nyílt: Balla Pál, Habda László, Herc Jurij, Harangozó Miklós, Kassai Antal, Kontratovics Ernő, Kosztrub Georgij, Medveczkyné Luták Edit, Medveczky Miklós, Mikita Volodimir, Mitrik Mihajló, Prihogyko Vjacseszláv, Sütő János, Szkakandij Vaszil, Szaller Sándor, Zvenigorodszkij Vitalij és mások, akiknek alkotásaival a tárlat reprezentálja Kárpátalja korábbi évtizedeinek festészetét.

· Az ugocsai népművészek alkotásainak, Tiszahát népének életvitelével kapcsolatos tárgyak állandó kiállítása a Tiszaháti Tájmuzeumban (Fogarasykúria, Tiszabökény-Farkasfalva).

- Lőrincz István fotográfus (Ungvár) *III. Kárpátaljai kaleidoszkóp* című fotókiállítása az UNE Humán-Természettudományi Magyar Karán.
- Garanyi József és Horváth Anna, valamint más beregvidéki képzőművész állandó emlékkiállítása a Beregvidéki Múzeumban.
- Bartosh Tatjana, Bartosh József és más kárpátaljai kortárs alkotók kiállítása a beregszentmiklósi várkastélyban.
- Soltész Péter kiállítása az ungvári Váralja Múzeum-kávézóban.

A KÁRPÁTALJAI KÉPZŐMŰVÉSZEK, FOTÓMŰVÉSZEK ÉS NÉPMŰVÉSZEK KIÁLLÍTÁSAINAK OTTHONT ADÓ FONTOSABB INTÉZMÉNYEK, HELYSZÍNEK

Benei Faluház (Polgármesteri Hivatal):

90261 Bene, Rákóczi u. 65.

Kapcsolatfelvétel: **Szuhán András** polgármester.

Mobil: 00-380-66-4750-752. Email: benehaz@freemail.hu

Európa-Magyar Ház, Beregszász:

90202 Beregszász, Széchenyi u. 59/b.

Tel./fax: 00-380-/3141/- 4-28-14,15.

E-mail: kmmi@swi.net.ua

Honlap: www.kmmi.org.ua.

Beregszászi Turisztikai Információs Központ és Kiállítóterem:

90202 Beregszász, Zrínyi u. 25/2.

Tel./fax: 00-380-/3141/- 4-32-70.

Mob (ukr): 00-380-50-55-10-360

E-mail: office@karpataljaturizmus.info,

www.karpataljaturizmus.info

[berekhovo@berekhovo-tour.info](mailto:berehovo@berekhovo-tour.info)

<http://www.berekhovo-tour.info/>

Beregvidék Kincsei Ajándékbolt:

90233 Jánosi, Fő u. 115.

Kapcsolatfelvétel: Dub Valentina

Mob (ukr): 00-380-95-57-36-390

Beregszentmiklósi Várkastély-Múzeum: (Telegdy-Rákóczi-várkastély)
89640 Csinagyijevo/Beregszentmiklós, Volosin u. 53/B.
Kapcsolatfelvétel: Bartosh József, a „Kalhan-A” jótékonyági szervezet elnöke
E-mail: *kalhan-a@meta.ua*

Beregvidéki Múzeum (Bethlen-Rákóczi kastély):
90202 Beregszász, Bethlen Gábor u. 1.
Kapcsolatfelvétel: Sepa János igazgató.
E-mail: *sepa@bereg.net.ua*

Kárpátaljai Nemzetiségek Kulturális Központja:
88000 Ungvár, Pravoszlav part 2.

Kárpátaljai Népművészeti és Népi Építészeti Múzeum:
88000 Ungvár, Káptalan u. 33.
Kapcsolatfelvétel: Angyal Gabriella igazgató.

Macsola Kistérségi Turinfo-iroda:
90250 Macsola, Munkácsi u. 2.
Tel./fax: *00-380-/3141/- 514-17.*
E-mail: *ottobihon@gmail.com.*
Kapcsolatfelvétel: Bihon Ottó

Tiszapéterfalvai Képtár: (György-kastély)
90354 Tiszapéterfalva, Rákóczi u. 94.
Kapcsolatfelvétel: Perduk (Borbély) Beáta igazgató.
E-mail: *borbetto@gmail.com*

Tiszaháti Tájmuzeum
90355 Tiszabökény (Farkasfalva), Sevczenko u. 74.
Kapcsolatfelvétel: Perduk (Borbély) Beáta igazgató.
E-mail: *borbetto@gmail.com*

Ungvári Turisztikai Információs Központ és Kiállítóterem:
88000 Ungvár, Duhnovics út 16/1.
Tel./fax: *00-380-/312/-61-31-93.*
Mob.: *00-380-50-68-90-543, 00-380-50-622-23-71.*

*E-mail: ungvar@karpataljautazas.hu, ungvaritourinfo@gmail.com,
www.karpataljautazas.hu
http://www.zakarpattyatourism.info/
office@zakarpattyatourism.info*

Váralja Múzeum-kávézó:

88000 Ungvár, Váralja (Olybrahta) u. 3.
Kapcsolatfelvétel: Rusznák György

Viski Tájház:

90454 Visk, Október u. 49,
Kapcsolatfelvétel: Ötvös Ida, a Viski Zöld Falusi Turizmus Szövetség elnöke.
E-mail: *otvos.ida@gmail.com*
www.viskiturizmus.hu

FELHASZNÁLT IRODALOM

KÖNYVEK, TANULMÁNYOK, KATALÓGUSOK, ALBUMOK

- *ABÉCÉS* könyv. (Írta és rajzolta Kutlán István. Ötévenként jelent meg, az utolsó 1970-ben volt kiadva). Ragyanszka Skola, Ungvár, 1947-1970.
- A beregszászi magyar gimnázium története 1864-1989. Szerk. Benda István, dr. Orosz László. Magyarságkutató Intézet. Budapest, 1990.
- Aczél László: *Ugocsa megye ismertetője*, Miskolc, 1902.
- Aczél László: *Ugocsa vármegye népoktatásügye. 1880-1902*. Budapest, 1908.
- *A Lendület évei*. Összeállította: Balla D. Károly. Galéria-Ecriture, Ungvár-Budapest, 1994.
- A Magyar Képzőművészek és Iparművészek Társaságának kiállítása, 1996. Tisztelgés a honfoglalás 1100. évfordulója előtt. Katalógus. Kiállításszervező: Tóth Lajos, Riskó György. Ungvár-Budapest, Tárogató Lap- és Könyvszerkesztőség, 1996.
- Antal Miklós: *A magyarországi Drugeth-család*. Ünnepi beszéd *Drugeth János szobrának* Ungváron tartott leleplezési ünnepségén. Viktória ny., Ungvár, 1943.
- Aprópénz a történelem színpadán. A kárpátaljai magyar nyelvű sajtó 1945-1948. Összeállította és szerkesztette: M. Takács Lajos. Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 1994.
- Attila Duncsák. Album. Szakmai szerkesztés: Eduard Szattler. Press Print, Kosice, 2010.
- Balla D. Károly: *A teremtés gyönyöre*. – In: *A kárpátaljai magyar képző és iparművészek Révész Imre Társaságának első kiállítása*. Katalógus. Ungvár, 1991.
- Balla László. *Csillogó, lobogó, vibráló tájak*. Riportok kárpátontúli képzőművészekről. Kárpáti Könyvkiadó, Uzshorod, 1975.
- Balla László. *Erdélyi Béla és kortársai*. A kárpátaljai magyar képzőművészet három nemzedéke. Galéria Kiadó, Ungvár-Budapest, 1994.
- Balla László: Szegény ember vízzel főz. Életem: a Kárpáti Igaz Szó. Visszaemlékezések, 1947-1987. PoliPrint, Ungvár, 2002.
- Balla László – kárpátaljai magyar író, költő, dramaturg, műfordító. Születése 85. évfordulójára. Bibliográfiai mutató. Összeállította: M. B. Badida, J. J. Szlucka. Kárpátaljai Megyei F. Potusnyak Univerzális Tudományos Könyvtár, Ungvár, 2012.

- Balla Pál. A festő és pedagógus. Bibliográfiai mutató. Összeállították: Badida Margarita, Horváth Ilona, Szlucky Éva. Kárpátaljai Megyei Univerzális Tudományos Könyvtár Magyar és Idegen Nyelvű Osztály, Ungvár, 2010.
- Baranyai András. Munkács. Ahogy nagyszüleink látták. Vitéz Pákh Sándor Jótékonyági Alapítvány. Budapest-Munkács, 2006.
- Becske József Lajos: *Barlangok mélyén*. Versek, rajzok. Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 2005., U.ő.: *Átkozott szerepben*. Versek, rajzok. Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 2005.
- *I. Bereg art expo – 2010*. A Bereg Alkotóegyesület kiállítása. Összeállította: Dupka György, Fuchs Andrea, Zubánics László. Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet, Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közössége, Péterfalvai Polgármesteri Hivatal. Péterfalva, 2010.
- Botlik József–Dupka György: *Ez hát a hon...* Tények, adatok, dokumentumok a kárpátaljai magyarság életéből, 1918-1991. Mandátum-Universum, Budapest- Szeged, 1991.
- Botlik József–Dupka György: *Magyarlakta települések ezredéve Kárpátalján*. Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 1993.
- *I. Carpatica art expo – 2010*. A MÉKK Munkácsy Mihály Képzőművészeti Egyesület kiállítása. Összeállította: Dupka György, Fuchs Andrea, Zubánics László. Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet, Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közössége, Ungvár, 2010.
- *II. Carpatica art expo – 2011*. A MÉKK Munkácsy Mihály Képzőművészeti Egyesület kiállítása. Összeállította: Dupka György, Fuchs Andrea, Zubánics László. Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet, Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közössége, Ungvár, 2011.
- Czébely Lajos: *Visk története*. Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség, Ungvár, 2002.
- Csatáry György: *A máramarosi öt koronaváros a Rákóczi-szabadságharc idején 1703-1711*. Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség, Ungvár, 2003.
- Deschmann Alajos: *Kárpátalja műemlékei*, Budapest, 1990.
- Dupka György, Horváth Sándor: *Múltunk s jelenünk*. Balogh Edgár nyomában Kárpátontúlón. Uzshorod, Kárpáti Kiadó, 1987.
- Dupka György: *Kárpátalja magyar személyi és intézmény-adattára*. Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 1993.
- Dupka György: *Kárpátalja magyarsága*. Honismereti kézikönyv. A Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társasága – Anyanyelvi Konferencia, Budapest, 2000.
- Fedinec Csilla. *A kárpátaljai magyarság történeti kronológiája 1918-1944*. Fórum Intézet–Lilium Aurum Könyvkiadó, Galánta-Dunaszerdahely, 2002.

- Gádor E. - Pogány Ö. G.: *Magyar szobrászat*, Budapest, 1953.
- Györffy György: *A vármegye X. századi előzményei és korai szervezete. István király és műve*. Gondolat Kiadó, Budapest 1983.
- Hudák Elvira: *Révész Imre és Nagyszőlős*. Nagyszőlősi Könyvtárhálózat, Nagyszőlős, 2009. 12. o.
- Hudák Elvira: *Fancsikától Párizsig. (Kutlán István fancsikai születésű híres sportoló, festőművész, pedagógus 115. születésének évfordulójára kiadott bibliográfiai útmutató.)* Nagyszőlősi központi járási könyvtár, Nagyszőlős, 2009. 20. o.
- Igyártó Gyöngyi: *A máramarosi koronavárosok*. Monográfia. Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 2005.
- Kádas Katalin: *Áttelepülésem története*. Szerzői kiadás. Nyíregyháza 2007. 10. o.
- Kárpátalja templomai. Római katolikus templomok. Összeállította: Palkó István, Ivaskovics József, Tárczy Andor. Tárogató Lap- és Könyvszerkesztőség, Ungvár, 1997.
- Kárpátaljai református templomok. Összeállította: Ivaskovics József, Szírohman Mihály, Palkó István, Kohán László. Tárogató Kiadó, Ungvár, 2000.
- Kárpátaljai görög katolikus templomok. Összeállította: Ivaskovics József, Palkó István, Kohán László. Tárogató Kiadó, Ungvár, 2001.
- *Kárpátaljai magyar képző- és iparművészek kiállítása. Tisztelegés a forradalom és szabadságharc 150. évfordulója előtt*. Katalógus. Felelős kiadó: Dupka György. Magyar Értelmiségek Kárpátaljai Közossége, Ungvár. 1998.
- *Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társaság kiállítása*. Katalógus, Ungvár, 1991.
- *Kárpát-medencei magyar paletta* (Técsői Hollós Napok, 1993) Szöllősy Tibor összeállításában. Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 1993.
- *Kárpát-medencei Képző- és Iparművészek Millenniumi kiállítása*. Katalógus. Ungvár, 2000.
- Keresztyén Balázs: *Irodalmi barangolások a Kárpátok alján*. Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 1993.
- Keresztyén Balázs: *Kárpátaljai művelődéstörténeti kislexikon*. Hatodik Síp Alapítvány – Mandátum Kiadó, Budapest-Beregszász, 2001.
- Komáromy András: *Ugocsa vármegye a történelemben*. Válogatott írások. Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség, Ungvár, 2001.
- *Kortárs magyar művészeti lexikon*. A-Gy. 1. Főszerkesztő: Fitz Péter. Enciklopédia Kiadó, Budapest, 2000.
- *Kortárs magyar művészeti lexikon*. H-Ö. 2. Főszerkesztő: Fitz Péter. Enciklopédia Kiadó, Budapest, 2000.

• *Kortárs magyar művészeti lexikon*. P-Z. 3. Főszerkesztő: Fitz Péter. Enciklopédia Kiadó, Budapest, 2001.

• Kovács József: *Fatemplomok Kárpátalján. Építésügyi Tájékoztatói Központ*, Budapest, 1990.

• Kovács Sándor. *Kárpátaljai útravaló*. Püski Kiadó. Budapest, 1999.

• Kovács Sándor. *Bús düledékeiden... Kárpátalja középkori várépítészeti emlékei*. Minerva Műhely. Budapest, 2004.

• „Külön világban és külön időben.” 20. századi magyar képzőművészet Magyarország határain kívül 1918-tól napjainkig. Magyar Képzőművészek és Iparművészek Társasága, Felelős kiadó: Szabó Lilla. 2001.

• Lehoczky Tivadar: *Beregvármegye monographiája, I-III*. Ungvár, 1881-1882.

• *Luceafărul* (román nyelvű ábécéskönyv Kutlán István rajzaival), Prága, 1937.

• Mécs László: *Hajnali harangszó*. Versek. (Borító: Fodor Béla) Földesi ny., Ungvár, 1923. 160 p.

• *Magyar életrajzi lexikon I. (A–K)*. Főszerk. Kenyeres Ágnes. Budapest: Akadémiai Kiadó. 1967.

• Mészáros Károly: *Ungvár története a legrégibb időktől máig*. Pest, 1861.

• Mondy Miklós: *Egy a szükséges!* Novellák. Előszó: Sztójka Sándor görög katolikus püspök. Címlap: Kutlán István. Sajó-Vidék ny.

• Nemeskürty István: *A magyar népnek, ki ezt olvassa*. Gondolat Kiadó, 1975.

• *Olvasókönyv* (Az első osztályosok számára, Kutlán István rajzaival). Ungvár, 1933.

• *III. Ugocsai napok – 2010*. A MÉKK Munkácsy Mihály Képzőművészeti Egyesület kiállítása. Összeállította: Dupka György, Fuchs Andrea, Zubánics László. Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet, Magyar Értelmiségek Kárpátaljai Községe, Péterfalvai Polgármesteri Hivatal. Péterfalva, 2010.

• *Új magyar líra 1919-1937*. A szlovenszkoí és kárpátaljai magyar költők lírai antológiája. (A címlapot Lőrincz Gyula tervezte). Szerkesztette: Wallentinyi Samu. Nyomtatott: „Kárpátia” nyomda, Kassa-Kosice. 1937.

• *Ukrajnai magyar szervezetek, intézmények, közéleti személyiségek adattára*. Dupka György közreadásában. Magyar Értelmiségek Kárpátaljai Községe, Ungvár-Budapest, 2006.

• *Ungvár és Ung vármegye. Ungvár és Ung vármegye községei*. Szerk. Csíkvari Antal. Kiadja a Vármegyei szociográfiák Kiadóhivatala, Budapest, 1940.

• Popovics Béla: *Munkács kultúrtörténete a korabeli sajtó tükrében*. (A munkácsi festészet és szobrászat. Kiállítások, tárlatok). Kárpátaljai Magyar Cserkészszövetség, Munkács, 2005.

• Rajna Gy.: *Budapest köztéri szobrainak katalógusa*, Budapest, 1989. (Sz. Kürti Katalin).

- Rácz Pál: *A rongyszedő és más elbeszélések*. (Borító: Grünwald.) Földesi ny.,
- Rákóczi virágai. *Kárpátaljai történeti és helyi mondák*. Szerk.: Keresztyén Balázs: Intermix Kiadó. Ungvár-Budapest, 1992.
- Riskó György: *Szemán „Öcsi” Ferenc festőművész*. Emlékkönyv. Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség, Ungvár, 2005.
- R. Vozáry Aladár: *Munkács*, Budapest, 1943.
- S. Benedek András: *Tettenérhető történelem. Történelmi-kultúrtörténeti vázlat Kárpátaljáról*. Ungvár-Budapest, Intermix Kiadó, 1993.
- Sándor László: *Három ország polgára voltam. Egy évszázadnyi élet emlékei, 1909-1993*. Madách-Posonium, 2009.
- Szova-Gmitrov Péter: *Ungvár őskora*. A szerző saját kiadása. Ungvár, 1943.
- Szova-Gmitrov Péter: *Ungvár múltja*. A szerző saját kiadása. Ungvár, 1944.
- Szöllősy Tibor: *„Ki a Tisza vizét issza...”* Máramarosi helytörténeti mozaikkockák. Hatodik Síp Alapítvány - Mandátum Kiadó, Budapest-Beregszász, 2002.
- Tabódy József: *Munkács múltja és jelene Magyarország történetében*. Pest, 1861.
- Tegze József. *A munkácsi római katolikus templom története*. Munkácsi Római Katolikus Egyházmegye, Munkács, 2006.
- Vaskó István: *Miért?* (Borító: Boksay József). Lám Elemér Rt. Könyvnyomdai Műintézere, Uzhorod-Ungvár Földesi ny., Ungvár, é.n.
- *Zornica* (ábécéskönyv, Írta Olekszandr Márkus. Kutlán István rajzaival a ruszin gyerekek részére). Ungvár, 1925.
- Zubánics László: *Guti körkép*. (Intermix Kiadó. Ungvár-Budapest, 2000.), *Beregszászi kalauz*. (Magánkiadás. Beregszász, 2000.), *Місто над Берке*. (БПД., м. Беperовo 2002 p.), *Régmúlt virágok illata*. (Intermix Kiadó. Ungvár-Budapest. 2002.), *Víz tükrére történelmet írni...* (helytörténeti írások). (Intermix Kiadó. Ungvár-Budapest. 2007.)

- Balla László: „A técsői iskola” – In: 1967. Kárpáti Kalendárium, Kárpáti könyvkiadó, Uzshorod. 1966.
- Balla László: *Kárpátalja művészete*. – In: Pánsíp, 1993. 2. sz.
- (bl.) *Munkács nagy szülöttje*. – In: Naptár 1964, Kárpáton túli Területi Kiadó, Uzshorod, 1963. 23. o.
- Baráth József: *Munkácsy Mihály Munkácson. Szemelvények a korabeli sajtóból*. – In: Kalendárium '92, Uzshorod, 1991. Kárpáti Kiadó, Ungvár, 72. o.
- Bőgel J.: *Új szobrok Debrecenben*, Alföld, 1961/4. és 1965/6.
- Buza B.: *Búcsúztató*, Magyar Képzőművészek és Iparművészek Szövetsége tájékoztatója, 1984/3-4.
- Dupka György: *Munkácsy Mihály látogatása szülővárosában*. – In: Kalendárium '87, Kárpáti Kiadó, Uzshorod, 1986. 33. o.
- Fedák László–Dupka György: *Emlékezés Szamovolszky Ödönre*. – In: Kalendárium '87, Uzshorod, 1986.
- Fedinec Csilla: *A Kárpáti Kiadó kalendáriumai (40 év címszavakban. Képzőművészet)*. – In: '96 Kalendárium '97. Ungvár, Kárpáti Kiadó, 1996, 161-162. o.
- Füzesi Magda: *Mit csinál most Kádas Kati festőművész?* – In: Kárpátaljai Hírmondó, Budapest, VIII. évf. 1. szám, 2012. március, 40. o.
- Fodor Géza: *Mohy Sándor életéről, művészetéről*. – In: Együtt, 2010/1 és 2010/2.
- Gortvay Erzsébet: *Húsz év mérlegén*. – In: Kárpáti Igaz Szó, 1965. aug. 8.
- Grigora Éva: *A természet szerelmese. Szilvási Ferenc 50 éves*. – In: Nagyszőlős-vidéki Hírek, 2010. február 20.
- Hegedűs Csilla: *Megújult a képtár*. – In: Kárpáti Igaz Szó, 2010. április 20.
- Jakab András *kijevi kiállítása*. – In: Nagyszőlős-vidéki Hírek, 2010. január 9.
- Kacsij Jurij: *Munkácsy Mihályra vonatkozó dokumentumok*. – In: 1965 Kárpáti Kalendárium, Kárpáti Kiadó, Uzshorod, 1964. 124. o.
- Kacsij Jurij: *Földink levele Repinhez*. – In: Kárpáti Igaz Szó, 1986. dec. 31.
- Keresztyén Balázs: *Révész Imre nyomában Vinohradovón*. – In: Kárpáti Igaz Szó, 1981. okt. 25., Révész Imréről írt cikk változata: Kalendárium '85. Kárpáti Kiadó, Uzshorod, 1984. 28-29. o.
- *Két művész egy tárlatról. Interjú Veres Ágotával és ifj. Hidi Endrével*. – In: Kárpátalja, 2010. ápr. 30.
- *Kutlán István festőművész Párizsban*. – In: Polgár, Uzshorod, 1927. szeptember 30.

- Lengyel János: „Mindig világpolgárnak vallottam magam.” (Interjú Koszták Istvánnal). – In: Kárpátaljai Hírmondó, Budapest, VIII. évf. 2. szám, 2012. június, 39. o.
- Márkus Csaba. *Az Együtt utat keres.* – In: Kárpáti Igaz Szó, 1967. május 31.
- M. B. (Molnár Bertalan): *Ikon-kiállítás Beregszászban.* – Kárpátaljai Hírmondó, Budapest, VIII. évfolyam, 2. szám, 2012. június, 15. o.
- Nigriny Szabolcs: *Festő és iparművész. (Erfán Ferencről).* – In: Élet-Jel, Közművelődési magazin, Ungvár, 2009. augusztus, 19. o.
- Nigriny Szabolcs: *Vasba kovácsolt izgalmas valóság. (Zsombor Péterről).* – In: Élet-Jel, Közművelődési magazin, Ungvár, 2009. március, 19. o.
- Nigriny Szabolcs: *A hangulatom ott van a képeimen. (Portré Pavlusin Valériáról).* – In: Élet-Jel, Közművelődési magazin, Ungvár, 2010. április, 12-13. o.
- Nigriny Szabolcs: *A tartalom megtalálja formáját. (Portré Koszták Istvánról).* – In: Élet-Jel, Közművelődési magazin, Ungvár, 2011. január, 14-15. o.
- *Petőfi Sándor első mellszobra. Schlossel András, a selesztovói vasöntőde modellező szobrásza.* – In: Kárpáti Kalendárium 1981.
- *Ruszinszkói festőművész tanulmányúton.* – In: Új Közlöny, Uzhorod-Ungvár, 1923. július 20.
- Sándor László: *Kárpátontúl képzőművészetéről.* – In: Naptár, 1958. Kárpátontúli Területi Könyvkiadó, Uzshorod, 1957. 20. o.
- Sándor László: *A népek barátsága jegyében. Hollósy Simon születésének 105. évfordulójára.* – In: Naptár, 1962. Kárpátontúli Területi Kiadó, Uzshorod, 1961. 22 o.
- Sz. L. /Szenes László/: *Két emléktábla.* – In: 1970 Kárpáti Kalendárium, Kárpáti Könyvkiadó, Uzshorod, 1969. 58. o.
- Székelyhidi Ferenc: *Manajló Iván festőművészre emlékeztek Vácott.* – In: Kárpátaljai Hírmondó, Budapest, VIII. évf. 1. szám, 2012. március, 25. o.
- Sztaskó Gyula: „*Keleti férfi feje*”. – In: 1969 Kárpáti Kalendárium, Kárpáti Könyvkiadó, Uzshorod, 1968. 14. o.
- Sztaskó Gyula: *Szvida Vaszil és Kontratovics Ernő tárlatán.* – In: Kárpáti Igaz Szó, 1989. június 9.
- Tudósítónk (Molnár Bertalan): *Horváth Anna-emlékkiállítás.* – In: Kárpátaljai Hírmondó, Budapest, VIII. évfolyam, 2. szám, 2012. június, 9. o.
- Váradi-Sternberg János: *Régi rajzok székvárosunkról.* – In: Kalendárium '82, Kárpáti Kiadó, Uzshorod. 1981. 22-23. o.

• Адальберт Ерделі. Автор-упорядник: Антон Ковач. «Видавництво Олександри Гаркуші». Ужгород, 2007.

• Адальберт Ерделі “IMEN”: Літературні твори, щоденники, думки. Упорядник: І.Небесник, М.Сирохман. Видавництво Олександри Гаркуші. Ужгород, 2012 р.

• Балла П. Повертаючись до тих чісаїв. //Новини Закарпаття. – 1995. – 18 березня – С. 15.

• Балла П. Про створення і розвиток Ужгородського училища прикладного мистецтва// Наук.-метод.зб. УУПМ ім. А. Ерделі. – 1993. – Вип. 1. – С.10-22.

• *Балла П.* Погляд у минуле і майбутнє// Новини Закарпаття. – 1995. – 23., Лют. – С.11.

• *Біксей Л.* Ференц Семан. Малярство: Передм. до кат. – Ужгород, 1996. – С.3.

• *Бокшай И.* Передмова// Изобразительное искусство Закарпатья. – М.:Сов. Художник, 1973. – С.3-4.

• *Бокшай Й.* Мысли художника. «Искусство», 1958, № 6.

• *Владич Л.* Малярство Гаврила Глюка // Образотворче мистецтво . – К., 1983. – № 6. - С. 22-24.

• *Гаврош О.* Павло Бездір про КГБ, коханок, його і білого коня // Старий замок. – 1999. – 1 лип.

• Ерделі А. Високе образотворче мистецтво // Закарпатська правда. – 1946.- 24. травня.

• Єва Асталаш: акварелі. Каталог. Видавництво Олександри Гаркуші. Ужгород, 2011.

• Эрдели А. Учиться на лучших образцах // Закарпатская Украина. – 1946.- 7 июл.

• Закарпатський художній музей. Автор-упорядник: О.М. Чернега-Балла. «Мистецтво». Київ, 1984.

• *Затлоукала Я.* «Мистецтво на Підкарпатській Русі». – «Підкарпатська Русь», Братіслава, 1936. (Zatloukal J. U vztvarník na Podkarpatský Rusi // Podkarpatskб Rus/Red.Dr.J. Zatloukal. – Bratislava, 1936. – S. 234-238.)

• *Каллаи Э.* Искусство и художники Карпатского края // Огоньки. – Ужгород. 1940. – Дек. – С. 35-39.

• *Коцка А.* Він любив Закарпаття // Василь Касіян. Спогади про художника: [За ред. Гояна Я.П.] – К.: Мистецтво, 1986. – С. -76-80.

• *Коцка А.* Художники-патріоти // Закарпатська правда. – 1945 – 6 квіт.

• *Курильцева В.* Бокшай Йосиф Йосифович. – М.: Советский художник, 1962.- 60 с.

• *Маріон Ілку:* живопис, графіка. Каталог творів. б/р.

• *Мартиненко В.* Ернест Конратович. – К.: Мистецтво, 1973. – 22 с.

• Митці Закарпаття. Закарпатська спілка художників України. Госпрозрахунковий редакційно-видавничий відділ Закарпатського обласного управління по пресі. Ужгород, 1994.

• *Мичка З.:* альбом. Видавництво Олександри Гаркуші. Ужгород, 2010.

• Науковий вісник № 1. Закарпатського художнього інституту. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції Ужгород. 10-12 травня 2010 р. Видавництво Гражда. Ужгород, 2010.

• *Небесник І.* Художня освіта на Закарпатті у ХХ столітті: історико-педагогічний аспект. Ужгород. Видавництво «Закарпаття». 2000.

• *Островський Г.* Адальберт Михайлович Эрдели. – М.: Сов. Художник, 1966. - 97 с.

• *Островський Г.* Йосиф Йосифович Бокшай. – М.: Сов. художник, 1967. – 89 с.

• *Островський Г.* Образотворче мистецтво Закарпаття. «Мистецтво». Київ, 1974.

• Павло Балла: каталог живопису. КП «Ужгородська міська друкарня». Ужгород, 2005

• *Павлов В.П.* Ф. Манайло. – Київ: Мистецтво, 1970. – 14 с.

• Петро Шолтес: альбом-каталог. Видавництво Олександри Гаркуші. Ужгород, 2010.

• Петро Шолтес: альбом-каталог. Поліграфцентр «Ліра». Ужгород, 2005.

• Сирохман М. П'ятдесят п'ять дерев'яних храмів Закарпаття. К.: Грані-Т, 2008.

• Ференц Семан “Цсї”: каталог виставки творів. Закарпатський обласний художній музей ім. Й.Бокшая. ВАТ «Патент». жгород, 2009

• Художники Закарпаття. Ідея проекту та відповідальний за випуск Борис Кузьма. Видавництво Олександри Гаркуші. Ужгород, 2011.

• Художники України. В.о. головного редактора: Землянський О. Київ, 2005-2007 рр.

• Чернега-Балла Е.М. Закарпатский художественный музей. Фотоальбом. Мистецтво. 1984.

• *Чуліна І.* Золтан Шолтес. – Ужгород: Карпати, 1989. - 11 с.

• *Шандор Л.* Гаврило Мартинович Глюк. Киев, 1959.

• *Шандор Л.* Художники Закарпаття. Київ, 1961

• *Шандор Л.* Эмил Грабовский. Киев, 1962.

Az Óslakó évfolyamai: 1928-1942.
Beregi Hírlap évfolyamai: 1990-2012.
Független Újság, évfolyamai: 1937.
Együtt évfolyamai: 1965-1967, 2002-2012.
Hatodik Síp évfolyamai: 1989-1999.
Kárpátalja (Miskolc), évfolyamai: 1990-1994.
Kárpátalja évfolyamai: 2005-2012.
Kárpáti Igaz Szó évfolyamai: 1946-2005.
Igazi Kárpáti Igaz Szó évfolyamai: 2005-2012.
Kárpáti Híradó évfolyamai: 1926-1943.
Kárpáti Kalendárium évenkénti számai: 1957-1997.
KárpátInfo évfolyamai: 2000-2012.
Keleti Újság évfolyamai: 1927.
Munkács évfolyamai: 1891. - 1904.
Munkácsi Közlöny évfolyamai: 1936.
Munkás Újság évfolyamai: 1945.
Nagyszőlős –vidéki Hírek évfolyamai: 2000-2012.
Új Kelet évfolyamai: 1935.
Ung-vidéki Hírek évfolyamai: 1990-2012.
Ungbereg Pánsíp almanachok: 1999-2000.
Pánsíp évfolyamai: 1993-1999.
Szovjetszkoje Zakarpatya évfolyamai: 1949-1950.
Vasárnapi Újság évfolyamai: 1882.
Véletlen Balett évfolyamai: 1999-2000.
Kárpátaljai Állami Levéltár anyagi
MÉKK-archívuma

• *Magyar életrajzi lexikon I. (A–K)*. Főszerk. Kenyeres Ágnes. Budapest: Akadémiai. 1967. Online hozzáférés: <http://mek.oszk.hu/00300/00355/html/ABC04834/05475.htm>

• (Cserba Júlia + Magyar Képzőművészek Franciaországban), **Lahner Emil**: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/lahner_emil

• Popovics Béla. *A Latorca-parti városnak ígért Munkácsy-relikviák* (Forrás: Kárpátalja 2006. 01. 06.) <http://www.karpatszemle.uz.ua/kepzmuv/km060102.htm>

• Meghalt **Mártai Gyula** építész. <http://www.mult-kor.hu/cikk.php?id=16034>

• Hollósy Simon: *Huszt vára*, festmény. <http://www.hung-art.hu/frames.html?magyar/h/hollosy/muvek/1880-89/huszt.html> (Hozzáférés: 2013. január 21.)

• http://www.foruminst.sk/hu/9/xml/0/a_csehszlovakiai_magyarok_lexikon/1/878/karpatalja_kepzmuveszete/skat-lex_egy

• Szolláth György: **Bacsi István**. – In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/bacsi_istvan

• Gyergyász László: **ifj. Bazán Vladimír**. – In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/ungvari_bazan_vladimir

• Wehner Tibor: **Beregszászi Hegyi László**. – In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/hegyi_laszlo_b

• Kubička-Kucsera Klára: **Duncsák Attila**. – In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/duncsak_attila

• http://www.atanazgaleria.hu/old/magyar.php?page=ruthenia/alkotok_hu

• Beke Zsófia: **Medve Zsuzsa**. – In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/medve_zsuzsa

• Пазуханич Олександр Євгенович. <http://www.carpathia.gov.ua/ua/publication/content/2730.htm>

• Prihogyko, Duska-Matits Ferenc: **Puskás László**. – In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/puskas_laszlo

• http://artportal.hu/lexikon/muveszek/skripeczky_akos

• **Suba Miklós**. – In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/suba_miklos

• Wehner Tibor: **Szanics Mihály**. – In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/szanics_mihaly

• Dupka György: *Kárpátalja magyarsága. Honismereti kézikönyv*. Elektronikus megjelenítés: ÖKOEK Szerkesztőség – 2008.- In: http://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/kulhoni_magyarsag/2009/Karpatalja_magyarsaga/pages/007_irodalom.htm

- **Kron Zsuzsa** honlapja: <http://kronzsuzsa.hu>
- S. Benedek András: **Magyar Sándor**. –In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/magyar_sandor
- **Manajló András** honlapja: <http://www.manajlo-andras.com/>
- Szolláth György: **Ortutay Zsuzsa**. –In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/ortutay_zsuzsa
- Szemán Ferenc Öcsi munkái a KMMI-honlapon: http://www.kmmi.org.ua/galleries?menu_id=9&submenu_id=22&id=50&mod=4
- Nigriny Szabolcs: *20 éves a Révész Imre Társaság*. – In: Kárpáti Igaz Szó, 2010. 12. 27. <http://kiszo.hhrf.org/?module=news&target=get&id=2268>.
- http://kmf.uz.ua/fotogaleria/fenykeptar/kiallitasok_tarlatok/2011-05-19_20_eves_a_rit/index.html
- <http://www.karpatalja.ma/karpatalja/kultura/2188-beregszasz-20-eves-a-revesz-imre-tarsasag>,
- http://bereghirlap.uz.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1541:20-eves-a-revesz-imre-tarsasag&catid=3:kultura&Itemid=5,
- **Erfán Ferenc** munkái a KMMI-honlapon: http://www.kmmi.org.ua/galleries?menu_id=9&submenu_id=22&id=56&mod=4
- **Szocska László** munkái a KMMI-honlapon: http://www.kmmi.org.ua/galleries?menu_id=9&submenu_id=22&id=40&mod=4
- **Horváth Anna** munkái a KMMI honlapon: http://www.kmmi.org.ua/galleries?menu_id=9&submenu_id=22&id=41&mod=4
- **Kovács László** kiállítás-szervező honlapja: <http://kovacslaszlo19.blogspot.com/2008/03/garanyi-jzsef-letrajza.html>
- Beregvidéki Múzeum: www.beregmuseum.uz.ua/
- KMMI, Arcképcsarnok. **Bakó Olga**: http://www.kmmi.org.ua/arckepek?menu_id=9&submenu_id=14&arc_id=3
- KMMI, Arcképcsarnok. **Baraté Irén**: http://www.kmmi.org.ua/arckepek?menu_id=9&submenu_id=14&arc_id=4
- KMMI. Arcképcsarnok. **Kovácsné Derceni Ibolya**: http://www.kmmi.org.ua/arckepek?menu_id=9&submenu_id=14&arc_id=6
- KMMI. Arcképcsarnok. **Mester Irén**: http://www.kmmi.org.ua/arckepek?menu_id=9&submenu_id=14&arc_id=7
- KMMI. Arcképcsarnok. http://www.kmmi.org.ua/arckepek?menu_id=9&submenu_id=14&arc_id=8
- KMMI. Arcképcsarnok. **Prófusz Marianna**: http://www.kmmi.org.ua/arckepek?menu_id=9&submenu_id=14&arc_id=9
- KMMI. Arcképcsarnok. **Horváth Anna**: http://www.kmmi.org.ua/arckepek?menu_id=9&submenu_id=14&arc_id=20

- KMMI, Arcképcsarnok. **Garanyi József**: http://www.kmmi.org.ua/arckepek?menu_id=9&submenu_id=14&arc_id=1
- KMMI, Arcképcsarnok. **Antonikné Polónyi Katalin**: http://www.kmmi.org.ua/arckepek?menu_id=9&submenu_id=14&arc_id=2
- Wehner Tibor. **Beregszászi Hegyi László**. –In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/hegyi_laszlo_b
- Medve Zsuzsa kiállítása (1998), Délibáb - A Makói Grafikai Alkotótelep kiállítása (2006)
- Beke Zsófia: **Medve Zsuzsa**. –In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/medve_zsuzsa
- ArtTisza-honlap: <http://arttisza.org/muveszek/category/13-muszka-laszlo.html>
- Hegedűs Csilla: *Egyéves az ArtTisza*. – In: Kárpáti Igaz Szó, 2012. 04.25. <http://kiszo.hhrf.org/?module=news&target=get&id=9162>
- Kovács Elemér: *Az ArtTisza Művészeti Egyesület tárlatán*. – In: http://www.kmmi.org.ua/news?menu_id=2&ar_id=555
- **Balla Pál** munkái a KMMI-honlapon: http://www.kmmi.org.ua/arckepek?menu_id=9&submenu_id=14&arc_id=24
- **Asztalos Éva** munkái a KMMI-honlapon: http://www.kmmi.org.ua/arckepek?menu_id=9&submenu_id=14&arc_id=13
- **Beleny Mihajlo** munkái a KMMI-honlapon: http://www.kmmi.org.ua/galleries?menu_id=9&submenu_id=22&id=36&mod=4
- **Berecz Margit** munkái a KMMI-honlapon: http://www.kmmi.org.ua/galleries?menu_id=9&submenu_id=22&id=55&mod=4
- **Fuchs Andrea** munkái a KMMI-honlapon: http://www.kmmi.org.ua/galleries?menu_id=9&submenu_id=22&id=42&mod=4
- **Harangozó Miklós** munkái a KMMI-honlapon: http://www.kmmi.org.ua/galleries?menu_id=9&submenu_id=22&id=49&mod=4
- **Homoki Gábor** munkái a KMMI-honlapon: http://www.kmmi.org.ua/galleries?menu_id=9&submenu_id=22&id=44&mod=4
- **Klisza János** munkái a KMMI-honlapon: http://www.kmmi.org.ua/galleries?menu_id=9&submenu_id=22&id=31&mod=4
- **Lőrincz István** munkái a KMMI-honlapon: http://www.kmmi.org.ua/galleries?menu_id=9&submenu_id=22&id=39&mod=4
- **Lőrincz Katalin** munkái a KMMI-honlapon: http://www.kmmi.org.ua/galleries?menu_id=9&submenu_id=22&id=38&mod=4
- **Matl Péter** munkái a KMMI-honlapon: http://www.kmmi.org.ua/galleries?menu_id=9&submenu_id=22&id=46&mod=4
- **Nigriny Edit** munkái a KMMI-honlapon: http://www.kmmi.org.ua/galleries?menu_id=9&submenu_id=22&id=43&mod=4

- **Prófusz Mariann** munkái a KMMI-honlapon: http://www.kmmi.org.ua/galleries?menu_id=9&submenu_id=22&id=30&mod=4
- **Réti János** munkái a KMMI-honlapon: http://www.kmmi.org.ua/galleries?menu_id=9&submenu_id=22&id=28&mod=4
- **Soltész Péter** munkái a KMMI-honlapon: http://www.kmmi.org.ua/arckepek?menu_id=9&submenu_id=14&arc_id=11
- **Tarzičius testvér** honlapja: <http://www.tarziciusztstver.hu/>
- KMMI, Arcképcsarnok. Szerk. Fuchs Andrea. http://www.kmmi.org.ua/arckepek?menu_id=9&submenu_id=14
- **Harangozó Miklós** jubileumi tárlata. –In: http://www.kmmi.org.ua/news?menu_id=2&ar_id=567, Lásd még:
- Nagyszőlősen is méltatták **Harangozó Miklós** születésnapját. – In: http://www.kmmi.org.ua/news?menu_id=2&ar_id=562
- **Skripeczky Ákos**: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/skripeczky_akos
- **Suba Miklós**. – In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/suba_miklos.
- http://www.atanazgaleria.hu/old/magyar.php?page=ruthenia/alkotok_hu
- **Balogh József**. http://artportal.hu/lexikon/muveszek/balogh_jozsef.
- **Розаль Микола Георгійови**. <http://www.carpathia.gov.ua/ua/publication/content/2741.htm>
- **Пыза Пемпо Петрович**. <http://www.carpathia.gov.ua/ua/publication/content/2740.htm>
- **Vedress Márk**. www.hung-art.hu/, - hu.wikipedia.hu- Vedress Márk-Wikipédia. - mek.oszk.hu- Magyar Életrajzi Lexikon 1000- 1990- Vedress Márk.
- Sz. Kürti Katalin: **Ungvári Lajos**. http://artportal.hu/lexikon/muveszek/ungvari_lajos
- Wehner Tibor: **Szanics Mihály**. – In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/szanics_mihaly
- S. Benedek András: **Magyar Sándor**. –In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/magyar_sandor
- A Kárpátaljai Megyei Könyvtár honlapja: http://www.biblioteka.uz.ua/painters/show_avtor.php?id=163. Lásd még: - <http://nc21.com.ua/art-news/artists.aspx?a=%D0%9B>
- Szatmári Gizella: **Róbert Miklós**. – In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/robert_miklos
- Prihogyko, Duska-Matits Ferenc: **Puskás László**. – In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/puskas_laszlo
- Kiállítások az adatbázisban: Fonalak és formák - Tamás Béla textiltervező és **Petky Péter** keramikus kiállítása (2010)

- Faludy Judit: **Pálfy István**. - In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/palfy_istvan.
- **Pálfy Júlianna**. –In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/palfy_julianna
- Gyergyász László, **ifj. Bazán Vladimir**. –In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/ungvari_bazan_vladimir
- **ifj. Tomcsányi Mihály**: http://hu.wikipedia.org/wiki/Ifj._Tomcs%C3%A1nyi_Mih%C3%A1ly
- Varga I.: **Zombory Éva** (monogr.), Budapest, 1995. - *Kortárs magyar művészeti lexikon, P-Z. 3. Főszerkesztő: Fitz Péter. Enciklopédia Kiadó, Budapest, 2001, 961. o. Továbbá: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/zombory_eva*
- Tasnádi András: **Kovách A. Vadim**. - In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/kovach_a_vadim
- **Саллер Олександр Михайлович**. <http://www.carpathia.gov.ua/ua/publication/content/2751.htm>
- Szolláth György: **Bacsi István**. –In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/bacsi_istvan
- S. Benedek András: **Balázs István**. – In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/balazs_istvan_1948_fafarago
- **Балла Павло Карлович**. http://www.biblioteka.uz.ua/painters/show_avtor.php?id=115
- Prihogyko Duska: **Balla Pál**. –In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/balla_pal
- Prihogyko Duska: **Kremniczky Erzsébet**. – In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/kremniczky_erszebet
- Prihogyko Duska. **Berecz Margit** – In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/berecz_margit
- Prihogyko Duska. –In: **Berecz Vilmos József** http://artportal.hu/lexikon/muveszek/berecz_vilmos_jozsef
- Wehner Tibor. **Beregszászi Hegyi László**. –In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/hegyi_laszlo_b
- Sz. Kürti Katalin: **Boksay József**. – In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/boksay_jozsef
- Kubiëka-Kucsera Klára: **Duncsák Attila**. –In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/duncsak_attila
- Salamon Nándor: **Endrédy György**. - In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/endredy_gyorgy/
- Sz. Kürti Katalin. **Erdélyi Béla**. – In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/erdelyi_bela

- Prihogyko, Duska: **Erfán Ferenc**. – In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/erfan_ferenc
- Prihogyko, Duska: **Földessi Péter**. – In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/foldessi_peter
- S. Benedek András: **Glück Gábor**. – In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/gluck_gabor
- S. Benedek András: **Grabovszky Emil**. – In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/grabovszky_emil
- S. Benedek András: **Harangozó Miklós** http://artportal.hu/lexikon/muveszek/harangozo_miklos
- **Hidi Endre**. http://artportal.hu/lexikon/muveszek/hidi_endre/
- **Ifj. Hidi Endre** munkái. –In: ArtTisza Művészeti Egyesület: <http://arttiszta.org/muveszek/category/7-hidi-endre.html>
- **Hidi Endre**: -In: Hagyományháló: http://www.nepmuvesz.hu/index.php?info_tipus=nepmuvesz&info_id=109851902112400.
- Prihogyko, Duska: **Ilku Marion József**. –In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/ilku_marion_jozsef
- Prihogyko, Duska: **Iván Ambrus**. – In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/ivan_ambrus
- Prihogyko, Duska: **Jankovics Mária**. – In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/jankovics_maria
- Prihogyko, Duska: **Kolozsvári Ferenc**. – In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/kolozsvari_ferenc
- Prihogyko, Duska: **Magyar László**. – In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/magyar_laszlo
- S. Benedek András: **Magyar Sándor**. – In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/magyar_sandor
- Prihogyko, Duska: **Matl Péter**. – In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/matl_peter
- Beke Zsófia: **Medve Zsuzsa**. – In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/medve_zsuzsa
- Matits Ferenc: **Medveczky Ágnes**. – In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/medveczky_agnes
- Prihogyko, Duska: **Medveczky Miklós**. - In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/medveczky_miklos
- Prihogyko, Duska: **Medveczkyné Luták Edit** http://artportal.hu/lexikon/muveszek/medveczkyne_lutak_edit
- Prihogyko, Duska: **Micska Zoltán** - In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/micska_zoltan

- Szolláth György: *Ortutay Zsuzsa*. –In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/ortutay_zsuzsa
- Sz. Kürti Katalin: *Ungvári Lajos*. http://artportal.hu/lexikon/muveszek/ungvari_lajos
- Faludy Judit; Petky Péter: *Pálfy István* http://artportal.hu/lexikon/muveszek/palfy_istvan
- *Pálfy Júlianna*. –In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/palfy_julianna
- Prihogyko Duska: *Petky Sándor*. – In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/petky_sandor
- Prihogyko, Duska-Matits Ferenc: *Puskás László*. – In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/puskas_laszlo
- Prihogyko Duska: *Réti János*. – In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/reti_janos
- Prihogyko Duska: *Riskó György*. - In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/risko_gyorgy
- Szatmári Gizella: *Róbert Miklós*. – In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/robert_miklos
- *Skripeczky Ákos*: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/skripeczky_akos
- Prihogyko, Duska: *Sütő János*. – In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/suto_janos
- Wehner Tibor: *Szanics Mihály*. – In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/szanics_mihaly
- Prihogyko, Duska: *Szeman Ferenc*. – In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/szeman_ferenc
- Prihogyko, Duska: *Tóth Lajos*. – In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/toth_lajos_1
- Cserniga Gyula: *Veres Péter*. <http://www.karpatszemle.uz.ua/kepzomuv/km060501.htm>
- Prihogyko, Duska: *Veres Péter*. – In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/veres_peter
- Szolláth György: *Zicherman Sándor* . – In: http://artportal.hu/lexikon/muveszek/zicherman_sandor

UKRÁN NYELVŰ ÖSSZEFOGLALÓ

УГОРСЬКЕ МИСТЕЦТВО ЗАКАРПАТТЯ

РЕЗЮМЕ

Після ознайомлення з науковою та професійною літературою про закарпатських художників, можемо визначити, що наше образотворче мистецтво є «білою плямою» як і для нас самих так і для Угорщини. Первинним наміром написання книги було надання інформації як читачам так і професійним колам. Це видання є не тільки путівником по інтелектуальній спадщині, але і надає основні відомості для підростаючого покоління. Це зібрання майже повністю освітлює діяльність, успіхи та складнощі у різних галузях угорського образотворчого мистецтва Закарпаття. Однак, слід зазначити, що є чим пишатися та хвалитися!

У пресі, журналах, періодичних та літературних виданнях поодинокі з'являються інтерв'ю, есе, публікації про митців, виставки, пленери, які можуть розглядатися як додаткова, орієнтовна інформація, але вони не об'єднані у збірник, на основі якого могли б працювати дослідники. У нашому краї, у класичному розумінні цього слова, угорських мистецтвознавців, естетів та художніх критиків немає. Ми вважаємо, що комплексний опис угорського образотворчого мистецтва Закарпаття повин прогалин і ще залишається попереду написання всеохоплюючої монографії.

Перший розділ охоплює період до підписання Тріанонського договору та містить опис угорської тисячолітньої етнографічної, мистецької та архітектурної спадщини, а також спадщини декоративно-прикладного мистецтва, яка була на Закарпатті.

Всупереч твердженню “Тут нічого не було”, вважаємо за необхідне перерахувати чудові твори мистецтва та архітектури, які були створені під час колишнього Угорського Королівства у комітатах Унг, Берег, Угоча, Мараморош, які занесені у список пам'ятників архітектури, та які створюють спільну спадщину народів, які проживали і живуть тут.

Серед них вирізняються:

- *Вцілілі замки*: Мукачівський (Паланок) та Ужгородський замок;
- *Руїни замків та фортець X-XVII століття*.

а) земляні фортеці: земляна фортеця Ужгорода, у с. Тросник, с. Гут, с. Дийда, земляна фортеця Боржова у с. Вари, і т.д.

б) руїни кам'яних фортець с. Горяни, с. Невицьке, смт. Середне (башта-донжон), с. Квасово, смт. Королево (фортеця “Нялаб”), м. Виноградів (фортеця “Канко”), м. Хуст, і т.д.

- **Замки, палаці, панські маєтки XVI-XVII століття:** замок Телегді-Ракоці у смт. Чинадієві (Берегсентміклош), палац у с. Довге, панський маєток родини Дендеші у передмісті Радванка, палац родини Перені у Виноградові, графський двір Бетлена-Ракоці у м. Берегово.

- **Панські маєтки, палаці XVII-XIX століття** (більшість з яких була знищена кримськими татарами): панський маєток Юдіти Кохарі у с. Шаланки, панський маєток у с. Оклі (1690), с. Великий Бичків (1717), с. Дравці, два панські маєтки у с. Баранинці (XVII ст.), палац Нандора Плотені у с. Великі Лази (кінець XIX ст.).

- **Середньовічні церкви:**

* найстаріша будівля - Горянська Ротонда (X-XV ст.) побудована у романському стилі;

* середньовічні (у романському та готичному стилі) церкви, які були частково перебудовані:

- в Ужгороді та на Ужгородщині: м. Ужгород, с.Тарнівці, с.Батфа, с.Сюрте, с. Паладь-Комарівці, с. Часлівці,

- у Мукачеві та на Мукачівщині: м. Мукачево, смт. Чинадієво,

- у Берегові та на Берегівщині: с. Бадалово, с. Бене, м. Берегово, Берегардів, с. Дийда, с. Шом, с.Четфалва, с. Гетень, с. Кідьош, с. Яноші, с. Косонь, с. Вари, с. Великі Береги, с.Велика Бийгань, с. Боржава, с. Мужієво (руїни костелу).

- у Виноградові та на Виноградівщині: с.Оклі, с. Чепи, с.Чорнотисів, смт. Королево, м. Виноградів, с. Шаланки, с.Підвиноградів, с. Дюла, с.Тисобикень.

- у Верхньому Потиссі: м. Хуст, смт. Вишково, м. Тячів.

Залишилися описи, креслення про багате внутрішнє оздоблення храмів, які були забілені та пошкоджені під час реформації. На даний час поступово проводиться реставрація у Хусті та Виноградові.

- **Монастирі:**

* на сьогоднішній день залишився, ще у середньовіччі заснований, мукачівський монастир, який спочатку був православним, а згодом греко-католицьким василіанським монастирем.

* повернули католицькій церкві виноградівський францисканський монастир, який у 1945 році припинив свою діяльність.

- Знищені монастирі:

- * монастир домініканців, францисканців та ордена св. Павла у Берегові.
- * між 1329-1562 роками діяли монастирі ордена св. Павла у колишньому с. Кішберег (нині Верхні Ремети), у Хусті (а також і домініканський жіночий монастир), поблизу Тячева, у Горянах, у с. Есень.

- Дерев'яні церкви:

найстаріші дерев'яні церкви русинського народу були побудовані у XVII-XVIII столітті, так церква Вознесіння Господнього 1824 року (Струківська) у смт. Ясіня та церква Преображення Господнього у с. Лазещина (урочище Плитоватий). Крім того дерев'яні церкви с.Стеблівка, с. Сокирниця, с. Буковець, с. Ізки, с.Негровець, с. Чорноголова, с. Кострина, с. Ужок та с.Сіль.

- Споруди новітнього часу 1711-1918 років:

в Ужгороді:

* ужгородська греко-католицька церква та будинки по вул. Капітульній,

- * римсько-католицька церква (1766),
- * реформатська церква (1766-1818 р.),
- * старий та новий будинок комітатської управи (1769-1809),
- * перша синагога (1794) та нова синагога (1904),
- * будівля колишньої пошти;

у Мукачеві та на Мукачівщині:

- * василіанський монастир (1766-1772),
- * церква Святого Миколая (1789-1804),
- * палац Ракоці (1747).
- * міська ратуша (1899-1901),
- * римсько-католицька церква (1904),
- * мисливський палац графів Шенборнів (Берегвар, 1890-1895), нині санаторій Карпати;

у Берегові:

- * реформатська церква (1780),
- * будинок комітатської управи,
- * будівля королівського суду,
- * казино берегівського комітату;

у Виноградові та на Виноградівщині:

- * палац родини Перені,
- * вилоцька римсько-католицька церква (1788),
- * вилоцька греко-католицька церква (1878 р.)
- * маєток Ендре Дердя (нині Картинна галерея с. Пийтерфолво),

* маєток Фогараші (нині Затисянський етнографічний музейний комплекс с. Пийтерфолво), і т. д.

У цьому розділі також перераховані імена видатних діячів образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва краю. До цього покоління належить скульптор **Еден Самоволскі** (В.Березний), який був учнем **Яноша Петрідеса** (м. Ужгород) та є автором бюста Габору Дайка (нині знаходиться у парку перед хімічним факультетом УжНУ в Ужгороді). У берегівській, ужгородській, мукачівській гімназіях працювали національно-визнані викладачі- художники, учні яких згодом стали відомими митцями. Керамік та скульптор Янош Петрідес очолював Ужгородську керамічну майстерню, де навчались та почали свою кар'єру такі майбутні відомі скульптори, як **Марк Ведреш** та **Лайош Унгварі** (лауреат премії ім. Кошута).

З Ужгорода почав свою кар'єру **Ігнац Рошковіч** (якого ще називали „Тєполо Закарпаття”), ментором якого був **Фердинанд Відра** – придворний художник, призначений мукачівським греко-католицьким єпископом. Монументаліст **Йожеф Мезеї** створював біблійно-релігійні сюжети на вітварях та був сучасником І. Рошковича. Вони є видатними представниками сакрального мистецтва.

Відомий художник **Тивадар Чонтварі Костка** (1853-1919) зі своїми батьками три роки провів у Середньому і навчався у гімназії ім. Другетів в Ужгороді. Всесвітньо відомі художники **Міхай Мункачі** (1844-1900) та **Берталан Карловскі** (1858. – 1938.) були уродженцями Мукачева. У цей список можна занести також художників **Імре Ревеса** (м. Виноградів) та **Шімона Холлоші**, який у Тячеві створив школу живопису аналогом якої слугувала школа у Надьбана (нині Бая-Маре, Румунія).

Вже тоді ці художники, таланти нашого краю, працювали над створенням унікального закарпатського мистецтва, яке своєрідно відображає край та місцевих людей.

У другому розділі ми розглядаємо послідовників традицій угорського мистецтва та архітектури між двома світовими війнами. Після 1918 року Закарпаття відійшло від Угорщини до Чехословаччини. Тріанонський договір та нові “політичні” кордони роз’єднали вже добре функціонуючі мистецькі процеси історичної Угорщини.

Українська історіографія мистецтва, здається, ніби навмисно ігнорує той факт, що за першими мистецькими організаціями Закарпаття стояли видатні представники творчої інтелігенції, які виростили на європейській культурі, і більшість з яких були угорцями, але були серед них подвійної та потрійної ідентичності (русини, німці та євреї), які походили з

національно-змішаних сімей, але добре розмовляли угорською мовою. Найвидатнішими представниками цього періоду були **Бейла Ерделі, Йозеф Бокшай та Еміль Грабовський**, які були засновниками закарпатської школи живопису. До цих імен прив'язуються такі значні три події як створення:

* Мукачівського «Клубу художників Підкарпатської Русі» (Мукачево, 1921), який очолював Дюла Віраг,

* “Публічної школи рисунку” (м. Ужгород, 1923),

* “Товариства діячів образотворчих мистецтв на Підкарпатській Русі” (м. Ужгород, 1931).

Реалізм та монументалізм Й.Бокшай, також реалізм, модернізм та імпресіонізм Б.Ерделі мали величезний вплив на Андраша Коцку, Бейлу Борецького, Ернеста Контратовича, Шандора Петкі, Ендре Добоша, Золтана Шолтеса, Антала Кашшай, Габора Глюк, Тивадара Манайло, Ласло Дван Шарошпатакі, Яноша Грз Ерделі, які стали найактивнішими вихованцями публічної школи, та є представниками другого покоління закарпатських художників.

Третя значна подія закарпатського художнього життя відбулась у 1931 році, коли за ініціативи Йозефа Бокшай та Бейли Ерделі, а також чеських художників **Ождіана Бедрича, Ярослава Кайгла** в Ужгороді було створено “Товариство діячів образотворчих мистецтв на Підкарпатській Русі”. У 1940-1941 роках Товариство було перейменоване у “Союз подкарпатских художников”. Між 1931-1945 рр. головою Товариства був Бейла Ерделі. Заступником голови був Дердь Ендреді, а секретарем – Андраш Коцка. Членами правління були: Бейла Апаті-Абракович, Андраш Добош, Тивадар Манайло, Янош Грз Ерделі, Золтан Шолтес. Членами журі були: Бейла Апаті-Абракович, Йозеф Бокшай та Бейла Ерделі. Члени Товариства кожного року організовували та проводили персональні та групові виставки в Ужгороді, Мукачеві, Кошице, Братіславі, Празі та у м. Брно. Крім того, видали серію кольорових листівок, провели ряд лекцій, організували літні пленери у с.Волосянка та с.Ужок.

У 1920-х роках преса згадує таких художників декоративно-прикладного мистецтва, як **Іду Валентіні, Ірину Варга**, у 1930-х роках художника **Іштвана Біро**, також скульпторів: **Дюла Адам, Режев Ортман**. Відомим був мукачівський фотограф **Антал Маркович**, який був нагороджений на виставці декоративно-прикладного мистецтва у м. Ігло (нині *Спишска Нова Вес, Словаччина*). В Ужгороді була організована І. Декоративно-прикладна виставка Підкарпатської Русі, на якій прийняли

участь близько 600 чехословацьких, польських, румунських, німецьких, угорських, швейцарських та бельгійських учасників.

Серед видатних митців краю можна назвати **Ференца Егрі** (1864 - 1945) - власника ливарної майстерні по виготовленню дзвонів (сенатор/депутат чехословацького та угорського парламентів) у с. М. Геївці, який був заснований у 1793 році сім'єю Егрі та діяв до кінця II. світової війни. У багатьох римсько-, греко-католицьких та реформатських церквах Закарпаття були встановлені дзвони Егрі.

У третьому розділі представляємо реінтеграцію в угорське духовне життя, яка пройшла у 1938-1945 роках. Згідно першого рішення віденського арбітражного суду 2 листопада 1938 року Мукачево, Ужгород та Берегово та їх околиці знову стали частиною Угорщини. Угорська культурна політика у сфері мистецтва також сприяла тому, щоб закарпатські художники знов приєдналися до угорського духовного кровообігу.

Події 1938 року принесли бурхливі події також у художнє життя краю. На чолі з Б.Ерделі «Товариство діячів образотворчих мистецтв на Підкарпатській Русі» у 1940-1941 роках було перейменоване у «Союз подкарпатских художников».

За сприяння Б.Ерделі у вересні 1939 року у м. Кошице була організована виставка народно- побутового мистецтва «Скарби Закарпаття та північної Угорщини». І Ужгород і Берегово стали містами проведення державних заходів, так у травні 1941 року пройшли Ужгородські мистецькі тижні, а також Ужгородські мистецькі дні - у грудні 1942 р.

Найактивнішими учасниками виставок були: Бейла **Апаті-Абракович**, Вільмош **Берец**, Бейла **Борецький**, Ілуш (Ілона) **Брезнаї**, Дюла **Буковинський**, Іван **Гарапко**, Габор **Глюк**, Маргіта **Готліб Блум**, Дердь **Ендреді**, Ласло **Дван Шарошпатакі**, Ендре **Добош**, Йозеф **Келемен**, Андраш **Коцка**, Ернест **Контратович**, Іштван **Кутлан**, Тивадар/Федор **Манайло**, Бейла **Мартон**, Шандор **Петкі**, Імре **Пийтер**, Міклош **Розенберг**, Василь **Свида** Йолана **Шаркань**, Золтан **Шолтес**, та інші.

Між двома світовими війнами Бейла Ерделі, Йозеф Бокшай та Еміль Грабовський разом планували створити закарпатський Барбізон та сподівались підняти закарпатське мистецтво на європейський рівень. Їхні зусилля супроводжувались то успіхами то невдачами. Незважаючи на те, що Закарпаття не стало Барбізоном (через поразку Угорщини у II світовій війні), але все-таки їхня діяльність та напрямок мистецької ідеології між двома світовими війнами можна назвати результативним.

У четвертому розділі займаємося періодом соцреалізму, який був занесений у мистецтво радянізованого Закарпаття ідеологами-більшовиками. Відповідно до політики радянської епохи була розроблена відповідна система мистецьких установ. Після закриття «Публічної школи рисунку» на початку 1945 року Бейла Ерделі створив Ужгородський художній інститут та став його ректором. На його прохання тут викладали Й.Бокшай, Т.Манайло, Б.Борецький та Е.Контратович. Серед перших студентів були Павло Балла, Ласло Балла, Іштван Севке, Ласло Габда, Дюла Сташко, Єлизавета Кремницька. Через півроку діяльності Інститут закрили - це було першим розчаруванням Ерделі у радянській владі. Наступником інституту стало Ужгородське художньо-промислове училище (нині Ужгородський коледж мистецтв ім. А.Ерделі), першим директором якої став Бейла Ерделі. Але у 1949 році його звинуватили в космополітизмі та звільнили з посади директора та залишили на посаді викладача. Через буржуазні методи викладання згодом він був звільнений та відправлений на пенсію - це стало наступним розчаруванням Ерделі у радянській владі.

У 1945 році Ерделі знову зробив спробу об'єднати художників краю. Радянські культурні ідеологи не дозволяли діяльність цієї організації як окремої структури, яка у 1946 році стала обласною організацією Співки художників України і у подальшому проводила свою діяльність як закарпатська філія. Так з 1946 року першим головою став Бейла Ерделі. Згодом його віддалили від крісла - це було третім розчаруванням Ерделі у радянській владі.

Творчість митців цього періоду характеризує неоднозначна картина та суперечлива професійна думка. Не випадково, що насправді, в роки радянської влади ні угорське, ні українське мистецтво не могло повною мірою розвиватись. Покоління митців цього регіону було зажатим та позбавленим творчої свободи. У порівнянні з досягнутими у мистецькому житті успіхами між двома світовими війнами, цей період ознаменувався кроком назад та спотвореним розвитком. Незважаючи на те, що багато з відомих художників були угорцями або з угорським корінням, їхні роботи не були «народжені» угорським духом, вони відійшли від спадщини Б.Ерделі.

На зміну нелюдській сталінській диктатурі прийшла «оксамитова» диктатура Хрущова та Брежнєва. Запеклі представники радянської влади почали гоніння найкращих угорських та угорсько-русинських творців. Так наприклад, роботи Семена Ференца “Ечі” та Павла Бедзіра не відповідали вимогам офіційної ідеології. Можна зазначити, що

починаючи з 70-х і 80-х років з'явилися нові імена митців вже четвертого та навіть п'ятого покоління, які у порівнянні з попередниками, сміливіше та більш відкрито пропагували угорські закарпатські традиції міжвоєнного періоду та наслідували Б.Ерделі та Й.Бокшай. Засуджували та ігнорували політику щодо спотворення культури та мистецтва та вимагали розвиток вільного від ідеології мистецтва.

У п'ятому розділі розглядаємо період після оголошення незалежності України 24 серпня 1991 року, тобто 20-літнє сучасне закарпатське угорське мистецтво.

“Все зростається, що зв'язано один з одним” – німецький крилатий вираз по сьогодні залишається у думках усіх угорців, у тому числі і закарпатських. Виходячи з цього мудрого виразу, після 90-х років, декілька мистецьких об'єднань та груп взяли за збереження, примноження цінностей та продовження угорських мистецьких традицій та Закарпаття. Серед цих можна назвати *Товариство Угорських Митців Закарпаття Образотворчого та прикладного мистецтва ім. Імре Ревеса* (м. Ужгород, 1990). Також угорською мистецькою організацією є *Творче об'єднання майстрів декоративно-прикладного та образотворчого мистецтва «Берег»* (м. Берегово) та *Творче об'єднання ім. Міхая Мункачі Товариства угорської інтелігенції Закарпаття* (м. Ужгород). Нещодавно почало свою діяльність **молодіжне Об'єднання молодих митців АртТиса**. Також діють і неформальні угорські творчі групи в Ужгороді, Мукачеві, Берегові, Виноградіві, Хусті, Чинадієві.

Спільною рисою митців нового покоління є те, що вони вже виховувались на угорських та європейських традиціях мистецтва.

У шостому розділі зібрані 110 біографій (життєвий шлях, кар'єра) всіх тих угорців та осіб угорського походження - представників образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва, фотографів, мистецтвознавців, архітекторів, які народились на Закарпатті та живуть тут або які продовжили свою кар'єру за кордоном.

Але для багатьох відомих угорських художників, а також художників зі змішаних сімей кар'єра та життєвий шлях нажалі вже закінчилась: Павло **Балла**, Іштван **Балаж**, Павло **Бедзір**, Єлизавета **Бедзір-Кремницька**, Вільмош **Берец**, Йозеф **Бокшай**, мол. Йозеф **Бокшай**, Бейла **Борецький**, Пийтер **Вереш**, Йозеф **Гарані**, Габор **Глюк**, Ференц **Гогола**, Еміль **Грабовський**, Ласло **Габда**, Анна **Горват**, Еммі **Данієлович**, Бейла **Ерделі**, Йозеф **Маріон Ілку**, Антал **Кашшай**, Андраш **Коцка**, Ференц **Коложварі**, Ласло **Коложварі**, Ернест

Контратович, Іштван Кутлан, Шімон Мальчицький, Тивадар/Федор Манайло, Бейла Мартон, Міклош Медвецький, Іштван Молнар, Шандор Петкі, Золтан Піцур, Міклош Роберт, Шандор Саллер, Ференц “Ечі” Семан, Іштван Севке, Дюла Сташко, Лайош Товт, Золтан Шолтес, Міклош Шуба, Марія Янкович.

У портретній галереї також перераховані митці, які своїми творами, будучи учасниками пленерів, персональних та групових виставок, створюючи мистецькі цінності представляють сучасне угорське мистецтво: Шандор Андялоші, Єва Асталош, Агнеса Барате Йосип Бартош, Тетяна Бартош, Лівія Балінт, Лайош Йозеф Бечке, Михайло Белень, Магда Пуглик-Белень, Дердь Бенке, Маргарита Берец, Стефан Йозеф Бринкач, Терезія Чувалова, Тьонде Данч Гіді, Янош Дарабан, Франциск Ерфан, Андраш Фийнєш, Пийтер Фелдеші, Андреа Фукс, Золтан Гогола, Владислав Габда, Ласло Гайду, Міклош Гарангозо Ласло Гель, Ендре Гіді, мол. Ендре Гіді, Габор Гомокі, Наталія Грабар, Ласло Югас, Еріка Калитич, Янош Кліса, Крістіна Кліса, Адріана Куруц, Агнеш Кулін, Пал Кутлан, Ксенія Куташі, Аттіла Коприва, Іштван Ливрінц, Катерина Ливрінц, Ласло Мадяр, Шандор Маринич, Петро Матл, Золтан Мичка, Едіта Нігріні, Міхай Еврі, Маріанна Профус, Янош Рейті, Дердь Рішко, Андрій Шолтес, Петро Шолтес, Габрієлла Шолтес, Іштван Шолтес, Янош Шутєв, Микола Шете, Ольга Скакандій, Ласло Сочка, Ангела Турак, Тібор Ваш, брат Тарзіціус Варга, Янош Віг, Агота Вереш та інші.

У портретній галереї також перераховані митці, які по тим чи іншим причинам емігрували в Угорщину та інші країни, так *Аттіла Дунчак, Амбруш Іван, Іштван Костак, Андраш Манайло, Агнеса Медвецька, Едіта Медвецька Лутак, Жужа Ортутай, Шандор Зіхерман* та інші художники, імена яких можна знайти у словникових статтях, які не забувають свого коріння.

Довго можна було б сперечатися, хто з перерахованих у збірнику митців зі своїми творами та знаннями досяг високого професійного та європейського рівня – але це завдання для мистецтвознавців.

Висловлюємо слова подяки всім тим, хто надав допомогу у зібранні матеріалів, архівних знімків, репродукцій, фотографій та надав професійну консультацію: Йосип Бартош, Михайло Белень, Ельвіра Гудак, Ласло Зубанич, Янош Кліса, Іштван Ливрінц, Петро Матл, Маріанна Профус, Янош Рейті, Тібор Севлеші, Андреа Фукс, Петро Шолтес та інші.

A kárpátaljai vonatkozású képzőművészeti szakirodalom áttekintését követően megállapítást nyert, hogy a „négymegyenyi” terület magyar művészete „terra incognita” szűkebb pátriánk, illetve Magyarország olvasói számára. A kötet összeállításával elsődleges szándékunk az volt, hogy alapismeretekkel lássuk el a szélesebb olvasóközönséget és a szakmai köröket egyaránt. A kiadvány, amellet, hogy szellemi örökségünk kalauza kíván lenni, alapvető információkat is nyújt a felnövekvő nemzedéknek. A gyűjtemény a teljesség igénye nélkül kultúrtörténeti vázlatot, eligazító vezérfonalat ad az olvasó kezébe a térség művészetéről, annak meghatározó személyiségeiről, irányzatairól, műhelyeiről, szakmai szervezeteiről. Ugyanakkor azt is megállapíthattuk, hogy van mire/kire büszkének lennünk, cáfolva az „ezer évig nem volt itt semmi” tézisé.

Azon természetesen hosszan lehetne vitatkozni, hogy a gyűjteményben szereplő alkotók közül a nyilvánosság elé került műveikkel, szakmai tudásukkal ki ütötte meg, illetve érte el az egyetemes művészet szintjét, ez a műelemző és értékelő feladat azonban a jövő művészettörténészeire vár.

ISBN 978-963-9814-55-4

9 789639 814554 >